Dhananjayarao Gadgil Library
GIPE-PUNE-222145

ज्ञानप्रकाश

१८४९-१८६५ (भाग २)

अनुक्रमणिका

Accn. no.
222145

खंड	वर्ष	अंक
११	१८५९	जानेवारी ३, ६, १०, १३, १७, २०, २४, २७, ३१
		फेब्रुवारी ३, ७, १०, १४, १७, २१, २४, २८
		मार्च २४, २८, ३१
		मे २, ५, ९, १२, १६, १९, २३, २६, ३०
		जून २, ६, ९, १३, १६, २०, २३, २७, ३०

Rare section

m2, M3
A859.1
222145

वर्ष ११ **ज्ञानप्रकाश.** पत्र १

पुणे — सोमवार तारिख ३ माहे जानुआरी सन् १८५९ ईसवी.

पत्राची किंमत.

१० दरसाल रुपये. ९॥ अगाऊ दिल्यास.

वसूल.

१० अनंत व्यंकटेश शिरस्तेदार निसबत जुडिशियाल कमिशनर मुकाम जालने.

९॥ नारायण लक्ष्मण वकील कोर्ट वाळवें.

९॥ अर्देजरजी आरदेशर पहिले प्रतीचेतहशील दार उमरावती.

२ विजरंगआया मुदलीयार - फर्स्ट ब्रिगेडियर छावणी मुरार

३६३ अ० कृष्णराव बापूजी साठे पेठ मोतीतेंडवाळ कोळगण

जाहिरात.

पाथर्वटलोकांस,— रेलवे कंपनीचे कामा करितां पुष्कळ पाथर्वट व मिस्त्री पाहिजेत, व त्यांस बरोबर पगार मिळत जाईल, व त्यांणींही आपली खात्री करून घेऊन नौकरी पाहिजे असल्यास यावें. टांकीवाल्यास दररोज एक रुपया आणि मिस्त्रीवाल्यास दर रोज दीड रुपया प्रमाणें रोज पैसा दिला जाईल. व जो हे नोकर आणून देईल त्यास दरमाणसास दोन रुपये दिले जातील. या प्रमाणें ज्यास मान्य असेल त्यानें खंडाळा येथील रेलवे हपीसांत शोध घेऊन यावें व आपले खात्रीचा करून घेऊन नौकरीस लागावें

(सही) फेवेल

नोटीस.

तारेचा जानमा कोमाम पाठविणें झाल्यास तानाची पेठ कोटरगार्ड नजीक आलें असतां इंग्रेजी थोडके शब्दांत लिहून देऊं.

(सही) जेम्स फ्रेजर सरवेयर.

ज्ञानप्रकाश छापखान्यांतील विक्रीचीं बुकें.

सवालजबाबाचे भाग ३		कामदार लोकांशीं संभाषण	६३
गांवचे वहिवाटीबद्दल.	६१२	खोटे शपथेबद्दल.	६४
तालुक्याचें.	६१२	शब्दअलंकार.	६४
हुजूर.	६८	पांडुरंगमाहात्म.	६८
सदरअदालतीचे निवाडे १८४७ पासून १८४९ अखेर.	२	एकादशीमाहात्म.	६२
		प्रातःस्मरणाभा.	६२
		शृंगारिकश्लोक.	६२
क्लार्क कोड (कायद्याची खानेवारी.)	६६	हरिपाठ.	६१
		रामस्तुती	६१६
पूर्णांक.	६६	भूपाळ्या	६२
भूगोल.	६२६६	गायनप्रकाश	६८
व्याकर्ण.	६१६६	गुलिस्तांचा तर्जुमा हिंदुस्थानी भाषेंत आणि पारशी लिपींत	२
अंकलिपी.	६१६६		
पंचोपाख्यान.	६१२		
यंत्रज्ञान.	६१२		
पंढरमहात्मा.	६२	**कवायतीचे ग्रंथ**	
गुलिस्ताचा आठवा भाग.	६४	करनेलकेपनचा	१६४
		रामप्रसादचा	६१०
साहेब लोकांशीं संभाषण.	६४	धर्मसिंधू दिवाणी व फौजदारी सरक्यूलरें तयार होत आहेत.	
भरतखंडपर्व.	६८		

ज्ञानप्रकाश ता० ३ माहे जानेवारी सन १८५९

ख्रिस्ती सन १८५९ वर्षास आरंभ होऊन आजचा तिसरा दिवस आहे. मागील सन १८५८ सालचे नवंबर महिन्यांत ईस्ट इंडिया कंपनीचें राज्य बदलून श्वेतद्वीपस्थ मलीका मा आजमा राणी साहेब यांणीं या हिंदुस्थानचा राज्यकारभार स्वतःच करण्यास आरंभ केल्या बदलचा एक जाहीरनामा त्यांचे मुख्य हिंदुस्थानांतील राज्यकारभार चालविणारे वैसरॉय लार्ड क्यानिंग साहेब गव्हरनर जनरल यांणीं सर्व मुलुखांत प्रसिद्ध केला त्यांत एक कलम असें होतें कीं जर कोणी प्रत्यक्ष खून करणारा नसून फक्त वहिमी असेल तर त्याजवर दया ता० ३१ दिसेंबर सन १८५८ पावेतों सर्व माफी केली जाईल. असें अभिवचन दिलें होतें त्याची मुदत बरतमाम पुरी होऊन गेली. आतां यानंतर निर्भय राणी सरकारच्या बाहुदयाचे छायेंत जे लोक आहेत त्यांचें जगदीश आपले परम सामर्थ्यानें उत्तरोत्तर कल्याण करो ही आमची जगनियंत्यास प्रार्थना आहे. ही सादर होवो.

बेळगांव ता० २५ दिसेंबर— पाऊस पडण्याचें चिन्ह दिसत होतें परंतु पडला नाहीं. येथून ३० मैलांवर सवदत्तीच्या डोंगरावर यलम्मेची यात्रा भरली होती. जमखिंडीकर जाहागीरदारांची चौकशीस लांबण पडण्याचें कारण दिसतें कीं जनरल लीग्रांट. जेकब साहेब हे सरकारास आब जबाब देण्याचें कामांत गुंतले आहेत. शाहूरचे रघा नाईक यांचे लेंकानें आपले घरची मोठीच चोरी केली.

इंग्लिशम्यान यास असें कळलें आहे कीं सरकारानें असा हुकूम केला आहे कीं जे लोक बंडवाल्यांस सामोग्री पुरविण्याचे मक्ते घेऊन सामान देतील, त्यांची आपण मालमिळकतीची जप्ती करीत जाईल.

विलायतेहून ता० ३१ दिसेंबर म्हणजे साल गुदस्ताचे अखेर दिवशीं १२ इंजिनीयरचे लोक. २०२ पायदळीचे लोक ८१ तोफखान्याचे असे मुंबई बंदरीं उतरून पुण्यास आज यावयाचे होते. दे० प्रा.

मुंबई खात्याच्या ७ व्या कांब्या पायदळ पलटणीचा तेवारी याची जेकबच्या रैफल पलटणींत बदली झाली त्याचे जागेवर त्याच पलटणीचा कलर हवालदार गंगासींग पाजला चालत्या दिसेंबर महिन्या पांचव्या तारखेपासून जमदाराची पदवी मिळाली आहे. धू० के.

मुंबईचे इनाम कमिशनचें काम अद्यापी समपायानें चाललें आहे असें कांहीं दिवसांमागें फ्रेंड आफ इंडियाचे कर्त्यानें लिहिलें होतें त्या विषयीं पुनः त्यास असें समजलें आहे कीं, ती चूक आहे त्या विषयीं हल्लीं कौंसलांत काम सुरू आहे. इतःपुढें चालवावा असें बहुतांस मान्य आहे, व कित्ती एक जुने माहितगार लोक जे याविषयीं म्हणतात त्याकडेस विलायतेंतील राजकीय सत्कार सदरहू बाबतींत न ऐकतील असें होणार नाहीं असें वाटतें.

कोचीन चैनामध्यें फ्रेंच लोक.

हिंदुस्थानचे पूर्वेस आणि चीन देशाचे दक्षिणेस एक हिंदुस्थानासारखीच भूशलाका आहे त्यांत ब्रम्हदेश, सियाम, मलाया, कांबोडिया, कोचीन चैना वगैरे मोठमोठाले प्रांत आहेत; या प्रांतांत तेथील निरनिराळे आपआपलें राज्य स्वतंत्रपणानें करीत आहेत. यांतून कोचीन चैनामध्यें कांहीं रोमन क्याथोलिक मताचे पाद्री मारले गेले, त्यांचा सूड उगवावा म्हणून तेथें फ्रेंच लोकांची स्वारी गेली आहे. आतां या स्वारींत त्यांणीं फारशी फत्ते मिळविली असें नाहीं. परंतु त्यांणीं त्युरानचा किल्ला हस्तगत केल्यावर आपलीं तारवें आनाग नदींत १२ अकटोबर रोजीं घालून आणखी दोन तीन किल्ले घेऊन शें पन्नास माणसांचा संहार केला. परंतु ते आतां कुमकेकरितां अटकून राहिले आहेत. त्यांस फिलिपैन बेटांतून कुमक मिळणार आहे. व ती मिळाल्यावर तो देश त्यांस प्राप्त होईल. सध्या तेथील लोकांनीं जमून फ्रेंचांस असा निरोप पाठविला आहे कीं, तुम्हीं निघून जावें नाहींतर तुम्हां सर्वांची कत्तल उडेल. तेथील लोक शूर आहेत, आणखी फ्रेंच लोकांच्या सोल्जरांस तो देश मानवत नाहीं. त्यांत हगवण व ज्वर उत्पन्न झाला आहे. तेव्हां त्यांचें काम सध्या फिलिपैन बेटांतून आलेले लोकांकडून होत आहे. परंतु आतां असा विचार पडला आहे कीं, फ्रेंचांचा जय होऊन त्यांस तो देश प्राप्त झाला तर या गोष्टीचा परिणाम इंग्लिश लोकांवर कसा होईल. आजपर्यंत सर्व एशिया खंडांत युरप खंडांतील राजांचा कोठें कोठें अम्मल चालतो आहे खरा, परंतु त्यांत इंग्लिश जेवढे प्रबल आहेत, तेवढे दुसरे कोणीही नाहींत. तुम्हीं म्हणाल कीं, फ्रेंचलोक पांदिचरींत नाहींत काय? परंतु तें काय संस्थान, त्या ठिकाणीं आरमार ठेवण्यास जागा नाहीं, व तेथें फौजही दुर्बल. पोर्तुगीज लोकांचीं गोंवें वगैरे थोडकालीं संस्थानें अजून राहिलीं आहेत; परंतु तीं हिसगणतींत धरण्याजोगीं नाहींत. पूर्वेकडील बेटांत हालंडचा बराच अमल आहे, परंतु त्यांस दुसरे युरोपियन लोकांशीं लढण्याचा धीर कोठें आहे? त्यांची पहिल्यापासून चाल म्हटली म्हणजे पहिल्यानें सगळें गमावल्यानें नंतर गरिबांवर जुलूम केला म्हणून अर्धें सोडून द्यावयाचें, याप्रमाणें आहे. फिलिपैन बेटांत स्पानिश लोकांचा चांगला अंमल आहे. परंतु आलीकडे दोन तीन शें वर्षें पर्यंत स्पानिश लोकांत मौन्य पडलें त्यांस कांहीं सुचत नाहीं. बाकीं दुसरीं चीन, आर्वस्थान, इराण वगैरे जीं नेटीव राज्यें आहेत त्यांत चिनें खेरीज दुसऱ्याजवळ आरमार नाहीं, आणि चीनचे आरमारांची तर त्यासमदीं हजारों वेळा झाली आहे. याचा त्यांस विसर कोठून पडणार! या सर्व स्थितीचा परिणाम कोणता म्हणाल तर, एशिया खंडांत इंग्लिश लोकांस शत्रू म्हणून नाहीं, त्यामुळें मुंबई, मद्रास, हांग कांग, सिंगापूर इत्यादि ठिकाणीं बंदोबस्त पाहिजे तो अगदीं नाहीं. कारण बंदोबस्ताची गरजच नाहीं मग उगीच कोण करतो. परंतु आतां ते स्वस्थपणाचे दिवस निघून गेले. सर्व समुद्र आपला, हिंदुस्थान हें माहेरघर मग फत्ते होण्याची काय शंका? एशिया किंवा युरप खंडांतील राजांपैकीं कोणाची नजर इंग्लिश लोकांकडे वांकडी दृष्टि करून पाहाण्याची आहे. परंतु आतां ते दिवस जाण्याची संधी आहे. आपले मजेस थोडा झाली असतां सूड उगवणें किंवा, युरोपियन अमला खालीं नाहींत अशीं राज्यें हिरावून आपले हस्तगत करणें हें काम ते करितील तर करोत. इंग्लिश

लोकांस कां म्हणून म्हणण्याचा अधिकार नाहीं परंतु फ्रेंच लोक तसें जर खरेंच करूं लागले तर इंग्लिशलोकांस डोळे मिटून बसतां येत नाहीं.

कोचीन चैना मधील त्यू नदी व तिचीं मुखें यांत जो प्रदेश आहे तो बंगाल्या प्रमाणें उत्तम प्रतीचा आहे आणि त्या ठिकाणीं युरोपखंडांतील आरमारां प्रमाणें आरमार ठेवण्यास सुरक्षित जागा आहे. तेव्हां तेथें सर्व जातीचा स्टोर, कोळसे, मनुष्यें आणि आसरा असा फ्रेंचांस मिळाला म्हणजे हिंदुस्थानांत इंग्लिशांशीं लढायी करण्यास प्रसंग आल्यास पंचाईत असे ती राहिली नाहीं. तेव्हां आतां इंग्लिशांस फारच हुशारीनें राहिलें पाहिजे. आणि फ्रेंचांशीं वांकाचा प्रसंग आल्यास मुंबई, हांग, कांग, सिंगापूर इत्यादि ठिकाणीं फारच बंदोबस्त ठेवावा लागेल. किंवा आसाम नदीचे कांठीं काम चाललें आहे तें पाहाण्या करितां ही मोठें आरमार ठेवावें लागेल.

प्रगणे खळ नर्मदा उत्तरतीर प्रांत नेमाड एथून ज्ञानप्रकाशास ता० २७ दिसेंबर.—

" धार इलाख्यांतील धर्मपुरी म्हणून एक महाल आहे तेथें धार संस्थानांतून मेहेरबान मीर महंमद शाहा आली साहेब बाहादूर यांजकडून, राणी सरकाराकडून जाहीरनामा आले त्याची प्रत महाल मजकुरीं प्रसिद्ध करण्यास अजम गणेश त्र्यंबक कमावीसदार यांजकडे आली ती त्यांणीं हुकुमा वरहुकूम आपले तालुक्यांतील नवाब वगैरे जमेदारी यांस आमंत्रण करून सभा ता० १ दिसेंबर रोजीं भरण्याचा ठराव केला त्या प्रमाणें लोकहीं वस्त्र भावणें उंच उंच घालून सभेंत येऊन पोहोंचले नंतर मराठी रिवाजा प्रमाणें जाहा ज्याचा दरजा जसा असे त्या प्रमाणें त्या सर्वांस हातन जोडून बसविलें. त्यांत चार कामगार १ जमेदार व त्याचे तर्फेने कारकून वगैरे मिळोन ११ गृहस्थ होते. त्यां शिवाय गांवोगांवचे लोक व रिसालेदार व पायदळ मिळोन अदमासें २००० लोक त्या उछाहाचे कचेरींत जमले होते, आणि ती जागा ही सुशोभित केली होती. कांहीं वेळांनी कमावीसदार साहेब यांणीं अती आदरानें त्या जाहिरनाम्यांतील मतलब मराठी भाषेंत सर्वांस जाहिर केला परंतु त्यांची समजूत बरोबर झाली नाहीं म्हणून कमावीसदार यांणीं तोच जाहिरनामा उंच स्वरानें आणि रांगडी भाषेंत वाचला नंतर त्या सर्वांनीं रांगडी भाषेंतच राणीस बहूत ईश्वर रखो असा तीन वेळा उच्चार केला नंतर पायदळ कमांडर यांणीं खुषीचा बंदुकांचा आवाज करून सलामी दिली नंतर वाद्यें वगैरे एक घटकाभर वाजवून आनंद होऊन त्या सर्वांनीं कमावीसदाराची स्तुति केली. आणि सर्वांनीं उठते वेळेस धारचे महाराज, मीर महंमद शाहा अली साहेब बहादूर, व कमावीसदार यांची वाहावा करून कमावीसदारांनीं हा खूप उच्छाह केला असें बोलत बोलत लोक खुषी होऊन रस्तो रस्तीं बोलूं लागले!"

नामदार गवरनर जनरल यांणीं वायव्य प्रांतांतील अंमलदारांस एक साहा असा वट हुकूम केला आहे कीं हरएक सेशिंयल कमिशनर यांणीं वंडाचे चोकशीची शिक्षा देहांत ठरवून अमलांत हुजूर मान्यते खेरीज आणीत जाऊं नये असा ठराव केला आहे.

नगरचे बातमीदाराकडून.

मेहेरबान कलेक्टर साहेब यांची स्वारी प्रांतांत फिरत आहे. नाताळाकरितां नगरांत येईल असें वाटत होतें, परंतु आली नाहीं यामुळें मुकामाचा थांग बरोबर लागला नाहीं. पुणेजिल्ह्यांत नंबर १२६७ सन १८५७ इसवीचे सरकारचे प्रभावरून नाशिक व सोलापूर या दोन्हीं सडकेच्या रस्त्यावर दस्तुरी घेण्याच्या चौक्या बसल्या आहेत, तशी नगरजिल्ह्यांत तालुके मजकुरांतील इमामपुरापाशीं घांटा नजीक दस्तुरी घेण्याची चौकी बसविली आहे. या घांटास तेथील लोक जेऊरचा घांट म्हणतात. आणि इंग्रेज व मुसलमान त्यास इमामपूरचा घाट असें म्हणतात. त्या घांटाचा मक्ता सालिना ८००५ आठ हजार आणि पांच रुपयांस एका मारवाडी सावकारानें घेतला आहे. या घांटांतले चौकीवर पुणेजिल्ह्यांतील चौकीप्रमाणें टिकिटें गाड्या वगैरेस लावीत नाहींत. यामुळें गरीब अजाणी लोकांपासून हे मारवाडी भाई अधिक पैसा उपटीत असतील कीं नकळे. आम्हास वाटतें मेहेरबान कलेक्टर साहेब जिल्हा नगर यांचे कानावर ही हकिकत गेली नसेल, परंतु हाताखालचे लोकांचें हें रूच विण्याचें काम आहे असें आमचे नजरेस येतें. तालुके नेवासें येथें एक दिवाणींतून फौजदारींत येण्यासारखा खटला उपटला आहे असें वाटतें. एका पाटलानें एका मनुष्यास ५० रुपये देऊन रोखा छापील कागदावर करून घेतला. पुढें साधे कागदावर रिणकोपाशीं पाटलाचे स्वदस्तुरची चिठी आहे. असो तात्पर्यार्थ इतकाच कीं, पाटील मजकूर याणें अशी तक्रार सरकारांत केली कीं माझे सहीचा कागद तालुके मजकुरीं माझे गांवच्या चोपड्या दप्तरांत आहेत त्यांतून कापून घेतला आहे. या कामाबद्दल दप्तरावरील कारकून यास रिणकोनें आंबाड्याचा आंगरखा लांच दिला. आतां चौकशी करतां रा० रा० वामन विनायक यांजवर शक येऊं पाहातो. सदरहू कारकून असें म्हणतात कीं, आम्हीं रिणकोपासून आंगरखा विकत घेतला. असो या कामांत बाईंडर वगैरे लोकांवरही शक आहे असें तेथील लोक म्हणतात. चौकशी अंतीं काय होईल तें होवो. परंतु सरकारी वहीचें पान फाटलें गेलें याचें आश्चर्य वाटतें. आणखी हो कृत्य मागील हरिनारायण व तुकाराम कृष्ण यांचे मामलेदाराचे अमलांत घडलें असावें असें अनुमान होतें. नेवाशाचे दिवाणी कोर्टांतील एका कारकुनानें तेथील सरकारी शाळेवरील पंतोजीचे नालस्तीचा अर्ज स्वदस्तुर लिहून त्यावर शाळेंतील मुलांच्या सह्या गफलतीनें झाल्या. त्यावरून चौकशी माजिस्त्रेट मार्फत होऊन कारकून मजकूर याजवर पुरा शक आल्यावरून त्यांणीं मेहेरबान उडकाक साहेब जड्ज यांजकडे तजवीज करण्याकरितां प्रकरण देतां नेवासे मुकामीं आसाहेबांची स्वारी दिसेंबरचे अवलीस सर्किटवर आली होती. तेव्हां त्या कारकुनाची बदली संगमनेर कोडतांत केली हीच नशियत दिली. आम्हांस वाटतें आसाहेबांनीं या कामीं त्या कारकुनावर फारच रहिम नजर केली. कसबे मजकूरचे सरकारी शाळांची वार्षिक परिक्षा राव साहेब निळकंठराव महादेव डिप्युटी इन्स्पेक्टर यांणीं ता० १८ दिसेंबर रोजीं घेऊन त्यांची स्वारी फिरत फिरत सोलापूर जिल्ह्यांत गेली आहे. त्या शाळेंत मुलें सुमारें ६० आहेत. मुलांचा अभ्यास चांगला आहे. व पंतोजी चांगली आस्थापूर्वक मेहेनत विद्यार्थ्यांच्या विद्याभ्यासाकडे घेतात. शाळेकरितां १०० रुपयांची इमारत लवकरच तेथें हो-

णार आहे. पैकीं निमे रुपये सरकारानीं देण्याचें कबूल केलें आहे. शाळेचे पंच मिस्तर हांडरसन् साहेब मुनसफ आदिकरून महिन्याचे महिन्यास जाऊन शाळा व तेथील विद्यार्थ्यांचा अभ्यास पाहातात. यावरून कमेटीदारांचें विद्या वृद्धिकडे लक्ष आहे असें दिसतें. मेहेरबान उडकाकसाहेब जड्ज्य व कलेक्टर साहेब आणि एब्राहाम डेविड कुमेदान पोलीस खात्यावरील यांणीं शाळेची परिक्षा घेऊन त्यांचे खुष झाल्याचे शेरे ही त्यांनीं दिले आहेत.

नेवाशाचे मामलेदार हुशार आहेत व कामकारभार जातीनें पाहातात. मुनसफही हुशार असून कोर्टाचें काम हुशारीनें करितात. नेवासे तालुक्याचें उत्पन्न वसूली समारें दीडलक्षाचें आहे. या तालुक्यास एकशेंनें पेठा आहे. या तालुक्याची हद्द मोंगलाईशीं आहे म्हणून तंटे बखेडे वगैरेचा बंदोबस्त फार ठेवावा लागतो. नेवाशास मोहनी राजाचें देवालय आहे. त्यास सरकारांतून दरसाल समारें १५०० रुपये आणि चंद्रचूड जाहागीरदार यांजकडून समारें १५० दीडशें रुपये पावतात. खेरीज याचेकरूपासून सरसाल १००० रुपये मिळतात. असें असून देवाची इस्टेट फारच थोडी आहे. याचें कारण सर्व उत्पन्न बडवे आणि सहस्र भोजनें यांकडे खलास होतो. या देवाचें देवालय चंद्रचूड जाहागिरदार यांणीं बांधविलें आहे. त्या देवळाचें काम हेमाडपंती तरखरेंच, पण त्याचें पाथरवटी नक्षीचें काम चांगलें आहे. त्यास हजारों रुपये खर्च लागला असेल यांत संशय नाहीं. तथापि काम पुरें झालेलें नाहीं. त्या देवाची मूर्ती शर्करा (वाळू) मिश्रित मृत्तिकेची आहे यामुळें तिची पूजा करतांना बडव्यांस फार जपावें लागतें.

टोके, प्रवरा संगम आणि कायगांव हे तिन्ही गांव जवळ जवळ आहेत, पण एका गांवाहून दुसरे गांवीं जाणें झाल्यास नदी उतरूनच गेलें पाहिजे. त्या तिन्हीं गांवीं ब्राम्हणांची वस्ती मिळून समारें २०० घरांची आहे. प्रवरा संगमीं ब्राम्हण सुखी व द्रव्यवान आहेत. एथें श्री. रा. रा. एकनाथशिवाजी यांचा वाडा मोठा व सरेख आहे. व त्यांचे वडिलांचे कारकिर्दीत त्या क्षेत्राचे लोक सुखी झालेले आहेत. त्या तिन्हीं गांवांतील घरें मोडमोगळीं असून मजबूत आहेत. पूर्वीं पुण्याचे नामांकित श्रीमान् व सरदार यांणीं वाडे बांधिले आहेत; पण आतां तेथें दीप लागण्याची मारामार आहे. घांटही मोठमोठाले बांधले आहेत. टोंक्यास श्री सिद्धेश्वर त्याचें देवालय आहे. तें विस्तीर्ण असून त्याजवर पाथरवटी नक्षी फारच आणि सरेख आहे. देवालय पुण्याचे माजी सावकार विष्णू महादेव गद्रे यांणीं बांधवलें आहे. या देवास ववपडा आहे आणि जाहागीर गांवही आहे. याप्रमाणेंच कायगांवांस देवालय आहे. तेथें शेंदुर्णीकर जाहागीरदार यांचा वाडा आहे. कायगाव मोंगलाईतलें आहे. प्रवरा संगमास नगर पोलीस कोरपैकीं ४० शिपायी आहेत, व पोउनदीचे रिसाल्यापैकीं ५ स्वार आहेत. तेथील सर्व आलेलें लष्कर पुढें मोंगलाईतून रवाना झाल्याचें बोलतात. कांहीं पोलिसचे लोकांपैकीं जवं गांवाकडे गेले आहेत. याचें कारण तिकडे राहिले लोकांनीं उठण्याचें योजिलें आहे असें म्हणतात. या नेवाशे तालुक्यांतील रबीचीं पिकें चांगलीं आहेत. आणखी एक पाऊस पडला तर शाळूचा गल्ला येता असें शेतकरी म्हणतात. त्या गांवाची जमीन माभी खरी, परंतु मेहेनत अगदी कमी याचें कारण एक कुळवाडी चार बैलांवर ५०।६० बिघे जमीन करतो. या सालीं करडईचें पीक

चांगलें आलें आहे.

कसबें वांबोरी एथें मारवाडी लोकांची वस्ती विशेष सुमारें ३०० घरें त्यांची आणि २०० घरें तेल्यांचीं आहेत. तेली तेल काढतात आणि ते सर्व मारवाडी लोक देशावरावर रवाना करितात. एथील हा वडुसरा गव्याचा उदीम करतात. एणेकरून तेली मारवाडी आदिकरून करवी लोक आहेत. एथचे जाहागीरदार कर्जभरू आणि जुने पेशवाई रिवाजाचे आहेत. कळावें ता. २७ दिसेंबर १८५८ ई

आपला मित्र पत्रवाचणारा.

आम्हांस होमन्यूज पत्रावरून समजलें आहे कीं विलायतेस सन् १८५८ चे मार्च अखेर एक वर्षांत राणी सरकारास सर्व रवात्यांचा मिळून खर्च काय झाला ये विषयीं तपशील लिहिला आहे तो आम्हीं आपले वाचणाराकरितां कळवीत आहों

	खर्च रुपये
जकातीचा वसूल जमा करण्यास खर्च ---	१०७९८९६०
जमीनीचें उत्पन्न करण्यास खर्च ---	१५५७३०७०
पोस्त आफीसचा खर्च	१८१२८४१०
सायरचावेस खर्च --	३७०४००
[illegible]	[illegible]
टिकिटें तयार करण्यास खर्च -------	१२७१८७०
राज्य इमारतीची वगैरे डागडुजी खर्च	२१२०६८८०
फंडाचें व्याज ------	२७६४२४५९०
कर्जाचें व्याज ------	९८४६४२०
नाविकपेनशनाबद्दल ---	३५९९७०
दिवाणी कामगारांब० ---	३६३३४०
न्यायखात्याबद्दल ---	४२३११००
तिसरा ज्यार्ज राजाचे नोकरांस पेनशनाबद्दल --	३३४२०
वंशपरंपरा पेनशन ---	७३६००
फिरकोळ -------	१५०११०
हौस आफ कामन्स आणि कंग्रोळच्या सभेंत संभाषण करणारे लोकांस ---	५२८९०
स्काचचे धर्माध्यक्षास ---	१७०३९०
वेस्ट इंडीज धर्मखातें ---	२०३०००
अयरलंडच्या गव्हरनरास पगार	२००००
मेनुथ व राणीच्या कालेजाबद्दल ----	३८२४६०
डेनमार्कचा कर सोडिल्याबद्दल राज्यास देणें ----	११२५२०६०
फौजेचा खर्च -----	१२९१५१५६०
नवकाबद्दल खर्च ----	१०५९०००००
राणीच्या कन्येस आंदण देणगी वगैरे फिरकोळ ---	७२२७७१९०
इराणचे लढाईबद्दलचा खर्च ईस्टइंडिया कंपनीस दिला --	९००००००
चिनांत लढाई झाली तो खर्च	५९०६९३०

यावील सदरांत आणखी ही कांहीं फिरकोळ सदरें आहेत त्या सर्वांची बेरीज ७३३६६३६३० रु० यावरून दिसतें कीं सुमारें सवा त्र्याहात्तर कोटि रुपये एकसालचा खर्च इराण चीन वगैरे लढायीचा मिळोन झाला आहे.

रत्नागिरी— जिवाणचें मारणारांस पैका बक्षीस देण्याचे कामांत कांहीं रुपये खाल्ल्याबाबद लांजेम-

हालेचे पूर्वीचे अव्वल कारकून, जमाखर्च लिहि णारा कारकून आणि पोतदार या तिघांवर खटला होऊन अदालतींत कमिट झाल्याविषयीं पूर्वीच लिहिलें होतें, हा खटला अदालतींत जाण्या पूर्वीच नंतरही कैदीवरील गुन्ह्याचे स्वरूपाविषयीं आम्हीं आपलें स्वमत्त कित्येक वेळां लिहिलें होतें, त्याप्रमाणें खटल्यांत झालेले पुराव्यावरून कैदींवर गुन्ह्याची शाबिती होत नाहीं असें न्यायकर्ते अ॰ सेशन जड्ज साहेब यांचे नजरेस येऊन त्यांणीं तीनही कैदींस गेल्या आठवड्यांत सोडून दिले

जगन्मित्र.

करवीर— गेल्या गुरुवारीं मेहेरबान जनरल लीग्रांड जेकब साहेब यांची स्वारी बेळगांवाहून एथें आली. त्या वेळीं माहाराजांकडील व छावणींतील तोफांची सरबत्ती झाली. — श्रीमंत राजेश्री कुरुंदवाडकर यांच्या स्वाऱ्या कुरुंदवाडाहून मेहेरबान कमिशनर साहेब यांच्या मुलाकतीकरितां काल रोजीं संध्याकाळीं एथें येऊन दाखल झाल्या.

वर्त. सय.

सातारा— एथील तरुंगांतील कित्येक मनुष्यें त्यांस आजार झाल्यामुळें मरण पावलीं. म्हणून त्या सर्वांस हल्लीं किल्ल्यावर नेऊन ठेविले आहेत, एथील टपालाचे कारकुनावरील खटल्याची चौकशी होऊन त्याजवर नाशाबिती होऊन त्यांस त्यांचे कामावर रुजू केलें. एथील २ नंबरच्या शाळेमध्यें १६० मुलें आहेत. त्यांची परिक्षा घेण्याकरितां मेहेरबान गोपाळराव हरी देशमुख असिस्टण इनामकमिशनर आणि गोविंदराव लक्ष्मण इंग्लिश स्कूल मास्तर गेले होते त्यांणीं मुलांच्या अभ्यासाची परिक्षा घेऊन अभ्यास चांगला चालला असें त्यांचे ध्यानांत आलें.

धो॰ मृ॰

अग्रा सरकारानें प्रसिद्ध करण्यास बातमी दिली आहे त्यावरून कळतें कीं जालवण प्रांतांत बंडवाल्यांच्या टोळ्या उतरल्या आहेत त्या तेथून हांकून देण्याकरितां ब्रिगेडियर मेकलफ साहेब ता॰ २० दिसेंबर पूर्वीच गुंतले होते त्या आ साहेबांनीं बनीरशिंग यांचे हाताखालील ग्रोनर्ती नशी बंडवाले यांजवर प्राणत्याग करून त्यांस मनें पूर्व हांकून लाविलें. तदरहू बरेवडस्तोर सिंदरीच्या जवळ कांहीं खेडीं पाडीं लुटीत होते. या प्रसंगीं त्यांतील कित्येक लोक जखमी झाले. व कांहीं मेलेही गेले. बाकीचे सर्व मोठ्या जंगलांत घुसले. त्यांवर हल्ला करावा तर रात्र झाली या मुळें उपाय चालला नाहीं.

विलायतेहून हिंदुस्थानांत येण्याकरितां मेजर जनरल सर जान. ईंगलीस. साहेब हे निघणार आहेत. या शूरांनीच लखनौ एथें बंडवाल्यांचा पराभव करून जय मिळविला, ते हे होत असें बंबेग्याझिटाधारें कळत आहे.

रूसचा बादशाहा आलेकझांडर याणें आपले मुलुखांतील खाणींचे कारखानदारांस असा हुकूम फरमाविला आहे कीं ज्याजवळ गुलाम लोक असतील त्याणीं ६ महिन्यांचे आंत त्यांस मुक्त करून नोकरीक द्यावी. हा हुकूम फक्त गुलाम खरेदी करून जनावरांप्रमाणें जे लोक काम घेणारे यांस गैरफायद्याचा वाटेल. परंतु बहुतांस हें ऐकून खुषीच होईल असें आम्हांस वाटतें.

आम्हीं कांहीं दिवसांमागें लंडन एथून कमरूदीन तयबजी एतद्देशीय एक तरुण वकीली चे कामाकरितां मुंबईस येणार अशी बातमी होती. परंतु त्यास लार्ड क्यां बेल यांणीं विलायतेंत त्याची परिक्षा घेऊन त्यास राणीच्या तक्ताजवळील वकीलीचें काम करण्या करितां त्यांची कुराणाची शपत घेऊन त्यांस सनद देऊन कामावर नेमिलें. आतां लंडन राजधानी सारख्यांत आणि त्यांत राणीच्या राज्य दरबारीं हा नेटिवांपैकीं वकिलीचें काम चालविण्यास लायक ठरला तेव्हां नेटिवांचा पाय अश्या धुरंधर ठिकाणीं हा प्रथमच पडला असें समजलें पाहिजे.

आम्हांस असें कळलें आहे कीं मुंबईतील कांहीं लोकांनीं विलायतच्या राणी साहेब यांस अर्ज पाठविला आहे कीं जगन्नाथ शंकरशेट इस्कोयर हे देशाभिमानी असून उपकारी गृहस्थ आहेत यांणीं परोपकाराचीं कामें बरींच केलीं आहेत. त्यांस नैटची पदवी दिल्यास हे योग्य आहेत या बद्दल मजकूर आहे त्याची प्रत टेलिग्राफांत प्रसिद्ध झाली आहे.

नेमणुका.

मेजर वालिस मद्रास फौज्याचे पोलटिक्याल एजेंट यांणीं ता॰ २० दिसेंबर सन् १८५८ रोजीं चार महिन्यांची रजा घेतली.

सन् १८५८ चा आक्टोंबर हूक मिस्तर हेनरी क्लेविलाड यांस मुंबईचे डिपुटी कारोनर नेमिलें तें सरकारानें मान्य केलें.

मि॰ आरबथनट यांस आलीनेशन खात्यांत स्पेशल नेमिले होते. त्यास ९ महिन्यांची अजारीपणामुळें रजा मिळाली.

मिस्तर आरथर ब्यावर्स क्राफर्ड यांस रत्नागिरीस सेकंड असिस्टंट कलेक्टर व माजिस्त्रेट नेमिलें आहे.

मि॰ जराड खानदेशपैमाष खात्यांतील मब असिस्टंट सुपरीटेडेंन्ट यांस २ महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

मि॰ बरा स्रुपर न्युमररी सोलापूरचे तिसरे असिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट यांजकडे इंडी तालुका दिला आहे.

रावबाहादूर बाळकृष्ण हरी डिस्त्रिक्ट डिपुटी कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट खानदेश यांस तीन महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

मि॰ जारडन अमदाबादचे हुजूर डिपुटी माजिस्त्रेट यांणीं आपले कामाचा चार्ज ता॰ ३१ दिसेंबर रोजीं घेतला.

मि॰ नाना मोरोजी पुण्याचे हुजूर डिपुटी कलेक्टर यांस एक महिन्याची रजा मिळाली आहे

मि॰ जेम्स कीस्टी अकौंटेन्ट जनरल यांचे सेकंड असिस्टंट यांणीं कामाचा चार्ज २४ दिसेंबर रोजीं घेतला.

पुणें— मेहेरबान डंकन डेविडसन साहेब कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट यांची स्वारी गांवात पाहाणीचे कामाकरितां गेली आहे. मेहेरबान वेटिंगटन साहेब पोलीस कमिशनर यांची स्वारी वेळगांवाहून हल्लीं एथें आली आहे.

मेजर जनरल वाडिंगटन चीफ इंजिनियर सिंध डिविजनचे हे अजारानें मरण पावले

पुणे जिल्ह्यांतील सन १८५७ साल अखेर दिवाणी फैल कमारें १३५०० हजारांचें झालें, आतां दिवाणी मार्फत ज्या मिळकती सरकारांत येतात त्यांचें नासरा करून संरक्षण होण्यास जाग्याची वगैरे बंदोबस्ताची सोय नसते सबब सदर दिवाणी अदालत येविषयीं पुण्याचे जडजांनीं कळविल्यावरून कांहीं तजवीज करणार आहे. दिवाणी अर्जांचे फैल १८५६ पेक्षां १८५७ सालीं दीड हजार जास्त झाले. असें दिसतें.

पुण्यांतील वार्षिक दक्षणेचे ब्राम्हण यावर्षीं एकदर ८४३ रुजू होऊन त्या सर्वांस सरकारानें दक्षणा दिली.

आम्हीं असें ऐकतों कीं श्रीमंत शिंदे आलिजा बाहादर यांचे गांव निजामाचे हद्दी नजीक आहेत त्यांवर पेडणकर रंगनाथ बाबा यांच्या बंदी हक्काची बाब आहे ती रा. रा. बापूसाहेब पराजपे शिंद्यांचे वकील आणि त्यांचे गांवांवरील सरसुभेदार हे बाबांस सांगतात कीं आपणास गांवाचे वसूला अन्वयें पैसा देऊं, परंतु बाबांचें म्हणणें असें आहे कीं, आम्हीं कमाल आकारानें पैसा घेऊं. सबब पेडणकर बाबा यांणीं जवळ हैदराबाद आहेच मग काय पुसावयाचें. लागलीच गांवावर जाऊन लुटालुट केली यामुळें तिकडेस बंडवाल्यांनीं लुटलें म्हणून आसपासचे गांवोगांवीं एकच घोळ होऊन गेला. यामुळें लोक भयाभीत झाले आहेत. त्यांचा बंदोबस्त हैदराबादच्या रसिदेंटांनीं फार सत्वर करावा. म्हणून वकिलांनीं मजकूर एथील एजेंट साहेब यांस याद दिल्यावरून आसाहेब मनसूफ यांणीं कांहीं तजवीज केली आहे. असें आतांच समजलें.

आम्हांस संतोष झाला आहे कीं, रा. रा. विद्याधर परशराम एजेंटाचे माजी शिरस्तेदार यांस कामावरून १७ जुलई सन १८५६ इसवी रोजीं खालीं ठेविले, त्यापासून त्यांस पेनशन मिळणार अशी तजवीज चालली होती, ती शेवटास ता० २५ दिसेंबर सन १८५८ इसवी रोजीं जाऊन त्यांस ७०।१२ पेनशन मागील २९॥ महिन्यांचें देऊन पुढें महिना देत जावा. परंतु त्यांस पेनशन कोणते खजिन्यांतून द्यावयाचें म्हणून विचारल्यावरून पुण्याचेच खजिन्यांतून मिळावें म्हणून त्यांणीं सरकारास विनंती केली आहे.

पुण्याचे माजी नाझर अजम बेजनजी व हल्लीं हे अमदाबादेस मुनसफ आहेत. त्यांणीं आपले नाझरीचे कामावर असतां, १२५ ची हिशेबीं चूक निघाली, ते पुण्याचे जडजानें त्यांचे पगारांतून कापून घ्यावी म्हणून ठराव करून हें प्रकर्ण अमदाबादेस रवाना झाल्याचें समजतें.

आम्हांस वाटतें कीं सरकारानें कित्येक प्रकारें या रोहिले लोकांस एके ठिकाणीं स्वस्थ ठेवण्याच्या तजविजी केल्या. तथापी ते वरचेवर मधून मधून उसळ्या मारून रयतेस पीडा देतात. नुकतेंच वर्तमान आलें आहे कीं, जालन्या नजीकचे गांवांत त्या लोकांनीं आपलें कर्तव्य कर्म म्हणजे लोकांस दुःख देऊन द्रव्य हरण करण्याचें तें जें समजतात ते त्यांणीं ज्यारीच ठेविले आहे. त्यांची दुष्ट बुद्धी रतपर्यंत असती कीं, त्यांची शिकस्त झाली ती अशी कीं गांव लुटून रयतेचे कागद पत्रही जाळून टाकितात आतां, त्यांस असें केल्यानें लाभ तर बिलकूल होत नसेल, परंतु रयतेचा सर्वापरी

व्यापार अक्षयी बुडविण्याचें त्यांणीं आरंभिलें आहे.

मुकाम लष्कर नजिक ग्वाल्हेर एथून ज्ञानप्रकाशास मार्गशीर्ष वद्य ५—

१ इटाव्या कडील वर्तमानावरून असें समजतें कीं, तिकडेस अद्यापी बंडाचा गवगवा आहे तसाच आहे. लहान सहान खेडे गांवचे लोक एकत्र जमून नेहेमी गांव लुटणें व कदाचित जाळणें यांत निमग्न आहेत त्यांचें पारिपत्य करण्या करितां बरचें वर तजविजी होतच आहेत.

१ श्री. मा. बायजाबाईसाहेब यांचे कारभारी राजेश्री शिवराम पंत भागवत ऊर्फ आणा साहेब हे कन्येचा विवाह करण्यास्तव पनवेलीस जाण्याच्या मुहूर्तानें प्रस्थान केलें त्यांज बरोबर नाना जोशी हे ही जाणार आहेत.

१ श्री मंत महाराज शिंदे आलीजा बाहादर यांचे संस्थानांतील बकलाचें काम मोठ्या झपाट्यानें चाललें असून रयत लोक ही महाराज साहेबांस पुनः पूर्ववत रुजू होत चालली आहे हें पाहून शुभ चिंतक लोकांस आनंद झाल्या वांचून राहणार नाहीं.

१ जनाब जयदेव बावा याचें काम पाहाणार जनाब हरप्रसाद यांचा ही बर्ग होणार होणार म्हणून बारीक बातमी उडली आहे काय होतें तें पाहावें. यो दुसरे कांमगारांची बदली कोणते कामावर होणार हा निश्चय अद्यापी समजण्यांत आला नाहीं— आमची विज्ञापना परमदयालू ईश्वरास ही आहे कीं, याउपर हरप्रसाद यांचे जागेवर दुसरा कोणी नेमण्यांत येईल तर मागील दोघां सारखा किंवा त्यांस बरें म्हणविण्या सारखा न येवो. ही प्रार्थना आम्हीं लष्कर ग्वाल्हेरचे कल्याणा करितां वारंवार करीत आहों. आमचे पंडतजी हरनाथ सूज्ञ आहेतच तेव्हां या पुढें नेमणूक करणें ती विचार पाहून करतील. आमचे महादेव व गणू म्हणतात कीं, "पंडीतजी वर लोक उगीच छापितात, या प्रमाणेंच आमचे तात्यांवर रघुनाथ भटजी यांचे पूर्वी छापीत होते. पण तात्यानें कोणी काय केलें तें आतां हरनाथाचें करणार"॥

हें सदरील गणू व महादेव यांचें बोलणें रास्त दिसतें कारण आतां जरी तात्या साहेब यांजकडे राजकारणाचें बहुतसें काम नाहीं तथापी जे गोरगरीब त्यांचे डावे बाजूचे दाढेंत चुरडले गेले ते सर्वस्वी चिरडलें.

१ एथील शागीर्द पेशाचें काम केशवराव मोदी यांजकडे होतें तें त्यांजकडून निघून दुसऱ्या कडेस झालें, कारण मोदी यांणीं वंडांत मिळविलेले पैशाचे हुंडीचा [illegible] करून टेंकर दिला होता परंतु पचन न झालें.

दिल्लीच्या राजाचा पुत्र फिरोज शाहाचे लोकांचे आणि सरकारचे लोक सामान घेऊन जात होते त्यांची भगवनपूर एथें गांठ पडून त्यांस सरकारचे २ बल्लमवाले जांयां झाले त्याचे कीं ऊंट, व सामान नाहींसें झालें, कांहीं घोडे मात्र दैवानें त्यांच्या हातून सुटले गेले, फिरोज शाहा रामगड, मनोहर ठिकाणावरून निमचचे ठिकाणीं जावयाचा होता अशी खबर ता० २२ दिसेंबरची पुण्याहून आलेली आहे बं०ग्या०

दिलीप सिंग पंजाबचा माजी महाराज हा विलायतेस स्यापटन् मेलविल यानावानें फिरत आहे, तो अम्पूर नदी कडेस जाणार आहे.

ग्वालेरीहून ज्ञानप्रकाशास मिती मार्गशीर्ष वद्य ३ — पंडित हरनाथजी यांणीं लहानपणापासून विद्याभ्यास व कामें कशीं केलीं तें मी थोडक्यांत कळवितों.

त्यांणीं लहानपणीं संस्कृताचा अभ्यास करून काव्य कोश इत्यादि शिकून नंतर पारशी आरबी आणि कांहीं इंग्रेजी भाषेचें ज्ञान संपादन करून सरकारी कानून व कायदे याचा अभ्यास केला. व हे प्रसिद्धीस येऊन त्यांस साहेबलोकांनीं सरटीफिकिटें बहुत दिलीं स्मारें २१ वर्षाचे उमरींत मुनसफीची परिक्षा देऊन हुद्दा ही ल[illegible] मिळून त्याप्रमाणें ५ वर्षें साहेब लोकांसमोर [illegible]म करून बरेपणाचा लौकिक मिळविला, [illegible] नेकनामी बहुत कमाविली परंतु जेथें मुनसफीचें काम करीत होते त्या गांवावरील जमेदारी घेतली. सबब त्यांस दुसरी जागा दे[illegible] झाला. अनोदकरिणानबधानें लष्करांत राव दिवाण [illegible]ब यांस दिवाणगिरी झाली तेव्हां पंडत हरनाथजी हे दिवाण साहेब यांचे सरकारी कामांत तैनातीस असत जेव्हां माहाराजांची स्वारी कलकत्यास गेली त्या स्वारींत पंडत हरनाथ हे होते. जेव्हां स्वारी परत ग्वालेरीस आली तेव्हां महाराजांची रुसकत घेऊन घरीं बरेलीस गेले तों बंडवाल्याचा पुकारा झाला. तेव्हां त्यांणीं पदरचा खर्च करून सरकारची कामगिरी बजाविली. त्या द्वेषानें बागी लोकांनीं पंडतजीचें घरचीच वस्त सुद्धां लूटकरून नाश केला. इतक्यांत रावदिवाण साहेब यांणीं बोलावल्यावरून ग्वालेरीस आले तों बंडवाल्यांच्या गर्दीमुळें लोक आपआपले हिता कर्ता पळून जाऊं लागले. तेव्हां पंडतजीही सरकारस्वारी बराबर अग्यास गेले. तेव्हां त्या प्रसंगीं पंडतजी हे स्वारी बरोबरच परत लष्करांत आले त्या स्वारींत त्यांणीं नोकरी खूप बजावली कारण तो वक्त फार कठीण होता. परंतु भरवशाची खात्री झाल्यामुळें त्यांस जागा दिली. ते काम काज आपले अकलेने चांगले करीत आहेत. यांजकडेस फौजदारी माजिस्त्रेटी व पोलि[illegible] सची आणि बंडवाल्यांच्या चौकशीचीं कामें आहेत. ते तीं चालवीत आहेत. त्यांचा वाईट लोकांस त्रास आणि चांगले लोकांस आनंद आहे. राणीच्या जाहिरनाम्याविषयीं लोकांनीं खुशी होऊन बहुत ठिकाणीं नाच व गाणीं व कचेरी कचेरींतून नाच झाले.

आम्हांस एका खासगी पत्रावरून कळतें कीं प्रांत नेमाड एथील रावसाहेब नारा[illegible]काजी सदर अमीन यांस सरकारानें सिंदयाचे प्रांतांत बंदोबस्त राखण्याकरितां नेमिलें आहे. त्यांणीं तें काम फार हुशारीनें ठेवल्या मुळें रहदारीचे लोकांची भीति कमी होत चालली आहे.

सरकार वर्तमानपत्रकर्त्याला लष्करी संबंधीं ज्या बातम्या देतें त्यातर कधीं कधीं अगदीं क्षुल्लक असतात त्याही देतें आणि कधीं कधीं मोठी महत्वाची खबर म्हणजे सरकारास बेगम शरण आल्या सारख्याची अजून देत नाहीं यावरून सरकार ताबियतीनें चालतें असें दिसतें! तर याचा दोष कोणाकडे.

सूचना— सन १८५८ चें साल पुरें झाले याकरितां या सालाबद्दल वर्तमानपत्राच्या बाक्या मेहेरबानी करून पाठविण्यांत याव्या.

हें पत्र पुणें एथें कृष्णाजी त्र्यं. रानडे यांणीं ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारिख ६ माहे जानेवारी सन १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश ता॰ ६ गुरुवार १८५९ ई.

रावबाहादूर बापूकृष्ण सोमण पुण्याचे माजी दप्तरदार यांस सरकारांतून १५० रुपये पेनसिन होतें. त्यांचे तोंडावर पुळी झाली तिणें त्यांस ८ दिवस अजारी करून शेवटीं त्यांचा काळ ता॰ ५ मीनहूस पुण्यांत झाला यांस कुटुंब असून पहिल्या बायकोचा मुलगा सरकारी नौकर आहे. यांची उमर ५० वर्षांची होती.

मेहेरबान रोज साहेब सातारचे कमिशनर यांची स्वारी मुंबईहून परत पुणे मार्गानें साताऱ्यास ता॰ ५ मीनहूस नेटीव एजेंटांसह गेली. साताऱ्याचे माजी राजे आपासाहेब यांचे दत्तकाविषयीं चौकशी झाली तिचा कौल उलट आला असें ऐकतों.

पुण्याचे असिस्टंट जडज्य यांचे जाग्यावर मि॰ प्रे साहेब यांची नेमणूक सरकारानें केली होती त्या प्रमाणें ते ता॰ ५ मीनहूस धारवाडाहून पुणें येऊन असिस्टंट जडज्याचे कामाची शपथ घेतली. म्हणजे त्याचेंच नांव कामाचा चार्ज घेतला.

मेहेरबान नानामोरोजी डिप्युटी माजिस्त्रेट यांणीं मेहेरबान ओवेन साहेब थर्ड असिस्टंट कलेक्टर यांस आपले कामाचा चार्ज देऊन एथून मुंबईस गेले.

काश्मीर एथें लेफटेनंट गाडविलसन या नांवाचा साहेब एके गांवीं जाऊन तेथील मुरब्यास रस्ता विचारला त्याणें त्यास उत्तर काफर म्हणून दिलें. सबब त्यास राग येऊन त्या साहेबानें लागलीच तलवार उपसली आणि हात करावा इतक्यांत त्याणें त्याचे बरगडींत एक सोटा मारला या मुळें तो व्याकूळ झाला आतां यावरून काश्मीर प्रांतांत पुष्कळ पुरभये लोक जमले आहेत. असें दिसतें. फ्रें॰ इं.

आमच्या समजण्यांत वारकाईनें आलें आहे. कीं, पुण्याचे म्युनीसिपल कमिटी जमली होती. त्यांत सडकेवर मांडव घातला असतां अमुक भाडें घ्यावें वगैरे विचार सरई कमिशनर हे करीत होते. परंतु मुख्य सडकेवर लोकांनीं मैल केला तर त्यास दंड घेतात. त्यास दरएक पेठेंतून निदान ४ नरी जागा पांथस्त लोकांस मैल करण्यास जागा तयार करवून नंतर सरकारानें दंड केला असतां अपराध घडला असें लोक कांहीं अंशानें समजते व या प्रमाणें मुंबई आदि ठिकाणीं जागा केल्या आहेत. त्या प्रमाणें करण्या विचार करावा.

जाहिरात.

आम्ही सांगलीकर नाटककार सर्वांस कळवितात कीं, पुढील शनवारीं विराटपर्वाचा उत्तरभाग हें नाटक करणार आहों. बायका येण्याचा दरवाजा निराळा असून त्यांस बसण्याचाही बंदोबस्त व्यवस्थेनें ठेवला आहे.

सांगलीकर

सरकारांनीं कांहीं दिवसांमागें पाच्यारी एथील राजाची जिनगी जप्त करून त्यांस बरेलीचे कैदखान्यांत ठेविलें होतें, त्यांस तेथून काढून त्याणें आपले कुटुंबा सह्वां साहीपुरी एथें राहावें म्हणून ठराव झाला आहे, व त्याचे मुलुखाचे भोंवतालीं जिकडे तिकडे अगदीं स्वस्थता झाली म्हणजे, त्यांची अजबाब त्यांस परत द्यावी म्हणून हुकूम झाला आहे.

अयोध्याही एक सप्तपुरींतील पहिली पुरी असें प्राचीन काळापासून मानीत आहेत. तेथील नूतनचें वर्तमान ता०१६ दिसेंबरचें आलें आहे कीं जनरल रावन्स कार्ड याचें सैन्य बंदे ग्याझिट प्रमाणें २५००. आणि टेलिग्राफावरून २५०० असे दोन पत्रांतील मजकूर एकाच मितीचे निरनिराळे सैन्याचे आहेत. त्यांचा विचार करूं लागलों तर २५००चा, अगर २५००० हजारांचा खरा, याचा तूर्त निर्णय होणें कठीण. असो, कांहीं का असेना! हे साहेब सदरहू फौज घेऊन अयोध्येचे हद्दीवर तळ देऊन राहिले आहेत, व त्या प्रांतांत आलीकडेस विशेष बंडवाले जमत चालले आहेत, त्यांविषयीं अशी बातमी उठली आहे कीं ते तुळशी पूर एथें बाळासाहेब यांचे हाता खालीं २०००० लोकांचा जमाव होत आहे असें लिहिलें आहे.

गयेहून बातमी ता०३० दिसेंबर पर्यंतची आली आहे कीं, शिपाई लोक आपले हत्यार पात्यार सह्वां आमच्याकडेस दररोज येऊन बन्या वर्तणुकीचा दाखला मागण्याकरितां येतात. परंतु त्यां बरोबर पुढारी यांतील कोणी ही अजून आपले हत्यार खाली ठेवून येत नाहीं.

इकडेस सर्व ठीक आहे.

अफगाणिस्तान.

काबुलाहून ता०३ दिसेंबरची बातमी आली आहे कीं, बुखारचे राजाचा वकील काबुलास ता०२४ रोजीं आला. त्यास दोस्तमहंमदाचे अमीरानें असें विचारलें, कीं ज्या वेळेस कोकण प्रांत तुमचे राजानें हस्तगत करून घेतला त्या वेळेस कांहीं रक्तपात झाला कीं काय? वकिलाचें म्हणणें असें पडलें कीं, मीर रुस्तम बेग राती प्रांतांचा अधिकारी याणें कांहीं दंगा हरकत केल्यावरून त्यास राजानें पदच्युत करून आपले ज्ञाती पैकीं एकास त्या गादीवर स्थापला.

ता०२री दिसेंबर रोजीं पेशावराहून काबुलास अशी बातमी आली आहे कीं, इंग्रज सरकारच्या दोन पायदळ पलटणी, व एक घोडे स्वारांची पलटण, व ८ तोफा इतकें सैन्य ठाणे बुरूज हारिसिंग येथें तळ देऊन राहिलें आहे, त्यावरून सरदार खुपदील खान याणें अमीरास जलला बादेस न जाण्याविषयींची समजूत दिली, त्यावर अमीराचें म्हणणें असें पडलें कीं, ब्रिटिश सरकार माझ्या विषयीं मोठे मित्र त्यानें आहेत तेव्हां मला त्यांपासून कांहीं उपद्रव होणार नाहीं.

हिं. हि.

नळदुर्गाहून ज्ञानप्रकाशास ता०१ जानेवारी १८५९

निजामाचे राज्याकडे इंग्रज सरकारच्या पलटणी नौकरीस आहेत त्यांचा पैसा येणें होता त्याची फेड निजामचे नबाबाकडून झाली नाहीं सबब सरकारानें त्याचें उत्पन्नास सालीना ५० लक्ष रुपयांचा मुलुख वहिवाटी करितां घेतला त्यांतील नळदुर्ग हा एक प्रांत आहे. त्यांत सरकारानें कामदार ठेविले होते त्यांचा फेरफार होऊन गव्हनर जनरल साहेब यांणीं ता०१ जानेवारी १८५९ पासून ठराव केला आहे तो येणे प्रमाणें.

हुजूर मराठी.

दप्तरदार---१२० पगार	नायब शिरस्तेदार ४० पगार
जुडिशियालचे शिरस्तेदार } ६० पगार	सदरील चार जागा खेरीज
	१५ जागा आहेत त्यांचे पगार
हेडकारकून---५० पगार	२५ पासून २६ पावेतों आहेत.

हुजूर इंग्रजी.

हेड अकौंटंन्ट---१२० पगार	रैटर ४०।३०।२५ आणि
हेडक्लार्क----१०० पगार	२० प्रमाणें २ अथवा एक-
असिस्टंट हेडक्लार्क ६० पगार	दर ९ जागा केल्या आ-
सेकंड क्लार्क--५० पगार	हेत.

तहशीलदारांच्या प्रतीवत्यांचे पगारांबद्दल.

प्रत	संख्या	पगार रुपये
१	२	१५०
२	३	१२५
३	४	१००

१ तहशीलदारांचें हाताखालील गणेदार यांस पगार ५० रुपये नेमला आहे व त्यांज कडेस पोलीसचें कामही चालतें.

प्रमाणें हकिकतीची बातमी आम्हांस ज्या गृहस्थानें लिहून कळविली ती माहितीच्या कामास उपयोगी आहे.

आम्हांस सोलापूर एथील एका गृहस्थानें लिहून पाठविलें त्यावरून कळतें कीं, माढयाचे मुनसफ थार्णा जडज्यांस कांहीं बरोबरीचे जबाब दिले होते सबब तें प्रकर्ण चालू होतें त्याचा निकाल होऊन त्यांस कमी केसके असा हुकूम झाला त्याचे जागेवर सदर स्टेशनचे मुनसफ अजम विनायकराव खारकर यांस माढयास नेमून त्या जागेवर मि०दामस मोर हेडक्लार्क यांस मुनसफ नेमणार आहेत.

"हरकारु" कर्त्यास बुंदेलखंडाहून गेल्या महिन्याच्या सातवे तारखेचें पत्र आलें आहे त्याजवरून असें कळतें कीं, बाजीसिंगानें पांडोरुवर हल्ला केला आहे असें म्हणतात, हा गांव झांशीचेउत्तरेस सुमारें ३० मैलांवर आहे, आणि तेथील तहशीलदारांचा विध्वंस केला. तेथील पोलीस सेनाहा वेढा घातला आहे. बंडखोरांची बंदरीस ज्याची अपेक्षा होती, हा गांव झांशीपासून २० मैलांवर आहे, या ठिकाणाहून २४ वे मुंबई नेटीव पायदळ पलटणीचीं कांहीं मनुष्यें आणि मुंबई स्वारांचा एक रिसाला यांसहित करनल पारदिजला त्यांचा शोध करण्यास, व बाहेरच्या ठिकाणांस मदत करण्यास पाठविला आहे. लेफटेनेंट आलीव्हर हा लष्करी पोलिसाच्या एका टोळीनें त्यास मदत करील.
हिं०हि.

चमत्कार.

अमदाबादेस ता० २४ दिसेंबर रोजीं दिवसास तीन वाजतांचे वेळेस एक मिनिटभर जमीन थरथरारून धरणीकंपाचे जोरानें धके बसले. त्यांत फारसा नाश झाला नाहीं. परंतु आफीसाची भिंत जाया झाली. पेशावर एथें ता० २० दिसेंबर रोजीं असेच धरणीकंपाचे धक्के बसले. त्यावर हें अमदाबादेस पडून आल्याचें समजतें. हिं०प्रा०

आम्हांस अवसरवरा आधारें कळलें आहे कीं, नामदार गव्हरनर जनरल साहेब यांची स्वारी प्रयागाहून कानपुरास आगगाडीनें येऊन एक रात्रीं तेथें राहून ता० २७ दिसेंबर रोजीं दोन प्रहरीं परत प्रयागास गेली.

बंगालचे ३१ वे काळे पायदळ पलटणींतील भरवशाचे ३१ लोकांबरोबर सागरच्या किल्यांत मडमा आणि मुलें अशीं फार दिवस ठेवलेलीं

होतीं. त्यांतील बहुतेक सदरील शिपायी लोक बरोबर देऊन त्यांची रवानगी प्रयाग एथें पोंच विण्यास झाली ती सर्व ता० १ जानेवारीस खरव ल व्हावयाची होती. नामदार कमांडर इनचीफ साहेब यांची स्वारी आपले हेड कार्टर्स पुण्या हून मुंबईस ता० १५ मीनहूस चालती होणार आहे.

कलकत्त्यांतील सुपरीम कोर्टाचे चुनी जडज सर आरथर बलर हे विलायतेस जाव यास तयार झाले आहेत.

वेणी माधव.— नवेंबरच्या २५ वे तारखेस लार्ड क्लैड कम्यांडर इनचीफ याणें वेणी माधव याचा फारमोड केला. वेणी माधवा बरोबर ७००० बंडवाले होते. ते सर्व दाणोदाण होऊन झाडीं तून व दऱ्याखोऱ्यांतून पळूं लागले. तोफांनीं व कराबिनींनीं त्यांचे समारें ५०० लोक मेले. त्याशिवाय नदी उतरून जात असतां हीं पुष्कळ बुडून मेले. वेणी माधव तर कांहीं थोडे माणसांसीं पळून गेला. येणेंकरून अजीमगडापासून शाहाजहान पुरा पर्यंत मुलुख स्वस्थ झाला आहे आणि गंगेच्या उगमापासून मुखापर्यंत आगबोटींची रहदारी निर्विघ्न झाली आहे.

प्रिन्स आफ वेल्स जो विक्टोरियाचा ज्येष्ठ पुत्र तो एका पलटणीचा कर्नल झाला आहे. —ता. र.

आम्हांस ता० ३ जानेवारीची खबर औरंगाबादची एका मित्रानें कळविली आहे कीं, औरंगाबाद हें एक शहर आहे. त्याचे आसपास निजामाचे राज्यांतून रोहिले लोक पुष्कळ आहेत. त्यांतील कांहीं लोक व नसेच कोळी लोक असे एकत्र होऊन त्यांणीं फुलबरी, व दुसरे गांव लुटले. आणि वायकांवर जुलूम करूं लागले. तेव्हां तेथील कितीएक लोक त्या दुष्ट कर्म करणाऱ्यांचे बेलाशक अंगावर तुटून पडले. त्यांत उभतांचीहा बरीच मारामार झाली त्यांत गांवकरी लोकांपैकीं कांहींकांस जखमा झाल्या आहेत. कित्येकांच्या तरया दुष्ट लोकांनीं बायका भ्रष्ट केल्या त्यांजवर धांवणें गेलें आहे. अशा समयीं निजामानें आपले रयतेची व्यवस्था ठेविली आहे, याजकडेस लक्ष जरूर द्यावें नाहींतर सरकारास या बद्दल, सक्त नजर पुरवून बंदोबस्त करणें जरूर येईल. त्या राज्यांत सालरजंग म्हणून निजामाचा मुख्य दिवाण आहे त्याजविषयीं निजामाचे कानावर विनाकारण गिल्ला घालून त्याजविषयीं वाईटपणा निजामाचे अंतःकरणांत भरविला आहे असेंआ तांच प्रसिद्धीस आलें आहे. परंतु जर असेंच नवाबाचे दिलांत या विचारा दिवाणाविषयीं वाईट येईल तर त्यांत नवाबाचें हित होणार नाहीं. यास उदाहरणें लखनौ दिल्ली वगैरे ठिकाणचीं आलीकडील आहेत. त्यास नवाबानें आपले बरसिदंडाचे विचार घेऊन आपल्या दिवाणाच्या सल्लानेंच काम चालविल्यास त्यांत निजामाचें हित आहे. परंतु तसें न करतां जर निजामचे नवाबसाहेब बाहादूर हे लोकांनीं कान भरविलेल्या प्रमाणेंच पुढें वर्तूं लागतील तर, तो हा प्रकार त्यास लवकरच समजून येईल.

दिल्लीच्या राजास कलकत्त्यांत अगर केपेस ठेवणार अशी वदंता होती. परंतु शेवटीं त्यास ब्रम्ह देशांतील र्‍यांगून प्रांतांत पाठऊन पुढें तेथून १०० मैलांवर टेग्यू एथें पाठविणार त्यांजबरोबर त्याची बेगम व दोन मुलें आणि दाहा नोकर आहेत. —दे. मा.

वर्ष ११ पत्र २ **ज्ञानप्रकाश** पुणें १३

पुणें— सोमवार तारिख १० जानेवारी सन् १८५९ ईसवी.

पत्राची किंमत

१ दरसाल. ९॥ अगाऊ दिल्यास.

जाहिरात.

ईस्त इंडिया स्पीनिंग आणि वेविंग कंपनीचे हापीसांतून—

सर्वांस कळविण्यांत येतें कीं, या कंपनीचे कारखान्या करितां कसबें कल्याण तालुके मजकूर जिल्हा ठाणें एथील शेत जमीन रेलचे स्टेशनचे दक्षणबाजू पैकीं घेतली आहे, ती खालीं लिहिले शेताचे मालक ही जमीन खरेदी देत आहेत, ते येणे प्रमाणें.

१ जयराम भवानशेट नंबर १६८।१६९	१ आनंदराव रघुनाथजोशी नंबर १५९।१६२
१ रामा तांबोळी नं० १७१ पै०	१ रामशेट चिमणाजीशेट
१ धोंडूबाजीशेटे नं० १७१ पैकीं	नंबर १७०

येणे प्रमाणे नंबरवार जमीनीचे मालक सदरीं लिहिलेले आहेत असें समजून त्यांजपासून ही जमीन खरेदी घेण्यांत आली आहे यास्तव या नोटिशीनें कळविण्यांत येतें कीं या जमीनीवर कोणाची कांहीं हरकत अगर मालकी व हरएक तऱ्हेचा वारसा असेल त्याणें कल्याण एथें तुळशीदास आत्माराम उपनाव येलाशेट व जमनादास नानाभाई यांजकडे आजपासून पंधरा दिवसांचे आंत अर्ज करावा व मुदती नंतर आम्ही आपले नांवें खान्यास नंबर चढवून घेऊं नंतर कोणाची तक्रार ऐकली जाणार नाहीं.

ता० १० जानेवारी १८५९ ई.

सही उइलियम हेनरी बेलसाहेब मानेजर.

जाहिरात.

कृष्णाजी बिन् बिठोजी वाउकर चौधरी वस्ती भांबवड्याची वाडी. कळावें कीं तुम्हीं शके १७८० चे आषाढ वद्य ५ रोजीं करारनामा सोपला व खंडाळा याचे दरम्यान घांटांतून बारमाहाचे करारानें दाहा गाड्या हमेशा देण्याचा नेम करून अगाऊ ऐवज घेतला त्या प्रमाणें कांहीं गाड्यां फिरून कामाची वहिवाट सुरू केली. आणि करारा प्रमाणें जें काम केलें तेंही बरोबर केलें नसून गाड्याही पुऱ्या न देतां अखेरीस ज्या गाड्या होत्या त्याही आमची परवानगी न घेतां पळवून आणिल्या सबब घेतला ऐवज करारा प्रमाणें नुकसान येणें त्याचा उलगडा व्हावा म्हणून तुम्हांस घरगुती नोटीस दिली असतां उलगडा होत नाहीं यास्तव पुढें तुमची गैरशिस्त तकरार न पडावी आणि आम्हीं तुम्हांस कळविलें असून तुम्हीं उलगडा करित नाहीं ये विशीं दाखला पुरावा असावा पाहिजे यास्तव ही दुसरी नोटीस दिली आहे. तरी आज पासून आठ रोजांचे आंत याचा जबाब ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापून जो देणें असेल तो यावा त्याशिवाय दुसरे प्रकारें उपयोगी नाहीं कारण आम्हीं तुम्हास जसें कळविलें त्याच रीतीनें तुम्हीं आम्हास जबाब कळवावा ता० १० माहे जानेवारी सन् १८५९ ईसवी.

सही तुकाराम हरी अत्रे राहाणार खंडाळें.

मध्यहिंदुस्थानांतील बंडवाले हे करवी म्हणजे चित्रकोटाजवळ एक गाव आहे तेथें एकत्र झाले आहेत. आम्हास हें पूर्वींच माहित झालें होतें कीं हे त्या ठिकाणावर जमा होणार आहेत म्हणून जनरल व्हाईटलाक साहेब यांणीं सक्त मेहेनत करून फौज जमा करण्याचें काम चालविलें होतें. इतक्यांत बंडवाल्यांनीं मोठी हिंमत धरून जरी त्यांजवळ तोफा नाहींत तरी चित्रकोटचे गांवांत शिरून मदरासची काळी पायदळ पलटणीची फौज कपतान उडलंड साहेब याचे हाताखालीं असून करवीचे ठाण्यांत होती. त्यांस बंडवाल्यांचे लोकांनीं वेढा घातला

नूतनची खबर मध्यहिंदुस्तानची आली आहे कीं, ब्रीगेडीयर कारपीटर साहेब यांणीं बाद्राही सैन्यांतील ४० लोक करवी (चित्रकोट) चे ठाण्यांत ठेऊन राधागोविंद नागोडच्या पश्चिमेस १० कोसांवर बघोराजवळ पांच साहा हजार लोकांनिशीं होता. त्याणें त्या तेथें जाऊन ब्रिगेडियरां बरोबर पत्र पाठविण्याचें सुरू करून तसेच शत्रू राधागोविंद याजबरोबरही शरण येण्याविषयीं सूचविलें, परंतु झालें काय राधागोविंद याची बायको एक वृद्ध स्त्री अम्हांस शरण आली.

पुण्यांतील पुरुषोत्तम नारायण भट्ट याणें एका गरीब ब्राम्हणास भिक्षा कोणीही द्यावी या विषयीं एक नम्रतेचा अर्ज इंग्रजींत लिहून दिल्हा व त्या खालीं दुसऱ्याच्या सह्या आपण केल्या अशी तोहोमत येऊन बाजार मास्तर साहेब यांजकडे चौकशी चालली आहे

बंडांत जे शिपायी जखमी झाले अगर मेले गेले त्यांस अगर त्यांचे कुटुंबाचे मदतीस फंड सर्व देशभर जमा होत आहे. त्यांत १५५४३१२—१४—१ दोन वर्षांत सदरहू रुपये साडे पंधरा लक्ष रुपये जमा झाले

मे. ९

पत्रांचीं उत्तरें.

सोलापूर एथून बिन परिक्षेचे नवकरांबद्दल व एका जागींच नवकर किती वर्षें असण्या विषयींचें — व ग्वाल्हेरीहून पंडित हरनाथजी यांजवर कोणते लोक दुशावा करितात याविषयीं व जलगांव एथून लग्न सम माविषयींचा मजकूर हीं पत्रें पोहचली.

पुण्याचे छावणींत ता० १ जानेवारी रोजीं रात्रौ सोजीर लोकांत आपसांत मारामारी होऊन त्यांत तोफखान्यांतील एक गोलंदाज संगिनीचे जखमीनें मेला त्या बद्दल कोर्ट भरून चौकशी झाली त्याचे सर्व कागदपत्र हल्लीं कम्यांडर इन्चीफ यांजवळ आहेत. चौकशीचे कोउतापुढें ज्या साक्षी झाल्या त्या अद्यापी समजण्यांत आल्या नाहींत. परंतु असी दुःखदायक गोष्ट प्रसिद्धीस येण्याकरितां जी बातमी अवश्य आहे ती मिळवण्याकरितां आम्हीं योग्य ठिकाणीं अर्ज करून सक्त मेहेनत करूं.

अब. क.

आमचे समजण्यांत आलें आहे कीं पुण्याचे एजेंट साहेब यांणीं मुकल्याराचे हातानें कामें चालतात यांत कपट होतें सबब कांहीं नवीन ठराव केला आहे तो पुढले पत्रीं लिहूं.

तासगांवहून ज्ञानप्रकाशास ता० ३ —

ज्ञानप्रकाश पत्र कर्ते महाराज कृपा करून माझे वर्तमानास आपले पत्रीं स्थल द्यावें. तें असें- कीं कसबे तासगांव तालुके मजकूर जिल्हा बेळगांव येथील सरकारी मराठी शाळेंतील विद्यार्थी यांची वार्षिक परिक्षा मेहेरबान बेकर साहेब एस्कायर डिप्युटी इनस्पेक्टर हे पूर्वी घेऊन गेले त्या वेळेस मुलांची परिक्षा उतरल्या प्रमाणें मुलांस बक्षीस बुकें पाठवून दिलीं. नंतर तालुके मजकूरचे मामलेदार अजम विश्वनाथ त्रिंबक वाघ हे हल्लीं आहेत. त्यांणीं मुलांस बक्षिसें देण्याकरितां तर सभा भरविली. तिचा समारंभ बहुत चांगला झाला होता. तो असा कीं शाळेकडील कमिटिदार व सर्व बडे लोक व शास्त्री संभावीत व इतर ग्रामस्थ लोक सर्व जमा करून शाळा मजकुरीं अजम मामलेदार यांणीं येऊन तीन वर्गांची स्वतः आणखी परिक्षा घेऊन नंतर मुलांस बक्षिसें नावनिशीवार कमिटीदार यांजकडून वांटलीं. नंतर शाळेंतील मुलांस व ग्रामस्थ लोकांस उत्तेजन येण्यास अजम मामलेदार यांणीं सुरस संभाषण ही केलें. नंतर पान सुपारी होऊन सभा विसर्जन झाली. आतां मी इतकेंच समजावितों कीं सदरहू मामलेदार यांची योग्यता आणि विद्वत्ता याची संख्या माझ्यानें कांहीं करवत नाहीं कारण कीं त्यांस शाळेकडील विषयांची माहिती सर्व पुरी असून शिवाय इंग्रेजी बरेंच जाणतात व संस्कृत अभ्यास बहुत आहे. बाकी कामगिरींत तर बहुत हुशार आहेत. या विशीं म्हणजे मीं लिहिलें पाहिजे असें नाहीं. सर्वांस मशहूर आहेत. यांनीं मोठमोठीं कामें केलेलीं आहेत. व चहूंकडे दक्षता सारखी आहे. असा सदरहू मामलेदार यांजविशीं सर्वशक्तिमान परमेश्वर याजपाशीं आमची इतकीच प्रार्थना आहे कीं, त्यांचे कामाची उत्तरोत्तर वृद्धी करो आणि त्यांचे सौजन्य आणि गुण यांची वृद्धी होवो.

आपला मित्र राहाणार तासगाव.

बंदोबस्ताचा प्रकार— इंगलीशम्यानचे समजण्यांत असें आलें आहे कीं, गकूर लोक आणि तसेच मध्य हिंदुस्थानांतील मोगले लोक यांणीं आपले प्रांतांत भरवशाचे चाकर चाकरीस ठेऊन आप आपल्या ठिकाणचा बंदोबस्त राखावा. कदाचित कांहीं गडबड झाल्यास त्याचा जबाब त्यांचे शिरावर आहे म्हणून सरकारानें हुकूम फरमाविला आहे. असें समजते.

आम्हास टेलिग्राफ आधारें समजतें कीं, हैदराबादच्या रसिदंटास सरकारानें असा हुकूम केला आहे कीं, मुसलमान लोकांचीं वर्षासनें व नक्त पैसा जो त्यांस पावावयाचा तो त्यांस संपूर्ण देत जावा.

अमदाबादेस धरणीकंपाचा धक्का बसला त्याविषयीं पुनः वर्तमान असें आलें आहे कीं, ता० ३१ दिसेंबर रोजीं सर्व गुजराथ प्रांतांत धरणी कंपाचा धक्का बसला. कारण बडोदें व भडोच येथें अमदाबादे प्रमाणेंच धरणी कंप झाला. असें बंबे ग्याझिटावरून कळतें.

मुंबईतील खोजे लोकांनीं विलायत आणि चीन येथें व्यापाराकरितां पेढी काढावी असा विचार ठरऊन त्या कामास दाहा लक्ष रुपये भांडवल जमविलें, आणि त्याचे १०० भाग केले आहेत.

आम्हीं आपले वाचणारांस असें कळवीत आहों कीं, तात्याविषयीं जीं वर्तमानें एकामागून एक येतात, त्यांचा मेळ घालीन म्हणून आपण विचार केला तर तो लागणें कठीण आहे. तीं नानाविध आहे. असें आम्हीं कांहीं दिवसांवर लिहिलें होतें. असो हल्लीं तात्याविषयीं टेलिग्राफ पत्रांत असें आहे कीं, तात्याचे भोंवतीं कतबीच्या वेढ्या प्रमाणें सरकारचे सैन्याचा वेढा पडला होता तरी तो, त्यांतून अचानक पार गेला, कारण कीं, त्याचे भोंवतीं २ कोसांवर सरकारचें सैन्य असून त्यांतून तो गेला तेव्हां, तात्या महाराज यांस इंग्रज सरकारचे सैन्यास नादी लावण्याची अगर भूल घालण्याची विद्या फारच माहित आहे असें त्याचे पुष्कळ वेळा प्रसंगा अंतीं समजून आलें आहे. आतां हे तात्या कोठें जाणार हें समजणें मुष्किल आहे. परंतु कदाचित पुन्हा गुजराथेंत ही जाईल. तो, शावर्स साहेबाचे तुकडींत आणि निमचचे ब्रिगेड यांमध्यें जेव्हां घुसला तेव्हां शावर्सचे तुकडीनें त्या तात्याचे फौजेंतील एक हजार घोडवाले यांस मारीले हवून ३०० लोक मारिले. तरी तात्यानें घोड्याची रेन मंदुसरपर्यंत एकसारखी नेवली, करनल बनसन याचे फौजेनें पाठलाग करून शत्रूस गांवांत जाऊं दिलें नाहीं. सबब त्यांस उत्तर दिशेस नारवसन म्हणून एक ठिकाण आहे. तिकडेस जाणें प्राप्त पडलें. तिकडेस करनल ब्यानसन साहेबाचे तुकडीनें त्याचा भगदी पाठलाग केला. तेव्हां तात्या चंबळा नदी, ता० २७ दिसेंबर रोजीं उतरून गेले. त्याच दिवशीं ब्रिगेडीयर पार्क अमराबादेहून मंदुसरास आणि निमचची फौज प्रतापगड एथें आणि गरम्याचची टोळी रतलाम एथें व दुसरी फौज दहोड एथें आहे. बरोडा आणि उपूबा आणि भूपावर या ठिकाणीं रिसाला आहे. या सर्व फौजेच्या तजविजीवरून दिसतें कीं, सरकारचे फौजेनें दक्षण बाजूची ओळ बांधली आहे.

पुणे शहरचे म्युनिसिपाल कमिशनर यांची सभा नुकतीच भरली होती. त्यांत कितीएक कमिशनर यांणीं असा विचार काढला कीं शहरांत तमाशाचा बाजा होईल, त्यास आणि चवघडा झडल्यास, त्यावर कांहीं कर ठेवावा. व शनवारचे वाड्यापुढें मंडईचा बाजार भरतो, तीं दुकानें नीट ओळीनें बसावीं, म्हणून त्यांस ओळीच्या ओळींस सांखळी गुंतवून ठेवावी, आणि सदरहू दुकानदारां पासून दररोज कांहीं जाग्याचें भाडें घ्यावें. अश्या उत्पन्नाच्या बाबी त्या कमिशनरांनीं शोधून काढून शहर दुरुस्ती कडेस पैशास तूट येऊं नये म्हणून विचार चालले आहेत, असें आम्हांस समजलें आहे. ही बातमी अजून गुप्त रखात्यापैकींच आहे असें आम्हीं आपले वाचणारांस गुप्तपणेंच कळवीत आहों.

आम्हांस एका गृहस्थानें जालन्याची खबर तारीख २४ मीनहूची पाठविली आहे त्यावरून कळतें कीं, जालन्यापासून थोडक्या अंतरावरील चार गांव रोहिले लोकांनीं लुटले, ते लोक मादधान्यावरून वसले आहेत, अशी तिकडेस बातमी आहे. त्यांच्या बंदोबस्ता करितां सरकारचे लोक गेले आहेत. त्यांचा पुढारी कोण आहे हें समजत नाहीं.

कोल्हापूर ता० ४ जानेवारी.— गेल्या मंगळवारीं राजवाड्यांत दरबार झाले, त्यांत मेहेरबान जनरल जेकब, मेहेरबान राबर्टसन् वगैरे साहेब लोक असून, मानकरी व कामगार आले होते. थोडा वेळ नाच होऊन पान गुलाब वांटून कचेरी बरखास्त झाली. दुसरे दिवशीं श्रीमन्महाराज यांची स्वारी साहेबांचे भेटीस गेली होती. डाक्तर ब्राउन साहेब यांची नेमणुक मुंबईस झाली म्हणून ते एथून चालते झाले, हे एथें ११ वर्षे होते. श्रीमंत कुरुंदवाडकर त्रिवर्ग बंधू यांच्या स्वांऱ्या परत कुरुंदवाडास गेल्या.

यं. सं.

सातारा ता० ४ जानेवारी— तारगांवास महाल कचेरी आहे, ती तेथून देवरगांवीं नेमणार असें समजतें. मौजे बेरवन तालुके तारगाव एथें नारायण बावा म्हणून एक महान साधू होते. त्यांस मार्गशीर्ष वद्य ११ स सायंकाळीं चार घटका रात्र राजतां कैलासवाशी झाले. उमरज एथें सभे साचा खून झाला होता त्यांतील नंबर १ व २ च्या कैदींस फांशी आणि ३ऱ्या नंबरच्यास १४ वर्षे या प्रमाणें शिक्षा हुजूरमंजूर होऊन आल्या आहेत. हल्लीं एथें सरकारांतून कुत्र्यांचा संहार चालला आहे.

बो. मृ.

वनदिंडोरी हून ज्ञानप्रकाशास ता० ३ जानेवारी— एथें आजरोजीं एक बाई प्रसूत झाली तिला एक मुलगें झालें त्यास डोकें नव्हतें. त्या विचित्र प्राण्यास पुरुष अगर स्त्री त्यां पैकीं दोन्ही ही चिन्हें नवतीं हातपाय वगैरे अवयव सृष्टी क्रमा प्रमाणेंच होते. हें मुलगें कांहीं वेळ जिवंत असून नंतर मेलें. हा अद्भुत चमत्कार आहे— नगर जिल्ह्यांतील फर्स्ट असिस्टण्ट कलेक्टर साहेब यांची स्वारी एथें येऊन निरुपयोगी कागद पत्र फाडून नंतर पेठ वणी एथें जाऊन तेथें ही सदरील तजवीज करून पिंपळगांव बसवंत एथें मेहेरबान जड्जसाहेब जिल्हा नगर यांची स्वारी सरकीट फिरण्यास तेथें आल्यामुळें हे त्यांस भेटण्यास गेले आहेत. तेथून ता० २५ रोजीं नाताळचे रुटींत नाशकास उभयतां आसाहेब मजकूर गेले पुढें अकोलें तालुक्यांत जाणार असे ऐकतों.

पेठ वणी एथील महालकरी यांस संगमनेरास अव्वल कारकून नेमिलें. आणि तेथें मोरो कृष्ण कारकून कावनई एथील यांस महालकरी नेमलें त्यांचे जाग्यावर पेठ त्रिंबक एथील हेड कारकून यांस कावनईस हेड कारकूनच नेमिलें. या नेमणुकांत दोन जागा खालीं झाल्या. त्याचा प्रकार कावनईचा व संगमनेरचा असे दोन हेड कारकूनांस पेनशनें मिळालीं त्यांच्या जागा भरावयाच्या आहेत.

रत्नागिरी— राजापूर मुनसफीच्या जाग्यावर रा० राजेश्री नारायण त्र्यंबक राजमाचीकर यांची नेमणूक झाल्या प्रमाणें ते गेल्या मंगळवारीं एथें येऊन बुधवारीं राजापुरास गेले.— तेथील मुनसफ रा० राजेश्री विनायकराव गोविंद यांणीं तेथेंच रहाण्या विषयींचे साधले तितके इलाज केले होते; परंतु त्यांतील एकही लागला नाहीं. जड्ज साहेबांनीं मर्जी असल्यास रजा घ्यावी म्हणून हुकूम केला होता त्याप्रमाणें तीन महिन्यांची रजा मागण्याचा अर्ज मुनसफ यांणीं केला आहे.

ज. म्रि.

राणीचा जाहिरनामा प्रसिद्ध झाला सां-

तांन्न राजद्रोहाचे अपराधांत जे नासमजून असतील त्यांजविषयीं दया केली जाईल, आणि ज्यांणीं खून केले असतील त्यांजवर माफी केली जाणार नाहीं. म्हणून लिहिलें आहे. त्याविषयीं बंडवाल्यास असे संशय आले असावेत कीं, जर आपण सरकारास शरण गेलों तर सरकार आपणास कोणते माफीचे सदरांत सामील करील, अगर क्षमेच्या, याविषयीं त्यांस अंदेशा पेऊन ते लोक सरकाराकडेस आलेनसतील. त्यास सरकारानें हें कलम मोघम ठेविलें जसा वाटोळा गोळा असला म्हणजे त्याला पाहिजे तिकडून फिरवला असतां समजुतीस येणें त्या फिरवणाराचेच हातीं असतें त्या प्रमाणें हें माफीचें कलम आहे. त्यास सरकारनें माफीचे दिवस ज्यास्त वाढवावे आणि क्षमा अमूक लोकांस केली जाणार नाहीं. याविषयीं एकवार त्या जाहीरनाम्याबरोबर प्रसिद्ध करावी म्हणजे बंडवाले त्यांतील नावांखेरीज जे असतील ते, जसे एकदम हजारों गेले तसेच सरकारास शरण बिनधोक येतील. नाहीं तर ते आपले दिलांत अनेक तऱ्हेच्या कल्पना काढून सरकाराकडे येण्यास धजत नसतील असें दिसतें. परंतु आतां जर सरकारानें याचा विचार केल्यास त्यांत स्पष्ट कलम या माफीचें असावें. नाहींतर इनामकमिशनरी अर्थासारखें म्हणजे पेशव्याचे राज्यांत ज्या योग्य अमलदारांने देणगी दिली असेल ती चालेल म्हणजे अर्थातच माजी राज्यांत योग्य अमलदार कोणते होते यांची नावनिशी नाहीं तेव्हां हें इनसाफ करणारांचे तबियतीवर आहे त्याप्रमाणें हें न व्हावें अशी आमची कृपाळू सरकारास सूचना आहे कारण विनाकारण गैरसमजुतीनें अन्याय न व्हावे सबब आम्हीं लिहून विदित केलें आहे.

तात्या टोपे—आतां तात्या टोप्याविषयीं लोकांत फारसें बोलणें होत नाहीं. तो जेव्हां बडोद्यावर चालला होता, तेव्हां तेथील लोकांनीं आपलीं भांडीं कुंडीं आडांत टाकटाकूं दिल्हीं. आणि डागिने द्रव्य वगैरे भूमीच्या पोटीं घातलें. गुजराथेंतील लोक ही गडबडून गेले होते. परंतु बडोद्याच्या रसिदंड साहेबानें कांहीं फौज पाठविली होती, त्यांनीं तात्याला धुडकून लाविलें. दिसेंबरच्या १ ल्या तारखेस त्याची व ब्रिगेडियर पार्क याची छोटा उदेपूर एथें लढायी झाली. तींत इंग्रेजी लष्करी पेहेराव केलेले व दुसरे असे तात्याचे ३० लोक पडले. इंग्लिशांचे फार थोडे मेले. आणि त्यांत हुपीस (साहेब) तर एकही पडला नाहीं. नंतर शत्रूंच्या तीन टोळ्या होऊन तिहींकडे पळून गेल्या. पार्क साहेबाचे लोक आठ दिवसांत ११० कोस दवड मारून आले होते. म्हणून त्यांच्यानें शत्रूंच्या मागें लागवलें नाहीं. तात्या बरोबर अवघे ३००० लोक आहेत असें म्हणतात. तो आतां कोणीकडे जाणार हें समजत नाहीं. कोणी म्हणतात कीं, तो अमदाबाद जिल्ह्याच्या उत्तर हद्दीवरून माळव्यांत जाणार आहे लोकांत अशीही अफवा उठली आहे कं, तो अजून सातपुड्यामध्येंच दबा धरून बसला आहे. त्याला चांगली संधी सांपडली म्हणजे तो नर्मदा उतरून एकदम पुण्यावर जाणार आहे. त्यानें अशी प्रतिज्ञा केली म्हणून म्हणतात कीं. "मी पुण्याची गादी घेईन किंवा लढायींतच मरेन." कोणी म्हणतात, तो धार एथें गेला असेल. त्यांचे कोणी लोक इंदूर मुकामीं होळकराच्या को-

जैसफितविण्यास पाहात असतां पकडले गेले. त्यावरून रयत लोकांत कांहीं भीति उत्पन्न झाली होती, म्हणून तिकडे गोरें लष्कर व तोफा रवाना केल्या. तो असून मोठ मोठल्या मजला करीत असतो. ८ व्या तारखेस तो दोन प्रहरांत ३० कोस चालून जाऊन एका ठिकाणीं उतरला होता त्याचे लोक इतके थकले होते कीं, त्यांला कांहीं दिवस विसावा घ्यावा असें वाटलें. परंतु कर्नल समरसेटसाहेब मोठी फौज घेऊन जवळ आला आहे, असें ऐकून तो आपल्या थकलेल्या लोकांस घेऊन पळून गेला. आतां उदेपुरावर जाणार अशी वदंता आहे. उदेपूरही मोठी वस्ती आहे, आणि तेथें जर त्याला मोकळें रान सांपडलें तर तो लोकांस लुटून त्यांचीं घोडीं व द्रव्य व अन्नसामोग्री घेईल असें भय आहे. कारण तो वारंवार असेंच करितो. तिकडेही त्याच्या मागें लष्कर लागलें आहे. असें म्हणतात कीं, त्याज बरोबर खजिन्याने लादलेले चौदा उंट आहेत. त्याणें कित्येक कळवंतिणीही बरोबर घेतल्या आहेत, आणि आपल्या लोकांचें मनरंजन व्हावें आणि दिलगिरी जावी म्हणून, वारंवार त्यांचे नाच होतात. त्याच्या लष्करा बरोबर एक म्याना आहे त्यांत कोण आहे हें समजत नाहीं. कोणी म्हणतात त्यांत नानासाहेब असेल, व कोणी म्हणतात कीं झांशीची राणी असेल, एका पत्रांत असेंही लिहिलें होतें कीं, त्याच्या बरोबर रावसाहेब म्हणून कोणी आहे, तो आपणाला पेशवा असें म्हणवितो व हा त्याचें सेनापतित्व करितो, व कोणी म्हणतात कीं, तात्या आपणाला नानासाहेबाचा चाकर असें म्हणवितो. कांहीं दिवसां मागें तात्यानें आपले नावाचा एक जाहिरनामा लाविला होता. त्यांत त्याने आपल्याला "श्रीमंत पंडित प्रधान महाराज रावसाहेब पेशवा बाहादूर" असें म्हणविलें आहे. यावरून कोणी कोणी असें ही अनुमान करितात कीं, तात्या म्हणून कोणी नाहीं. नानाच आपलें नाव बदलून फिरत असेल पण असें नसेल असें वाटतें. कोणी कोणी बंडवाले खूबच खुषींत गाजरें खाताहेत.

नानासाहेब— असें वर्तमान आहे कीं, नानासाहेब आपल्या समागमें १५००० लोक घेऊन दक्षिणे कडे चाल करून येत आहे. आणि ते ५ व्या व ६ व्या तारखेस गंगा नदी उतरून आले. पण त्यांजर पत्रा धारें असें कळतें कीं, त्यांत एक मोलवी व दुसरे पुष्कळ प्रमुख मुसलमान बंडवाले आहेत, नाना नाहीं. नाना असें म्हणतो कीं, गत वर्षीं कानपूरवगैरे ठिकाणीं गोरे लोक व त्यांचीं बायको पोरें यांचा घात साबाजा म्या केला नाहीं. केवढी लबाडी. आणखी असें ऐकतों कीं, फत्तेगड एथें कोणी एका साहेबानें आपलीं वर्तमानपत्रें वाचल्यावर त्याच्या एका चाकरानें तीं नेऊन विकलीं, व तीं कोणीं नानाला नेऊन दिलीं. त्याला इंग्रेजी वाचतां येतें. म्हणून तीं त्यानें वाचलीं, आणि मग म्हणाला कीं, मला इंग्रेज सरकार क्षमा करील अशी आतां कांहीं आशा राहिली नाहीं. जेव्हां नाना अयोध्येकडे पळून गेला तेव्हां त्यानें आपल्या सावत्र आया म्हणजे बाजीरावाच्या स्त्रिया यांसही आपल्या बरोबर नेलें होतें. या बायांनीं इंग्रेज सरकारा कडे गुप्तपणें एक जासूद पाठवून विनंती केली कीं, आम्हीं कांहीं युक्तीनें नानापासून पळून आलों तर आमची कांहीं सोय करावी. त्या जासुदानें साहेबाला आणखी अशी विनंती केली कीं, नानाच्या बायकापोरांचा बचाव करणें. मागें

एकदां या बायांनीं आपल्या नवऱ्याच्या जिनगीबद्दल कानपूरच्या दिवाणी कोर्टांत नानावर फिर्याद केली होती. तो मुकद्दमा पुष्कळ वर्षे चोळल्यावर शेवटीं त्यांचा दावा बुडाला. ज्ञा॰ द॰

नेमणुका.

मि॰ विठ्ठल वासुदेव सबइंजिनियर यांस ६ महिन्यांची रजा डाक्तरचे सरटिफिकिटावरून मिळाली आहे.

मि॰ एच॰ एम॰ बी॰ आरस्कीन बेळगांवचे सेकंड असिस्टंट कलेक्टर यांस तीन महिन्यांची रजा घरगुती कामा [illegible] मिळाली आहे.

बुशीर एथें असिस्टंट सरज्यन लिउ यांस नेमलें आहे.

मि॰ हेकस्तन पुणें आणि नगर यांवरील पैमाषखात्याचे [illegible] असिस्टंट यांस ता॰ १ पासून असिस्टंट सुपिरिंटेंडेंट सरवे नेमिलें.

मि॰ उफ॰ सेकंड असिस्टंट कलेक्टर सोलापूर यांस विलायतेस जाण्याचे तयारी करितां १ महिन्याची तूर्त रजा मिळाली.

मि॰ जी॰ इनवेरारिटी सुरतेचे कलेक्टर यांस ता॰ १ मार्चपासून ३ महिन्यांची रजा मुंबई आणि महाबळेश्वर एथें जाण्या करितां मिळाली.

मि॰ टक्कर अक्टिंग कलेक्टर भडोचचे यांस तेथें डेविस [illegible] रजा खाली झाल्यापासून मुकरर नेमिलें.

मि॰ वाडिंगटन सिविल सरवीस यांची मराठी भाषेंत परिक्षा झाली.

मि॰ ज्यार्ज ग्यांट यांणीं जनरल ट्रेझरी वगैरे आपले कामाचा चार्ज परत ता॰ ४ मीनहूस घेतला.

मि॰ कारफील्ड यांणीं आपले सिविल आडिटरचा चार्ज ता॰ ५ मीनहूस घेतला.

लेफटनंट पिन्ही मुंबईचे इंजिनीयर यांणीं सिंदी भाषेंत परिक्षा दिली.

सरजन जानसन २०वी मुंबई खाशाची काळी पायदळ पलटण याणें धारवाडास असिस्टंट सरजन महाफी पासून कामाचा चार्ज ता॰ २५ दिसेंबर रोजीं घेतला.

असिस्टंट सरजन उली यांस अमदाबादेस सिविल सरजनचें काम घेण्याचा हुकूम मिळाला.

मुंबई ब्यांक हापीसांत नोटी व रोखवगैरे सर्व प्रकारचें भांडवल मिळून दिसेंबर सन १८५८ ईसवी रोजीं होतें त्याचा आकार १८५०२७४५ रुपये आहे असें सरकारी ग्याजिटांत प्रसिद्ध केलें आहे.

ता॰ ५ जानेवारी रोजीं सरकारानें प्रसिद्ध होण्या करितां दिलेली बातमी.—

इंदुराहून सर राबर्ट हमिल्टण साहेब यांज कडून ता॰ ५ मीनहूस तारायंत्रानें बातमी कळली ती येणें प्रमाणें.

करनल समरसेट हे असें कळवितात कीं, त्यांणीं तात्या टोपे याचा ५ दिवस पाठलाग करून नंतर बरुद नामें गांवा जवळ त्यांस गांठलें आणि त्यांचा पुनः पराजय करून दाणादाण करून सोडली मला वाटतें कीं बरुरगांव हें कोटा परगण्यांत दोन नद्यांचे संगमाचे खालले बाजूस असावें.

मेहेरबान ग्रिफिथ साहेब इनाम कामिशनर हे विलायतेस साहा महिन्यांची रजा घेऊन जाणार आहेत अशी कालपासून एथें बातमी उठली आहे.

ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे — तिसऱ्या प्रतींत बसणारांची सदरहू रेलवे कंपनी कडून गैर रहा वर्तणुक होते त्याविषयीं हकिकत अशी आहे कीं, पहिल्या आणि दुसऱ्या प्रतींत अमुक लोक घ्यावे. येविषयीं कांहींतरी ठराव आहे तसा तिसऱ्या प्रतींत नाहीं. असें रोजच्या वहिवाटीवरून कळून येत आहे. आतां ती प्रत कनिष्ठ आहे. म्हणून तिजविषयीं सदरहू कंपनीनें चौकशीही कनिष्ट प्रतीची करावी. असें नाहीं. कारण कितीएक वेळां मी स्वतः पाहिलें आहे कीं, पुण्याचे स्टेशनांतून गाडी भरते वेळेस एकांवर एक माणसें लोटत तों पावेतों मावे तों भरतात व त्यांतील अशक्त व पंगू आणि मुलें हीं मोठ्या मोठ्यानें अहो साहेब नका हो इतके लोक भरूं म्हणून करुणा स्वरानें ओरडतात. परंतु त्या भरणारांचें कठोर मन असतो त्यांकडे मेंढरूं जसें जाहाजांत भरतेवेळेस आरोळ्या मारितें परंतु त्यांजकडेस जसा खलाशी लक्ष देत नाहीं त्याप्रमाणें तेथें अवस्था होते. ज्यास अनुभव पाहाणें असेल त्याणें नेमानें तीन अगर चार वेळां लांब बसून सदरहू गाडींत लोक कसे भरतात हें पाहावें अगर त्याणें तिसऱ्या प्रतींत जाण्याचा उतार घेऊन अनुभव पाहावा म्हणजे सानुभव स्थिती समजून येईल. यांत बहुधा बसणारे म्हटले म्हणजे गरीब लोकच असतात तेव्हां ते आपला पोटाचा धंदा सोडून या फिर्यादी अर्यादीच्या खटल्यांत पडण्यास धजत नाहींत परंतु त्यांतील अनुभव घेणारा जो तो या कंपनीस नाव ठेवतो. आतां येविषयीं वरील जे डिरेक्टर्स आहेत त्यांचे कानावर हा मजकूर जाऊन बंदोबस्त व्हावा म्हणून [illegible] एकाचें पत्र गोरे लोकांच्या स्त्रिया गेल्या त्याविषयीं नेटिवांनीं त्यांस गर्दी केली अशा बद्दल मजकूर असून त्याचें उत्तरही गेल्या गुरुवारच्या ग्याझिटांत आहे, त्यांत त्याणें असें कळविलें आहे कीं सदरई बद्दल मजकूर एकदां नाना शंकरशेट इस्क्वेयर यांणीं मि. कूपर यांचे कानावर घातला होता. हल्लीं कूपर साहेब रेलवे कंपनीचे म्यानेजर यांणीं त्यांत अशी तजवीज काढली आहे कीं दर एक खेपेस नेटिवांच्या बायकांकरितां निराळी गाडी ठेवली जाईल. हें ऐकून आम्हांस संतोष झाला आहे

भयंकरमारामारी.

मद्रास इलाख्यांत टिनेवेली म्हणून एक परगणा आहे. त्याची लांबी १५० आणि रुंदी ९० मैलांची आहे त्या प्रदेशांत डोंगर थोडे आहेत आणि नद्या पश्चिमेकडील प्रदेशांत आहेत. तेथें तांदूळ आणि कापूस दक्षण आणि पूर्व या मर्यादेच्या शेवटास हे पदार्थ पिकतात त्या परगण्यांत वारीकारोज आणि कारैनपट्टम ही या दोन मोठ्याच बंदरांच्या जागा आहेत. तेथें बहुत करून हिंदू आहेत ते आपले वडिलोपार्जित धर्मास अनुसरून चालतात. त्यांच्यांत कांहीं लहान लहान सरदार होते त्यांस पालीगर म्हणतात, ते आपसांत कलह करून गांव लुटीत असत. त्यांवर इंग्रज सरकारचें सैन्य फार थोडें प्रथम गेलें. तेव्हां त्यांचा बंदोबस्त झाला नाहीं. याप्रमाणें सन १७९२ पावेतों सरासरीनें बंदोबस्त चालला पुढे टिपू सुलतानाबरोबर इंग्रजांची लढायी झाली त्यासंधींत त्या सदरील पालीगर सरदारांनीं बंड केलें. तेव्हां त्यांवर इंग्रज सर

कारचें सैन्य थोडें गेलें, म्हणून त्यांचा बंदोबस्त झाला नाहीं. नंतर कांहीं दिवसांनीं पुष्कळ सैन्याचा भरणा पाठविला तेव्हां, सन १८०३ सालीं सरकारचा अंमल बसला. तेथील जमीनीचें उत्पन्न २३०००० दोनलक्ष तीस हजारांचें ३० वर्षां पूर्वीं होतें. सदरील दोनीवली एथें ता०२२ दिसेंबर सन १८५८ रोजीं दुर्दैवानें एक कलह उत्पन्न होऊन रक्तश्राव ही त्यांत झाला त्या विषयीं मजकूर मदरास स्पेक्टेटर आधारें कळतो कीं, तेथें एक हिंदूचें देवालय आहे त्याचे पुढून एक नेटिव ख्रिस्तियन(बार्या)चें प्रेत जात होतें. त्यास लोकांनीं अडकाव केला, शेवटीं लष्करी लोकही आले, आणि त्यांत पुरुष बायका व मुलें मिळून ११९ वार केली. आणि पुष्कळ जखमी ही झाली. या प्रमाणें सरासरीचें वर्तमान आलें आहे. सविस्तर पुढील पत्रीं कळविण्याचें सदरहू पत्रकर्त्यानें कळविलें आहे.

खालीं लिहिलेला आक्टाचा मसुदा सन १८५८ चे सपटेंबर महिन्याचे २५ वे तारखेस इंडियाचे लेजिसलेटिव कौंसलांत दुसरेवेळीं वाचून सिलेक्ट कमिटीकडे सोंपला, ती कमीटी येत्या नवेंबर महिन्याचे २९ वे तारखे नंतर त्या मसुद्याविषयीं रिपोर्ट करणार आहे:—

कितीएक प्रसंगीं कारीगर व मजूर व बिगारी यांणीं करार तोडला असतां त्यांस शिक्षा करण्याविषयीं नियम ठरवण्या बाबदचे आक्टाचा मसुदा.

जे कारागर व मजूर व बिगारी काम करण्याचा करार करून त्या बाबत अगाऊ पैका घेतात त्यांणीं कपटानें करार तोडल्या मुळें कलकत्ता व मद्रास व मुंबई या मुख्य शहरांतील कारखानदारांस, व दुकानदारांस, व इतर लोकांस नुकसान, व अडचण होते पास्तव; आणि नुकसानी बद्दल दिवाणी कोर्टांत फिर्याद करण्याचा इलाज अगदीं अपूर्ता आहे, आणि जीं मनुष्यें या प्रमाणें कपटानें करार तोडतील त्यांस शिक्षा करावी हें वाजवी, व योग्य आहे यास्तव, खालीं लिहिल्या प्रमाणें ठरवलें आहे:—

१ सदरील मुख्य शहरांत राहाणारे, किंवा काम चालवणारे धन्या जवळून, किंवा कामावर ठेवणारा जवळून, कोणी कारागिर किंवा मजूर किंवा बिगारी याणें काम करण्याचा करार करून किंवा इतर कारागिरां कडून, किंवा मजुरां कडून, किंवा बिगाऱ्यां कडून काम करवून देण्याचा करार करून त्या बद्दल अगाऊ पैका घेतला असेल तो कारागीर, किंवा मजूर, किंवा बिगारी आपले करारांतील शर्तीप्रमाणें काम करण्यास, किंवा करवून देण्यास बुध्यां, कायदेशीर किंवा योग्य कारणां वांचून हयगय करील, किंवा नाहीं म्हणेल तर, पोलीस माजिस्त्रेट कडे फिर्याद करण्याचा अधिकार सदरहू प्रकारचे धन्यास, किंवा कामावर ठेवणारास आहे; नंतर माजिस्त्रेटानें सदरहू प्रकारचे कारागिरास किंवा मजुरास किंवा बिगाऱ्यास आपणा समक्ष आणविण्या विषयीं समान, किंवा वारंट आपणास योग्य दिसेल, त्या प्रमाणें द्यावें; आणि मोकदम्याची चौकशी करून, निकाल करावा.

२ सदरहू प्रकारचे कारागिरानें, किंवा मजुरानें, किंवा बिगाऱ्यानें फिर्याद करणारा जवळून कोणते ही कामा बद्दल अगाऊ पैका घेऊन आपले करारांतील शर्ती प्रमाणें तें काम करण्यास, किंवा करवून देण्यास बुध्या, व कायदेशीर,

किंवा योग्य कारणावांचून हयगय केली, किंवा नाहीं म्हटलें, अशी माजिस्त्रेटाची खात्रीनिशीं शाबिती होईल तर; फिर्याद करणाराचे मर्जीप्रमाणें माजिस्त्रेटानें तो पैका परत देण्याविषयीं किंवा आपणास वाजवी, व योग्य वाटेल, तितका त्यांचा भाग परत देण्याविषयीं त्या कारागिरास, किंवा मजुरास, किंवा बिगाऱ्यास हुकूम करावा; अथवा त्याचे करारांचे शर्तीप्रमाणें तें काम करण्यास किंवा करवून देण्यास हुकूम करावा. आणि सदरहू प्रकारचा कारीगर किंवा मजूर किंवा बिगारी सदर्हू हुकुमाप्रमाणें करण्यास चुकेल तर, त्यास पराकाष्ठा तीन महिने पर्यंत सक्त मजूरीनिशीं कैद करावा. असा शिक्षेचा ठराव करण्यास माजिस्त्रेट मुकत्यार आहे; अथवा पैका परत देण्याविषयीं हुकूम केला असला तरी पराकाष्ठा तीन महिनेपर्यंत, किंवा त्या मुदतीचे आंत पैका देई तों पर्यंत त्यास सक्त मजूरीनिशीं कैद करावा असा ठराव करण्यास माजिस्त्रेट मुकत्यार आहे. परंतु असें ठरविलें आहे कीं, हा आक्ट ठरला नसता तर फिर्याद करून किंवा इतर रीतीनें पैका वसूल करण्याचा दिवाणी इलाज पैका वसूल करणास असता तो इलाज पैका वसूल होण्याचा राहिला असेल तोंपर्यंत पैका परत देण्याविषयीं सदरहू प्रमाणें हुकूम झाल्यावरून नाहीसा होतो असें समजूं नये.

३ जेव्हां माजिस्त्रेट कोणतेही कारागिरास, किंवा मजुरास, किंवा बिगाऱ्यास आपले करारांचे शर्तीप्रमाणें कोणतेंही काम करण्यास किंवा करवून देण्यास हुकूम करील तेव्हां फिर्याद करणारानें दरखास्त केली असतां हुकूमाप्रमाणें चालण्याविषयीं योग्य जामिनासहित मुचलका देण्याचें सदरहू प्रकारचे कारागिरास, किंवा मजुरास, किंवा बिगाऱ्यास फरमाविण्याचा अधिकार माजिस्त्रेटास आहे; आणि सदर्हू प्रमाणें तो मुचलका देणार नाहीं. किंवा सदरहू प्रमाणें माजिस्त्रेटाचे खात्रीनिशीं जामीन देणार नाहीं तर, त्यास पराकाष्ठा तीन महिने पर्यंत सक्तमजुरीनिशीं कैद करावा असा शिक्षेचा ठराव करण्यास माजिस्त्रेट मुकत्यार आहे.

४ करार, व कबुलायती मोहोरबंद दस्तऐवज करून देऊन केल्या असोत, किंवा लेखी, किंवा मुखजबानीनें केल्या असोत त्या सर्वांचा बोध, आणि तो करार मुदतीचा असो, किंवा नेमलेले कामाचा असो, किंवा इतर प्रकारचा असो त्या सर्वांचा बोध, या आक्टांतील "करार" या शब्दावरून होतो.

अयोध्यासंबंधांतील त्रिकूट—

म्हणजे बेगम व नानासाहेब आणि बेणीमाधवशिंग यां विषयीं.

ता० २३ दिसेंबर रोजीं बंबे स्टांडर्ड कर्त्यानें आउदची बेगम ही लार्ड क्लाईड कम्यांडर इन्चीफ यांस शरण आली असें प्रसिद्ध केलें, आतां तोच पत्रकर्ता असें लिहितो कीं, ही विशेष गोष्ट मेसर बारो याचे तारतम्यानें बनून आली.

आलीकडे आम्हास ता० ३०ची अयोध्याहून वर्तमानपत्रें व कलकत्याहून ता० २९चीं आलीं आहेत; परंतु बेगमी ही शरण आल्याबद्दल त्यांत एकही शब्द आला नाहीं. असो मुंबईचा पत्रकर्ता फसवला गेला असेल आम्हांस दिसत नाहीं. परंतु वास्तविकच हें विल

क्षण आहे कीं, सरकारानें ही याबद्दल आम्हांस कांहीं कळविलें नाहीं. सदरहू वर्तमान छापीत असतां बरईराई एथून ता० २४ दिसेंबरचें आम्हांस पत्र आलें, त्यांत कम्यांडर इन्चीफ यांचे फत्ते कारखान्याविषयीं गिल्हा लिहिला आहे व त्यांत असें आहे कीं, कम्यांडर इन चीफ यांस बेगम व वेणीमाधवसिंग यांचे पदरचे लोकांनीं खूपच फसविलें, असें म्हणालतर उभयतांनीं पुष्कळ दिवसांपासून शरण येण्याचा नाद लाविला होता. मागें ऐकीव असें आहे कीं, शिपायी लोकांनीं बेगमेला कैद करून ठेवलें आहे, व हें खरें आहे कीं, कांहीं दिवस ती आपल्या आधीन नाहीं.

कम्यांडर इनचीफ यांजवळ शत्रूकडील लोक नाना प्रकारच्या थापा चालवितात त्यावर तो विश्वास ठेवीत आहे म्हणून शत्रूचें सामर्थ्य वाढून ते अधीक निर्भिड होत आहेत. नानासाहेब हा अद्यापी चर्दी ऐथें १०००० फौज व २० तोफांनिशीं आहे. या फौजेपैकीं बहुतेक लोक बदले आमचे शिपायी आहेत. ते आमच्या प्रमाणें पोशाक करितात.

माफी बद्दलच्या जाहिरनाम्यापासून कांहीं फलादेश झाला नाहीं. शिपायी लोक त्याचा धिक्कार करितात. त्याजवर थुंकतात. आणि जोंपर्यंत हे शिपायी लोक सरदार लोकांस जडून आहेत. तेथपर्यंत ते शरण येणार नाहींत. आम्हीं त्यांस मेहेरबानी करूं असें बोलतों तेव्हां ते आमचें बोलणें कम जोराचें चिन्ह असें समजतात. ते लोक आमचे लोकांस जीवदान देत नाहींत व आम्हांपासून ही घेण्याची अपेक्षा धरीत नाहींत. दिल्ली ग्याजिटच्ये पत्र कर्त्यास एक पत्र आलें आहे, त्यांतही बेगम शरण आल्या बद्दलची बिलकूल हकिकत नाहीं तें पत्र ता० २१ दिसेंबरचें आहे.

त्यावर पत्र ता० २३ दि० चें बहुराईच्या एथून दिल्ली ग्याजिटांत प्रसिद्ध झालें आहे त्यांत मजकूर येणे प्रमाणें

“मी ऐकतों कीं वेणीमाधव व बेगम हीं शरण आलीं असें लोक बोलतात कीं आमचे छावणींत बेगमेचा वकील आहे व ते नाना यांस आमचे स्वाधीन करणार आहेत.” बेगम, वेणीमाधव, फिरोजशाहा, व नानासाहेब, व तात्या टोपे यांचविषयीं जें मी ऐकतों व लोक बोलतात तें सर्व छापून प्रसिद्ध केलें तर या सरदारांविषयीं ज्या ज्या गोष्टी होत आहेत त्या लिहिण्यास आम्हांस जागा पुरणार नाहीं.

नानासाहेब या सारखा धूर्त मनुष्य हा वेणीमाधव व बेगम यांचे हातून सांपडून धरेला जाऊन मुकाट्यानें आमचे हातीं आपल्यास देऊं देईल हें प्रायः होणें नाहीं.

अम्हांस सहाजिक समजतें कीं हे सर्व सरदार इन्चीफ यांचें मनरंजन करून त्यांचे नेत्रांत मृत्तिका टाकून ते मोठी लढायी करण्याचे बेतांत आहेत. गेल्या आठवड्यांत वेणीमाधव याणें त्या वृध्ध (कम्यांडर इन्चीफ) सरदाराचे डोळ्यांतील कितीएक वेळा काजळ ही काढून नेलें होतें.

जंबुसरचे कोडतांतील ३००० कमारें कागदपत्र दस्ताऐवजी, आणि ३०० रुपये चोरास गेले त्याची चौकशी करण्याकरितां मि. म्याकटायर साहेब गेले आहेत. हे कागदपत्र तलावांत बुडविले असा शक आहे.

हें पत्र पुणें एथें ज्ञा. छा. कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारीख १३ जानेवारी सन् १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश ता॰ १३ जाने॰ वा॰

आम्हांस हिंदुस्थानांतून खबर आली आहे कीं, कम्मांडर इन्चीफ साहेब हे घोड्यावरून भरधांवर-णांत जात असतां एकाएकीं घोडा पडल्या मुळें त्यांना खाचरा उरवळा यामुळें त्यांस फार इजा झाली स-बब लार्ड क्लाईड यांस डोलींत बसणें भाग पडलें. वगैरे मजकूर आला आहे. सदरहू वाईट गोष्ट लख नौपासून नानपारा एथें ता॰ २७ दिसेंबर रोजीं घड ली. आतां आसाहेब लवकर बरे होऊन घोड्याव र पूर्वी प्रमाणें चढील.

आसाहेब विलायतेस जाणार अशी जी वा-तमी आहे तिचें कारण, ते आपलें स्वयंवर करण्या-स जाणार म्हणून समजते.

लढाई— ता॰ २ मीनहूस जीरापूर आणि मही पूर या ठिकाणीं तात्या टोपे याज बरोबर सरकार चे लोकांचा सामना झाला त्यांत शत्रूंची फाराफार होऊन त्यांजकडील ६ हत्ती व २० उंट सरकारचे ह स्तगत होऊन पांचशेंपासून साहाशेंपर्यंत बेदा कुराचे लोक मेले गेले त्यांत मुके घोड्यावर ८०१० रुपयांचा माल मिळाला.

धरणगांव एथें ता॰ ३।४ मीनहूस पूर्ज न्यकाला प्रमाणें वारा, अभ्रें आणि विजेचा गडग-डाट होऊन पाऊस या ऋतूचे मानानें बराच पड ला. पुढें दोन दिवस, धंदी अतिशय पडली होती. या सालीं धान्यादि पदार्थ बरेच स्वस्थे आहेत.

पुण्यांतील रा॰ राजेश्री तात्या साहेब चिप ळोणकर यांचा तीस वर्षांच्या वयाचा मुलगा हा काल रोजीं पाचवाजतां मृत पावला.

चीनाहून जहाज मुंबईस ता॰ १० मीनहूस येऊन पोंहचलें त्यांत माल आला आहे तो. कचें रेशीम व कांहीं रेशमी माला शिवाय ८९— चाहा, साखर, तांबें वगैरे ऐवज पेट्या मिळून ५००० याशिवाय सोनें ३५६४०० रुपयांचें या प्रमाणें माल आला आहे.

बं॰ ग्या

धरणीकंप अमदाबादेस जो झाला त्या विषयीं पुनः बंबे ग्याजिट पत्रांत आहे कीं, त्या धरणी कंपा मुळें किती एकांस जोरानें ध क्के बसले. त्यांत किती एकांस इजा पोंहचला आहे. तसेच मदरास एथें सायलेमर ठिकाणीं सदरील प्रमाणें प्रकार झाला.

दिल्ली ग्याजिटचें समजण्यांत आलें आहे कीं, राणीच्या जाहिरनाम्यांतील राजद्रो हाचे अपराधा बद्दलची जी सर्व माफीची मुदत जास्त वाढवली आहे. असें समजण्यांत आलें आहे.

मकरसंक्रांतीचा महिमा

आर्या.

सत्राशें ऐंशि शकीं, शिरली हीकाल युक्त संक्रांत॥
हिंदुस्थानी लोकां, झाला से भोजना अतिक्रांत॥१॥

मध्यहिंदुस्थानांतील बंडवाले हे करवी म्हणजे चित्रकोटाजवळ एक गाव आहे तेथें एकत्र झाले आहेत. आम्हास हें पूर्वीच माहित झालें होतें कीं हे त्या ठिकाणावर जमा होणार आहेत म्हणून जनरल व्हाईटलाक साहेब यांणीं सक्त मेहेनत करून फौज जमा करण्याचें काम चालविलें होतें. इतक्यांत बंडवाल्यांनीं मोठी हिंमत धरून जरी त्यांजवळ तोफा नाहींत तरी चित्रकोटचे गांवांत शिरून मदरासची काळी पायदळ पलटणीची फौज कपतान उडलंडसाहेब याचे हाताखालीं असून करवीचे ठाण्यांत होती. त्यांस बंडवाल्यांचे लोकांनीं वेढा घातला

नूतनची खबर मध्यहिंदुस्तानची आली आहे कीं, ब्रीगेडीयर कारपेंटर साहेब यांणीं बाद्राही सैन्यांतील ४० लोक करवी (चित्रकोट) चे ठाण्यांत ठेऊन राधागोविंद नागोडच्या पश्चिमेस १० कोसांवर बघोरा जवळ पांच साहा हजार लोकांनिशीं होता. त्याणें त्या तेथें जाऊन ब्रिगेडियरां बरोबर पत्र पाठविण्याचें सुरू करून तसेच शत्रू राधागोविंद याजबरोबरही शरण येण्याविषयीं सूचविलें, परंतु झालें काय राधागोविंद याची बायको एक वृद्ध स्त्री अम्हांस शरण आली.

पुण्यांतील पुरुषोत्तम नारायण भट्ट यांणें एका गरीब ब्राम्हणास भिक्षा कोणी ही द्यावी या विषयीं एक नम्रतेचा अर्ज इंग्रजींत लिहून दिल्हा व त्या खालीं दुसऱ्याच्या सह्या आपण केल्या अशी तोहोमत घेऊन बाजार मास्तर साहेब यांजकडे चौकशी चालली आहे

बंडांत जे शिपायी जखमी झाले अगर मेले गेले त्यांस अगर त्यांचे कुटुंबाचे मदतीस फंड सर्व देशभर जमा होत आहे. त्यांत १५५४३१२—१४—१ दोन वर्षांत सदरहू रुपये साडे पंधरा लक्ष रुपये जमा झाले

फे. ९

पत्राचीं उत्तरें.

सोलापूर एथून बिन् परिक्षेचे नवकरांबद्दल व एका जागीच नवकर किती वर्षे असण्या विषयींचे — व ग्वाल्हेरीहून मंडत हरनाथजी यांजवर कोणते लोक दुशावा करितात याविषयीं व जलगांव एथून लग्न समारंभ विषयींचा मजकूर हीं पत्रें पोहचली.

पुण्याचे छावणींत ता० १ जानेवारी रोजीं रात्री सोजीर लोकांत आपसांत मारामारी होऊन त्यांत तोफखान्यांतील एक गोलंदाज संगिनीचे जखमीनें मेला त्या बद्दल कोर्ट भरून चौकशी झाली त्याचे सर्व कागदपत्र हल्लीं कम्यांडर इन्चीफ यांजवळ आहेत. चौकशीचे कोउतापुढें ज्या साक्षी झाल्या त्या अद्यापी समजण्यांत आल्या नाहींत. परंतु असी दुःखदायक गोष्ट प्रसिद्धीस येण्याकरितां जी बातमी अवश्य आहे ती मिळवण्याकरितां आम्हीं योग्य ठिकाणीं अर्ज करून सक्त मेहेनत करूं.

अब. क.

आमचे समजण्यांत आलें आहे कीं पुण्याचे एजेंट साहेब यांणीं मुकदमाचे हातानें कामें चालतात यांत कपट होतें सबब कांहीं नवीन ठराव केला आहे तो पुढलेपचीं लिहूं.

आम्हीं आपले वाचणारांस असें कळवीत आहों कीं, तात्याविषयीं जीं वर्तमानें एकामागून एक येतात, त्याचा मेळ घालीन म्हणून आपण विचार केला तर तो लागणें कठीण आहे. तात्या नानाविध आहे. असें आम्हीं कांहीं दिवसांवर लिहिलें होतें. असो हल्लीं तात्याविषयीं टेलिग्राफ पत्रांत असें आहे कीं, तात्याचे भोंवतीं रुतबीच्या वेढ्या प्रमाणें सरकारचे सैन्याचा वेढा पडला होता तरी तो, त्यांतून अचानक पार गेला, कारण कीं, त्याचे भोंवतीं २ कोसांवर सरकारचें सैन्य असून त्यांतून तो गेला तेव्हां, तात्या महाराज यांस इंग्रज सरकारचे सैन्यास नादी लावण्याची अगर भूल घालण्याची विद्या फारच माहित आहे असें त्याचे पुष्कळ वेळा प्रसंगा अंतीं समजून आलें आहे. आतां हे तात्या कोठें जाणार हें समजणें मुष्कील आहे. परंतु कदाचित पुन्हा गुजराथेंत ही जाईल. तो, शावर्स साहेबाचे तुकडींत आणि निमचचे ब्रिगेड यांमध्यें जेव्हां घुसला तेव्हां शावर्सचे तुकडीनें त्या तात्याचे फौजेंतील एक हजार घोडवाले यांस मागें हटवून ३०० लोक मारिले. तरी तात्यानें घोड्याची रेन मंदुसरपर्यंत एकसारखी ठेवली, करनल बनसन याचे फौजेनें पाठलाग करून शत्रूस गावांत जाऊं दिलें नाहीं. सबब त्यांस उत्तर दिशेस नारबसन म्हणून एक ठिकाण आहे. तिकडेस जाणें प्राप्त पडलें. तिकडेस करनल ब्यानसन साहेबाचे तुकडीनें त्याचा अगदीं पाठलाग केला. तेव्हां तात्या चंबळा नदी ता० २७ दिसेंबरोजीं उतरून गेले. त्याच दिवशीं ब्रिगेडीयर पार्क अमदाबादेहून मंदुसरास आणि निमचची फौज प्रतापगड एथें आणि नरग्यां-च्ची तोडी रतलाम एथें व दुसरी फौज दहोड एथें आहे. बरोया आणि उजूबा आणि मूपावर या ठिकाणीं रिसाला आहे. या सर्व फौजेच्या तजविजीवरून दिसतें कीं, सरकारचे फौजेनें दक्षण बाजूची ओळ बांधली आहे.

पुणे शहरचे म्युनिसिपाल कमिशनर यांची सभा नुकतीच भरली होती. त्यांत कितीएक कमिशनर यांनीं असा विचार काढला कीं शहरांत तमाशा वाजा होईल, त्यास आणि चवघडा झडल्यास, त्यावर कांहीं कर ठेवावा. व शनवारचे वाड्यापुढें मंडईचा बाजार भरतो, तीं दुकानें नीट ओळीनें बसावीं, म्हणून त्यांस ओळीच्या ओळींस सांखळी गुंतवून ठेवावी, आणि सदरहू दुकानदारां पासून दररोज कांहीं जाग्याचें भाडें घ्यावें. अशा उत्पन्नाच्या बाबी त्या कमिशनरांनीं सोधून काढून शहर दुरुस्तीकडेस पैशास तूट येऊं नये म्हणून विचार चालले आहेत, असें आम्हांस समजलें आहे. ही बातमी अजून गुप्त रखात्यापैकींच आहे असें आम्हीं आपले वाचणारांस गुप्तपणेंच कळवीत आहों.

आम्हांस एका गृहस्थानें जालन्याची खबर तारीख २४ मीनहूची पाठविली आहे त्यावरून कळतें कीं, जालन्यापासून थोडक्या अंतरावरील चार गांव रोहिले लोकांनीं लुटलें, ते लोक मादपान्यावरून वसले आहेत, अशी तिकडेस बातमी आहे. त्यांच्या बंदोबस्ता करितां सरकारचे लोक गेले आहेत. त्यांचा पुढारी कोण आहे हें समजत नाहीं.

कोल्हापूर ता० ४ जानेवारी— गेल्या मंगळवारीं राजवाड्यांत दरबार झाले, त्यांत मेहेरबान जनरल जेकब, मेहेरबान राबर्टसन् वगैरे साहेब लोक असून, मानकरी व कामगार आले होते. थोडा वेळ नाच होऊन पान गुलाब वांटून कचेरी बरखास्त झाली. दुसरे दिवशीं श्रीमन्महाराज यांची स्वारी साहेबां चे भेटीस गेली होती. डाक्तर ब्राउन साहेब यांची नेमणुक मुंबईस झाली म्हणून ते एथून चालते झाले, हे एथें ११ वर्षे होते. श्रीमंत कुरुंदवाडकर त्रिवर्ग बंधू यांच्या स्वाऱ्या परत कुरुंदवाडास गेल्या.

य. सं.

सातारा ता० ४ जानेवारी— तारगांवास महाल कचेरी आहे, ती तेथून देवरगांवीं नेमणार असें समजतें. मौजे बेरवन तालुके तारगाव एथें नारायण बावा म्हणून एक महान साधू होते. त्यांस मार्गशीर्ष वद्य ११ स सायंकाळीं चार राजतां कैलासवासी झाले. उमरज एथें सन्ने साचा खून झाला होता त्यांतील नंबर १ व २ च्या केदीस फांशी आणि ३ न्या नंबरच्यास १४ वर्षे याप्रमाणें शिक्षा हुजूरमंजूर होऊन आल्या आहेत. हल्लीं एथें सरकारांतून कुत्र्यांचा संहार चालला आहे.

वो. मृ.

वनदिंडोरी हून ज्ञानप्रकाशास ता० ३ जानेवारी— एथें आजरोजीं एक बाई प्रसूत झाली तिला एक मुलगें झालें त्यास डोकें नव्हतें. त्या विचित्र प्राण्यास पुरुष अगर स्त्री त्यांपैकीं दोन्ही ही चिन्हें नवतीं हातपाय वगैरे अवयव सृष्टीक्रमाप्रमाणेंच होतें. हें मुलगें कांहीं वेळ जिवंत असून नंतर मेलें. हा अद्भुत चमत्कार आहे— नगर जिल्ह्यांतील फर्स्ट असिस्टण कलेक्टर साहेब यांची स्वारी एथें येऊन निरुपयोगी कागद पत्र फाडून नंतर पेठ वणी एथें जाऊन तेथें ही सदरील तजवीज करून पिंपळगांव बसवत एथें मेहेरबान जज्जसाहेब जिल्हा नगर यांची स्वारी सरकीट फिरण्यास तेथें आल्यामुळें हे त्यांस भेटण्यास गेले आहेत. तेथून ता० २५ रोजीं नाताळचे सुटींत नाशकास उभयतां आसाहेब मजकूर गेले पुढें अकोलें तालुक्यांत जाणार असे ऐकतों

पेठ वणी एथील महालकरी यांस संगमनेरास अव्वल कारकून नेमिलें. आणि तेथें मोरो कृष्ण कारकून कावनई एथील यांस महालकरी नेमलें त्यांचे जाग्यावर पेठ त्र्िंबक एथील हेडकारकून यांस कावनईस हेडकारकूनच नेमिलें. या नेमणुकांत दोन जागा खालीं झाल्या. त्याचा प्रकार कावनईचा व संगमनेरचा असे दोन हेड कारकूनांस पेनशनें मिळालीं त्यांच्या जागा भरावयाच्या आहेत.

रत्नागिरी— राजापूर मुनसफीच्या जाग्यावर रा० राजेश्री नारायण त्र्यंबक राजमाचीकर यांची नेमणूक झाल्याप्रमाणें ते गेल्या मंगळवारीं एथें येऊन बुधवारीं राजापुरास गेले.— तेथील मुनसफ रा० राजेश्री विनायकराव गोविंद यांणीं तेथेंच राहाण्याविषयींचे सांधले तितके इलाज केले होते, परंतु त्यांतील एकही लागला नाहीं. जड्ज साहेबांनीं मर्जी असल्यास रजा घ्यावी म्हणून हुकूम केला होता त्याप्रमाणें तीन महिन्यांची रजा मागण्याचा अर्ज मुनसफ यांणीं केला आहे.

ज. भि.

राणीचा जाहिरनामा प्रसिद्ध झाला त्यां-

एकदां या बायांनीं आपल्या नवऱ्याच्या जिनगीबद्दल कानपूरच्या दिवाणी कोर्टांत नानावर फिर्याद केली होती. तो मुकद्दमा पुष्कळ वर्षें चालल्यावर शेवटीं त्यांचा दावा बुडाला. ज्ञा॰ द॰

नेमणुका.

मि॰ विठ्ठल वासुदेव सबइंजिनियर यांस ६ महिन्यांची रजा डाक्तरचे सरटिफिकिटावरून मिळाली आहे.

मि॰ एच्॰ एम्॰ बी॰ आरस्कीन बेळगांवचे सेकंड असिस्टंट कलेक्टर यांस तीन महिन्यांची रजा घरगुती कामा [illegible] मिळाली आहे.

बुशीर एथें असिस्टंट सरज्यन लिउ यांस नेमलें आहे.

मि॰ हेकस्तन पुणें आणि ठाणे यांवरील पैमाषखात्याचे [illegible] असिस्टंट यांस ता॰ १ पासून असिस्टंट सुपरिंटेंडेंट सरवे नेमिलें.

मि॰ उफ॰ सेकंड असिस्टंट कलेक्टर सोलापूर यांस विलायतेस जाण्याचे तयारी करितां १ महिन्याची तूर्त रजा मिळाली.

मि॰ जी॰ इनुविन्यारिटी सुरतेचे कलेक्टर यांस ता॰ १ मार्चपासून ३ महिन्यांची रजा मुंबई आणि महाबलेश्वर एथें जाण्या करितां मिळाली.

मि॰ टक्कर अगटिंग कलेक्टर भडोजचे यांस तेथें डेविस [illegible] रजा खालीं झाल्यापासून मुकरर नेमिलें.

मि॰ वाडिंगटन सिविल सरवीस यांची मराठी भाषेंत परिक्षा झाली.

मि॰ ज्यार्ज ब्यांर यांणीं जनरल ट्रेझरी वगैरे आपले कामाचा चार्ज परत ता॰ ४ मीनहूस घेतला.

मि॰ कारफील्ड यांणीं आपले सिविल आडिटरचा चार्ज ता॰ ५ मीनहूस घेतला.

लेफटनंट पिन्ही मुंबईचे इंजिनीयर यांणीं सिंदी भाषेंत परिक्षा दिली.

सरजन लीनसन २०वी मुंबई खासाची काळी पायदळ पलटण याणें धारवाडास असिस्टंट सरजन महाफी पासून कामाचा चार्ज ता॰ २५ दिसेंबर रोजीं घेतला.

असिस्टंट सरजन उली यांस अमदाबादेस सिविल सरजनचें काम घेण्याचा हुकूम मिळाला.

मुंबई ब्यांक हापीसांत नोटी व रोकड वगैरे सर्व प्रकारचें भांडवल मिळून दिसेंबर सन १८५८ ईसवी रोजीं होतें त्याचा आकार १८५०२७४५ रुपये आहे असें सरकारी ग्याझिटांत प्रसिद्ध केलें आहे.

ता॰ ५ जानेवारी रोजीं सरकारानें प्रसिद्ध होण्या करितां दिलेली बातमी.—

इंदुराहून सर राबर्ट हमिलटण साहेब यांजकडून ता॰ ५ मीनहूस तारा यंत्रानें बातमी कळली ती येणें प्रमाणें.

करनल समरसेट हे असें कळवितात कीं, त्यांणीं तात्या टोपे याचा ५ दिवस पाठलाग करून नंतर बरुद नामें गांवा जवळ त्यांस गांठलें आणि त्यांचा पुनः पराजय करून दाणादाण करून सोडली मला वाटतें कीं बरुदगांव हें कोटा परगण्यांत दोन नद्यांचे संगमाचे खालले बाजूस असावें.

मेहेरबान ग्रिफिथ साहेब इनाम कमिशनर हे विलायतेस साहा महिन्यांची रजा घेऊन जाणार आहेत असी कालपासून एथें बातमी उडली आहे.

कारचें सैन्य थोडें गेलें, म्हणून त्यांचा बंदोबस्त झाला नाहीं. नंतर कांहीं दिवसांनी पुष्कळ सेन्याचा भरणा पाठविला तेव्हां, सन् १८०३ सालीं सरकारचा अंमल बसला. तेथील जमीनीचें उत्पन्न २३०००० दोनलक्ष तीस हजारांचें ३० वर्षां पूर्वीं होतें. सदरील टीनीवली एथें ता॰ २२ दिसेंबर सन् १८५८ रोजीं दुर्दैवानें एक कलह उत्पन्न होऊन रक्तश्राव ही त्यांत झाला त्या विषयीं मजकूर मदरास स्पेक्टेटर आधारें कळतो कीं, तेथें एक हिंदूचें देवालय आहे त्याचे पुढून एक नेटिव ख्रिस्तियन (बायकी) चें प्रेत जात होतें. त्यास लोकांनीं अटकाव केला, शेवटीं लष्करी लोकही आले, आणि त्यांत पुरुष बायका व मुलें मिळून १३९ वार केला. आणि पुष्कळ जखमी ही झाली. याप्रमाणें सरासरीचें वर्तमान आलें आहे. सविस्तर पुढील पत्रीं कळविण्याचें सदरहू पत्रकर्त्यानें कळविलें आहे.

खालीं लिहिलेला आक्ताचा मसुदा सन् १८५८ चे सपटंबर महिन्याचे २५ वे तारखेस इंडियाचे लेजिसलेटिव कौंसलांत दुसरे वेळीं वाचून सिलेक्ट कमिटीकडे सोपला, ती कमीटी येत्या नवेंबर महिन्याचे २९ वे तारखे नंतर त्या मसुद्याविषयीं रिपोर्ट करणार आहे:—

कितीएक प्रसंगीं कारीगर व मजूर व बिगारी यांणीं करार तोडला असतां त्यांस शिक्षा करण्याविषयीं नियम ठरवण्या बाबदचे आक्ताचा मसुदा.

जे कारागर व मजूर व बिगारी काम करण्याचा करार करून त्या बाबत अगाऊ पैका घेतात त्यांणीं कपटानें करार तोडल्या मुळें कलकत्ता व मद्रास व मुंबई या मुख्य शहरांतील कारखानदारांस, व दुकानदारांस, व इतर लोकांस नुकसान, व अडचण होते यास्तव; आणि नुकसानी बद्दल दिवाणी कोर्टांत फिर्याद करण्याचा इलाज अगदीं अपूर्ता आहे, आणि जीं मनुष्यें याप्रमाणें कपटानें करार तोडतील त्यांस शिक्षा करावी हें वाजवी, व योग्य आहे यास्तव, खालीं लिहिल्या प्रमाणें ठरवलें आहे:—

१ सदरील मुख्य शहरांत राहाणारे, किंवा काम चालवणारे धन्या जवळून, किंवा कामावर ठेवणारा जवळून, कोणी कारागिर किंवा मजूर किंवा बिगारी यानें काम करण्याचा करार करून किंवा इतर कारागिरांकडून, किंवा मजुरांकडून, किंवा बिगाऱ्यांकडून काम करवून देण्याचा करार करून त्या बद्दल अगाऊ पैका घेतला असेल तो कारागीर, किंवा मजूर, किंवा बिगारी आपले करारांतील शर्तीप्रमाणें काम करण्यास, किंवा करवून देण्यास चुक्यां, कायदेशीर किंवा योग्य कारणां वांचून हयगय करील, किंवा नाहीं म्हणेल तर, पोलीस माजिस्त्रेट कडे फिर्याद करण्याचा अधिकार सदरहू प्रकारचे धन्यास, किंवा कामावर ठेवणारास आहे; नंतर माजिस्त्रेटानें सदरहू प्रकारचे कारागिरास किंवा मजुरास किंवा बिगाऱ्यास आपणा समक्ष आणविण्याविषयीं समान, किंवा वारंट आपणास योग्य दिसेल, त्या प्रमाणें द्यावें; आणि मोकदम्याची चौकशी करून, निकाल करावा.

२ सदरहू प्रकारचे कारागिरानें, किंवा मजुरानें, किंवा बिगाऱ्यानें फिर्याद करणारा जवळून कोणते ही कामा बद्दल अगाऊ पैका घेऊन आपले कराराचे शर्ती प्रमाणें तें काम करण्यास, किंवा करवून देण्यास चुक्या, व कायदेशीर,

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारीख १३ जानेवारी सन् १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश ता० १३ जानेवा०

आम्हांस हिंदुस्थानांतून खबर आली आहे कीं, कम्यांडर इनचीफ साहेब हे घोड्यावरून भरधांवरांत जात असतां एकाएकीं घोडा पडल्यामुळें त्यांचा खभारा उखळला यामुळें त्यांस फार इजा झाली सबब लार्ड क्लाईड यांस डोलींत बसणें भाग पडलें. वगैरे मजकूर आला आहे. सदरहू वाईट गोष्ट लखनौपासून नानपारा येथें ता० २७ दिसेंबर रोजीं घडली. आतां आसाहेब लवकर बरे होऊन घोड्यावर पूर्वीप्रमाणें चढतील.

आसाहेब विलायतेस जाणार अशीजी वातमी आहे तिचें कारण, ते आपलें स्वयंवर करण्यास जाणार म्हणून समजते.

लढाई— ता० २ मीनहूस जीरापूर आणि महीपूर या ठिकाणीं तात्या टोपे याजबरोबर सरकारचे लोकांचा सामना झाला त्यांत शत्रूंची फारा फार होऊन त्यांजकडील ६ हत्ती व २० उंट सरकारचे हस्तगत होऊन पांचशेंपासून साहाशेंपर्यंत बेदा कुराचे लोक मेले गेले त्यांत मुके घोड्यावर ८०१० रुपयांचा माल मिळाला.

धरणगांव येथें ता० ३।४ मीनहूस पूर्जन्यकाला प्रमाणें वारा, अभ्रें आणि विजेचा गडगडाट होऊन पाऊस या ऋतूचे मानानें बराच पडला. पुढें दोन दिवस थंडी अतिशय पडली होती. यावेळीं धान्यादिपदार्थ बरेच स्वस्ते आहेत.

पुण्यांतील रा० राजेश्री तात्यासाहेब चिपळोणकर यांचा तीस वर्षांच्या वयाचा मुलगा हा काल रोजीं पाचवाजतां मृत पावला.

चीनाहून जहाज मुंबईस ता० १० मीनहूस येऊन पोंहचलें त्यांत माल आला आहे तो.

कच्चें रेशीम व कांहीं रेशमी माल वगैरे ८९०
चाहा, साखर, तांबें वगैरे जिन्नस येथून ५०००
याशिवाय सोनें ३५६४०० रुपयांचें याप्रमाणें माल आला आहे.

बं० ग्या

धरणीकंप अमदाबादेस जो झाला त्याविषयीं पुन: बंबे ग्याजिट पत्रांत आहे कीं, त्या धरणीकंपामुळें किती एकांस जोरानें धक्के बसले. त्यांत किती एकांस इजा पोंहचली आहे. तसेच मद्रास एथें सायलेमर ठिकाणीं सदरील प्रमाणें प्रकार झाला.

दिल्ली ग्याजिटचें समजण्यांत आलें आहे कीं, राणीच्या जाहिरनाम्यांतील राजद्रोहाचे अपराधाबद्दलची जी सर्व माफीची मुदत जास्त वाढवली आहे. असें समजण्यांत आलें आहे.

मकरसंक्रांतीचा महिमा
आर्या.

सत्राशें ऐंशी शकीं, शिरला हीकालयुक्त संक्रांत॥
हिंदुस्थानी लोकां, झालासे भोजना अतिक्रांत॥१॥

ज्ञानप्रकाशास लिहिलेलें पत्र.

विनंती विशेष कांहीं ब्राम्हण्याचा मजकूर आपले सुंदर पत्रांत छापून प्रसिद्ध कराल, व आपले आश्रयानें ज्ञाना व विद्वान स्वधर्मानें आचरण करूं इच्छिणारांस अंतःकरणापासून मदत करून पुनीत करतील या भरंवशानें खाली मजकूर लिहिलों त्याजविशीं आपले पत्रांत कृपा करून जागा द्यावी ही प्रार्थना आहे.

श्रीपतराव आपाजी मालकमपेठ म्हणजे महाबलेश्वर एथें चाकरीचे कामावर आहे तो देशस्थ ब्राम्हण असून अज्ञान वयांत असतां त्याचा भाऊ जो अट्टल पाद्री बनलेला नारायण शेषाद्री जगप्रसिद्ध आहे, त्याणें श्रीपतरावाजला जबरीनें फूस लावून कांहीं दिवस आपले समागमें ठेविला होता. पुढें आईबापांनीं सरकारांत वाद सांगून श्रीपतरावास परत घेऊन पूर्वांग प्रायःश्चित्त बाळशास्त्री जांबेकर वगैरे यांनीं मुंबईस देऊन शुद्ध केला. पुढें महा यात्रा ही करून आला. याप्रमाणें झालें असून ही त्याला पुण्यांत ब्राम्हण्यांत मानून अपक्त ठेविला.

शके १७७७ सालीं श्री शंकराचार्यस्वामी जगद्गुरु यांजपाशीं स्वधर्मावर निष्ठा ठेवणार श्रीपतराव याणें आपले शुद्धीविशीं अर्जी केली त्यावरून शास्त्रार्थाचा निर्णय करून पुण्यांतील त्रिंबकशास्त्री व धोंडशास्त्री व रघुनाथशास्त्री इत्यादि महान विद्वान पंडित यांजकडे आज्ञापत्रसमेत शास्त्रार्थ विचार करण्या करितां पाठवून त्यांजवर त्या सर्वत्रांनीं मान्यतेच्या सह्या करून स्वामींचे संस्थानीं परत पाठविल्यावर श्री स्वामींची आज्ञा, यथाशास्त्र प्रायःश्चित्त त्याचें देण्या [illegible]

हल्लीं वाई क्षेत्रस्थांपाशीं श्रीपतराव याणें श्री जगद्गुरूचे आज्ञे प्रमाणें प्रायश्चित्त देण्याविशीं विनंती केली त्याजवरून क्षेत्रस्थ विद्वान ब्राम्हणांनीं दोनवेळ सभा केल्या परंतु कांहीं निराकर्ण न करितां पुण्यास पत्र पाठवून तीकडील विद्वानांचीं समत्तें घेऊन मग [illegible] ठराव करूं म्हणून विचारावर ठेविलें.

ज्ञानप्रकाश कर्ते महाराज या गरीब ब्राम्हणाची दया वागवून त्या अनाथाचा उद्धार स्वधर्माप्रमाणें व शास्त्र अर्ते अन्वयें व जगद्गुरूचे आज्ञे वरहुकूम क्षेत्रस्थ यांणीं प्रायःश्चित्त देण्यास कां शंका घेतली, हें कळत नाहीं.

वाई महानक्षेत्र व अनादी ब्राम्हणांची व विद्वज्जनांची वस्ती असून या क्षेत्रीं पुण्याची अथवा इतर [illegible] [illegible] प्राचीन सांप्रदाय नसतां श्रीपतराव प्रकरणीं पुण्याहून लिहून आणविण्याचा क्षेत्रस्थांनीं विचार केला. यावरून श्रीपतराव प्रकरणीं पुणेकरांचें अनुमोदन घेऊन प्रायश्चित्त देणार असें दिसत आहे.

आतां पुणेकर विद्वान शास्त्री यांणीं लवकर श्री शंकराचार्य स्वामी यांची आज्ञा शिरसावंदन करून प्रायश्चित्त देऊन पुनीत होण्याविशीं शास्त्रार्थावर मान्यता केली. त्या प्रमाणें रुकार देतील आणि स्वधर्मानें प्रायःश्चित्त देऊन घेण्याविशीं अंगिकारतील. अशी पूर्ण आशा आहे.

पाहा अज्ञान दशेंत भावाचे संगतीनें दोष घडल्याचे आरोपानें श्रीपतराव वर्षानुवर्ष कुचंबत आहे. श्री॰ ची आज्ञा व शास्त्र आधार असून ब्राम्हण त्याजला प्रायश्चित्त देऊन

ोकर रुजू करीत नाहींत. ही आश्चिर्याची गोष्ट आहे. आतां वाई येथील पुणेकरांचे साह्यतेनें यश येईल.

सारांश ब्राम्हण जातींत एकोपा नसल्यामुळें वर्षानवर्ष अनाथ ब्राम्हण निरर्थक खोलांत पडला. प्रपंच व परमार्थ साधण्यास त्याजला स्वजाती लोक आतां सत्वर आश्रय देतील.

तुमचा पत्र वाचणार हिंदु हितेछु

आम्ही पुणेकर ग्रामस्थ मंडळीस सदरील पत्र वाचून जो योग्य विचार करणें असेल तो करावा. म्हणून सूचना करीत आहों.

नोटीस.

मुंबई खात्यांतील मेजर बारो १८ वे बादशाही रेजिमेंट यांचे हाताखालील स्वाराऊ फौज गमावली किंवा लुटली गेली अगर रस्ता चुकली. ही विरसन् या नावाची टोळी असेल असें वाटतें. ही फौज पुनः हातीं लागण्या जोगी जो कोणी बातमी कळवील त्यास हैदराबादेचे रसिदंटसाहेब चांगलें बक्षीस देतील.

सदरील भयंकर गोष्टीचा खुलासा आमच्या मतें असा आहे कीं, करनल बीरसन् साहेब यांस पलटणी घेऊन आज्यंटा अगर एडलाबादेकडेस किंवा जरूर झालें तर ब्न्हाणपुरापर्यंत ही जाऊन वन्हाड व निजाम सरकारचे सरहद्दीवर तात्या टोपे येणार अशी दहशत नवंबर महिन्यांत पडली होती. सबब सदरहू सरहद्दीवरील मुलुखाचा बचाव करण्या करितां त्यांस जाण्याची परवानगी मिळाली. परंतु सदरहू शूर करनल साहेब हे इतक्याच परवानगीनें खुशी झाले नाहींत. त्यांणीं हैदराबादचे रसिदंटाचा हुकूम नघेतां आपले बरोबरची स्वाराऊ फौज सहवर्तमान गेली ती आज परयंत नेमाड प्रांतांत आणि नर्मदा किनाऱ्यावर फिरत आहे. त्यामुळें हैदराबादचे रसिदंटास फार नाखुशी झाली. व सदरील फौज जाणत्यास परत आणण्या विषयीं त्यास आवश्यक पडलें आहे. परंतु ज्या फौजेच्या योगानें आपली कीर्ति वाढत आहे. ती देण्यास त्यास खुशी नसतां तीं बीरसन् साहेब आपल्या बरोबर घेऊन इकडे तिकडे फिरत आहेत परंतु तिचा उपयोग कोणतेही कारणानें पडेल असें दिसत नाहीं.

बरवानीच्या राजाकडून तुकडीस खबर आली आहे कीं, १५० अगर २०० बंडवाले (म्हणजे ते बंडवालेच असतील किंवा नर्मदा अगर सातपुड्याचे दरम्यान करनल बीरसन् साहेब यांणी गेल्या आठवड्यांत नजर ठेविली होती) तेच कुठल्या प्रांतील असें वाटते. ते चकरवानी नजर व नर्मदा उतरून पलीकडेस गेले ते आतां आपला सरदार तात्या टोपे यास निःसंशय जाऊन मिळतील.

अखबारवर.

इराणचे राजधानींत तेहेरान म्हणून एक शहर आहे. तेथें इंग्रज सरकाराकडून मि. मरेसाहेब वकील आहेत आणि रूस सरकाराकडून आंटी कोफ म्हणून वकील आहेत. तेव्हां एके दिवशीं इराणचे बादशाहाचा वाढदिवस होता म्हणून रूस सरकारचे वकिलानें मेजवानीचा मोठा समारंभ केला. त्यांत इंग्रज सरकाराकडील वकीलही होते. त्यासमयीं सर्व मुख्य दिवाण व बडेलोक हे सर्व मेजावर खाना खाण्यास बसतात तों इतक्यांत इंग्रज सरकारचे वकील आपले मंडळीसह रूस वकीलाची रजा घेतल्याशिवाय अकस्मात गेले व त्याचें कारण ही कळलें

नाहीं. म्हणून रूस सरकारचे वकिलास किंचित राग आला आहे.

ही गोष्ट इंग्रजसरकारचे वकिलानें कारणाशिवाय केली नसेल. परंतु तें कारण अद्यापी प्रसिध्द झालें नाहीं. अ. प.

निजामाचेमुलुखांतीलव्यवस्था.

आम्हांस असें वर्तमान कळलें आहे कीं, सर त्यू रोज साहेब हे एका फिरते टोळीशीं ता० ४ मीनहू रोजीं एदलाबाद एथें असून रोहिले लोकांचा बंदोबस्त करण्या करितां आज्यंठाचे घाटांस जाणार होते.

तेथील बातमी अशी आहे कीं, रोहिले लोक हजारों उठून त्यांणीं निजामाचे मुलुखांत धामधूम चालवली आहे. खुद्द हैदराबादेस ही कारभाराची व्यवस्था नीट दिसत नाहीं. कारण निजामसरकारचा दिवाण सलारजंग बाहादूरजाणें या बंडाचे दिवसांत इंग्रज सरकारचे बरोबर इमानानें व निरधोकपणानें वागून दोस्ती कायम ठेवली अश्या मनुष्यानें तात्काल राजिनामा द्यावा म्हणून निजाम सरकारानें आग्रह धरला आहे

यावरून असें दिसतें कीं, त्याचे दरबारांतील अमीर उमराव व इतर बडेलोक यांणीं त्यांचेविषयीं हकारा केला आहे. तो मिटवण्या करितां निजामानें आपले वजिरास काढून टाकण्याचा निश्चय केला आहे. सदरहू उमराव व अमीर लोक हे रोहिले इतर बदमाष लोक यांस त्यांचे धामधुमीचे कृत्यांत मदत आणि पुस्तपणा करितात. असा शक येतो. इंग्रज लोकांचे शत्रूनीं निजामास जो वाईट क्रम चालविण्याविषयीं मसलत दिली आहे ती जर तो आग्रहानें चालवील, तर रसिदंट साहेब यांस निजामास प्रतिबंधांत ठेवून मुलुखाची वहिवाट हल्लींचा दरबारांतील लगलग मिटे तोंपर्यंत स्वतः आपले हातांत ठेवावी लागेल. असा संभव होतो.

आणखी आम्हांस असें समजलें आहे कीं जनरल वाट्सन साहेब हे सरकारची फौज कांहीं दिवसां मागें जंगलांत इकडे तिकडे उगीच फिरत होते ती फौज घेऊन परत जाल्यास बोलाविली आहे.—एके चांगले आधारावरून समजतें कीं, रोहिले भिल्ल व इतर पेंढारी या सर्वांच्या एका मोठे टोळीनें आजंठा लुटला व ती जागा ता० ३ मीनहूस जवळ होती. व लुटणारे लोक सील्लूर गांवाकडे जात होते.

सर त्यू रोज साहेब हे फौज घेऊन आजंठाकडेस चालले आहेत. या शिवाय औरंगाबादेचा कमेदार हा स्वतः कांहीं फौज घेऊन या लुटारूंवर गेला आहे. सदरील बखेडा करणारे लोकांची संख्या २००० आहे असें गांववाले लोक म्हणतात, परंतु इतके असतील असें वाटत नाहीं. या लोकांनीं कमारें साहा सात खेडीं वकसबे लुटून जाळून टाकिले.

नामदार गवरनर जनरल साहेब यांणीं शेवटीं असा निश्चय केला आहे कीं, सन १८५७ चा आक्ट २८ बरहुकूम वायव्य प्रांतांतील लोकांपासून हत्यारें घेऊन लोकांस शस्त्र रहित करावें म्हणून हुकूम केला आहे.

गंगा आणि यमुना या दोन्हींच्या उत्तर देशांतील माजिस्त्रेटांपासून तों जमादारांपर्यंत अंमलदारांनीं हें काम बजावावें असें ठरवलें आहे.

हेंपत्र पुणें एथें कृ. य. रा. यांणीं छा. छा. म. केलें.

ज्ञानप्रकाश.

वर्ष ११ पत्र ३रें

पुणें.—सोमवार ता० १७ जानेवारी सन् १८५९ ईसवी.

पत्राची किंमत.

१० दरसाल. ९॥ अगाऊ दिल्यास.

पूर्णांक— हें बुक तयार झालें आहे, त्याची किंमत दर प्रतीस ८ आणे ठेवली आहे. आणि २५ पासून जास्ती घेणारास साडेपांच आणे प्रमाणें एथें दिलीं जातील, व बाहेर गांवचे घेणारांस असें कळवितों कीं, ११ बुकांस ८ आणे हशील पडतें. सदरहू बद्दल पैसा अगाऊ आला पाहिजे.

छापखान्याचे मालक.

ज्ञानप्रकाश.

नामदार कम्यांडर इनचीफ साहेब यांची स्वारी गेल्या शनवारीं रेलवेंतून मुंबईस गेली. चाली प्रमाणें सलामीच्या तोफा झाल्या.

रायल ऐरीश १८ वे पलटणींतील दोन कंपन्या या नुकत्याच साताऱ्याहून नगरास पाठविल्या होत्या त्यांस जालन्यास पाठविण्याचा हुकूम झाला आहे.

हवा— हल्लीं एथें चुना, कात, कोळसे, विड्याचीं पानें, लांकडें, आणि कापड त्या जिनसांस भारी तेज आलें आहे. त्या जिनसांचे व्यापारी मोठे संपन्न होऊं पाहातात. हल्लीं सोनें व रुपें यांचा दर कांहीं चढला आहे. तांदुळ वगैरे जिन्नस करून भुसार मऱ्हाग फारसें नाहीं. हवा थंड निरोगी आणि शरीरास फारच वहाल अशी आहे.

रावसाहेब नातू— यांस श्री पर्वती संस्थानचे सरपंच केलें, हें सर्वांस महशूर आहेच. त्यांशी व त्या संस्थानचे एका कारकुनाशी बोलाचाली झाली त्यांत रावसाहेब नातूंनीं बेअदबीचीं भाषणें किंवा गालिप्रदानें त्यांस दिलीं. त्यावरून त्याणें सरकारांत शिवीगाळ त्या रावसाहेबांनीं केल्याबद्दल पोलिसाकडे फिर्याद केली. हा मोकदमा थर्ड असिस्टंट माजिस्त्रेट मि. ओवन साहेब यांजकडे फैसल गेल्या शनवारीं झाला. त्यांत रावसाहेबांवर सदरहू अपराधाची शाबिदी होऊन त्या गुन्ह्याबद्दल त्यांस एक रुपया दंड करून, तीन वर्षांपावेतों अशा गुन्ह्यांत येणार नाहीं आल्यास एक हजार १००० रुपये दंड अथवा तीन महिने कैद ही शिक्षा भोगावी लागेल याजकरितां जातमुचलका घ्यावा असें ठरविलें, त्याअन्वयें त्याचे बेलकीस सर्व प्रकार अमलांत आला.

आम्हांस यावरून फार वाईट वाटतें. केलासवासी श्रीमंत बाबाजी पंत दादा नातू यांचे जे चिरंजीव, तसांत श्रीमंत व दुसरे प्रतीचे सरदार असून त्यांस जो दंड या प्रसंगीं झाला तो ज्यास्ती झाला असें नजरेस येतें. कोणी कसाही श्रीमान् अगर सत्ताधारी असो त्यास दुसरे आपल्या पेक्षां सर्व प्रकारें कनिष्ट वाटतात. यांतून कोणा एकाची मानखंडणा करण्यास अधिकार नाहीं. असें असतां त्यांणीं बेअदबी केली. तेव्हां त्यावरून जो ठराव झाला तो फिरेल असें वाटत नाहीं. तथापि रावसाहेब पुढें आपली दरबार चालविण्याचे खबरदारीस लागतील, असें त्यांचे कडी

ज्ञानप्रकाशास साहेबांस आलेलें

पत्र.

विनंती विशेष कांहीं आमच्या या मजकूर आपले सुंदर पत्रांत छापून प्रसिद्ध कराल, व आपले आश्रयानें ज्ञाता व विद्वान स्वधर्मानें आचरण करूं इच्छिणारांस अंतःकरणापासून मदत करून पुनीत करतील या भरवशानें खालीं मजकूर लिहिलों त्याजविशीं आपले पत्रांत कृपा करून जागा द्यावी ही प्रार्थना आहे.

श्रीपतराव आपाजी मालकमपेठ म्हणजे महाबळेश्वर एथें चाकरीचे कामावर आहेत ते देशस्थ ब्राम्हण असून अज्ञान वयांत असतां त्याचा भाऊ जो अट्टल पाद्री बनलेला नारायण शेषाद्री जगप्रसिद्ध बाप्तिस्मा आहे, त्याणें श्रीपतराव याजला जबरीनें फितूर लावून काशीं फिरवत आपले समागमें नेविला होता. पुढें आईबापांनीं सरकारांत वाद सांगून श्रीपतरावयास परत घेऊन पूर्वांग प्रायःश्चित्त बाळशास्त्री जांबेकर वगैरे यांनी मुंबईस देऊन शुद्ध केला. पुढें महा यात्रा ही करून आला. या प्रमाणें झालें असून ही त्याला पुण्यांत ग्रामण्यांत मानून अपक्व ठेविला.

शके १७७७ सालीं श्री शंकराचार्यस्वामी जगद्गुरु यांजपाशीं स्वधर्मावर निष्ठा ठेवणार श्रीपतराव याणें आपले शुद्धिविशीं अर्जी केली त्यावरून शास्त्रार्थाचा निर्णय करून पुण्यांतील त्रिंबकशास्त्री व घोंडशास्त्री व रघुनाथ शास्त्री इत्यादि महान विद्वान पंडित यांजकडे आज्ञापत्रसमेत शास्त्रार्थ विचार करण्या करितां पाठवून त्यांजवर त्या सर्वत्रांनीं मान्यतेच्या सह्या करून स्वामींचे संस्थानीं परत पाठविल्यावर श्री स्वामींची आज्ञा, यथाशास्त्र प्रायःश्चित्त यांचें देण्या विशीं झाली.

हल्लीं वाई क्षेत्रस्थांपाशीं श्रीपतराव याणें श्री जगद्गुरूचे आज्ञे प्रमाणें प्रायश्चित्त देण्याविशीं विनंती केली त्याजवरून क्षेत्रस्थ विद्वान ब्राम्हणांनीं दोनवेळ सभा केल्या परंतु कांहीं निराकर्ण न करितां पुण्यास पत्र पाठवून तीकडील विद्वानांची समत्तें घेऊन मग ठराव करूं म्हणून विचारावर ठेविलें.

ज्ञानप्रकाश कर्ते महाराज या गरीब ब्राम्हणाची दया वागवून त्या अनाथाचा उद्धार स्वधर्माप्रमाणें व शास्त्र अर्ते अन्वयें व जगद्गुरूचे आज्ञे वरहुकूम क्षेत्रस्थ यांणीं प्रायःश्चित्त देण्यास कां शंका घेतली हें कळत नाहीं.

वाई महानक्षेत्र व अनादी ब्राम्हणांची व विद्वज्जनांची वस्ती असून या क्षेत्रीं पुण्याची अथवा इतर ठिकाणची सम्मती घेण्याची प्राचीन सांप्रदाय नसतां श्रीपतराव प्रकरणीं पुण्याहून लिहून आणविण्याचा क्षेत्रस्थांनीं विचार केला. या वरून श्रीपतराव प्रकरणीं पुणे करांचें अनुमोदन घेऊन प्रायश्चित्त देणार असें दिसत आहे.

आतां पुणेकर विद्वान शास्त्री यांणीं लवकर श्री शंकराचार्य स्वामी यांची आज्ञा शिरसा वंदन करून प्रायश्चित्त देऊन पुनीत होण्याविशीं शास्त्रार्थावर मान्यता केली. त्या प्रमाणें रुकार देतील आणि स्वधर्मानें प्रायःश्चित्त देऊन घेण्याविशीं अंगिकारतील. अशी पूर्ण आशा आहे.

पाहा अज्ञान दशेंत भावाचे संगतीनें दोष घडल्याचे आरोपानें श्रीपतराव वर्षानुवर्ष कुंठबद्ध आहे. श्री ची आज्ञा व शास्त्र आधार असून ब्राम्हण त्याजला प्रायश्चित्त देऊन

गोकर रुजू करीत नाहींत. ही आश्चिर्याची गोष्ट आहे. आतां वाई क्षेत्रस्थ पुणेकरांस साह्यतेनें यश येतील.

सारांश ब्राम्हण जातींत एकोपा नसल्यामुळें वर्षानवर्ष अनाथ ब्राम्हण निरर्थक घोंटाळ्यांत पडला. प्रपंच व परमार्थ साधण्यास त्याजला स्वजाती लोक आतां सत्वर आश्रय देतील.

तुमचा पत्र वाचणार हिंदुहितेछु

॰॰ आम्ही पुणेकर ग्रामस्थ मंडळीस सदरील पत्र वाचून जो योग्य विचार करणें असेल तो व्हावा. म्हणून सूचना करीत आहों.

नोटीस.

मुंबई खात्यांतील मेजर वारो १८ वे बादशाही [illegible] यांचे हाताखालील ज्या फौज गमावली किंवा लुटली गेली अगर रस्ता चुकली. ही विटसन् या नावाची टोळी असेल असें वाटतें. ही फौज पुनः हातीं लागण्या जोगी जो कोणी बातमी कळवील त्यास हैदराबादचे रसिदंटसाहेब चांगले बक्षीस देतील.

सदरील भयंकर गोष्टीचा खुलासा आमच्यामतें असा आहे कीं, करनल वीटसन् साहेब यांस पलटणी घेऊन आज्यंटा अगर एडलाबादेकडेस किंवा जरूर झालेंतर ब्र्हाणपुरापर्यंत ही जाऊन वऱ्हाड व निजाम सरकारचे सरहद्दीवर तात्या टोपे येणार अशी दहशत नवंबर महिन्यांत पडली होती. सबब सदरहू सरहद्दीवरील मुलुखाचा बचाव करण्या करितां त्यांस जाण्याची परमानगी मिळाली. परंतु सदरहू शूर करनल साहेब हे इतक्याच परवानगीनें खुषी झाले नाहींत. त्यांणीं हैदराबादचे रसिदंटाचा हुकूम न घेतां आपले बरोबरची लढाऊ फौज सह घेऊन गेली ती आजपरयंत नेमाड प्रांतांत आणि नर्मदा किनाऱ्यावर फिरत आहे. यामुळें हैदराबादचे रसिदंटास फार नाखुषी झाली. व सदरील फौज जाळल्यास परत आणण्या विषयीं त्यास आज्ञा पडलें आहे. परंतु ज्या फौजेच्या योगाने आपली कीर्ति वाढत आहे. ती देण्यास त्यास खुषी नस्ता ती वीटसन् साहेब आपल्या बरोबर घेऊन इकडे तिकडे फिरत आहेत परंतु तिचा उपयोग कोणतेही कारणानें पडेल असें दिसत नाहीं.

बरवानीच्या राजाकडून तुकतीच खबर आली आहे कीं, १५० अगर २०० बंडवाले (म्हणजे ते बंडवालेच असतील किंवा नर्मदा अगर सातपुडा याचे दरम्यान करनल वीटसन् साहेब यांनीं गेल्या आठवड्यांत नजर ठेविली होती) तेच कदाचित असतील असें वाटते. ते वडवानी जवळ नर्मदा उतरून पलीकडेस गेले ते आतां आपला सरदार तात्या टोपे यास निःसंशय जाऊन मिळतील.

अखबार.

इराणचे राजधानींत तेहेरान म्हणून एक शहर आहे. तेथें इंग्रज सरकाराकडून मि. मरेसाहेब वकील आहेत आणि रुस सरकाराकडून आंटी कोफ म्हणून वकील आहेत. तेव्हां एके दिवशीं इराणचे बादशाहाचा वाढदिवस होता म्हणून रूस सरकारचे वकिलानें मेजवानीचा मोठा समारंभ केला. त्यांत इंग्रज सरकाराकडील वकील ही होते. त्या समयीं सर्व मुख्य दिवाण व बडेलोक हे सर्व मेजावर खाना खाण्यास बसतात तों इतक्यांत इंग्रज सरकारचे वकील आपले मंडळीसह रुस वकीलाची रजा घेतल्याशिवाय अकस्मात गेले व त्याचें कारण ही कळलें

नाहीं. म्हणून रूस सरकारचे वकिलास किंचित राग आला आहे.

ही गोष्ट इंग्रज सरकारचे वकिलानें कारणाशिवाय केली नसेल. परंतु तें कारण अद्यापी प्रसिध्द झालें नाहीं. अ. ध.

निजामाचे मुलुखांतील व्यवस्था.

आम्हास असें वर्तमान कळलें आहे कीं, सर ल्यू रोज साहेब हे एका फिरते टोळीनिशीं ता॰४ मीनहू रोजीं एदलाबाद एथें असून रोहिले लोकांचा बंदोबस्त करण्या करितां आज्यंटाचे घाटणीस जाणार होते.

तेथील बातमी अशी आहे कीं, रोहिले लोक हजारों उठून त्यांणीं निजामाचे मुलुखांत धामधूम चालवली आहे. खुद्द हैदराबादेस ही कारभाराची व्यवस्था नीट दिसत नाहीं. कारण निजाम सरकारचा दिवाण सलारजंग बाहादूर जाणें या बंडाचे दिवसांत इंग्रज सरकारचे बरोबर इमानानें व निर्धोकपणानें वागून दोस्ती कायम ठेवली अशा मनुष्यानें तात्काल राजिनामा द्यावा म्हणून निजाम सरकारानें आग्रह धरला आहे.

यावरून असें दिसतें कीं, त्याचे दरबारांतील अमीर उमराव व इतर वडे लोक यांणीं त्यांचेविषयीं हकारा केला आहे. तो मिरवण्या करितां निजामानें आपले वजिरास काढून टाकण्याचा निश्चय केला आहे. सदरहू उमराव व अमीर लोक हे रोहिले इतर बदमाष लोक यांस त्यांचे धामधुमीचे कृत्यांत मदत आणि पुस्तपणा करितात. असा शक येतो. इंग्रज लोकांचे शत्रूनीं निजामास जो वाईट क्रम चालविण्याविषयीं मसलत दिली आहे ती जर तो आग्रहानें चालवील, तर रसिडंट साहेब यांस निजामास प्रतिबंधांत ठेवून मुलुखाची वहिवाट हल्लींचा दरबारंती लगलगा भिडे तोंपर्यंत स्वतः आपले हातांत ठेवावी लागेल. असा संभव होतो.

आणखी आम्हांस असें समजलें आहे कीं जनरल व्हिटलाक साहेब हे सरकारची फौज कांहीं दिवसांमागें जंगलांत इकडे तिकडे उगीच फिरत होते ती फौज घेऊन परत जाल्यास बोलाविली आहे.—एके चांगले आधारावरून समजतें कीं, रोहिले भिल्ल व इतर पेंढारी या सर्वांच्या एका मोठे टोळीनें आजंटा लुटला व ती जागा ता॰३ मीनहूस जवळ होती. व लुटणारे लोक सीलूर गांवाकडे जात होते.

सर ल्यू रोज साहेब हे फौज घेऊन आजंटाकडेस चालले आहेत. या शिवाय औरंगाबादेचा कमेदार हा स्वतः कांहीं फौज घेऊन या लुटारूंवर गेला आहे. सदरील बखेडा करणारे लोकांची संख्या २००० आहे असें गांववाले लोक म्हणतात, परंतु इतके असतील असें वाटत नाहीं. या लोकांनीं कमारें साहासात खेडीं व कसबे लुटून जाळून टाकिले.

नामदार गवरनर जनरल साहेब यांणीं शेवटीं असा निश्चय केला आहे कीं, सन१८५७ चा आक्ट २८ वरहुकूम वायव्य प्रांतांतील लोकांपासून हत्यारें घेऊन लोकांस शस्त्र रहित करावें म्हणून हुकूम केला आहे.

गंगा आणि यमुना या दोन्हींच्या उत्तर देशांतील माजिस्त्रेटांपासून तों जमादारांपर्यंत अंमलदारांनीं हें काम बजावावें असें ठरवलें आहे.

हें पत्र पुणें एथें कृ॰ अं॰ रा॰ यांणीं ज्ञा॰ छा॰ क॰ केलें.

वर्ष ११ **ज्ञानप्रकाश.** पत्र ३रें

पुणें.—सोमवार ता० १७ जानेवारी सन १८५९ ईसवी.

पत्राची किंमत.

१० दरसाल. ९॥ अगाऊ दिल्यास.

पूर्णांक— हें बूक तयार झालें आहे, त्याची किंमत दर प्रतीस ८ आणे ठेवली आहे. आणि २५ च्या वर घेणारास साडेपांच आणे प्रमाणें एथें दिलीं जातील, व बाहेरगांवचे घेणारांस असें कळवितों कीं, ११ बुकांस ८ आणे हशील पडतें. सदरहूबद्दल पैसा अगाऊ आला पाहिजे.

छापखान्याचे मालक.

ज्ञानप्रकाश.

नामदार कमांडर इन चीफ साहेब यांची स्वारी गेल्या शनवारीं रेलवेंतून मुंबईस गेली. चालीप्रमाणें सलामीच्या तोफा झाल्या.

रायल ऐरीश १८ वे पलटणींतील दोन कंपन्या या नुकत्याच साताऱ्याहून नगरास पाठविल्या होत्या त्यांस जालन्यास पाठविण्याचा हुकूम झाला आहे.

हवा— हल्लीं एथें चुना, कात, कोळसे, विड्याचीं पानें, लांकडें, आणि कापड त्या जिनसांस भारी तेज आलें आहे. त्या जिनसांचे व्यापारी मोठे संपन्न होऊं पाहातात. हल्लीं सोनें व रुपें यांचा दर कांहीं चढला आहे. तो दुकानदारींत करून भुसार मगाग फारसें नाहीं. हवा थंड निरोगी आणि शरीरास फारच सुखावह अशी आहे.

रावसाहेब नातू— यांस श्रीपर्वतीसंस्थानचे सरपंच केलें, हें सर्वांस महशूर आहेच. त्यांशीं व त्या संस्थानचे एका कारकुनाशीं बोलाचाली झाली त्यांत रावसाहेब नातूंनीं बेअदबीचीं भाषणें किंवा गालिप्रदानें त्यांस दिलीं. त्यावरून त्याणें सरकारांत शिवीगाळ त्या रावसाहेबांनीं केल्याबद्दलची पोलिसाकडे फिर्याद केली. हा मोकदमा थर्ड असिस्टंट माजिस्त्रेट मि. ओवनसाहेब यांजकडे फैसल गेल्या शनवारीं झाला. त्यांत रावसाहेबांवर सदरहू अपराधाची शाबिदी होऊन त्या गुन्ह्याबद्दल त्यांस एक रुपया दंड करून, तीन वर्षांपावेतों अशा गुन्ह्यांत येणार नाहीं आल्यास एक हजार १००० रुपये दंड अथवा तीन महिने कैद ही शिक्षा भोगावी लागेल याजकरितां जातमुचलका घ्यावा असें ठरवलें, त्याअन्वयें त्याच बेठकीस सर्व प्रकार अमलांत आला.

आम्हांस यावरून फार वाईट वाटतें. कैलासवासी श्रीमंत बाबाजीपंत दादा नातू यांचे जे चिरंजीव, तसांत श्रीमंत व दुसरे प्रतीचे सरदार असून त्यांस जो दंड या प्रसंगीं झाला तो ज्यास्ती झाला असें नजरेस येतें. कोणी कसाही श्रीमान् अगर सत्ताधारी असो त्यास दुसरे आपल्यापेक्षां सर्व प्रकारें कनिष्ट वाटतात. यांतून कोणाएकाची मानखंडणा करण्यास अधिकार नाहीं. असें असतां त्यांणीं बेअदबी केली तेव्हां त्यावरून जो ठराव झाला तो फिरेल असें वाटत नाहीं. तथापि रावसाहेब पुढें आपली दाद लावण्याचे त्वरा नाहींस लावतील, असें त्यांचे कहीं

वरूनच दिसतें.

---

१४ वे तारखेच्या अवझरवर्स्या एकख्यांत मोंगलाईंतील आजंट्याचे पूर्वेस ७ कोसांवर दे रा गांव आहे तेथून १० वे मीनहूची खबर एकानें पाठवली आहे. त्यावरून कळतें कीं, २२ मीनहूस मेजर मार्शयाची फौज, ३रे डूगून गार्डसचा भाग एक, १८ वे रायल ऐरिशच्या २ कंपन्या आणि कप्तान किनलाकच्या गोरे गोलंदाजांचा अर्धा तोफखाना, इतकीं बऱ्हाणपुरास येऊन पोंचलीं. पाच रोजीं सकाळीं सर ह्यूरोज यांस खबर लागली कीं, आजंट्याचे वाटेवर वरतीं रोहिले आहेत. तेव्हां आसाहेबांचा तिकडे फौज रवाना करून देण्याचा हुकूम फिरल्यावरून १८ वे रायल ऐरिशवरील कर्नल काल यास सेनापतित्व देऊन त्याचे हातारवालीं गेसाहेबाचे ४ थे घोड्यांचा तोफखाना, ३रे डूगून गार्डचा एक भाग व २१ वे रायल ऐरिशच्या २ कंपन्या दिल्या. मेजर मार्शची फौज बऱ्हाणपूरचे कामाकडे राहिली. त्या सदरील फौजेनें कूच केला आणि आतवडी, एदलाबाद, बोदी आणि थलगांव, यांवरून गेली. थलगांवीं आल्यावर सर ह्यूरोज साहेबांस कांहीं नवी खबर लागली, त्यावरून आसाहेबांनीं आजंट्यास ४ था घोड्यावरील तोफखाना, १८ वी रायल ऐरिशचे ४० लोक व सर्व सामान आणि खेरीज लोक यांस रवाना केलें बाकीच्या फौजेनें पूर्वेकडे थलगांवापासून ६ कोशांवर घांट उतरून जाऊन दोरा एथें तळ दिला हें ठिकाण घांटापासून सुमारें तीन कोशांवर आहे. एथें अशी बातमी आली आहे कीं, तेथें बरेच दिवस झाले रोहिले आले होते. परंतु बेडेचा पत्ता बरोबर लागत नाहीं. ३ दिवसापासून तीन दिवसांचे आंत आले असावे असें अनुमान दिसतें. तेव्हां त्या जनहूड साहेबांस आतां पाठलाग करणें उपयोगीं नाहीं. असें समजून तेथेंच त्यांणीं तळ दिला आहे. आणि फौजेचें सामानही अजिंट्याहून येऊन पोहचलें. .. रल साहेबांचा स्टाफ आजिंट्यास गेला. तो तूर्त तेथेंच राहील सें वाटतें. ड्यां कांहीं तोफा एथें येऊन पोचाव्या असें आहे.

अयोध्येंतील बंडवाले बेगम, बेणीमाधवसिंग, व नानासाहेब. हे आपले लोकांसुद्धां रायदी अगर आरावती नदी उतरून नेपाळचे राज्यांत गेले आहेत. आतां अयोध्येंत शस्त्रधारी सरकारा बरोबर नाहीं म्हटल्यास चिंता नाहीं. परंतु लोकांचे मनांतून सरकारा बरोबर शस्त्र धरूं नये असें नाहीं ते आंतून जळतच आहेत. आतां हे बंडवाले नेपाळचे राज्यांत जाण्याचें कारण काय हें समजलें नाहीं सदर हूमजकूर बंबे गमाजिटांतून ता० १५ वीच्या पेतला आहे.

हिंदुस्तानामध्यें सर्व मोठमोठाल्या ठिकाणीं सभोवता खंदक खणलेल्या अशा छावण्या बांधाव्या व त्यांच्या रक्षणार्थ जितक्या तोफांची अवश्य गरज असेल तितक्या सोही या उपरत्यानवीन छावण्यांमध्यें ठेवीत जाव्या असा हिंदुस्थान सरकारचा हुकूम झाला आहे. धू.के.

रावसाहेब नारोभिकाजी मंडलेश्वरचे सदर अमीन ज्यांस सिंदवाघांत बरोबस्तास नेमलें होतें त्यांस परत जाण्याचा हुकूम झाल्यामुळें ते १० वे मिनहूस परत जाग्यावर आले असें समजतें.

नेक नामदार गवर्नर जनरल बाहदूर याणी पंजाप प्रांतात लेफटेनेंट गवरनर सर जान लारेन्स यास नेमून दिल्ली प्रांत पावेताव्यात दिला असे कलकत्ता सरकार ग्याझियेत हुकूम झाला आहे

सरकाराने असा हुकूम फरमाविला आहे की पंजापचे सैन्यातील ज्या पलटनी सदरहू पंजाप सोडून बाहेर नवकरी करिता जातील त्यातील काळे व गोरे शिपायी लोकांची घरगुतीपत्रें ते आपल्या कुटुंबास पाठवितील त्या लखोट्यावर अंमलदाराने सही करून सरवीस पाठवीन जावें असा ठराव केला आहे

कानड्याचें उत्तर प्रांतात निराळीच फौज थेक नार्थ कानडा फील्ड फोर्स अशी संज्ञा केली होती ती ता० २२ डिशंबर पासून रद्द केली

पुण्याहून अहंमद नगर पावेतों तारायंत्राची तार जोडली आईन नगरास स्टेशन केलें आहे परंतु अद्यून सावकारी निरोप देण्या विषईची परवानगी जाहाली नाहीं फक्त विलायतचे डांकेचे हाशील मात्र पाठविणार आहेत

ग्वालेरीहून ता० ९ मीनहूनची खबर आली आहे कीं ग्वाल्हेरीहून शाहाबाद हा किल्ला ५० स कोसावर लां~~प आहे तिकडेस तात्या टोपे उतरले अशी बातमी आ~~ल्यावरून त्याचे पाठो पाट जनरल नेपीयर आणी स्मीप साहेब असे फौजेसह गेले आहेत ग्वाल्हेरीस थंडी परा काष्ठेची असून पाऊसही पडला

धरणीकंप — मद्रास इलाख्यांत श्रीवत्तुरापासून खबर आली आहे कीं तिकडे धरणीकंपाचे कांहीं आचके बसले. साल्येय गांवीं ३० वे दिसेंबरास धक्के बरेच बसले आणि ध्वनी ही बराच मोठ्यानें झाला. झाडें व घरें ही हालल्याचें कित्येक सांगतात. आणि कित्येक कौले धक्क्यानें पडली असें ही ह्मणतात. ह्या धरणीकंपाचे धक्के उत्तरेकडून दक्षणेकडे आले आणि ते श्रीवत्तूच्या आसमंतात पांच साहा कोशांतच समजुतीस आले.

पुण्याचे डिपुटी पोष्टमास्तर यांणी असा ठराव केला आहे कीं बुधवाऱ्या बंग्यास आजवर पावती देण्याची वहिवाट असे ती बंद केली त्याविषयीं असें समजलें कीं सदरहू वहिवाट मुंबईंत आहे त्याप्रमाणें ऐथे ठरविली असें ह्मणतात. तर याविषयीं मुंबईचे पोष्टमास्तर जनरल याविषयींची चोकशी करून सर्वांस यांतील हेतु कळवितील.

नाटक — येथें सांगलीकर नाटककरी येऊन त्यांणी चार खेळ आजमित्तिपर्यंत केले त्या नाटकांत भाषण चांगलें नृत्यगायन चांगलें आणि इतररसही चांगले आहेत त्यांणी अधिक सुधारणा केली आहे.

पारोळकर दाहा हजाराचे जाहागीरदार खानदेशांत आहेत त्यांची जहागीर आणि पुण्यांतील वाडा ते बंडांत शिरल्यामुळें जप्त जाला असें ऐकतों.

विलायत सरकानें मेहेरबान राबर्ट कीज साहेब आणि मेहेरबान फरग्युसन म्याकूनाटन यास अजारीपणाचे कारणानें साहा महिनें दर एकाची रजा राणी सरकारचा हिंदुस्थानचा सक्रटार यांणीं वाढविली आहे.

८ सातार जिल्ह्यांतील इंदुली कोर्टाचे मुनसफ मुनसी महंमद ज्यानखांहे घरगुती कामाकरितां रजेवर पुण्यास आले

निमचच्या पलीकडेस प्रतापगड म्हणून एक किल्ला आहे. तेथें तात्या टोपे याचे फौजेबरोबर मेजर राक साहेब यांचे टोळीने ता०२४ दिसेंबर रोजीं लढायी केली त्याचें कारण असें कीं तात्याचे मनांत त्या टोळीचे मधून तडगाईने निघून चंबलनदीवर पुनः जावयाचें होतें. कारण त्याचा पाठलाग ब्रिगेडीयर पार्क साहेब करून त्यास तसदी देत होता. तात्याची फौज पालहानशा टोळीवर तीन बाजूनें चालून आली त्यांतील उजवेकडील टोळीचा सरदार खुद्द तात्या होता. रापरापूल लढायी करणारे लोक तात्यानें पुढें पाठविले, ते दोनमैल परयंत पसरले होते त्यांजवळ पायदळ नव्हतें तथापी त्याणें १५०० पायदळ व ३०००।४००० स्वार लढायींत आणले परंतु त्यांजवळ तोफा मुळींच नवत्या, व आमच्या ९२वे पलटणीच्या इनफील्ड रैफल बंदुकांनीं १२०० वारपर्यंत मारा केला, व दोन तोफांचाही मारा खूब होता. म्हणून शत्रूकडील स्वार व घोडे एकमेकांवर मरून पडत. उजवे बाजूकडून गोळ्यांचा भडिमार खूपच चालला होता. त्याचा मोकबला शत्रूंनीं बराच केला. तथापी अस्तमान झाल्यामुळें लढायी पुरी झाली नाहीं. जर पुरी झाली असती तर तात्याजवळ एकही माणूस राहिलें नसतें. आंधेरा पडतांच तात्या टोपे हा उजवे व डावे बाजूनें पळून गेला. रणांत मुरदे तसेच पडलेले होते तरी त्याणें जखमी लोक आपल्या बरोबर नेले. त्यांचे दोन हत्ती सरकारचे फौजेने घेतले, त्यांपैकीं एकावर रावसाहेब याचें मुनशाक खान्याचें सामान होतें त्या हत्तीवरील महात असें सांगतो कीं, रावसाहेब यास जखम लागली, व तात्याचा चुलत भाऊ मारला गेला त्याचे धड डोक्या शिवाय सांपडलें. त्याजवरून पाहिल्यानें असें वाटलें कीं, तो तात्याच असावा, परंतु अद्याप येविषयीं खुलासा झाला नाहीं.

बंडवाले लोक ता०२४ दिसेंबर रोजीं चंबल नदीकडेस गेले त्यांचा पाठलाग करीत करनल बेनसन साहेब गेला आहे. मेजर राक साहेब यांचे जाकिटांत गोळी लागली व त्यांचे खालील एकदोन घोडेही मारले गेले. आंधार पडल्यामुळें आमचे स्वारांस शत्रूवर [illegible] करतां आला नाहीं जर त्यांस [illegible] निघाली असती, तर त्यांणीं शत्रूची मोठी कत्तल उडवली असती.

आम्हीं दुसरे रोजीं शत्रूचा पाठलाग केला परंतु आमच्या तोफा बैल ओढीत होते. म्हणून बंडवाल्यां बरोबर आम्हांस जावलें नाहीं. मेजर राक साहेब याणें प्रतापगड गांवाचा बचाव केला सबब त्यांणीं सरकारची नौकरी बजावली असें म्हटलें पाहिजे.

हैदराबादचे मीर त्यांचे घराण्यांतील मनुष्यें व त्यांचे पदरचे लोक यांजला इंग्रजी शिकण्याकरितां एक स्वतंत्र शाळा असावी म्हणून हिंदुस्थान सरकारास अर्ज गेला आहे.

कोल्हापूर—ता०११ जानेवारी, एथील [illegible] वार पेठेंत एक बुरूज असून सदरहू ठिकाणचा रस्ता अरुंद आहे तो रुंद करून अडचण दूर व्हावी म्हणून बुरूज पाडण्यास पोलिटिकाल एजेंट यांणीं हुकूम केला आहे.—श्री स्वामी जगद्गुरु यांची स्वारी एथें येण्या करितां शंकेश्वराहून निघाली आहे ती आज एथें येईल

वर्त. स.

बडोदें—एथील छावणींतून बंबेटैम्सचे एके बातमीदारानें २रे मीनहूचें पत्र लिहिलें आहे कीं, मेधपूरचे नजीक २७ वे दिसेंबराला तात्या टोपे याची व सरकारचे फौजेची गांठ पडली तो तात्या उम्स नामें एक गांव लुटून व तेथील कांहीं घरें जाळून तो कंसनेरीकडे जात होता. त्या प्रसंगीं सरकारचे फौजेनें आरोहण केलें होतें. पायदळ फौज उंटावर चढली होती. तेव्हां या फौजेनें तात्याचा पाठलाग रोज १५ अगर २० कोसपर्यंत ती फौज करी. २९ वे गुदस्तला ती फौज, उरपुराचे उत्तरेस बेनसनचे फौजेस येऊन मिळाली, तो ती फौज तात्याबरोबर लढाई मारून त्यांत ६ हत्ती, द्रव्य, व युद्धसामोग्री मिळवून त्याचा ५।६ कोस पर्यंत पाठलाग करून माघारी आली होती. आमीरी पाठलाग चालवला, परंतु तीन सहा अपर पर्यंत, एकसारखे घोडे भरधांव चालवल्या पासून घोडे थकून गेले. आणि तात्या सरकारची फौज उठून तयार होते, तो तीन कोस पुढें जाई, आणखी त्याचा व सरकारचे फौजेचा सामना झाल्या नंतर त्याचा पाठलाग घोड्यांचे थकण्यामुळें त्यांकडून होईना, तेव्हां बल्लमवाले पायदळानें त्यांवर मारा करून त्यांचें नुकसान करावें, तसेंच तोफखान्यानें लहान लहान गोळ्यांचा मारा करावा. पायदळ फौजेनें थोडकीच कामगिरी बजावली. तात्याकडील किती लोक मेले, व जखमी झाले, हें कळलें नाहीं; परंतु सरकारचे फौजेंतील एक बल्लमवाला मात्र सामान्य जखमी झाला आहे. पाठलाग करीत असतां, सामानाची अडचण, विश्रांतीची पंचाईत, कारण रोज अठरावीस तास पर्यंत तयार होऊन रहावयाचें पडे. त्या फौजेचे बाजारबुणग्यांपैकीं फौज सोडून मागें राही त्यांमध्यें मात्र थोडासा होऊन थोडे मेले. रस्त्यांत चूकभूल पडे. त्या चुकीपासून एक मोठी गोष्ट बनून आली कीं, ९२ वा वे गोर पायदळ पलटणी वरील आपाथीकर रोसेरो हा सहासात कोश रस्ता चुकून विकट जंगलांत फिरूं लागला पुढें दोन प्रहरांनीं दैववशाद् तो बेनसन्च्या फौजे नजीक येऊन दाखल झाला. या मुळें फसून बाजार बुणगे रस्त्यावर बरीक लुटले गेलें. त्यावरून तात्याच्या माणसांनीं गडबड केली आहे, तेव्हां त्या प्रांतांत एकट्यानें फिरून उपाय नाहीं. आज मजपें आलीं आहेत हवा थंड आहे फौज निरोगी आहे, पण फार थकून गेलेली आहे. आज आमच्या फौजेचा तळ एथें आहे. परंतु उद्यां कोणीकडे कुच होईल याचें कळत नाहीं. तात्यावर कुचाचें धोरण आहे.

पंजाब—प्रांतावर आजवेरीं एक साहेब मुख्य कमिशनर असे, हल्लींचे नवे रसवी रचना पासून या पंजाब प्रांतावर लेफ्टनेंट गवरनर नेमण्याविषयीं विलायतेस ठराव होऊन आल्या अन्वयें नेकनामदार गवरनर जनरल साहेब बाहादूर यांणीं अलहाबादेचे सरकारी ग्याजिटांत जाहिर केला आहे त्या लेफ्टनंट गवरनराचे तावेंत सर्व पंजाबप्रांत आणि दिल्ली प्रांत व त्यांतील सर्व संस्थानें असतील. हल्लींचे पंजाबचे कमिशनर सर जान लारेन्स साहेब बहादूर यांस लेफ्टनंट गवरनर त्याच प्रांताचे गवरनर जनरल साहेबांनीं नेमिले आहेत. बंगाल इलाख्यांत दोन उपगवरनर झाले. एक अग्र्यास आणि दुसरा पंजाबास. पंजाबास जे साहेब या पदवीवर नेमले ती योजना उत्तमच झाली. या साहेबांची योग्यता गवरनरीचे आसनावर बसण्या सारखी असे म्हणतात.

रत्नागिरी— आमचे कलेक्टर मि· रक्कोडसाहेब यांणीं देवघेवाबाबद दाहा रुपयांपर्यंत फिर्यादी अदालतींत जाऊं नयेत, त्या दाव्याचा इनसाफ जे खोतलोक चांगले हुशार, संभावीत चालीचे आणि आपल्या गांवच्या रयतलोकांस त्रास देतनाहींत, त्यालोकांनीं करावयाचा अधिकार त्यांस द्यावा, असा सरकारास आपला अभिप्राय कळविला आहे. सदरहू बाबद लोकांचें म्हणणें काय आहे त्याविशीं रिपोर्ट करावा म्हणून रत्नागिरीचे मामलेदार यांस लिहून आलें; त्यावरून त्यांणीं गेल्या मंगळवारीं कांहीं लोकांचे सवाल जबाब लिहून घेतले आहेत. त्याखालीं सह्या करणारांनीं असें झालें असतां यापासून रयतेस फारच बहुत होईल. असा जबाब दिला आहे.

ज·न्धि·

ज्ञानप्रकाशकर्त्यांस

विनंतीविशेष·—मेहेरबान लेफटनंट वेलसाहेब बहादूर खानदेशभिल्लकोरचे अडजुटंट हे अम्हा गरीब लोकांवर मेहेरबान होऊन आम्हां करितां पदरचापैसा खर्च करून हें लोकोपकारार्थ आपलें सुंदर पत्र घेऊं लागले, तेव्हांपासून एथील लोकांस हकीकत वाचण्याची व ऐकण्याची गोडी लागली आहे कीं, पत्र केव्हां येईल अशी चातक पक्ष्याप्रमाणें वाट पाहात असतात.

मेहेरबान लेफटनंट वेलसाहेब बाहादूर हे पूर्वी नाशिक सबतुकडीचे सुपरिंटेंड पोलीस होते तेथें साहेब बहादूर यांनी दयाळूपणानें व न्यायानें आणि श्रमानें काम केलें अशी कीर्ति ऐकत होतों व अजून ही ऐकतों· साहेब बहादूर एकडे आल्यापासून तर स्वतः पाहातों, पहातों पलटणचे सर्व लोक हे साहेब एथें आल्यापासून फार खुष आहेत· असले साहेबांस यापेक्षां मोठें काम असावें, व ईश्वर कृपेनें व साहेबांची हुशारी व लायकीनें त्यांस मोठें काम होईलच· साहेब बहादूर जेव्हां दुसरे कामावर जातील, तेव्हां पलटणींतील व यांचांनी सर्व लोकांस फार वाईट वाटल्या वांचून राहाणार नाहीं!

ता·३।४ या दोन दिवशीं वारा, अभ्र, विजा, गडगडाट इत्यादि पावसाच्या प्रमाणें सर्व चिन्हें होऊन दोन्हीं दिवशीं पाऊस या ऋतूचे मानानें बराच पडला· ता·५।६ रोजीं धुई अतीशय पडली या सालीं धान्यादि पदार्थ बरेच स्वस्त आहेत·

ताल्या टोपे खानदेशांत पाय घालण्याचे बेतांत होता परंतु आपले सरकारचा उत्कृष्ट बंदोबस्त, व मेहेरबान म्यान्सफील्ड साहेब बहादूर कलेक्टर यांची अत्यंत हुशारी, शहाणपण, चातूर्य, चपलता, गंभीरपणा इत्यादि कारणांनीं त्यास पुनः पळून माघारें जावें लागलें!

अशो वेळीं या जिल्ह्यास हेच साहेब कलेक्टर आहेत म्हणूनच खानदेशाचा बंदोबस्त चांगला राहून सर्व रयत सुखी राहिली आहे. बंडाचा समूळ नाश होईपर्यंत हेच साहेब या जिल्ह्याचे कलेक्टर राहोत· असें आम्हीं इच्छितों·

धरणगांववासी·

ज्ञानप्रकाशकर्त्यांस.

विनंती विशेष मी रत्नागिरीकडून फिरत फिरत पुणें, सातारा, वाई वगैरे ठिकाणें पाहून नगरावरून इंदूर एथें जाण्याकरितां खानदेशप्रांतांतील धुळें याणीं आलों तों तेथें बराडांतील मोठे गृहस्थ व खानदेशांतील थोर गृहस्थ यांचे घरीं लग्न समारंभ आहे असें ऐकिलें, तेव्हां यांत कांहीं आपल्यास लाभ होईल म्हणून तेथें मुकाम केला· श्रीमंत पूजन पूर्वदिवशीं झालें होतें व त्यासंबंधीं खर्चही फार झाला अशी जिकडे तिकडे मोठी पुकार झाली· तो कांहीं मी

पाहिली नाहीं. पण लग्नदिवशीं मी वराचे मंडपांत जाऊन बसलों तों पुष्कळ. घरका वराकडील मंडळी तर खास बसली असून समारंभही वराच योग्यते प्रमाणें केला होता. नाच, वाजे वगैरे वक्तशीर असावयाचे तसे होते. बसण्याची वेळ ठीक असून आल्यागेल्याचें आगत स्वागत ही होत होतें. पण त्या ठिकाणीं एक वृद्ध पुरुष असून ते फारच मंडळीचें आगतस्वागत घेत होते. शोधकेल्यानंतर ते वराकडील सरदार यांचे तीर्थरूप असें कळलें. दसरदार लग्न समारंभास आले नाहींत. कारण त्यांस रजा झाली नाहीं असें कळलें.

लग्न समयाची संधी नजीक येत चालली. या मुळें मूल कां येत नाही, मूल कां येत नाहीं, अशी तेथील मंडळी फार तळमळ करीत होती. इतक्यांत मूल आलें. तेव्हां देशचाली प्रमाणें व कुलाचाराप्रमाणें ज्या विधीयुक्त गोष्टी व्हावयाच्या त्या यथामार्ग न होतां सरासरी नवरा मूल घोड्यावर बसून जसें कोणी एकादे प्रसंगीं पळतें, तसेंच त्या बिचाऱ्या नवऱ्या मुलाची अवस्था झाली. मागील सभ्य गृहस्थ वरू भ दक्षिणाच्या स्त्रिया यांचा मेळ वेगळे वेगळे रस्त्यानें झाला, वाजंत्री एके रस्त्यानें, असा थाट होऊन मुलगा लग्नमंडपा समीप आला, तरी त्या ठिकाणीं कोणी त्यास घेवावळण्याकरितां कोणीं नवतें रकूजातिकडून कोणी आलें. सरासरी मुलगा घोड्यावरून खालीं उतरून मंडपांत न जातां, त्या मुलाबरोबर एक गृहस्थ चांगला संभावीत होता त्यानें त्यास उचलून लागलेंच बहुल्यावर नेलें. ही मिरवणुकतर आगीचे गाडी प्रमाणें गेली. कोणीं पाहिली कोणी न पाहिली. बाहेर मंडपाचे आंगीं मी उभा होतों तों एके गृहस्थानें मला सांगितलें, महाराज पाहा ना कोणी कडे पुढें पाहा. भाताचे ढीग पडले आहेत त्यास चाळतांचां अठरवळून कराविद पडाल. तेव्हां मी त्या सूज्ञ पुरुषास विचारलें हे ढीग रस्त्यांत कशाचे पडले. तेव्हां तो बोलला हे ढीग मुलावरून ओंवाळलेले आहेत. महाराज ते ढीग पाहून फारच आश्चर्य वाटलें, कीं या लग्न करणारे गृहस्थाचें स्वप्नहो ठीक असावें. काय हा पोताल खर्च. ओंवाळणी मीत घ्यावी ... विना कारण खर्च केला. जर, योग्य प्रकारें खर्च करण्याचा तो करून बाकी ठेविला असता तर त्यांत पुष्कळ जीवांचें पोषण झालें असतें. महाराज ते ढीग एकत्र केले असते तर, सहज पानपनास मुंग्या आपले स्वकरानें नरजन्मकालीं उपजीविके करितां आपले गृहांत नेऊं गेल्या.

तमाम डिपुटी, दप्तरदार, चिटणीस आदिकरून गृहस्त मंडपा बाहेर उभे होते त्यांतच मी गेलों पण त्यांस कोणी म्हणेना, या, बसा, तेव्हां नाजर म्हणून कोणीएक होते त्यांणीं सर्व मंडळी आंत आणून योग्यते अन्वयें बसवली. पण त्या ठिकाणीं सूर्याचा प्रकाश नसून दीप ही नव्हते. सर्व लोक आल्यावर हळूच एक दोन गृहस्थ हांड्या वगैरे लावण्यास आले. त्यांचा काय भेल, कोणाचे आंगावर तेल सांडलें त्यांणीं जागा सोडल्या. काय त्या बैठकीचा थाट! त्या समयांत एक गृहस्थ बाहेर आला. पाहिलें तों आंगावर असावयाचीं वस्त्रें होतीं. एक मळकी कंबरी वडी सहस्र ठिगळांची व त्याच प्रमाणें धोतरें व पागोटें होतें. तेव्हां मी एक जवळचे बसणारास विचारलें. हे कोण हो तेव्हां तो म्हणाला हे व्याह्यांचें बंधू. मला फार आश्चर्य वाटलें. अहो हा प्रत्यक्ष बंधू असून याची ही दशा तेव्हां सर्वत्र अनुमान करावें.

पान सुपारीचा बेत पाहिला तर पानें तर फक्त केवड्याची खाप (खापराची) सुपारी पाहिली तर फुल वडी व रंग लावलेला (जंगल वडी) चुना वगैरे सर्व ठीक तऱ्हा. अत्तर पाहिलें तर

चंदनी अगदी करेस्त (एरंडेल) गुलाबपाणी रू-पासिक (तापवलेलें पाणी) आहाहा! कायथाट मी पाहून तर दंग झालों. त्या मंडपांत एक नाचण्याकरितां कलावंतीण उभी होती, ती पाहून तर मला असा भास झाला कीं, साहेबांनीं आपले नाचांतील कोणी मिड्डीण उभी केली.

असा रास मी पाहून संध्यावंदनास नदीवर गेलों. नंतर तिकडून परत येतांना रस्त्यांत एक धुमाळी मानलेली पाहिली. तेव्हां विचार केला कीं, हा एवढा दंगा कशाचा. मशालजी रस्त्यानें पळत आहे त्याचे मागें कोणी एक पाणक्या सारखा पीत बसल्याचा आहे. मी तर गांगेरलों पण त्यासमयास एकजण जवळ होता तो म्हणाला भटजीबा भिऊं नका, कांहीं दंगा नाहीं, हा मशालजी ब्राम्हणांस दक्षणे कारितां बोलावीत आहे. तेसमयीं माझा जीव स्वस्थ झाला. ज्ञानप्रकाश कर्ते महाराज, मला एक तोड यापेक्षां चांगली दिसली होती, यांणीं एक पत्र आपले छाप खान्यांतून छापून त्याच्या प्रती प्रसिद्ध ठिकाणीं उकवावयाच्या होत्या. म्हणजे सर्व लोकांस, सर्व गोष्टींचा उमग पडला असता. जसे नाटककार आपले खेळाचा जाहिरनामा लावतात तसा कोणांस बोलावणें आहे कोणास नाहीं.

दुसरी गोष्ट मी धुळ्याहून सोनगिरीस आल्यावर अशी ऐकली कीं, ब्राम्हणांस दक्षणे विशीं तर अंगठा दाखवला त्यावरून त्यावरून सर्व ब्राम्हण रुसले, व त्या विशींची पंचाईत कायझाली ती मला कळली नाहीं. मी धुळ्याहून जातांना माझा एक मित्र तेथें आहे, त्यास कची हकीकत कशी झाली ती कळवण्याविशीं मी प्रार्थिलें आहे, कळल्यावर मी आपणांस कळवीन.

हो,हो, मी एक गोष्ट आपल्यास कळवण्यास विसरलों. पुण्या कडेस मुलास मुंडावळ बांधण्याची चाल आहे कीं, नाहीं, मुलाचे जेवणा जवळ समई व उदबत्ती असण्याची चाल आहे कीं, नाहीं, लग्न लागल्यावर दुसरे दिवशीं व्याही मंडळीस भोजनाचें अमंत्रण देण्याचें तेव्हां अक्षत न्यावयाची चाल आहे कीं नाहीं, हें जर मला आपण आपले येते अंकांत कळवाल तर मी आपला फार आभारी होईन.

हो, आणखी विसरलों, कायहो ग्रंथच होऊं पाहतो. महाराज मला क्षमा करा. दक्षणा उभयतां कडील उपाध्ये यांस कशी देतात. या विषयांस बांस माहिती होवो. या लग्न समारंभा प्रीत्यर्थ भटजींस ८० रुपये पैसे या यजमाना कडून निघाले असतील तर भाग्य. पूर्ण घमंडीचें लग्न पाहिलें, मी ही वरीच कार्यें केलीं. परंतु असा धीताल खर्च मी, पाहिला नसून केलाही नाहीं. लग्नास बाबगी खर्च केल्यानें काय परिणाम होतो येविशीं एक पुस्तक मागें, थोडे दिवसांवर छापलें गेलें आहे त्याचा उपदेश यांणीं घेतला. वाहवा त्या पुस्तकाचा अम्मल यांनीं चांगला बजावला.

महाराज ही गोष्ट मी निंदे प्रीत्यर्थ लिहिली नाहीं. तर केवळ सर्व लोकांस माझी प्रार्थना आहे कीं या उदारणानें थोडा खर्च केला तर सावकाराचे पेचांतन येतां प्रपंच मार्गांत स्वस्थ चालू असा सांगें आहे. महाराज पत्र विस्तार फार झाला आहे याची क्षमा करून येते अंकांत आपण या पत्रास जागा द्याल. अशी माझी आशा आहे. मु॰ मह्रू ता॰ २९ दिसेंबर १८५८ एक मुशाफर.

मद्रासेस पदार्थसंग्रहालय सरकारी आहे तें पहाण्याकरितां गेल्या महिन्यांत लोक येत त्यांची एकंदर गणना ४७०३२ झाली आहे.

नगरएथून ज्ञानप्रकाशास.

ता० ४ जानेवारी १८५९ — मेहेरबान उडकाक साहेब जड्ज यांची स्वारी संगमनेर तालुक्यांत असून १० वे मीनहूस एथें एतद्देशीय भाषांची परिक्षा देणारे साहेब लोक सोलापूर जिल्ह्यांतील सरकार हुकुमानें येऊन त्यांची परिक्षा सुरू होणार आहे. त्या कमेटींत आसाहेबांस नेमलें आहे या करितां ते नगरास येतील, परिक्षेचें काम आटोपल्यावर सेशानांनील कज्जे चुकवतील इतक्यांत आसाहेब सरकार चाकरी सोडून विलायतेस पेनशान दार होऊन जाण्याच्या तयारी करितां पुढील महिन्यांत निघतील. आसाहेबांनीं या शहरांत जड्जाचा अधिकार बहुत वर्षे चांगल्या प्रकारें केला. येणेंकरून जिल्ह्याची रयत फार खुष आहे. यांचा स्वभाव दयाळू व रयतेच्या बऱ्याकडे हमेष असे एणेंकरून आसाहेबांचे गमनापासून वाईट वाटल्या वांचून राहाणार नाहीं. या शहरांत स्वच्छता व्हावी या करितां आसाहेब आपल्या खाजगी वेळांत नित्य एक वेळा तरी रस्त्यांनीं व बोळांनीं हाय फिरून वगैरेचा उपद्रव आहे कीं काय हें पाहावें. या अशा देखरेखी मुळें सर्व शहर दुरुस्त व स्वच्छ झालें आहे. एथील सर्व सडका पुणे शहरचे सडकांपेक्षां फारच चांगल्या आहेत. या सडकांकडील पंच मंडळी एकमतें काम चालविते. या मुळें थोड्या पैशांत शहरची दुरुस्ती चांगली होत आहे. दरसाल भुसाऱ्यावर जकात या कमेटीला ५००० रुपये उत्पन्न होते त्यांत ही दुरुस्ती व मोठमोठाले नाले तयार होऊन व कांहीं रस्त्याचे बाजूस झाडें लावून सुमारें १५०० रुपये साल अखेर शिलक राहिली आहे. हल्लीं त्या कमेटीनें शहर मजकुरीं जाहिरनामें लाविले आहेत कीं, इतउतर या शहर मजकुरीं घरें बांधण्यास ग्रहस्त होतील त्यांणीं कोलारू घरें बांधावीं या हुकुमापासून हें शहर बोडकें आणि मळकें दिसतें तें न दिसतां इतर शहरां प्रमाणें दिसूं लागेल. आसाहेबांनीं एक उत्तम बाग शहराचे पश्चिम बाजूस लोकां साठीं करवला आहे तो फारच शोभायमान असून लोकांनीं चार घटका विश्रांति घेत करमत बसावें अशी त्याची सोयवार बनावर केली आहे. मन्मा वारनें लोक त्या साहेबांचें नाव राहाण्या करितां त्याचेच नावाची पाटी लावतील. मेहेरबान कलेक्टर साहेब व त्यांचे साग १ असीस्टंट यांच्या त्यांच्या जिल्ह्यांत साला बाद प्रमाणें फिरावयास गेल्या आहेत. मेहेरबान पोलीस सुपरीटेंडेंट साहेब व हुमेदन साहेब यांच्या त्यांच्या हा जिल्हे मजकुरांत फिरावयास गेल्या आहेत. शहरचें काम चालवण्या करितां हुजूर माजिस्ट्रेट साहेब, फौजदार साहेब आणि असिस्टंट जड्ज साहेब आहेत. फौजदार शाहएनगर यांणीं शहरचा बंदोबस्त एकटें अस्तां चांगला केला आहे. लोक त्यांस खुष आहेत. रावबहादूर श्रीनिवासरावजी दप्तरदार यांची स्वारी ४ मीनहूस जिल्ह्यांत नेवासे तालुक्यांत गेली आहे. कलेक्टर कचेरींतील रा० रा० केशवराव कारकून यांस बडतर्फीचा हुकूम मिळाला. शिरस्त्या प्रमाणें त्याजवर गुन्हा कायमाची चौकशी कांहीं न होतां एकदम असा हुकूम येऊन त्यास पोंहचला याचा अचंबा लोक करितात. असें ऐकण्यांत येतें कीं वर्तमानचे हुजूर डिपुटी माजिस्ट्रेट साहेब यांची नेमणुक डिस्ट्रिक्ट डिपुटीचे जागेवर असले कारणानें सरकारास दरमाहा ६० रुपये खर्च जास्ती होतो सबब ती वर्गावर्गी होणार आहे.

सदरअदालत. — ह्मीम न्यायमनसुब्याचे कामांत व न्यायाधीशांनी व्यवस्था करण्याचे कामांत सरकारनें पूर्णपणें अमल दिलाआहे हें सर्वत्र प्रसिद्ध आहे. ह्या सदरअदालतीनें जो इनसाफ दिला त्यावर वाकबेवाक पाहाण्याचें पाहात नाहीं. तिनें आपल्या आक्त्यारींत अमलदार अगर नौकर अगर प्रजा यावाबें जे हुकूम फर्माविले ते फिरविण्याची कोणाची मगदूर नाहीं. जोह्रा अंमल ह्या सदरअदालतीस दिला आहे तो मोठा जोखमीचा आणि त्यावर सर्वांची नजर लागावीव असा आहे. ही सदरअदालत आपल्या देशास बहुतेक अखेर हुकूम देऊन निकाल करण्याचें महास्थान होय. त्याकरितां ह्याम्यानीं एकाच मोठ्यापुरुषाची योजना नकरितां तीन मोठमोठाले अनुभवी हुशार आणि व क अशा पैकीं सरकार जडज्य अथवा न्यायाधीश नेमतात. त्यास वेतनें मोठमोठीं पावतात. व त्यांचा इतमाम ही त्यांच्या हुद्यामाफक ठेवतात. कित्येक कामें सदरअदालतीचे हाताखालचे जिल्हेजडज्यांचे अक्त्यारींत आहेत. तथापि त्यांत वाकबेवाक पाहाण्याचें व तीं मंजूर अगर नामंजूर करण्याचें काम सदरेस पाहावें लागतें मुनसफ व त्याखालील पायरीचे सर्व कामगार नेंमण्याचें ते जिल्हेजडज्याचे अकत्यारीनें होतात. परंतु परंतु त्यावर मखलाशी सदरेची आहेच. सदरअमीन व प्रीन्सिपलसदरअमीन यांस नेमण्याचें मात्र सदरेच्या अभिप्रायावरून गेवरनर इन्कौन्सलच्या अकत्यारीत आहे. असो ह्यासरकारी वहिवाटी ज्या खात्यांत कामें करणारे कामगारांस माहीत आहेतच परंतु सदर अदालत सदरअमीन आणि प्रिन्सिपालसदरअमीन या जागेवर पायरीनें अमलदार नेंमितें त्यांनी हुकूम त्यांनी कशावर ठराविला आहे हें त्यांचे सदरअदालतीचे पटहुकूम तिची स्थापना झाल्यापासून तों आजपर्यंत पर्वतीं प्रसिद्ध झाले आहेत त्यांत खुलासेवार कांहीं एकालस्वाचा आढळे ह्यातरही. थोरें लिखाविरहित ज्या योजना सदरहू परीवद्दल होतात त्यालक्षांत आणून इयत्ता कायद्यांत लागलें तर त्यावरून अमुकच हुकूम नियम आहे ह्यासें यत्तान बसत नाहीं. तेव्हां या जागा सदरअदालत आपले इछेनुरूप देतें असें ह्मणावें तर केव्हां केव्हां विचारानुरूप ही नेमणुका करिते. ह्यावरून ह्या जागा देण्याची इयत्ता सदरेनें ठेविली नाहीं ठविली असल्यास तीं त्यांची त्यासच माहीत असे आपण मानिलें पाहिजे.

परंतु ह्या अशा मोठ्या जागा ज्यापेक्षां सरकारानें काढून त्यांचेंदिवाकरितां दयाळू होऊन चालू दिल्या आहेत. त्यापेक्षां जेणेंकरून त्या जागेच्या लोभानें अगर इच्छेनें ते सरकारचे व रयतेचे काम उत्तमप्रकारें करीत व ते विद्वान् आणि मनसुब्याचे कामांत चांगलें वाकबगार होतील अशी उमेद प्राप्त होईल. अशा बेताची इयत्ता सदरअदालतीनें करावी हें आह्मास बरें दिसतें. हें आमचें दिसणें सरकारास, सदरअदालतीस, तिच्या ताबेंतील सर्व सरकारीकामगारांस, आणि रयतया सर्वांस पसंद पडेल. असें वाटतें. ज्याचे हातांत सत्ता अगर योजना करण्याचा अधिकार ज्या एकट्याचे हातीं असतो त्याची मर्जी आणि कृपा हीं संपादन करून कोणी योग्यतेला येतात ते येवोत बिचारे, पण एकल्याच्या पसंदीस आलेला जो कोणी सरकारी कामगार तो सर्वत्रांचे पसंदीस येतोच असें विरळा. मोठ्याचा मुल्गा व हुशार कामगाराचा पुत्र, बंधु, अगर सोयरा हे सर्वदा व सर्वत्र हुशार व सज्जन असतीलच असें कोणाह्मानें मानवतनाहीं.

नेमणुका.

परशियन गल्फ एथील असिस्टंट रसिडेन्ट ल. डीसबे यांस १ नोवेंबरपासून २८ फेब्रुआरी १८५९ पावेतों तीन महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

भावनगर एथील ठाकूर लोकांचे जमिनीवरील व समुद्रांतील जकातीचे उत्पन्नाचे चौकशी करण्या करितां लेफटनेंट कालेनेल पोप यांस स्पेशल कमिशनर ता० ४ मीनहूस नेमिलें आहे.

अमदाबादचे फलेकटर मि. हाडो साहेब यांस प्रांतांत फिरावयास जाण्याची ता० ६ मीनहू पासून परवानगी मिळाली आहे.

मि. वाडिंगटन यांस सातान्यास कलेक्टरीचा असिस्टंट नेमला आहे.

विलायत सरकारानें मि. राबर्ट कीज आणि मि. फरग्यूज म्याकनारन यांच्या रजा, अजारीपणाचे सरटीफिकिटावरून सहा महिने वाढल्या आहेत.

भारवाडच्या सरजान आलीन सन् याणें आपले कामाचा चार्ज सरजन नीलसन् पासून ता० ७ मीनहूस घेतला. म्याथुप्रो. आ. इंजनीयर यांस सेकंड क्लासांतील असिस्टंट इंजिनीयर नेमलें.

ता० २८ दिसेंबर १८५८ चें पत्र आलें त्यावरून असें कळतें कीं, सरकारचे फौजेनें मजवलीचा किल्ल्यावर हल्ला करून तो हस्तगत करून घेतला सदरहू किल्ला नवीनच बांधलेला असून मोठा मजबूद आहे, म्हणजे त्यांतील लढाऊ इमारतींचीं कामें फार दक्षपणानें केलेलीं आहेत. आतां हा किल्ला नवीनच बांधलेला आहे सबब कोणते ठिकाणीं व लखनौपासून किती अंतरावर आहे, बरोबर नकाशावर सांपडणार नाहीं. परंतु अदमासावरून समजतें कीं, तो लखनौपासून फार दूर नसावा. या किल्ल्याचे पिछाडीस मोठें जंगल आहे, तिकडून बंडवाले पळून गेल्यानंतर किल्ल्यांत पाच सहा तोफा होत्या त्या सरकारचे हातीं लागल्या त्यापैकीं दोन तोफा तर फारच मोठ्या आहेत, व एक गरनाळही आहे. याशिवाय दारूगोळा व धान्य पुष्कळ मिळालें, त्यांत पितळेचे कुलपी गोळे आहेत, ते नवीन तयार केलेले असून चांगले आहेत, हा पत्र लिहिणारा कम्यांडरचीफ यांचे लष्करांत एके मोठे पदवीचा हुद्देदार आहे. त्याणें सदरहू पत्रांत बेगम सरकारास शरण येऊन नाना साहेब पळून गेले, येविषयीं एकही शब्द लिहिला नाहीं यावरून अम्हीं खचित कळवितों कीं, बेगम व नाना साहेब यांबद्दल असा प्रकारच्या पूर्वीं बातम्या आल्या त्यांस वास्तवीक आधार नाहीं.

सागर जिल्ह्यांत दमो एथें एक छावणी आहे तेथून ता० ३१ दिसेंबरचें पत्र आलें आहे त्यांतील हशील कीं, लढायी व दौड बंद होऊन राजेरजवाडे सरकारास शरण येत आहेत. नरसींगपूरचा प्रख्यात राजा मीरबानसींग हा कालरोजीं सरकारांत आपण होऊन येऊन दाखल झाला त्यास पोलीस पलटण कम्यांडर लेफटनेंट वालटन साहेब याणीं सांगितलें कीं, तुम्हीं स्वतः आलां हें मोठें भाग्य. जर मी तुम्हांस व तुमचे सोबत्यास पकडलें असतें, तर तुम्हीं फांशीच जातां.

सदरहू जिल्ह्यांतील बंडवाले लोक यांस राणी सरकारचे जाहिरनाम्यांतील माफी जसजशी समजत जाईल, तसतसें त्याचे सरदार आपला जीव बचावण्याकरितां चोहींकडून वास्तवीक उडया टाकतील. लेफटनेंट वालटन साहेबां सारखे करारी कांहीं लोक देण्याचे आरंभीं असते तर पुरभये बंडवाल्यांस वठेवरच आणिते.

सोलापूरचे मित्राकडून.

रविकिरणांनी ऐशीजे आपले नामाभिधानापासून अज्ञानतिमिराचा नाश ज्ञानसूर्य प्रकाशानें होण्याचा आपला बाणा असा समजला जातो, तसेंच सत्य आणि यथार्थ हक्कांपासून होणारे जे अनेक लाभ पक्षपात किंवा दुर्लक्ष्य यांत सांदीकोंदीत पडलेले आपण आपले ज्ञानमय बाणाचे अग्रभागांत धरून न्याययुक्त प्रकाश स्थानाप्रत पोंचवीत आहां हें वारंवार मासे पाहाण्यांत आल्यावरून एक सत्य हक्कावर आज पर्यंत जें दुर्लक्ष होत आलें आहे, तो हक्क मी आपल्यास नम्रपूर्वक कळवीत आहें तर आपण कृपा करून आपले ज्ञानमय बाणाचे योगानें न्याय प्रकाश स्थानाप्रत पोंचवाल अशी आशा आहे.

हा हक्क कोणाचा व कोणते प्रकारचा म्हणाल तर रा॰ रा॰ शामराव आपाजी सदर अमीन जे हल्लीं सोलापूर एथें आहेत त्यांचा प्रिन्सिपाल सदर अमीनीचे जागेचा आहे.

हे गृहस्थ आमचे दक्षण महाराष्ट्र मुलखांत खानदेश आणि करनाटक प्रांतांत बहुत करून प्रसिद्ध आहेत; त्यापेक्षां त्यांचे न्यायी व सौजन्यतेचे गुणां विषयीं मजला लिहून कळविण्याचें कारण नाहीं; परंतु त्यांचा हक्क प्रिन्सिपाल सदर अमीनीचे जागेवर कसा आहे या बद्दल मात्र त्यांची माहिती मी आपल्यास कळवितों.

१, ता॰ १ फेब्रुआरी सन १८१८ रोजीं कारकुनीची नौकरी नगर जिल्ह्यांत मिळाली तें काम खरेंचे आपणाप्रवृत्ति बढतीनें सुमारें ८ वर्षें ३ महिनें केलें. २ — पुढें त्यांस आफीसांत शिरस्तेदारीची जागा १०॥ वर्षें केली. ३ — नंतर नायब दफ्तरदारीचें काम २।१॥ वर्षें केलें. ४ — नंतर नगर जिल्ह्यांत अदालतींत शिरस्तेदारीचें काम सुमारें ९ महिनें केलें. ५ — पुढें मुनसफीची जागा नगर व खानदेश जिल्ह्यांत सुमारें १२ वर्षें केली. ६ — नंतर सदर अमीनीची जागा नगर, धारवाड, सोलापूर मिळून सुमारें ९ वर्षें करीत आहेत. एकंदर नौकरी सुमारें ४१ वर्षें झाली. आतां विचार करण्याची गोष्ट इतकीच आहे कीं, अर्धे साहेब लोकांत किंवा आमचे सारखे नेटीव लोकांत इतकीं वर्षेंपर्यंत इमानानें काम केलेला मनुष्य राव साहेब यांचे बरोबरी पावणारा कोणी आहे कीं काय? मला असें वाटतें कीं, असा आमचे नेटिवांत तर कोणी नाहीं, आणखीन रोखठोक असें असेल कीं, आमचें सरकार सर्वदां एक नियमानें म्हणजे जुने चाकरीचे हक्कानें वर्तणूक करीत असेल तर हल्लीं जी अनदुबार जिल्ह्यांत प्रिन्सिपाल सदर अमीनची जागा खालीं आहे ती निःसंशय आमचे रावसाहेब यांजलाच मिळाली पाहिजे. अर्धे साहेब लोक (इंडुब्रिटन) यांपैकीं तर कोणी दिसत नाहीं. मजला खचित वाटतें कीं, आमचे निःपक्षपाती सरकार केवळ आपलें गोरकाय स्वरूप हाच विशेष हक्क असें समजणारे लोकांची ती समजूत आहे असें समजण्या जोगा हक्क निर्णय करील.

कोल्हापूरचें पत्र अवसरवरांत आहे त्यावरून समजतें कीं, जनरल फारेल साहेब हे तेथें ता॰ १० मीनहून येऊन त्यांणीं लष्करची पाहाणी केली. हे एक आठवडा राहातील असें दिसतें. अशी वदंता आहे कीं ब्रिगेडियर जनरल ली ग्यांट जेकब साहेब हे बेळगावास हेड क्वार्टर करणार आहेत.

सांगलीस महामारीचा उपद्रव होऊन त्यांत कितीएक शिपाई यांचा फडशा झाला. हाच रोग कोल्हापुरांत थोडे दिवसां पासून १५ वे काळे पायदळ पलटणींत उठला आहे.

चोरी — विलायतची डांक मुंबईहून ता॰ १६।१८ सेबर रोजीं दक्षणेंतील हैदराबादेस जात असतां ती डांक सोलापूर आणि हैदराबाद यांचे दरम्यान चोरीस गेली.

अम्हांस असें समजतें कीं, सोलापूर जिल्ह्यांत रा॰ रा॰ बळवंतराव रावजी पेणसे यांस मामलेदारीची जागा देण्याचा ठराव करून सोलापूरचे कलेक्टरानें त्यास हुकूम पाठविला आहे.

हें पत्र पुणें ज्ञा॰ छा॰ कृ॰ म॰ रा॰ यांणीं छा॰ प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारीख २० माहे जानेवारी सन १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश.

नामदार गवरनर साहेब बहादूर यांची स्वारी अलहाबादेस फार दिवस होती ती परत कलकत्त्यास जाऊन दाखल झाली. असें आम्हांस समजलें आहे.

औरंगाबादेंतून ता० १९ ची खबर नगराहून आली आहे कीं, मि० जेम्स् तावर डिपुटी माजिस्त्रेट हे ज्वर येऊन एकाएकीं मरण पावले.

मेजर यमसे ३२ गोरे पलटणीवरील यांणीं नोकरीचा राजिनामा देण्याची परवानगी मिळाली.

सागरची खबर ता० ७ जानेवारीची अवश्य खबरांत आहे कीं सागरची फौज प्रांतांतून बंडवाल्यांच्या मागें ता० २१ डिसेंबरपासून फिरत आहे ती परत ता० २ मीनहूस आली ती परत पुन: आणखी रवाना करणार परंतु बंडावर पाठवून फारसा उपयोग नाहीं. कारण बंडवाले यांस झाडींत शिरून दबा धरणें हें सहल आहे. पोलीस दरम्यान नाहीं.

कलकत्त्यांत अशी बातमी होती कीं, नानासाहेबाजवळ डाकतर मंरे आणि दोन मडमा या कैद केल्या आहेत.

मरहटीपासून कांहीं अंतरावर गोमानदीअ-हे ती उतरून बंडवाले ८००० लोक आणि १० तोफा घेऊन गोमानदी उतरून गोरखपूरच्या वायव्य दिशेकडेस गेले अशी खबर आहे. ही खबर लागल्यावर त्यांच्यावर हल्ला करावा म्हणून त्यांचा पाठलाग करण्या करितां ग्रांट साहेब आणि १९ वी पलटण रवाना झाली आहे.

मुंबई खात्याचे सेनापती यांची स्वारी पुण्यांस [illegible] आहे.

मद्रास खात्याचे सेनापती साहेब यांची स्वारी हैदराबादेस ता० ७ मीनहूस जाऊन दाखल झाली. त्यासमयीं निजामाचा दिवाण सालरजंग आणि रसिडेंट साहेब यांणीं मानाप्रमाणें तोफांची सरबत्ती करून सलामी दिली. तोफखान्यावरील ब्रिगेडीयर कांहीं कारणाकरितां बोलाराम एथें गेला आहे. कमांडर इनचीफ साहेब यांची स्वारी आली म्हणून त्या दिवशीं आरब आणि रोहिले यांचे सरदार त्यांचे भेटीस मोठ्या अपूर्वाईनें जात होते. म्हणून सर्व रस्त्यावर गर्दी झाली होती.

मुंबईचे मिशनरी (पाद्री) लोकांनीं मुंबई सरकारास असा अर्ज केला होता कीं, सरकारांतून ख्रिस्ति लोकांखेरीज देवस्थानाबद्दल जो खर्च होतो तो बंद करावा त्याजबद्दल हुकूम असा झाला कीं, माजी राज्यांपासून जें चालत आलें आहे तें बंद करणें हें सरकारास अमान्य आहे याविषयीं कौन्सलदारांचे अभिप्राय ही प्रसिद्ध झाले आहेत.

नगर एथून ज्ञानप्रकाशास— ता० १८ जानेवारी— पूर्वी कोणी वंडाचे अगर फिसादाचे बहिमावरून केदी सांपडले असतां त्यांची चौकशी सरकारानें अखत्यार दिलेले अंमलदार साहेब लोकांचें कोर्ट भरून त्यांत होत असे, आणि त्यांच्या नजरेस गुन्हा अन्वयें जी देहांत पावेतों शिक्षा देण्याचा व ती अमलांत आणण्याचा अखत्यार असे तो आली कडे सरकारानें कमी करून ठराव केला आहे कीं, अशा प्रकारच्या केदींची देहांत किंवा दुसऱ्या० घोर शिक्षा सदरील कोर्टानें ठरवल्या तथापि त्या गवरनर इन् कोंन्सल च्या हुकुमा वांचून अमलांत आणूं नये. म्हणजे अमलांत आणण्यापूर्वी कोंसलचा हुकुम घेतला पाहिजे. हा नगर जिल्हा फारच मोठा आहे. एथें एक इंजिनियर ठेवून सर्व प्रकारचा रस्ते, पूल वगैरेचा बंदोबस्त ठेवण्यास कामगारांस इजा फार पडते; यास्तव दोन इंजिनीयर साहेब नेमून अर्धा जिल्हा एकाकडे आणि अर्धा जिल्हा एकाकडेस देण्याचा ठराव होत आहे असें ऐकतों. असें झालें असतां वाटतें कीं, पूर्वींचे नाशिक तुकडीचे इंजिनीयरचें हपीस जुळमधीत होतें तें कायम होईल. एथील सरकारी तुरुंग आरव्येचा आहे, हें सर्वांस पाहून व ऐकून ठाऊकच आहे. हा तुरुंग एथील बहुतेक सरकारी कारखानें मशिदींतून आहेत त्याप्रमाणेंच तुरुंगही आहे. त्या तुरुंगांत व्यवस्था व स्वच्छता पाहून इंग्रज सरकारचे केदींची शुश्रुषा ठेवण्याचे कामांत दक्षता किती विशेष आहे हें कळून येतें, तेथें सर्व केदींच्या सोयी त्यांचेच हातें करवतात. केदीं करवीं माग लावून खाद्या, सतरंज्या, तऱ्हेवार विणीचीं व रंगाचीं वस्त्रें, केळीचे व तागाचे कागद, वेताचें काम यां खेरीज दुसरीं उपयुक्त आणि चांगल्या रीतीनीं त्यांनीं आपला उदरनिर्वाह करावा, अशा कारागिरी त्या लोकांस शिकवतात. हें पाहून फारच चांगले वाटतें. परंतु कित्येक असे निर्लज्ज अपराधी आहेत, कीं, त्यांस जगांत मानमान्यतेनें राहून खरां प्रमाणें पोट भरण्या सारखी कारागिरी प्राप्त झाली असतां पुनरागमन त्यांचें आहे, असो ही चिन्तोत्पादक गोष्ट आहे. यास उपाय नाहीं. तेथें केदी स्त्रियांच्या बंदोबस्त चांगल्या प्रकारें ठेवला आहे. प्रायः गर्भपाताचाच गुन्ह्यावरून केदेंत फार असतात. त्याला उपाय सरकारचा नाहीं. पण लोकांकडे कांहीं अंशीं आहे. तेव्हां लोक तोड काढीत तों असेंच तुरुं भरतील. एथील तुरुंगांतून सरकारी तंबूकरितां व केदींस वस्त्राकरितां कापड प्रायः जातें. असो या तुरुंगाची व्यवस्था पाहून त्याबद्दल तारीफ मेहेरबान तुरुंग कमिशनर, जडज साहेब, नाझर साहेब, व जेलर साहेब यांचीच केली पाहिजे, या नगरची खानेसुमारी पाहतां सुमारें २०,०००, आहे. आणि घरांची संख्या सुमारें ५,०००, आहे. यांत वस्ती मुसलमान, मारवाडी, आणि हिंदू त्यांची आहे. त्यांत श्रीमंत मारवाडी, त्याचे खालीं कांहीं गुजर, व थोडे ब्राम्हण आहेत. मुसलमान फार असून विपत्तींत फार आहेत असें नजरेस येतें. कळावें.

रावसाहेब नातू— यां विशीं गेले सोमवारचे ज्ञानप्रकाशांत मजकूर लिहिला गेला, त्यांत आम्हीं आपल्या तर्फे दोन अक्षरें लिहिलीं आहेत याचे कित्येकांस वाईट वाटल्याचें आमचे कानीं आलें. यावरून असें वाटतें कीं, लोकांच्या दृष्टी आम्हीं दोषास पात्र, आणि रावसाहेब नातू कृपेस स्थान असें त्यांच्या नजरेस आलें, परंतु ही त्यांची चूक आहे. मुळापासून आम्हीं अपराधी नव्हे. कोणाचं

अकल्याण होत असेल, किंवा कोणी गैरचालीनें वागत असेल, किंवा कोणी कोणाचें नुकसान करीत असेल, तर त्यास आपल्या शक्त्यनुसार बोध करीत असावें, कोणी चांगलें कृत्य करील, चांगले चालीनें वर्तेल, त्यांची प्रसंगानुसार स्तुती करावी, व असें लोक करीत या साठीं उत्तेजक पथ्याशक्या पांडित्य करावें. हेंच आमचें व आमच्या पत्राचें मुख्य काम आहे. त्या आमच्या ठरावांत, कोणी श्रीमान् अथवा भिकारी असो, कोणी सभाधीश अथवा बलहीन असो, ते सर्व गणले जातात. त्या रावसाहेबांस आम्हीं सन १८५६ इसवी पासून बोध करीत आलों आहों. हें सर्वत्रांस विदीत आहेच या बोधार्थ त्यांनीं आम्हांस जी त्यांच्या इच्छेस बिदागी देण्याचें होतें, ती पोंचवण्याविशीं त्यांणीं आपल्या बुद्धिचातुर्याचा व्यय पूर्णपणें केला, परंतु आम्हीं त्यांच्या दृष्टीनें असे हतभाग्य कीं, आम्हीं त्या बिदागीस परचेवर झोले देऊन त्यांची त्याजपाशींच परत दिली. आतांही त्याणीं याच मोकदम्यांत आमची बिदागी शिष्टपणानें पोहचवण्याची क्लृप्ति योजली होती. पण आमचें प्रारब्ध इतकें मजबूद कीं, त्यांच्या अकलेच्या क्लृप्ति पराजित झाल्या. असो रावसाहेबांनीं आपला थोरपणा सर्वांकडून राखला जावा अशी त्यांची इच्छा असल्यास त्यांणीं एक गोष्ट केली पाहिजे कीं, सर्व मनुष्यां पेक्षां जगतांत मी कांहीं श्रेष्ट नाहीं, माझी संपदा मोठी खरी पण तिला महत आणणें सर्वांचें हातीं आहे, ही गोष्ट त्यांनीं मनांत आणली असतां चांगलें आहे. या प्रमाणें मोठमोठाले धनिक आजपर्यंत मानिले गेले व हल्लीं ही मानित आहेत असें आम्हीं समजतों.

आम्हांस इंग्लिशमन पत्रावरून समजतें, आरापैकी बंडवाले हे सरकारचे अमलापुढें हत्यारें ठेवून राणीच्या जाहिरनाम्या वरहुकूम माफी मिळण्या करितां शरण येत आहेत.

सरकारचें औदार्य— दिल्लीस बंड झालें होतें तेव्हां मोहमद इस्मायल याणें व गुलाम आनेद या उभयतांनीं ४१ क्रिस्ती यनांचा बचाव केला; म्हणून गवरनर जनरल यांणीं मेहेरबान होऊन पहिल्यास ७० महिना पेनशन आणि २००० बक्षीस, दुसऱ्यास ३० महिना पेनशन आणि ३५० बक्षीस देण्याविषयींचें सांकशन केलें.

हिंदुस्थानचे नामदार कमांडर इनचीफ साहेब बाहादूर यांचे जात स्वारी बरोबर अयोध्या प्रांतांत काळी व गोरी मिळून फौज व तोफा आहेत त्याचा तपशील—

काळी

तोफा,	इंजिनीयर	स्वार	पायदळ
१९	९५	४९९	२६१०

गोरी.

१९९	५३	५७१	१९९०
२१८	१४८	१०७०	४६००

एकंदर काळी फौज ३१८३, एकंदर गोरी फौज २९०३ दोनी मिळून बेरीज ६०८६ ची आहे असें फेंड आफ इंडिया आधारें समजतें.

मद्रास स्पेक्टेटर पत्रावरून फेंड आफ इंडिया आधारें कळतें कीं, ब्रम्ही देशचा राजा मरण पावला. त्याचे गादीवर जो बसला आहे त्याचे मनांत सरकाराबरोबर लढाई करावी असें आहे. अशी खबर आहे परंतु या सदरील खबरेंतील पहिला मात्र खरी आहे.

झांशीच्या कमिशनरानें सरकारास असा रपोर्ट केला कीं, एथें एक फकीर राज्यद्रोहाचे आरोपावरून धरून ठेवला आहे. त्यास राणी साहेबांच्या जाहिरनाम्यावरहुकूम त्यास माफी मिळावी म्हणून लिहिलें त्यावरून सरकारानें त्यांस बंद खुलास करण्याचा हुकूम फरमावला आहे.

आतां ही गोष्ट हिंदुस्थान सरकारांत आणि तशांत मुख्य राजधानींत झाली, तेव्हां आमच्या मुंबई सारख्या राजधानींत आमचे कृपाळू एलफिन्स्टन साहेब गव्हरनर आहेत तेव्हां आपण असे केवळ संशयाचे असतील त्यांजवर राणी साहेबांचे वचनावर नजर देऊन त्यांस एकदम मुक्त करून देतील अशी आमची अंतःकरणांत खात्री झाली आहे. परंतु सूचना करणें हेंही आमचे एक कामांतील काम आहे. सबब नम्रतेनें सूचवलें आहे.

बावरा एथून ता० ६ मीनहूची खबर आलेली बंबेग्याजिटचे सदरांत आहे, त्यांत असें आहेकीं, तात्या टोपे आणि रावसाहेब हे अतीशय तसदी देत आहेत त्यांचा पारावर नाहीं.

जरी त्यांस दोन वेळा करनल बेनसन आणि सर मरसिट साहेब यांणीं नशियद दिली, तरी त्यांचा क्रम चालूच आहे. यांचा पाठलाग करण्याकरितां पुण्याहून ब्रिगेडीयर पार्क जालरपट्टण एथें ता० १० मीनहूस दाखल व्हावयाचे आहेत, ते दाखल झाले म्हणजे त्यांस चांगलें समजून येईल. आतां असेच वर्षाचीं वर्षें हें चालणार आहेकीं काय?

आमचे समजण्यांत बंबेग्याजिटाधारें आलें आहेकीं, फरकाबादचा नवाब जास हुल्ला म्हणतात त्यास १४ वर्षांची शिक्षा ठरली आहे.

सन् १८५८ चे अकटोबर अखेर बंडवाले शिपाई यांस अडमन्स लाँड नामें काळे पाण्यावर पाठवण्याची एक जागा आहे. तेथें सरकारानें सदरहू महिन्यापर्यंत एकंदर ७१२ बंडवाले शिपायांस पाठवले असें सरकारी बातमीवरून समजतें. बं० ग्या०

कैलासवासी अमृतरावसाहेब पेशवे यांचे चिरंजीव नारायणराव आणि माधवराव यांणीं राजद्रोह केल्याची तोहमत आहे त्याविषयीं वायाचा माजिस्त्रेट मारफत चौकशी होऊन शेवटीं सरकारानें असा हुकूम फरमावला आहे कीं, नारायणराव यास हजारीबाग एथें सरकारानें आपले देखरेखींत ठेवून गुजाऱ्याकरितां ७०० रुपये महिना देण्याचा ठराव केला आहे.

कालवे— मद्रास इलाख्यांत पाण्याचे कालवे बांधून नेण्याकरितां लंडन राजधानींत एक मंडळी स्थापन झाली आहे. तिणें दोन कोट रुपये फंड जमा करण्याचा निश्चय केला आहे. हें काम सिद्धीस गेल्यावर कापसाची लागवड होऊन नेटिव लोकांचा त्यांत फायदा आहे. बं० ग्या०

नामदार गवरनर साहेब यांणीं नयाग ऐंद एका नेटिव बायकोनें गोरेलोकाचे स्त्रियेचा बचाव बांघास बंड जालें त्या समयीं केला म्हणून तीस व एका मुसलमानानें मिस्तर जरविस याचा बचाव केला म्हणून त्यास, असे उभयतांसही उत्तम बक्षिसें दिलीं.

हें पत्र पुणें ता० म० ... यांणीं छा० प्रसिद्ध केलें.

मुकाम लष्कर नजीक ग्वाल्हेर.

मिती पौष शु० ८ रोज बुधवार.—

१ बागी लोकांची टोळी ... त्रासे करून झोंका देऊन इकडे बाजूस वळली होती ती चंबळ उतरून तुकवच्याच्या मसलतींत आहे, तिचा समाचार घेण्याकरितां अम्याहून ब्रिगेडीयर शोअर्स साहेब यांणीं कंबर बांधली आहे. तेव्हां बहुतकरून पळपटे लोकांस दुसरे कडे जाण्याचा यत्न करावा लागेल.

तात्या टोपे यांचे पाठीमागें एकापेक्षां एक असे धुरंधर साहा किंवा अधिक कालम लागले असून तिनत्यांसही कुतका दाखवून तो नेहेमी जातच आहे. तेव्हां त्याचे हुशारीस व धैर्यास काय म्हणावें.

तात्या यास जरी आम्हीं शत्रूप्रमाणें समजतों तथापी त्याचा गूण घेण्यास कांहीं अडचण नाहीं. आज दोनशें किंवा जास्ती वर्षे इंग्रेजी फौजेस बहुत ठिकाणीं म्हणजे विलायत व इतर देशांत वहिंदुस्थानांत ही दुसमानाबरोबर संग्राम करण्याचे शतानुधा प्रसंग आले असतील. परंतु असें शौर्य, धारिष्ट, हुशारी, तसेच अकलेचें महत्व कोठें हा पाहाण्यांत नसेल. आम्हांस असें वाटतें कीं, हा पुरुष सांप्रतच्या दुष्कर्मांत शिरून आपलें व स्वकुटुंबसंबंधी तसेच इष्टमित्र यांचे समूळ नुकसान करून घेतल्याचे बद्दल चांगले चालीनें चालून आपली हुशारी व शौर्य येणें करून इमानीपणा दाखवता तर आमचे परम सूज्ञ व दयाळू राणी सरकार यांस ... दरास पोहचवल्या विना न राहते. परंतु काय करावें, होणारास उपाय नाहीं. आम्हांस भरवसा होता कीं, तात्या राणी साहेबांच्या जाहिरनाम्याप्रमाणें जानेवारीचे अगोदर कोणतेही इंग्रेजी अमलदाराकडे शरण येता तर कांहीं नरी बचाव होता!!!

दिल्ली पासून पश्चिमेकडील इलाखा पंजाब इलाख्यांत मोडण्याविशीं गवरनर जनरल साहेब बाहादूर यांचा हुकूम झाला असून पंजाब कमिशनर हनरेबल सर लारेन्स साहेब यांस तिकडील पहिले प्रतीचा नायब गवरनर असा किताब आला आहे.

१ अम्याची सरकारी बहुतेक दप्तरें प्रयागास ... कूं लागलीं आहेत. पुढील मार्च महिन्यांत मामुल कचेऱ्या बहुधा प्रयागास फरकीन चालू लागतील.

१ धौलपुराकडील घाटूनें कोणी एके सावकाराचा विम्यानें ऐवज येत होता, त्याचा पाठलाग चोरांनीं राखून तो माल ३०० अगर ४०० मोहोरा माराकूट करून नेल्या म्हणून गुणगुण उठली आहे. कोणाचे इसमाचें नुकसान झालें हें अद्याप समजलें नाहीं.

१ आजचे संक्रांती बद्दल राजवाड्यांतील गोरखींत शास्त्री लोकांची सभा दोन दिवसांपासून भरली आहे पर्व २२ घटका नंतर आहे यास्तव उपवास करून तिसरे प्रहरा नंतर कर्म करून भोजन करावें असें बहुतकरून असून तिरशिंगराव तीन चार शास्त्र्यांनीं ओढाताण करून ब्रह्मकर्मास सायंकाली वेळ पुरत नाहीं याजकरतां गुरुवारीं संक्रांत करावी असा हट्ट धरला आहे. पर्वप्रीत्यर्थ कर्म किंवा, कर्माप्रीत्यर्थ पर्व याचा विचार सूज्ञ शास्त्री करतील तर उद्ईक न संक्रांत करावी असें त्यांचे विचारास येणार नाहीं. रत्याचें जोरें करून आपले वडाई करितां शास्त्रार्थ बदलावा, असा एथील पंडित लोकांचा सांप्रदाय बहुत पडून गेला आहे. शास्त्रार्थ पाहून आमचे सातार्‍यांतील नानाकित ग्रकार मशालीकडील सायंकालीं पिंडदान करीत असत, व त्यासही पंडीत वेंधळेपणानें अनुसरत. तेव्हां-

मग काय राहिलें

१ ग्वाल्हेर इलाख्यांत पैगाप रूरू होणार असें चिन्हें दिसत आहेत. उमेदवारांची परिक्षा घेऊन नंतर त्यास काम मिळावें, असा संप्रदाय एथें आजपर्यंत नव्हता. हे कोण, दादासाहेब यांचे पुत्र या नायब करण्याचें काम, हे कोण अर्नीक त्याचें भिडेचे शास्त्री, या उत्तीचें काम, हे कोण बडेबापके बेटे या रिसाल्याचें काम या प्रमाणें प्राउवडीलांचे नांवावर रोजगार मिळण्याचा शिरस्ता एथें बहुत दिवसपर्यंत चालला. परंतु तो पंथ आतां पासून सरला, असें दिसतें. कारण परिक्षा घेऊन ज्याज्या कामास जोजो इसम योग्य असेल, त्यासच तें काम सांगावें, ही रीत रास्त आहे. असें आमचे रावसाहेब दिवाण यांस पूर्णपणें वाटून त्यांणीं उमेदवारांची नांवनिशी लिहून घेण्या विशीं आज्ञा दिली. हल्लीं उमेदवारांची परिक्षा चालली आहे. त्यांत जे कसोटीस उतरतील त्यांस रोजगार मिळतील.

आपलामित्र.

नेमणुका.

पुण्यांतील म्युनिसिपल कमेटीवरील प्रेसिडेंट मि. कोकचे जागेवर मि. ग्रिफिथ अक्टिंग फ. इंजिनियरिंग शाखेवरील यांस नेमले.

मि. रूतन पुना कालेजावरील मास्तर आफ़ रिसीनीयर डिविजन यांणीं मराठी भाषेची परिक्षा दिली.

अहंमदनगरचे कलेक्टर त्यालांतील चांद्र डचे प्रोबेशनरी सेकंड क्लासचे मामलेदार अजम गणेश रघुनाथ यांस त्याच ठिकाणीं मुकरर नेमले.

सावंतवाडीस कोरचे अडजुटंट लेफटनेर बेस्त्राप तिसरे काळे पायदळ पलटणी वरील यांस नेमले

ए. आडकीनसन् यांस गुजराथ भिल्ल कार चा अडजुटेंट नेमिलें.

मि. आर. एच. पिन्डी धारवाडचे ज्याईट जडज यांस परगुनी जरूरीचे कामामुळें एक महिन्याची रजा मिळाली.

मि. वार्ड सोलापूरचे अक्टिंग जडज यांस ता २० मीनहू पासून २० दिवसांची रजा मिळाली.

धारवाडचे सुपिंटेंड पोलीस. ए. थामस यास धारवाड जिल्ह्यांत असिस्टंट माजिस्ट्रेटचा अधिकार सन १८५९ चा आक्ट १४ वर हुकूम अमल झाला आहे.

अहंमदनगरास मि. जे. ए. त्यांकी यांस असिस्टण कलेक्टर आणि माजिस्ट्रेट नेमलें आहे.

मि. ये. डी. क्राफर्ड यांस रत्नागिरीस तिसरा असिस्टंट कलेक्टर नेमून त्यांणीं दुसऱ्या असिस्टंटचें काम चालवावें.

मि. सी. एम्. ह्यांग कपर न्युमररा थर्ड असिस्टण कलेक्टर रत्नागिरी यांजकडे अंजनवेल तालुका दिला आहे.

मि. हंटर यांस दुसरा हुकूम होई तोंपावेतों ता० १४ डि. पासून कुलाब्याचे सब कलेक्टरी ज्याईट जडज नेमलें आहे

मि. सेर जे. गारडन धारवाडचे फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर यांस ६ आठवड्यांची रजा मिळाली आहे.

मि. एफ्. डी. मेलविल यांस धारवाडास सेकंड असिस्टण कलेक्टर आणि माजिस्ट्रेट नेमले.

एथील मेहेरबान न्यूटन साहेब ज्याईट जडज यांस साताऱ्यास आणि नेथील मेहेरबान फार्बससाहेब यांस नगरास जडज नेमणार असें ऐकतों.

एजेंट कोर्ट जिल्हा दक्षण.

जाहिरनामा— तमाम जाहागीरदार व सरदार मुछद्दी आदिकरून लोक यांस कळवाया करितां लिहिला जातो कीं, आम्हीं या जिल्ह्यांत एजेंटाचे कामावर दाखल झाल्यावरून कितीएक वेळ दृष्टोत्पतीस आलें कीं, मोठे लोकांकडील मुकत्यारनामे घेऊन कांहीं कामा संबंधीं मजकूर जाहीर करतात, त्याप्रमाणें तजवीज होऊन हुकूम झाले म्हणजे दुसरे कामांत खुद्द मालक असें कळवितात कीं, मुख्त्यार यानें आम्हींसीं दगा करून भलतेच प्रकारें काम केलें तें आम्हांस कबूल नाहीं वगैरे— थोडके दिवसांत उदाहरणें आलीं तीं खालीं लिहिल्या प्रमाणें. —

१ शेखखान महंमद बाहादर दुसरे प्रतीचे सरदार यांणीं वादी नारायण वामन कर्वे याणें सरंजामी मिळकतीवरील दिलेला टांच उठवावी म्हणून अर्ज केला त्यांत स्पष्टपणें लिहिलें आहे कीं, सदरहू कर्वे यांचा दावा जो आम्हांवर शाबित झाला, त्यांत मुकत्यारानें कबुलायत दिली हा दगा केला ती कबुलायत आम्हांस कबूल नाहीं वगैरे — — तपशील.

१. अस्मतपन्हा लक्ष्मीबाई कोम नरहरशामराव पिंगळे यांचे मुकत्यार व दुसरा एकजण याणें कोर्टास असा अर्ज केला कीं, बाळकृष्णनारायणजोशी यांशीं निवाडा आम्हांवर झाला आहे, आणि तो बजावला जात आहे. त्यास त्याची व आमची आपसांत समजूत होऊन हप्ते बंदीनें रुपये देण्याचा ठराव झाला आहे सबब आतां जप्ती राहाण्याचें कारण नाहीं, व आम्हीं बाळकृष्ण याचे देण्यास कबूल आहों, आणि त्या अर्जावर मुकत्यारानें बाईनी तुलसीमाळ देखील केली आहे. सदरहू अर्ज शास्त्रीसाहेब अदालत जिल्हा पुणें यांजकडे अशा कारणा करितां चौकशीस पाठविला कीं, तुम्हीं बाईचे घरीं जाऊन त्यांहीं सही केली आहे ती कबूल आहे किंवा कसें. हें विचारून रपोट करावा, त्याजवर त्यांजकडून रपोट आला कीं, बाई यांजला सदरहू अर्ज माहित नसून अर्ज दिल्यास त्यांतील मजकूरास अगदीं नाकबूल झाली.

२ आम्हीं जडजाकडील काम पाहात असतां अर्जदार रामचंद्र व्यंकटेश गुणे पेनशनर याणें असा एक अर्ज केला कीं, आमचे मुकत्यारानें सर्व आम्हांशीं दगा करून आम्हास बुडवलें. मुकत्यारानें केलेलें आम्हांस कबूल नाहीं.

अशा कितीएक प्रकारच्या तक्रारी आमचे नजरेस आल्यावरून सदरहू विषयीं कांहीं तरी योग्य विचार करणें जरूर वाटल्यावरून ठराव करण्यांत येतो की, वर लिहिले प्रकारचे कोणतेही लोकांस आमचे एजेंट कोर्टांत येऊन दिवाणी मोकदम्या संबंधीचे कामाच्या यादी देण्याचा किंवा कांहीं मजकूर जाहिर करण्याचा असल्यास खुद्द मालक अथवा मोठे योग्यतेचे सरदार यांहीं नेमलेले मनुष्याला कबूल असल्यावर कोणतेही न्यायाधीशाचे कोर्टांतील सनदी वकील यांहीं वकीलपत्रा समेत येऊन जाहीर करावा. इतर लोकांचे हातून आमचे कोर्टांत बिलकूल मजकूर ऐकून घेतला जाणार नाहीं हे तहकिक कळावें ता० ३१ माहे दिसेंबर सन् १८५८ ईसवी.

राणी सरकारानें हिंदुस्थानचा कारभार आपले हातांत घेतल्यामुळें इकडील प्रजेस जो आल्हाद झाला आहे त्याविषयीं थोडे दिवसांमागें येथे असोसिएशन नामें सभेनें राणी साहेब यांस मानपत्र रवाना केलें होतें तें लार्ड स्याडली.

शिनिपत्र सकतारी यांणीं राणी साहेब यांस सादर केलें. सदरहू मानपत्र वाचून पाहून मलीकामाआजमा राणी साहेबांस फार संतोष झाला. व आपले प्रजेची राजप्रीति पाहून खुषी झाली हा मजकूर पाहून मानपत्र पाठवणारास कळवण्या करितां मुंबई सरकार मारफत ता॰ १६ दिसेंबर रोजीं तेथून रवाना झाला. तो प्रसिद्ध झाला आहे.

नामदार गवरनर जनरल साहेब बाहादर यांणीं असा हुकूम फरमावला आहे कीं, हरएक प्रकार बंडाचे कारणा मुळें कोणी मनुष्यास फांशीची शिक्षा ठरली असेल ती हुजूरचे मंजुरी खेरीज अमलांत आणूं नये. असा हुकूम झाला आहे.

पराभव नानासाहेबाचा.— ता॰ १४ मीनहूच्या एकल्यांत त्याचा एक खानगी बातमीदार हिंदुस्थानचे कमांडर इनचीफ लार्ड क्लैड यांचे हाताखालील फौजेंत आहे त्याणें १ ले मीनहूचे पाठवलेले पत्रावरून कळतें, कीं ३० दिसेंबर रोजीं रात्रौ लार्ड क्लाईड साहेब यांनीं नानपाऱ्यापासून रात्रौ मजल केली त्यांवेळीं पायदळ सैन्यापैकीं अर्धे हत्तींवर बसवले होते. प्रातःकालीं चालून येऊन त्या स्थळीं नानाचे हाताखालील जें सैन्य होतें त्याचा पराभव त्यांनीं करून सोडला. त्यांच्या साहा सात तोफा होत्या त्या सर्व घेतल्या, आणि त्या बंडखोरांस राप्ती नदीचे पलीकडेस हांकून लावलें. तेथें ही आसाहेबांचे हाताखालील स्वारांनीं हांकून लावलें व बुडवलेंही. गोरे ७ वे हजारसचा मेजर हार्न हा शत्रूला नदींतून जात असतां त्यांवर आपले पलटणीनें आधिपत्य राखून गेला तो त्यांत बुडाला. असावा असें वाटतें. त्या बंडखोरांचा नाश फारसा झाला नाहीं, त्याचें कारण त्यांनीं लवकरच पळ घेतला. सरकारचे फौजेपैकीं, मेजर हार्न, आणि ७ वे घोडेस्वारांचा १ स्वार इतके मात्र खपले. आणि थोडे लोक जखमी झाले. जेव्हां या फौजेंतले स्वार नदीच्या नजीक येऊन ठेपले. तेव्हां पलीकडच्या तीरावरून बेगमच्या फौजेनें गोळ्या घातल्या. आतां पुढील कूच कोणीकडे हें कळलें नाहीं.

चीन— एथील डांक ३० वे दिसेंबरपर्यंतची आगबोटिद्वारा आली आहे. त्यांतील हशील पाहातां चीनेमध्यें आगबोट निघेपर्यंत स्वस्थता होती. ही डांक निघाल्याचे पूर्वी १५ दिवसपर्यंत लार्ड एल्गिन साहेब तह ठरवणार यांची यांकसी कांकनदींतून सफर कशी काय झाली हें कळलें नाहीं. तिकडे सिद्दि लोकांचें बंड झालें होतें तें मिटलें अशी बातमी होती. सरजान बोरिंग साहेब हे जावा बेटाचे मनिला राजधानींतच अद्यापी आहेत. चाहाची चणचण आहे. या मुळें चाहाचा भाव चढून गेला आहे. तो एकट्या कंतान बंदरींच आहे असें नाहीं, तर चीनेंतून बाहेर ज्या बंदरांतून देशावर चाहा जातो त्या सर्व बंदरीं चाहाचा भाव चढला आहे. चाहा कमी पिकतो म्हणून भाव चढला असें नाहीं तर रशिया देशांत विकण्या करितां गुमास्ते व अडते यांणीं चाहाची खरेदी अगाऊ केली आहे. विलायतच्या मालाची तेजी बरी आहे. मिसर्स, जार्डिन, मिसन आणि कंपनी हिचें जहाज सर्व त्यांतील लोक बुडाले. हें जहाज प्रायः तुफानांत सांपडलें असावे.

आम्हांस असें समजतें कीं, रंगूणचा डिपुटी कमिशनर यांची जिनगी ब्यामीन येथें जळाली त्याचे नुकसानी बद्दल सरकारानें त्यास पांच हजार रुपये देण्याचा ठराव केला आहे. हें आ

ज्ञानप्रकाश.

वर्ग ११ पत्र ८ | पुणें ३७

पुणें — सोमवार तारिख २४ जानेवारी सन् १८५९ ईसवी.

पत्राची किंमत.

१० दरसाल. — ९॥ अगाऊ दिल्यास.

जाहिरात.

शाळेंतील विद्यार्थी लोक व हपीसांतील लोक यांच्या उपयोगार्थ क्यांडीकृत इंग्लिश व मराठी कोशाचा संक्षेप.

या कोशांत मूळ ग्रंथांतील इंग्लिश शब्दांपैकीं, एक अष्टमांश शब्दमात्र सोडले आहेत. मूळ शब्दांचे निरनिराळे अर्थ मराठींत सर्व ठेविले आहेत. मराठी उप शब्दांपैकीं, उपयोगी शब्द निवडून घेतले आहेत.

किंमत अगाऊ देणारास रुपये — — ७॥.

पुस्तक छापल्यावर विकत घेणारास रु— ४

अगाऊ पैसा देणारास टपाल हांशील पडणार नाहीं.

या कामाचे एजेंट.

मुंबई — मि. टामस ग्रेहाम अमेरिकन मिशन प्रेस.

पुणें — रा. शिवराम नारायण. विश्राम बाग.

अहंमदनगर — मि. शाहूराजी अमेरिकन मिशन.

बेळगाव — रा. रिवराया शेषाया नेटीव लैब्ररी.

नागपूर — मि. बाबा पांडुरंग. फ्रीचर्च मिशन.

सूचना — हा कोश टशाच्या छापावर मि. टामस ग्रेहाम यांच्या नामांकित छापखान्यांत छापण्यास सुरू आहे. दोन तीन महिन्यांत तयार होईल.

(सही) बाबा पदमनजी
ग्रंथकर्ता.

ता. २० जानेवारी.
सन् १८५९ ईस.

नोटीस.

विठोबा शिंपी माळवतकर वगैरे लोकांस जाहीर खबर देण्यांत येते कीं, शहर पुणें एथें भगवंत त्रिंबक आंधळकर यांचीं घरें आहेत तीं वि॰ १ पेठ मिराचा गंज. १ पेठ शुक्रवार [illegible] सदरहू दोन घरें विठोबा शिंपी माळवतकर [illegible]कडे पूर्वी पासून गहाण आहेत. हल्लीं [illegible] त्र्यंबक यांजवर जिल्हा नगर एथील येवले मुनसफ कोर्टांत वादी भगवान दिन् भवानीप्रसाद यांचा हुकूमनामा होऊन त्यानीं वाडयाबद्दल सदरीं लिहिलेलीं दोन्हीं घरें जप्त करण्याविशीं दरखास्त येवले कोर्टांत दिल्यावरून प्रतिवादी भगवंत त्र्यंबक हे नाशिक मुक्कामीं राहात होते त्यांजला नोटीस पोंचून आतां सदरहू दरखास्त हुकूमनाम्यासुद्धां नगरचे जड्ज्य साहेब बाहादूर यांचे मार्फत पुण्याचे जड्ज्य साहेब यांजकडे येऊन अमलांत येणार आहे. परंतु दरम्यान प्रतिवादी भगवंत त्र्यंबक हा नाशिकाहून पुणें मुक्कामीं तावडतोब आला आहे. तेव्हां गहाणदार विठोबा माळवतकर याजकडे किंवा दुसरे हर कोणाकडे गफलत समजावून घराची घालमेल करील ती न व्हावी याजकरितां अगाऊ सर्वांस प्रसिद्ध केली आहे.

(सही) भगवान दिन भवानीप्रसाद
यांचे वतीनें पुत्र बाळाप्रसाद भगवान दिन्.

ज्ञानप्रकाश.

बंड— उत्तर हिंदुस्थानांतील बंड अगदींच मलें अगर मोडलें. यथा कदाचित् कांहीं अवशिष्ट असल्यास तें फार दूरवर आहे. नानासाहेब हे लखनौपासून लांबवर गेले आहेत, बेगम ही नेपाळांत शिरली आहे. तात्या, रावसाहेब आणि दिल्लीचा राजाचा पुत्र फिरोज शा हा हे जयपूरचे जंगलची हवा खात फिरताहेत. मानशिंग हा ही त्यांच्या आसपास भटकत आहे. वेणी माधव सिंग हा स्थलांतरें करीत पर्यटनास लागला आहे. सारांष त्या बंडखोरांची मुख्य स्थान भ्रष्टता होऊन, तृणभक्ष जलंपिव यथा करवं कीउत्त, अशा पंथास त्यांणीं अवलंबन केलें आहे, असें दिसतें, आतां यथाकरवंकीउत्त यास मात्र अव्याप्ति नाहीं. कारण व्यापकता होण्यास प्रतिबंध नसला पाहिजे, तर तें नाहीं अकुंचना त्यांची होण्या सारखीच इंग्रज सरकारची तयारी आणि तजवीज आहे. सर्व खद्योतांनीं एकत्र होऊन आपला अधोप्रकाश कितीही जोरांनीं पाडला तरी रवीतेजावर त्याची छाप पडेल असें म्हणणें मूर्खत्वाची परमावधी दाखवतें. तद्वत् हिंदुस्थानचे सर्व बंडखोर, आणि इंग्रज सरकारचें सामर्थ्य आहे. तेव्हां सरकारचा अपजय आणि बंडवाल्यांचा जय हें कोणी म्हणूं लागल्यास तो मूर्ख मालेंत गणला जाईल.

श्रीमंत भोरकर पंतसचीव यांची स्वारी आपले मुलखांतील दिवाणी कामकाज कसें अमलदार चालवतात याची पाहाणी करीत करीत पुण्यास गेल्या शनवारीं समारंभानिशीं येऊन आपले वाड्यांत दाखल झाली.

श्रीमंतांस सामोरे [illegible] आणि तात्या साहेब रायरीकर गेले होते असें समजतें. एथील वकीलांनीं बरोबस्त कसा ठेवला या बद्दल मागाहून लिहूं

हिंगोलीहून ता० १६ चीचें पत्र बंबेग्याजिटांत आहे त्यावरून समजतें की, रोहिले आणि आरब यांणीं गांव लुटण्याचें चालवलें आहे, त्यांचे आंगावर सरकारचे लोक मेकर टिकाणाहून जात असतां रोहिले लोकांची गांठ नीकनवा एथें रिसोड्याहून तीन कोसांवर पडली तेथें गोळागोळी होऊन क्यापटन केंबाल याजवर गोळ्यांचा मारा होऊन त्याची सर्व चीज वस्त गेली, परंतु तो मात्र बचावला गेला. म्याकिनन, आणि ब्रिगेडीयर फीयर्स यांच्या बाहूस गोळ्या लागल्या, क्यापटन सेवेरी तोफखान्यावरील याचे मांडीस जखम लागली. क्यापटन कुम्सन यांस मारलें. याप्रमाणें मजकूर वाईट आला आहे. अमुक मेले आणि अमुक जखमी झाले असा सविस्तर मजकूर आला नाहीं.

मि. जेम्स स्पायर नगरचे डिप्युटी माजिस्ट्रेट हे नगरास ता० १९ मीनहूस ज्वरानें मरण पावलें. हे मित्रत्वास चांगले होते. कामकाजांत मोठे हुशार व मेहनती होते. यांचें अकालीं मरण झाल्यामुळें त्यांचे मित्रांस वाईट वाटल्यावांचून राहाणार नाहीं.

मुंबईतील नाटक्कार खडकीस येऊन काल नाटक त्यांचें होणार होतें असें त्यांनीं आम्हांस कळवलें आहे.

अज्जम जानखान इंदूलचे मुनसफ यांची स्वारी रजेपूर आली आहे.

धारवाडाहून ज्ञानप्रकाशास ता० १६ माहे जानेवारी सन १८५९ — धारवाडचे लोक सर्व कामांमध्यें मागें आहेत आणि त्यांचें नवलही चमत्कारिक आहे. पाहा, इतर जिल्ह्यांत सरकारी इंग्रेजी शाळा आहेत, त्यांस सरकारांतून खर्च मिळतो, आणि लोक त्यापासून जो नफा व्हावयाचा त्याचा उपभोग करतात. परंतु एथें लोकांनीं शाळेचा खर्च चालवावा. आतां कोणतेंही काम फक्त लोकांच्या आश्रयानें व्हावें, असें झाल्यास त्यांची दशा कशी होती, हें मी लिहिण्यास नको. एथें एक पुस्तकगृह आहे त्याची दुर्दशा तर फार आहे ती लिहूं पुरवत नाहीं. जितकीं पुस्तकें आहेत तितकीं सर्व जुनाट आहेत. आणि त्याचे वरगणीदार म्हणाल तर एका एकापाशीं दोन दोन वर्षांची बाकी राहिली आहे. त्याप्रमाणें पुस्तकगृह रडकडत आजपर्यंत चाललें आहे. आतां जो कोणी बरोबर विचार करणार आहे, त्याणें सर्व वहिवाटीकडे लक्ष देऊन पाहावें. धारवाडांतील लोक जरी सुधारणुकींमध्यें कमी आहेत तरी सुधारणुकीपासून जे नफे होतात त्यांस ते अलक्ष करतात असें नाहीं. इंग्रेजी शाळेच्या स्कूलमास्तरच्या पगारापैकीं सरकारांतून २० रुपये मिळतात, बाकीचे सर्व लोक आपल्यांत वर्गणी करून देतात. सध्यां त्या लोकांचा उत्साह किती आहे हें पाहिलें असतां असें दिसेल कीं, वरगणीदारांकडे कांहीं पैसा बाकी न राहतां महिन्याचे महिन्यास मास्तरला पगार बरोबर पोंहचला जातो. आज संध्याकाळीं पुस्तकालयांत पुस्तकालयाच्या कमिटीदारांची सभा भरली होती. त्यांत अध्यक्ष रावबहादूर भिमराव प्रिन्सिपाल सदर अमीन होते, त्यांणीं पुस्तकालयाच्या खर्चवेचाची सर्व चौकशी केली त्या[illegible] समजलें कीं, दरमहा १२ रुपये उत्पन्न आणि खर्च सवा रुपयांचा, तेव्हां राव बहादूर यांणीं सर्व लोकांस पुस्तकालय चालविल्यानें काय नफे होतात याजवर एक सरस संभाषण केलें. त्या लोकांस बाकी देण्याविशीं विनंती केली. तेव्हां सर्व लोक बाकी एकदम देण्यास कबूल झाले. आणि पुस्तकालयाची स्थिति चांगल्या रीतीनें राहील असें करूं म्हणून कबूल झाले. त्या कमिटीचे मेंबर मि. सैफुद्दिन साहेब [illegible] यांणीं असें दर्शवलें कीं, जुनी बाकी देण्यानेंच हा कारखाना बरोबर चालेल असें नाहीं, परंतु वरगणीदारांनीं वर्गणी द्यावी, तेव्हां हें अध्यक्षांच्या मनांस बरोबर वाटून सैफुद्दिन साहेबांच्या म्हणण्यास त्याणें अनुमोदन दिलें, आणि सर्व बाकीचे सभासदांनीं एकमत होऊन जे शक्तिमान आहेत त्यांस नेहेमी वर्गणी देण्यास विनंती केली, त्यास त्याप्रमाणें वर्गणी नेहेमी होईल असें दिसतें. आणखी पंधरा दिवसांनीं दुसरी सभा भरणार आहे. तेव्हां विशेष मजकूर जो होईल तो लिहून कळवीन. सध्या सारांश इतकाच कीं, अध्यक्ष आणि सैफुद्दिन साहेब यांणीं या कामांत फार मेहेनत केली, आणि रा. वासुदेवरावजी वकील इंग्रेजी शिकलेले विद्वान आहेत. त्यांस ही त्या कामाचें फार अगत्य आहे. लवकरच हें पुस्तकालय चांगल्या स्थितींत येईल. आतां ज्ञानप्रकाशकर्ते महाराज मागें कसे धारवाडच्या लोकांनां आळशी म्हणत होतां!

एथील जडज मेहेरबान काकसन् साहेब फार स्वार्थी आहेत, लोक त्यांस त्रस्त आहेत. त्यांचा ही आश्रय या पुस्तकालयास मिळेल अशी आशा बाळगीत आहों. कलेक्टर साहेबांची स्वारी एथें आली होती, ती लवकरच पुन्हा फिरायास जाणार आहे. रिविन्यू कमिशनर त्या जिल्ह्यांत

आले आहेत. थोडक्याच दिवसांत एथें येतील. इकडे शांतता आहे. इतके दिवस जाळण्याच्या लांकडांवर कर असे तेणेकरून लांकडें इतकीं महाग होतीं कीं, गरीबगुरीबांचे फार हाल असत, आतां सरकारानें त्याची माफी केली यामुळें रयत लोक फार खुषी आहेत. कळावें.

विलक्षण सृष्टी.

मुंबई एथील सरकारी हस्पिटलांत एका पोर्तुगीस रायटरानें मेलेला डुकर आणिला होता त्याचे कपाळावर हत्ती सारखी सोंड असून, मनुष्यासारखें डोळे व कान आणि गाई सारखे पाय होते. ही अद्भुत वस्तू त्या रायटरानें त्या हस्पिटलांतील एका गृहस्थाकडे दिली. त्यानें ती पाहणारां करितां सांपळ्यांत घालून ठेवली आहे.

नवीन तोफ. मेसर आर्मस्ट्रांग साहेबांनीं तोफ बनवण्याची नवीन युक्ती काढून ती करून उडवून पाहिली. ही तोफ ३२ अंशांचा कोन होईल इतकी उंच करून आंत ३२ पौंड वजनाचा गोळा घालून उडवला तेव्हां तो गोळा ९००० यार्ड म्हणजे अडीच कोसांपेक्षां अधिक इतका दूर गेला.

सातारा— एथील माजी जुडिशियल असिस्टंट मि. पिन्ही साहेब जे हल्लीं धारवाडास ज्यायंट जडज आहेत त्यांणीं साताऱ्यास असतां काम फार चांगले रीतीनें व पुष्कळ केलें, म्हणून सरकारानें त्यांचे आभार मानल्या विषयीं त्यांस लिहिलें आहे. गं. मि.

करवीर ता० १५ जानेवारी — वाडी नरसिंह, एथें संगमावर ५ मीनहूस एक गवळी बुडून मरण पावला.

इचलकरंजी [illegible]कार यांणीं शिरदोणें एथें १० दिवस रामायणाचें नाटक [illegible] ते [illegible] स जाणार आहेत.

एथें शंकराचार्य स्वामींच्या समाधीच्या वार्षिक पुण्यतिथीचा उत्छाह तीन दिवस होऊन ब्राह्मण भोजन आणि दक्षणा वांटली. बाबासाहेब नरगुंदकर यांस धरण्याचे कामांत शिरशिंगाचे देसाई व परसगडचे मामलेदार यांणीं मदत केल्यामुळें त्यांस ५०० रुपये आणि शालजोड्या सरकारांतून हुकूम झाला. परंतु देसाई यांणीं कांहीं जप्त झालेली देसगीपैकीं गाव मोकळा व्हावा असें कळवल्यावरून सरकारास रपोर्ट झाला आहे. असें ऐकतों. वर्त. कं.

किरकोळ— पुण्यांत आलीकडे वानर येऊं लागले आहेत त्यांपैकीं एक मोठा वानर मस्त झाला आहे तो बेलाशक माणसांचे आंगावर धावो वाघ फोडून टाकतो असा बोभाट आमचे जवळ आला आहे त्याचा बंदोबस्त पोलिसानें करावा. एथें रस्त्यावर रंगारी लोक रंग काढून मेलाचें पाणी रस्त्यांत टाकतात येणेकरून दुर्गंधी येते याकरितां पुणे म्युनिसीपाल कमेटीनें याचा बंदोबस्त करून रस्त्यांत वागणारे लोकांस इजा विनाकारण होते ती दूर करावी.

रस्त्यावर लोक मैल करतात यासबबेनें त्यांस पोलीस अमलदार दंड करतात हें बरोबर आहे असें केव्हां म्हणावें? सरकारानें अशा प्रकारच्या जागा बांधून ठेवून लोक जर त्या प्रमाणें न चालतील, तर ते अपराधी समजावे. सबब ये विषयीं विचार म्युनिसीपाल कमिशनरांनीं करावा.

मिशनरींचा अर्ज.

या हिंदुस्थानांत ख्रिस्ती लोकांचा अधिकार चालू झाल्यावर त्यांचे लोकांपैकीं धर्मोपदेशक ज्यांस मिशनरी अथवा पाद्री असें म्हणतात, त्यांचा प्रवेश झाला. हे लोक आणि आपलें सरकार एक धर्मी खरें, परंतु त्यांस सरकाराची मदत म्हणून नाहीं. सरकार धर्माचे कामापुरतें मात्र यांस नोकरीवर नेतें. बाकी यांचा खर्च ख्रिस्ति लोक पैसा देतात त्यांतून होत असतो. त्या लोकांच्या निरनिराळ्या मंडळ्या आहेत त्यांस भाविक लोक द्रव्यद्वारें साहाय्य करतात. त्या लोकांच्या मोठमोठ्या जागीं शाळा आहेत, त्यांचे नोकर ख्रिस्ति जागजागीं येशू ख्रिस्ताचीं शुभ वर्तमानें सांगत फिरतात. कित्येक त्यांच्या शुभ वर्तमानावरून तद्धर्मानुयायी होतात. असा त्यांचा क्रम या देशांत चालला आहे, व लोक त्यांच्या या कामास अडथळा आणतात असें ही नाहीं. व तें नआणूं देण्या विशीं सावधगिरीही ठेवतात. असें असतां त्या लोकांची एवढ्यानें मनेच्छा पूर्ण होत नाहीं असें दिसतें. त्यांचा अन्य धर्मावर कटाक्ष व त्यांचा अपकर्ष करण्याचा मार्ग कांहीं निराळाच झाला आहे. यांच्या धर्माची आम्हांस जी कांहीं माहिती आहे त्यावरून असें कळतें कीं, ख्रिस्ति धर्माचा बोध मनाचे ठायीं होऊन त्यास अवलंबिलें तरच त्या धर्मांत गेल्याचें सार्थक आहे. आणि उपदेष्टे यांणींही त्या ख्रिस्ति धर्माचा बोध करित असलें पाहिजे. बोधावांचून दुसरे अन्य धर्मावर उपाय योजणें हें त्या धर्माप्रमाणें पाहातां विरुद्ध आहे. असतां मुंबईस कांहीं काळे व गोरे मिशनरी हे आपल्या एका सभेंत जमून त्यांणीं मूर्तिपूजक वगैरे ख्रिस्ति धर्मावांचून अन्य धर्मी यांचे देवास, देवालयास, व त्यांच्या भक्तांस ज्या देणग्या चालत आल्या आहेत, त्या बंद करण्या विशीं त्या अर्जांत अर्थशास्त्र, तर्कशास्त्र आणि धर्मशास्त्र वगैरे शास्त्रांतील इच्छेनुरूप कोट्या प्रदर्शित केल्या आहेत. त्या प्रकरणीं मुंबईचे गवरनर इन् कौंसलांत दोन अर्ज त्या मंडळीनें केले आहेत त्या अर्जांवर नेकनामदार गवरनर साहेब, नामदार रीडन व नामदार मालेट साहेब यांचे अभिप्रायही झाले आहेत. त्यावरून पाहातां उभयपक्ष एकमेकांस अनुकूल आहेत. एकपक्ष दुसऱ्या पक्षाचा आशय न समजतां वादास प्रवृत्त होतात त्यांचे वादाचें आश्चर्यच मानलें पाहिजे. मिशनरी सरकारास जें समजतात, आणि सरकार आपण कोण या विशीं मिशनरीस समजावतें, त्यांत अंतर तफावत आहे. तर, अर्थातच मागणारे पक्षानें नरम मानिलें पाहिजे. मिशनरी लोक मूर्तिपूजकांस अगर त्यांच्या देवधर्मास सरकारांतून नेमणुका देणें हें ख्रिस्ती शास्त्राप्रमाणें पाहातां महापातक आहे, आणि असें करणें ख्रिस्ती सरकारास प्रायश्चित्ताई धर्मावरून होत आहे. असें त्यांनीं सिद्ध केलें असतें तर त्यांच्या बाण्याप्रमाणें त्यांस शोभण्यासारखें होतें, परंतु अर्धे मिश्रण धर्माचें आणि अर्धे राजकीय कूटाचें, अर्जांत सामील करणें हें शुद्ध या आपल्या दयाळू सरकारच्या गरीब प्रजेच्या मनास व शरीरास इजा पोहचवण्याचें प्रदर्शक दिसतें. धर्मवेत्ते यांचे विचार राजकीय विचाराचें वेगळे पडत करून न असतात. राजकीय विचार प्रजांचे यथापालन व रक्षण होण्याकडेस प्रायः योजून असतात. आणि धर्मवेत्त्यांचे पारमार्थिक कल्याण मनुष्यमात्रास कोणते उपायांनीं होतील ते उपाय योजण्याकडेस असतात. असें आहे तर

या मिशनरी लोकांनीं या हिंदुस्थानांचे ख्रिस्ती सरकारानें त्या देशचे अन्य धर्मी प्रजेचे देवांच्या, देवालयांच्या किंवा देव सेवा करणारांच्या मामूल देणग्या बंद करण्याविशीं अर्ज करणें हें त्यांच्या थोर विचारास शोभत नाहीं. उलटें त्यांच्या ज्ञानशक्तीस व धर्म प्रसारणा करण्याचें सामर्थ्याची न्यूनता यांचे ठायीं आहे त्याकरितां असे उपाय करतात हें सूज्ञांचें अनुमान होण्यास जागा होते. या लयत्यांनीं चाललेल्या अनुक्रमांतच विचारशक्तीचा उपयोग केला असतां त्यांत त्यांचें महत्व दिसून येईल.

रेलवे— गेल्या सोमवारीं सायंकाळीं खंडाळ्याहून गाडी येत असतां, दापुडी पाशीं एका एकीं लोखंडी रस्त्यांवरून तिसऱ्या क्लासच्या गाड्या खालीं सरकल्या, परंतु त्यापासून कोणाही प्राणसास व मालास धक्का पोंचला नाहीं. गाड्या रुकोंहीं रेलवे कंपनीचें सामान मात्र मजिद झालें. त्यासमयीं गाडी चालवणारा पूर्ण चतुराई करून एकदम गाड्या चालवण्याच्या बंद केल्या. म्हणून मनुष्यांस बिलकूल धोका पोंचला नाहीं. बोरघांटा नजिक वणी म्हणून खेडें आहे. तेथें दोन लोखंडी सडकेकडील गोरे मक्तेदार यांचे गेल्या बुधवारीं रात्रीं खून झाले. तेथचे मजूर लोक बहिगावरून खंडाळ्यास पुष्कळ पकडून आणले आहेत. समारें १५ दिवसामागें एक गोरा मक्तेदार उकसाआपाशीं भीमा नदीवर पूल तयार होत आहे त्यावर लांकडी तक्ते टाकले आहेत, त्यावरून जात असतां घेरी येऊन खालीं पतन पावला तेथे दगडाचे वगैरे प्रहार होऊन तत्काळ मरण पावला.

बडोदें— या संस्थानांतून खबर आली आहे कीं, तेथें सर्व प्रकारें हल्लीं स्वस्थता आहे. गायकवाड सरकारच्या पानमहालांत नायकडा आणि भिल्ल यांनीं गांवगन्ना लूट करण्याचा क्रम चालविला आहे. हे उपद्रवी रानटी लोक लूट करून आसपासचे जंगलांत जाऊन दडतात यावरून सरकारानें क्यापटन वालर साहेब यांचे हाताखालीं ५०० लोक देऊन बंदोबस्त करतां पाठविले आहेत. आणि तें जंगल कापून टाकून त्यास आग लावून द्यावी असा बेत आहे. असें केल्यानें त्या लुटारू लोकांच्या लपण्याच्या आश्रययुक्त जागा नाहींशा होतील.

दिवाणीअदालत—एथील जाइंटजिडजानें कसबे खेड येथील कोर्टांत एकानें ५ रुपयांचा दावा केला. त्यांत त्याणें दस्तऐवज दिला त्याबद्दल शक येऊन तेथील मुनसफांनीं तो कागद रद्द करून वादी तर्फे दावाही रद्द केला. पुढें त्यान वादीनें त्या मोकदम्याचें अपील एथचे अदालतींत केलें नंतर चौकशी होऊन सदरहू दस्त शकाचा असें अडजास यावरून तो खवला माजिस्त्रेटाकडे पाठविला. आणि विनाकारण अपील करून कोर्टास तसदी दिली याबद्दल ५०० रुपये दंड वादीवर गेल्या शनवारीं ठरविला आहे.

विश्वास खंडेराव उर्फ दाजिसाहेब रास्ते नादार बनून जावें म्हणून, मुंबईचे सुप्रीम कोर्टांत अर्ज केला, त्याची चौकशी गेल्या सोमवारीं होऊन त्यांस नादारीचें जयपत्र मिळालें नाहीं येणेकरून पुष्कळ लोकांस आनंद झाला आहे

हें पत्र पुणें एथील ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें

ज्ञानप्रकाश.

पुणें— गुरुवार तारिख २७ जानेवारी सन् १८५९ इसवी.

ज्ञानप्रकाश.

पंतसचीव— श्रीमंत पंतसचीव यांची स्वारी ग-[illegible]ंगकरारीं मेहेरबान एजेंट साहेब व असिस्टं-ट अडज व ज्वाईंट जडज साहेब यांच्या मुलाकतीक-रितां बैठकघर गेली होती, आणि [illegible] बुधवारीं एजेंट साहेब यांची स्वारी पंतसचीव यांचे मुलाकतीकरि-तां शहरांत आली होती. असो श्रीमंत पंतसचीव यांचा इतमाम स्वारी येतानां राहावा तसा न राह-ण्याचें कारण त्यांचे एथील वकील त्यांची चूक होय. मेहेरबान एजेंट साहेब यांजला मोरसरका-रची स्वारी २५ मीनहूस येणार आहे असें जाहीर केलें त्या अन्वयें एजेंट साहेबांनीं ताकीद फिर-वली. परंतु स्वारी २२ मीनहूस आली. तेव्हां अ-र्धांनच दिवसाचे फरकामुळें इतमामास फरक झा-ला. कोणाही सरकारचे वकील लोकांचें हें काम आहे कीं, आपले यजमानाविशीं व त्याचे हरए-क कामकाजाविशीं दखलगिरी इमानें इतबारें ठे-वावी. वकील लोकांनीं ज्या इतमामानें राहाण्याविशीं तजवीज करून हुकूम केला असेल त्याप्रमाणें त्या स्थलीं राहावें. तर त्या वर्तणुकीविशीं व सद-रील चुकीविशीं वगैरे मजकूराचीं पत्रें आम्हांस आलीं तेणेंकरून आम्हीं फार दिलगीर आहों. असो त्या पत्रांविशीं पुढें विचार करूं. जागेच्या संकोचास्तव तूर्त इशारा करणें अवश्य झालें.

मेहेरबान गोपाळराव हरी देशमुख असिस्टंट इनाम कमिशनर यांची स्वारी सातान्याहून एथें गेल्या सोमवारीं आली आहे.

पराभव— अलहाबादेहून १८ जानेवारीची ख-बर तारायंत्र द्वारें आली आहे त्या ठिकाणीं रो-हिलखंडाचा कमिशनर याणीं वर्तमान पाठविलें आहे कीं, त्या यांनीं वीस हजारांपासून तीस ह-जारांपर्यंत बंडखोर लोकांचा संहार आणि परा-भव करून त्यांस सारदा नदीपार हांकून लावू-न दिलें त्यांच्या सर्व तोफा हस्तगत झाल्या, आ-णि नरपतसिंग आणि बेनीसिंग बंडखोरांचाल पुढारी हे या प्रसंगीं मारले गेले.

हिंदुस्थानचा कम्यांडर इनचीफ यांच्या हाता-खालील इंग्रेजांची फौज व गोरखपूर एथील बं-डखोर सरदार मेहदीहुसेन याच्या हाताखालील लोक यांजमध्यें एक लढाई झाली तींत बंडवा-ल्यांचे मेले व जखमी मिळून पंधराशें लोक ज-खमी होऊन त्यांचें दारुगोळा वगैरे लष्करी सा-मान इंग्रेजांच्या हातीं लागलें अशी बातमी आ-ली आहे. ही लढाई सकाळपासून संध्याका-ळच्या चार वाजेपर्यंत चालली होती.

थोडक्याच दिवसांवर विलायतचे राणी-च्या या देशांत प्रकट झालेल्या जाहिरनाम्यावर हुकूम आपल्या हत्यारें इंग्रेजांच्या स्वाधीन करून माफी मिळविण्याच्या उद्देशानें अरा प्रांतांत पुष्क-ळ थवेचे थवेचे तेथील मुलकी अंमलदारांक-डेस येत चालले आहे. अशी एथें बातमी आली

धू

मुक्काम लष्करनजीक ग्वाल्हेर.

मिती पौषशुद्ध १० रोज सोमवार शके १७८०

१ लखनौकडील आतां आलीकडची बातमी आली आहे त्यावरून समजतें कीं, बेगम व तिचे अनुयायी लोक त्या इलाक्यांतून निघून बहुधा नेपाळचे राज्यांत गेले. मार्गानें मोठे युक्तीनें म्हणजे कांहीं जरबीनें, व कित्येक ठिकाणीं पैशाची लालूच दाखवून, या प्रमाणें जसाजसा प्रसंग पडेल तसातसा उपायकरून रस्ता काढून घेतला. नानासाहेब हेही त्या जमावा बरोबर असावेत असें अनुमान करतात

१ तात्या टोपे याजविशीं आलीकडे कांहीं विशेष लिहिण्या सारखी खबर आली नाहीं. बहुत करून त्याचा रोख टोंक वगैरे कडे पुनः असावा असें वाटतें

१ संक्रांतीपासून एथें थंडी जाऊं लागली आहे. असें वाटतें कारण, आज दोनतीन दिवसांपासून हवा ऊष्ण पडत असते.

१ काल एकादशीचे दिवशीं रात्रीं रा० विठ्ठलराव बाबा सिंदे यांचे वाड्यांत नवीन उभारलेले नाटकाचा खेळ झाला. कौंस वधाची कृती चांगली केली होती त्या समयीं आमचे चिमटे नारायण बावा सन्यासीही तेथें होते. त्यांस कृष्ण लीला व गोपींचा खेळ पाहून बहुत संतोष झाला. या बावां बद्दल कांहीं मजकुराचा जीर्णोद्धार करण्याचें आपल्यास मागले एक पत्रांत वचन दिलें होतें. तें पुरे करतों.

चिमटे नारायण बावा सन्यासी.

चि रचुनि कीर्ति केली, स्वगुणें अनुपस्य अर्थ
साधूनी ॥ कामादिक षड्वैरी, जिंकुनि भगव
त्प्रसाद साधूनी ॥ १ ॥

म जवांटनत साकीं, नारायण नाम वेष धारी
तो ॥ "चिमटे विशेषणाचा, अन्त्यजनाकाय
हास्फधारी तो ॥ २ ॥

टें भासाधुपणाचा, वहु भिरवी ह्याजनांत उ
च्छक ॥ भासे जैसा वसला, पीन घरायान-
दीतिरासीं बक ॥ ३ ॥

ना नादेशीं फिरला, फरतां करतां न दोंग ह्री उर-
ले ॥ ना [illegible] बावाचें मन, तरि वेश्योच्छिष्ट से-
वनें [illegible] ॥ ४ ॥

रा त्रीं [illegible] चें, कोण शकें कर्म जें पहायाला
॥ तरुणा [illegible], सात्विक कां मानि
तां रयात्याला ॥ ५ ॥

य लमनीं स्वार्थाचा, बाहेर परमार्थ ह्याजना
शिकवी ॥ चिमटा रव्यान अपार [illegible]
कला कथावयासीं कवी ॥ ६ ॥

ण नउपयोगीं पडला, अर्थाला विटवला कसा
यानें ॥ ज्ञांशीं तचौर्य केलें, म्हणती चिमटे
बवा कसा यानें ॥ ७ ॥

बा यांस भ्रष्ट केल्या, रुसतो फुगतो कशांस मे
लाहो ॥ साळू सकु, बकु, मैना, + + ये
उनी उमेला हो ॥ ८ ॥

वा णी वृथा गुणाची, सिरीं मंदिल वेष्टितो
कपाळाला ॥ चंदन अडवें लेपी, येणें काळु
ळ विलोक पाळाला ॥ ९ ॥

सं सारसो डिला परि, हौस बहु उंच छा टिल्या
याल्या ॥ अंतरिं नग मे वळला, दांभिक कृ
तिसाधल्या भल्या याल्या ॥ १० ॥

न्या हाळुनि स्त्रियांसि नाचे, जैसा दीपपतंग
पाहातां कीं ॥ सोसांमृत त्या गुनि गुदस्करव
मानी भाशानें पहावा कीं ॥ ११ ॥

सि वशिव जगन्निवासा, अज्ञुनी कां नावरी सि
या मतिला ॥ नारायण बावाच्या, निशि
दिनि वळवा बळें च या मतिला ॥ १२ ॥

येणें प्रमाणें द्वादश अक्षराच्या आर्या यथामती रचून पाठवल्या आहेत, त्या वाचणारांनीं वाचून चुका

माफ कराव्या. हे विनंती.

आपला मित्र
येणट्टष.

ग्वाल्हेर जानेवारी १०—— अलीजाबाहादर शिंदे महाराज यांणीं राज्यकारभार स्वतः पाहाण्यास आरंभ याज पाडव्यांत केला आहे. हें पाहून बहुतांस मोठा आनंद झाला आहे. दिवाण साहेब यांजकडून पंडित हरनाथजी व दाजाजी निमणाजी असे दोन नायब दिवाण हजर असून काम पाहूं लागले आहेत.

पंडित हरनाथजी यांणीं यागी (फिसादी) लोकांवर नजर जबर ठेवली आहे. यामुळें त्यांचा एथें प्रवेश व्हावयाचा नाहीं, व त्यांणीं ही खूप समजून राहावें कीं, जर एथें येण्याचें मनांत आणतील तर त्यांस कायद्याप्रमाणे शिक्षा मिळेल.

दिल्ली गाजिटचे पत्रांत ता०५ मीनहूची बंडाची खबर अशी लिहिली आहे कीं, बाळाराव हा भुजपुरी लोक घेऊन नेपाळचे मुलखांत गेला. त्याचे लोक असें म्हणत होते कीं, नेपाळचे दरबाराकडेस आश्रय मागण्यास जात आहों. त्याणें आश्रय दिला तर बरेंच आहे नाहीं तर आम्ही आपले घरोघर फुटून निघून जाऊं.

ग्वाल्हेर कांटिजेंटच्या पलटणी पैकीं कांहीं लोक एका कमेदाराचे हाताखालीं असून त्यांची आणि रेवेच्या मुलखांतले डेप्युटी ओलवोनच्या टोळी बरोबर लढाई झाली त्याविषयीं असें दिसतें कीं, त्या साहेबावर दोन शिपायांनीं हल्ला केला, परंतु त्याणें एकास गोळी घालून गार करून दुसऱ्यास ही जखमी केलें. त्या समयीं त्या साहेबास एका सोजिरानें मदत करून जिवाचा बचाव केला. तथापी त्यास ज्या जखमा लागल्या होत्या त्यामुळें त्यास पाय तोडून टाकणें जरूर झालें

मुजफर नगराहून ता०८ मीनहूची बातमी आली त्यावरून समजतें कीं, बाबा साहेब आणि त्याचे हाताखालील बंडवाले नेपाळचे तरीचे मुलखांत पळून गेले आतां त्यांचा बंदोबस्त पूर्वीच घेतला नाहीं तर ते बहुधा उपद्रव देतील.

मनुष्यांची उपजीविका गवतावर होत नसते. आणि जरी तसीच होत असेल तरी सारन, चंपारण्य, व तिहूत या परगण्यांत लवकरच गडबड होईल. या बंडवाल्यां बरोबर तोफाही आहेत. आणखी ते पाशीं मरूं लागले म्हणजे ते कोणत्या दिशेस जाऊन लुटालूट आणि धामधूम करून तोडतील हें त्यास समजत नाहीं, सबब नेपाळचे सरहद्दीवर जे पराणे आहेत त्यांचा बचाव एकदम करावा. याशिवाय बेगमचे लोक त्याचेच टोळी त्याच रस्त्यानें जात आहे असें समजतें.

सदरअदालत— आमच्या ता०१७ चीच्या पत्रांत सदर अदालतीचे दिवाणी शाखे नकरणीं मजकूर कांहीं लिहिला आहे. त्याचें कारण हेंच कीं, शिरस्तेदार, नाजर, मुनसफ, सदरअमीन, प्रिन्सिपाल सदरअमीन आदिकरून मोठ्या जोखमीच्या जागा देणें झाल्यास मनुष्य कायद्यांत हुशार व वहिवाटींत माहितगार आणि बुद्धिवान् व ज्यांस विद्याभ्यास होऊन ज्याणे पुष्कळ ग्रंथ अवलोकन केले आहेत, ज्यांचा विद्वत्तेच्या योगानें ज्याची विचार शक्ति व सदाचरण हीं चांगलीं झालीं आहेत. अशांची योजना केली असतां न्याय इंग्रजी राज्यांत चांगला मिळतो हें लोक म्हणूं लागतील. हल्लींच्या क्रमानें इंग्रजी राज्यांतील न्याय वास्तवीक मिळण्या पेक्षां न्याय मिळण्याची ठेवण चांगली म्हणजे दाद मिळण्याच्या पायऱ्या व त्यांची वरील व्यवस्था हींच मात्र पसंत आहे. बाकी इनसाफ मिळण्याची मुलामी तन्हा सर्वां पुरी आहे. असो गतगोष्टीचा विचार कर-

त्या पेशा सांप्रत व पुढें चाईट घडणाऱ्या गोष्टी कडे लक्ष पुरवणें हें बरें. हल्लीं सदर अदालतीनें मुनसफीच्या जागा केवळ सदरेच्या कचेरीत परिक्षा देऊन कोणत्या प्रकारें सनद घेऊन आलेल्या उमेदवारांसच द्यावी. ही वहिवाट बंद केली. हें एक बरें झालें. श्रीमंत खानदानीचे वगैरे असे जे असतील त्यांसच त्या जागा द्याव्या. असें सरकारानें ठरवलें होतें आणि शहाणे, विद्वान् व ज्यांची तर्कशक्ति चांगली व निर्मळ अशांची या जागेवर योजना करण्याचा अनादर झाला होता, परंतु आतां कोणी सूज्ञ जडज यांस अशा पुरुषास नेमणे झाल्यास एक मार्ग झाला आहे.

आतां सदर अ मीनीच्या जागा देणें त्या जाची सरकारी कामांत व द्रवाणींत नोकरी बहुत वर्षें होऊन त्यास सरटीफिकिटें अब्रूपत्राप्रमाणें मोठे सरकारी हुद्देदारांकडून मिळाली असतील अशास दिल्यानें प्रत्येक कामगार अब्रू व नोकरीविशीं जपत जाईल, आणि जपल्याच्या योगें त्याचे आशेचा भंग सरकाराकडून झाला नाहीं असें त्यास वाटूंलागेल. असो हल्लीं अमदाबादेस प्रिन्सिपाल सदर अमीनाची जागा रिकामी झाली आहे त्या जागेवर सदर अमीनांतून कोणी नेमला जाईल असें तर वाटतें, परंतु सदर अमीनां पैकीं कोणाचा हक्क पोंचतो या विशीं आम्हीं आपल्या बातमीदारांकडून शोध आणवतां सोलापूरचे सदर अमीन रावबहादूर शामराव अपाजी हे दिसतात. त्यांची नोकरी सरकार कामांत सुमारें ४० वर्षें झाली आहे. पैकीं सुमारें २२ वर्षें दिवाणी खात्यांत न्यायमनुसफी करण्याकडेस गेली आहेत. बाकीची नोकरी रिविन्यु व फोजदारी यांकडे झाली आहेत. फक्त सदर अमीनाची चाकरी सुमारें ५ वर्षें झालेली आहे. या इतके वर्षांचा सरकारी नेटीव नोकर कोणी या इलाक्यांत टिकलेला असेल असें वाटत नाहीं तेव्हां यांचा हक्क विशेष आमचे नजरेस येतो. परंतु सदरेच्या नजरेस आम्हां प्रमाणेंच येणें ही स्वतंत्र गोष्ट आहे.

मेहेरबान वेरिंगटन साहेब पोलीस कमिशनर यांची स्वारी सूर्त एथें आहे. पुणे पोलीसचे सुपिन्टेंडेंट साहेब हे माबळेश्वरास रजेवर गेले त्यांचें काम खानसाहेब फामजी नसरवानजी पुण्याचे फोजदार हे अकटिंग काम चालवीत आहेत. डिपुटी फोजदार मि. सयद्गुलाम अली महंमद रेजा हे भडोजेस रजेवर गेले आहेत त्यांचे कामावर अकटिंग मि. सापूरजी जेहानजी रजी यांस नेमलें आहे.

अम्हांस असें समजलें आहे कीं, धारवाडएथील फोजदारीचे जाग्यावर वेंकटराव यांची नेमणुक होऊन तेथील फोजदार याणें आपलें काम बरोबर केलें नाहीं सबब त्यास कमी पगारावर उंबळ येथें निमे पगारावर २० रुपयांचे जागेवर पाठवले. आतां यांस एकदम ४० रुपये पगाराच्या माणसास निमे पगारावर नेमलें, तेव्हां यांतील कारण ही त्यांस अगदीच बडतर्फ करण्यासारखें कांहीं तरी पोलीसकमिशनर साहेबांचे दिलांत आलें असावें असें आम्हांस वाटतें.

हिंदुस्थानचे कम्यांडर इन्चीफ साहेब यांणीं नेपाळ सरकारचे सरहद्दीचे आंत बंडवाल्यांवर हल्ला करण्यास जाण्याकरितां परमानगी मिळावी म्हणून नामदार गवरनर जनरल साहेब यांस निरोप पाठवला आहे. असें इंग्लिशम्यानचे समजण्यांत आलें आहे.

हें पत्र पुणे तां. भ. ञा. कृ. अं. ग. यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

वर्ष ११ पत्र ५ ज्ञानप्रकाश. ४९

पुणे — सोमवार तारीख ३१ जानेवारी सन् १८५९ इसवी.

पत्राची किंमत.

१० दरसाल ५॥ अगाऊ दिल्यास.

जाहिरात.

बाळकृष्ण रावजी शेवडे ऊर्फ आपा शेवडे पेठ रविवार यांस

गजाबाई कोम दादुभाई इजकडून तुम्हांस सर्वांस कळवितें कीं. माझा पुत्र मयत मलिक भाई याणें रुपये १२०० घेऊन त्याजला रविवार पेठेंतील घर गाहाण ठेऊन ताब्यांत दिलें| आणि करार केला कीं, दोन वर्षांनीं रुपये न दिले तर हेंच खरेदी म्हणून वगैरे लिहून दिले त्याची मुदत चार दिवसांवर आली, तर मी रुपये गाहाणदार यांचे देत असतां मुदत याजवीन आहे. यास्तव आतां तुम्हीं आपले रुपये व्याजसुध्धां ज्या लोकांकडून घेणे ते लोक लिहितों.—

१ आत्माराम मोरेश्वर चांदवडकर पेठ सदाशिव.
१ विठ्ठल जनार्दन जोशी व्यवहारे पेठ शुक्रवार.
१ बाळकृष्ण विठ्ठल मोडकाशी पेठ कसबा.
१ एसजीविन् काशिबा गुंजाळे.

येणे प्रमाणें चार असामी यांजकडून त्यां... हिशेब दाखवून कागदपत्रावर भर ... देऊन ऐवज घेणें. पुढें व्याज मिळणार न. ... व नुकसान पडेल व हें घर कोणी आतां खरेदी किंवा हरएक प्रमाणें घेईल, तर. त्याचा जबाबदार तो होईल ता० ३० जानेवारी सन् १८५९ इसवी.

(सही) गजाबाई कोम दादुभाई मेढेचे
नि. बांगडी मालकिणीचे हात चीरुद असे.

ज्ञानप्रकाश.

धारवाड — ता० २७ जानेवारी. मेहेरबान बाकस साहेब सरकीट बेळगांवास गेले आहेत ते मध्ये दती कोउनाचे गेज नामे पाहून लवकर येणार आहेत. — मेहेरबान पिन्ही साहेब यांची स्वारी रजेवरून परत ता० २५ रोजीं आली. यांस मराठी भाषा उत्तम समजते, असें त्यांच्या कामकाजावरून मासे पाहाण्यांत आलें आहे

रेविन्यू कमिशनरची स्वारी हुबळीहून एथें ता० २५ मीनहूस येऊन पाटील कुळकर्ण्यांच्या खाने कीर्दीची चोकशी चालली आहे. — हुबळीचे पोलीस अमलदार हे गैरशिस्तपणानें रेविन्यू कमिशनरांस भेटण्यास गेले सबब मग काय पुसावयाचें आहे.

तात्या आणि रावसाहेब यांपैकीं कोणी एकही धरून देईल त्यास दाहा हजार रुपये बक्षिस मिळेल म्हणून जाहिरनामा लागला आहे.

देणगी — ग्वालेरीहून शिंदे अलीजा बहादर अग्यास सरकाराकडेस पळून गेले, त्यासमयीं एक खिसमतगार त्यांचे घोडया बरोबर दिडला सबब त्यास खुशी होऊन १५०० रुपयांचा गाव नगरजिल्ह्यांत इनाम दिला. याचें नाव देणगी!

खेद— येथील मामलेदार यानें हल्लीं आठ वर्षें पर्यंत काम केलें, परंतु त्यांस आतां दूरचे मनुष्य व पदार्थ वगैरे स्पष्ट दिसत नाहींत. त्यांच्या उरफा त्या बाहुल्या आहेत, तेणेकरून त्यांस कामकाज वगैरे परतंत्रतेनें करावें लागतें, वगैरे मजकुराचा अर्ज आलेला आहे अशी खबर लागते. उरफा त्या बाहुल्या असल्या तर त्यास उपनेत्र लावून कामकाज करण्यास हरकत पडणार नाहीं कारण लघुदृष्टी, व बहिरे असे सरकारी कामगार कित्येक आहेत, व त्या गोष्टी कामकाजास अडथळा करणाऱ्या नाहींत, पण वार्धक्यामुळें जर दृष्टी भाव होऊन अदर्शन होत असेल, तर मामलेदार खरोखर कोणत्याही कुधाचे उपयोगी नाहींत. त्यांची पेनशन वाल्यांत सरकारनें गणती करून पेनशन त्यांस द्यावें हें चांगलें. त्या अर्जावरून चौकशी होऊन त्याचा अखेर निकाल काय होईल तो आम्हीं कळवूं.

पुणे अवसरवरचे पत्रांत त्याचे बातमीदारानें २रे जानुआरीस बांकी एथील छावणीहून लिहून पाठवलें आहे कीं, ७ हजार स्वारांतील दोघे स्वार चुकले होते त्यांनीं नेनें आदले गेल्या संध्याकाळीं सांपडली. त्या दोघां स्वारांनीं प्रत्येकीं एका कावाम सिगी घातली होती. दोन तोफा जंगलांत सिवाल्या, त्या कृध्यां एकंदर सात झाल्या. कर्नल क्रिस्तीची फौज पुढून १५ कोशांवर जाऊन तेथें लढाई मारून तिनें दोन तोफा मिळवल्या आहेत. त्याच स्वारांनें पल्टणी वरील मेजर हार्नसाहेब यांचें प्रेत संध्याकाळीं छावणींत आणलें. असें म्हणतात कीं, ते यच्या नदीच्या कांठीं पाण्यांत बुडाल्या त्यानीं तें प्रेत सांपडे. त्यास जखम लागली नव्हती. त्याचें प्रेत मुखमुद्रा स्थिर दिसत होती. त्यांला त्यांचे पल्टणीचे लोकांनीं स्मशानापर्यंत सन्मानें नेऊन पुरलें. याचें जलचारित्र त्याच पल्टणानें मुख्याधिकारी सर डबल्यू रसेल साहेबांहीं वाचून दाखवलें ३रे तारखेस दोन प्रहरीं रापती नदीकडे कुच करण्याविशीं त्या फौजेस हुकूम झाला.

लष्करी— गोरी ८६वे पल्टणचा डिपो एथें आहे त्यांणीं अम्यास आपल्या पल्टणीस जाऊन मिळण्याकरितां तयार राहाण्याविशीं हुकूम झाला आहे, परंतु बायका व मुलें नेण्यास मागाहून हुकूम होईल. अवसरवरवाला म्हणतो कीं, १७ सार्जार त्या पल्टणचे हल्लीं निकडेस जाण्याकरितां तयार आहेत. ९ वी काळी पायदळ पल्टण सिहूर सोडून १३ वे जानेवारीस ग्वाल्हेरीच्या मार्गानें सिप्रीचे छावणीस ३ रे फेब्रुआरीस पोंचावयाची आहे. मुंबईहून ४ थी गोरी पल्टण गेल्या गुरुवारीं निघून जलमार्गानें गुजराथेकडे टंकारी पास जाण्याकरितां गेली. हैदराबादेंजरची कंपनी आणि १ ली व ३री त्यांगंची. आणि २री व ६वी पायदळ त्या हैदराबाद कांटिजेंटीच्या डिट्याच मेंटीस तीन महिन्यांचा भत्ता देण्याविशीं सरकारानें सांक्शन केलें आहे.

पुणे अवसरवरानें आनंदाची बातमी लिहिली आहे कीं, निजामाचे संस्थानांत रोहिल्यांची स्वस्थता करून महा शूर जनरल सर ह्यूरोज साहेब परत पुण्यास येण्याची वाट आहे,

---

अलहाबादेहून एक पत्र आलें आहे त्यांत असें आहे कीं, बरेली एथील ठाकूर लोकांनीं बरेली एथील लोकांस पीडा दिली या बाबें सरकारास अर्ज केला आहे, त्यांतील मतलब असा आहे कीं, बंडाचे गर्दीत आमची दोन लक्ष २००००० रुपयांची मालमत्ता लुटली गेली व आमची पुष्कळ सोयरी माणसें मारलीं गेलीं असा अर्ज सरकारांत आला आहे.

आम्हांस टेलिग्राफ आधारें कळतें कीं. कलकत्यांतील राजकीय अपराधी यांणीं नामदार गवरनरजनरल यांस असा अर्ज केला आहे कीं, राणीच्या जाहिरनाम्या बरहुकूम आमची मोकळीक व्हावी.

भूगाव इलाका मोंगलाई एथून २० जानेवारीची खबर आम्हांस एका गृहस्थानें दिली त्यावरून समजतें कीं, सरकारचे जवान रोहिले लोक पळून गेले त्यांचा शोध करीत आहेत. त्यांत दररोज सुमारें ८ अगर ९ तरी सांपडतात त्यांस धरून त्यांची चौकशी होऊन अपराधाप्रमाणें नाशियद होते. एके दिवशीं मेहेरबान बमनजी दस्तुरजी असिस्टंट कमिशनर मांत पश्चिम वऱ्हाड हे सरकारचे तर्फेनें बंदोबस्ताचे कामावर आहेत. त्यांणीं सदरहू रोहिले लोकांवर हल्ला केला. तेव्हां त्यांणीं ही गोळ्यांचा मार केला. परंतु त्यांतून पार पडून त्या लोकांपैकीं कितीएकांस पकडून आणून चौकशी चालू आहे. थोडे दिवसांत या रोहिल्यांचें बंड अगदीं मोडलें जाईल. आणि आतां सरकारचे कुमकेचे लोक जालन्यास जातील असें सदरल वरून समजलें आहे.

ता॰ १३ दिल्ली ग्याजिटचे समजण्यांत आलें आहे कीं, रजपूताना एथील बंडखोर ठाकूर लोकपैंकीं जोतपूरचे राज्याचे कांहीं शिपाई बिघडले आहेत त्यांस आपणा बरोबर घेऊन ते मोठ्या फौजेनशीं मारवाडाहून परत येऊन नागपूरचे मुलुखांत शिरून मुंडवा एथें तळ देऊन राहिले आहेत. त्यांणीं त्यांचे ही आसपासचे तीन चार गांव लुटून फस्त केले. आतां त्यावर सरकारची फौज गेली आहे. असें बंबे ग्याजिट आधारें कळत आहे.

किरकोळ — हिंदुस्थानचे कम्यांडर इन् चीफ साहेब यांचा बाप होता तो विलायतेस ता॰ २९ दिसेंबर रोजीं मरण पावला.

फरकाबादचा नवाब यास सरकारानें धरून त्यास संभाळण्या करितां सुमारें एक पल्टण ठेवली आहे.

जालवणची ताराबाई या राजकीय कैदी गेल्या आहेत तेव्हां त्यांस दुसरे कैदखान्यांत ठेवणें हें योग्य नव्हे हें जाणून तीस व तिचे लोकांस [illegible]गीरचे किल्ल्यांत ठेवण्याचा सरकारानें ठराव करून तिचे बंदोबस्ता करितां एक पल्टण ही ठेवली आहे. असें समजतें.

बोरघाटापासींच्या एथें रेलवे रस्त्याचें काम चाललें आहे त्यावर मजूर लोक काम करीत आहेत त्याविषयीं वर्तमान पूर्वीं आलें त्याहीपेक्षां हल्लीं आलें आहे तें कांहीं जबर आहे तें असें कीं मजूर लोक आसपासचे गोरे लोकांवर उठले व कितीएक बायका आणि मुलें गोरे लोकांचीं त्यांतून मोठ्या मुष्किलीनें सुटून आपला जीव फक्त घेऊन खोंपोलीस

पळूनी जाणें प्राप्त झालें त्यांत करानाबाचा एक गोरा लोक होता. त्यास दगडांनीं ठार मारला व कितीएकांस जखमा ही लागल्या आहेत परंतु त्यांत फार भारी इजेचा एकही नाहीं. मिसिस करसरच्या योगानें एक कुटुंब बचावलें गेलें. या दंग्याचें मूळ अद्यापी समजलें नाहीं. परंतु इतकें खास समजतें कीं, हें कारण मजुरीच्या कामाचे चाकरीस जे लोक ठेवले आहेत यांचा सोशिकपणा व काम शिकण्याची योग्यता येविषयीं मीं जें पाहिलें आणि ऐकलें आहे त्यावरून असें वाटतें कीं, हल्लींचा हा दंगा होण्याचें कारण इतकें दिसतें कीं त्यांस नीट वागवलें नाहीं. मुख्य कंत्राटदार याणें पोटचे मक्ते दिले त्यांणीं आपल्या फायद्यावर नजर देऊन त्यांस वाईट रीतीनें वागवतात त्यानें त्यांस सहन होत नाहीं. यास उदाहरण असें समजतें कीं, केवळ गोरेच लोक त्यांवर सक्ती करतात असें नाहीं; काळे लोकांपैकीं जे ओवरसीयर तेही असेंच करतात. पहा जर कोणी काम बरोबर केलें नाहीं तर गोरे छडीनें इशारा मात्र करतात. परंतु नेटिव लोक स्वदेशीय लोकांवर जुलूम करतात, तो गोऱ्यांहून जास्त आहे, कारण ते त्यांस शिव्या देतात. तेणेकरून त्यांचे जिवास कितीं दुःख होतें हें कंत्राटदारांवर फिर्याद करतात त्यावरून समजतें, त्यापैकीं एक फिर्यादीचा मासला पुढें लिहितों.

"साहेब! साहेब! मोकदम यांणीं आम्हांस मारलें तरी चिंता नाहीं. परंतु त्यांणीं आमच्या आया आणि बहिणींचीं वगैरें नावें घेऊन शिविगाळ वगैरे देऊं नये, हें आमच्यानें सोसवत नाहीं."

या देशांत जीं कांहीं सरकारी कामें झालीं आहेत त्यांत महिनत काळे लोकांचीच मुख्य त्येहे तेव्हां त्यांस मजुरीनें कामास लावण्याची ज्यांची इच्छा असेल त्यांणीं त्यां बरोबर प्रामाणिकपणानें वागुन त्यांची मजूरी द्यावी. आणखी त्यांचे मर्जीप्रमाणें त्यांस कांहीं तरी वागवावें. पूर्वी एक वेळा असेच मजूर लोकांवर सक्ती झाल्यामुळें काम बंद झालें, परंतु हल्लींचा हा प्रकार कोणते कारणानें उपस्थित झाला हें जर सिद्ध होईल तर बरें होईल, परंतु असेंच असेल असें मनांत न आणितां खरी हकिकत काय आहे ती समजण्याची वाट पाहात आहों. सदरहू विषयीं चौकशी होण्याकरितां मांग लोकांनीं गोरे लोकांस मारले ते मारणारा पकडून नेला. त्यास पकडण्याकरितां पोलीस कडून रस्त्यावरून संशयी लोक जात होते त्यांस एथून गाडींतून सुमारें १५० लोकांची रवानगी सदरहू खोपवलीस झाली आहे. परंतु अद्यापि अमुकच अपराधी येविषयीं खुलासा झाल्याचें आम्हीं ऐकलें नाहीं. परंतु आम्हीं लवकरच ऐकूं अशी आशा आहे.

नेमणुका.—कपतान एफ. स्नायडर कर्नाटकाचा अकटिंग पोलिटिकल एजंट यांस कोल्हापुराकडे जाण्याविषयीं गेल्या दिसेंबरचे २१ पासून परवानगी झाली आहे. लेफटनंट केरल बेल यांणीं कोल्हापूरचा गदळचा अडजुटंटचे कामाचा चार्ज १३वे जानुवारीस घेतला. विद्याखात्यांतील मि. भास्कर दामोदर यांस हल्लीं इनाम कमिशन खात्याचे मुख्याधिकारी यांच्याकडे नौकरी करण्याकरितां दिलें आहे. सर्जन डब्लु नेलसन यांणीं धारवाडचे दिवाणी इसपितळचे कामाचा चार्ज १२ वे जानुआरीस सर्जन ई. डी. अलिन्सन् यापासून घेतला.—खानदेश जि. थाळनेरचे रेव्हेन्यू दरबळंत यांस पिंपळनेरास ३रे प्रतीचे मामलेदार नेमले.

सोलापुराहून ज्ञानप्रकाशास.

विनंति विशेष. तालुके शेवगाव जिल्हा नगर या तालुक्यांत फार दिवसपर्यंत सरकारी शाळा नाहीं त्यामुळें एथील मुलें फार चिंतेमध्यें आहेत. तालुके नेवासें येथील शाळेंतील पंतोजीची व मुलांची ज्ञानप्रकाशांत परम स्तुती ऐकल्यावरून त्यांस फार खंत वाटत आहे कीं, आपण ही ज्ञानप्रकाश घ्यावें. परंतु सरकारी शाळा नाहीं यामुळें व अभ्यास करण्याची त्यांस ईर्षा व त्यापासून बक्षिस मिळण्याची आशा व तो हौसास मुलांची पाहिजे तशी पुरवणी नाहीं. रावसाहेब नारायण भाई डेपुटी इन्स्पेक्टर यांजकडे त्यांनीं अर्ज दिला. परंतु सांक्शन उरायास गेलें आहे असें लिहून आलें. त्यास सांकशन येऊन या मुलांची विद्येच्या योगानें कोणते काळामध्यें ऊर्जितें दशा होईल हें कळत नाहीं. हल्लीं आम्हीं या गांवीं आपुयेन्ट स्कूलमास्तरचें काम करून आहों. आम्हास सरकारी शाळेंत आहे त्याप्रमाणें मुलें शिक्षा शिकत आहेत. तेव्हां आपणास ही गोष्ट कळवली म्हणजे आपण वर्तमानपत्र द्वारा सरकारचे कानावर घालून जेणेकरून मुलांवर उपकार होतील असें कराल व ही गोष्ट सिद्धीस गेल्यास सतत मुलें आपला उपकार आठवतील. व एक ज्ञानप्रकाश नेहेमी या ठिकाणीं सतत चालेल. आतां सरकार म्हणतें कीं, सर्व शाळा घालण्याच्या नाहींत. त्यास कित्येक ठिकाणीं मोठ्यांनीं एथील शाळा आहेत. व हा तालुका चांगला गांव असून शाळा नाहीं तेव्हां मुलें फार खंती करीत आहेत. ही खबर आपण कांहीं विशेष मजकूर लिहून सरकारचे कानावर घातल्यास आपले उपकार आम्हांवर सहस्रा होतील ते आमच्यानें वर्णन करवणार नाहींत.

सोलापूरकर

विलायत.--येथील डांक सालगुदस्तच्या माहे तारखेपर्यंतची आली आहे त्यांतील हशील कीं, फरासीस आणि स्वित्सर्लंड यामध्यें वैमनस्य उद्भवलें आहे. येत्या उन्हाळ्यांत इटाली देशांत युद्ध संग्राम होण्याची वार्ता अद्याप जारी आहे. अमेरिकेंतील स्वतंत्र संस्थानाचे मुख्य राजाध्यक्ष यांजकडील इंग्रजांशीं सख्यता ठेवण्याविशींची खलिता आली आहे. माजी कंपनी सरकारचे वर्तमानकाळचे स्थितिविषयीं ईस्ट इंडिया नामें वाड्यांत सभा होऊन संभाषणें झालीं आहेत. नामदार जे. डी. एल्फिन्स्टन मि. जार्ज मूर आणि मि. एरिकसी स्मिथ हे तिघे नवीन ईस्ट इंडिया कौंसलचे डरेक्टर्स निवडले आहेत. ऐर्लंडांतील कित्येक ठिकाणीं गडबड चालली आहे. लखनौस विजयसंपन्नता चांगले यावे म्हणून विलायत सरकारचा हुकूम झालेला आहे, त्याप्रमाणेंच दिल्लीस औंध मिळवणारांस इनामें असावी म्हणून सर्वांचा अभिप्राय होऊन विलायत सरकारास एक अर्ज झालेला आहे. विलायतेस अशी खबर गेली आहे कीं, नानासाहेब आणि तात्या टोपी हे निराळे नाहींत. नाना हेच तात्या आहेत. ग्रीस देशाचे पश्चिमेस एओनियन नामें बेटें इंग्लिशांचे ताब्यांत आहेत. तीं बेटें ग्रीस देशचे सर्व लोकांचे मनांतून त्यांच्या सत्तेखालीं असावीं अशी इच्छा होऊन त्यांणीं एक विनंतीचा अर्ज मि. ग्लाडस्टोन यांकडे दाखल केला आहे. त्या अर्जावर साहेब मवसूफ यांणीं उत्तर दिलें आहे कीं, सदरहू बेटें तह झालेला आहे त्यांत

[illegible]र फार न होतां मेहेरबानी खातर पाहिजे [illegible] दृव्याची तजवीज होईल. २४ दिसेंबर स[illegible] रोजीं कलकता आणि दक्षिण हिंदुस्थान नामक रेलवे कंपनीच्या भागीदारांनीं [illegible] त्यांणीं हरएक भागास ५ पौंड [illegible] केला आहे. निमरू नावाचें जहाज [illegible] आफ्रिकेचे किनाऱ्यावरील केपडिवर्ड [illegible] आग लागून नाश पावलें असें असावें से [illegible]. विलायत सरकारच्या ४०० बगर सनदी अं[illegible] लढार व लोक मिळून हिंदुस्थानांत जानेवारींत पाठवण्याकरितां तयारी करावी म्हणून हुकूम झाला आहे. काग्लिआरी आणि मारशा बेठ यांतील समुद्रांतील तारयंत्र बिघडून गेली.

"दिल्ली ग्याजिट" पत्रकर्त्यास एका मित्रानें विश्वास ठेवण्या जोगें एक पत्र पाठवलें आहे, तें येणें प्रमाणें:—

जयपूर प्रांतांत मलनारा एथून अशी बातमी उठली आहे कीं, बंडखोर इंद्रनगर एथें दिसत होते. दुसरे आणि तिसरे तारखेस पाच हजार घोडेस्वार आणि [illegible]हजार पायदळ आणि दोन हत्ती होते. मंदापूरपासून पाच कोशांवर पफालास एथें फिरोज शाहा होता. वालीदादखान हा लकारी एथें होता. लकारी हें शहर बुंदीचे सरहद्दीवर लहानसें खेडें आहे. बुंदिला चीफ, आणि त्याचे लोक इंद्रनगर एथें होते. यांचा मदोर एथें जाण्याचा बेत आहे. त्याचा मनोदय रणतंवर एथें जाण्याचा आहे किंवा नाहीं हें बरोबर समजत नाहीं. आपल्यास पक्कें समजलें पाहिजे कीं, जेव्हां फिरोज शाहा गंगा नदी उतरूं लागले तेव्हां अशी गप्प होती कीं, तो रणतंवर एथें ता[illegible]स भेटण्या करितां जात आहे. रणतंवर हें ए[illegible] [illegible] थाल कि[illegible] आहे. हा किल्ला [illegible]शाचे कामांत सर्व प्रकारें चांगला आहे.

इटाली देशांतील धरणीकंप—गत वर्षी इटाली देशाचे दक्षिणेस एक भयंकर धरणीकंप झाला, त्यावेळेस २२००० मनुष्यें मेलीं. व ४००० घायाळ झालीं. इसवी सन १७८३ पासून १८५७ पर्यंत नेपल्स देशांत १११००० मनुष्यें धरणीकंपानें हार मरण पावलीं.

हिं. हि.

मुंबई—एथें विलायतेहून यंत्रें आणून तयार कारागिरी करून घेण्याची माहिती आणि इच्छा हीं तेथील शेट सावकार वगैरे लोकांस होऊं लागली आहेत. द्रव्य मिळवण्याचें हल्लींचे मन्वंतरांत साधन यापेक्षां उत्कृष्ट कोणतेच नाहीं. आणि तें केल्या विना व्यापारास व देशास [illegible] करी यावयाची नाहीं. हें समजून व्यापार करावयास जे प्रवृत्त होतील तेच व्यापारी उदयास येतील आणि संपत्तिवान होतील. मोठमोठाल्या अमलाच्या व पगाराच्या चाकऱ्यांनीं कुटुंबात कांहीं काळ ऐश्वर्य प्राप्त होईल. परंतु अश्या प्रकारच्या व्यापाराकडे दृष्टि पोंचली असतां हें ऐश्वर्य क्षणिक आहे असें दिसून येईल. असो व्यापाराचे कामांत समज हल्लीं आपल्या इलाख्यांत मुंबईतले शेठ महाजन यांचा जसा झाला आहे तसा अद्यापी कोठे नाहीं. आणि तो जोंवर नाहीं तोंवर श्रीमंतीची आशा करणारे हे अज्ञानी होत. मुंबईचे व्यापारी लोकांनीं आपसांत भांडवल करून विलायतेहून [illegible] पसाचें सूत विलायते प्रमाणें काढण्याचीं दोन यंत्रें आणलीं आहेत तिसरें ही आणून स्थापन करणार आहेत. [illegible]तां विलायती कापडा प्रमाणें कापड तयार करण्याची[illegible] मापाचें यंत्र आणून तें जुळून त्यावर

...ही तुकडीनं काढूं लागले आहेत त्यांनीं हे यत्न कौशल्य कन्या प्रकारें चालू लागलें आहे हें ऐकून संतोष होतो. आणि अशी उमेद येते कीं, लवकरच आपले देशांतील वस्त्रें विलायती वस्त्रां सारखीं आपले एतद्देशीय वापरूं लागतील. मुंबईचे शेजारी हें आपलें पुणें शहर आहे एथें नाना आरिकडून बरेच संपन्न लोक आहेत यांची अशा व्यापाराकडे मती अद्यापी चालू झाली नाहीं. जर ह्या कामास नवल धारन असेल यांणीं अशा कामांत द्रव्य घातलें असतें त्यांस किफा यत चांगली होऊन त्यांचे या अशा व्यापारानें देशांत रोजगार कौशल्य वाढून ते हल्ली माफ- क्षिवनात यापेक्षां मोठ्या नावास चढतील. व सर्वांस प्रिय होतील यास्तव त्यांणीं कृपा क- रून अशा विचाराकडे आपली बुद्धि योजावी हा- शीं आमची विनयपूर्वक सूचना आहे.

कलकत्ता— एथें १४वे जानेवारीस सकाळीं सतलज नावाचें तिरकटी जहाज सुमारें ३००० खंडीचें एकाएकीं आग लागून फस्त झालें यांत तीन खलाशी मरण पावले.

मद्रास— एथील इनाम कमिशनर साहेब यांची स्वारी मुंबईस आली आहे. याचें कारण अव- सरवरकर्ता म्हणतो त्यावरून ते ईकडील इना- म कमिशनाचें काम काज चालतें त्याची अध्ययन गणना करून घेऊन जाणार आहेत. इनामक- मिटी बंगाल व आग्रा या इलाख्यांत मुळींच ब- सली नाहीं. मुंबई इलाख्यांत १८५२ इसवींत कायमशी बसली. आणि मद्रास इलाख्यांत १८५० हे इसवींत बसवण्याचा हुकूम कंपनी स- रकारनें फरमावला. त्या अन्वयें बसली आहे ...च्या कंपनी सरकारची परवानगी होण्याचे पूर्वींच हा हुकूम मेहेरबानीनें दिला आहे असें, अखेरीस हातपाय झाडणें तद्वत् ही अ- खेरीची कृपा मद्रास इलाख्यावर आपले माजी कंपनी सरकारानें केली. सबब तिचा आभार मानिला पाहिजे. आतां राणी सरकार म्हणजे म- हासरकार आपणांवर झालें आहे. तें या वि- शीं रहीम नजर करून नवीन इनामकमिटी ब- सवण्याचें पावडीनं अपल्या प्रधान, बडेलोक, व महाजन लोक यांस ही विचार करील असी आम्हांस आशा आहे. मद्रास इलाख्यांत इना- म वगैरे देणग्यांकडे सालिना सरकारांत अज- मासें एक कोटि रुपयांचा आहे. आणि इतका मो- डा असून तीकडील गरीब प्रजेकडे चालतो आहे.

लाहोर— एथील क्रानिकल पत्रावरून समजतें कीं, तेथचा महाराज रनबीरसिंग याचा खून क- रण्याविशींचा कट झाला होता तो उघडीस आला त्या महाराजांचे वेजारीतील एका पल्टणचा गुला- ब नामें कम्यांडेट, व शादीखान आणि मारगुं- जारदेव हे सरदार व दुसरे पुष्कळ लोक यां- णीं महाराजांचा दासिबंधु मिया आस्तु याच्या म- सलतीनें ठराव केला कीं, मध्यरात्रीस महाराजांचे वाड्यास आग लावावी नंतर महाराज आपला वजीर जवालशाही या सनागमें पळून जाण्या- स लागेल. तेव्हां त्या गर्दींत त्यांस गोळ्या घा- लून मारावें. त्याविशींचे करार वगैरे झाले. परं- तु त्यांमधील एकजण फुटून त्यानें त्या क- रार सर्व गोष्ट महाराजांस सांगितली. महा- राजांनीं ऐकून घेऊन त्या गोष्टीची पुरी खात्री झाली तेव्हां त्याणें तजवीज करून त्या सर्व

करांनले लोकांस पकडून कैद केले, ... त्याच वेळी तार मारले गेले, आणि भिल्ल ... यास्तव यां बाकीचांस नजरकैदेप्रमाणें बंदोबस्तांत ठेवले. या लोकांत दोन जवाहीरशिंगाचे चाकर आहेत असें म्हणतात.

रत्नागिरी— एथील कलेक्टर साहेब यांची स्वारी महालीं फिरावयास लवकरच निघणार आहे व प्रथम वेंगुर्ल्याकडे जाणार.

मि. क्यामरन साहेब सीनीयर असिस्टंट जज्ज यांची स्वारी ताब्यांतील कोडतें पाहावयाकरितां २०वे तारखेस चिपळूणा कडे गेली.

मौजे केळूस एथील देवीकडे दरसाल ६।१२ ची नेमणुक रघूचंद्राजी याचे नावें सरकारी चित्यास खर्ची पडत असून तो मयत झाला तें नारायण देवळी आई लाडको भावीण यानें गफलतीनें नकळवतां त्यानें नाव करून सन १८५ पासून सन् १८५९ पावेतों उसन्न आपण कपटानें घेतलें तें उघडकीस येऊन सेशन कोरटांत चौकशी झाली तींत त्यापैकीं सन् १८५७।५२।५५ या तीन सालचे त्यानें खोरे कागद केले असें त्याजवर शाबित होऊन १० वे तारखेस त्यास २०० रुपये दंड व तो न दिल्यास दोन वर्षेंस कमजुरी स्कथ्यां कैद अशी शिक्षा झाली.

जग्यि.

करवीर— एथील गुलाबचंद मारवाडी याणें दिवाळें वाजवून पलायन केलें. कमारें १०,००० रुपयांस भाजार बुडाला असें समजतें—श्री शंकराचार्य शंकेश्वरचे जगद्गुरु यांची स्वारी कोल्हापुरी जाऊन तेथील थोरलोक व श्री महाराज छत्रपती यांजकडून भिक्षा घेतली आहे. श्री महालक्ष्मीचे देवालयांत या जगद्गुरूंनी मठ ... करवला. श्रीमन्महाराज ... यांची स्वारी पन्हाळे पेट्यांत शिकारी साठी गेला आहे. पन्हाळे पेट्यांतील डोंगरांतून ... सारखी गर्जना झाली याचा अद्यापी पुरा शोध झाला नाहीं. मयागोचा उत्साह करु झाला आहे. ब्रम्हवृंद हिंदु समाज तेथें मिळून लागला आहे. करवीरचे रावबहादूर दफ्तरदार त्यासगी कामा करितां रजा घेऊन नरसोबाचे वाडीस गेले आहेत.

सातारा— एथील ... बातमीवरून कळतें कीं, तेथील ... शुरु गांतून हवेच्या कारणावरून कालेन किल्ल्यांत पाठवले. परंतु तेथची ही हवा त्यांस मानत नाहीं, तलावाचें पाणी तेथील ... झाले नाहीं. सबब तो तलाव ही उपसला, परंतु हवा त्यांस सोसेना नाहीं. यास्तव दुसरे जागीं त्या ... लोकांस नेण्याचा विचार होईलसें दिसतें.

सरकारांत एक अर्ज असा आला आहे कीं, बेळगी एथील ठाकूर लोकांनीं बेलगीचे लोकांवरोबर विरुध्द वर्तणूक केली त्यांतील हांशील कीं, बेलदी लोकांनीं सरकारास असें कळविलें आहे कीं, आमचे सोयरेधायरे यांचे रात्रीं मारले गेले आणि कमारें २०००० दोन लक्ष रुपयांची मालमत्ता लुटली गेली. याप्रमाणें सदरीं ठाकूर लोकांनीं आमची दशा केली आहे.

सरकारानें मेहेरबानी करून तोताराम यानें सरकारास गुप्त बातमी पाठवली, म्हणून ग्वाले ... डाक्यांनीं त्यास व त्याचे भावास आणि ... फांशी दिले होते त्यांचे कुटुंबास सरकारानें पेनशन करून दिलें.

अयोध्येंतील युद्धसंग्रामाचें परीवर्तन.

गेल्या महिन्याचे १८वे तारखेस कमांडर इनचीफ साहेबांनी बेगीसाधेवपास ह्मटले लावले. ६ तोफा घेऊन वगैरे हस्तगत करून घेतलें. नतर दुसरे दिवशीं अयोध्याप्रांतांतील मजबूत किल्ल्यांपैकीं एक किल्ल्यावर हल्ला करून तो घेतला व आणखी ६ तोफा मिळाल्या. २९वे तारखेस खोटी बातमी लागल्यावरून लार्ड क्लाइड हे नानपाऱ्याकडे परतले. परंतु, त्या नंतच्या काळीं नेपाळचें राज्य आणि इंग्रजांचें राज्य यांच्या दरम्यान राप्ती नदीची हद्द आहे तिच्या कांठीं बांकी मुकामीं नानासाहेबाची फौज आहे. असें कळलें. तेव्हां रात्रींत कुच करण्याचा निश्चय करून लार्ड क्लाइड कमांडर इनचीफ साहेब पांचों आपले बरोबर सहावे रिजमेंटचा तोफखाना आणि रेफलचे बर्गोडे २०वीचें कांहीं शिपायी हत्तींवर चढवून निघाले. लार्ड क्लैड यांस डोलींत बसून जावें लागलें, हें सर्व लष्कर सकाळला या नदीचे कांठीं जाऊन पोहचलें. तो शत्रू त्याच नदीचे दक्षिण तीरीं होते. त्यांनीं त्या नदींतून मारा करून ६ तोफा घेतल्या. त्यापैकीं इंग्रजी दोन तोफा ६ रतली आहेत. त्यां शत्रूंस त्या तीरांतून लांबवेरी हाकून लावलें. हें वर्तमान युद्धसंग्राम झाल्याचें आहे. नानासाहेब आणि बेगम हीं ५०० लोकांनिशीं नेपाळांत पळून गेलीं, आणि बंडखोरांचे १० सामान्य पुढारी यांणी राणीचा बंडखोरांस क्षमा देण्याचा जाहिरनाम्याप्रमाणें शरण आले. त्यांतील मेहदी हुसेन, नाजिम गोरखपूरचा, आणि फराकाबादेचा नबाब त्या त्रिवर्गांस खुनी असें जाणून चौकशीसाठीं कानपुरास रवाना केले आहेत. अंगद बहादूर याचा भरवसा खासपणें कळत नाहीं. परंतु शत्रूंस पराजित समजून त्यांस अनायुध करून हांकलून लाविले आहेत. त्यांवर देखरेख ठेवण्याकारितां एक फौज ठेवून कमांडर इनचीफ साहेब हे लखनौस परत यावयास निघाले आहेत. आतां अयोध्याप्रांतांतील नेहमी लष्करचे ठाण्यांचा बेत मोडून लखनौ, फैजाबाद, रायबरेली, सीतापूर आणि गोग्रानदीपाशीं गोधा एथें गोरी फौज बारीक ठेवली जाईल. लष्करी पोलीस गोरे लोकांस पक्कीशीर साहाय्य करण्यास, व कोठें दंगा, व बखेडा माजल्या बरोबर तो बंद पाडिल्यानेच करून राखण्याकारितां त्या सर्व प्रांतभर ठेवतील. कांहीं काळपर्यंत त्या प्रांतांत थोडे दंगे बखेडे चालतील. अयोध्या प्रांतींचे लोकांस दरबाराची नशियत मिळाली आहे, आणि ते त्याविशीं समजतातही. त्यांचे पुढारी कैद झाले आहेत. त्यांचे लढवय्ये मारले गेले, किंवा ते आपले प्राणरक्षणार्थ इकडेतिकडे पळत फिरतात. त्यांचीं दरोबस्त मजबूत शहरें इंग्रज सरकारचे ताब्यांत आहेत. त्यांच्या किल्ल्यांपैकीं तीन चतुर्थांश किल्ले तर नाहींसे झाले, आणि बाकीचे इंजिनियर लोकांचा मेहनत व दारू यांच्या योगानें जलदीनें पतन पावताहेत. चारशें दस चळाऊ हत्यारें हस्तगत झालीं आहेत, आणि छपवलेले हत्यारांवरतील शिकार जारीनें चालली आहे, आणि तीं सर्व नाहींशीं होण्यापूर्वीं लक्षावधी शस्त्रें काढलीं पाहिजेत. आतां नवीन आणि उदार बुद्धिनें जमिदारीतल्या वसाहतीच्या ठरावाची योजना त्या प्रांतीं चालू झाली आहे. आणि ही योजना एशियाखंडांतील राज्यव्यवस्था ज्यांस पसंत आहे त्यासर्वांस मान्य दिसावी. कांहीं काळपावेतों अयोध्याप्रांतांत शांतता आणि स्थिरता राहील.

म्हणजे निदान १८५८ इसवीचा आपल्या [illegible] र पडे पर्यंत तरी राहील. जेव्हां आपलें [illegible] कमी होत जाईल, जेव्हां गोरी फौज कमी के-ली जाईल, जेव्हां हुकुमावर हुकूम सत्ता व जबा-बदारी कमी करण्याचे चालतील, जेव्हां न्याय सत्तेच्यापेक्षां कायदा हाच प्रधान होय असें मानूं लागतील, आणि नेटिवांस सरकारचा सारा न देण्याविशीं क्षमा मिळते असें समजे-ल, जेव्हां सर्वांशीं मऊपणा होऊन अयोध्या प्रांत हळू हळू सुधारत जाईल, तेव्हां एकवेळा त्या प्रांतीं आणखी श्रम पडतील. हल्लीं तेथें हुकूम चालला आहे.

या वेळीं या युध्यसंग्रामापासून जास झालें सुफल त्याविशीं विचार पाहातां त्या प्रांतीचा मुख्य कमिशनर व कमांडर इन्चीफ त्या उभयतां साहेबांचा प्रताप मुख्यत्वें आणि वाजवी आहे. त्याची आमच्यानें नाकार करवत नाहीं. गेल्या नोवेंबरचे १ले तारखेस लढाई सुरू झाली त्यावेळीं लखनौ आणि फैजाबाद हीं मात्र दोन मोठालीं गावीं कायतीं सरकारचे हस्तगत होतीं. या दोन शहरांचे मधील मुलुख साधारण रीतीचाच स्वस्थ होता. परंतु त्या ठिकाणीं पुष्कळ लष्कर होतें. गोग्रानदीच्या आलीकडील तीरीं तीन मोठ्या कट्टीच्या फौजा फिरत होत्या. सात मोठाले किल्ले बंडवाल्यांचे स्वाधीन होते. सरकारी अजमासावरून पाहातां एकंदर साठ हजार लोक सरकारचे फौजेशीं सामना देणारे शत्रू होते गोग्रेच्या पलीकडे बेगमनें सुमारें १२,१ [illegible] ठेवले होते; तित केच कदाचित तुळशीपुर होते. नानाप्राशीं मजबूद जवान स्वार राहिले असत आणि फिरोज शाहानें आ[illegible] त्या [illegible] १६०० आणखी नेले होते. त्यासर्व शत्रूच्या [illegible] तिकडील सर्व लोकांचा [illegible]चा आश्रय होता. त्यांचा फौजा [illegible] वांचून मजला करीत, त्यास लोक घोडगाडी म[illegible] देत. त्यांनी आपलें बोजेविगैरे सामान गाड्या वांचून ठेवावें. याचें कारण लोकांनी त्यांवर हल्ला करायाचा नाहीं ही आपले मुक्कामाविशीं निरंतर निर्भय राहात, याचें कारण कीं, सरकारचे बाबतीत लोकांनी त्यास खातमी पोहचवावी. सरकारची गुप्त बातमी फुटल्याशिवाय राहायाचीच नाहीं. सर्व [illegible] देवळापाशीं आणि सर्व ठिकाणावरून गुप्त बातमी जाणण्याविशीं तयार असावयाचेच वरती वरून व तीजातोथीं त्यांतून देखील बाल निघत याचें आश्चर्य नाहीं. कमांडर इन्चीफ याचे ताब्यांत उत्तम फौज होती [illegible] फार थोडी होती. ती गोरी फौज [illegible] हीं नव्हती. तथापी दोन महिन्यांत पहिला बेत असो बरत जो आम्हीं दर्शित केला होता, त्यांत कांहीं कमी जाज्ती केल्या वांचून पूर्णपणें जय प्राप्त झाली. किल्ले घेऊन ते फस्त करून टाकले. [illegible] करून बंडवाल्यांचे पुढारी पकडले गेले, शत्रूच्या फौजेचें दमन केलें, तिकडील रयतेपासून हत्यारें घेऊन ती अनायुध केली, आणि वसूल येऊं लागला. यावरून पाहातां हा परिणाम केवळ नशिबानें झाला, असें पांडित्य करणें केवळ मिथ्या आहे. के. र.

चोरी— एथील सरकारी खोभरजास सरकारी दफ्तर असें लोक म्हणतात, तेथें सरकारचा गोरे वगैरे लोकांचा पाहारा, कडेकोट बंदोबस्त असतां, चवथे तारीखेस रात्रौ मोठा चमत्कारानें

[illegible] माल्या काही लोकांनी [illegible] रस्त्याचे [illegible] न पुढें [illegible] दुसरें [illegible] यांचे [illegible] बाहेर एक माउदाचा [illegible] करून [illegible] रस्त्यांतील कपडे फेकून [illegible] लष्करांतील एक मारवाड्याचे घरी जाऊन [illegible] सर्व कपडे नेले. दुसरे [illegible] त्या गाडीवाल्यास [illegible] कारागीर ही खबर कळवली. परंतु कपडे ने-णारीं मनुष्यें कोण यांची त्यास ओळख नाहीं. नंतर त्याणें त्या मारवाड्यानें घर राखवलें, तेथें ते कपडे निघाले. मारवाडी याचे सांगण्यांत कीं, तेथील लष्करांतील [illegible], लिंगू याणें मासे [illegible] ठेवण्यास मागितल्यावरून [illegible] घेतले. तो मारवाडी तेथें हमेषा जाणारा, [illegible] लावणार [illegible] आहे. आतां शोध करतां इ-स्तुनें [illegible] पकडे गेले खरे, परंतु त्याचा मेळ हिशेबी लागत नाहीं. असें ऐकतों. असो त्या वहिमी लोकांस तेथच्या अधिकाऱ्यांनीं डुनर-ला [illegible] मारवाड्यावर चोरीचा मा-ल सांपडल्यावरून त्याचेवर खटला चालवण्या-ची तजवीज केली आहे. आतां या कामांत क-सा काय खटला झाला याचा अंदेशा येतोच पण या इस्तुलांत कांहीं अंशीं घोटाळा नज-रेस येऊन अनुमान असें होतें कीं, सरकार-चीं काय नुकसानी होत असेल याचा अज-मास करवत नाहीं. ही लष्करांतील चोरी आ-हे. तेथील तिकडील लष्करी इनसाफ होऊन अ-खेर निकाल होईल तो पाहीपर्यंत या कामांत तथ्य काय तें काढण्यास मुष्किल आहे.

सुरूमलफरनजीकग्वालेर.

मिति पोष वद्य ४ रोज मंदवार —

[illegible] जेथून तारेतून खबर ता० १५ माहे म-

[illegible] आली आहे त्यावरून समजतें कीं, [illegible] ठिकाणीं हल्ला करण्याचा [illegible] [illegible] यांणें बहुत प्रकारें [illegible] [illegible] केली होती. परंतु तो सिद्धीस न आ-[illegible] तेथें आतां स्वस्थता झाली आहे.

१ [illegible]भामीर या ठिकाणीं गवत कापणारे त-[illegible] यांची बहुत कमताई असल्यामुळे बहुत [illegible] झाला आहे.

१ चालते महिन्याचे बाराचे तारखेस गवरनर जनरल प्रयागाहून कलकत्यास जाण्यास नि-घाले [illegible] होते. असें म्हणतात, कीं साहेब ब-हादूर [illegible] विलायतेस जाणें आहे, यास्तव क-लकत्यांत बहुत थोडा काल पर्यंत राहतील.

१ काबुलाकडील वर्तमानावरून कळतें कीं. जालुद्दिनखान आणि फत्तेमहंमदखान माजी महंमद अकबरखान यांचे पुत्र जे नात्यानें शे-र महंमद यांचे नातू होतात त्यांणीं आपले बापाची मालमत्ता घेण्याचे बळकावल्याकार-णानें अजाशीं मिचल भाव सोडण्याविशीं त-यार झाले आहेत. हे उभयतां करार एथील संयुक्त रूपे आहेत.

१ आणखी एक अशी खबर आली आहे कीं, गवरनर जनरल साहेबांनीं ताल या ठिकाणीं पु-ढील उष्ण काळांत राहाणार यास्तव तेथें नवी-न इमारती बांधण्याविशीं हुकूम आला आहे.

१ [illegible] ग्वाल्हेर एथें दोनतीन दिवसांपासून पु-नः थंडी पडूं लागली, व हवाही बहुत सीत झाली आहे.

१ [illegible] नेपीयर साहेब सोपूर मुक्कामीं [illegible] येऊन पोहचल्याची खबर एथील [illegible] बहुत उठली आहे. त्यांचा तोफे यांचे सा-[illegible] णाराण बहुत झाली असून ते आतां

आप आपले गांवीं जाण्याच्या म[illegible]
हेत. ब्रिगेडीयर शोअर्स ता० २१ रो[illegible]
र मुकामीं आपले फौजे सह होते, [illegible]
१ तास्या टोपे हा जरा आपले प[illegible]
र्वांचे सुरवात [illegible] तसेच पेड[illegible]
हे थोड्या अवधीत एथील आ[illegible]
तुरुंगांत आले. यांणीं आपले तेल [illegible]
नें आपल्यास पुढदा दीर्घ तौफक मि[illegible]
[illegible] हून आम्हांस परमानंद झाला आहे.
[illegible] र पांच दिवसां पूर्वी माधवराव [illegible]
गृ[illegible] अली लहु गृहस्त आहे त्याचे घरीं [illegible]
म्हणाने [illegible] न [illegible]
म्हणून ठेकलें

आपना मित्र [illegible]

[illegible] हि[illegible] लि[illegible] ने[illegible]
[illegible] आहे [illegible] कर्ण [illegible]
[illegible] मानें केलं आहे [illegible]
[illegible]
[illegible] सालमूद [illegible]
[illegible] कहे [illegible] साहेब [illegible]
[illegible] आणि [illegible]
[illegible] स्वारी

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, [illegible]
[illegible] यांनें पुण्याचे तुरुंगांत ४ [illegible]
[illegible] पाहिजे होते, त्यांस [illegible]
[illegible] १८ वर्षे शिक्षेला [illegible] जिल्ह्यांतील [illegible]
गों एक वर्ष तर शिक्षा भोगली, आणि पुढें एक
वर्ष ठेऊन बाकीची शिक्षा रद्द [illegible] आणि त-
र्हई कैदी यांस त्यांवर नोहमत नाहीं सबब मु
क्त करण्याचा हुकूम फरमावला आहे. एथें चतर
शिंग म्हणून एक वहिमी वरून नजर पाहाणें त
आहे त्याची चौकशी व्हावयाची राहिली आहे.

पुणें—एथील हवा जराशी ऊष्ण होत चाल-
ली आहे. मागील आठवड्या पेक्षां तुपा वांचून
बाकीच्या जिनसांचा भाव उतरला नरनाहींच
पण थोडासा जास्ती झाला आहे. सोनें व रुपें
यांस दर चढला आहे. रुपें १०५ चे रुपयांस १००
भार चिनीचे चांदीचा गराचा भाव होता तो
१०७ चे रुपये भाव झाला आहे. तूप पावणे दो-
न शेर रुपयाचें झालें आहे. आतां लग्नें मौंजी
वगैरे मंगल कार्यें माजतील, तेव्हां तूप, साखर
आणि गूळ वगैरेची महर्गता होईल. लांकडां-
चा कांहीं भाव उतरला आहे. ६ रुप[illegible] खंडी
लांकडें विकतात. रोगराई कांहीं नाहीं. रा० रा०
विठ्ठल महादेव वर्वे यांस ५ वर्षांची नशियत
एथील सेशन जडजानें दिली, त्यावर [illegible]
वर्वे यांणीं सदरेस केलें आहे, आणि [illegible]
रा० रा० पुरुषोत्तम नारायण भट यां[illegible]
हिन्याची नशियद एथील लष्करचे [illegible]

बंडवाले नेपाळचे राज्यांत गेले आहेत त्यांचे
मागें फौज पाठवण्याचा इरादा नाहीं परंतु जरते
पुन्हः इंग्रजांच्या राज्यांत येतील, तर त्यांजवर इं
ग्रजांचें लष्कर नेपाळांत शिरेल. बेगम जर स[र]
कारास शरण येईल तर तिच्या मरातबाप्रमाणें
ठेवली जाईल.—नानासाहेब यांस फक्त क्षमा
होण्याची आशा नाहीं, ये विषयीं गवरनरजन
रल साहेब यांणीं जंगबहादूर यास लिहून पाठ
वलें आहे, असें टेलिग्राफांतील [illegible]
रून कळत आहे.

हें पत्र [illegible] यांणीं छापून प्रसिद्ध

ज्ञानप्रकाश.

पुणें — गुरुवार तारिख ३ माहे फेब्रुआरी सन १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश.

इंणगी — आम्हास खाजगी खाजगी खबरेवरून कळतें कीं, अलीजा बहादुर शिंदेसरकार यांचे श्री. रा. रा. दिनकरराव दिवाण यांणीं गेल्या दंग्यांत फार हुशारी व दरखलगिरी ठेवली, सबब शिंदे महाराजांनीं त्यांस त्यांचे श्रम जाणून त्याबद्दल स्वर्थ सोन्याची छडी, त्याकरितां चोपदार, चवरी, हीं या शिवाय कंठी, शाल जोडी वगैरे पोषाक या देणग्या देऊन रावराजे हा किताब दिला आहे. आणखी गांव वगैरे देणग्या देण्याची अलीजा बहादर यांची इच्छा आहे.

रावसाहेबनातू — आम्हीं चांगल्या आधारावरून ऐकतें आहे कीं, श्री. रा. रा. रावसाहेबनातू यांणीं एथील असिस्टंट माजिस्त्रेटसाहेबांनीं शिवगांव प्रकरणीं इनसाफ दिला त्यावर मुख्य माजिस्त्रेट पुणें यांजकडे अपील केलें आहे. आतां त्या अपिलावर, रहीम नजर ठेवून ठरावांत फेरफार करणें हें माजिस्त्रेटांचे मुखत्यारीवर आहे. परंतु आम्हांस असें वाटतें कीं, रावसाहेब यांना थोरपणा सर्वप्रकारें मनांत आणून झालेल्या ठरावांत फेरफार माजिस्त्रेट साहेबांनीं करावा. हेंच बस आहे कीं, अशा थोर घराण्यांतल्या व लौकिकवान् पुरुषास अशा क्षुल्लक अपराधावरून फौजदारी कचेरीत अपराध्या प्रमाणें जवाब्या द्याव्या लागल्या. फारच जर नशीयदेचा उपाय अशा योग्यतेच्या पुरुषाविशीं करणें झालें तर झालेला दंडाची शिक्षा पुरे आहे, आणि झालेला मुचलका रद्द करावा. असें आमच्या मतानें वाटतें. आतां याउपर माजिस्त्रेट न्याय देण्यास मुखत्यार आहेत, परंतु त्यांस खानदानीचे पुरुषाची माहिती आहे. त्यापेक्षां ते चांगली नजर पोंचवून झालेली शिक्षा रद्द करतील असी आम्हांस उमेद आहे.

धर्मासविरुद्ध — पुण्यांत एक खटला असा झाला आहे कीं, राहुरीहून एका गृहस्थानें गड्याबरोबर लखोटा रावजी केशव नेवासकर यास देण्याकरितां त्याचे नावचा आणला. परंतु तो लखोटा आमचे नावचा असें त्याला भाऊ रावजी केशव नेवासकर हा रावजींचे घराजवळ राहतो. त्याणें रावजी हा नांव असें कपटानें सांगून तो आपण घेऊन तो फोडून त्यांतील मतलब पाहून घरीं ठेवला नंतर ही खबर रावजीस कळून त्याणें पोलिसाकडे फिर्याद केली त्या कामाची चौकशी होऊन रावजी नेवासकर याचे कारकुनानें आपल्या मालकास बचावण्याकरितां आपण अपराध केला असें सिध्ध केल्यामुळें त्यांस ९० रुपये दंडाची शिक्षा मिळाली. यावरून आम्हीं सर्वांस कळवीत आहों कीं, दुसऱ्याचे नावचा लखोटा फोडल्यास अपराध आहे हें तर सिध्धच आहे, परंतु त्यांस धर्मास विरुद्ध केल्याचा गुन्हा लागू झाला आहे. आम्हांस वाटतें कदाचित् दोन्हीही चार्ज लागू पडतात. कारण हा एक चोरीच आहे, असें म्हटलें पाहिजे.

श्रीमंतपंतसचीव — यांची स्वारी ता. १ मीनहूस एथून खंडाळ्यापर्यंत निराळेच आगगाडींतून आपले पदरचे लोकांसह जाऊन परत त्याच दिवशीं आली. श्रीमंतांनीं रेलवे कंपनीचे अंमलदारांनीं त्यांचा बेत उत्तम ठेवला म्हणून त्यांस संतोष झाल्याचें स्टेशन मास्तर यास कळवलें आहे असें ऐकतों.

तोताराम याणें इंग्रेज सरकारास बंडाप्रकरणीं बातम्या गुप्तप्रकारें कळवल्यावरून ग्वाल्हेरच्या बंडखोरांनीं त्याचा बाप व बंधू यांस व त्यास फांशी दिल्यावरून त्याचे कुटुंबास सरकारानें पेनशन करून दिलें आहे. हिं. हि.

म्हैसूर एथें त्रिजोळदास नावाचा मोठा सावकार आहे त्याजवळ गोपाळदास म्हणून एक गुमास्ता आहे तो फंदांत आहे अशा वहिम्यावरून त्यास धरून ठेविलें होतें, त्याची चौकशी होऊन तो निरपराधी ठरल्यावरून त्यास सोडून दिला.

अशी बातमी आली आहे की, हिंदुस्थानचा सेनापती हा विलायतेस जाण्याचे वेळीं मध्य हिंदुस्थान फिरून बहुधा मुंबईस येणार आहे.

दत्तया येथील रीजेंट राणीच्या मृत्यु मुळें बुंदेलखंडांत पुनः दंगा होण्याचा संभव दिसतो. त्या राज्यांतील ठाकूर लोक तेथें गेले आहेत. मसंद म्हणून जो सर राबर्ट हमिल्टनने पसार केला आहे, तो अनौरस आहे असें त्यांचें म्हणणें आहे. क्याप्टन पीनकी हा कज्जा मिटून टाकील असें आहे. बहुतकरून रक्तपात होणार नाहीं, असें वाटतें. बरजोरशिंग यास पकडण्याकरितां जी घोडेस्वारांची टोळी पाठवली होती ती तो न सापडल्या मुळें दतिया येथें कमिशनरास मदतीस जाणार आहे असें समजण्यांत येत आहे

पर्वती. (पुण्याजवळची नव्हे) "टेलिग्राफ" कर्त्यास ता० १६वी मीनहूचें वर्तमान आहे कीं, तेथील सैन्यास हिसका देऊन तात्या टोप्या जयपुराकडे निसटला; त्या प्रांतांतील प्रजा सरकारास प्रतिकूल आहे. एकावेळीं सरकारचें सैन्य तात्यापासून सुमारें पांच कोसांवर होतें, असें कळतें तबब पुष्कळ दवड केली शेवटीं शोधा अंतीं असें समजलें कीं, तो १५ कोस निघून पुढें गेला. ११ वी मीनहू रोजीं सरकारचें सैन्य चंबळा नदी उतरून बंडवाल्यांवर चालू करून गेलें. महू, नशिराबाद आणि आग्रा एथून येणारें सैन्य त्यास अडवें आलें आहे; परंतु त्यांच्याही हातीं सांपडणार नाहीं. असें वाटतें. अशी बातमी आली आहे कीं मानसिंग याणें सर राबर्ट हमिल्टन यास एक करारपत्र पाठवलें आहे, तो घोडमोगल्या मजला करून दमला आहे. जर त्याचे जिवाचें रक्षण केलें तर तो खचित शरण येईल. मानसिंग व फिरोजशहा हे दोघे जण तात्याजवळ आहेत. या सर्वांजवळ ४००० सैन्य आहे. कोटा प्रांतांतील लोकांनीं सरकारास मदत केली नाहीं. परंतु नदीचे कांठचे पावलदी शहराचा अधिकारी याणें सैन्यास भेट दिली नाहीं ही गर्वानें किंवा भयानें हें कांहींच कळत नाहीं । हिं. हि.

पुणें पोलीस— मौजे वरवंड पेटा कुरकुंब या गावीं एक जबरदस्त मारामारी अशी झाली कीं त्यांत एक खूनही पडला त्याचे चौकशीस क्याप्टन केंबाल साहेब सुपरिन्टेंडेंट पोलीस हे ता० २री मीनहूस तावडतोब गेले. !

रास्ते यांचे पेठेंत एक औरत बाळंत होऊन दोन दिवस अडून दुःख भोगीत होती, तें तिला सहन करण्यापेक्षां मरणें बरें हें वाटून तिणें त्या त्रासानें विहिरींत उडी टाकली. परंतु तें दैववशात् आसपासचे लोकांस लवकर समजून त्यांणीं तिला बाहेर काढली हें काम त्या लोकांनीं मोठें स्तुत्य केलें.

आम्हांस एक दुःखकारक बातमी टेलिग्राफ द्वारें समजते कीं, इंदूरचे होळकर यांस दोन मुलगे होते, ते ता० १० आणि ता० २१ जानेवारीस एकामागून एक ११ दिवसांचे आंतर्यानें मरण पावले, आतां ही बातमी खरी असेल तर, दुःखकारक होय.

विलायतेस सन १८५८ सालीं कापसाचे गठ्ठे हिंदुस्थानाहून गेले व तेथून कापडाचे गठ्ठे आले त्यांचा तपशील.

विलायतेस गेले त्यांची संख्या, २७५४३९३

विलायतेहून बाहेर रवाना झाले. त्यांची संख्या

(हेंबकुधा कापडाचे असावेत) २८९४५०

सदरहू मजकूर होमन्यूज आधारें कळत आहे.

मेहेरबान डंकन डेविडसन्साहेब कलेक्टर यांणीं रुपे पेट्याचे महालकरी त्रिंबक गोविंद यांस बारामतीस अमल कारकून नेमून त्या जाग्यावर वासुदेवराव बारामतीचे यांस रुपे पेट्यास महालकरी नेमले.

पोलादपूर ता० १० जानेवारी एथील कोंटवी पेट्याचे महालकरी रमाकांत जगन्नाथ यांची बदली तालुके सांकसें एथें पहिले जाग्यावर होऊन एथें त्रिंबक चिंतामण साठे महालकरी पेटा निजामपूर यांची नेमणूक झाली, आणि निजामपूरपेट्यास जनार्दन लक्ष्मण यांस पूर्वीं दूर केले होते त्यास नेमले. रमाकांत यांची रीत चांगली होती. असें दिसतें

पारनेराहून—"लिहिण्यास आनंद वाटून दुःखही होतें तो प्रकार असा कीं, या कडे तालुक्यांतील पारनेर हा गाव ब्रिटिश सरकारचे गण्याचा असून ब्रम्हवृंद क्षेत्राची जागा आहे. या गांवीं आजपर्यंत जे मामलेदार येत गेले ते उत्तम रीतीचेच असून, त्या पैकींच आम्हीं आतां ज्यांचें वर्णन करितों ते राजमान्य राजेश्री गोपाळराव कृष्ण सोमण हे नुकतेच बदली होऊन अमदानगरास गेले. यांची पेवस्ती या गांवीं आजपावेतों कशा रीतें आश्चर्य होती, इतके कालांत मामलेदार साहेब यांणीं सरकारचें काम बहुत हुशारीनें केलें, व इमानें, व रूतीमें केलें. आजपर्यंत सरकारचे हपक्याने एक दिवसही आपला अम्मल केला नाहीं. याप्रमाणें योग्य नेकनामीपणा असून, रयतपरवर्षीवरही सरकारचे मेहेर नजरे प्रमाणें यांचें लक्ष असे. फार दिवस पेवस्तीस असल्यामुळें या गांवांतील होन वर्षाचे मुला पासून तों अतिवृद्ध मनुष्यापर्यंत सर्व जातींचे लोकांविषयीं कोण कसे रीतीचा मनुष्य, व कोणाची लायकी, व कोणाची अब्रू, व कोणाची बेअब्रू, याविषयीं माहिती असल्याचें आश्चर्य नाहीं परंतु याप्रमाणें तालुक्यांतील सर्व गावगन्यानिहायवेहि लोकां बद्दल होती व त्यांचे स्वभावावरून तर त्यांचे समोर जाण्यास कोणालाही शंका वाटत नसे. तोंडां तूनशिवी देणें नरलांच परंतु दुर्भाषणानें देखील बक्षिस कधीं कोणाला मिळालें नाहीं. प्रजाचें अन्याय केला, तो सरकारचे शिरस्त्या प्रमाणें झाला असतां यथान्याय त्यांजला शासन करीत असल्यामुळें स्वनीतीनें वागण्याविषयीं मनुष्यमात्रास संवय लागल्या प्रमाणें अभ्यास लागत चालला होता याप्रमाणें रयत बागबीत असून विद्वान व कोणी अन्य करितां दीन आला तर त्यास या पारनेर गांवीं मिळते. यांस विद्येची अभिरुची लागत चालली आहे असें दिसतें. रविवारीं येथील कामगार लोक व इतर लोक मिळून शाळेंत जाऊन विद्याविषयावर भाषण करण्याचा पाड पडून चार वेळा हे विचार झाले एथें वर्तमानपत्रेंही मराठींतील येतात तीं लोक आस्तेनें वाचतात. हें पाहून मला संतोष होतो. जर मागील मामलेदार रा० रा० गोपाळराव कृष्ण असते तर हीं कामें अशीच वृद्धीगत चालती. परंतु हल्लीं नवीन मामलेदार रा० रा० हरी नारायण लेले आले आहेत हेही विशेष उत्तेजन देणारे आहेत. परंतु त्यांस वेळ सांपडत नाहीं. असें मला दिसतें. परंतु असें आहे कीं, जर सरकारी कामगारानें ज्या कामास हात लावला त्यास रयत लोकही मान देतात. कारण हिंदुस्थानांत अशीच वहिवाट कमी समजुती मुळें आहे, असें दिसतें!" हे विनंती.

ग्वालेरीहून पत्र पौष वद्य ४ चें आलें त्यांतील

नजकूर येणें प्रमाणें.

मागील हप्त्यांत (आठवड्यांत) ग्वालेर एथें गंजांत एका स्त्रीस ३ मुलें झालीं त्यांतील एक मात्र अजून जिवंत आहे.

१ या हप्त्यांत श्री काशीची यात्रा व दक्षणचे लोक व मारवाड एथील जागोजागीं कबजा असल्यामुळें बहुत लोक गेले, व हल्लीं जात आहेत असें समजतें

१ संस्थान इंदूर एथील महाराज हे आपले कारभारी यांजवर खपा मर्जी होऊन त्यांस कामांतून काढणार म्हणून ऐकत आहों.

१ आमचे आलिजाहा सरकारचे दिवाण साहेब यांचें आणि महाराजांचें वैमनस्य आणण्याचे यत्नांत लोक घरच्या भाकरी खाऊन नवस करीत होते. परंतु त्यांचे नवस त्यांसच उलट फेडावे लागले.

१ एथें एक मुहूर्त छत्रींत श्रीमंत महाराज दौलतराव शिंदे साहेब यांनाचाची स्थापना झालेली आहे ती कांहीं शी भंगल्या प्रमाणें दिसते. म्हणून दुसरा मुहूर्त त्यांची स्त्री श्री॰ बायजाबाईसाहेब यांनीं तयार करवून स्थापना करणार आहेत.

१ भटजीची साबू ही एके दिवशीं पडत हरनाथजी यांजकडेस चार कारकून घेऊन संक्रमणाचे तिळ घावयास आली आणि बोलली कीं, भटजीस मीं आपलें वारसपत्र करून दिलें आहे. त्यावर तमाम लोकांच्या साक्षी हि आहेत. वाहावारे वाहावा! धन्य भाग्य होय।

आम्हीं असें एकलें आहे कीं, श्री॰ रा॰ रा॰ बापू साहेब शापूरकर यांचे गांव इनाम कमीशनांतून पुढें न चालण्याचा ठराव झाल। ; त्याजवर अपील विलायतेस होऊन गांव सोडण्याचा हुकूम झाला आहे.

लखनोहून पत्र ता॰ १७ जानेवारीचें आलें आहे त्यावरून समजतें कीं, हिंदुस्थानचे कमांडर इनचीफ साहेब यांची स्वारी तेथें जाऊन दाखल झाली त्यांजबरोबर राजा मानशिंग फैजाबादचा आणि कपूरथलाचा सरदार असे उभयतां लार्ड क्लाईड साहेबांचे स्वारी बरोबर आहेत.

आमचे समजण्यांत आलें आहे कीं, धारवाड अदालतीचे वकील यांस सरकारानें बंडाचे तोहमतीवरून अमानत केलें होतें त्याची चौकशी होऊन त्यांची मुक्तता केली, व शिवाय त्याजबद्दल सरकारानें धारवाडचे मेहेरबान जड्‌ज साहेब यांस असें विचारलें आहे कीं, या वकिलांची या कामांत किती नुकसान झाली आहे तिचा आकार करून रपोट करण्यास हुकूम फरमावला आहे, असें धारवाडचे पत्रावरून समजतें. आम्हांस असें दिसतें कीं हा ठराव मेहेरबान पोलीस कमिशनर यांचे मार्फतीनेंच समजून येईल. कारण हें त्यांचे कामापैकींच काम

पोस्टआफीस— आम्हांस असें समजलें आहे कीं, मेहेरबान बैरण साहेब मुंबईचे आकटिंग पोस्टमास्तर जनरल यांणीं तालुक्यांतील डिपुटी पोस्टमास्तर यांस असा एक नवा हुकूम केला आहे कीं, जे लोक रजिस्टर करवितात त्याचे भाडेबद्दल जर कोणी नक्त पैसा न देतां त्याचे किंमतीच्या टिकिटा देईल तर घेत जाव्या याबद्दल खरोखर पुण्याचेच खजिन्यांत प्रथम आरंभ झाला होता सबब ही तजवीज झाली असावी असें दिसतें. हें लोकांस सोईचें झालें. परगांवचे लोकांस रजिस्टर लखोटा टिकिट लावून पाठविण्यास ह्यांचे ठरावानें सोय होईल.

हें पत्र पुणें हाव॰ प॰ छा॰ रू॰ त्र्यं॰ रा॰ यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणे—सोमवार तारिख ७ माहे फब्रुआरी सन १८५९ ई.

पत्राची किंमत.

१० दरसाल. १॥ अगाऊ दिल्यास.

ज्ञानप्रकाश पत्राबद्दल वसूल आला तो विवरशील.

अगाऊ.

श्रीमंत रा. रा. दाजिसाहेब किबे............ ८॥

मखागन चिंतामण देव कारकून रखण महाराष्ट्र ह्यांचे क-
लाटगी............ १॥

मे. वेल साहेब भिल्लकोर धरण गांव............ १॥

सन १८५८ बद्दल.

राव बहादुर हणमंत राव पीतांबर दफतरदार सोलापूर.. १०

पुण्याचे नेटीव लैब्ररींकडून............ १०

रावसाहेब गंगाधर नारायण दफतरदार छावणी कामटी.. १०

मेहेरबान राबर्ट पिन्ही साहेब जाईंट जज जिल्हा धारवाड. १०

राव. नारो भिकाजी सदर अमीन मंडलेश्वर............ १०

श्री. संभाजीराव पवार मल्लणकर............ १०

अज्जम पांडुरंग निळकंठ मुनसफ सीमर............ १०

बाळाजी मोरे हवालदार छावणी पुणें............ १०

मेहेरबान रुस्तुमजी होशनजी ज्यामसजी............ १०

रा. रा. तात्यासाहेब निंड पुणें............ १०

रा. रा. लक्ष्मण रामचंद्र ठरेपर मालेगाव............ १०

सन १८५७ बद्दल.

मेहेरबान पीन्ही साहेब जाईंट जज धारवाड............ ७॥

[illegible] मुनसफ चांदें............ १०

अजम कृष्णराव त्र्यंबक मामलेदार वाळवें............ १०

अजम वामन हरी महालकरी पेरा ओणजें............ ५

रा. रा. माधवराव गोविंद नाडू पुणें............ १०

मेहेरबान सयफोद्दिन वकील नि. प दालन धारवाड. १०

रा. रा. देवराव विठ्ठल राजगुरू दानेदार............ १६

रामचंद्र लक्ष्मण कारकून पेरा कुरकुंब............ १

पारसप्पा देशपांडे ता. नसरापूर............ २८

अजम विनायक गोपाळ मामलेदार धुळें............ ११

ज्ञानप्रकाश.

गेल्या बुधवारीं मुंबईस १५० लोक भरती केलेले विलायतेहून पेऊन पोंचले आहेत

नेकनामदार लार्ड क्यानिंग साहेब गवरनर जनरल यांची स्वारी अलहाबादेहून निघाली, ती फत्तेगडास ता० २४ जानेवारीस जाऊन दाखल झाली त्या समयीं ५०० गोरे लोक लार्डसाहेब यांची स्वारी येणार म्हणून उमेच राहिले होते तसेच दिवाणी साहेब लोक हेही जमले होते.

बंडु— आमच्या गेल्या आठवड्याच्या आणि आजचे वर्तमान पत्राचे अंकांत, हिंदुस्थानांतील बंडा विषयीं जीं वर्तमानें लिहिलीं आहेत, त्यांवरून बंडाचें सामर्थ्य, बंडवाल्यांचें पाणी कितपत आहे हें समजेल, आणि इंग्रज सरकारचे फौजेचें चातुर्य आणि धैर्य यांचीही किंमत किती आहे हें कळून येईल. उत्तर हिंदुस्थानांतले बंडखोरांनीं कांहीं काळ अयोध्या प्रांतांत पाय रोंविले होते व धरणें पेतल्या प्रमाणें वास करून दांडगाई क-रीत होते, पण आतां सरकारी मुख्य मुख्य अ-धिकाऱ्यां कडून त्यांचें उत्थापन व त्यांची वाताहत

केल्या बद्दलच्या खबरा येऊन पोहंचूं लागल्या आहेत. इंग्रज सरकारचे अमलाखालील प्रदेशांतून तर त्या दंगेखोर व इजा देणारे सर्व लोकांस हांकून लावलें, आणि आतां ते इंग्रज सरकारचे आश्रित पहाडी राजा नेपाळवाला याचे ताब्यांतील मुलखांत शिरले आहेत असें वर्तमानावरून कळत आहे. आतां तो पहाडी मुलुख बहुत दुर्गम व दुःसह आहे, व तेथील जंगबहादुर सेनाधिपती जो गेल्या वर्षी यात्र करूच्या कमारास लखनौवर हल्ला करण्यास, व तेथील बंडखोरांचा पराभव करण्यास स्वेच्छेनें प्रवृत्त व सहाय्य झालेला. त्या शूराच्या मुलखांत हे लोक गेले आहेत. तस्मात् या बंडखोरांचा काय परिणाम होईल याचें अनुमान आमच्या सूज्ञ वाचणारांहीं करावें. अयोध्या प्रांत हा या बंडखोरांस माहेरघराप्रमाणें होता, तें माहेरघर त्यांस तापत्रयांत सोडून जावें लागलें, इतकेंच नाहीं, तर मोठ्याच कठिण सासुरवासाचे कचाटींत जाऊन बसणें प्राप्त झालें आहे. पराकाष्ठेच्या सासुरवासानें अपराधी सासुरवाश्यांस सामर्थ्य आणि धैर्य काय राहाणार हें सहज कळून येतें. अस्तु बंडाचा मुळ वाडगीच ज्या प्रदेशीं राहिला होता, त्याचा विस्तार, आणि मजबुदी कदाचित होऊन अपाय आणि त्रास हीं त्रास होण्याची धास्ति कांहीं शी होती, त्या सर्वांचा परिहार झाला, ही एक अजब गोष्ट घडली, असें समजलें पाहिजे.

बंडवाले हे कंटकाप्रमाणें आहेत असें अजून वाटतें. पसरलेले कांटे हलके असतात, आणि किंचित वावटळ सुटली कीं, त्याचे वेगानें उडून नाहींकडे पडतात. कांट्याचे दुर्गुण एकप्रकारचेच नसतात. कांट्यास किंचित् मृत्तिकेचा आश्रय मिळाला कीं. त्यांचा वृक्ष बनूं लागतो. यास्तव त्यांचें मर्दन झालें तरच बरें आहे. अद्यापी रावसाहेब, फिरोजशाहा, तात्या टोपी आणि मल्लगडचा वल्लिदादखान हे गोंधळ करिताहेत, यांणीं हिंदुस्थानची माळ व्यर्थ जमीनत मळून टाकली; तथापी त्यांस अजून शीणसा वाटत नाहीं. आतां मारवाडची गरम नरम रेती तुडवायाचा त्यांणीं सपाटा मांडला आहे. आणि तात्याचे कुसमावण्याचे डावपेंच अजून तो विसरला असें वाटत नाहीं. तात्याचे यजमानाची काय प्रात उडाली हें त्याला अजून समजलें नाहीं, असें वाटतें. हें त्यांस समजेलें तर आम्हांस वाटतें तो आपल्या यजमानासमीप पाहाडवर जाऊन भद्रिकेदारास गमन केल्यावांचून राहाणार नाहीं. तात्यावगैरे हे वनपशूप्रमाणें झालेले आहेत त्यांचे मागें आधाप्रमाणें ५०० गोरे शिपायी २ तोफा स्वार घसीक, बल्लमवाले स्वार २५०, खेरीज ३०० स्वार व पोलीस रिसाले हे लागले आहेत. शिवाय ही फौजा आजूबाजूनें टेहेळी ठेवून मोठ्या बंदोबस्तानें व आवेशानें फिरताहेत. गेल्या महिन्याचे अखेरीस तात्या प्रभृति मंडळी व त्यांचे ६००० अवान प्रायः स्वार झालेले आलवार म्हणून मारवाडांतील शहर त्या ठिकाणीं होते अशी खबर आमते. त्या ठिकाणीं फिरोजशाहा दिल्लीचा पदभ्रष्ट बादशाहाचा पुत्र याणें आपण तैमूरनामें मोंगल राज्यांतील पराक्रमी आणि विख्यात बादशाहाचा वंशज व हिंदुस्थानचा राजा व यमेच्छ शिवाय अलकाब लावून त्याणें आपले नावाचा जाहिरनामा वेशीवर लावून त्यांत तेथील फौजेचे कप्तान ईपी पोलिटिकल एजेंट यांचे विरुद्ध उठावें म्हणून इशारा पोंचला, हें अघोर धाडस कृत्य त्या बंडखोरांचे पाहून कप्तान ईपी यांस एक मोठी अडचण पडली कीं, त्या जागीं अलवारचे राजाची वीस लक्ष रोकड आणि खेरीज पुष्कळ तोफा त्यांच्या किल्ल्यांत आहेत, या बंडखोरांची दपड व रोख हें कोणी

कडे आहेत याची देखरेख व तजवीज ठेवण्या करितां जयपूरची फौज कोठें पुढली मुकामी ठेवली होती, ती कोणी कडे गेली याचा शोध कोणासही नाहीं. कदाचित् त्या दुष्ट बंडखोरांस मिळाली असावी. असा तर्क करितात. नकाशा वरून पाहिलें तरी त्या बंडखोरांस भडकण्यास पश्चिम बाजूकडे पुष्कळ जागा आहे असें दिसून येईल, तिकडे शेकावती, भिकानेर, भावलपूर, पाली, जलसमीर, जोधपूर वगैरे शहरें आहेत तिकडेस हे लोक जाऊन कदाचित् अव्यवस्थित होऊन गरीब बिचारे लोकांस त्रास देतील, व फौजांस मजला करायास लावतील. तात्या हा भिकानेरपरगण्यांत शिरला त्यामुळें हिसार येथील वस्ती करून राहिलेले गोरे लोक हे निघून गेले आहेत, असें न्युपसालेट [illegible] कळतें. अग्र्याहून ८ वे इयून पल्टणाचे रफाडून याजवर करनल [illegible] सेनाधिपती नेमून त्यांणीं त्या बंडखोरांवर जाऊन पराभव करण्याच्या उद्देशानें कूच केलें आहे. या सेनापती बरोबर रेफल फौजेची दोन्ही सांडणी स्वार होऊन जाणार आहेत. त्यारीवरवर अवसरवरांत खबर छापली आहे, त्यावरून पाहतां तात्या टोपे प्रभृति मंडळी सुमारें ५००० हजार स्वार व पायदळ मिळून जयपूर संस्थानांत असतां त्यावर ब्रिगेडीयर आनरने हाताखालील फौजेनें निशाण करून त्यांचा पराभव करून टाकला. त्यांची धांताहात करून ते चारी दिशांकडेस भागले, त्या प्रसंगीं त्यांचे घोडे व हत्यारें वगैरे पुष्कळ सामान सरकारचे फौजेचें हातीं लागलें. त्या बंडखोरांपाशीं तोफा अगदीं नाहींत, असें म्हणतात. कसेंही असो ही तात्या वगैरे प्रभृति बंडवाले मंडळीची दोन दिवसांची दुरदुर आहे. ती मोडण्यास [illegible] समर्थ आहे.

जमखिंडीकर— आम्हीं आपले वाचणारांस असें कळवीत आहों कीं, ज्यांजकडे पुष्कळांचे डोळे लागले होते, त्यांत मुख्यत्वें करून बेळगांवजिल्ह्यांतील यांचें विशेष होय. त्यांविषयीं आम्हांस अशी गुप्त बातमी लागली आहे कीं, श्री॰ रा॰ रा॰ आपासाहेब जमखिंडीकर यांस कांहीं राजकीय संबंधाचा कलंक आहे, असें सरकारास समजून त्यांणीं इतके दिवस त्यांची अगदीं स्वतंत्रता नाहींशी केली होती, ती पुन त्यांचा [illegible] झाल्याचें आम्हांस समजून पराकाष्ठेचा संतोष झाला आहे. आजचा दिवस म्हटलें म्हणजे वसंताच्या आंतलें पसंत वर्तमान आम्हांपुढें आलें, तेणेंकरून बहुत संतोष होईल, आतां याविषयीं पुढें असें कळवितों कीं, यांच्या [illegible] तेवढा असें पालिटिकाल एजेंट यांस सरकाराने लखन अलंकार केला आहे, असें समजतें. तोच अलंकार केवळ आपणच धारण करून ठेवावा हें उचीत नाहीं सबब सर्वांपुढें आम्हीं तो प्रविष्ट करीत आहों.

कोपरगांवएथून— ता॰ २५ जानेवारी रोजीं श्रीमंत राजमान्य राजेश्री माधवराव दादासाहेब विंचूरकर यांचें स्वारी संस्थान येड कोपरगांव एथील संस्थानाची देखरेख करण्याकरितां आली तीन दिवस मुक्काम होता. ता॰ २९ माहे मजकूर रोजीं एथील सरकारी मराठी शाळांच्या परिक्षा घेऊन श्रीसाहेबांची स्वारी स्वग्रामीं चालती झाली, कांहीं मुलांचीं नावें लिहून घेतलीं तेव्हां मुलांच्या कामाहून बुकें वगैरे बक्षीस पाठवून देण्याचा त्यांचा इरादा असावा असें वाटतें. लोभ करावा हे विनंती.

कोपरगांवकर.

मुकामलष्करनजिकग्वाल्हेर.

मिती पौष वद्य ९ रोज गुरुवार १८५९ इसवी.

१ चार पांच दिवसांपूर्वी एथील सरकार वाड्यांत मोठे दरबार भरले होते त्यांत दिवाण साहेब राव दिनकरराव बाबासाहेब माडूरकर (माजी फौजेचे सेनापती) बळवंतराव जिनशीवाले, आंगरे, शितोळे, कदम, जाधव, खरके आदीकरून सरदार, उमराव व मानकरी कुडाकोरीने जमले होते. नंतर चाली प्रमाणें पायपो होऊन दिवाण साहेब यांणीं गेले बंडांत बहुत नेकीनें वर्तणूक केली, आणि दौलतीचा बचाव केला, व इंग्रेज लोकांशी सलूख राखला यास्तव त्यांजला शिंदे सरकारांतून [illegible] किताब तो येणे प्रमाणें.

राजे [illegible] राजे दिनकररावरघुनाथ [illegible] बहादुर

याप्रमाणें किताब मिळाला, तसेच इतर मानकरी व सरदार यांस त्यांचे त्यांचे योग्यते प्रमाणें दुशाले आदिकरून पोषाक मिळाले. या समयीं भरलेली सभा दृष्टीस मनरंजन करण्या जोगी दिसत होती.

सदरहूचे दुसरे दिवशीं रावराजे दिनकररावसाहेब यांचे वाड्यांत महाराज साहेब यांस मेजवानी झाली. त्या समयीं ही बहुत मानकरी जमा झाले होते. त्यास अलीजा बहादर यांणीं चांगली दिलगीरी दिल्ही. रावराजे, तसेच माडूरकर आणि जिनशीवाले यांचे वाड्यांतील द्रव्य गेले बंडांत, बागी लोकांनीं लुटून नेलें होतें, त्याचे नुकसानाबद्दल महाराज साहेब यांणीं १५०००, १००००, १०००० हजार रुपये इनाम दिले, व जरतारी दुशाले दिलें.

१ एथें एक नवीन गोष्ट होण्याचीं चिन्हें दिसत आहेत ती ही कीं. परशराम देवाचें देवळ आपटे यांचे पागेत बांधण्याचा घाट घातला आहे. आम्हांस जितकें माहित आहे, तें निःसंशय सर्व लोक कबूल करतील तर या देवाचें देवळ कोंकणांत परशराम क्षेत्रीं मात्र आहे. त्याशिवाय आणखी कोठेंही नसेल. व हा देव सचिव म्हणजे राजे यांचा वंशी होता याज करितां राजधानींत म्हणजे पुण्यांत अगर सातान्यांत किंवा इतर राजधानींत यांच्या कारणाने त्यांचे नावाचें देऊळ बांधलें गेलें नसावें असें वाटते. आम्हांस असें वाटतें कीं, देवाची स्थापना करण्यापूर्वी याजबद्दल शास्त्रार्थ करणें आहे, व त्या कृत्यास शास्त्राचें संमत असून रूढी मार्ग कसा आहे याचा पूर्ण विचार करून नंतर करणें तें स्थापना करणारे करतील.

१ तात्या टोपे बिकानेर संवस्थानांत जाऊन गडबड करीत आहे [illegible] एकतो.

१ आमचे रघुनाथजीचे दादेस झटका लागून पुनः दुखूं लागली, म्हणून गणू बोलत होता असें लोक म्हणतात

आपला मित्र सदानंदी.

गेल्या सालचे १७ वे दिसेंबर रोजीं इंदुराहून जाक धुळ्याकडेस रवाना झाली ती शिरपूर आणि धुळें यांचे दरम्यान रस्त्यावर नाहींशी झाली. त्यांत कमारें १२ पाकीटें आहेत, ये विषयींची जाहिरात सरकारी ग्याजिटांत आहे, ती पोस्ट मास्तर जनरल यांणीं ता० २९ जानेवारी सन मजकुरीं दिल्ही आहे.

सर ह्यू रोज साहेब यांची स्वारी जालन्याहून ता० २१ जानेवारीस नगरास येण्याकरितां निघाली. आतां यांस हिंदुस्थानचे भावी कम्यांडर इन चीफ नेमणार आहेत अशी बातमी आहे. यावरून लार्ड क्लाईड साहेब विलायतेस जातील अगर रजेवर हिंदुस्थानांत राहातील परंतु यांतून एक तरी गोष्ट सिद्ध होईल.

नगरएथून ज्ञानप्रकाशास - तारीख २ री फेब्रुआरी - एथील मेहरबान उटकाक साहेब जड्ज यांची स्वारी गेल्यामहिन्याचे अखेरीस विलायतेस इंग्रज सरकारची चाकरी सोडून जाण्याकरिता एथून पुण्यास व तेथून मुंबईस जाण्याकरिता एथून निघाली बरोबर एथील अदालतीचे शिरस्तेदार राजमान्य राजेश्री सोन्याबापू हे गेले आहेत आसाहेब यांचे पुनरा गमन या हिंदुस्थानांत होणेनाही याकरितां एथील लोकांनी दरबार करून आसाहेबास पानसुपारीची जाफत दिली इकडील दिवाणी कामगार यांचे मनात् नें आसाहेबास मुंबई पर्यंत पोचवावे असे बहुत होते, परंतु रजा त्यासनाही अथवा दीड महिन्याची वर्षास सुटी मिळते ती मिळावी असेहोते परंतु सदर अदालतीने पुढें ऊष्णकाळी नवीन जड्ज येतील त्यास वाटल्यास ते रिपोर्ट करून रजासालाबाद प्रमाणें मिळण्याचा विचार होईल म्हणून सदरेचा जबाब आसाहेबास आलाआहे यामुळे त्यांसर्व लोकांचा मनोरथ व्यर्थझाला - आसाहेबावर सर्व हतखालचे लोकांचीप्रीती विशेष हे त्याच्या या इच्छेवरून दिसतें एथील राजमान्य राजेश्री सदाशिव बल्लाळ राजमान्यराजेश्री विठोबा धामणसकर मुनसफ हुजूर यांची सालाबाद प्रमाणें सार्कीट होऊन जड्ज साहेबानी दप्तरे व कामकरण्याची वहिवाटहीपाहून त्यांची चांगली हुशारी लक्षात अल्यावरून त्यास उत्तेजन यावें याकरिता उभयतास अभ्रूपत्रे दिली आहेत कळावें

पुणें अबझरवर पत्रात दुःखकारक वर्तमान लिहिली आहे की आपल्या हिंदुस्थानाचे गवरनर जनराल लार्ड डल्हौसी साहेब बहादूर यांची स्वारी विलायतेस हुद्दा सोडून लवकरच जाणार आहे त्यापुरुषास हिंदुस्थानचा अधिकार इतर माजी गवनर जनराल प्रमाणे मानवला नाही - त्याचा कारकीर्दित बंडा व्यानीच पाट पुरविली तेव्हा कोणतीही जागीवरून नावलौकिक मिळवण्या सारखी राज्यव्यवस्था करण्याकडे काळ आणि अक्कल ही योजण्यास बनले नाही परंतु बंडाचे उपशमन करण्याचें कामात साहेब बहादूर यानि जी तजवीज आपले अकलेचा जोराने केली ती पाहता च कौंसलात वरून जा अकली प्रसरल्या आहेत त्यांपेक्षा सहस्रपट मोठी आणि स्तुति करण्या योग्यच आहे असें आपल्यास वाटते या अज्ञादेश्यांत एतद्देशी अडजावर यां साहेब बाहादूरांची खपामरजीझाली अशी बातमी किंवा बंड खोरावरही वाजवीपेक्षा जास्त अक्कल लढवून त्यासइजादिली नाही व या नेक नामदार साहेबांचे वाईट वाटण्या सारिखे आहे आणखी हिंदुस्थानचे कमांडर इनचीफ लार्ड क्लैड साहेब हे नाळव्याचे रेशिदेंट सररावर्ट हमिलटन साहेब व पंजाबचे अगर वायव्य प्रांताचे नायब गवनर साहेब सरजान लारेन्स साहेब हे हिंदुस्थानांतले नामांकीत मुत्सदी साहेब विलायतेस जातात अशावर्दंता वर्तमान पत्रावरून समजतात हे ऐकून वाईट वाटते - याबंडाचे युगांत हिंदुस्थानात हे मुलकी साहेब वेलिंटन नेपियर याप्रमाणे आहेत तेव्हा अशा पुरुषाचा वियोग होणे हे दुर्भाग्य त्यादेशाचें समजावें

श्रीमंतपंत सचीव यांची स्वारी आपले गांवी पायवणास गेलीआहे . ती परत ता० ८ मीनहूस परतएथें येऊन दाखल झाल्यावर थोडे दिवस एथें राहून आपले संस्थान ठिकाणावर परत जाणार असें ऐकण्यांत आलें आहे.

वर्तमानसार.

दक्षिण हैदराबादेहून टैम्स कर्त्यास पत्र आलें आहे कीं, दंग्याच्या ज्वालांनीं तो प्रांत होरपळत आहे. अफगाण, आरब व भिल्ल या लोकांचा मोठा समुदाय औरंगाबाद आणि बुलढाणा यांचे मधील निजामाचा प्रांत लुटीत आहे, त्यांची संख्या सुमारें ५००० असून जालन्याचे दक्षिणेस निजामाचे तालुके पात्री आणि दरवाणी म्हणून आहेत; तेथें ते जमले आहेत. त्यांचा जालन्यास जाण्याचा बेत होता; परंतु तेथें सरकारी सैन्य आहे असें पाहून त्यांणीं जाफराबादेकडे पळ काढला. हा गांव जाहागिरदारांचा आहे, व ते सावधगिरीनें आहेत, यामुळें तेथेंही त्यांचा कांहीं लाग साधेना. मग तेथून निघून ते फिरून आपल्या खेड्यांवर गेले आणि तें लुटून फस्त केलें. कित्येक स्त्रिया ठार मारल्या व जखमी केल्या. आणि कित्येकांवर बलात्कार करून त्या भ्रष्ट केल्या. बाकीची रयत आपलीं घरें व जिनगी सोडून पळून गेली. या आरब लोकांच्या टोळ्याशीं अजून कोणत्याही युरोपियन फौजेशीं सामना झाला नाहीं; त्यांणीं जालन्यापासून अजिंठ्यापर्यंत १५ कोशांत प्रलय मांडला आहे. त्यांणीं जलगाव, अजिंठा, खूपला, आणि दहीगाव हीं ठिकाणें जाळून लुटलीं. असें म्हणतात कीं, आरबलोक आपणास नाना साहेबाचे चाकर म्हणून निजाम सरकार इंग्लिशांशीं स्नेह ठेवतें, म्हणून त्याचें हे इतकें नुकसान करतात. त्यांचा खानदेशांत जाण्याचा बेत होता, परंतु तिकडे सर ह्यू रोज सा॰ तिकडे आहेत म्हणून त्यांस ते वचकून आहेत.

हे आरब प्रथम हैदराबाद शहरांत व तालुकदाराकडे चाकरीस असतां त्यांणीं त्यांचा पगार दिला नाहीं; व त्यांस फांटा दिला. तसेच निजामाचे दिवाण सालरजंग याणेंही पांच हजार आरब लोक चाकरीस ठेऊन मग त्यांस हांकून लाविलें हेंच त्यांस संतापास मूल कारण झालें. क.

सातारा—एथील पोस्टमास्तर मि॰ भिकाजी शंकर परशी यांची ठाण्यास बदली होऊन त्यांचे जागेवर धारवाड एथील पोस्टमास्तर रा॰ रामीस्वामी योस नेमलें. त्या प्रमाणें ते रविवारीं एथें येऊन दाखल झाले.

मे॰ कलेक्टर व फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर साहेब यांच्या स्वाऱ्या देऊर मुक्कामीं आहेत असें समजतें.

एथें लायब्ररी नजीक एक व किल्ल्याचे भोंकाजवळ एक अशा दोन धर्मशाळा एथील म्यूनिसिपल कमेटीकडून बांधण्याचा ठराव होऊन त्याप्रमाणें त्यांनीं त्या कामाचे मक्ते दिले.

पेठ कोळें ता॰ कऱ्हाड एथील महालकरी यांजवर कांहीं अर्ज्या झाल्या कारणानें त्यांस ता॰ वाई एथें अव्वल कारकुनीचे जागेवर नेमून तेथील अव्वल कारकून यास कोळें पेठ्यास महालकरी नेमले. असें ऐकतों.

मेहेरबान डासर विहीसाहेब यांची एथून बदली होऊन त्यांस कोल्हापुरास नेमलें. अम्हीं असें ऐकतों कीं, एथील सभ्य गृहस्थ मिळून त्यांस एक मानपत्र देणार आहेत. बो.

मद्रास इलाख्यांत ता॰ २२ दिसेंबर रोजीं धर्माचे संबंधानें ख्रिस्ति आणि हिंदु यांमध्यें एक भयंकर मारामारी चेतवण्याचे कारणांनीं झाल्याची खबर मागें अम्हीं लिहिली होती. त्याविषयीं वर्तमान पत्रा हकीकतीनें आलें आहे कीं:— या मारामारीचा प्रकार असा घडून आला कीं, तिनावली या गांवीं ब्राम्हण व दुसरे हिंदु आणि ख्रिस्ति मिशनरी व बाटे यांमध्यें कार दिवसांपासून आकस पडलेला

होता, तो चालू असतांनाच गेल्या दिसेंबर महिन्याचे २२वे तारखेस तेथें एक अती नीच जातीचा बाटून ख्रिस्ति झालेला हिंदु तेथील सिविल हास्पिटलमध्यें मरण पावला तेव्हां या बाटग्याचें प्रेत त्या गांवीं हिंदूंचें एक देवालय आहे त्या देवालयाच्या रस्त्यानें स्मशान भूमींत नेण्याचा ख्रिस्ति लोकांनीं बेत केला. या देवालयावरून या प्रमाणें कधींही प्रेत नेण्याचा पूर्वीं संप्रदाय नव्हता. व तें तेथून नेलें असतां आपलें देवालय बाटून जाईल असा तेथील ब्राम्हणांचा व इतर हिंदूंचा पूर्णपणें समज होता या मुळें हिंदूंहीं तें बाटग्याचें प्रेत तेथून न जाऊं देण्याचा निश्चय केला, व लागलाच त्यांचा एक बराच मोठा समुदाय त्या देवळापाशीं जमा झाला. या जमावामध्यें गांवचीं मुलें पुष्कळ होतीं लहान मुलें ही एका बाटग्याचें प्रेत देवळावरून जाणार हा विलक्षण व पूर्वीं कधीं ही घडून न आलेली अशी गोष्ट पाहाण्या करितां म्हणून तेथें आलीं होतीं या प्रमाणें तेथें एक झालेल्या लोकांस तेथील तहशीलदार याच्यानें परोपरी परत लाववेना म्हणून त्याणें माजिस्त्रेट याजपाशीं मदत मागितली तेव्हां माजिस्त्रेटानें तेथून सुमारें साडेतीन मैलांवर पालामकोटा या नावाच्या ठिकाणीं काळ्या २ऱ्या एक्या रेजिमेंटच्या ३ कंपन्या होत्या त्या तेथून आणून तो त्या लष्करी लोकांसह वर्तमान आपला हेड असिस्टंट व दुसरे किती एक लष्करी आफीसर यांस बरोबर घेऊन देवळाजवळ गेला. मग त्याणें लष्करी लोकांपैकीं एक कंपनी त्या देवळाजवळ उभी ठेवून बाकीच्या दोन कंपन्या ख्रिस्ती लोकांच्या संरक्षणार्थ त्याजकडे पाठवून दिल्या तेव्हां ख्रिस्ती लोक त्या बाटग्याचें प्रेत स्मशानांत नेण्या करितां त्या शिपायांबरोबर घेऊन निघालें. ते निघण्याच्या पूर्वीं तहशीलदारानें ख्रिस्ती लोकांस स्पष्ट सांगितलें होतें कीं स्मशानांत जावयास या देवळावरून जाणाऱ्या रस्त्याशिवाय आणखी तीन रस्ते आहेत जर तुम्ही हट्ट धरून देवळावरून जाऊं लागलेत तर तेथें दंगा झाल्याशिवाय कधीं ही राहावयाचा नाहीं. असें त्या तहशीलदारानें सांगितलें असतां ही त्या ख्रिस्ती लोकांनीं आपलाच हेका सिद्धीस नेण्याविषयीं दुराग्रह धरून तें बाटग्याचें प्रेत बाहेर काढलें. तें देवळाजवळ येऊन पोंहचतांच, ब्राम्हण लोक यांच्या ख्रिस्ती लोकांच्या आचरणानें आपलें देवालय बाटेल, असा पक्का समज होता, व यांस इतका वेळ पर्यंत या प्रमाणें आपल्या सर्व धर्म संबंधीं चालीची तुच्छना करून आपल्या धर्मांवर जबरदस्ती करण्यांत व त्यांची भ्रष्टता करण्यांत इतर जातीच्या लोकांस इंग्रज सरकारचा आश्रय कधींही मिळावयाचा नाहीं, असें वाटत होतें त्यांहीं देवळाच्या आंतून व शिखरावरून ख्रिस्ती लोकांवर दगडांचा मारा सुरू केला. तेव्हां इंग्रज अम्मलदारांहीं तो दंगा मोडून टाकण्या करितां दंगेखोरांवर गोळ्या घालण्या विषयीं लष्करी लोकांस हुकूम दिला. तो देतांच त्या नेटीव शिपायांहीं बावळट लोकांवर गोळ्या घालून पुरुष, बायका, पोरें मिळून १९ असामी ठार मारले, व दुसरे पुष्कळ असामी जखमी करून पाडले. या मरण पावलेल्या मनुष्यांमध्यें कलेक्टराच्या डिपुटी शिरस्तेदाराचा मुलगा हा एक होता. हा तरुण मनुष्य आपले बापाला कलेक्टर याज बरोबर तिकडे जातांना पाहून आपण ही ती मौज पाहाण्या करितां म्हणून या दंग्याच्या ठिकाणीं गेला होता. कोणत्याही एकाद्या समुदायाचा दंगा होऊं लागला असतां, पहिल्यानें मुख्य अंमलदारानें त्या दंगेखोरांस कायद्यानें कोणतें शासन ठरवलें आहे

त्यांस स्पष्टपणें समजावून सांगून, मग ते ऐकत नसतील तर त्यांजवर गोळ्या घातल्या जातील, असें सांगावें, व तितकेंही ऐकून मग जर लोक दंगा सोडून जात नाहींत, तर त्यांजवर गोळ्या घालाव्या, असा इंग्रेज सरकारचा कायदा आहे, परंतु या प्रसंगीं या माजिस्त्रेटानें त्या लोकांवर गोळ्या घालण्यापूर्वीं त्यांजला अशी कांहींच समजूत दिली नाहीं. ही प्रस्तुतची मारामारी होण्याचे पूर्वीं सुमारें एक आठवड्यावर कोष्टी जातीचा एक बायको मरण पावला होता त्या वेळेस त्याचें प्रेत उंचप्रतीच्या हिंदूंच्या भरवस्तीच्या रस्त्यांतून नेण्याविषयीं ख्रिस्ती लोकांहीं बेत केला असतां हिंदूंहीं हेड असिस्टंट माजिस्त्रेटास अर्ज केला होता. तेव्हां त्या अंमलदारानें पूर्वींची वहिवाट पाहून ख्रिस्ती लोकांस त्या रस्त्यानें प्रेत नेण्याची मनायी केली होती.

याच मारामारी बाबदचे दुसरेही पुष्कळ परस्पर विरुद्ध असे वृत्तांत आले आहेत, कोणी कोणी असें म्हणतात कीं, पहिल्यानें वर लिहिलेल्या कोष्टी बायका मेला त्या वेळेस हेड असिस्टंट माजिस्त्रेट यांणीं तें प्रेत हिंदूंच्या देवळावरून नेण्याची ख्रिस्ती लोकांस मनायी केल्यावर पालामकोटा एथील मिशनरी याणें त्याबाबद जिल्ह्याच्या जडजाकडे अर्ज केला होता तेव्हां त्याणें हेड असिस्टंटचा हुकूम रद्द केला होता, परंतु या गोष्टीच्या खरेपणाविषयीं ही सगळ्याच साक्षी एक सारख्या पडत नाहींत, तसेंच दुसरें असें म्हणतात कीं, माजिस्त्रेट याणें लोकांची समजूत घालण्याविषयीं प्रयत्न केला असतां लोकांनीं त्यास व त्याचे लोकांस धोंडे मारून परत फिरवला, व या संधीसच सरकार तिजोरीवरही लोकांचा हल्ला होणार असें त्यांस समजल्यामुळें त्याणें लष्करी लोकांस गोळ्या घालण्याचा हुकूम केला. या सर्व निरनिराळ्या मजकुरांपैकीं कोणता खरा असेल तो असो. परंतु ते सर्व ताडून पाहातां या दोन गोष्टी अगदीं उघड व निर्विवादपणें दिसून येतात, त्यापैकीं पहिली ही कीं, ख्रिस्ती धर्मोपदेशक ज्यांचा वस्तुतः म्हटलें म्हणजे इतर लोकांवर कळागती होण्याचे प्रसंग जितके होतील तितके चुकवणें हा अवश्य धर्म आहे त्यांणीं आपला उद्देश सिद्धीस नेण्याविषयीं दुराग्रह धरला असतां कधींही दंगा व्हावयास राहावयाचा नाहीं, असें त्यांस पूर्वीं समजलें असतांही ते आपला हट्ट धरून इतक्या प्राण नाशास कारण झाले, व दुसरी गोष्ट ही कीं, पालामकोटाचा माजिस्त्रेट याजला ज्या वेळेस हा दंगा दुसऱ्या कोणत्याही उपायानें आपल्याच्यानें मोडवत नाहीं असें वाटलें त्या वेळेस त्याणें दंगेखोरांस शासनाबाबदचा कायदा वाचून दाखवून गोळ्या घालण्याच्या पूर्वीं त्यांस हा शेवटला प्रयोग त्यांजवर शेवटीं योजला जाईल, असें त्यांस सांगावयाचें होतें, परंतु त्याणें याप्रकारची कांहींच वर्तणुक केली नाहीं. पू. के.

आम्हांस अवसरवर आधारें कळत आहे कीं तारायंत्रांतून जे निरोप जातात त्याचे शब्दांचा जो आकार आजवर तारजशी जशी गेली त्या लांबीच्या मानानें आकार घेत असत तो पुढें लांबीच्याच अंतराचानें घेण्याचा ठराव सरकारानें केला आहे, यामुळें कांहीं जाग्यांचे हाशील कमी होईल असें वाटतें.

ज्ञानप्रकाशछापखान्यांत छापली

नेमणुका.

मि. एच्. ऑर्वेट सदर्न मराठा कंट्रीवरील अफार्स पोलिटिकाल एजेंट यांणीं ता० १४ जानेवारी रोजीं आपले कामाचा चार्ज घेतला.

नामदार गवरनर इन्कौंसलानें मेहेरबानी करून या नेमणुका केल्या आहेत.

फर्स्ट क्लास असिस्टण सरजन विही यांस कोल्हापुरास सिविल सरजन नेमले.

फर्स्ट क्लास असिस्टण सरजन सांडरसन यांस सातान्यास सिविल सरजन नेमले.

मि. नीली सरकारी राजकीय आणि गुप्त खात्यावरील वेसनरी असिस्टंट सक्रेटरी यांस दोन महिन्यांची रजा अनकव्हिनेन्टेड सरवीसच्या कायद्याचे ७ वे कलमाबरहुकूम मिळाली आहे.

नामदार गवरनर इन्कौंसलानें मेहेरबानी करून मि. उडकाक अहमदनगरचे जडज यांस या महिन्याचे ता० १ पासून ६ पावेतों स्पेशल रजा दिली आहे.

मि. बोसान केट अमदाबादचे असिस्टंट जडज यांस तीन महिन्यांची रजा ता० १९ मार्च पासून मिळाली आहे.

सन १८६१ चा आक्ट ४ बरहुकूम मि. केंबाल पुण्याचे फर्स्ट असिस्टंट माजिस्त्रेटास कामाचा पूर्ण अखत्यार मिळाला आहे.

मि. जेम्स किंग रत्नागिरीचे सदर अमीन यांस अमदाबादेस प्रिन्सिपाल सदर अमीन नेमले.

रावबहादूर मोरोबा कान्होबा ठाण्याचे प्रिन्सिपाल सदर अमीन यांस अजारीपणाचे दाखल्यावरून ७ दिवसांची रजा मिळाली आहे.

ठाण्याचे अक्टिंग कलेक्टर मि. आरस्थान यांस पवसाच्यास रुजवात होई तों पावेतों गांतांत फिरण्याची परवानगी मिळाली आहे.

रावबहादूर रणछोडभाई उमाशंकर भडोजचे डिस्ट्रिक्ट डिप्युटी कलेक्टर यांस दोन महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

मि. टी. बी. डींग खानदेशचे सेकंड असिस्टंट कलेक्टर यांस ता० १४ मार्चपासून १० दिवसांची रजा मिळाली आहे.

क्याप्टन पालिस दक्षण महाराष्ट्र प्रांतांतील असिस्टंट पैमाष खात्यावरील यांस मुंबईस जाण्याकरितां पुढील महिन्याचे १० वे तारखेपासून १५ दिवसांची रजा मिळाली आहे.

धारवाड जिल्ह्यांतील नवलगुंद आणि डंबळ हे दोन तालुके मि. मेलविल अक्टिंग सेकंड असिस्टंट कलेक्टर यांचे ताब्यांत दिले.

मि. स्पेन्स धारवाडचे फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट यांचे ताब्यांत धारवाड तालुका दिला आहे.

मि. वासुदेव पांडुरंग अनकव्हिनेंटेड असिस्टंट सक्रेटरी रेविन्यू आणि फिनानशल खात्यावरील यांस तीन महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

खालीं लिहिलेले गृहस्थांनीं पहिल्या आणि दुसऱ्या अरबी डिपार्टमेंटची परीक्षा दिली. विनकसील.

पहिल्या प्रतीचे—मिस्तर्स माव, रीची, वेरनी, शार्प, मीबाऊं.—

दुसरे प्रतीचे—मिस्तर्स ओलीफांट, वेडर, उडली, मूर.

मि. वेडउड सिविल सरवीस यांस हिंदुस्थानी भाषेचा अभ्यास करण्याकरितां मुंबईस रहाण्याची परवानगी मिळाली.

मि. हेवलाक यांस मि. रीड अजारीपणामुळें गैरहजर आहेत, तों पावेतों अगर दुसरा हुकूम होई तों पावेतों त्यांस फुलपावर सबकलेक्टर आणि जाइंट माजिस्त्रेट नेमले आहे.

मि. ओग्लवी यांस बेळगावांत फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट नेमलें.

मि. ...पांस अमदाबादेस फर्स्ट असिस्टंट कले-क्टर आणि माजिस्त्रेट नेमलें.

सदर दिवाणी अदालतीचे जडजांनीं नि. रामरा-व .... सोलापूर जिल्ह्यांत मुनसफ नेमलें.

दक्षण भागचे रेविन्यू कमिशनर यांणीं गणेश य-शवंत राजाध्यक्ष तिसऱ्या वर्गाचे राजापूरचे फौजदारी मामलेदार यांस त्याच जागीं मुकरर नेमलें.

पुण्याचे पोस्ट आफिसावर डिप्युटी पोस्ट मास्तर-नें या ६ महिन्यांत नेमले गेले त्यांस स्थीर व्हावे लाग-ले नाहीं असें दिसतें. निदान तिघांहून कमी झाले नसतील. याजमुळें नवें नेमलेल्या गृहस्थांस मागील माहिती नसतां सर्वत्र लोकांस अडचण पडते असा हा गेल्या अवकाशाचा अनुभव आहे. त्यांस या कामाचें खातें, आणि एथील कामांत माहितगार अशांची मुकरर नेमणुक झाल्यास ही अडचण दूर होईल असें आम्हांस वाटतें.

अयोध्या— या प्रांतांतील बंड मोडल्या बाबद हिंदुस्थानचे कम्यांडर इनचीफ साहेब यांणीं ने-कनामदार गवरनर जनरल साहेबांस सरकारी ना-त्यानें कळवलें आहे त्यांत जो मजकूर लिहून प्रसिद्ध झाला आहे त्याजवरून पाहातां तर्थें सरकारच्या फौजा पाठवण्याची योजना केलेली मात्र त्या मज-कुरांत विशेष करून लिहिलें आहे, युद्धसंग्राम झा-लेल्या विषयीं त्यांत कांहीं लेख नाहीं, कम्यांडरखची-फ साहेब यांणीं बंडाचें उपशमन करण्या करितां ज्या युक्त्या योजल्या होत्या त्या साधारण होत्या. परं-तु तो प्रदेश मोठा आणि शत्रु न पाहिजे तिकडे ग-म्न करतां यावें असा प्रकार नाहे आहे, त्यामुळें, त्या युक्त्या चालवण्यास दुर्घट होतें. बंडवाल्यांची सं-ख्या १५०००० दीड लक्ष होती. असा अदमास होता, परंतु खरोखरी १००००० जवान त्या सर्व अयोध्या प्रांतभर असावेत, या लोकांची सरकारचे फौजेपुढें ते मोड देते तर त्यांस सहज हांकून लावतां येतें, परं-तु सन १८५७ सालांत झालेले महा घात, व तेणें करून रोहिलखंड आणि बहार प्रांत या मुलखांत अव्यवस्था आणि दांडगावा वाढला तो कमी करणें, हें साधारण काम नव्हें, असें असतांही हा बेत सफळ झाला. सी-तापुरापासून खेरीपर्यंत अर्धचंद्राकृतींत लहान लहान फौजेच्या तुकड्या रोंखानें हार लावली होती. सितापूर व खेरी यामधलें अंतर सुमारें ८० कोसां-चें आहे, आणि त्या मुलखांत सर्वत्र जंगल होतें, अशा ठिकाणांतून पायदळास टक्कर मारून पार जा-णें मोठी मुष्किलीची गोष्ट आहे. अशा रीतीनें फौजे-ची योजना केली, तथापि ती हार मोडण्या विषयीं कांहीं एक इलाज झाला नाहीं, गोरे लोकां बरोबर त्या ठिकाणीं लढाई करण्या विषयीं फौजेची तयारी असतां बंडवाल्यांचे पुढारी यांणीं सामना दिला नाहीं.

या अयोध्या प्रांतांत मोठमोठाले जनरल किंवा शूर सेनापती यांणीं नेमलेल्या जागीं आपल्या हुकमती चालवून शत्रूला जेर करून एका लहान प्रदेशांत कोंडून टाकल्या प्रमाणें केलें, त्यांजवळ त्या ठिकाणीं २०००० वीस हजार तरी फौज असावी आणि ३० तोफा असाव्यात इतकें अनकूल असून सरकारचे फौजेच्या टोळ्यांवर हल्ला करण्यास त्यां-चें सामर्थ्य झालें नाहीं. अशा प्रसंगीं लढाई केल्या वांचून पळून जाणें मुष्किल आहे, आणि बंडवाल्यां-नी लढाई करण्या विषयीं नाहीं ... वर लिहिलेल्या संख्ये इतकी बंडवाल्यांची तयारी असून सरकारची रोडी चार हजार गोरे लढा...

असतांही त्यांजबरोबर सामना देण्याचें धारिष्ट झालें नाहीं, ता० २६।२७।३० दिसेंबर या तीन दिवसांत बंडवाल्यांची पाठलाग करणारें सरकारचें सैन्य अगदीं जवळ येऊन थडकलें तेव्हां ते निरुपाय होऊन त्यांणीं इंग्रजी राज्याचे हद्दीबाहेर जाण्यास ता० ३१ दिसेंबर रोजीं पळ काढला. याप्रमाणें दोन महिन्यांत अयोध्याप्रांतांत एकही मोठी लढाई झाल्यावांचून सर्व देश साफ होऊन गेला आहे. लहान सहान लढाया त्या प्रांतीं झाल्या, तथापि सरकारचे मेले व जखमी झाले त्या शिपायांची संख्या १०० चें वर होणार नाहीं. यावरून कमांडर इनचीफ साहेबांच्या योजना किती चांगल्या हें पाहाणारांचे लक्षांत येईल. त्या प्रांतीं दोहींच्या फौजा मजला करीत आहेत त्या मागून दिवाणी कामगार हे दिवाणी अंमल बसवीत चालले आहेत, चौदा फरेस किल्ले जमीनदोस्त करून टाकले आहेत, लोकांकडून हत्यारें मागविलीं आहेत, मुख्य मुख्यांस कैद मिळत आहे, किंवा माफी मिळत आहे. ६०७ तोफा आणि ४८०००० चारतूस आणि ऐशीं हजार बंदुका, तलवारी आणि भाले मिळून हत्यारें सरकारचे स्वाधीन झालीं आहेत. ता० ८ जानेवारीपर्यंत ४८१ किल्ले जमीनदोस्त केले आहेत. पराजित होऊन पळालेले बंडवाले १८५७ साला प्रमाणें त्यांस पळण्याचें तंत्र आतां साधत नाहीं. त्या बंडवाल्यांनीं रोहिलखंडांत शिरण्याविषयीं पराकोटीचे इलाज केले, त्यामुळें सरकारचे लोक ५ मारले गेले. परंतु मुख्य शत्रूंचा फडशा होऊन पराभव झाला, जंगबहादूर याणें उत्तरें करून तजवीज व बंदोबस्त ठेवण्याविषयीचें वचन सरकारास दिलें आहे, आतां चुकी घडो किंवा जादू होना होवो, परंतु बंडखोरांस आपलीं हत्यारें खालीं ठेवल्यावांचून त्यांचा बचाव व्हावयाचा कठीण, हा सर्व बेत उत्तम प्रकारें सिद्धीस गेला, आणखी कांहीं काळपर्यंत लष्करी कायदा निरंतर नसरी याची लागती दूर झाली हें चांगलें प्रकारें सिद्धीस आल्याचें लक्षण आहे.

आतां खचीत समजावें कीं, अयोध्याप्रांत सन १८५७ इसवींत जसा होता तसा आतां शिपाई लोकांस दंगलिसास गडबड करण्यास बेफामपणानें राहाणार नाहीं, परंतु सन १८४९ इसवीं सालीं पंजाबप्रांत ज्या रूपाचा बंदोबस्तानें होता, त्या प्रमाणें अयोध्याप्रांत राहील. तात्पर्य लार्ड क्लाइड कमांडर इनचीफ साहेब यांणीं लढाई केल्यावांचून राज्यें संपादन करणारे महापुरुष जे होऊन गेले त्यांचे लौकिकाबरोबर लौकिक मिळवला आहे यांत संशय नाहीं.

निजाम— उत्तर हिंदुस्थानांतलें बंडाचें भय प्रथमतः विशेष वाटत होतें, अवचित कोणती ही गोष्ट कीं ज्याची अपेक्षा, व अनुमान कांहींच झालेलीं नसतात, ही गोष्ट ऐकली असतां दहशत बसते हा मनुष्यमात्रांचा अंगस्वभाव आहे. परंतु त्याची इयत्ता वगैरे कळून आल्यावर पडलेली दहशत कमी होत आली, आणि ती दहशत नाहींशी होण्या सारखी तजवीज दिसूं लागली म्हणजे समाधान आणि उस्ता येतें. हिंदुस्थानांतलें बंड मोडण्याविषयींची शक्ति करण्यास बंड उद्भवल्यापासून लवकरच आरंभ झालेला होता. याचें कारण हेंच कीं, त्या बंडाची ताबी करी आणि खाली ही फार लवकर करून आली. त्या बंडाचे धास्तींतून आपण दूर सरलों. त्या वेळीं आपणास त्या निजामाचे मुलखाची स्थिति मनांत आणून असें वाटत होतें कीं, तीकडील उपद्रवी आणि निर्दय रोहिले लोक कदाचित उठून त्रास देण्यास प्रवृत्त होतील तर त्या वेळीं तसा कुयोग घडून आला नाहीं;

म्हणून आपण फार आनंदी होतों. तथापी इकडेस कंगाल आणि जंगली भिल्ल लोकांनीं कांहीं लिंडो- कें उचललें होते. पण त्यांच्या माथ्यावर तत्काल वड्यांचा वर्षाव झाल्यामुळें त्यांचा कपाळमोक्ष झाला. तेव्हांपासून आपण धास्तीपासून अजी सुटलों आतां धास्ती मानण्या सारखें कांहीं एक नाहीं. ही ईश्वराची मोठी खैर समजावी, आतां सर्व जिकडे तिकडे मावळ्या मावळ्याची व विसवा विसवी झाली तो त्या निजामाचे मुलखांतील दुष्ट रोहिले व अरब लोकांस उपद्रव देण्याची वासना फुरली आहे हें ऐकून चित्तास खेद होतो. हे रोहिले लोक तिकडे गांव लुटतात, रयतेस इजा अतोनात देतात स्त्रियांवर जबरदस्ती हाणी नशी करतात हें ऐकून खेदास कारण होतें यांत आश्चर्य नाहीं आलीकडेस मद्रास स्पेक्टेटरांत निजामाचे राज्यांतील रोहिले लोकांचे दंग्याची खबर लिहिली आहे त्यावरून पहातां त्यांनीं आलीकडेस आणखी कुपना व दहीगाव हीं गांवें लुटलीं. अजिंठाही लुटून त्यास आग लावून दिली. निजामाचे थोडे बंदी शिपायांनीं त्या जागीं अडथळा केला. परंतु रोहिल्यांची भरती फार यामुळें त्यांचा उपाय चालेना, त्यापैकीं दोन शिपायी ठार झाले, आणि आठ दहा घायाळ झाले. त्या रोहिल्यांनीं औरंगाबादेच्या कप्त्यास कळविलें आहे कीं, आम्हीं निजामाचे औरंगाबादेच्या आसपासचे गांव आहेत, त्यापैकीं, पेकेपूर गांव आम्हीं लुटणार त्यास त्या आमच्या मनसुब्यास तुम्हीं अनुकूल व्हावें. अशा प्रकारचा दांडगाईचा तूर्त तरतांणा चालवला आहे, असें सरकारास समजतांच इंग्रेजी फौज जालन्यास एकत्र होत आहे. जनरल सर ह्यू रोज साहेब हे तिकडून परत नागपुरास दाखल झाले होते, पण ही गडबडाची खबर ऐकून त्यांनी परत जालन्याकडेस प्रस्थान केलें. आतां त्या शूर साहेबांचें नामाभिधान च त्या लोकांनीं ऐकलें असतां ते पळ भीत होतील. मग अशा पुरुषाचें वंगावर फौज घेऊन जाईल आणि फत्ते मिळवील हें सांगायासच नको.

दिल्ली.— ता० ८ जानेवारी. गेल्या गुरुवारापासून एथें अशी बातमी आहे कीं, तात्या टोपे हा आमच्या नजीक असून पंजाबांत जाण्याविषयीं इलाज करीत आहे. त्याचे मागें ब्रिगेडियर शावर्स आग्र्यापासून आहे. एतद्देशीय लोक नाना प्रकारच्या आमच्या गैर फायद्याच्या गप्पा उडवितात. आम्हीं ऐकलें कीं, ब्रिगेडियर शावर्सजें दिल्लीपासून ५० कोसांवर अलवार एथें आहेत, तेथें तात्या बरोबर लढायी होऊन कांहीं बंडवाले भरतपूर आपले हस्तगत व्हावें म्हणून यत्न करीत आहेत, काल रात्रीं ११ वाजतां सर सरचा जामदारखाना बंडवाल्यांनीं रस्त्यांत घातला होता म्हणून एथें आणून ठेवला आहे. आज मिरत एथून पत्र आलें त्यावरून समजून येतें कीं, मिरत एथून मजमा वीजपुराम येण्याकरितां निघणार होत्या त्याचें कारण असें कीं, रोहिलखंडांत पुनः गडबड होऊन गेला आहे. गेल्या गुरुवारीं एथें धरणी कंपाचे दोन धक्के बसले. वं०प्र०

नाशिक प्रांतांतील भिल्लांचा नाईक पास गारमारला, त्याचे सोबत्यांनीं पुनः त्या प्रांतांतील कांहीं गांवें लुटलीं, आणि नावलौकिका प्रमाणें क्रम चालवला आहे, परंतु त्यांचे ढुमाल्यावर पोलीस आहेत. सरकारानें एक मोठी विचाराची गोष्ट केली आहे कीं, प्रांतांतील चेसरीचा बंदोबस्त खूप ठेवला आहे. दे०प्रा०

हें पत्र पुणें ज्ञा० प्र० छा० कृ० ब्र० रान० यांणीं छा० प्र० केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारीख १० माहे फेब्रुआरी सन् १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश.

जे पुरास ता॰ १ मीनहूस ब्रिगेडीयर शावर्स साहेब हे कमिसरी कडील सामान गोरे लोकांकरितां आपणा बरोबर घेऊन जात आहेत, या मुळें ते सत्वर जाऊन पोंचले नाहींत.

तात्या टोपे याचें सैन्य विस्कळीत होऊन जाऊन त्याचे लोक १० पासून शंभरपर्यंत सर्व दिशेभर पळत आहेत. अ॰ व.

मुंबई खात्यांतील राणीचे सैन्यावरील कर्नल ग्रेथर्ड अडज्युटंट हे अजारीपणाचे दाखल्यावरून विलायतेस ता॰ ९ मीनहूस जाणार होते अ॰ व.

पुणे-मेहेरबान नानामोरोजी हे रजेवरून परत येऊन त्यांणीं आपले सदर स्टेशन डिप्युटी कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट या कामाचा चार्ज मेहेरबान ओवन साहेब यांजपासून गेल्या शुक्रवारपरयंत घेतला.

अखबारवरहत्यांस कोल्हापुराहून ता॰ ५ मीनहूचें पत्र आलें आहे त्यांतील मजकूर कीं, ब्रिगेडियर जनरल लीग्रांड जेकब आणि मि॰ लाकेट यांहीं आपल्या कचेरी कल्ध्यां गधून सांगलीस जाण्याकरितां कुच केलें. अशी खबर आहे कीं, सांगलीकर हे आपल्यासच आपले संस्थानचा कारभार चालवण्याचा अखत्यार असावा म्हणून म्हणत आहेत. आणि कारभारी तर असें कळवतात कीं हे स्वतः दरबारी काम चालवण्यास हे लायक नाहींत यास्तव जनरल जेकब साहेब आणि मि॰ लाकेट साहेब हे त्यांचा उभयतांचा करणीं ठराव करण्या करितां गेले आहेत. आम्हांस समजतें कीं, ते तसेच मिरज आणि कुरुंदवाडास जाऊन नंतर परत कोल्हापुरास येतील.

आम्हांस बेळगांवाहून ऐकल्यावरून खुशी झाली आहे कीं, जमखिंडीकर हे प्रतिबंदांतून सुटून त्यांस त्यांचे जाहागिरीचे गांवावर पूर्ववत ठेवणार आहेत असें तर स्पष्टच आहे. यांस गेल्या मार्चपासून तर वाईट प्रकारें वर्तविलें. हें तर सरकारास योग्य नव्हे. आम्हीं आशा करून आहों कीं, लार्ड स्टानली यां विषयीं पूर्ण न्याय करून त्यांचा सत्ता आणि मान देण्याचा ठराव करतील. व या प्रमाणें सर्व दक्षण महाराष्ट्र देशांतील लोक इच्छीत आहेत. कोल्हापुरास इंजिनीयरचे जामदारखान्यांतून १५०० रुपयांची चोरी कांहीं दिवसां वर झाली होती ती त्यांतील बहुतेक जमिनींत पुरून ठेवलेली मिळाली आहे. ही जागा त्या गोल्या पायदळ पलटणींतील लैनेंत आहे. या बद्दल कडाकोट चौकशी चालली आहे.

पुण्यांतील मंजुरीचे हद्दींतले बागेंत बाल ब्रम्हचारी बावा राहात होते त्यांस कांहीं अंदेशाचे कारणानें सरकारांने कांहीं दिवसामागें धरून गण्याचे तुरुंगांत ठेवले होते. परंतु त्यांस सरकारानें सोडून दिल्यावरून ते ता॰ ६ मीनहूस आपले पूर्वस्थानीं येऊन दाखल झाले आहेत.

सरकारच्या मेहेरबानी व बंदोबस्त हां कायद्यानें समजतात, तरी सरकारचे कामगार आपल्याशिवायीं आणि हलकटपणा करण्यास भोजीत नाहींत. अशीं कांहीं कांहीं वर्तमानें येतात याचें वाईट वाटतें. थोर कामगारांपेक्षां हलके कामगारांचा हलकेपणा फार असें कळून आल्यावर, इसावनांतील रानठुकर आणि गाढव यांचे गोष्टीकडे लक्ष जाऊन उगीच वसावें असें वाटतें पण त्या गोष्टीपेक्षांही हलकेपणा.

झालातर पुढला परिणाम करणें भास होईल. अलीकडे आमचीं वर्तमानपत्रें देशावरावर डाकमार्गें जातात. त्याबद्दल सरकारचे ठरावाप्रमाणें आमचे पत्र घेणारे हांशील ही देतात. या व दुसरे जांकांच्या उठल्यावर सरकारी पोष्टाचे खात्याकडील लोकांचे रोजगार चालले आहेत. आम्हीं आपल्या पत्राभोंवती कागदाची पट्टी गुंडाळून त्यावर पत्र घेणारांचें नाव पत्यानिशी लिहितों, व पट्टीचे सांध्यावर आमचे छापखान्याचे नावाचें मरागंल फक्लं शाल अगर शिक्का लाखेचा मारतों, तथापि कित्येक आमचे पत्र घेणारे वर्तमानपत्र फुटून येऊन आगउयाचे आत्र वउयास येतें या विशीं लिहितात. हा तो भार ऐकून सरकारचे पोस्ताच्या दुकानांत असा खोटेपणाचा गोंधळ होतो, त्याची एकदोनवेळां सर्वांस साधारणपणें सूचना व विनंति करावी त्यास अमान्य झाल्यास मग महापंथ धरावा असें विचारास येऊन आम्हीं विनंती करितों कीं, कित्येक पोस्तांत आमच्या वर्तमानपत्राचे अंक फुटतात त्यास कृपा करून हा दगाबाजीचा अपराध कोणीं करूं नये. आतां आमचे पत्रकर्त्यांकडून या बाबें पत्रद्वारें तसरी पोंचली नाहीं म्हणजे हा प्रकार बंद झाला असें समजेल.

पंजाबचे कमिशनर सरजान लारेन्स साहेब हे विलायतेस आपले स्वदेशीं जाणार आहेत, त्यांचे मुलाकति करितां कांहीं राजे लोक जाऊन ज्यांनीं भेटी घेतल्या त्यांचीं नावें.

१ राजा समशेरशिंग गुलेचा.
२ राजा मीरजयसिंग समरसिंग राजाचा भाऊ.
३ राजा वजीर रूकेटसिंग.
४ राजा रामसिंग नीबची.
५ मीरज्या. राउरउमेदसीचा मुलगा.

हे राजेसाहेब लारेन्स साहेबांचे भेटीस जाऊन त्यांणीं मुलाकती घेतल्या. या सर्वांनीं बंडाचे प्रसंगीं सरकाराबरोबर दोस्ती कायम ठेवून सरकारास मदत ही केली या मुळें सरकारानें त्यांस किती एकांस जाहीर शालजोड्या व कांहीं कांस पांच पोषाग ही दिले हे सदरील राजे लोक आहेत असें देलियाफ आधारें कळत आहे.

दिल्लीचा पदच्यूत राजा विषयीं आलीकडेस दोन वर्तमानें त्या प्रांतांतील वर्तमानांतून लिहिलीं आहेत, त्या राजाची प्रकृति फारच बेआराम आहे, अशी खबर आली. दुसरें असें कीं, त्या राजानें राणीच्या जाहिरनाम्यावरहुकूम, सरकारानें मला परत दिल्लीस नेऊन ठेवावें. कारण एथें मी फार दुःख भोगीत आहे. या बाबें अर्ज विलायत सरकारास केला आहे. म्हणून समजतें.

ग्रहणें— इसवी सन १८५९ सालांत जीं ग्रहणें होतील तीं येणें प्रमाणें— या इंग्रेजी सालांत ६ ग्रहणें या भूतलावर दृष्टीस पडतील, पैकीं चार सूर्य ग्रहणें व दोन चंद्रग्रहणें आहेत. पहिलें सूर्यग्रहण ता० ३ फेब्रुआरी, पौषवद्य ३०, दुसरें चंद्रग्रहण फेब्रुआरीचे १७ वे तारखेस, माघशुद्ध १५, तिसरें सूर्यग्रहण मार्च महिन्याचे ४ थे तारखेस माघवद्य ३०, चवथें

सूर्यग्रहण जुलैचे २९वे तारखेस आषाढ वद्य ३० शके शालिवाहनाचे ८१ साल. पांचवें चंद्रग्रहण अगस्टचे १२ तारखेस श्रावण शुध्द १५, साहावें सूर्यग्रहण अगस्टचे २८वे तारखेस श्रावण वद्य ३०, हीं सर्व सूर्य व चंद्रग्रहणें पृथ्वींतील सर्व भागांवर एकसारखीं दिसतील असें नाहीं. जीं कित्येक ठिकाणीं दिसतील तीं दुसरे ठिकाणीं दिसणार नाहींत. हीं सर्व सूर्यग्रहणें पूर्ण खग्रास असणार नाहींत, म्हणजे सर्व सूर्यास ग्रासणार नाहींत. परंतु चंद्रग्रहणें खग्रास होतील. पं.

उदेपुराहून अशी बातमी आली आहे कीं, रजपुताना येथील सरदार व जाहागीरदार यांजवर उदेपूरच्या राजानें फार जुलूम चालवला आहे, नवीन प्रकारचा कर बसवण्यांच्या प्रयत्नांत आहे. ब्रिटिश सरकाराकडून त्या सरदारांस आश्रय मिळेल, म्हणून ते आशेंत होते. जरकरतां त्यांनी निराशा झाली, तर त्यांचे तेजाहागीरदार व सरदार राजाचे विरुद्ध उठतील. तेथील सर्व प्रजा लढाऊ आहे. यावरून तेथें मोठा दंगा होईल. प्रस्तुत कर बसवण्याचा प्रयत्न बंद करावा, हें बरें आहे, व दुसरी अशी बातमी आली आहे कीं, तेथें आसपास बंडखोरांचे १४००० स्वार व दुसरे बंडखोर आले आहेत. ते खेडीं पाडीं लुटतात. रहिवाशांस पुष्कळ त्रास देतात. असें इंग्लिशम्यानचे समजण्यांत आलें आहे. हिं. हि.

ता० ८ मीनहूच्या बंबेग्याजिटांत लखनौहून ४ थेमीनहूची तारायंत्रद्वारें खबर आलेली प्रसिद्ध झालेली आहे त्यावरून असें समजण्यांत येतें कीं, बंडवाले नेपाळांत शिरले आहेत त्यास जंगबहादूर नेपाळ संस्थानचा सेनाधिपती याणें लार्ड क्लाईड हिंदुस्थानचे कमांडर इनचीफ साहेब यांस त्यांनी कुमक पाठवण्याकरितां विनंती पत्र लिहिलें आहे. लार्ड क्लैड साहेब यांची तबियत नादुरुस्त आहे. या कारणावरून त्यांणा स्वारी मजल न करितां गलिमाचे पारिपत्यार्थ ब्रिगेडियर हार्सफोर्ड साहेब समेत लष्कर देऊन रवाना केले आहेत ते रापती नदी उतरून जंगबहादूर याचे गुरखे सैन्याशीं मिळण्याकरितां गेले आहेत. नानासाहेब व बेणीमाधवसिंग व दुसरे बंडवाल्यांचे पुढारी हे आपल्या अनुयायी बंडखोरांमध्यें फार दूर बर नाहींत. ते बाकींतील बाकी गुफामीं आहेत.

आग— गेल्या मंगळवारीं सायंकाळीं येथील रा० रा० गणजी बापूजी अनगळ यांचे भाऊ तुळशीबागेचे पिछाडीचे घरांत नवीन घातलेले मंडपास आग लागली. नुकसान सुमारें ८०० रुपयांचें झालें. त्याच रोजीं दिवसास श्रीमंत पंत सचीव यांस अनगळ मजकूर यांणीं मोठी मेजवानी केली तो सर्व समारंभ चांगल्या प्रकारें शेवटास गेला. आणि या प्रसंगीं पासून कांहीं उपद्रव झाला नाहीं, ही मोठी ईश्वराने खैर केली. एथें म्युनिसिपाल कमेटी बसून बरेच दिवस झाले. कराचा पैसा पुष्कळ जमा होतो असें असून ती दयावंत कमेटी शहरांत अग्नीचा ग्रास त्याचें शमन करण्याकरितां बंबाखें तयार करण्याची तजवीज करीत नाहींत. त्याचें नवळव दुःख सर्वांस होत आहे.

आगमन— इनाम कमिशन खात्यांतील मेहेरबान आपाजी रामचंद्र आणि विष्णु मोरेश्वर सब असिस्टंट इनाम कमिशनर यांच्या स्वाऱ्या मुंबईहून ऐथें गेल्या रविवारीं येऊन सोमवार आणि बुधवार रोजीं अनुक्रमें परत गेल्या. आपाजी रामचंद्र यांस भावनगराहून कर्नल पोप साहेब पोलिटिकल एजेंट यांचे ह-

तारवालीं नेमून तिकडे त्या संस्थानचे कारभारांत चौकशी करण्याचे कामांत मदतीस हे होणार असें ऐकतों. आणखी रावसाहेब भास्कर दामोदर यांस अपाजी रामचंद्र गेल्यामुळें इनामकमिशनखात्यांत जागा मिळण्याची संधी झाली असें वाटतें.

रावसाहेब भास्कर दामोदर यांचे विद्याखात्यांतून गमन होऊन इनामकमिशनखात्यांत प्रवेश झाला हें ऐकून आम्हांस फार संतोष झाला. आणि त्यांचे जागेवर रावसाहेब नारायण भाई, नगर व सोलापूर जिल्ह्यांतील विद्याखात्याचे डिप्युटी इन्सपेक्टर यांस नेमलें म्हणून ऐकतों. अश्या बरोबर बर्गावर्गी झाल्यानें विद्याखातें लवकर सुधारेल व मोठ्या पंथास लागेल.

आम्हांस समजलें आहे कीं रावसाहेब श्रीपतमोरेश्वर कारभारी संस्थान फल्टण यांणीं फल्टण मुकामीं भीमचंद पानाचंद गुजर याचे घरीं ता० १२ नोवेंबर रोजीं मध्यरात्रीं सुंदरप्रसाद चिंद्शिवप्रसाद परदेशी आणि ग्यानु नारायवाला हे त्या गुजराचे घरांत जाऊन माळवदावर चोरीच्या इरायानें जाऊन बसले. परंतु सदरहू घरचा मालक हाजागा होऊन त्यास कांहीं माळवदावर चाऊल लागल्यामुळें त्यानें मोठ्यानें आरोळी मारली. हें त्या चोरांस समजून चोरांनीं माळवरावरून खालीं उडी टाकली, तों तथें लागलेच सरकारचे रखवालदार लोकांनीं जाऊन त्या चोरांस पकडलें. हे चोरटे पुण्यांतील आहेत असें त्या कारभाऱ्यास समजल्यावरून त्याणें एथील पोलिसाकडे दाखला मागितला त्या प्रमाणें पोलिसानें त्यांची चाल कोणते प्रकारची हें लिहून पाठवल्यावरून त्यांस त्या कारभारी यांणीं प्रत्येकास ६ महिन्यांची शिक्षा दिली. हे चोर पुण्याचे पोलिसाचे नजरेखालील जे लोक आहेत त्यांपैकीं आहेत, हे दोघ आहेत असें समजतें.

आम्हांस एका गृहस्थानें असें कळवलें आहे कीं, रोंहेंएथें दाहा दिवसांमागें रात्रीं मेंहरळे यांचे घरीं चोरटे लोक घेऊन त्यांणीं सुमारें ४००० रुपयांचा विषय नेला हे मेंहरळे मोठे सावकार आहेत परंतु त्यांणीं वित्तविषय मोठ्या बंदोबस्तानें ठेवला होता म्हणून चार हजारांवरच गेला असें ऐकतों.

चौल एथें आठदिवसांमागें एक बगाजी पंत ठक्कर याचे घरावर सुमारें ४० मनुष्यें घेऊन दरवडा पडला. त्यासमयीं घरीं मालकिणी म्हणजे बायका होत्या तेव्हां दरोडखोरांनीं बायकांस फार त्रास दिला आणि ५००० रुपयांचा ऐवज नेला. या चोरांत ते लोक होते तों, तेथें एक ज्याईंट पोलिस आहे. त्याणें त्या घरच्या मालकिणीस कचेरींत यावें म्हणून कळवलें तेव्हां ती त्या गोष्टीस नाकबूल झाली असतां तीस सक्तीनें नेलें असें समजतें. असो सदरहू विषयीं सु. पोलीस चौकशी करीत आहेत. परंतु अद्याप दरवड्याचा शोध लागला नाहीं.

फ्रेंड आफ इंडियानामें पत्रांत असें म्हटलें आहे कीं, मि. यंग फील्ड हे मि. माटगोमीरच्या जाग्यावर अयोध्येचे कमिशनर नेमिले जातील.

ब्रिगेडीयर म्याकेन्झी हे काठमांडू एथें रसिडेंट होणार असें बोलतात त्यावरून अशी बातमी आहे कीं, सर राबर्ट हमिल्टन इंदूरचे रसिडेंट यांचे जाग्यावर करनल रामसे हे नेमले जातील. असें दिसतें.

हें पत्र पुणें एथें ता० ज्ञा: कृ० म्यां रानडे यांणीं ज्ञा० प्रसिद्ध केलें.

वर्ष ११ पत्र ७

ज्ञानप्रकाश. १०७

पुणें—सोमवार तारीख १४ माहे फेब्रुवारी सन १८५९ ईस०

पत्राची किंमत.

४॥ अगाऊ दिल्यास. १० दरसाल.

वसूल.

अगाऊ.

श्री० रा० बापूसाहेब घोरपडे सेनापती ग्वाल्हेर .... ९॥

शेख हिसामुद्दीन नाझर बाळापूर .... ९॥

सन १८५८ सालाबद्दल.

नयनसुख आनंदराम सावकार पुणे १०

श्री० रा० चिंतो विठ्ठल रायलीकर सरदार पुणें १०

रा० रा० नारो त्र्यंबक किबे—पोलीस कमिशनर १०

श्री० रा० नारायणराव त्रिंबक राजमाचीकर मुनसफ राजापूर ... १०

श्री० रा० माधवराव विठ्ठल विंचुरकर सरदार १०

रा० बाळकृष्ण रामचंद्र महाळकरी ब्राम्हणवाडा ... १०

श्री० रा० रामराव जी कुंजर सरदार ५

रा० नागनाथ केशव हुजूर फडणीस कमिसार अलईदूर .. १०

जाहिरात.

वादी— त्रिंबक महादेव काळे वस्ती पेठ वेताळ.

प्रतिवादी— बाल ब्रम्हचारी आघांबरी बावा तपस्वी.

फिर्याद नंबर ५०० सन १८५७ पैकीं	दावा रुपये १७४६४

ही फिर्याद फैल करून प्रतिवादी याजपासून जामीन घ्यावा. त्याणें जामीन न दिल्यास कायदा ८ कलम ८ प्रमाणें प्रतिवादी याणें रंगोजी पाटील झावरे यांचा बाग थळ भानगवडी निसबत सुंजेरी एथील खरेदी घेतला त्यावर अवल जसी द्यावी म्हणून अर्ज केल्यावरून त्या बागेवर सन १८५२ साली बाग कोणी खरेदी किंवा गाहाण किंवा दान घेऊंनये म्हणून जाहिरनामें प्रगट झाले आहेत. आणि हल्लीं ब्रम्हचारी बावा यांस हद्दपार करावें म्हणून सरकारांतून ठराव झाला आहे, असें ऐकतों सबब तो बाग कोणास विकील अगर हरएक प्रकारें देईल तर त्या बागेवर सदरीं लिहिल्या प्रमाणें जाहिरनामें प्रगट झाले हें सर्व लोकांस कळण्या करितां ही जाहिरात छापविली आहे, तरी ज्यास घेणें असेल त्याणें सदरीं लिहिले मजकुराचा विचार करून घेणें असल्यास घ्यावा. त्यांणीं घेतल्यास दाव्याचे रुपये ठुकुन नाम्या प्रमाणें अखेर निकाल होईल त्या अन्वयें सर्व त्या बागेवर घेतले जातील. ता० १४ माहे फेब्रुआरी सन १८५९ ई०

(सही) त्रिंबक महादेव काळे दस्तुर खुद्द.

जाहिरात.

इंग्लिश न्यू ग्रामर याचें मराठी भाषांतर अलिस्टंट स्कूल मास्तर नगर यांणीं केलें आहे. याच्या प्रती ज्या ठिकाणीं इंग्लिश शाळा आहेत, तेथें विकण्या करितां पाठविल्या जातील. हें पुस्तक दुसरे कोणी छापूं नये.

(सही) बाळाजी बापूजी स्कूल मास्तर नगर नंबर २

ज्ञानप्रकाश.

या तीन चार दिवसांपूर्वी थंडी किंचित शी कमी होत चालली होती, परंतु हल्ली पूर्वेकडील गारवारा सुटूं लागल्यामुळे ती जोरास चढत चालली आहे.

नेमणुका.

नेकनामदार गवरनर इन्कौन्सलनें सर्वांस असें कळविलें आहे कीं, झांशी बार एथें क्यापटन रीगबी यांस सरकारचे एजेंटनेमण्याविषयीं राणी सरकारनें हुकूम फरमाविला आहे.

क्यापटन लेड सावंतवाडीचे लोकल कार्पस सेकंड कम्यांडेंट कामाचा, करवल आउचे पोलटिकल क्रमि॰ कामाचा, चार्ज पहिला ता॰ २७ आणि दुसरा २९ माहे गुद्स्त रोजीं घेतले.

मि॰ इली आट असिस्टंट कमिशनर जकात मीठ आणि अफू यावरील यांस रजा मिळाली होती ती त्याणें कांहीं भाग कमी करून चाकरीवर नेमण्याविषयीं परमानगी मिळाली आहे.

मि॰ डानील यांस मराठीचा अभ्यास करण्याकरितां मुंबईस राहाण्याची परमानगी मिळाली.

मि॰ पेली आलीयनेशन खात्यावरील स्पेशल च्युटीचे यांस गुजराथ प्रांतांत असिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्ट्रेटचे कामाचा पूर्ण अकत्यार मिळाला आहे.

धुळे जिल्ह्यांतील पिंपळनेर आणि बागलाण तालुके वाल्हादूर डिस्त्रिक्ट डिप्युटी कलेक्टर कॅर्टस होते ते रजेवर आहेत तोंपर्यंत मि॰ नेहेर असिस्टंट कलेक्टरांकडेस दिले आहेत.

अमदाबादचे असिस्टण्ट कलेक्टर मि॰ लीडसे यास ५ मार्चपासून ३ महिन्यांची रजा डांका व मौंट आबूस जाण्याकरितां क्यापटण सेंटक्लेर फार्डलार खात्याचा फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर चले. करी मेहेरजी दुसऱ्या प्रतीचा डिप्युटी कलेक्टर यांणीं कामाचे चार्ज घेतले.

मि॰ कोल यांस कराचीस डिप्युटी कलेक्टर मि॰ डासील गैरहजार आहेत पर्यंत नेमलें आहे.

रावबहादूर जगन्नाथ गिरिधारीलाल अहमदनगर जिल्ह्याचे अकटिंग डिस्त्रिक्ट डिप्युटी कलेक्टर आणि माजिस्ट्रेट यांस त्याच जाग्यावर मुकरर नेमलें आहे.

मि॰ बोसानक्वेट यांणीं कामाची दुसरी परिक्षा दिली.

मि॰ जे डबल्यू॰ उडकाक यांस ता॰ १० मीनहूपासून सरकारची नौकरी सोडण्याची परमानगी मिळाली.

सब असिस्टंट बाळकृष्ण चिंतोबा पुणे एथें धर्मार्थ दवाखान्यावरील यांस ता॰ १२ मीनहूपासून १ महिन्याची रजा मुंबईस खासगी कामाकरितां जाण्याची मिळाली आहे.

अवसरी पेठ्याहून. —१० फेब्रुआरी. या पेठ्यांतील सरकारी व निमशाई शाळांची वार्षिक पर[illegible]रबान इन्स्पेक्टर व रावसाहेब डिपुटी इन्स्पेक्टर यांणीं घेऊन ते शिवनेर तालुक्यांतील शाळा पाहाण्याकरितां गेले आहेत. रावसाहेब महादेव गोविंद शास्त्री यांणीं आपल्या ताब्यांतील शाळांची व्यवस्था चांगली ठेविली म्हणून साहेब मजकूर यांचे मन खुश झालें असें समजतें. शिवनेर तालुक्यांतील शाळा पाहाणें सरल्यावर साहेब नाशिकाकडेस जाणार आहेत. तेथें जमाबंदी करण्याकरितां रावसाहेब गणेश रामचंद्र डिस्त्रिक्ट डिप्युटी कलेक्टर पुणें यांची स्वारी येणार आहे. ही स्वारी येण्याचें कारण. या माहालचे सेकंड असिस्टंट कलेक्टर चार्लस गान साहेब आपलें लग्न करण्याकरितां रजेवर आहेत.

ब्रिगेडीयर शावर्स साहेब हे आपला कालम इरा एथील कर्नल अबर यांचे हातास्वाली देऊन ता॰ २० जानेवारी रोजीं अम्रा एथें आले.

बो॰

तिणवल्ली प्रांतांत बंड उद्भवण्याचें कारण कांहीं चमत्कारिक लिहिलें आहे, त्याणकोर संस्थानांत शिनार जातीचे लोक आहेत, त्यांच्या बायका चोळी घालीत नसतात. ही परंपरा आलीकडे इंग्रेजी अंम्मल झाल्यापासून मोडून कांहीं स्त्रिया कंचुकी घालतात. आलीकडे मलिकामाआजमा विक्टोरिया राणी सरकारचा जाहिरनामा लागला आहे, त्यावरून विरुद्धपक्षी लोकांनीं धर्मविरुद्ध आचरण करणें अयोग्य असें मनांत आणून ते त्या शिनारजातीचे लोकांविरुद्ध उठले. एथून तिणवल्लीचा बखेडा उद्भवला आहे. असो, त्या अशा गोष्टी त्या जाहिरनाम्याचा स्पष्टार्थ लोकांस समजेपर्यंत अज्ञाणी लोक वेडेवेडे चार करतील, आणि त्या बद्दल त्यांस शासन भोगावें लागेल.

मोंघीर एथें १०० बंडखोर शिपाई जमले असी वदंता उठल्यावरून धास्ती पडली आहे या मुळें तेथील गोरे लोक पळून गेले आहेत. त्या ठिकाणीं थोडे पाहाडी शिपायी आहेत. हल्लीं तेथें कांहीं फौज पाठवण्याची तयारी झाली आहे. सदरहू वर्तमान बंगाल हरकारू पत्रावरून कळतें.

बंबे टैम्स पत्रावरून कळतें कीं, बुंदेल खंडांतील दतिया एथें बखेडा उठला आहे. तेथील ठाकूर लोक इंग्रज सरकारचे राजरीतीस .. खुष नाहींत. यावरून हा बखेडा उद्भवला आहे. हा बखेडा मोडून टाकण्यास कांहीं सरकारची फौज रवाना झाली आहे. अज्ञाणी लोक इंग्लिशांचे सर्व्य व्यवस्थेस नाखुष झाले यांत कांहीं आश्चर्य किंवा खेद करण्या सारखें नाहीं. अज्ञाणी लोकांच्या वासना अज्ञाणी, तेव्हां त्यांसही त्यांच्या अज्ञाणीपणा प्रमाणेंच फल प्राप्त होईल.

टेलिग्राफ कर्त्यानें सिंध मुलुखाचे हद्दीवरील लोक बखेडा करण्याचे खटपटींत आहेत. अशी एक दुःखकारक बातमी लिहिली आहे. त्याविषीं कारण एक मोठें दिलें आहे कीं प्रख्यात मुत्सद्दी कर्नल जेकब साहेब मरण पावले. तेव्हां त्यांस आतां वाटतें आहे कीं, त्यांचे सिंहतर नाहींसा झाला. तेव्हां आपण जंगली सावजांस आतां यथेच्छाचरण करण्यास संधी बरी आहे. परंतु ही बुद्धि त्यांस ईश्वर न देवो. ते कदाचित् हिंदुस्थानांतील बंडावर दृष्टि धरित असतील, तर ती त्यांची चूक आहे. आतां इतकेंच होईल कीं, दीपांतील तेल संपल्यावर शेवटीं दीप जसा मोठा भयंकर प्रदीप्त होऊन लवकरच लयाप्रत जातो त्या प्रमाणें आतां बंड करणारे लोकांचे परिणाम निश्चयें होतील असें आपण खास समजावें.

इंग्लिशम्यान पत्रावरून समजतें कीं, लखनौ शहरांत २ गोऱ्या पलटणी व स्वारांची पलटण १ इतकी फौज ठेवण्याचा बेत सरकारचा झालेला आहे, असें झालें असतां लखनौ प्रमाणें लष्करी शहर हिंदुस्थानांत कोठें नाहीं.

बांद्याचे नबाबा विशीं बहुत दिवस खबर कळली नव्हती, परंतु ३ रे मीन हून फ्रेंड आफ इंडिया पत्रावरून कळतें कीं, त्या पुंडारी बंडखोर नबाबास केलेल्या महाघोर अपराधा बद्दल क्षमा हिंदुस्तान सरकारानें केली, वरें तुसती जीवदानाचीच मेहेर केली एवढेंच नाहीं, तर त्याला ४,००० रुपये दरसाल नेमणुक त्याच्या उदर निर्वाहार्थ सरकारानें करून दिली. मोठे लोकांनीं मोठे अपराध कितीव कसेही केले, तथापी ते क्षमेस पात्र होऊन त्यांच्या उदर निर्वाहाची तजवीज सरकार करतें, असा

एक सरकारास प्रजेवर राग या नवाबाचे सर्व बाध करून समजूत आहे. हा रागव स्वतंत्रतेनें व को-णाचा ही पक्षपात न करतां विचार करणारे लोकांस अपूर्व सिद्धांत वाटून त्यावर व्याख्या करण्यास मोठी जागाच झाली आहे असें समजलें पाहिजे. सरकाराकरितां ज्या विचारें सरकारचे अगर इतर युरोपियन अगर नेटिव यांणीं या गेल्या हिंदुस्थानचे दंग्यांत जिवावर उदार होऊन कामगिरी केली त्यांस वस्तुतः जें वेतन मिळावयाचें त्याच्या बहुपट ह्या राजद्रोही इसमा जो नवाब त्यास मिळतें हें पाहून व ऐकून त्या लोकांस समाधान वाटेल किं काय? यांच्या नवाबाची सुमारें ४ लक्षांची वंशपरंपरेची जाहागिरी होती, तिला तो मुकला हें, ते व्हां एवढ्या मोठ्या जाहागीरदाराचें नुकसान झालें त्याकडे पाहून मनांत आणिलें असतां त्यास जें वेतन हल्लीं पोंचावयाचें तें विशेष नाहीं, हें जरी सत्य असलें तरी त्यांत कांहीं विशेष नाहीं तो आपल्या जाहागिरीस बंडास मिळाल्या दिवसापासूनच मुकलेला आहे, असें सर्व सूज्ञ व ते जकारस्थानी समजतात. यास्तव ही अपार दया सरकारानें आपल्या राजद्रोही पुरुषावर केली, ही जरी लोकरंजनार्थ उत्तम प्रकारची झाली, तरी ती यथा न्यायानें झाली असें दीर्घ विचारी यांनी विचारसारिखी नाहीं.

मद्रास स्पेक्टेटर पत्रांतील गेल्या बुधवारच्या पुणे अवसरवरपत्रांत सरकारची गुप्तरीतीनें चाकरी बजावल्याबद्दल खर्चाचे कामांत अत्यंत काटकसरी यावरचें एक मजेचें उदाहरण लिहिलें आहे. बंडखोर तात्या टोपी त्याचा पाठलाग करणारे सरकारचे जनरल हपीसर यांचे यत्न सफल झाले नाहींत, हें सर्वत्र प्रसिद्ध आहे. सरकारच्या फौजांचा मजला वगैरेच्या बातम्या देणारे हेरांस बंडवाल्यांचे नमुरतें विपुल द्रव्य देतात असें वर्तमान मंहशूर झालें आहे. एके दिवशीं एक उंच वर्णाचा हिंदु संकट वगैरे कांहीं एक नाहीं, आणि पकडून जाणें दूरसें नाहीं असें पाहून त्यानें तात्या टोपी याचे स्वतःचे छावणींतून निघून एका फौजेच्या टोळीचे जनरल आफीसरास त्याची बातमी देण्याकरितां निघून आला. त्यावरून त्याच्या बातमीदाराचें धारिष्ट, निष्ठा आणि पराकाष्ठेचें चातुर्य हीं जाणून त्यांनीं स्वतः त्यास मोठें इनाम १ रुपया दिला.

गमन— श्रीमंत राजमान्य राजश्री पंत सचीव यांची स्वारी गेल्या शुक्रवारीं एथून आपल्या संस्थानचे भोर राजधानीस सर्व परिवारासुद्धां आनंदी तशीच गेली. विशेष वर्तमान लिहिणें तें आम्हीं पुढील पत्रीं लिहूं.

श्रीमंत आपासाहेब जमखिंडीकर यांस प्रतिबंधांतून मुक्त करून द्यावें, व त्यांची सरस्या पूर्ववत् देवावी. असें विलायतेहून नवीन इंडिया कौन्सलचे लार्ड स्टानले यांजकडून लेख आल्यावरून आपासाहेबांस मुक्तता होऊन पूर्ववत् सत्ता व स्वातंत्र्य हीं प्राप्त झालीं आहेत एणें करून सर्वांस संतोष झाल्यावांचून राहाणार नाहीं.

तात्या टोपी व मानसिंग आणि रावसाहेब (नानासाहेबाचे बंधू) जे या इंडियांतील इंग्लिश सरकारचे राज्यांतील बखेडे खोरांचे पुढारी हे अद्यापी आपल्या लोकांनिशीं फिरत आहेत त्याचा सुसमाग गेले असवड्यांत कोठे आलेला नाहीं.

धारवाड—एथील तुरुंगावरील नाझर यांस कांहीं दिवसामागें तुरुंगांतील कैदी सोडून देण्याचे आरोपावरून काळे पाण्याची शिक्षा झाली होती, ती पुढें परत चौकशी होऊन रद्द झाली. येविषयीं आमचे वाचणारांस माहित असेलच— ते हल्लीं एथें श्री महालक्ष्मीचे दर्शनास आले आहेत.

ष. म.

जमखिंडी—एथील संस्थानी श्रीमंत आपासाहेब यांजवर बंड संबंधीं आरोप असल्या कारणानें त्यांस आज सुमारें अकरा महिने बेळगांव वगैरे ठिकाणीं कैदेंत ठेवल्याचें आमचे वाचणारांस माहित असेलच त्यांस हल्लीं कैदेंतून मुक्त करून त्यांची जप्त केलेली जिनगी परत देऊन त्यांस जमखिंडी एथें पाठवण्याविषयीं हुकूम झाल्याचें आमचे ऐकण्यांत आलें आहे. तर ही गोष्ट फक्त सरकारची रहीम नजर व मेहेरबानगी दाखल समजली पाहिजे. कांकीं जमखिंडीकर यांची अशा कचाटींतून पुनः मोकळीक होणें केवळ दुर्लभ वाटत होतें. तस्मात् ब्रिटिश सरकारचें महत्व व औदार्य यां विषयीं आपणास या प्रसंगीं तारीफ करणें लाजीम आहे.

कालरोजीं वाड्यासमोर एक पंजाबी पहिलवान आला आहे, त्याची व महाराजांकडील एका पहिलवानाची कुस्ती झाली. परंतु दोघांचें बळ समान असल्यामुळें कुस्तीचा निकाल झाला नाहीं.—म्हणून त्यांची दोन चार दिवसांनीं पुनः कुस्ती होणार असें म्हणतात. हा तमाशा पाहण्यास आजमासें ८ पासून दहांपर्यंत (१०,०००) लोकांचा समाज जमला होता.

क. प.

आमची हैदराबाद मुलखापैकीं, पूर्वीं उत्तर वऱ्हाड आणि दक्षण वऱ्हाड असे विभाग होते, हल्लीं ते सरकारचे हुकुमानें मोडून उत्तर वऱ्हाडास पश्चिम वऱ्हाड असें नाव देऊन दक्षण वऱ्हाडास पूर्व वऱ्हाड असें नाव दिलें. सदरहू जिल्ह्याची हद्द सरकारास दिसत नव्हती सबब नावाप्रमाणें तालुके वांटून दिले ते तपशील.

उत्तरवऱ्हाडपैकीं दक्षणवऱ्हाडांत दिले ते.

अंजनगांव, मोरसी, हरिचंदूर, करंजगाव, उमरावती, आणि वरूड.

दक्षणवऱ्हाडापैकीं उत्तरवऱ्हाडाकडे दिले ते.

नरसी, मेहेकर वाशीम. जुडिशियाल कमिशनर बुलुक साहेब यांनी सांप्रत दक्षण उत्तर वऱ्हाडांत आपले मुलखाची पाहाणी करून तेता० १ फेब्रुवारी रोजीं कचेरी सहवर्तमान जालन्यास परत आले. मेहेरबान क्यांबेल साहेब इनाम कमिशनर यांची स्वारी हल्लीं गेहेकर तालुक्यांत पुढें वाशीम वगैरेकडेस जाणार आहेत. डिप्युटी कमिशनर हामिल्टण साहेब यांणीं वान तालुक्यांची जमाबंदी करून सांप्रत बाळापूर मुक्कामीं आहेत. फस्ट असिस्टंट पामरसाहेब हे वाशीम तालुक्यांत जमाबंदी करीत आहेत. मेहेरबान रमनजी दस्करजी ज्यामसजी असिस्टंट कमिशनर हे लष्करचे सरबराईकरितां डोणगाव एथें आहेत.

रोहिले लोकांचा दंगा होऊन कांहीं रोहिले मारले गेले. रिसवड मुक्कामीं सरकारचा कोतवाल यास रोहिल्यांनीं धरला होता. परंतु तो त्यांचे हातांतून पार पडला. सदरहू कोतवालाचा कारकून यास मात्र रोहिल्यांनीं ठार मारला. असें समजतें. जालनें मुक्कामीं आनंदरूप कस्तुरचंद अगरवाला म्हणून एक लोक सावकार आहे त्यास त्याणें अर्ज केल्यावरून त्यास सरकारानें एक पाहरा रक्षणार्थ ठेवला दिला आहे.

आत्माराम भिकाजी नळदुर्गपैकीं जुडिशियाल

कमिशनरचे शिरस्तेदार यांजला मोठ्या जाग्यावर जालनापूर सुबर्ची सुडीशियालचे शिरस्तेदार नेमणार आहेत. येणे प्रमाणें मजकूर आम्हांस एका गृहस्थानें दिला आहे.

आम्हांस एका गृहस्थानें कळवल्यावरून समजलें आहे कीं, मोंगलाईतील खालसातीच्या गांवचे-कीं नलगाव म्हणून एक गांव तालुके कारंजा जिल्हा पूर्व वऱ्हाड एथें आहे. तेथें दोन पीरजादे राहातात ते या रोहिले लोकांचे बंडास सामील असावेत असा अंदेशा मेहेरबान बेमनजी दस्तुरजी असिष्टण कमिशनर यांस आल्यावरून त्यांणीं हैदराबादच्या रसिडेंटास या बाबतींत लिहिल्यावरून त्यांणीं ब्रिगेडीयर हिल याने लोक घेऊन त्यांस बोलावून त्यांची पुसतपास करावी म्हणून हुकूम आला. त्या प्रमाणें जबाब घेतां त्यांत कितीएक संशय वाटल्यावरून त्या पीरजाद्यांस हैदराबादचे रसिडेंटाकडेस रवाना केले आहेत.

रोहिले लोकांचें बंड बहुतेक मोडत चालले आहे.

टैमाचे हुचे बंबे टैम्सपत्रांत लिहिलें आहे कीं, जनरल सरह्यू रोज साहेब हे रोहिल्यांच्या पारिपत्यासाठीं सैन्य व सामोग्री यांची चांगल्या प्रकारें सिद्धता करिताहेत. निजामाचे मुलखांत रोहिले लोकांनीं तस्ती फार चालवली आहे. जालन्याचे आसपासचे पुष्कळ किल्ले हे दांडगे बंडखोर बळकावून बसले आहेत. त्यांवर चालकरून जाण्याकरितां सरह्यू रोज साहेबांनीं फौजांच्या १० टोळ्या करून त्या या रोहिल्यांच्या आगरी दंगा मोडून निजामाचे मुलखांत स्वस्थता होई पर्यंत ठेवणार आहेत.

फ्रेंड आफ इंडिया नामें वर्तमानपत्रावरून समजतें कीं, सरजान लारेन्स साहेब पंजाबचे कमिशनर हे विलायतेस जाणार. त्यांणीं याकरितां तयारी सुरुवात केली आहे. आणखी अयोध्येचे कमिशनर मि. मांटगोमरी साहेब यांच्या जाग्यावर मि. विंगफील्ड साहेब हे होणार आहेत.

लेजिस्लेटीव कौंसल म्हणजे कायदे करणारी मंडळी हीचे कौंसलदार नामदार सर चार्लस जाक्सन साहेब जे पूर्वीं मुंबईचे सुप्रीम कोर्टांत मुख्य मुनसफ? होते, हे सरकारनें नेमले आहेत. असे विद्वान अधिकारी कायदे करणारे मंडळींत होतील तर कायद्यांत विशेष सुधारणा होऊन कायदे देशास हितावह व सुखावह होण्याचा संभव अधिक आहे.

ज्ञानप्रकाशास रत्नागिरीहून— ता० ८ माहे फेब्रुआरी सन १८५९ ईसवी.—

१ एथील सीनीयर असिस्टंट जड्ज मेहेरबान स्यामरन साहेब हे हल्लीं चिपळूणचे कोर्टाची तपासणी करून हर्णे कोळथरांत गेले आहेत

१ मेहेरबान कलेक्टर साहेब बहादूर यांची स्वारी वेंगुर्ल्याकडे फिरावयास गेली आहे.

१ एथें एक अशी वदंता उठली आहे कीं, एथील फर्स्ट आसिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्ट्रेट मि. स्कार साहेब हे रजा घेऊन विलायतेस जाणार आहेत. एथें एक ढोंगी बाबा चिंगेबा चिंगे याचे हृदयांत आला आहे. त्याजकडे पुष्कळ लोक नादीं लागले आहेत त्यांत मुख्यत्वें करून एथील माजी सदर अमीन यांचे चिरंजीव (   ) हे लागले आहेत. व हा बाबा पुष्कळ दिवसपर्यंत एथील सरकार पहाऱ्यांत होता. कोणी कोणी लोक असें म्हणतात कीं. त्याचें जवळ जादू आहे, तेणे करून

तो सानें रुपें करतो. व गरीबांसही तो धर्म करीत असतो. त्या बागाचा बंदोबस्त आमचे कलेक्टर साहेबांनीं चांगला करावा. या बागाजवळ सुंदर स्त्रिया, व व्यभिचारिणी स्त्रिया पुष्कळ जमत असतात. व हा बाग कोणी एका मनुष्य पाहावयास गेला तर त्या बागाच्या सभोंवतीं इतकीं मनुष्यें असतात कीं, जसा पंढरीचा विठोबा याप्रमाणें.

१ एथील राहाणार मोरभट पाटणकर याचे घरास ता० ७ रोजीं आग लागून एक घर जळलें बाकी तेथें पुष्कळ घरें होतीं, परंतु त्या घरातील लोक व पोलीसचे लोक व पोलीस कामगार (फौजदार) यांणीं मदत दिल्यामुळें लागली नाहीं.

१ चिपळूणचे मामलेदार श्री. रा. रा. रामचंद्र रघुनाथ दांये यांस कष्टम कमिशनर मि. स्पूनर साहेब यांणीं बोलावल्यावरून मुंबईस गेले होते ते आपल्या कामावर परत आले.

१ मि. एडवर्ड साहेब एथील हेड अकौंटंटचे दुय्यम यांस धारवाड एथें हेड अकौंटंट नेमले. व एथील हेड अकौंटंट रा. रा. कृष्णराव माधवराव हे मुंबईहून एथें परत आपल्या कामावर येणार आहेत.

१ एथील दप्तरदार रावबहादूर गुरुराव कृष्ण यांस येथील हवामानत नाहीं, व यांचे घरातील माणसें दररोज अजारी पडतात. यास्तव बदली व्हावी म्हणून अर्ज रेविन्यू कमिशनर यांजकडे पाठवला आहे.

१ रावसाहेब माधवराव वासुदेव बर्वे यांची स्वारी एक दोन दिवसांनीं दक्षणेकडील शाळांची परिक्षा घेऊन येणार आहेत.

वातमीदार.

पुणें अवसरपर्यंत पेंठ आणि धरमपूर यांजगरीं मांतून एक गृहस्थ फिरून त्याणें दिलेली खबर लिहिली आहे. कीं. तिकडे जधीं स्वस्थता अद्याची नसो आहे. गेल्या सालीं पेठेच्या राजाला उठवून दिल्यापासून मोठें कार्य झालें. आणखी सरकारचे नुकसान झालेले तिकडील जंगलचे भिल्ल राजे ज्यांणीं स्यापटन औटराम जे आतां जनरलजेम्स औटराम झाले आहेत त्यांस पराकाष्ठेचे श्रम दिले. त्यांणीं पुष्कळ लोक पेठसंस्थानचे त्या जंगलांतपळून गेलेल्यास पकडून सरकारचे हवालीं केलें आहे. हें असें होण्याचें कारण द्रव्य आणि त्यांच्याशीं चांगली वागणूक हीं होत. तिकडील जंगल १८४२ इसवीपासून पेठसंस्थानाकडील राजइमारतीचीं लांकडें तोडून आणण्यासाठीं सरकारानें भाड्यानें त्यांपासून घेतलें आहे. त्याभिल्ल राजांस दरसाल ११,००० रुपये सरकार देतें. त्या द्रव्याचा व्यय कधीं चांगल्या प्रकारचा होत नाहीं. सदरील सालाचे दोन वर्षापूर्वीं एका गोऱ्या मनुष्याचे बरोबर कांहीं लष्करी लोक घेतल्यावांचून त्या रानांतून जाववत नव्हतें, आतां तशा धारानें जाणें मूर्खपणा दिसेल.

सातारा— मेहेरबान कलेक्टर साहेब यांची स्वारी हल्लीं लिंबास आहे ती एकदोन दिवसांनीं वाईस जाणार आहे असें ऐकतों.

रा. रा. कृष्णराव भावे डिप्युटी चिटणीस यांस जावली पेठमाचे अकाटिंग मामलेदार नेमले होते, परंतु त्यांना त्यांचे पूर्वीचे जागेवर आणून रा. रा. गणपतराव नायब दप्तरदार जिल्हा सातारा यांस जावलीचे मामलेदार नेमले. व त्यांचे जागेवर रा. रा. रजेश्री सखाराम बापू नळवेलकर यांस नेमलें आहे असें ऐकतों.

आम्हांस लिहिण्यास दुःख वाटतें कीं, शहरमजकुरीं देवालयामध्यें व धर्मशाळांमध्यें शहरचे बंदोबस्ताकरितां सरकारानें चौक्या ठेवल्या

आहेत; तेणेकरून धर्मशाळेंत घरदारांस राहण्यास अडचण पडते, व देवालयामध्यें भूक्ष्य यवन लोकांची अहोरात्र वस्ती असल्यामुळें स्वजातीय लोकांस फार दुःख वाटतें. यास्तव आम्ही आमचे फौजदारसाहेबांस असें कळवितों कीं, त्यांणीं याचा चांगला बंदोबस्त केला असतां लोक त्यांचे आभारी होतील. बो.

विलायत — एथील डांक १७ जानुआरीपर्यंतची एथें येऊन दाखल झाली आहे. त्यांतील हांशिलाचीं वर्तमानें येणेंप्रमाणें. — फ्रान्स आणि अस्त्रिया या उभय राजांमधील झालेले तहांत बिघाड होण्याचा गवगवा झालेला आहे. फ्रान्सचे बादशाहाचे एका भाषणांत या अशा प्रकारचें सूचक कांहीं बोल अस्त्रियाचे वकिलापाशीं झाले, त्यावरून हें सदरील अनुमान झालेलें आहे. या उभय राजांचा युद्धसंग्राम झाला, तथापि त्यांच्या मध्यस्थींत पडूं नये, असें इंग्लंडचें मत आहे. अस्त्रियाचे बादशाहानें इटाली देशांत फौजांची वगैरे बंदोबस्ती केली आहे. इटाली देशांत सर्वत्र बखेडे करू झालेले आहेत, त्यावरून कांहीं आणीबाणीचा योग घडून येण्याचा बराच दिसत आहे. अस्त्रियांतील मिलन शहरीं वेढा त्या सरकारचा राहून वायेना राजधानीस लढाईचें कौंसल भरणार आहे. अस्त्रियाचे ३०,००० शिपाई इटालींत आणण्यासाठीं मजला करण्यास निघाले आहेत. अस्त्रिया आणि हंगारी त्याचे देशाचा एकांत, एथील शिपायांमध्यें फितूर झाली आहे. सरवियाचा पदभ्रष्ट राजा वायनास परत गेला. फ्रान्स आणि पीडमांट संस्थान यांमध्यें सख्य फ्रान्सचा राजपुत्र नेपोलियन याचा सार्डिनियाच्या सार्डिनिया संस्थानाचे राजाचे कन्येचा विवाह संबंधाचे योगीं अधिक बलवत्तर होणार आहे.

रशियाचा बादशाहा हा विलायतेचे राणीस येत्या मे महिन्यांमध्यें भेटणार आहे. या बादशाहानें आपले मुलखांत इंग्रजी रयत राहते तिला स्वातंत्र्य पराकाष्ठेचें दिलें आहे. रूस शामचे राज्यांत जमाबंदीचे कामांत अव्यवस्था जारी आहे. विलायतेचे राणीचा ज्येष्ठ राजपुत्र हा इटाली देशांतील रोम नगरीं जाण्याकरितां विलायतेहून निघाला. पार्लमेंट सभा ३ रे फेब्रुआरीस भरावी म्हणून तिचे सभासदांस समानें गेलीं आहेत.

निंदा — आतांशीं एथील लोकांनीं नवीन युक्ति काढली आहे. कोणाचे दोष साक्षात् जेथें वर्णन करावयाचे तेथें न करून जाहिरनामे जागजागीं लावून सर्वांनीं वाचावे आणि समजावें. ही युक्ती नवी आजवर बाहेरच्या बाहेर होती, परंतु आतां आमच्या छापखान्याची एक जागा त्यांनीं निवडून काढली असें दिसतें. गेल्या शुक्रवारच्या रात्रीं कोणी एकानें एथील रावबहादूर राघो गोविंद दप्तरदार यांच्या निंदेचा जाहिरनामा लावला आहे. त्यांत हे नामदार सरकारी कामावर असतां बिभत्स व अमर्याद भाषणें बोलतात. व यांची कमजुरी, लोभदृष्टी वगैरे गोष्टी अघडवघड रीतींनीं लिहिल्या होत्या. त्याविषयीं आम्हीं काय करावयाचें आहे. जर त्या गोष्टी खऱ्या असतील, तर त्या लिहिणारानें धैर्य करून वरिष्ठ अधिकाऱ्यांपाशीं निवेदन कराव्या म्हणजे यथायोग्य तजवीज होणें असल्यास होईल. उगीच आमची जागा खराब करून कोणास ही उपयोग नाहीं.

हें पत्र पुणें एथें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारिख १७ फेब्रुवारी सन १८५९ इसवी.

ज्ञानप्रकाश.

मेहेरबान लाफनन साहेब पुणें अदालतीचे जज आणि दक्षिणेंतील सरदारांवरील एजंट यांची स्वारी मुंबईस तीन दिवसांच्या रजेवर आपल्या दोन मुली विलायतेहून आल्या त्यांस भेटण्यास सामोरे गेले होते असें ऐकतों

अज्जम अरदेसर सेट करसरजी मुनसफ यांचे कोर्टांत बचाजी गणेश चांदवडकर वादी आणि + प्रतिवादी यांचा खटला आहे. त्या मोकदम्यांत वादी + साक्षीदार दोन ब्राम्हण आणि एक मुसलमान असे दिले त्यांणीं कोर्टापुढें प्रतिज्ञा घेऊन मतलब खोटा लिहून दिला असा मुनसफ यांस शक आल्यावरून तो खटला कमिट करून जजाकडेस पाठविला आहे

खून—कुरकुंब पेठेंत पुतण्यानें चुलत्याचा खून केला असा खटला आहे त्याचें कारण उघडकीस जसें यावें तसें आलें नाहीं. हा खटला हल्लीं सेशनांत आला आहे. यांत एकंदर साक्षिदार वगैरे १८ असामी आहेत असें समजतें.

पुणें कलेकटरीचे अकौंटंट मि. फूगसन यांणीं आपलें काम बिनबोभाट चालवून ते कामांत फार वाकबगार आहेत असें अकौंटंटनी त्याची खात्री झाल्यावरून त्यास मुंबईस इन्स्पेक्टिंग अकौंटंटची जागा नवीन करून यांस नेमण्याचा ठराव झाला आहे. हें ऐकून आम्हांस संतोष झाला आहे. आतां पुण्याचे जागेवर मि. एडवर्ड रत्नागिरीचे अकौंटंट यांची नेमणूक होणार असें ऐकतों.

सांगली ता० ८ मीनहूस जनरल जेकब आणि पोलिटिकल कमिशनर मि. लाकेट यांची स्वारी सांगलीस ता० ९ वीस येऊन त्यांणीं श्री. तात्यासाहेब व श्री. भाऊसाहेब त्यांचे चिरंजीव यांच्या भेटी साहेब मजकुरांणीं दरबार करून घेतल्या. सलामीच्या १७ तोफा झाल्या नंतर दरबार बरखास्त होऊन बागेत सोजिरांची एक कंपनी आहे तिची कवाईत पाहिली साहेब यांस श्री. तात्यासाहेब आणि भाऊसाहेब कारभारीसह हरीपूरपर्यंत सामोरे गेले होते.

बिननावाचा अर्ज—दक्षण भागचे रेविन्यू कमिशनरांकडून एक बिननावाचा अर्ज पुणें कलेकटरांकडेस आला आहे त्यांत हुजूरचे कामगारांविषयीं नालस्तीचा मजकूर लिहिला आहे. त्याची योग्य चौकशी होऊन रपोर्ट करावा असा रेविन्यू कमिशनर यांणीं पुणें कलेकटरास लिहिलें आहे म्हणून आमच्या कानावर आलें आहे.

लखनौ ता० ७ मीनहू—बेगम आणि मुलूखबंडवाले नेपाळचे राज्यांत जंगबाहादुरापाशीं मदत मागण्यास गेले आहेत. बाळाराव याजपाशीं १०००० घोडे व पायदळ मिळून आहे, परंतु त्याचे हातून कांहीं व्हावयाचें नाहीं. नानानें राणीचा जाहिरनामा पाहिला आणि त्यास पक्कें समजलें कीं मला क्षमा व्हावयाची नाहीं.

बॉ. गा.

डूरे गोरे पायदळचे ३२ शिपाई गेल्या शुक्रवारीं एथून नगरास ज्या ठिकाणीं त्यांचें स्टेशन आहे, त्यास जाऊन मिळण्याकरितां गेले. २२ वे काळे पायदळपल्टणास सातान्याहून नगरास तावडतोब जाण्याकरितां हुकूम झाला आहे, आणि तेथून जनरल सर ह्यू रोज यांचे आलस्याचे फौजेंतील ९वी काळी लैट पायदळ पल्टणीस विसावा देण्याकरितां सदरील २२वे पल्टणीनें जाऊन मिळावें म्हणून हुकूम झाला आहे. कोल्हापूरची १९वी काळी पायदळपल्टण सातान्यास रवाना होईल.

कलकत्याचे फिनिक्स पत्रास लाहोराहून खबर मिळाली आहे कीं, तेथील माजी शीख सरकारचे गोरे शिपाई यांस कंपनी सरकारचें राज्य जाऊन राणी सरकारचा अम्मल हिंदुस्थानांत झाला हा फेरफार झाल्याचें त्याच्या नापसंदसा वाटत आहे. त्यावरून ते राणीसरकारचे नोकरींत राहाण्यास नाकबूल होतील अशी मोठी दहशत पडली आहे. पण त्याची नेनी खात्री खात्री झाली पाहिजे, आणखी ही गोष्ट आम्हांस अशक्यही वाटते.

रेलवे खात्यांतील एका इंजिनियरानें अशीरगडास किंवा त्याचे नजीक आपले चाकरास पिस्तूल घालून मारलें. या गुन्ह्यावरून तो हल्लीं तेथें कैद आहे. असें दिसतें कीं, मजकूर गुन्हा केल्यावर त्याणें मुंबईस पळून जाण्याचा यत्न केला होता, परंतु त्यास तेथच्या तालुक्याचे पोलिसानें पकडला. अ.प.

हिंदुस्थानांतील सांप्रतच्या दंग्याच्या प्रसंगीं कित्येक मोठमोठाल्या शहरामध्यें बंडवाल्यांहीं ज्या इमारतींचा विध्वंस केला आहे, त्यांची मरामत करण्याकरितां किंवा त्या बांधण्याकरितां या शहरच्या लोकांपासून कांहीं पैका दंड म्हणून घेण्याचा इंग्रेज सरकारनें निश्चय केला आहे. असें इंग्लिशमन पत्रावरून कळत आहे. या निश्चयावर हुकूम शाहाजहानपूरच्या शहरास इयज असलदारांहीं पहिल्यानें दोनलक्ष रुपये दंड ठरवला होता, परंतु पाठीमागून हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल साहेब यांहीं असा ठराव केला कीं, राणीनें लावलेल्या माफीच्या जाहिरनाम्यामुळें लोकांच्या घरगुती नुकसानाबद्दल शहरावर दंड बसिवतां येत नाहीं, परंतु बंडामुळें ज्या सरकारी इमारतींचा विध्वंस झाला आहे त्या नीट करण्याकरितां किंवा बांधण्याकरितां एक्सीक्यूटीव इंजिनीयर हा जेवढा खर्चाचा अंदाज देईल तेवढा पैका शहरच्या लोकांस दिला पाहिजे. असा ठराव करून गवरनर जनरल यांहीं शाहाजहानपुरावर जो पहिल्यानें दंड दोनलक्ष रुपये ठरला होता तो कमी करून बावीसहजार रुपये इतका केला. याचप्रमाणें जानपूर आणि बारेली या दोन शहरांवर अनुक्रमें करून २८००० आणि २५००० इतका दंड ठरवला आहे. हा दंडाचा पैका जर सर्व सदर इमारतींकडेस न खरचला तर बाकी राहील तो निराळाच ठेवावा असें ठरलें आहे.

निजामाच्या राज्यांत दंग्यास मदत झालेले रोहिले, आरब, भिल्ल वगैरे लोक त्यांजबरोबर इंग्रेजांच्या लष्कराच्या एकदोन लहानलहान लढाया झाल्या त्यांजमध्यें त्या दंगेखोरांच्या लोकांचा पराभव होऊन ते चोहोंकडे पांकून गेले. त्याजमुळें त्यांचा दंगा इंग्रेजांस शांत झाल्यासारखा वाटून त्यांहीं आपली फौज पूर्वीच्या ठिकाणीं परत पाठवण्याची कांहींशी योजना केली होती. आणि त्याप्रमाणें ३री दुगून घोडेस्वार पल्टण व मुंबई खात्याच्या हार्स आर्टिलरीचा ४था ट्रूप यांस जालन्याहून माघारें फिरवण्याविषयीं हुकूम झाला आहे, व जनरल सर ह्यूरोज यांजला आपण आतां निजामाच्या मुलखांत शत्रूच्यानें कांहीं जरूर नाहीं. असें वाटून तोही आल्याहून नि-

घून या महिन्याचे १ ले तारखेस अहंमदनगरास परत आला होता इतक्यांत पाठीमागून रोहिले लोकांनीं पुनः निजामाच्या मुलखांत मोठा दंगा आरंभिल्याची बातमी येऊन पोंहचल्यामुळें सरह्यूरोज यांणीं नगराहून पुण्यास येण्याचा आपला बेत एकीकडेस ठेवून पुनः जालन्यास परत जाण्याचा निश्चय केला होता व त्याप्रमाणें ते गेल्या सोमवारीं नगराहून निघावयाचा होता असें आतां समजण्यांत येत आहे. तसेंच आतां जालन्याहून जी फौज मुंबई इलाख्यांत परत येण्याकरितां निघाली होती तिलाही पुनः तिकडेस जाण्याविषयीं हुकूम मिळाला आहे. व याशिवाय आणखी कप्तान हार्डी याच्या हाताखालीं दोन "सीजगन्स" (वेढ्याच्या उपयोगीं तोफा) व कप्तान बारिस्कोम याच्या हाताखालीं एक "मौंटनट्रेन" (पाहाडांतून नेण्याच्या उपयोगीं तोफा) इतक्या लष्करास पाहिजे त्यावेळेस जालन्याकडेस जाण्याच्या तयारींत राहाण्याविषयीं हुकूम झाला आहे.

या दंगेखोर रोहिल्यांनीं निजामाच्या मुलखांत या पूर्वीं जे गांव लुटल्याची बातमी आली आहे त्याशिवाय त्यांणीं आणखी कडेस कुपरा आणि देगांव या नावाचीं आणखी दोन गांवें लुटल्याचें वर्तमान गेल्या महिन्याचे २९ साव्या तारखेच्या मद्रास स्पेक्टेटर पत्रावरून समजण्यांत येत आहे कीं, याच दंगेखोर रोहिल्यांहीं औरंगाबादच्या सुभेदारास असें एक पत्र पाठवलें आहे कीं, "औरंगाबादच्या आसपासचे निजामाच्या मुलखांतील सर्व मोठाले श्रीमंत गांव लुटण्याचा आम्हीं निश्चय केला आहे; त्यापेक्षां तुम्हामध्यें जर कांहीं थोडें बहुत शौर्य असेल तर तूं फौज घेऊन आमच्या अंगावर ये" तसेंच त्यांहीं आपण निजामसरकारचे मात्र शत्रू आहों. आपला कांहीं इंग्रेजांशीं द्वेषभाव नाहीं. व इंग्रेजांचा मुलुख लुटण्याचा आपला कांहीं इरादा नाहीं." असें प्रगट केलें आहे असें म्हणतात. या रोहिल्यांस निजामाचे हैदराबादेंतील कांहीं वजनदार लोक आंतून सामील आहेत, व त्यांहीं इंग्रेजांचा परम मित्र दिवाण नवाब सालरजंग याची इंग्रेज सरकाराबरोबर किंवा निदान निदान निजामाबरोबर तरी नापत करून व बेअब्रू करून टाकण्याच्या उद्देशानें हा दंगा आरंभिला आहे, असें म्हणतात. या दंगेखोरांहीं मागें कांहीं दिवसांवर धनवार या नावाचें शहर लुटलें त्या वेळेस तेथें त्यांस सुमारें पंचवीस लक्ष रुपये लूट सांपडली, व त्यांणीं तेथें पुष्कळ लोकांचे हाल करून कित्येक तरुण स्त्रियांसही आपल्या बरोबर नेलें. असें म्हणतात. दू.

पुणें एथील पोलिसाकडे नगाभार गाडी यांणीं अशी फिर्याद केली कीं, मासा हुकूमनामा श्री. रा. दाजीसाहेब रास्ते यांजवर झाला त्याप्रमाणें मी त्यांची जिनगी जप्त करावी म्हणून रावबहादूर मिन्सिपाल सदर अमीन कोडमांत दरखास्त दिली ती दरखास्त न चालण्याकरितां आपले जिनगीचें गाहाणखत निवाडयाचे पूर्वींचें पैसा न घेतां बनाऊ त्र्यंबकराव गोविंद ऊर्फ रावसाहेब खाजगीवाले यांचे नांवें केलें तें त्यांणीं जप्तीचे वेळेस हजर केलें या कामांत दाजीसाहेब हे आजवर सरकारास या बाबतींत मिळाले नव्हते यामुळें ते हल्लीं वारंटावरून मुंबईहून पुण्यास ता. १४ मीनहूस दाखल झाल्यावरून चौकशी सुरू आहे. त्यांत रास्ते यांणीं जबाब दिला त्यांतील हांशील कीं, आम्हीं गाहाणखत वगैरे दस्तऐवजावर सह्या केल्या, आणि ते दस्तऐवज मजजवळ होते, परंतु त्यावर साक्षी नघत्या व त्याप्रमाणें ऐवज मी घेतला नाहीं व गाहाण मिळकत त्याचे कबजांत दिली नाहीं. असें असून हा कागद नगा

आणि खाजगीवाले यांणीं खिलाफ करून मजला बुडवीत आहेत वगैरे मतलब लिहिला आहे. हल्लीं आतां नगारोर यानी अब्रू जगप्रसिद्ध आहे, व त्याणें ता० १५ मीनहूस राघोपंत गोडे व भगवानदास गुजर व नागूगडी यांच्या साक्षी दाजीसाहेब हे मागील मितीचे खतावर साक्षी घालण्यास सांगत होते अश्या जुबानी दिल्या परंतु त्यांत जी दुरदशा खानसाहेब फौजदार यांणीं सवाल जबाब केल्यामुळें त्यांची जाहाली. हा शील त्या बनाऊ साक्षी असाव्या असें त्यांचे लिहिण्यावरून होत आहे. आतां आपण खाजगीवाले यांचे पुराव्याकडेस पाहिलें तर ते जबानींत असें लिहितात कीं, मी घरचे दागिने बरोबर रुपये मिळून कमारें पांचहजारांवर दास्ते यांस खताप्रमाणें पैसा दिला आणि दास्तेनंतर मला मुळींच पैसा मिळाला नाहीं व त्या खतावर साक्षी ही घालविल्या नव्हत्या. असा जाब लिहून देतात. यावरून आम्हांस या कामाचा मोठा अचंबा वाटतो परंतु हल्लीं ये विषयीं चौकशी सुरू आहे ती तमाम पुरी झाल्यावर लिहूं. आम्हीं असें ऐकतों कीं, खतावर जे साक्षीदार आहेत ते एथें मुळींच हजर नाहींत.

मोफ्युजलैट पत्रावरून खबर ता० १४ मीनहूच्या बंबे ग्याजिट पत्रांत तात्या टोपे याविषयींची वर्तमानी लिहिली आहे कीं, तात्या टोपे हा भावलपूरच्या राजाचे दरबारांतून आपणास कांहीं मदत वगैरे मिळेल अशा इच्छेनें तात्या जोनपूर आणि भिकानेर या ठिकाणाकडेस गेला होता, परंतु मेसर चेंबरलेन साहेब यांणीं आपणाबरोबर स्वार घेऊन त्यास फिरोजपुरानजीक जाऊन राहिल्यामुळें त्यास प्रतिबंर झाला हें तात्यानें समजून तो मागच्या मार्गेंच हटून हल्लीं जयपुराचे जवळ शिकावती म्हणोन गांव आहे तेथें जाऊन राहिला आहे. असें खास म्हणतात.

किरकोळ— एथें एका बाईनें मी नादार आहें असा शास्त्री यांचा दाखला आणून फिर्याद फेल करते वेळेस मेहेरबान लाफनन साहेब यांणीं हा खरोखर दार नाहीं किंवा कसें ये विषयीं चौकशी फौजदार मार्फत करविली तों त्याजवळ माल ज्यास्त सांपडला. हें उदाहरण प्रथमच एथें घडलें आहे.

सासवडच्या जवळ डांक जाण्याचा रस्ता आहे तेथें एका दिवशीं आग लागून चार घोडीं जळून मेलीं आणि कांहीं बंग्याचाही नाश झाला. आग लागण्याचें कारण समजण्यांत आलें नाहीं.

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, रा. रा. दाजीसाहेब रास्ते यांची बायको आणि मुलगा यांस दरमाहा १०० रुपये पेनशिन मेहेरबानी करून एथील एजंटसाहेब यांणीं त्यांचे पेनशनापैकीं निराळें करून दिलें होतें परंतु हयातीचा दाखला मिळण्यास मोठी अडचण सरकारास पडली सबब त्याचे हयातीचे दाखल्या खेरीज पेनशन या बाईस व त्याचे मुलास मिळण्याविषयीं नामदार गवरनर इन कौसलानें हुकूम केला आहे आतां एकवारमात्र सालांतून हयातीचा दाखला पाहावा लागेल.

सरक्यूलर— सदर दिवाणी अदालतीनें असा हुकूम न्यायखात्यांत केला आहे कीं, एका प्रेसिडेन्सींतून दुसऱ्या प्रेसिडेन्सींत समान नोटीस वगैरे बजावणें झाल्यास ज्या प्रेसिडेन्सींत प्रतिवादी असेल त्यांतच मात्र तो असल्यास बजावीत जावे. याबद्दल नवीन हुकूम झाला आहे.

हें पत्र पुणें एथें ना. कृ. अं. रा. यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें-सोमवार ता॰ २१ माहे फेब्रुवारी सन १८५९ ईसवी.

पत्राची किंमत रुपये.

६॥ अगाऊ दिल्यास. १० दरसाल.

ज्ञानप्रकाश.

आग्रा येथें तारीख ११ मीनहूने रात्रीं औरी अभ्र दाट येऊन विजेचा गडगडाट होऊन पाऊस ही मोठा पडला. आतां हा दुसरा पावसाळा जाहाला आहे.

बेळगांव तारीख १५ फेब्रुआरी जमखिंडी कर जहागिरीदार हे वेंगुरलें येथें नजरबंदीत होते, त्यांस हल्लीं गव्हर्नमेंटचे हुकुमानें मोकळे केलें, आणि त्यांची स्वारी बेळगावास मोठ्या डौलानें तारीख १३ मीनहूस आली; आतां येथून जमखिंडीस लौकरच जाण्यास निघणार आहेत. येथून दोन कंपन्या धारवाडास जाण्याकरतां तारीख ११ मीनहूस कूच झाल्या, कारणकीं, तेथें हैलान्डरचे लोक आहेत त्यांस हे जाऊन, ते परत आपल्या हेडुकार्टरच्या जागीं बल्लारी येथें जातील. अठरावे काळे पायदळ पलटणीच्या तीन कंपन्या कलादगीस जाण्या करतां तारीख १० मीनहूस रवाना झाल्या. चौसष्टावे पलटणीचा डाणी त्यास मुंबईहून वेंगुर्ल्यास जाण्याचा हुकूम झाला आहे.

सरकारानें रहीम नजर करून त्यास चौकशी केल्या शिवाय मुक्त केलें, परंतर त्याचा किल्ला जो जमीनदोस्त करून टाकिला आहे, तो पुनः कांवरें बांधून देत आहेत?

बं. ग्या.

किरकोळ- खेडचे कोर्टाचा शिरस्तेदार ह्यास चुकीमुळें अमानत केलें होतें, त्यास कामावर रुजू करण्याचा हुकूम झाला.

अज्जम कृष्णाजी पंत जोगळेकर आसिस्टंट मुनसफ हे वडगावास कामाची शिलक असल्या मुळें त्यांची नेमणूक तिकडेस झाली होती ती हल्लीं तळेगाव कोंकणांत जाहाली आहे.

" तारीख १९ मीनहूस मौजे भांबुर्डें येथें एका कुणब्यानें आपले बायकोस फास घालून ठार मारली असा प्रकार झाला आहे, व येविषयीं पोलीस अंमलदार चौकशी करीत आहेत. हा खून बहुधा व्यभिचारा मुळें घडला असावा असें समजतें.

आतां त्या स्त्रीनें व्यभिचार केला म्हणोन नवऱ्यानें ही तिची वाट केली. बरें जर नवऱ्यानें व्यभिचार केला तर बायकोनें त्यास असा प्रकार केला असता तर लोक कसें समजतील. सारांश असा पुरुषानें पुनर्विवाह करण्याची मोकळीक आहे आणि स्त्रीस नाहीं तद्वतच व्यभिचार ही पुरुषानें केल्यास पुरुषांत गोड दिसतो."

अयोध्या प्रांतांतील मीरजा रुफीशा नामें राजपुत्र यानें बंडाचे समयीं सरकारा बरोबर इमानदारी ठेविली म्हणून सरकारानें मेहेरबान होऊन त्यास पेनशन देण्याचा ठराव केला आहे.

या आठवड्यांत हवा ऊष्ण होत चालली आहे धान्याचा दर मागील प्रमाणेंच आहे व जनी जिनसांत तूप रुपयास दीड शेर विकत आहे.

वणी आणि मंडलेश्वर एथील दोन्हीं पत्रें पावलीं. आगामि अंकांत प्रसिद्ध करूं.

नेमणुका.

मि. लाकेर अगाटिंग पोलटिकल एजेंट दक्षण महाराष्ट्र प्रांतांतील यांस ता० २६ जानेवारीपासून नेटीव स्टेटमध्यें पोलटिकल संबंधानें जाण्यास हुकूम मिळाला आहे.

ले. वेस्टवार्प अगारिंग अडजुटंट सांवतवाडी यांणें कामाचा चार्ज ता० ९ मीनहूस घेतला. नामदार गवरनर इन् कोनसलानें या खालीं लिहिलेल्या नेमणुका केल्या आहेत. मि. सी एम्. हारीसन यांस अहंमदनगरास जडज आणि सेशन जडज नेमलें. आणि ते हजर होईतोंपर्यंत मि. स्यामरन यांणें काम चालवावें. मि. सी. जे. एरस्कीन यांस कोंकणचे जज्य आणि सेशनजज्य नेमलें.

मि. ए. के. फारकम कोंकणचे सीनियर असिस्टन्ट जडज यांस रत्नागिरी तुकडीवर नेमून त्यांणीं इकडे देशांत काम करावें.

मि. डा. एच्. स्यामरन यांणीं कोंकणचे सीनीयर असिस्टंट जडजाचें काम चालवावें.

मि. पडर आली नेटिव खात्यांतील स्पेशल ड्यूटीवरील यांस गुजराथेंत असिस्टंट सर्व कलेक्टरांचा नेमला आहे. आणि मांडवी परगण्याचा इनाम कमिशनर मि. रावन कामें विलायतेस रजेवर आहे तों पावेतों नेमला आहे.

मि. डब्ल्यू. जे. हरकोर्ड रत्नागिरीचे कलेक्टर यांस प्रांतांत फिरण्याची परवानगी मिळाली आहे.

वाई— माघशुद्ध १५ वारीं श्री कृष्णेचे उत्साह मोठे नामांकित होतात त्यांतील धर्मपुरीचे घांटावरील जो झाला तो पाहून मला आनंद झाला आहे. कारण त्यांचा बेत मोठ्या श्रीमानानें हीक करण्यास लावण्यास असघडच आहे. तो बेत भिक्षुक ब्राह्मणांनी केला.

एथील डिप्यूटी फोजदार सयदगुलाम अल्ली हे रजेवरून परत येऊन कामावर रुजू झाले त्यांचे जाग्यावर साबुरजी पारसी अकटिंग होते त्यांस हवेली फौजदार तीन महिन्यांचे रजेवर जाणार आहेत त्यांचे कामावर हल्लीं नेमणार असें समजलें आहे.

नवीनयुक्ति.

अमेरिकेंतील एका गृहस्थानें पाण्याचे आंतून नाव चालविण्याची युक्ति काढली आहे. ही सिद्ध झाली तर आरमारांच्या लढाईचे कायद्याची ही बदल होईल. धुराचीं जाहाजें अगदीं गैरउपयोगाचीं होऊन लढायी पाण्यांत होणें ती मच्छांचे शालव्य स्थानांत होईल. या कारागिरानें हल्लींची जी नाव बनवली आहे ती फक्त पाण्याचे पोटांत चालणारी आहे. तिचा आकार पाण्यांतील कसवी सारखा आहे. आणि तींत ८।१० अगर जरुरीचे कामाचे वेळीं १५ही माणसें बसतां येतील व दारूगोळा ही राहील.

ही नाव युद्धसंग्रामांत फार उपयोगाची होईल, कारण ती पाण्यांतून दृष्टीस न पडतां शत्रूचे जाहाजाखालीं जाऊन जहाजें फोडील ती दोन अगर तीन तास पावेतों पाण्यांत राहण्यास हरकत नाहीं. ही योजना ईश्वरकृपेनें सिद्धीस जावो.

ही चालू झाली असतां मागील पुराणांतरीं गोष्टी वर्णन केल्या आहेत त्या खऱ्या असें या कलियुगांतील प्रत्यक्ष प्रमाणानें सिद्ध होईल व श्वेतद्विपस्थ लोकांस प्रतिविश्वकर्मे अशी पदवी जगांतील इतर लोकांकडून लवकरच मिळेल.

आम्हांस स्मरतें कीं, कांहीं वर्षांमागें अमेरिकेंत अशी कल्पना काढली होती कीं, एक लांब पोकळ नळीचे आंत लखोटे घालून ते इकडून तिकडे सजाण्याकरितां वाफेचे शक्तीचा उपयोग करावा परंतु ती पुढें नशीब राहिली.

बंगाल्यांत कोलगांग येथील तारीख ५ मिनहूस बाजार जळून किती एक घरें जळालीं त्यांत नाश १००००० लक्ष रुपयांचा झाला.

गोरखपूर प्रांतातील लोकांपासून हत्यारें घेण्याचा विचार होता परंतु हा बेत गवरनर जनरल माहेब्यांनी दूर करण्याचा नाकबूल केला आहे

सदर दिवाणी अदालतीच्या जडज्यानीं संमती दिली आहे कीं जिल्हा कोंकण रत्नागिरी तुकडींतील सिनयर असिष्टंट जडज्य चिपळोण येथील मुनसफ आणि राजापूरचे मुनसफ यांची दिवाणी कोडते येत्या महिन्याचे १ ल्या तारखेपासून ६ आठवडे बंद ठेवावी.

मिस्तर प्राइडयास ठाण्याच्या माजिस्त्रेटाचा असिष्टंट नेमला आहे व त्याणें पुण्याच्या माजिस्त्रेटच्या हाताखालीं आपलें काम चालवावें असें आहे — मिस्तर रेवनस्क्राफट हा रजेवर इंग्लंडमध्यें गैर हजीर आहे पर्यंत मिस्तर डब्ल्यू जि. पेदर याजला तालि अतेन्नान्सच्या रेविन्यु कमीशनरच्या हाताखालीं कांहीं विशेष कामा करितां गुजराथेंतील सर्व कलेकटरांचा असिष्टंट नेमला आहे व सुरत जिल्ह्यांतील मांडवी परगण्याचा इनाम कमीशनर नेमला आहे रत्नागिरीचा कलेकटर मिस्तर डब्ल्यू. जे. हरक्कोर्ड याजला गेल्या महिन्याच्या २५ व्या तारखेपासून त्या जिल्ह्यांत प्रांतामध्ये आपल्या कामावर जाण्याविषयीं परवानगी मिळाली आहे — खानदेशांतील दुसऱ्या भिल्ल पलटणीचा कम्यांडर कपतान बर्ड याणें गेल्या महिन्याच्या ३१ व्या तारिखेस आपल्या कामाचा चार्ज त्या पलटणीचा दुसरा कम्यांडर लेफटेनेंट आटकिन्स याच्या स्वाधीन केला

खानदेशांतील २ ऱ्या भिल्ल पलटणीचा कम्यांडर कपतान बर्ड याजला आजारी पणाच्या सरटिफिकेटावरून युरोपास जाण्यांकरितां रजा मागण्या साठीं एक महिन्याची रजा मिळाली आहे — काटेवाडच्या पोलिटिकल एजंट कारनल. डब्ल्यू. लांग याजला अजारी पणाच्या सरटिफिकेटावरून दोन महिन्यांची रजा मिळाली आहे. मुंबई खात्याच्या १२ व्या काळ्या पायदळ पलटणीचा लेफटेनेंट जि. जि. ली थूस याणें या महिन्याच्या २ ऱ्या तारिखेस काटेवाडांतील पोलिटिकल एजेंटच्या ३ ऱ्या असिष्टंटच्या आपल्या कामाचा चार्ज घेतला.

धू०

काल्च्या सरकारी ग्याझेट पत्रांत नेटीव लस्करी लोकांबद्दल या खालीं लिहिलेल्या "जनरल आरडर" प्रगट झाहलेल्या आहेत.

२ ऱ्या विलुच बटालियनचा सुभेदार पीतांबर हा गेल्या सालच्या सप्तेंबर महिन्याच्या ३० व्या तारखेपासून सुभेदार मेजरच्या पदवीस चढला आहे. — मुंबई खात्याच्या २४ व्या काळ्या पायदळ पलटणीचा अमृतजी सुर्वा यांची मुंबई खात्याची २१ व्या काळ्या पायदळ पलटणींत बदली झाहली त्याच्या जागीं हवलदार सयनाक शिवनाक हा गेल्या सप्तेंबरच्या २१ व्या तारखे पासून जमेदाराच्या पदवीस चढला आहे.

धू०

गेल्या शनवारीं सांगलीकर नाटककार याणीं सुलोचनाख्यान आणि रासक्रीडा करून लोकांची रजा घेतली आतां हे सांगलीकर नाटककार मुंबई कडेस जाणार आहेत असें त्यांणीं सांगितलें.

गेल्या सोमवारचे ज्ञानप्रकाशांत एथील राव बहादूर दफ्तरदार यांच्या त्यांच्या कलेक्टर कचेरींत फेरिस्त लावण्याच्या कामाकडे ठेविल्या आहेत. त्यांच्या निंदेविशींच्या जाहिरनाम्या प्रकरणीं संक्षिप्त आम्हीं लिहिलें आहे त्यावर आतां अशी खबर लागते कीं, हे राव बहादूर ज्या कचेरींत बसतात त्याठिकाणीं अशाच एक प्रत कोणीं लाविली आहे. यावरून त्या लावणारानें धैर्य मोठें आणखी त्या कचेरींत पाहारे वगैरे सर्व बंदोबस्त असतां तेथें लागला त्यावरून असा एक तर्क धांवतो कीं, तेथील लोकांचेच मनांत या राव बहादुरांचे गुण प्रदर्शन व्हावे. असें जर असेल तर या अधिकाऱ्याचें दर्द जाणणारे लोकांचें यांत कांहीं अंग असावें अशी शंका कल्पना होते. आतां त्या जाहिरनाम्यांत कांहीं सरकारचे कागदपत्राची अफरातफर केल्याचा कांहीं असंबद्ध मजकुर लिहिलेला आहे. तो जाहिरनामा प्रायः सरकारचे तेथील नोकरांपैकीं कोणाचे तरी वाचण्यांत अगर हस्तगत झाला असेलच, तर त्या सरकारचे चाकरांना सरकारचे [illegible] जाहिर करणें त्यांचें काम आहे. असें समजलें पाहिजे. आतां त्या मजकुराचा खरे खोटेपणा पाहणें हें सरकारचें व ज्याचें नुकसान होईल त्याचे शोध मागण्याचें काम आहे. कदाचित सरकारी कामांत अशी धांदल अथवा मोठ्या कामगाराकडून होईल असें एकाएकीं मन घेत नाहीं. पण समयीं अशा किंवा याहीपेक्षां मोठ्या गोष्टी मोठमोठे कामगारांकडून घडलेल्याचें ही ऐकण्यांत येतें. तस्मात् झालेला अंदेशा दूर व्हावा आणि मोठा कामगार निर्लोभ व्हावा, व रयतेचा दिल साफ व्हावा असें आमचे दिलास येतें.

दुसरी अशी खबर लागली आहे कीं मेहेरबान नाना मोरोजी यांणीं हा जाहिरनामा काढवून मा-जिल्हेदारास दाखवण्यास ठेवला आहे. असें ऐकतों.

लखनो ता० ७ फेब्रुआरीपर्यंतचें पत्र टेलिग्राफांत आहे त्यावरून समजतें कीं, लखनोच्या माजी राजाची मायको जीस बेगम असें म्हणतात, ती व तिचा दोस्त ममुखान व दुसरे बंडवाले असे मिळून जंगबहादूर नेपाळचे राजाचा सेनाधिपती याजकडेस नेपाळांत त्याणें आपणास मदत होऊन पुन्हः लखनौस परत नेऊन देवावें. म्हणून शरण येऊन तिच्या बचावाकरितां हे सर्व गेले आहेत. परंतु तो पत्र पाठवणारा असें म्हणतो कीं, जंगबाहादूर हा ब्रिटिश सरकारचा दोस्त आहे, तो अशा मसलतीस मान्य करावयाचा नाहीं, कारण यांणीं गोरे लोकांच्या बायकांचे आणि मुलांचे घात केले आहेत हें तो समजत आहे. हल्लीं बाबाराव आपणाबरोबर घोडेस्वार व शिबंदी, मिळून १०,००० दाहा हजार फौजेनशिं आहे त्यास या समयीं असें वाटलें असतें कीं, दुसरी जरी कानपुरासारखी कत्तल करावी परंतु तसें घडून येण्यास संधी नाहीं. नानाविशीं खबर अशी लिहिली आहे कीं, त्याणें राणीच्या जाहिरनाम्याची प्रत मिळवून त्याचें भाषांतर करून त्यांतील मतलब सर्व वाचिला आणि त्यास समजलें कीं, आपणावर दया व्हावयाची नाहीं. कारण आपण दयेस पात्र नव्हेत. तथापी आपण होऊन सरकारास शरण जाण्याचा इरादा करावा, अगर आपण आपला प्राण त्याग करावा. यांतून कांहीं तरी विचार केला पाहिजे असें त्यास वाटलें असेल. परंतु त्यास शेवटीं शरण येणें पडेल असें दिसतें, परंतु आम्हीं त्यांजबरोबर या बाबद काहीं करार करून गुंतणार नाहीं सारांश त्याचे नशिबानें उलट खाली. कारण त्यास दुष्ट कर्मांचा पश्चात्ताप होत असेलच. जंग बाहादूर यांणीं तर बंडवाल्यांबरोबर

टेलियाफ पत्रांत लखनौची बेगम इणें राणीचे जाहिरनाम्याचे विरुद्ध जाहिरनामा लावला त्याचा उतारा घेतला आहे. त्याचा मराठी तरजुमा आम्हीं पुढें लिहितों -

“या वेळेस कोणी अधीर मूर्ख लोकांनीं बातमी फैलाविली आहे कीं, इंग्रज लोकांनीं हिंदुस्थानचे लोकांचे गुन्हे व चुका माफ केल्या आहेत, हें फार आश्चर्यकारक दिसतें, कारण इंग्रज लोकांची नेहेमीची अशी वहिवाट आहे कीं, गुन्हा मोठा असो अगर लहान असो व तो अज्ञानपणानें अथवा गाफिलपणानें घडलेला असला तरी माफ करूं नये.”

ता० १८ नोवेंबर सन १८५८ ईसवीचा जाहिरनामा आम्हांपुढें आला हा अगदीं साफ आहे. असें असून कांहीं मूर्ख लोक त्याचा खरा उद्देश न जाणतां फसत आहेत याजकरितां आम्हीं अयोध्येंतील अखई राज्याचे उत्पन्न कर्ते सरदार इंग्रजांचे राणीचे जाहिरनाम्याचा खरा उद्देश व मुख्य मुद्दे उघडकीस आणून आपले प्रजेस सावध करावें. म्हणून मोठ्या विचारानें हा जाहिरनामा लावित आहों.

१ राणीनें हिंदुस्थान कंपनीचे स्वाधीन केलें होतें तें तिणें परत घेतलें व पुढें राणीचे कायदे चालतील असें राणीचे जाहिरनाम्यांत लिहिलें आहे. याजवर आमच्या धर्माचे प्रजेनें विश्वास ठेवूं नये कारण कंपनीचे कायदे व व्यवस्था व साहेबलोक नौकर व गवरनर जनरल व न्याय खात्यांतील कामगार लोक अद्यापपर्यंत बदललेले नाहींत जसाचे तसेच आहेत. तेव्हां यांत लोकांचा फायदा करणारी अथवा लोकांनीं भरवसा ठेवावा अशी नवी गोष्ट कोणती झाली आहे बरें?

२ सर्व करारमदार कंपनीनें केले ते राणी मान्य करील असें जाहिरनाम्यांत लिहिलें आहे. हें फार लोकांनीं दक्षतेनें पाहावें. कंपनीनें संपूर्ण हिंदुस्थान हरण केलें आहे तेव्हां आतां जर ही व्यवस्था मान्य करावी तर नवीन तें काय झालें?

भरतपूरच्या राजास पुत्राप्रमाणें मानण्याचें कबूल केलें नंतर त्याचा मुलुख घेतला. लाहोरच्या राजास विलायतेस नेलें, त्यास अद्यापपर्यंत आणीत नाहींत. नवाब समशेरखान यांस त्यांणीं रोशा काढून सलाम केला आणि त्यास फांशीही दिला. पेशव्यास त्यांणीं पुणें व सातारा एथून हांकून देऊन जन्मभर बिठुरास कैदेंत ठेवलें. टेपुसुलतानाबरोबर त्यांणीं विश्वासघात केला तो मशहूर आहे. काशीचे राजास अग्र्याचे किल्ल्यांत कैद करून ठेविलें. ग्वाल्हेरचे सरदाराचे मुलखाची वहिवाट करण्याचे निमित्तानें त्यांणीं त्या मुलखांत इंग्रजी चाली घातल्या. बंगाल, बिहार, व ओडीसा एथील सरदारांचा नागमोसकडूं ठेविला नाहीं. फरकाबादचे राजाचा मुलुख ज्यांत शाहाजहानपूर, बरेली, अजीमगड, जोनपूर, गोरखपूर इटावा, अलहाबाद, फत्तेपूर वगैरे शहरें होतीं, तो घेऊन त्यास थोडीशी माहेवारीची नेमणूक करून दिली. आमचे आसपासचे मुलुख आम्हांपासून पगार वांटण्याचे निमित्तानें घेतले, आणि आमच्या तहनाम्याच्या सातव्या कलमांत शपथेवर लिहिलें कीं तुमचा मुलुख आणखी घेणार नाहीं. जर आतां कंपनीनें केलेली व्यवस्था कबूल करावी तर हल्लींच्या व मागील स्थितींत अंतर काय पडलें आहे. या जुन्या गोष्टी आहेत परंतु आलीकडेस तहनामे व शपथा न मानून वजीरीआमचे लाखों रुपये व्याजकडेस कर्ज होते तथापि आम्हीं राज्य नीट करीत नाहीं व आमची प्रजा आम्हास खुशी नाहीं असें निमित्त करून त्यांणीं आमचा देश व आमची लाखों रुपयांची मालमिळकत घेतली. आमची प्रजा आमचा पूर्वीचा राजा वाजदआलीशाहा याशीं नाखुष असती तर ती आम्हांशीं हल्लीं खुष आहे, असें कसें घडतें?

आम्हांप्रमाणें कोणतेही राजानें इमानदारी व निष्ठा इंग्रज सर

देवली नाहीं, असें असूनते आमचा मुलुख आम्हांस परत देत नाहींत.
याचें कारण काय?

२ आम्हांस मुलुख वाढवण्याची गरज नाहीं असें राणीच्या जाहिरना-
म्यांत लिहिलें परंतु ते नवीन मुलुख घेण्यास चुकत नाहींत. जर राणीनें
(हिंदुस्थानचे) राज्याचा अधिकार धारण केला आहे तर आमचे लो-
क इच्छित असतां राणी आमचा मुलुख आम्हांस परत देत नाहीं.
हें उघड आहे कीं, देशांतील सर्व लोक व सर्व फौज बदल-
ली असतां तिला कोणताही राजा अगर राणी शिक्षा करी-
त नाहीं. परंतु सर्वांस माफ मात्र करितात. शहाणा आहे तो हिं-
दुस्थानची पूर्ण फौज व लोक यांस शिक्षा करण्याचें पसंत करीत
नाहीं. कारण शिक्षा हा शब्द जे पर्यंत आहे ते पर्यंत दंगा
मोडला जाणार नाहीं. या विषयीं अशी एक प्रसिध्ध म्हण
आहे कीं, (मर्ता क्या न हीं कर्ता) हजारों लोकांकडून लाखोंवर
हल्ला झाल्यावर मग हजारों करणें हें अशक्य आहे.

३ ख्रिस्ती धर्म खरा आहे, परंतु दुसऱ्या धर्मावर जुलुम
होणार नाहीं व कायदा सर्वांस सारखा लागू होईल असें
राणीच्या जाहिरनाम्यांत लिहिलें आहे. त्यास धर्माचा ख-
रेपणा अगर खोटेपणा यांशीं आणि न्याय करणें यांशीं का-
य संबंध आहे. १ ज्या धर्मांत एकच ईश्वर मानितात तो धर्म
खरा आहे. ज्या धर्मांत तीन देव मानितात तो धर्म मुसल-
मान किंवा हिंदू किंवा यहुदी व सूर्यउपासक किंवा पारशी यां-
स खरा मानतां येत नाहीं. डुकर खाणें आणि दारू पिणें, डुक-
राचे अगर गाईचे चर्बीचे तोंडे तोंडानें तोडणें, व डुकराची च-
र्बी कणकेंत व मिठाईंत मिसळणें व रस्ते करण्याचे निमि-
त्तानें हिंदु अथवा मुसलमान यांचीं धर्मालयें व देवालयें न-
ष्ट करणें, व गीरज्या घर (चर्च) बांधणें व ख्रिस्ती धर्म सांग-
ण्याकरितां रस्त्यांतून व आळ्यांतून पादरी लोकांस पाठवणें
व इंग्रजी शाळा घालणें. व इंग्रजी शिकण्याबद्दल लोकांस
इनाम देणें व हिंदु व मुसलमान लोक यांचीं धर्माचे ठिकाणीं-
ची भगदीं अनास्था करणें. या सर्व गोष्टींवरून धर्माचे कामांत इं-
ग्रज लोक हात घालणार नाहींत असें लोक कसें मानितील. दंगा ध-
र्माचे कारणानें सुरू झाला. व त्याबद्दल लाखों जीव मारले गेले आहेत
याजकरितां आमच्या प्रजेनें फसूं नयें. वायव्य प्रांतांतील हजारो लो-
कांचे धर्म नष्ट झाले व धर्माचा त्याग करणें त्यापेक्षां मृत्यु चांगला.
असें समजून हजारो लोक फांशीं गेले.

४ ज्या लोकांनीं बंडवाल्यांस आश्रय दिला, अथवा जे लोक बंडवाल्यां-
चे आधिपती झाले, अथवा ज्यांनीं बंड करविलें त्यांचा जीव मात्र ब-
चावला जाऊन त्यांस शिक्षा विचारपूर्वक केली जाईल. व खुनी व
खुनी लोकांस मदत करणारे यांजवर दया केली जाणार नाहीं. परंतु
बाकीचे सर्वांस माफी मिळेल असें जाहिरनाम्यांत लिहिलें आहे. त्या-
स एकादे मूर्खास ही दिसून येईल कीं, या जाहिरनाम्यावरून कोणी
गुन्हेगार अथवा बेगुन्हेगार असला तरी त्याची सुटका होणार
नाहीं. सर्व गोष्टी लिहिल्या आहेत. तथापि कांहीं लिहिलें नाहीं.
परंतु त्यांणीं साफ लिहिलें आहे कीं, दंग्यांत जो सामील असेल
त्यास सोडणार नाहीं. व कोणत्याही गांवांत अथवा संस्थानांत
(बंडवाल्यांचा) लष्कराचा मुक्काम झाला असेल त्या जाग्यांतील
लोकांची सुटका होणार नाहीं. या जाहिरनाम्यांत स्पष्टपणें
दुसमानी भरलेली आहे. हा वाचिल्यानें तर आमच्या प्रजेच्या स्थि-
तीबद्दल आम्हांस मोठी काळजी प्राप्त झाली आहे. (सबब)
आम्हीं आतां एक असा स्पष्ट निराकार हुकूम करितों कीं, लोकांनीं
त्याजवर भरंवसा ठेवावा. तो असा आहे कीं लोक मूर्खपणानें
गांवकरी म्हणून इंग्रज लोकांकडे हजर न झाले असतील त्यांणीं
कार्त्तिकाचे १ ले तारखेचे आंत आमच्या छावणींत येऊन हजर
व्हावें. निःसंशय त्यांचे दोषाची क्षमा केली जाईल. आणि ज्यांचे
त्यांचे योग्यते प्रमाणें त्यांस मान दिला जाईल. या जाहिरनाम्यावर वि-
श्वास ठेवण्यास इतकेंच जरूर आहे कीं हिंदुस्थानांतील राजे हे केवळ
कृपाळू व दयाळू आहेत असें मनांत आणिलें पाहिजे हें हजारोंनीं पाहि-
लें आहे व लक्षावधींनीं ऐकलें आहे. इंग्रज लोकांनीं गुन्हा माफ
केला असें कोणीं स्वप्नांत देखील पाहिलें नसेल. लोकांचे स्थिति
दुरुस्त करण्याकरितां देशांत पुनः स्वस्थता झाली म्हणून लोकोप-
योगी कामें म्हणजे नळ व रस्ते वगैरे बांधले जातील. असें जा-
हिरनाम्यांत लिहिलें आहे. त्यास हें विचार करून पाहाणें योग्य
आहे कीं, त्यांणीं रस्ते बांधणें व नळ खणणें यापेक्षां हिंदुस्थानचे
लोकांस अधिक चांगले उद्योग लागले जातील. असें वचन
दिलें नाहीं याचा अर्थ काय आहे हें लोकांस स्पष्ट पाहातां आले
नाहींतर त्या विषयीं आमचा उपाय नाहीं (परंतु) लोकांनीं जा-
हिरनाम्यानें फसूं नये.॥

पुणें. रा. रा. तात्या सोलापूरकर यांस गेल्या मंगळवारीं देवाज्ञा झाली. यांस दरमाहा १०० रुपये पोलटिकल पेनशन मिळत होतें. त्या सोलापूरकराचे घराण्याकडे सोलापूरची मामलत बहुत वर्षे चालत होती. यामुळें हें घर मोठें श्रीमंत या शहरांत होतें. पुढें अखेरीचे पेशवे रावबाजी यांचे धारली कारकीर्दीत त्यांचे नाकचे बाल सदाशिवराव भाऊ माणकेश्वर यांणीं या पुरुषाचें घर मुळापासून लुटून कंगाल करून सोडलें. इतक्यांत त्यांचे नशिबानें इंग्रेजी झाली, तेव्हांही सदरील नेमणूक त्यांणीं त्याच्या उदरपोषणार्थ करून दिली ती आजवर त्यांणीं उपभोगिली. यांस संतान नाहीं. कुटुंब मात्र आहे त्यास मर्त्याचे पेनशनाचे तृतीयांश पेनशन व्हावें असें दिसतें.

श्रीमंत कैलासवासी रामराव बाबा पुरंदरे यांच्या दोघी विधवा स्त्रिया पैकीं कनिष्ट स्त्री थोडे दिवसांपूर्वीं कसबे सासवड एथें मृत्यु पावली. या स्त्रियांस प्रत्येकीं सालिना एक हजार रुपये पोलटिकल पेनशन मिळत होतें, आम्हांस वाटतें कीं, सरंजामदार वगैरे मोठे मतीचे हिंदुस्थानचे लोकांस प्रत्येक कुटुंबास एकंदर नेमणूक ठरवून त्याचे विभाग प्रत्येकांत करतात. शिंधचे मीर जे एथें प्रतिबंधांत आहेत त्यांची अशी व्यवस्था आहे असें आमच्या ऐकण्यांत आहे यावरून पाहातां कैलासवासी झालेले पुरंदरी बाईचें पेनशन जेष्ठ विधवेच्या हयात सरकार चालवील.

श्री. रा. स. रावसाहेब नातू यांचा शिविगाळ केल्याबद्दलचा जात मुचलका मेहेरबान माजिस्त्रेट साहेब यांणीं रहीम नजरेस करून रद्द केला, परंतु झालेला १ रुपया दंड कायम केला. आम्हांस हें ऐकून बहुत संतोष झाला. आतां अशी उमेद आहे कीं, रावसाहेब असा प्रकारच्या वेकाशिरींत पडून सरकारच्या उंबरा चढणार नाहींत.

करवीर — मेहेरबान सिविल सरजन डाक्टर किहीसाहेब हे साताऱ्याहून एथें येण्याकरितां निघाल्याचें मागील अंकांत लिहिलें होतें. त्याप्रमाणें साहेब लवकर हे गेल्या शनवारीं एथें येऊन दाखल झाले.

एथील शहरांत सडकांवर कोणीं लघुशंका करूं नये. कदाचित केल्यास त्यास एक आणा दंड द्यावा लागेल, म्हणून ता. १४ रोजीं दवंडी पिटली, ही सरकारानें फार चांगली तजवीज केली. परंतु यापासून लोकांस इजा न होण्यासाठीं मुंबई वगैरे ठिकाणीं लघुशंकेच्या जागा जशा ठिकठिकाणीं बांधल्या आहेत तशा एथें ही सरकारानें बांधल्या असतां फार चांगलें होईल म्हणून आम्ही शिफारस करितों.

संस्थान इतलकर्जी एथील श्री. बायांच्या स्वाऱ्या गेल्या बुधवारीं एथें आल्या आहेत. त्यांचे मुलाकतीकरितां मे. पोलटिकल सुपिरेड साहेब यांची स्वारी गेल्या शनवारीं त्यांचे डेऱ्यांत गेली होती. क. से.

मुंबईचे सुप्रीम कोर्टांतून दिवाणी कामांत एक समान एथील मेहेरबान डंकन डेविडसन साहेब यांस आल्यावरून ती साक्ष देण्यास आसाहेब गेले आहेत. ही साक्ष मागें डेविडसन साहेब मुंबई खात्यांत पोस्टाचे डेरेक्टर होते त्या वेळीं एका पारशानें कंत्राट घेतलें होतें त्या कामांत पारशी याणें आपला पैसा येणें आहे याबद्दल सरकारावर फिर्याद केल्यावरून त्यांची साक्ष उत्पन्न झाली आहे असें ऐकतों.

आरव एथील डिप्यूटी पोस्टमास्तर यांस पुण्यास डिपुटी पोस्टमास्तर नेमलें आहे. असें समजतें.

लढाई करण्याचा इरादा धरून त्याणें आपणाक-डील मोनार्डसिंग नांवाचा यास रवाना केला आहे या प्रमाणें सदरहू पत्रांतील हकीकत आहे.

ज्ञानप्रकाशकर्ते यांस.

विनंती विशेष. — जमीदार लोकांची किती हलाकी आहे आणि त्यांचे पदरचे कारकून सरकारांत दिले आहेत त्यांस किती दुःख आहे हें एकवार आपले कंद्रपत्रांत प्रकट व्हावें, म्हणून दोन ओवी कविताबद्ध लिहून पाठविल्या आहेत त्यांस आपले पत्रीं जागा द्याल अशी आशा आहे.

यांत कांहींनाहींजोडमानवाजमेदारीरोजगारसो-डरे॥धृ॥ नित्यनवालाकचेरीसजाणेंहीतरफारच थोडरे॥ कचेरींतजाऊनीकामकरोनीरात्रिंनवाला मोडरे॥१॥ ऐसेरीतीनेंकामकरोनीजमीदारफारच श्रांत॥ साहेबारीनरचारकरोनी पदरींनपडे दीडरे॥२॥ चारमहिन्यांनींहसामिळतातेवेळींसांगतीसो-ड॥ रुपयांकारितां पत्रल्याहावेंलागयेतोक्रोध॥३॥ पत्र दिल्यानें येतां येतो दिवाणांतकगवीतोड॥ घरा-सिंजाउनिमागनअसतांदुसरानेमूंसोड॥४॥ चरुच्याकारितांगांवासींजावेंनाहींतरीजाईलजड॥ घोडेंनमिळतांगांवासीं जाणेंपायांयेतीफोडरे॥५॥ गांवासींजाउनीकामपाहातांत रुखांचीभानगड॥ कामाकारितांवालणेंलागेंकोणीनएकेंबोड॥६॥ कामनहोईपत्र ल्याहावेंउकडेफारअवघड॥ पाहिलपांडेनाहींअनकुळनाअपक्षीनहीनर फडरे॥७॥ गोडीगुलाबीनेंकामनहोईपोटाची पडेनड॥ जमेदाराचीमोठीमोगी छदामाचीनसे भीडरे॥८॥ पोटनभरेतरीभिक्षामागूंशोवट नाहींगोड॥ गोविंदरूनप्रार्थनाकारितोएकदां-चानंदकानाडरे॥९॥ ७ ॥

मुक्काम नेवासें.

* जमीदारकारकुनांची हल्ली कीजा-णगाग

इटली देशांत फ्रेंच आणि अस्ट्रेलियन यांमध्यें कांहीं बेबनाव झाला आहे. असें दिसतें, त्यास जर या उ-भयतां रोपीवाल्यांत युद्धाची सुरुवात झाल्यास युरोप खंडांत लढाई सुरू होईल. फ्रेंचलोकांकडून थोडीशी गडबड झाली असतां अस्ट्रेलियन लोकांनां लंबर्डी देशांत (रुमाचे उत्तरेस एक देश आहे) नेथलीं ठाणीं मजबूद करून इटाली देशांतील इतर संस्थानांस आकळून धरावें लागेल.

अस्ट्रियन लोकांचें सामर्थ्य द्वीपकल्पांत वास्तविक इंग्लिशांत झालें तर फ्रेंच लोकांस मध्यें पडावें लागेल.

अशा कितीएक गोष्टी आहेत कीं त्या फ्रेंचलोक हो-ऊं देणार नाहींत. त्यापैकीं मुख्य फ्रेंच लोकांचा दाब इटाली देशांत कमी होणें ही एक गोष्ट होय. फ्रेंचलो-कांस या कामांत पडण्याचा प्रसंग आला तर त्यांसतें अवश्यमेवच होईल, कारण त्यांचे फौजेस व बाद-शाहास युद्धसंग्रामाची इच्छाच आहे. फ्रेंचलोकांचे दिलांत बहुधा अशी कल्पना आहे कीं, इटली देश फ-हज जिंकून शत्रू म्हणजे अस्ट्रियन लोक यांजबरोबर लढाई करणें म्हणजे त्यांची दाणादाण करणें आहे. याप्रमाणेंच बहुधा त्यांचे बादशाहाचे मनांत आहे.

आलिकडे अस्ट्रियन लोकांनी फ्रेंच लोकां-चा बादशाहा असें म्हणाला कीं तुमचे सरकाराशीं आ-मचा संबंध नीटसा नाहीं. यामुळें आम्हांस वाईट वाटतें तथापी ही मी तुमचे बादशाहास मान देतों.

फ्रेंचांचा वसी याणें सालमजकूरचे फौजेची भरती केली ती नेहेमीपेक्षां ज्यास्त आहे. तिची संख्या एकलक्ष आहे. ती डिपोतील फौजे सुद्धां एकंदर केली तर ६५०००० साडेसाहा लक्षांहून कमी नाहीं. त्याप्रमाणेंच सिलेखा-न्यांत कितिएक महिनें लढाईचे सामान दारूगोळा इत्यादि तयार होतेंच आहे.

लंबार्डी देशांत आर्च ड्यूक हा इटालियन लोकांस उपद्रव होऊं नये म्हणून उद्योग करीत आहे. परंतु

लोकांचा द्वेष इतका आहे कीं, अस्त्रियन लोकांकडील बडे लोक हे ही त्यांत सामील आहेत. व पोलिसानें देशांत इतका बंदोबस्त केला आहे कीं, बातमी बिलकुल कळत नाहीं. त्या शहरांत एक प्रोफेसर होता त्याजकडे अस्त्रियन कडे आहे, असा शक आल्यावरून त्यास भरदिवसा रस्त्यांत ठार मारलें. तथापी पोलिसास गुन्हेगाराचा तपास लागत नाहीं. या दंग्याचें मजकूर चिन्ह म्हणलें तर इंग्रजी फंड हल्लीं कमी होऊन शेंकडा पांच या मानानें कमी झालें आहे. हेंच कारण कदाचित असेल. तथापी हल्लीं कोणास चरचर पडतां लोक जी आशा करीत आहेत ती स्थिति राहणार नाहीं. वसंत ऋतू जवळ येत चालला आहे व ही जबरे वर मोठमोठ्या राज्यांची हालचाल लवकरच समजून येईल. फ्रेंड.

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, मुंबईचे सदर दिवाणी अदालतीचे रावसाहेब विठाराम भाई यांस रत्नागिरीस जी सदर अमीनीची जागा खाली आहे त्याजवर नेमणूक सदरचे जज्ज करणार आहेत.

हिंदुस्थानांतील राहिले साहिले बंडवाले हे नेपाळचे सरहद्दींत गेले. तेव्हांपासून वर्तमानें नानातऱ्हेचीं येत गेलीं तीं अशीं कीं, प्रथम असें आलें कीं, हिंदुस्थानचे कम्यांडर इनचीफ यांणीं नामदार गवरनर जनरल साहेब यांस बंडवाले पाठलाग करण्याकरितां नेपाळांत जाण्याची परवानगी मागितली. दुसरी बातमी अशी कीं, नेपाळचा सेनाधिपती जंगबहादूर याणें इंग्रज सरकारापाशीं कांहीं फौज बंडवाल्यांस आपले राज्यांतून काढून देण्याकरितां मागितली आणि. तिसरी अशी कीं, जंगबहादूर याणें आपले राज्यांतून बंडवाले निघून जावे म्हणून जाहिरनामा लावला आहे. अशा तीन खबरा आल्या आहेत. आतां हे बंडवाले जंगबहादूर याजपाशीं त्याचें अनुकूल घ्यावें म्हणून गेले. अगर कांहीं सूचना होऊन गेले. अगर इंग्रज सरकारचें लष्करानें मागें हटविल्यामुळें तिकडेस जाणें प्राप्त पडलें किंवा तिकडेस बंडवाले कांहीं दुसऱ्या धोरणानें गेले असावेत. अशा नाना प्रकारच्या कल्पना होतात परंतु निश्चय होत नाहीं. कारण या बंडवाल्यांनीं आरंभापासून एकीकडेस हूल दाखवून दुसरीकडेस जाऊन तिकडील नाश करीत गेले अशीं हजारों उदाहरणें आपल्या वाचण्यांत आलीं आहेत. तेव्हां या बंडवाल्यांनीं काय कपटानें नेपाळांत प्रवेश केला आहे हें तूर्त समजणें दुरापास्त आहे. तथापी शेवटची जी खबर आली आहे, ती ही कीं जंगबाहादूर यांणीं नेपाळचे राज्यांत जाहिरनामे बंडवाले आपल्या मुलखांत राहूं नयेत म्हणून लावल्याची बातमी आहे ती जर खरी असली तर आतां लवकरच आपणास या वर्तमानीं खरेपणाची गोष्ट कळून येण्याची आशा आहे.

तात्या टोपे हा भिकानेर मंदारवाड शेकावटी वगैरे ठिकाणीं धाडी प्रमाणें घिरट्या घालीत आहे अशा मजकुराची बातमी येते परंतु ती अद्यापी सरकारानें यांतील एकही दिली नाहीं तेव्हां वास्तविक आहे असें कसें म्हणावें.

बडोद्याचे गायकवाड श्री आपासाहेब यांणीं गेल्या बंडाचे दिवसांत इंग्रज सरकाराशीं प्रमाणिकपणानें वागणूक केली हें राणीसाहेबांचे ध्यानांत येऊन गायकवाडास शाबासकी देण्याकरितां रसिडंड साहेब यांणीं ता० ८ फेब्रुवारी रोजीं दरबार करून त्यांत "मोर्चेल व सोन्याचे तोडे जोडे" येणे प्रमाणें गायकवाड यांस बक्षिस दिलें. यांशिवाय गायकवाड हे कारिंजें व फौजे करितां.

सरकारास ३०,००० रुपये सालीना देत होते. ती हाल्लींचे गायकवाड गादीवर बसल्या दिवसापासून माफ केली.

मेसर रामसे हे नेपाळची राजधानी काठमांडु येथें रसिदंट असतां गेल्या अप्रेल महिन्यांत कांहीं दुःखकारक कामाकारितां सरकारानें त्यांस बोलावल्यावरून ते प्रयागास गेले होते याचें कारण असें कीं जंगबहादूर हे अयोध्येंतून नेपाळास परत गेल्यावर त्यांणीं दुसरा रसिदंट नेमावा म्हणून सरकारास कळविल्यावरून मेसर रामसे यांणीं नेपाळास पुनः जाऊं नये असें सरकारानें ठरविलें सबब ते त्या मितीपासून मसूरी वगैरे ठिकाणीं कालक्रमण करीत होते. हा ठराव सरकारांनीं जंगबहादूर प्रयागाहून सरकाराबरोबर रुसून नेपाळास गेले होते त्यांची समजूत करण्याकरितां केला होता. परंतु हल्लीं रामसे नेपाळास परत जात आहेत यावरून आम्हांस असा भास होतो कीं, जंगबहादूर याचा राग शांत झाला असावा. आतां हें कसें असेल तें असो. परंतु नेपाळचा वजीर जंगबहादूर यांचे मर्जीप्रमाणें गवरनरजनरल चालत नाहींत. हेंही गौरव आहे.

गवरनर जनरल साहेबांची स्वारी प्रयागास होती तेव्हां दंगा व लष्करी बखेडा केल्याबद्दल ज्या कैद्यांस शिक्षा झाल्या होत्या त्या त्यांचे वतीनें सुमारें १२०० अर्ज्या सरकारांत आल्या परंतु थोड्याच अर्जदारांची कार्यसिद्धि झाली.

हरकारूपत्रावरून समजतें कीं आउद दरबारांतील नोकर लोकांस इंग्रज सरकारानें दंग्याचे पूर्वीं पेनशनें करून देऊन चालविलीं होतीं. त्या लोकांचा दंग्याचे कामांत कांहीं संबंध दिसून आला नाहीं म्हणून त्यांची पेनशनें कांहींशीं कमी करून ता॰ १ अप्रेल सन १८६६ पासून पुढें चालवावीं असा ठराव सरकारानें केला आहे. असें बंदेनवाजिर आधारें कळतें. सदरहू पेनशनदार यांचा कांहीं दंग्याशीं संबंध नव्हता. असें सदरीलवरून समजतें असें असतां त्यांचीं गुजाऱ्याचीं पेनशनें सरकार कमी करतें हें आश्चर्य आहे.

निजामाच्या दरबारामधील इंग्रजांचा रसिदंट करनल डेविडसन याजला कलकत्त्यांत येण्याविषयीं हिंदुस्थानचे गवरनर जनरलकडून तारायंत्राद्वारें निरोप आल्यावरून ता. या महिन्याच्या १ल्या तारखेस हैदराबादेहून निघून कलकत्त्यास रवाना झाला. असें टेलिग्राफ पत्रावरून समजण्यांत येत आहे. निजामसरकारचा दिवाण सालरजंग यांणीं हिंदुस्थानांतील दंग्याच्या समयीं इंग्रज सरकाराविषयीं आपला पूर्ण इमानीपणा दाखविला याजबद्दल त्यांस कांहीं बक्षीस देण्याविषयींचा हिंदुस्थान सरकारचा बेत आहे. हें बक्षीस त्या दोन असामींस कोणत्या प्रकारें कसें द्यावें याजबाबद करनेल डेविडसन याची सल्ला घेण्याकरितां त्यास गवरनर जनरलनें बोलावून नेला आहे. असें म्हणतात. ध॰

कृष्ण शास्त्री साठे यांजवर खोटे रुपये पाडल्याचा व चालविल्याचा असे आरोप घेऊन त्यांस पोलिसच्या मोकर्दमा कैद केले होते त्यांची गेल्या आठवड्यांत येथील मुख्य माजिस्त्रेट मि॰ क्राफर्ड यांजपुढें चौकशी होऊन माजिस्त्रेटयाणें शास्त्री मजकूर यांजवर बरोबर पुरावा नाहीं म्हणून गेल्या बुधवारीं त्यांस सोडून दिलें. ध॰

हें पत्र पुणें येथें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत कृष्णाजी त्रिंबक रानडे यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारिख २४ माहे फेब्रुवारी सन् १८५९ ई०

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—मेहेरबान कलेकटरसाहेब यांची स्वारी मुंबईहून परत येऊन ता० २२ मीनहूस ओंधास कचेरीसह गेली आहे. मि. पारटर एडनचे डि. पो. यांस पुण्यास डिपुटी पोस्टमास्तर चे जाग्यावर नेमणुक झाल्याप्रमाणें त्यांणीं ता० २१ मीनहूस कामाचा चार्ज घेतला. एथें भांबुरड्यास एका कुणब्यानें आपली बायको गर मारली. त्या मोकरम्याची मोकशी करितां नवरा पळून गेला, त्या खुनीस पकडण्यास पोलीस यत्न पुष्कळ करीत आहे, परंतु तो अद्याप मिळाला नाहीं असें समजलें आहे. या दुष्टानें आपली बायको धोंड्यानें ठेंचून तिचा जीव घेतला, असा चौकशींत मुद्दा उत्पन्न झाला आहे. हें ऐकून आंगावर रोमांच उभे राहातात.

अगदीं आली कडील बातमी बंबे ग्याजिट पत्रांत आहे त्यावरून समजतें कीं, ता० ६ मीनहूस ब्रिगेडीयर शावर्सचें सैन्य फत्तेपुरास जाऊन दाखल झालें परंतु तिकडील आसपासचे प्रदेशांत जनावरास दाणा वैरण मिळत नाहीं याप्रमाणें तीन मुकाम गुदरले. बंडवाले हे मारवाडचे उत्तरेस आहेत त्यांजवळ ६०० उंटांवरून पाणी भरलेलें आहे असें बातमी म्हणतो. घोड्यांस ती आशा कामाची नाहीं कारण रेती फार सबब उंटांचाच तेथें लाग आहे सरकारचे सैन्यानें १५० उंट मिळविले आहेत. घोड्यांवरून १५ तास खोगीर उतरले जात नाहीं.

ता० १८ मीनहूस पार्कचें सैन्य नागोरी मुकामीं होतें, कर्नेल हामसेचें सैन्य सुलतानपुराजवळ आहे. ब्रिगेडीयर पार्कचें सैन्य जेपुराजवळ आहे. ब्रिगेडीयर शावर्सचें सैन्य ता० १२ मीनहूस जोनपूर प्रांतांत कुचान एथें पोंचावें असें आहे. बिकानेरच्या राजानें आपल्या तोफा आणि एक सरदार असे सरकाराकडेस बंडवाल्यांस पकडण्याकरितां दिले आहे. त्या सरदाराचें नाव नेरमल्ल आहे. मानसिंग हा एके जंगलांत ४०० स्वारांनिशीं दडून राहिला आहे. तो तेथें आहे तोंपरयंत सुरक्षित राहील, याप्रमाणें मजकूर इंग्लिशम्यान पत्रांत आहे.

सालन हुसेन या नावाचा एक प्रख्यात बंडवाला आहे त्याणें सरकारास असा अर्ज केला आहे कीं, जर मी नानास धरून देईन तर तुम्हीं मला माफी कराल कीं नाहीं असें अर्जांत लिहून पाठविल्याची खबर वायव्य प्रांतांतून एक पत्र इंग्लिशम्यान पत्रांत आलेलें आहे. त्यावरून समजण्यांत आलें आहे.

डिसा—एथील खबर स्टांडर्डचे पत्रांतून अवसर वरांत लिहिली आहे, त्यांवरून समजतें कीं, तात्या टोपे हा आपले बंडासह रजपुतान्यांतून निघून ता० १४ मीनहूस दरीजपूर म्हणून एके गांवीं पालनपुरापासून २० कोसांवर आहे तेथें अशी खबर लागली आहे कीं, त्याजवळ फौज १०० स्वार आणि २०० पायदळ आहे असें म्हणतात. त्यांजवर डिसाहून ३० जन कर्नल किली हे २ तोफा, स्वारांची एक टूप आणि २२० पायदळ असे घेऊन ब्रिगेडीयर होमेसचे सैन्यास मदत गेला आहे. हा बहुत करून बंडवाल्यांच्या रस्त्यावरच असावा असें वाटतें.

त्रावणकोरांतील नागरकाईल एथील दंगा.

हिंदुस्थानाच्या दक्षिण भागांत आणखी एक मोठा दंगा झाला, त्यांत मूर्तिपूजकांनीं संतापानें ख्रिस्तिलोकांवर चवताळून जाऊन त्यांच्या पुष्कळ मालमत्तेचाही नाश केला. तिकडील नायर म्हटलेल्या उंच जातीच्या लोकांनीं गरीब ख्रिस्त्याच्या शानार किंवा ताडी काढणाऱ्या लोकांवर जातीच्या कारणावरून जो जुलुम केला त्यावरून हा दंगा झाला. पूर्वी बहुत काळामागें ज्ञातिभेद आणि ब्राम्हणलोक यांचें प्राबल्य होतें, आणि जो हतभाग्य मनुष्य अतिशूद्राच्या उदरीं जन्मला त्याला माणसामध्यें देखील गणीत नसत, त्याकाळीं शानार जातीच्या बायकांनीं कंबरेपासून वर आपले आंगावर कांहीं वस्त्र घ्यावें हा फार मोठा अपराध असें समजत असे. बायकांनीं अशा प्रकारें उघड्या आंगानें फिरण्याची ही चाल दिवसें दिवस बुडत गेली. ख्रिस्ति धर्माच्या योगें या लोकांचीं मनें सुधरून व सुप्रकाशित होऊन जनामध्यें मर्यादशीलतेनें कसें वागावें हें त्यांस कळूं लागलें, आणि ज्यांचा मिशनरी लोकांशीं सहवास होता त्यांनीं आपल्यामध्यें स्त्रियांच्या मर्यादेस शोभण्या जोग्या पोशाकाचा प्रघात घातला. या प्रमाणें कांहीं कालपर्यंत चालल्यावर उंच वर्णा लोकांस वाटूं लागलें कीं, शानार जातीच्या बायका आपलें सर्व अंग झांकितात यांत आमच्या पायरीस पाय लावून आमची अमर्यादा होते. त्रावणकोरच्या राजाचा दिवाण इतका सुशिक्षित व सूज्ञ असतां व त्याचीं मतें सुधारलेलीं असतां त्यानें उंच जातीच्या लोकांच्या या मूर्ख समजुतीला उत्तेजन द्यावें हा मोठी आश्चर्याची गोष्ट आहे. ही बुडून गेलेली लाजिरवाणी चाल पुनरपि चालू करून ख्रिस्तीलोकांच्या स्त्रियांस पूर्वी प्रमाणे आपले अवयव उघडे टाकून फिरायास लावावें, असा हुकूम, या दिवाणानेंच केला असें दिसतें. मिशनरी लोकांनीं हा हुकूम मानिला नाहीं, आणि आपल्या मंडळींतील स्त्रियांस असा लाजिरवाणा नियम करूं दिला नाहीं हें योग्य केलें. पण त्या जुलमी लोकांनीं बापड्या ख्रिस्तिलोकांवर दंगा केला, आणि त्यापासून फार अघोर परिणाम झाले. त्या नायर लोकांनीं रसिडंटसाहेबांचा बंगला व शाले स्तेत देऊळ जाळून टाकिलें, आणि मिशनरी लोकांचीं पुष्कळ मोडतोड केली. आपले जीव वांचविण्यासाठीं सर्व ख्रिस्तिलोक त्रिवंद्रम एथें पळून गेले, आणि दंगा मोडून बंदोबस्त करावा म्हणून दिवाण व नायर लोकांनीं कांहीं फौज पाठविली होती त्यांबरोबर ते नागरकाईल एथें परत आले. या दंग्यावरून लोकांत इतकी भीति उत्पन्न झाली कीं, तेथील रेसिडंट कर्नल कलेन साहेब यांला घरांतून बाहेर पडवेना. या गोष्टीवरून हिंदुस्थानांतील समस्त ख्रिस्तिलोकांस आणि जे एतद्देशीय लोक खरोखर सुधारलेले आहेत त्यांस दया येईल. एथें सुधारणूकीचा इतका डौल मिरवीत असतांना, ईश्वरानें स्त्रियांस वस्त्र प्रावर्णादि परिधान करण्याचे जे हक्क दिले आहेत ते ख्रिस्ति स्त्रियांपासून हरण करण्याचा, आणि ज्या मूर्खचाली मनुष्यांस शोभत नाहींत व ज्यांची त्यास त्यांच्या धर्मसंबंधीं शिक्षेवरून व नीतिसंबंधीं ज्ञानावरून ओकारी आली होती, त्या त्यांजकडून मारून कुटून ग्रहण करविण्याचा प्रयत्न या एकोणिसाव्या शतकांत व्हावा. ही केवढी शरमेची गो-

ष्ट आहे! आमची खात्री आहे कीं, मद्रास सरकार या गोष्टींत आपलें मन घालून त्रावनकोरांतील अमलदारांकडून हे हुकूम रद्द करवील, आणि दंगेखोरांस योग्य शिक्षा करवून ज्या चाली मागील रानटी स्थितीलाच शोभण्याजोग्या आहेत त्या अगदी बंद करून टाकण्याविषयीं तजवीज करील. जेव्हां हिंदुलोक ख्रिस्तिलोकांस राणीसरकारच्या बादशाही रस्त्यानीं जाऊं देत नाहींत व त्यांच्या स्त्रियांस मर्यादशील पोषाक करूं देत नाहींत, तेव्हां सरकारानें या बाबद बंदोबस्त केलाच पाहिजे. ज्ञा. द.

मुकाम लष्कर नजीक ग्वाल्हेर.

श्रीमंत बायजाबाईसाहेब यांचा डेरा इंदुरास जाण्याचा झाला असावा कारण वय ६ रोजीं निघण्याचें प्रस्थान ठेवावें असा हुकूम झाला आहे असें म्हणतात. आसाहेब किंचित एरून जातात यांचा शोध करितां असें कळतें कीं, येते मार्चमहिन्याचे १५ वे तारखेस आमचे मध्य हिंदुस्थानांतील एजेंट गवरनर जनरल सर राबर्ट हमिल्टनसाहेब बारोनेट हे मुंबईस स्वदेशीं जाण्याचे तयारी करितां इंदुराहून निघणार. वास्तव साहेब बहादूर यांस भेटण्याचे हेतूनें बाईसाहेबांची स्वारी जाणार आहे असें अनुमान होतें. हमिल्टणसाहेब मध्य हिंदुस्थानांत निदान २० वर्षे तरी अंमल करीत होते. तेव्हां त्यांची प्रीति या देशावर व देशांतील राजेरजवाडे व प्रजा यांची साहेब बहादूर यांजवर किती असेल हें सर्वांचे लक्षांत आणण्यास मला फारशी मेहनत घेणें नको. आसाहेब एथून विलायतेस पुनः इकडे न यावेंसे जातात तेव्हां या देशांत त्यांचें वियोगाचें स्मरण कितिएक वर्षें लोटत तोंपर्यंत बहुत लोकांचे अंतःकरणांत राहील यांत संशय नाहीं.

लष्कर ग्वाल्हेर एथें दोन गोष्टी आश्चर्य वाटण्या सारख्या होऊं लागल्या. एक ही कीं, चोऱ्या तर्फी बहुत होतात. तसेंच धान्याची महर्गता उत्तरोत्तर होऊं लागली. पोलिसांत शिपायी कमी आहेत म्हणावे तर एकटे कोतवालाचे घरीं निदान १० शिपायी आहेत. व कोतवाल, नायब कोतवाल असे एकाखालीं एक उत्तरोत्तर पोलीसचे अधिकारी आणखी आणिक असतील, असें असतां चोरांची गाऱ्हाणी वाढून येतात तीं इतकीं कीं, महाराजसाहेब यांस देखील ऐकण्यास कंटाळा येतो. आम्हीं लोकांस बोलतानां ऐकलें आहे कीं, पोलिसचे अधिकारी यांजकडे कोणी चोरीची फिर्याद केली कीं, चोरास व मालकास दोघांस ही कैद करून चोरानें हात गरम नरम केला म्हणजे तो लागलाच साव होतो आणि घरीं आनंदानें जातो. ज्या बिचारे माणसाचें नुकसान चोरांनीं केलें त्यास चणे खात कोतवालींत महिना महिना कैदेंत बसावें लागतें हा न्याय पाहिला नाना? कित्येक लोकांची समज अशी पडली आहे कीं, जे शिपायी पोलिसांत वशिल्यानें भरले आहेत तेच स्वतः चोर किंवा अगर चोरास अनुकूल आहेत यांचा विचार महाराज करूं लागतील तर त्यांची प्रजा बहुत आभार मानील.

या शिंदेशाही राजधानींत आजपर्यंत बहुत मंत्री होऊन गेले, परंतु विद्यमानकालचे मंत्री यां सारखी अब्रू योग्यता तसेंच वैभव कोणीही मिळवलें नसेल. कितिएक मागील दिवाण

चार दिवस (दुरदुर करून शेवटीं) एथून काढून लावलें. कित्येक कैद केले. व कित्येकांची मालमत्ता देखील सरकारांत जप्त झाली. याचें कारण पाहिलें असतां असें दिसतें कीं, ते लोक केवळ शिफारशीवर व नात्यावर, तसेच इतर लोकांचे अकलेवर काम पहात होते. म्हणूनच त्यांची नावनिशी बहुत दिवस टिकली नाहीं. आमचे मजकूरचे दिवाण ज्यांस मुकतेजम राजे असा किताब मिळाला ते वडिलांपासून भाऊसाहेब पोतनीस यांचे घरीं कारकुनीवर होते त्या ठिकाणीं लहानपणींच त्यांणीं आपली हुशारी प्रदर्शित करून डिवरघार इलाख्यांत रूप्याचें काम मिळविलें पुढें उत्तरोत्तर स्वपराक्रमानें उदयास येण्याचीं चिन्हें त्यांचे कृतीवरून दिसूं लागलीं. शेवटीं शिंदे सरकारांनीं त्याजला आपले संस्थानचे दिवाणगिरीचीं वस्त्रें चैत्र शुध्ध १ संवत् १९०८ साली दिलीं. तेव्हांपासून राज्याची व्यवस्था चांगले प्रकारें ठेवून सुधारणुकेचा पाया रचिला. मक्ते देऊन देश उद्ध्वस्त करण्याची चाल पूर्वीपासून चालू होती ती बंद करून खालसा मामले ठेविले. काही कडील व सरकारची मतबंदी केली, व विद्यालयें स्थापिलीं, धर्मादाय पूर्ण व्यवस्थेनें चालू केले. याशिवाय गेल्या दंग्यांत त्यांणीं आपली वर्तणुक चांगल्या प्रकारें ठेविली व दौलतीचा बचाव चांगल्या प्रकारें केला म्हणून शिंदे महाराज अत्यंत खुष होऊन रावराजे हा अलकाब व नेकनामीचें पत्र हीं दिलीं त्या पत्राची नकल येणें प्रमाणें.

राजेश्री रावराजे दिनकरराव रघुनाथराजवाडे मुंतजीम बहादूर.

दउलत बिनतीउपरी तुम्हीं सरकारचाकरी अव्वल सुमें तहत दफात करून तें फार उत्तम रीतीनें चालविलें सबब दिवाणगिरीचें काम चैत्र शु॰ १ संवत १९०८ चे सालीं दिल्हें तेव्हांपासून आजपर्यंत बहुत उत्तम प्रकारें ईमानत व अमानतीनें आजवास खैरखाई केली व साहेब लोक रजावंद ठेविले. केलें काम आम्हांस समजून दिल्हें त्यावरून आम्हीं राजी होऊन हें नेकनामी पत्र तुम्हांस दिलें आहे वरी जी इनामें गावें व इनामें वगैरे आम्हीं तुम्हांस दिल्या त्या तुम्हांस नसलन बाद नसलन हमेशा चालतील, तीर्थी गेल्यावर नगरी दरम हा मिळत आहे तो चालणें तसा चालेल. तुम्हीं खुषी असेल तोंपर्यंत चाकरी करा अगर न करा अथवा पाहिजे तेथें राहा. इकडून अटकाव कोणते तऱ्हेचा राहिला नाहीं. ता. २० जानेवारी सन् १८५९ ईसवी संवत् १९१५ हे विनंती.

याप्रमाणें मिळालें तें इतर दिवाण वेगळे वेगळे रयासतीचे आहेत त्यांणीं संपूर्ण वाचून आपणही आपले स्वामीस सुप्रसन्न करून याप्रमाणें नेकनामी मिळविण्याची तजवीज ठेवावी.

मि॰ माघ शु॰ १३ मंगळवार शके १७७९ — आपला मित्र मुशाफर.

ब्रम्हदेशचा राजा मरण पावला अशी बातमी उठली होती, परंतु ती हल्लीं खोटी आहे असें म्हणतात. येथे एक जासूद आला त्याचे सांगण्यात असें आहे कीं, राजा अद्यापपर्यंत जिवंत आहे.

दक्षणभागचे रेविन्यू कमिशनर साहेब यांची स्वारी फिरत आहे, ती हल्लीं इंदापुरास आहे असें त्यांचे जाहिरातवरून समजतें. व मि॰ एरस्कीन बेळगांवचे जिल्ह्याचे सेकंड असिस्टंट कलेक्टर हे तीन महिन्यांची रजा घेऊन जाणार आहेत.

वर्ष १७ पत्र ९ # ज्ञानप्रकाश. ६७

पुणें—सोमवार तारिख २८ माहे फेब्रुवारी सन १८५९.

पत्राची किंमत रुपये.

९॥ अगाऊ दिल्यास. १४ दरसाल

वसूल सन १८५८ बद्दल.

श्री॰ रा॰ रा॰ पंतप्रतिनिधी सातारा ---- १०

रावसाहेब माधवराव विठ्ठल विंचूरकर सदर अमीन पुणें ---------------- १०

रावबहादूर वामनराव जगंनाथ प्रिंन्सिपाल सदर अमीन पुणें ------------ १०

नेटीव लैब्ररी सावंतवाडी --------- १०

अज्जम राघवेंद्रराव रामाजी मुनसफ कोरेगांव १०

श्री॰ रा॰ मुरारराव बाबासाहेब रेसीडेंन्सी पाणी १३॥२

अजम गोपाळ अमृत मुनसफ नंदुरबार --- ६

रावसाहेब नारायण दादाजी सदर अमीन नाशिक ---------------- १०

अजम गोविंद बल्लाळ अव्वल कारकून एरंडोल -------------------- ७॥=॥

अज्जम स्वामिराव शिरस्तेदार रायचूर --- २॥

श्री॰ गंगाधर बाळकृष्ण शास्त्री बडोदें ११॥०

रा॰ रा॰ बळवंत विश्वनाथ कोळठाण --- २॥—

नेटीव लैब्ररी नगर ---------- १०

विनायक जगन्नाथ स्कूल मास्तर कसबें पुरुड अगाऊ ------------- ९॥

ज्ञानप्रकाश.

शागडमांतांत बंडवाल्यांचा भरणा होता असें त्यांतील वर्तमानावरून समजतें, कारण कर्नल अवर्णर यांणीं सदरहू प्रांतांतील बंडवाल्यांवर हल्ला करून त्यांस चोंहीं कडे हांकून दिलें, त्यांजवळ २ तोफा आणि सुमारें ४००० लोक होते, त्यापैकीं चारपांचशें शिपाई लोक होते. हे बंडवाले पुना आणि नागोडे ठिकाणाहून हल्लीं ओमा प्रांतांत पिटाळून लाविले आहेत असें टेलिग्राफ आधारें कळतें. हीं सदरील गांवें जबलपूरच्या आसपासचीं असावीत, असें दिसतें.

मुंबईस ता॰ २५ मानहूस विलायतेहून राणीच्या निरनिराळ्या पल्टणांपैकीं २०० लोक घेऊन दाखल झाले, हे लोक जहाजांतून आले म्हणून त्यांस चार महिन्यांवर दिवस लागले आहेत.

विलायत—येथील डांक २६ जानेवारी सन मजकूरपर्यंतची गेल्या रविवारीं एथें येऊन दाखल झाली. त्यांतील हांशील कीं, फ्रान्स आणि सार्डिनिया या दोन्हीं राज्यांमध्यें वैमनस्य येऊन युद्धसंग्राम होण्याचा योग आलेल्याची वार्ता उठली होती. परंतु हल्लीं तो प्रकार कांहीं एक नसून त्या उभय राज्यांचें सख्य घडून आलेल्याचें वर्तमान आलें आहे. फ्रान्स देशाचे दक्षण भागीं युद्धार्थ सिद्धता उघडपणें चालली आहे. इटलीमध्यें पहुन करून सामसूमी दिसते, आणखी युरोपखंडांतील आस्त्रिया, सिर्विया, पीडमंट आणि रोमन्या या देशांत व संस्थानांत कांहीं तंटे होऊन कित्येक युद्धाचीही सिद्धता होत आहेत. जरी हीं अशीं वर्तमानें वारंवार त्या खंडांत प्रसिद्ध होतात, तरी तीं निकरावर न येतां बरेचवर मिटून त्या खंडांत स्वस्थता राहील असें अनुमान होत आहे. पीडमंट संस्थानचें राजकन्या फ्रान्स देशचे नेपोलियन राजपुत्राबरोबर

विवाह होण्याचा नियम ठरला आहे, तेव्हां आश्रीर संबंधाचे योगें पीडमंट संस्थानास फ्रान्सचा आश्रय मिळून सार्डिनियाची जी त्या संस्थानाशीं वर्कस चालली आहे व त्याकरितां युद्धाची तयारी होत आहे तें सर्व व्यर्थ होऊन त्या उभय संस्थानांचा सलोखा होऊन जाईल असें दिसतें. रूम शामचे राज्यांत जमाबंदीचें कारभारांत जी गडबड चालली आहे, त्याचें वळण अजून बसलेलें नाहीं. आस्त्रियाचे बादशाहास फ्रान्सचे बादशाहाचे मनांतून भेटायास जावयाचें आहे असें म्हणतात. हें घडून आल्यानें आस्त्रियाचा दिल सार्डिनियाविशीं कसा काय आहे याचा खुलासा नेपोलियनास कळून येईल.

फ्रान्स देशचे सरकारानें जे राजकारणी कैदी सोडिले, त्यांतून थोडे निराळे करून बाकीच्या सर्वांस देशपार केलें. खुद्द विलायतेंतली खबर पाहातां त्या देशांत रोमन क्याथोलिक यांजमध्यें द्वैत चाललें आहे त्यांत रोमन क्याथोलिकांच्यांतून चोरून जो कट चाललेला होता, तो ऐर लंडाचे उत्तर भागीं पकडला गेला. माजी जनरल हावलाक याचे नावानें पगारी विद्यार्थी करण्याचा हेतूनें विलायतेस बापतिस्त विद्यालयांत सभा भरली होती. ज्या कांहीं सरकारी स्थावर वस्तू असून लोकोपयोगी कामाकडे त्यांचा उपयोग होत असला, तथापि त्यांवर इतर स्थावर पदार्थांवर कर अगरपट्टी असेल तशी त्या पदार्थांवरही असावी याकरितां पार्लमेंटाचे एके सभेस दुसऱ्या एक्या लंडनांतील व जमदार लोकांचे सभेची शिफारस होऊन सरकारानें या बाबतींत विचार करावा असा ठराव वनवला आहे. अयोध्येचा राजपुत्र आपले बापाची कांहीं दाद लागून विचार व्हावया करितां तो लंडनास जात आहे.

कलकत्याचे १२ वे फेब्रुआरीचे न्यूरेल्लामें वर्तमानपत्रांत हिंदुस्थानचे बंडाप्रकरणीं खबर लिहिली आहे कीं, लखनौहून त्या पत्रकर्त्यास एक पत्र आलें त्यांत लिहिलें आहे कीं, त्या ठिकाणीं अशी वदंता उठली आहे कीं, नेपाळचा जंग बहादूर हा तिकडे सगळे बंडखोरांनी त्या नेपाळ संस्थानांत लुटालूट मांडली आहे. त्याचा बंदोबस्त त्याचानें होत नाहीं, व आपले ताब्यांतील पुष्कळ शिपायी लोक त्या बंडखोरांशीं बंधुप्रीति ठेवतात. याची मनाई त्याच्यानें करवत नाहीं, यामुळें तो फार घाबरून गेलेला आहे, आणि त्याणें कम्यांडर इन्चीफ साहेब बहादूर यांस व अयोध्येचे चीफ कमिशनर साहेब यांस पत्रें लिहिलीं आहेत. त्यांत त्याणें सहाय्य करण्याविशींच लिहिलें आहे या वदंतेवर भरवसा ठेवावा असें दिसत नाहीं. कारण कीं तो पत्रकर्ता असें म्हणतो कीं, ब्रिगेडियर हार्सफोर्ड याचे छावणींतील खालीं लिहिलेलें पत्र आलें आहे त्यांत या गोष्टीची संमूत वार्ता देखील नाहीं.

बंकीनजीक सधनिया घाटापाशीं छावणी; तेथून फेब्रुवारी ता॰ ८ रोजची अखबार—गोरे बंगाल फ्युजिलियर्सचे सुमारें ६०० जवान गोरे बैराम घाटापाशीं ब्रिगेडियर हार्सफोर्ड आहे त्या ठिकाणी येऊन पोंचले. कमाऊन पल्टण ७ वीस येऊन पोंचली. दोहोंनी संशय लवकरच होईल. येथून ७ कोशांचे रप्यांत १२०० जवान बंडखोर आहेत असें वाटतें. त्यांजवळ तोफांचा अभावच आहे असें वाटतें. बांकीचे जंगलांत पारधी मारित आहेत. जर हे बंडखोर हत्यारें टाकून स्वाधीन होतील, कारण अशी इच्छा दयाळू गव्हर्नर जनरल साहेब बहादूर यांची आहे. तर बरें आहे आणि

असें न झालें तर फार यातायात पडेलच. थोडी तरी नुकसानी होईल असें वाटतें माईरच्या नोफखाना हत्तींवरून जाणार आहे.

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, खंडाळ्याहून तिसऱ्या प्रतीची गाडी पुण्याचे स्टेशनांत ता० २२ मीनहूस आली तेव्हां उतारकरू बाहेर निघाले त्यांत एक मुरदा गाडींतून बाहेर काढिला; याविषयीं पंचनामा वगैरे चाली प्रमाणें संस्कार सरकारानें करवला. परंतु लोक असें म्हणूं लागले आहेत कीं, तिसऱ्या प्रतींत अमुकच लोक भरावे असा कांहीं नियम नाहीं, म्हणून सदरहू उतारकरू हा अजारी असून गर्दी मनस्वी होते या मुळें कदाचित हवालदिल होऊन मेला असावा, अशी कल्पना काढून लोक दिलगिरीचें भाषण करितात. सदरहू रेलवे कंपनीस दपका देतात. आतां विचार करून पाहिलें तर, जेव्हां तिसऱ्या प्रतींत अमुकच संख्या घ्यावी असा नियम या कंपनीचा नाहीं तेव्हां, लोक बोलतात. यास हें एक अधीक संशय येण्याचें कारण आहे तरी सदरहू बद्दल मेहेरबान पोलीस कमिशनर व माजिस्त्रेटसाहेब यांणीं या बद्दल सरकारांत लिहून येविषयीं कांहीं तरी योग्य तजवीज करावी. अशी आमची सदरहू अधिकारी यांस सूचना आहे.

परन्तुत तफजुल हुसेनखान फरकाबादचा नबाब याची उमर ३० वर्षांची आहे. याजवर चार्ज असे आहेत, ते येणें प्रमाणें.

१ मागील बंडांत पुढारी असून गंगेच्या कांठीं गोरे लोकांच्या बायका व मुलें सुमारें ४० साहून अधीक ठार मारिलीं.

२ फत्तेगडास सन १८५७ च्या जुलई महिन्यांत कवायतीच्या जागीं तेथील गोरे लोकांच्या बायका व मुलें सुमारें २० व कितीएक स्वदेशीय ख्रिस्तिपन (वारे) यांस ठार मारिलें.

३ १० व्या पल्टणीचा कालेखान शिपायी व दोन शिक शिपायी हे इमानी असून ते कानपुरहून अध्यास इंग्रेजी पत्रें नेत होते त्यांस तुमच्या शिपायानें रस्त्यांतून धरून नेलें.

या प्रमाणें सदरील तीन चार्ज होते, त्यांची चौकशी होते समयीं पुष्कळ काळे लोक जमले होते. आतां त्या गुन्ह्या बद्दल नबाबानें काय जबाब दिला, हें कांहींच लिहिलें नाहीं. परंतु सदरहू नबाब यांची मुक्तता वंशाच्या नबाबा प्रमाणें होईल. कारण सरकारचें राजकीय चातुर्य अशा प्रकर्णांचे निवाडे करण्याचें समजणें मुष्किलीचें आहे. असें टेलिग्राफावरून समजतें.

नशिराबादेहून ता० १६ मीनहूची खबर टेलिग्राफांत प्रसिद्ध झाली आहे, कीं बंडवाले यांचे पुढारी तात्या टोपे यांचा आणि सरकारच्या फौजांच्या लष्करांची एकलहानशी (नशिराबादे आसपास) लढायी होऊन त्यांत शत्रूचे २०० लोक रण भूमींत मेले या वरून पुष्कळच नाश झाला असेल. मारवाडच्या पल्टणींतील ४० लोक व एक जमेदार असे तात्यास जाऊं न द्यावें, म्हणून त्यांणीं रस्ते रोखले आहेत. आतां अशा रोखलेले दरेखोऱ्यांच्या मार्गानें तात्या झुकाऊन देऊन जाईल, तर हें अद्भुत कृत्य मानली कृत्याचें बाहेरील असें समजलें पाहिजे.

सिंधेंत शिकारपूर आणि जाकोबाबाद अशा दोन ठिकाणीं तारेचीं आफिसें स्थापन झालीं.

निजामाचे मुलखांत कितीएक सरदार सरकाराशीं बदलून राहिले आहेत, त्यांस जो कोणी धरून देईल त्यास प्रत्येकास धरण्याबद्दल २००० दोन हजार रुपये बक्षिस मिळेल असें हैदराबादचे नवाबानें प्रसिद्ध केलें आहे.

निजामाचे मुलखांत माल्खा म्हणून एक मोठा गांव आहे, तो ता०२ फेब्रुवारी रोजीं बदमाष लोकांनीं लुटून नक्त ४०००० चाळीस हजार रुपये नेले. सदरहू गांव निजामानें इंग्रज सरकारास दिले त्या मुलखापासून फक्त ९ कोसांवर आहे.

सदरहू वर्तमान मदरास स्पेक्टेटरांतून बंबे ग्याजिटांत घेतलें आहे.

कोसाना एथून बंबेटैम्स यास एक पत्र आलेलें ग्याजिटांत घेतलें आहे त्यावरून समजतें कीं, ता० १० फेब्रुवारीस सुमारें ६ वाजतां प्रातःकाळीं ब्रिगेडियर होनर याणें बंडवाल्यांवर सदरहू गांवाजवळ हल्ला केला तेव्हां बंडवाले नेहेमी प्रमाणें जलद पळून गेले. परंतु २००।३०० लोक रणांत मारले गेले व याशिवाय सरकारास लूट पुष्कळ मिळाली.

तात्या टोपे हा पूर्वी कांहीं दिवस जामेगांवाजवळून आपलें लष्कर सोडून ३०० निवडक स्वारांनिशीं बरोबर पुष्कळ खजिना घेऊन हिंदुस्थानांत गेला होता, म्हणून तो या सदरील हल्ल्याचे वेळीं लष्कराबरोबर नवता. रावसाहेब व दिल्लीचा शाहजादा फिरोजशाहा व समन अल्लीखान असे सरदार होते

फिरोजशाहा बंडवाल्यांचा एक सरदार हा ता०२ फेब्रुवारीस भिकानेरचे मुलखांत हिसारपासून ४० कोसांवर होता त्याजबरोबर सुमारें ३००० लोक होते ते अतिशय हवालदिल झाले. होते. त्यांणीं अद्यापपर्यंत जाहिरनाम्याची खबर ऐकली नाहीं, असें दिसतें. ते उंट मिळविण्याचे उद्योगांत होते व त्याचे मागें ब्रिगेडियर शावर्स हे लागले होते.

फें०ज०

ता०१८ वे माहे गुरुवारोजीं मिरजा हैदरअल्ली मुखत्यार विसबत सरदार मोहिदिनखान याणें दोस्तमहंमद यास जाहिर केलें कीं, सरदार शेरअल्लीखान यास अशी खबर कळली आहे कीं, सुमारें चार लक्ष रूस लोकांनीं इराणचे मुलखांत शिरून हिरातावरून कंदाहारास येऊन तेथून हिंदुस्थानांत उतरण्याचा बेत केला आहे. त्यांस रशियनचे बादशाहाचा असा हुकूम आहे कीं, तुर्कस्तानचे बादशाहानें पुढें न जाऊं दिलें तर सक्तुद्दर्यांनीं त्याजबरोबर लढाई करावी.

इराणचा बादशाहा ही फौजा जमा करीत आहे. हा त्यांस अडथळा करण्यास किंवा मदत करण्यास जमा करीत आहे हें कळत नाहीं. हें वर्तमान लाहोर क्रानिकल पत्रावरून फ्रेंड आफ इंडिया पत्रांत घेतलें आहे.

मदरास स्पेक्टेटरावरून कळतें कीं, पुंडीचरी म्हणून करनाटकांत समुद्राचे किनाऱ्यावर फराशिस लोकांचा एक गांव व किल्ला आहे तेथून सरकारानें मद्रासखात्यांत आउरोपोगाननेगर थानावाचे उसाचें जातीचें एक झाड आणून त्याची लावणी केली आहे तें उसासारखें असून त्याची बाद जलद आहे. तें २० फूट पर्यंत उंच वाढतें. त्यांतून रस निघतो त्याची साखर बनते त्याशिवाय त्यापासून पक्का उंची रंगही नमार होतो. हा रंग त्याचे बियांचे टरफलांपासून निघतो व या झाडाच्या मोठ्या रोपास हजारो बिया असतात या झाडास चिनीवाले लोक चनाछड असें म्हणतात.

जाहिरखबर.

देण्यांत येतें कीं, शास्त्री व मोलवी व वकिलीचे जागेविषयीं जे उमेदवार असतील त्यांची परिक्षा ता० २१वी माहे मार्च सन १८५९ गुरुवार रोजीं घेण्याविषयीं सदर अदालतीचे जज साहेबांहीं ठरविलें आहे, त्यास ज्यास परिक्षा देण्याची असेल त्या सर्वांनीं जीं सरटिफिकिटें आणलीं पाहिजेत तीं घेऊन मुंबईस माजगांवांत सदर अदालतीत सदरहू लिहिल्या तारखेस प्रातःकाळचे दाहावाजतां हजर व्हावें.

सदरहू खबर आपआपले जिल्ह्यांत जाहिर होईल असें जिल्हे जडज्यांनीं करावें.

मुंबई सदर अदालत तारीख २१ माहे फेब्रुवारी सन १८५९ ईसवी. } सदर अदालतीचे हुकुमावरून आर व्हाईट, अक्टिंग रजिस्टर

नेमणुका.

रावसाहेब विद्याराम मोहनजी यांस रत्नागिरीस सदर अमीन नेमले.

रावबहादूर बाळाजी अंताजी सोलापूरचे डिस्ट्रिक्ट डिप्युटी कलेक्टर यांस पुढील अप्रेलपासून तीन महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

खानदेशाचे कलेक्टर मि० म्यान्सफील्ड आणि धारवाडचे कलेक्टर मि० ओजिलवी यांस पावसाळ्यापरयंत फिरण्याची परवानगी मिळाली.

खेड्याचे फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर मि० आरबथनर यांस विलायतेस जाण्याकरितां १८ महिन्यांची रजा मिळाली.

मि० राबर्टसन डिपुटी कमिशनर कस्टम्स यांस विलायतेस जाण्याची २ वर्षांची रजा मिळाली.

ले० रास० अक्टिंग अडजुटंट गुजराथ भिल्लकोर यांस सेकंड कम्यांडंट नेमिले.

मेजर मेरीवेदर सिंधच्या गोम्या पलटणीतील यांस सिंधच्या हद्दीवर पोलिटिकल सुपरिंटेंड नेमिलें.

मि० भिले सरकारी वेसनरी असिस्टंट सर्कतारी यांणें आपले कामाचा चार्ज परत ता० २१वीनहूस घेतला.

मि० लाफनन पुण्याचे अक्टिंग जडज यांस ता० १७पासून ता० १९ मीनहू पर्यंत जरूरीचे घरगुती कामाकरितां रजा मिळाली होती.

असिस्टंट सरजन डिही यांणीं कोल्हापूर एथील सिविल सरजनचा चार्ज ता० १४ मीनहूस घेतला.

मि० एदलजी० रुस्तमजी० आलीयनेशन खात्यातील यांस भडोजचे डिपुटी कलेक्टराचा अखत्यार मिळाला.

मि० स्पेन्स धारवाडचे कलेक्टरीचा सुपरिंटेंड यास दोन महिन्यांची रजा मिळाली.

मि० फरग्यूसन यांस आजारीपणाचे दाखल्यावरून दोन महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

ले० करनल० क्राफर्ड स० इंजिनीयर रेलवे खात्यावरील यांस कराची एथें रेलवेचे कामावर जाण्याचा हुकूम मिळाला आहे. मि० हार्ट एक्झिक्यूटीव इंजिनीयर नाशिक तुकडी यांणीं ता० २१ जानेवारीस कामाचा चार्ज घेतला. डंकन डेविडसन इस्कायर पुण्याचे कलेक्टर यांस त्रस्टी आफ्वर्ड एथील स्टेशनचे सी० एम० हारिसन इस्कायर माजी पुण्याचे जडज यांजकडेस सदरहू काम होतें त्या कामावर नेमिलें.

रेवरंड एफ० जेल सेकंड चाप्लेन पुणें यांस ता० २० फेब्रुवारीपासून ३ मास रजा मिळाली. रेवरंड जी० एल० आलेन हल्लीं मुंबईस कामावर आहे त्यास सातारास नेमिलें आहे.

सातारा— पंढरपुराम मौजे धापरी एथील कृष्णा भोधवले उमर वर्षे २८ याणें जाणून बुजून खून केल्यामुळें ता० ११ मानहून नव्या तुरुंगाजवळ फांशी दिला. एथील सावकार लोकांनीं निराश्रितजनावरें पोसण्याचा बेत केला. परंतु खर्च फारला गूं लागला म्हणोन तीं सर्व जनावरें मुंबईचे पांजरपोळास रवाना करणार असा निश्चय केला आहे. असें बोधामृतावरून समजतें. परंतु आम्हांस असें आश्चर्य वाटतें कीं सातान्यास गवत वगैरे पुण्यापेक्षां स्वस्त आहे व तेथील उदार व सभ्य गृहस्थ यांचा समुदाय कमी आहे असें नाहीं असें असून या जनावरांस त्यांच्यानें आपला उदार आश्रय देववत नाहीं कीं काय? आम्हांस वाटतें त्यांणीं पुण्यांतील सावकारलोकांनीं जसा विचार करून कांहीं मालावर आपसांत शेंकडा या परोपकारी कामाकडे देण्याचा करार करून हें काम चालविलें आहे तसें सातारकर सावकार व इतर लोकांनीं विचार करून कांहीं तरी तजवीज केल्यास अनाथ जनावरांचें रक्षण होऊन लवकिकही त्यांचे गांवचा विशेष वाढून या कामास हिंदुभाईंचा सह्या होणार नाहीं असेंही आम्हास दिसत नाहीं. याचा सातारकर लोकांस समजण्या करितां तेथील पत्रकर्त्यांनीं या बाबें त्या लोकांस बोध करून साहाय्य व्हावें अशी आमची त्यांस शिफारस आहे.

रत्नागिरी— मि. टरकांडसाहेब कलेक्टर यांची स्वारी चिपळूणाहून राजापुरास जाणार आहे. मि. ग्यामरनसाहेब सीनीयर असिस्टंट हे ता० २ मार्चास एथें येतील असें समजतें. एथील डिपुटी पोस्टमास्टर. राजेश्री श्रीधर गुंडो यांची धुळ्यास ६० रुपये पगारावर याच कामावर नेमणुक झाली. त्यांचे कामावर मुंबईहून रा० बाळो गंगाधर येणार येणार असें समजतें. एथील तुरुंगांतील रोघां कैद्यांनीं एका शिपायास विनाकारण खून मारिलें.

सिंद— सिंधचा अमीर अल्ली मुरादखान यास मुंबई सरकारानें पदभ्रष्ट केल्यामुळें त्याणें विलायत सरकारास अर्ज केला सबब तो खटला समजून घेऊन मुंबई सरकारास त्याचा जबाब विचारण्या करितां एम्याकवरसाहेब एस्कायर हे हिंदुस्थानांत येणार आहेत.

टपालखूट— निमच एथून उदेपुरास जाण्याकरितां या महिन्याचे १ले तारखेस डांक रवाना झाली होती. उदेपूर प्रांतांत बारीजवळ चोरटे लोकांनीं लुटली तीन पाकिटें २१ होतीं— इंदुराचे पोस्ट अफीसांतून २९ दिसेंबर रोजीं उदेपुराकडे रवाना झालेली डांक डांचली आणि गारिया या चौक्यांचे दरम्यान भिल्ल लोकांकडून लुटली गेली तीन पाकिटें ११ होतीं. इंदूरचे पोस्ट अफीसांतून ५४ पाकिटांची बंगी रवाना झालेली बेरसाळा आणि गाण यांचे दरम्यान २४वे नवंबर रोजीं लुटली गेली. व एथूनच १७वे दिसेंबर रोजीं धुळ्यास जाण्याकरितां निघालेली १३ पाकिटांची डांक कोचमेन कडून हरवली गेली. ग्रं०मि०

नाशिक एथून ज्ञानप्रकाशास.

विनंती विशेष— एथें पुस्तकालय उत्पन्न होऊन सुमारें साहा सात वर्षे झालीं. प्रथम हें काम सदोदित चालेल अशी आशा नवती परंतु एथील सरकारी नौकर मोठमोठाले गृहस्थ पुढारी असल्याचें त्यांनीं या कामास पूर्ण आश्रय देऊन उत्तेजन दिलें आणि सरकाराकडूनही या कामास रुपये ३०० व जागा आणि इंग्लिश व मराठी बुकांच्या प्रती

नवीन तयार होतात त्यांची प्रत ही बक्षिस मिळे ती, दरम्यान नाशिक सवतुकडी फौजल्यानें मोठाले कामगारांच्या बदल्या होऊन आश्रय तुटल्यामुळें दीन अवस्था झाली, तो रेवरंड मार्ईसाहेब, पांडुरंग मोरेश्वर मेन्सिपाल सदरअमीन, सदरअमीन, मुनसफ, मामलेदार, फौजदार व डेप्युटी आलेले अधिकारी गांवांतील गृहस्थांनीं उदार आश्रय देऊन चालत आलेले पुस्तकालयांत सभा भरून गांवचाले लोकांनीं उदार आश्रय देऊन ते चालवीत आहेत. मेहेरबान डरेकटर व इन्स्पेक्टर साहेब हे ही जीं नवीन इंग्रेजी व मराठी बुकें तयार होतात, त्यांच्या प्रती इकडे पाठवितात या मुळें त्यांचे ही आभार मानिले पाहिजेत. आणि या कामास उत्तरोत्तर उत्तेजन अधिक मिळेल अशी आशा करीत आहों. साल मजकूर सन्‌ १८५८ इसवी साल अखेर जमा खर्चाचा हिशेब हकिकतीसह आपले सुंदर पत्रीं छापविण्यास पाठवला आहे तो.

जमा एकंदर रुपये.

शिलक मागी लसालवरल आहे ती.	जमा साल मजकूर सन १८५८			
	वर्गणीचें उत्पन्न	शिलकी रकमेचें व्याज.	पुस्तकें खरेदी मजकूर	एकूण एकंदर रकमा.
३०८१३८६	१४६६४	११८१४	१०५६२	५९८१५६६

खर्च ——————————————————— रुपये

वर्तमानपत्राच्या किमती बारमाही.	डांकेचें हशील	साहित्यवार कागद शाईवगैरे	कारकून शिपायांचा पगार	वर्गणीदारांपाजकडे शाहातुडित.	एकूण बारमाही खर्च
३०	७८१६६	१८१३८६	९६	७८१	१४२

बाकी शिलक साल अखेर ———————————————— रुपये

वरगणीदार पाजकडे बाकी येणे ती.	बाहेर गेलेली बुकें.	सावकाराकडे व्याजी रकम ठेविली आहे ती.	पुस्तकालयांत	एकूण एकंदर.
८७८११	५०८१९	२७७८१३६६	८१२	५०६८१५८८

हल्लीं पुस्तकालयाचे व्यवस्थापक आहेत.

अध्यक्ष.

१ मेहेरबान रेवरंड मार्ईसाहेब.

१ पांडुरंग मोरेश्वर मेन्सिपाल सदरअमीन

चिटणीस १ कारकून १

१ गोविंद विठ्ठल कुनारी. १ बाळकृष्ण गोपाळ.

उपाध्यक्ष.

१ अनंतराव केशव मुनसिफ.

१ रामचंद्र आपाजी मामलेदार

सभासद ४

१ रघुनाथ राजाराम फौजदार.

१ दामोदर अपाजी चांदवडकर.

१ विष्णु गोपाळ केतकर नाझर.

१ कल्याणदास लछमीदास मुनीम.

१ गोपाळ बापूजी स्कूलमास्तर.

येणे प्रमाणें हकिकती लिहून पाठविली आहे.

(सही) गोविंद विठ्ठल चिटणीस पुस्तकालय नाशिक.

काश्मीर एथें महंमद खुल्लताव आणि रतनचंद फौजदार यांणीं सरकारचीं कामें मोठ्या मेहनतीनें केलीं सबब त्यांस मान देण्या करितां एकजोडें दरबार भरून त्या उभयतांस पोषाक दिले त्या दरबारांत राजा तेजसिंग, राजा साहेबदाल, दिवाण ज्वालासिहाई महाराज जंबूच्या राजाचा, सरदार शीरसिंग सिंदूनवाला, वजीर गोशान मदीसंवस्थानांतील प्रधान, बुद्धि व करामसिंग, रजनसिंगच्या उपाध्यायाचे कुटुंबांतील भाई मकनसिंग, अमृतसरचा सरदार मरगळखां, पंडित अयोध्यानसार, अमृतसरचे पंच रमासुद्दिन, सरदार निहालसिंगचा मुलगा, असे नेटीव लोक जमले होते त्या सर्वांचे समक्ष सदरील बक्षिस दिलें.

मद्रास रस्त्यांत मोठाल्या नद्यांचें पाणी कालवे

बांधून नें नें यामुळें जमीनीचें उत्पन्न प्रतिवर्षी येत आहे, त्याचा आकार व प्रथम खर्च काय लागला त्याचा तपशील.

कालीरून आलीकर एथील कालवा बांधिला त्यास ८,५०० आठ लक्ष रुपये खर्च लागला. त्याचें उत्पन्न प्रतिवर्षी ४,८०,००० होत आहे यावरून दिसतें कीं, शेंकडा पन्नास या मानानें उत्पन्नाचा आकार या कालव्यां मुळें येत आहे. गोदावरीचे कालवे बांधण्याचें काम पुरें झालें नाही तथापी त्याजकडेस जो मुद्दल पैसा खर्च झाला होता त्याचीतर फड होऊन चुकली. मद्रास कमिशनरांनीं सरकारास असें कळविलें आहे कीं, प्रतिवर्षी या कालव्यांमुळें जमीनींचें उत्पन्न साधीना १,०००० वर्षांस येत आहे, व असेच लोकांस याचे द्वारानें जास्त नफा होतो. या वरून असें दिसतें कीं सरकारास पाट बांधल्या मुळें उत्पन्न विशेष होतें असें बंबेग्याजिट वरून कळत आहे.

आगरी आलीकडील बातमी बंबेग्याजिट पत्रांत आहे त्यावरून समजतें कीं, ता० ६ मीनहूस ब्रिगेडियर शावर्सचें सैन्य फत्तेपुरास जाऊन दाखल झालें परंतु तिकडील आसपासचे प्रदेशांत जनावरांस दाणा वैरण मिळत नाहीं या प्रमाणें तीन मुकाम गुदरले. बंडवाले हे मारवाडचे उत्तरेस आहेत त्यांजवळ ६०० उंटांवरून पाणी भरलेलें आहे, असें पत्रवाला म्हणतो. घोड्यांस ती जागा कामाची नाहीं, कारण रेती फार सबब उंटांचाच तेथें लाग आहे, सरकारचे सैन्यानें १५० उंट मिळवले आहेत. घोड्यांवरून १५ नास खोगीर उतरलें जात नाहीं.

ता० ८ मीनहूस पार्कचें सैन्य मागोरी मुकामी होतें, करनेल हामसेचें सैन्य रूलतानपुराजवळ आहे. ब्रिगेडियर पार्कचें सैन्य जे पुराजवळ आहे. ब्रिगेडियर शावर्सचें सैन्य ता० १२ मीनहूस जोतपूर प्रांतांत कुचांत एथें पोंचावें असें आहे. जिकानेरच्या राजानें आपल्या तोफा आणि एक सरदार असे सरकाराकडेस बंडवाल्यांशीं लढण्याकरितां दिलें आहे. त्या सरदाराचें नांव नेरमल्ल आहे. मानसिंग एके जंगलांत ४०० स्वारांनिशीं दडून राहिला आहे तो तेथें आहे तों पर्यंत सुरक्षित राहील या प्रमाणें मजकूर इंग्लिशम्यान पत्रांत आहे.

जोतपूरच्या राजाचा एक सरदार बिघडून तो गांवें लुटीत व जाळीत आहे.

डिसा— एथील खबर स्टांडर्डचे पत्रांतून अखबारांत लिहिली आहे, त्यावरून समजतें कीं, तात्या टोपे हा आपले झेंडा सह राजपुतान्यांतून निघून ता० १४ मीनहूस हरिजपूर म्हणून एके गांवीं पालणपुरापासून २० कोसांवर आहे तेथें अशी खबर लागली आहे कीं त्याजवळ फौज १०० स्वार आणि २०० पायदळ आहे असें म्हणतात त्यांजवर डिसाहून करनल किली हे २ तोफा, स्वारांचा एक टूप आणि १०० पायदळ असें घेऊन ब्रिगेडियर होमसचे सैन्यास मदत गेला आहे. हा बदुतकरून बंडवाल्यांच्या रस्त्यावरच असावा असें वाटतें.

कलकत्यांतील सुप्रीम कोडतांत मुनीज उज सर मारडांट वेलस साहेब नेमून त्यांणीं कामाची शपत ता० १४ मीनहूस घेतली.

एथील राणीची पल्टण ८ वी हजारांची तुकडी आणि १७ वी बल्लम वाली अश्वा ता० २५ मीनहूस सकाळीं महूस आपल्या हेड क्वार्टर मार्गाने आणि ग्वालेरीस मिळण्याकरितां रवाना झाल्या.

नेपाळ.

नेपाळचे मुलखांतून ता०९ फेब्रुआरी पर्यंत मुख्य बंडवाले यांजविषयींचीं वर्तमानें आलीं तीं देखिलाफ पत्रावरून समजतात तीं.

१ आशारवान जनरल बहादूर

२ अली कप्तान.

३ काशिफ अली सांधीचा चौधरी.

हे सर्दील तिघे बंडवाल्यांचे सरदार आपणा बरोबर १५ तोफा आणि ५००० फौजेनशीं सकेरा पासून कमारें ४ कोसांवर तळ देऊन राहिले आहेत.

त्यांची इच्छा अशी आहे कीं, सरकार आमचे गुन्हे माफ करण्याविषयीं खात्री करील तर आपण होऊन सरकारांत हजर व्हावें.

नेपाळचे राज्यांत बुटावी व फराकाया अशीं दोन ठिकाणें आहेत, तेथें औद कंप्यांतील १ल्या पायदळ पल्टणीचा गदाधर पांडे हा ५०० लोक आपणा बरोबर घेऊन आहे.

नेपाळचे राजानें बेगमेस असें लिहून पाठविलें आहे कीं, आपण आपला पुत्र बर्जीसकदर व कांहीं नोकर इतक्या लोकांनीं आमचे राज्यांत राहून बाकीचे सर्व बंडवाले व त्यांजवरील हुद्देदार यांस आम्हांकडेस येण्याविषयीं हुकूम द्यावा, म्हणजे त्यांस क्षमा करण्या बद्दल आम्हीं इंग्रज सरकास लिहूं, असें नेपाळचे राजानें बेगमेस लिहून पाठवून कळविलें. परंतु बेगमेनें राजाचे इच्छेप्रमाणें करण्याचें नाकबूल केलें. कारण तिला लोकांनीं असें समजाविलें आहे कीं, जर तिच्या पासून बंडवाल्यांची फौज निराळी झाली म्हणजे तिला नेपाळचा राजा तावडतोब पकडून इंग्रज लोकांचे स्वाधीन करील.

नेपाळचे राज्यांत सानोरा व देवरपेट असे दोन गांव आहेत, तेथील राहाणारे लोकांस जंगबहादूर नेपाळचे राजाचा दिवाण यानें असें कळविलें आहे कीं, तुम्हीं आपलीं ठिकाणें कमारें १० दिवसपर्यंत सोडून नंतर पुनः परत येऊन खुशाल राहावें असा हुकूम केला आहे.

नेपाळ आणि तिच्या बरोबरचे बंडवाले लोकांस असें कळविलें आहे कीं, इंग्रज सरकारची फौज नेपाळाकडे बंडवाल्यांवर हल्ला करण्यास जाणार आहे ती नेपाळ सरकारचे अनुमतानें आहे म्हणून त्यांणीं औद कंप्यास परत जाऊन हत्यारदारां लढायी करावी, असा बंडवाल्यांनीं निश्चय केला आहे— नेपाळचे राज्यांतील लोक यांणीं बंडवाल्यांस गुप्तपणानें व दोस्तीच्या नात्यानें असें श्रुत केलें कीं त्यांणीं नेपाळचे राजाचा मुलुख सोडून निघून जावें. कारण राजाच्या दोस्तीचा संबंध इंग्रज सरकाराशीं मुस्तकीम राहून तुम्हीं एथें राहाल तर एकादे दिवशीं नेपाळचा राजा तुम्हांस धरून इंग्रजांचे स्वाधीन करून देईल.

बंडवाल्यांकडील तहशीलदार अबदुल्लखली, खुदाबक्ष दारन्याचा चौधरी, राणा बेणीमाधवसिंग आणि संकरपूरचा तालुकेदार हे सर्व मिळून सकेराचे यांचे पश्चिमेस कमारें २५ कोसांवर कमारें २००० दोन हजार फौजेनशीं पडले आहेत. या सर्दील लोकांनीं, इंग्रज सरकारला शरण जातें त्यापेक्षां त्यांजबरोबर लढायी करावी असा निश्चय केला आहे. तो असेंही म्हणतात कीं, बेगम इंग्रज सरकारास शरण गेली तथापी आम्हीं इंग्रजी फौजे बरोबर लढायी करण्याचें मरहूब करणार नाहीं.

तुलसीपूरच्या राजानें आपल्यास क्षमा मागण्या करितां आपली मातोश्री इंग्रज सरकाराकडेस [illegible] विनंती करण्यास पाठविली आहे.

इंग्रज सरकारची फौज मालापूर कदाम [illegible] घें छावणी देऊन आहे.

ता० १८ वीचे मद्रास स्पेक्टेटरांतील मजकूर खिशाफ आधारें कळतो तो येणे प्रमाणें.

कांहीं दिवसांपूर्वी आरब व रोहिले यांजवर सरकारचे फौजेनें हल्ला केला त्यांत शत्रूकडील लोक अजमासापेक्षां अधिक मारले गेले, आणि जखमी ही झाले. त्यांपैकीं पुष्कळ घायाळ झालेले लोक आसपासचे गांवांतून आढळले. मेजर जेम्स जानस्टन निजामाचे पदरील पेनशनदार यांणीं या कामांत सरकारास वेळचे वेळीं बातमी पोंचवून अशी मदत केली कीं, किती एक पीरजादे या रोहिल्यांचे दंग्यांत सामील होते त्यांस शरवून देऊन कैद करवले आहे. सदरहू पीरजादे धरल्यानें फिसादी रोहिले यांचा दम खचून गे[illegible] आहे. या पीरजाद्यांस पकडण्याचें काम चाललें असतां बंडवाल्यांनीं नवसवाडीच्या गढीचा विध्वंस केला आहे. त्यांणीं ती गढी जाळून ही टाकिली. ती ४० तासपर्यंत जळत होती. सदरहू गढी किति एक वर्षेपर्यंत आरब व रोहिले यांचें हें एक आश्रयाचें ठिकाण झालें होतें, व तेथें त्या ठिकाणीं नाना प्रकारचीं अघोर कर्मे करीत असत. सदरहू पीरजादे धरल्यानें व आरब व रोहिले लोकांचा बहुत करून निःपात करून टाकिल्यानें निजामाचे राज्यांतील मुलखास लौकरच नशियत लागावी. ता० ५ मीनहूस सरकारची फौज बसवंत नगरापुढें तळ देऊन होती सदरहू गांव कोटबंदी व लढाऊ असून त्यांत एक मजबूत गढी होती. तींत कांहीं आरब लोक ही होते. त्यांस सदरहू गढी खालीं करून देण्याविषयीं ब्रिगेडियर हिल साहेब यांणीं हु[कूम केला] केला असतां, त्यांतील सरदारांनी कांहीं वेळ [मु]दत पुरमलून शेवटीं त्यांणीं आपोआप खा[ली] [के]ली करून दिली. नंतर सरकारचे फौजेनें ती सु[रं]ग लावून उडवून दिली. सरकारची फौज दुसरे रोजीं उगरीस म्हणून एक किल्ला आहे त्याजवर जाणार होती. कारण त्या किल्ल्यावर सुमारें ५०० आरब लोक दबा धरून राहिले होते. त्यांच्या सरदारास कैद करून सरकारचे लष्करांत आणल्याची आणखी लवकरच बातमी येईल. अशी आशा आहे.

रोहिलखंडांत बरेली म्हणून एक शहर आहे, त्यांतील लोकांनीं राणीचा जाहिरनामा हितावह समजून त्याचे आधारानें सुमारें ७००० बंडवाले लोक सरकारांत शरण आले, असा शोध कळतो. त्याच सुम्यांत बदाऊन या नावाचें शहर आहे. तेथें [ही] ३००० बंडवाले सरकारांस जाहिरनाम्यावरहुकूम शरण आले. याशिवाय बिजनोर, मुरादाबाद व शहाजहानपूर या तिहीं शहरांस सुमारें १२०० लोक एकंदर सरकारास शरण आले

रोहिलखंडांतील मुख्य बंडवाला सुभाराम हा कांहीं दिवसांपूर्वी ओरछ्यांत वईगरच्च एथें पळून गेला होता तो सरकारचे फौजेनें धरून रोहिलखंडांतील बरेली शहराकडेस रवाना केला आहे. त्याचे अपराधाची चौकशी स्पेशल कमिशनर मि० वांजिसार्ट यांजपुढें होऊन त्यास जन्मठेप काळे पाण्याची झाली आहे. परंतु त्या सुभारामानें आपली हिंमत सोडली नाहीं. तो असें समजतो कीं, माझी अखेर चौकशी व्हावयाची आहे. ज्या सरकारानें बांद्याच्या नबाबास गुन्हा माफ करून पेनशन करून दिलें तें सरकार मलाही निरदोषी करून माझा जप्त केलेला माल [illegible]

मला परत देऊन मला [illegible] राहाण्यास परवानगी मिळेल.

पूर्वी नरपतसिंग रोहिल्यांचा राजा [illegible] वर वालपोल यांमध्यें पिवळीभिंतीजवळ लढाई होऊन नरपतसिंगाचा मोड झाला होता, सबब ४२वे हैलंडरची पल्टण बरेलीस परत जात होती, परंतु त्यांस परत हुकूम गेल्यावरून ते पिवळीभिंत एथें राहिले आहेत. याचें कारण असें आहे कीं, जरी बंडवाल्यांचा सदरीं लिहिलेठिकाणीं मोड झाला तथापि त्यांणीं सांवरून [illegible] बाजूनें रोहिलखंडांत शिरण्याविषयीं यत्न चालविला आहे.

सांगली—ता० १८ फेब्रुवारी पोलटिकल कमिशनर व पोलिस मजेर साहेब यांच्या स्वाऱ्या एथें आल्यावर त्यांणीं श्री. तात्यासाहेब यांणीं विद्याभ्यास केल्याची परिक्षा घेतली, नंतर ते दवाखाना वगैरे पाहून गेले. मिरजेचे [illegible] श्री. रावसाहेब ऊर्फ [illegible]साहेब हे साहेब मवसूफ यांस सामोरे मोठ्या जलदीनें येत असतां घोडा हातांत न राहिल्यानें बेकायदेशीर झाल्यामुळें रावसाहेब घोड्यापासून अलग होते तों त्यांचे हातास मोठी दुखापत झाली आहे. परंतु घोडा जवळच [illegible] उभा राहिला. साहेब मवसूफ दोन दिवस मिरजेस राहून कमिशनरसाहेब कोल्हापुरास आणि पोलटिकलसाहेब बेळगांवास जाणार होते. श्री. तात्यासाहेब पटवर्धन यांणीं साहेबांस आपणास मुखत्यारी मिळावी म्हणून मजकूर कळविला आहे, परंतु त्याचा जबाब असा दिला कीं, तूर्त आपणास मुखत्यारी मिळणार नाहीं. मी असें ऐकतों कीं, एथें दुसरे कारभारी रा. रा. बाळकृष्ण मल्हार यांस नेमीले.

[illegible] अद्यापी आले नाहींत. त्यांस आणखी [illegible] बातमी आहे.

[illegible]—पुणें मि. अरबाईस असिस्टंट कले[illegible] महिन्यांचे रजेवर जाणार असें ऐकतों. एथें [illegible]जी बिन् रघोजी मारवाडी याणें २००० दोन हजार रुपयांच्या दर्शनी हुंड्या मुंबईस रामचंद्र धनाजी याजवर जारी केल्या आणि ते खोके लखोट्यांत घालून सदरहू लखोटा टपालांत देण्या करितां आपल्या घरचा नोकर धनाजी बिन् नाथाजी याज पाशीं तो लखोटा दिला तेव्हां त्यास, ह्या लखोट्यांत दोन हुंड्या आहेत, हें त्याणें समक्ष पाहिलें होतेंच मग काय पुसावयाचें! बेइमानी करावी असें त्यास वाटून त्याणें कांहीं वेळानें लखोटा टपालांत दिला असें खोटें सांगून दोन दिवसांनीं आपल्या धन्यास खोटा बहाणा करून मुंबईस गेला आणि त्या चोरलेल्या हुंड्या त्या मुंबईस रामचंद्र धनाजी यास लावून त्यास तेथील एक [illegible] बिन् खुशालचंद यांचा शीं त्या गड्यानें आपलें नाव चोरून त्याचे नांवाच्या हुंड्या होत्या तो मी असें सांगून व त्यास ओळख देऊन पैसा उचलला आणि ओळख देणारा याणें व गड्यानें असे आपसांत दोन हजार रुपये वांटून घेतले. या बद्दल एथें मेहेरबान डिपुटी माजिस्त्रेट कडे खटला तयार होऊन सेशन कमिट झाला यांत गडी यावर चोरीचा आणि ओळख देणारा हा चोरीचा माल घेणारा [illegible] चार्ज आहेत, आतां यांत बिन् [illegible] के त्याचा अपराध धडला आहे. आम्हां [illegible] याशिवाय त्याणें लखोटा फोडल्या [illegible] विरुद्ध केल्याचा खटलाही चाल[illegible] आहे. हें उदाहरण जे गृहस्थ

ण्यांक नेटीवगैरे ऊंकेवून रवाना करि... णीं हुशारी ठेवणें योग्य आहे.

नगर जिल्ह्यांत घोडेगावी म्हणून एक जहागीरदाराचा गाव आहे. त्या गावाकडून सरकारास २०८९ रुपये सालीना मुक्ते अमलाबद्दल पैसा येत असतो, आणि बाकीचें उत्पन्न कृष्णाराव बळवंत वामूरकर (हे अउनीक गांवावरून पडलें असावें) हे घेतात त्यांस एक पुतण्या बाळ कृष्णाराव म्हणून आहे, त्या चुलत्या पुतण्यांचा तंटा वर्षांचे वर चालत आहे या मुळें गडहींचे मामलेदार बेजार होऊन गेले आहेत हें ठिकाणील लोकांस माहित आहे. हल्लीं त्यांची कोर्टांतील सरदारांचे तिसऱ्या प्रतींत आहेत, सबब तो तंटा एथील मेहेरबान लाफनन साहेब एजेंट यांज कडेस आला आहे. त्या चुलत्या पुतण्यांची समजूत व्हावी, म्हणून राव बहादूर केसोपंत तात्या यांस उभयतां राजी होऊन, एजेंट कडेस याद दिल्याचें समजतें. आतां ये विषयीं राव बहादूर पंचपणा मान्य करतील किंवा नाहीं हें त्यांचे इच्छेवर आहे. आम्हांस हें सदरील प्रकर्ण असें वाटलें कीं, हे एक शिजुरी नातू प्रकर्ण आहे असें म्हटल्यास चिंता नाहीं. कारण अशी एक म्हण आहे कीं, "बडा सो बडा पण छोटा सो बावनगज" या म्हणीस हें प्रकर्ण कमी आहे, असें ज्यांस या उभयतांचा तंटा माहित आहे, ते बिलकूल म्हणणार नाहींत असें आम्हांस वाटतें.

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, सातूरकर नबाब साहेब यांचे चिरंजीवांची स्वारी मुं- ...अलीशान गवरनर साहेब व कौंसिलर व सदरेंतील जडज यांच्या मुलाकती घेण्या करितां गेली होती ती भेट घेऊन परत आपले गांवीं जाण्यास हल्लीं एथें आली आहे. यांचा आदर सत्कार मुंबईस उत्तम प्रकारें झाला असें आम्हांस एका गृहस्थानें कळविल्यावरून समजत आहे.

श्वानरक्षणार्थ अर्ज.

अमदाबादच्या लोकांनीं तारीख २९ जानेवारी रोजीं सरकारास अर्ज "आमचे शहरांतील कुत्रे मारण्याची मनाई असावी" त्यामतलबाचा केला होता. तो अर्ज सरकारानें पोलिस कमिशनर त्यांजकडेस पाठविला, यांनी चौदा कलमांचा जबाब लिहिला आहे. त्यांतील हाशील कीं, पोलिस कमिशनर असें म्हणतात कीं, जर अमदाबादचे लोकांस आपलीं कुत्रीं पाळणें असेल, तर आपल्या घरोघर ठेवावीं, व हीं कुत्रीं निरुपद्रवी असें अर्जांत दाखल केलेलें आहे, परंतु, तसा प्रकार नाहीं. कुत्रीं पिसाळून लोकांस उपद्रव होऊन कित्येक मनुष्यें जखमी व जाया होतात, व अर्जदार म्हणतात कीं; राणीच्या जाहीरनाम्या प्रमाणें सरकारानें धर्मांचे कामांत हात घालूं नये, असें ते लिहितात, परंतु, त्या शब्दांचा अर्थ त्यांस पुरतेपणीं समजला नाहीं, असें वाटतें. कारण कीं, ज्या रुसा पासून जीवांस हानी होतात, त्याकामांत सरकारानें हात घालूं नये, असा त्याचा अर्थच नव्हे, वगैरे मजकुराचीं उत्तरें लिहून पोलिस कमिशनर त्यांनी सदरहू अर्ज सरकाराकडेस परत पाठविला, तो सरकारानें मान्य करून अमदाबादचे माजिस्त्रेटानें अर्जदारांस बोलावून आणून सदरहू समजूत द्यावी. असा हुकूम फर्माविला आहे.

हें पत्र पुणें येथें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत रूपाजी यंबक रानडे यांनीं छापिलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणे- गुरुवार तारीख [illegible] माहे मार्च सन १८५९ ई.

जाहिरात

रेलवेकंपनीचे- कामाकरितां पुष्कळ पाथरवटवमिस्तरी पाहिजेत व त्यांस पगार बरोबर मिळत जाईल व त्यांणी ही आपली खात्री करून घेऊन नवकरी पाहिजे असल्यास यावें. टांकीवाल्यास दररोज एक रुपाया आणि मिस्तरीयास दररोज दीड रुपाया प्रमाणे रोज पैसा देला जाईल व जो हे लोक आणून देईल त्यास दरमाहा दोन रुपये दिले जाईल याप्रमाणे ज्यास मान्य असेल त्यांणे खंडाळें येथील रेलवे ऐशानांत शोध घेऊन उराव आपले खात्रीचा करून घेऊन नवकरीस लागावें.

(सही) ज्यान केनर

ज्ञानप्रकाश

बेळगावचे इनाम कमिशनरचे अफिसांतील दोन कारकुनांनीं अफिसांतील कागद बाहेर नेला होता अशी फिर्याद होऊन त्या कारकुनास धारवाडचे जेडज्यांनी अपराधी ठरविले होते त्या बद्दल त्याची सदर फौजदारी अदालतीचे जडज्यांनी चवकशी करून कैदीस मुले करावे ह्मणोन हुकूम फरमाविला आहे. अशी आपले वाचणारास बेळगावचे गुंडेलोकानी हा खबर लाखला त्यां समर्हूच यांतील स्वरूप कळविले होते.

अनरूल उमराव श्रीमंत अंणासाहेब विंचूरकर यांचीस्वारी आपल्या बंधूच्या कन्येचा विवाह श्रीमंत अप्पासाहेब पुरंधरे यांचे [illegible]रीबर होण्याचा नियम ठरल्या वरून [illegible]मेताची स्वारी असवें विंचुराहून पुण्यास आली आहे.

आह्मास आताच असें समजलें आहे कीं, मिस्तर डंकन डेविडसन् साहेब पुणे जिल्ह्याचे कलेकटर हे पुण्याहून मुंबईस मेडिकल बोर्डांत वास्तवीकच मी अजारी आहे ह्मणोन खातरी करून देण्यास तावडतोब गेले होते त्या प्रमाणे अजारी पणाची खातरी होऊन हा बला मिळाला तें खरेंशी १५ महिन्याच्या रजेवर जाणार ह्मणोन बातमी आहे आता पुणे जिल्ह्याचे अकटिंग कलेकटरीचे जाग्यावर सरकार कोणास नेमील ते नेमो परंतू मेहरबान डेंगेडेविडसन् साहेबानी आपल्या रथनेपासून बरेपणाने कामकेले असें त्याचे दील दप्तरांतून सर्टिफिकिट मिळविले आहे तसेच दुसरा येणार कलेकटर मिळवो ह्मणजे बस आहे.

रोहिल्याचा- एक मुख्य मनुष्य तुराबाज खान नामे होता त्याला हैदराबादेच्या बंदिशाळेत कैद केलें होतें तेथून तो पळून गेला होता. नंतर निजाम सरकारच्या दिवाण नबाब सालरजंग यांनीं ५००० रुपयांचे इनाम देऊं करून काहीं स्वार त्याला धरावयास पाठविले होते [illegible] त्याला गाठून मारिलें आणि जानेवारी [illegible] व्या तारखेस [illegible] प्रेत हैदराबादेस नेले [illegible] ज्या [illegible] येका अरबाचे

ज्ञा० द०

रूसचें राज्य केवढें मोठें आहे? असा एक प्रश्न एका गृहस्थानें केला आहे, त्याचें उत्तर प्रश्नाप्रमाणें लिफाफ्यावरच द्यावें त्यापेक्षां सर्वांस दिले म्हणजे त्यांत ते गृहस्थही आला हें समजोन खालीं लिहितों, रूसच्या राज्याची लांबी ८५० आणि रुंदी ७५० कोसांची आहे, तेथील रयतेची सुमारीं साडेपांच कोट हून ही ज्यास्त आहे, आणि तें राज्य वसूलीं पंचवीस कोटीचें आहे, आणि संरक्षणा करितां तेथील राज्याने पावलक्ष सैन्याची भर्ती नेहमी असते, या प्रमाणें अज्ञास माहीत आहे तें सदरील प्रश्नाचें उत्तर दिलें आहे.

बेळगांसकर— बातमी दाराकडून माल मजकुरी सर्व जिनसा फार माहाग असोन एकंदरीत पुष्कळ तोटा आल्यामुळें संभावित ब्राह्मणास दिवाणी व फौजदारी याजला देण्यास सवड राहिली नाहीं वगैरे वकील यांणें आपले पदरचे पांचशें रुपये खर्च करून त्या लोकांस खुषी केलें सारांश यांणीं व्हेलीशाचा बेत उत्तम प्रकारें करून पुढें देवाचा सभा मंडप बांधण्याचा व देवाची पालखी नवीन करण्याचा चांगला बेत चालविला आहे जरी देवराव बाबा वकील कांहीं दिवस यासवस्थानचे पंचांत राहिले तर त्यांची सुधारणा उत्तम प्रकारें करून उत्तम कीर्ती संपादन करतील यांत संशय नाहीं.

नेवासे कोर्टांतील कारकून रंगो श्रीपत याणें येथील सरकारी स्कूल मास्तर याजवर खोटा बनाव अर्ज केल्याचा खटला शाबीद झाला. सदर प्रमाणें सदर कारकुनानें मेहेरबान हनसन साहेब मुनसफ यांची भर कोर्टांत बेअदबी करून गैर भाषणें बोलल्यावरून मेहेरबान आलिवर जड्ज साहेब जिल्हे नगर यांणीं असा हुकूम फर्माविला आहे कीं, सरकारचा नोकर खोटे अर्ज लिहून वाईट कामांत पडला तसेंच अमलदारांची बेअदबी केली सबब याजला कामांतून काढण्याचा ठराव केला आहे परंतु मेहेरबान जड्ज साहेब मुकरर ठराव करतील तों पावेतों रंगो श्रीपत याजला सस्पेंड करावें व सदरहू कारकून याचे हातून काम होऊं नये म्हणोन हुकूम आल्यावरून तारीख १ ली मार्च पासून त्यास सस्पेंड केलें आहे. ज्ञानप्रकाश कर्ते महाराज किती शरमेची गोष्ट आहे कीं, आपण ज्या अमलदारांचे हाताखालीं काम करतों त्यास जर कोर्टांत शिव्या असे प्रकार वगैरे मूर्खपणा केल्या कर्मांचा पश्चाताप करीत नाहींत अमलदारावर नजर देणे वेतात परंतु ही म्हण लक्षांत ठेवीत नाहीं. (कर्मकर्ता ह्मीकोणा हगदिले किलवाणा) व कारकून फार मग्रूर मनुष्य आहे असें म्हणतात.

मदरासखात्यांत— इनाम कमेटीचें कामास आरंभ होण्याचा समय नजीक येऊन ठेपला होता, कारण त्या खात्यावर इनाम कमिशनर यांची नेमणूक होऊन ते कामाची चाकरगारी ही करून घेत होते, परंतु विलायतेस लार्ड स्टान्ली साहेब यांणीं असा हुकूम केल्याचें समजतें कीं, मद्रास खात्यांत गवरनर यांची नेमणूक नवीन झाली आहे यांचें अनुमोदन सरकारांत येईल त्याप्रमाणें पुढें तजवीज करावी सबब काम महकूफ होणार आहे.

आतां हे नवीन मद्रास खात्यांतील गवरनर ह्या विषयीं विचार पाहून जें करणें तें बहुधा करतील असें दिसतें, आतां इनाम कमिशन् खात्यास लोक खूष का नाहींत यांचीं कारणें अनेक आहेत परंतु त्यांतील हें येक आहे कीं, मुद

ष्यांचा विचार अहे निर्मि असा असतो कीं, आपले कुटुंबाचें चयास्तीत चालावें या सोई करितां किती येकीस ज्या कडून देणगी, इनाम, जाहागीर, वर्षासन, नेमणूक, पेंनसिन्, व हक अशा उत्पन्नाच्या सोई असतात, त्या विषयीं सरकारांतून विचार होऊं लागले ह्मणजे जसें मुलास तान लागली असतां त्यास पाणी देण्याचे वेळीं द्यावयाचें तें एखादे समयीं आधींनें अगर दुसरे कोणी मुलास पाणी दाखवून नंतर बाजूस आपले हातीं धरून ठेविलें ह्मणजे बाळकाचें सर्व लक्ष पाण्याकडेस लागतें, तसें अगर एखाद्या गृहस्तास मेहांगे ज्योतिषानें सांगीतलें कीं, तुझा मागें कुटुंबाचे हाल होतील असे ग्रह आले आहेत व अगर दुसरे कोणास तुझा अमूक दिवशीं मृत्यु आला आहे हें ऐकून जरी तें निश्चयें करून मेहांगे जोशी यांचे वाक्य खरें होणार तरी त्या गृहस्तास जोशी लोकांचा तिरस्कार येतो, तद्वत हे ठराव ज्यांचे प्रतिकूल होतात त्यांस वाटतें.

आतां या विचारा करितां सरकारानें इनाम कमिशनास कलेक्टर नेमून देऊन आजवर जे हिशाब होत गेली, त्यांत कितीएक लोकांची उत्पन्नें बंद झाली हें असेंही नाहीं असें असतां आलीकडेस हें खातें उत्पन्न करून सरकारानें लोभाकडेस लक्ष दिलें असें लोक बोलतात परंतु विचार पाहतां यांत सरकारास नफा आहे असेंही वाटत नाहीं कारण एखाद्या गृहस्तानें १०००० दहा हज्जार रुपये खर्च केले आणि त्या रकमेस आर आण्या प्रमाणें जरी आज असलें तरी ती रकम १५ वर्षानें फेड केली तर तिचें व्याज त्या बद्दल रकमीच्या दुप्पट जवळ येऊन पोचतें. त्या प्रमाणें इनाम कमिशनरी खात्याचा आरंभ झाल्यापासून खर्च काय झाला आणि सरकारास लाभ काय झाला व हे ठराव आजवर दिल्लीचे खर्चीनें होऊन लोक त्या लागीं ठरावास खुष होते तेव्हां सरकारानें बहुतांची अशी पैदाश खर्च करून संपादन केली असें नजर दिसते या विषईं आमच्या मलिकामा आजना राणी सरकारानें तर हें राज्य आपण स्वाधीन करण्याचा आरंभ केला तेव्हांच तजवीज करावयाची होती परंतु ती हल्लीं कौसलांतील अध्यक्ष हे विचारी आणि माहिति समजून घेऊन काम चालविणारे असे निवडून काढले आहेत ते लोकांची विशेष मर्जी आपणाकडेस लागेल असें करतील असें भरंवसा दिसतें.

पुणे सजडींचे शिरस्ते रातीचे कामांतून पार पडून गेल्यापैकीं कितीयेक झुकून राहिले व कितीयेकीनीं गटंगळ्या खाल्या अशांपैकीं संख्याकार आहे असो राजेश्री विद्याधरपंत, यास सरकारानें पेनशन देण्याचा ठराव केल्या प्रमाणें आणखी दोन वर्षांचा सेवन ही घेतला ही राणी सरकारची मेहरबानी माजी कंपनीचे राज्यांतील नवकरावर झाली आहे.

माजी काश्मीरचा गवरनर आणि हल्लीं जलंदर दुआबच्यास शेक इमामूदीन ह्मणतात हा इज्जतवान् गृहस्त होता तो लाहोर येथें तारीख ८ मिनहूस मृत पावला. टे॰ मा॰

दिल्लीचे मालांतून जकातीनें उत्पन्न सालमुदत पेक्षां जास्ती येऊं लागलें आहे असें दिसतें कारण या फेब्रुवारींत ५१७०० रुपये वसूल आला.

गोदावरी आणि कृष्णाचा टीकाणचे काम वे पाहण्या करितां लार्ड क्यानिंग गवनर जनरल साहेब हे जाणार आहेत

कलकत्ता सरकाराने सुरापूरच्या राण्यास सालीना २६०००० रुपये पेनशिन देण्याचा ठराव करून दिला आहे असे समजते

जंगबाहुदूर याणे सरकारास असे कळविले आहे कीं, अशी ५०० लोकपा... जंगलातून बंडवाल्याचा नाश करविला तो असे समजते कीं, बंडवाले जंगलाचे आश्रयाने राहिले आहेत.

कलकत्ता सरकाराने मद्रासचे सरकारास असे विचारिले आहे कीं, मद्रास त्यातील शिबंदि येथील बखेड्याबद्दल चा तुमचा काय अभिप्राय आहे व त्यास कोणते प्रकारचे शिक्षा मिळावी याबाबे अभिप्राय विचारिले आहेत असे टेलिग्राफावरून समजते तेव्हा अद्याप तिकडे त्या भयंकर मारामारीचे लोप निर्लोप व्हावयाचेच आहेत असे दिसते.

इंदुरहून ता १२ मिनहूची बातमी तारायंत्रा तून सरकारास आली आहे त्यातील मजकूर अबदुल सत्तर खान ज्यास जावऱ्याचा नवाब ह्मणतात तो आपणा बरोबर ३० लोक घेऊन सरकारास शरण आला अशी खबर सररावर्ट हमील्टण साहेब याणि कळविली आहे. व दुसरी खबर ता १९ मिनहूची तारेवरूनच सरकारात पाठविली आहे त्याव रून समजते कीं, रहीम अलीखान कमोनाचा नवाब हा भिकामेरच्या राज्यास शरण गेला आहे असे वर्तमान आहे.

आस्त्रिया राज्यात लष्करी सैन्य जेव्हा त्या देशात स्वस्थता असते तेव्हा ४०००० असते आणि लढाईचे समयी सैन्य ७५०००० असते तसेच नौकासमुदायाचा भरणा पाहिला असतां १३५ स आहजे शस्त्रांची आहेत आणि त्या सर्वांवर ८५२ न तोफा असून त्यावर ८७०७न जनरल असतात असे टेलिग्राफावरून समजते.

तात्या टोपे याविषयी तारीख ८ मिनहू पावेतोचे वर्तमान आले आहेत त्यावरून समजते कीं, मुंबईहून आग्र्यास जाण्याचा मार्ग गुण्या जवळ आहे तेथें तारीख ५ मिनहूस ५००० घोडेस्वार त्या मार्गीने गेले अशी बातमी मफ्सुजालेट पत्रांत आहे. त्या मार्गीने एक आफिसर बयलाचे गाडीतून जात होता तो बचावला कारण जेव्हा बंडवाले जाकलुटीत होते तेव्हा तो गवतात बसला होता टे० ग्रा०

"अवरंगाबादेहून तारीख १६ वे मिनहूचे एक पत्र टेलिग्राफात आहे त्यात असे आहे कीं, निजामाचा मुलूख सरकाराकडे आहे त्या अमलात हैदराबादचा कमिशनर यास दैवयोगाने एक भटकत फिरणारा आला त्याचे जवळ एक मराठी कागदावरील जाहिरनामा होता

हें पत्र पुणें यांत ज. कृष्णाजी ... यांणी ... प्रसिद्ध केलें.

वर्ष ११ पत्र १३

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—सोमवार तारीख २८ माहे मार्च सन् १८५९ इसवी.

पत्राची किंमत.

१॥ अगाऊ दिल्यास रु० [illegible] दरसाल रु०

सूचना—आम्हीं आपले वाचणारांस कळवीत आहों कीं, तारीख १९ डिसेंबर सन १८५८ च्या ज्ञानप्रकाशांत लिहिल्याप्रमाणें पुढील वर्षप्रतिपदा आणि रामनवमी या दोन्हीही दिवशीं सोमवार च आले आहेत. सबब तदर्हू दिवशीं पत्रें निघणार नाहींत. परंतु वर्तमानें आमचे वाचणारांस कळावीं म्हणून पुढील दोन आठवड्यांचीं पत्रें शनवारीं तयार होतील.

ज्ञानप्रकाश ता० २८ मार्च १८५९

बंडप्रकरण—इंग्रजांची चतुराई व बंदोबस्त आणि बंडवाल्यांचें धाडस व दगाबाजी यांची वेढद् आहे. इंग्रजसरकार बंडवाल्यांना चतुराईनें नाडण्या आकर्षण करितें, आणि पुनः नाडणार उठू लागल्या असतां त्यास निःशक्त करण्यासाठीं बंदोबस्त व तजविजी ठेवितें. असें असतां बंडवाले अरण्यांचें सोंग घेऊन पडून राहातात. पडून राहतां राहतां दुष्कर्मांच्या युक्ति फार सुचतात. त्या युक्त्या त्यांस कळून त्या तालुकदारांची छाती करून सरसावतात, आणि एकादें अघोर व अचाट काम करावयास लागलें असतां फेरी पडून पुष्कळ नाशाही ते आपला सनर्था करून घेतात. हें असें कपटानें वागणें [illegible] पासून अडाणीपणा, फितूरपणा आणि अरण्यवास हीं त्यांचीं साधनें आहेत असें थोरोऱ्या दर्शीं दिसून येतें. असें हल्लीं नूतनतर एक बंडवाल्यांनीं कपट धाडस केल्याचें तें [illegible] धनीनें शेवट लागल्याचें उदाहरण [illegible] कळण्यांत आलें आहे. इंग्रज सरकारची छावणी [illegible] आहे. त्याठिकाणीं एके दिवशीं [illegible] रेजिमेंटचे बंडवाले सुमारें ६०० येऊन त्यांनीं असा ढोंग रचला कीं आम्ही सरकारचेच नोकर आहों. असें सांगितल्यावर अर्थात त्यांस सदरहू छावणींत शिरण्यास अडचण झाला नाहीं. आपण इंग्रज सरकारच्या फौजेंतील रजवाडे जे स्वार व दोस्त आहेत, त्यांच्या लष्करच्या टोळ्या दंगाचे दुमाल्यावर फिरतात, तेव्हां त्यांतीलच ही एक टोळी असावी. असें अनुमान त्यांना सहज येणें होईल; परंतु या बंडखोरांचें हें अस्सल मनांतलें कपट आहे, असें सरकारचे छावणीतील लोकांस कळतांच ते युद्धास सिद्ध झाले. आणि लागलेच बंडवाले व सरकारचे शिपाई यांमध्यें गोळागोळी सुरू झाली. वरील बातमी [illegible] झडली. परंतु संग्रामांत बंडवाल्यांचा नाश कितपत झाला हें त्या पत्रांत लिहिलें नाहीं, तथापि कांहीं तरी अशा आणि त्यांच्या सफाईत नुकसान त्यांचें झालें असेल, असें आपलें अनुमान होतें. या कपटी ग्वाल्हेर कांटिजेंटचे बंडवाल्यांनीं या प्रसंगीं सरकारचे छावणींतील २०० लोक मारून चार तोफा नेल्या असें लिहिलें आहे. या कपटाच्या प्रकारानें त्यांनीं एक लहानसा जय मिळविला आहे. हा जय त्यांचा किती वेळां [illegible] करतील, हें अनुमान आपणांस

सहज करतां येईल. ज्या सरकारच्या फौजेच्या पुढें येऊन असा प्रकार केला, त्या शिपायांस शरम वाटून ते त्वेषानें बंडवाल्यांचा सूड घेण्यास कधीं कमी करणार नाहींत. आतां तर उन्हाळ्याचे दिवस आहेत, तथापि त्यांची अडचण कांहींनाहीं. तेव्हां त्या कपटी बंडवाल्यांचा पाठलाग निकरानें करून त्यांचा सूड उगवण्यास इंग्रज सरकारची भूपाळचे व इतर आसपासचे छावण्यांतील फौज कधीं कमी करणार नाहीं. अशी आमची आशा आहे.

हिंदुस्थानच्या राज्यकारभार चालविण्याकरितां विलायतेसजे सदोदित कामदार नेमावयाचे त्यांचा नेमस्त विलायत सरकारानें ठरविला आहे. सेक्रेतारी अवस्टेट याजला सालिना ५०००० रुपये पगार द्यावा असें ठरविलें आहे. बाकीचे कामदारांचे पगार येणें प्रमाणें. अंडर सेक्रेतारी यांस सालिना २०००० रुपये; दुसरा अंडर सेक्रेतारी यास सालिना १५००० रुपये; आसिस्टंट अंडर सेक्रेतारी यास सालिना १२५०० रुपये; (पुढें जो या कामावर होईल त्यास १५००० रुपये.) व कौन्सलचे १५ असामी सभासद यांस प्रत्येकाला सालिना १२००० रुपये पगार द्यावा असा ठराव केला आहे. सेक्रेतारीखात्यांतील चीफ क्लार्क यास हल्लीं सालिना १०८२० रुपये पगार आहे तो कमी करून त्याच्या जाग्यावर जो कोणी दुसरा होईल त्यास ६००० रुपये सालिना द्यावे असें ठरविलें आहे. इसर राखणारा यास सालिना १४००० रुपये, (हे पुढें कमी करून सालिना १०००० रुपये करणार आहेत.) याशिवाय एक कारकून, एक रजिस्टर, एक आफीसकीपर, एक हौसकीपर, तीन जासूद एक चाकर व तीन बायका चार यांस प्रत्येकास सालिना ४०० रुपये मिळतील. शिवाय खाण्याचा खर्च.

गेल्या आदितवारीं रेवरेंड जानजरविस हेव याणें रोमन क्याथोलिक धर्म घेतला. हा पूर्वी प्राटेस्टंट मताचा होता. धू. के.

सर राबर्ट हमिल्टण साहेब इंदुरचे वगैरे रसिडंट हाणी सरकारचे नौकरीचा राजिनामा देऊन विलायतेस जाणार आहेत. म्हणून इंदूरचे होळकर महाराज यांणीं त्यास मोठे आदरसत्कारानें शेवट मेजवानी केली. या साहेब मजकूरांचा महाराजांवर लोभ विशेष आहे यामुळें उभयतांसही त्यांच्या वियोगामुळें कांहींसें दुःख झालें आहे असें समजलें आहे.

करनल मेलविल फौजेचे सक्रतार हे विलायतेस जाणार आणि त्यांचे कामावर क्याप्टन म्यारिएट साहेब नेमणार म्हणून बोलवा आहे. बं. ग्या

गेल्या बृहस्पतवारीं आगगाडींत कापसांचे गठ्ठ्यांस आग लागून १० जळाले त्यांत नुकसानी १२०० झाली.

बंडवाले त्रिवाणी एथें गंडक नदी उतरले हें ठिकाण नेपाळांत असून गोरखपूरच्या उत्तरेस आहे, आणि त्यांजवळ मजबूद आणि नाजार बुणगें मिळून ४०००० लोक आहेत. त्यांवर करनल रासी मसलत आहे. तात्याटोपे एथें असल्याची खबर आल्यावरून त्यावर २०० शिक गेले आहेत. जंगानें बंडावर हल्ला अजून केला नाहीं.

नेमणुका— कपतान डब्ल्यू. डब्ल्यू. आंडर्सन १ ले [illegible] यांची आतां लष्करी नोकरी जरूर नसले कारणानें त्यांस काठेवाडांतील गाईकवाडाचे कांटिंजेंट स्वारांचे कामावर परत जावयाचा हुकूम केला आहे. २रे फाकडे ग्रेनेडियर पल्टणीकडील कपतान जे. ब्लाक हे काठेवाडांत नोकरीवर होते यांस १९ फेब्रुवारीपासून १ महिन्याची रजा मिळाली आहे.— सुरतेस नेकनामदार गवरनरसाहेब यांच्या तर्फेच्या एजेंटिचे कामावर मि. हेबर्ट रजेवर आहेत तों पावेतों मि. आर. एफ. म्याकूडियर यांस नेमलें आहे.— अमदाबादेचे माजिस्त्रेटाचे असिस्टंट मि. नार्मन आणि पर्सिवल या उभयतांस १८५११ चे १ ले आक्टाअन्वये फटके मारण्याचा अखत्यार दिला आहे.— रावबहादूर भीमराव अनंत धारवाडचे प्रिन्सिपाल सदर अमीन यांस १२ दिवसांची रजा दिली आहे.— भडोजेचा पोलीस सुपरिंटेंडेंट कपतान ए. डब्ल्यू. प्राइस यांस विलायतेस अजारीपणावरून जाण्याकरितां रजा मिळण्याविशीं मुंबईस जाण्यासाठीं १ महिन्याची रजा मिळाली आहे.— खेड्याचा सीनीयर असिस्टंट जडज व सेशन जडज मि. सी. वाल्टर यांस येत्या १९ वे अप्रेलपासून २ महिन्यांची रजा दिली आहे. मि. एच. न्यूटन कोंकण जिल्ह्याचे जाईंट जडज व सेशन जडज यांणीं आपले कामाचा चार्ज १७ वे मीनहूस घेतला.— मि. हेबर्ट जोंपावेतों विलायतचे रजेवर आहेत, तोंपर्यंत मि. आर. एफ. म्याकूडियर यांस अकटिंग जडज व सेशन जडज नेमिले आहेत.— मि. सी. ई. फ्रेजर टैटलर अहंमदनगरचे कलेक्टर यांस पावसाळा येईपावेतों त्या जिल्ह्यांत फिरावयाचा हुकूम केला आहे.— खानदेशाचे कलेक्टराचे हाताखालचे क्वालिफाइड थर्ड असिस्टंट मि. जे. डी. रिची व ए. केनरन यांस नेमिलें आहे. मि. एच. अशबर्नर हे विलायतेस रजेवर गेले असतां खाली लिहिल्याप्रमाणें नेमणुका होतील.

मि. डब्ल्यू. आयली खेड्याजिल्ह्याचा आक्टिंग फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर यांणीं बेळगांव जिल्ह्यांत फर्स्ट असिस्टंटाचें काम चालवावें.— मि. सी. एफ. एच. शा. यांस अहंमदनगरचे अकटिंग फर्स्ट असिस्टंट नेमिले.— मि. एच. बी. लिंडसे यांस खेड्याचे अक्टिंग फर्स्ट असिस्टंट नेमिले.— मि. जी. नार्मन यांस अमदाबादेचे अक्टिंग सेकंड असिस्टंट नेमिलें.— मि. डी. डेविडसन पुण्याचे कलेक्टर यांस विलायतेस अजारीपणाचे कारणावरून जाण्याचे कारणासाठीं सर्टिफिकिट मिळवण्याकरितां मुंबईस जाण्याची रजा दिली आहे— मुंबईचा कलेक्टर मि. हचिन्सन यांस अजारीपणाचे कारणावरून १२ महिन्यांची रजा मिळाली आहे.— पुण्याचे कलेक्टराचा अक्टिंग असिस्टंट मि. ए. ए. सी. जेरवाईज यांस दोन महिन्यांची रजा दिली आहे.

क्षेत्रवाई— एकून ज्ञानप्रकाशास— एथें धारगंगापुरें कृष्णाबाईचा उत्साह फाल्गुन शु॰ १॰ पासून व॰ २ पावेतों मोठ्या समारंभाचा होऊन शु॰ १४ रोजीं महानैवेद्याचा बेत मोठे श्रीमानांच्या घरीं लग्नांत ही होणें मुष्किल असा झाला होता. आरास मजालस फारच छानदार होती. व॰ २ पैसे छबिना मिरवला त्या वेळीं घर [illegible] आपले द्वारांत दिवे लावून दीपोत्सव [illegible] होते. या कालीं असे बेत कृष्णाबाईची

कृष्णाबाईच करूं जाणें.—महाड एथील बंदरावर मिठाचा दर ३३ रुपये खंडी, आणि १ कसच्या ११आणे फरा त्याप्रमाणें आहे.—काशी क्षेत्रीं श्री वीरेश्वराची जत्रा महाशिवरात्रीपासून फाल्गुन शु० १५ पर्यंत असते, ती जत्रा सालाबादप्रमाणें झाली. तेथें उचल्यांचा उपद्रव होता, त्याचा बंदोबस्त पोलिसाकडून होता, परंतु जे शिपायी बंदोबस्तास होते ते उचल्यांस धरीत आणि मग त्यांस सोडीत, असें होईने व्हा त्याविषयीं लोकांस कांहीं अंदेशा येई—वांई एथील घांट रामडोह एथें उत्तरार्थ मोती चूर करण्याविशीं घांटा वाढीच्या सभा होत आहेत. हें कृष्णाबाई घडवून घेईल.—नहर एथें हवेकरितां लोकांचा व बाजाराचा जमाव होत चालला आहे. कळावें ता० २२ मार्च सन १८५९ ई०

सदरदिवाणीअदालत— हिणें सन१८७४ रे ६ वे आक्टांअन्वयें अमदाबाद जिल्हा व खेडा जिल्हा यांतील दिवाणी कोडतांस गेल्या फेब्रुवारीचे २१ वे तारखेपासून साहा आठवडे रजा देण्याचा हुकूम फर्माविला आहे आणि सुरत जिल्ह्यांतील दिवाणी कोडतांस येत्ये अप्रेलचे २० वे तारखेपासून सहा आठवडे रजा देण्याचा हुकूम केला आहे. सोलापूरचे सदर अमीन व मुनसफ कोर्टांस येत्या अप्रेलचे १ले तारखेपासून ६ आठवडे आणि त्याच मीनहूपासून त्याच जिल्ह्यांतील महाड, बारसी आणि हिपर्गी या तीन कोर्टांस १ महिन्याची रजा देण्याविशीं आज्ञा केली आहे. खानदेश जिल्ह्यांतील दिवाणी कोडतांस येत्या अप्रेलच्या २९ वे पासून आणि मालेगांवचे कोडतास मार्चचे २४ वे तारखेपासून ६ आठवडे रजा देण्याचा हुकूम केला आहे.

मुंबई एथील डेपुटी पोलिस कमिशनर फार्जेट साहेब यांनीं एक व्याघ्र मारिला, व त्यानें कातडें पदार्थ संग्रहालयांत ठेवण्यासाठीं तें डाक्टर वर्डवुड साहेबाला देणार आहे.

खोपोलीस एका युरोपियनानें एका पारशाच्या पिस्तावावर आपला जुट्टा पेरवला म्हणून त्या पारशानें ३०० कोळी सामील करून घेऊन दंगा केला व एका युरोपियनाला बिजल्या ठिकाणीं मारिलें.

चमत्कारिकधर्मांतर — एलफिन्स्तन विद्यालया जवळील एका कलावंतीणीनें आपल्या पैक्याच्या योगानें चोघां परदेशांस मोहित करून त्यांकडून महंमदी धर्माचा स्वीकार करवला. मार्चीच्या ३ऱ्या तारखेस त्यांस ४ शृंगारित घोड्यांवर बसवून त्यांची मिरवणुक मोठ्या कडाकोडीनें काढिली होती!!!

अहमदनगर एथें फेब्रुवारीच्या १९ वे तारखेस रात्रीं ३रे इनूनचा सोजरांची आणि ३ऱ्या गोऱ्या पायदळ पल्टणींच्या सोजरांची मारामारी झाली.

ज्ञा० द०

सन१८५८ सालीं ठाणें जिल्ह्यांतील मौजे फणसें एथील नाना भट विद्यानंद ज्यानु ब्राम्हण याणें १७५ रुपये खर्च करून एक विहीर बांधिली, आणि शापुरजी भिकाजी पारसी मौजे वारेडी एथील याणें १५०० रुपये लावून या गांवापर्यंत जाण्याचा रस्ता बांधिला, असीं लोकोपयोगी कामें झालीं आहेत, असें सरकारी ग्याजिटावरून समजतें.

तारायंत्रखाते- खात्यांतून बातमी देणारास खर्च फार पडतो यामुळें त्या खात्यांत बातम्या लोकां कडून कमीजाऊन उत्पन्न फार कमी होत असे. याकरितां दर कमी ठराविले आहेत- प्रायः कोणतीही वस्तूवर नफा कमी ठेवल्याने गिऱ्हाईकी फार वाढून मालाचा पुष्कळ विकरा होत असतो- तेणेकरून मालावर पुष्कळ नफा ठेवून विकरी होते त्यापेक्षां अधिक नफा होत असतो- हलक्या किंमतीचे वस्तूला गिऱ्हाइकांची दाटी फार असते. तशी भारी किंमतीचे वस्तूस नसते- परंतु या रितीने व्यापार जो कोणी करील त्याच्याच व्यापारास बर्कत अधीक येईल यारिती आपल सरकार प्रायः घेतें- यापील कागद डाकेच्या हाशिलाची टिकिटें त्याकडे नजर पोचविली असतां आमचे वाचणारांचे ध्यानात येईल हल्ली तारायंत्रातून बातमी देणारास कसकसा खर्च पडेल हें सर्वांस समजणें अवश्य आहे- कारण प्रसंगी त्याद्वारें बातम्या देण्याची गरज प्रत्येकास पडेल- आणखी हें तारायंत्र चहूंकडे पसरत चाललें आहे तेव्हां त्याची गरज पुष्कळास लागून उपयोग ही होईल-

१८५९चा नंबर २२५

तारायंत्रखातें

हिंदुस्तान सरकारचे हुकुमा वरून त्या खात्यांतून बातमी देण्याचे दर उतरले आहेत व त्यांत फेरफार झाले आहेत तेसर्व हा जाहिनामा लागल्यापासून अंमलात येतील-

१ अंतराचे दर

४०० मैलापर्यंत १६ शब्दास १ रुपया प्रमाणें दर पूर्वी प्रमाणेच पडेल परंतु त्या तारायंत्राच्या लांबी वरून मैलाची गणना होत होती, ती आता भुगोल शास्त्रातील लांबीचे गणित मनाचे कोष्टके त्या खात्यांतील हाफिसातून तयार केली आहेत या अन्वयें अंतरे मोजली जातील.

२ शब्दाचे दर

१६ शब्दांवर शब्द असल्यास त्याप्रमाणें दर पडतील- म्हणजे २४ शब्दांस १½ दीड रुपया, ३२ शब्दांस २ रुपये ४८ शब्दांस ३ रुपये, ६४ शब्दांस ४ रुपये, याप्रमाणें पुढें- वरील दरापेक्षां एक शब्द जास्ती वाढला तर, पुढील सगळा दर घ्यावा लागतो- हें काढून टाकून इतःउत्तर १६ शब्दांवर कितीहि शब्द आले तरी दर एक शब्दास एक आण्या प्रमाणें पैका घेतला जाईल.

३ पुनः पुनः मजकुरा बद्दलचे मानजबरीचे नसतां खुशीचे आहे. ही गोष्ट उदर्न लोकाचे कामकाजाचे बाबतीतले मजकुराविशीं आहे- परंतु हल्लीचे दरा प्रमाणें चुक्यां बद्दलचा पैसा दिला असल्यास तो मात्र पुनः मजकुर दुरुस्त करून घातला असतां परत मिळेल

४ आकडे वगैरे सारिखे संज्ञेचा मजकुरास तिप्पट दर घेत असत- ती वहिवाट मोडून सदरील ठरावा प्रमाणें पैसा घेतला जाईल- परंतु अशा मजकुराची संख्या करून इंग्रजी परिपाठातील शब्दावरून गणना होतजाईल- आकडे साफ खुणा देऊन लिहिले पाहिजेत आणि त्यांतील प्रत्येक अंक शब्दा प्रमाणे मोजला जाईल यामजकुरा मध्यें चूक झाली असेल आणि त्याबद्दलचा पैसा भरला असेल, तरती चुकी दुरुस्त करून पुनः मजकूर पाठविला असतां चुकी बद्दचा पैसा दरा अन्वयें परत मिळाला जाईल.

आकाफ, व पत्याचे शब्द जोडावे लागतात ते फुकट जातील:

५ यांस (टु) याकडून (फ्राम) तारायंत्राचे हपि

राचे नाव राजश्री (मिस्तर) राजश्री या (मिसेस)
कुमारिका (मिस) राजश्री आणि मंडळी (मिसर्स
आंड को) त्यापत्याच्या व अल्काबाचे इंग्रजी श
ब्दांस दराप्रमाणें पैसा न पडतां हाल्ली फुकट जा
मान तसें बातमी पाठविणारांची किंवा आला
पोचणाराची त्याची पदवी किंवा किताब शेष
शब्दांपैकीं शास्तशब्दांची नसल्यास मुफत जा
ईल असें खावंद (लार्ड), महाराज (सेर) सर
दार (जनराल), सेनाधिपति (मेजर जनराल)
"बाबु" "लाला" "आगा" "हाकीम" इत्यादि

६ शिपायाचे भाडें

त्याचा दर तिथे ठरला आहे, ह्मणजे दहा मै
लास ४ आणे जेंव्हा तो कारखोदा पोचविणार दर
मैलास दोन आणेप्रमाणें केला आहे, आणि तारा
यंत्राचे ह्या पैसा पासून जितके मैलांवर लखोटा
पोचविणें असेल तितके मैलाचा आकार सदरी
ल ठरावा अन्वयें पैसा दिला पाहिजे.

७ पोटतारायंत्र

पोटतारायंत्र ह्मणजे मुख्यतारायंत्राच्या शा
खाजो १०० मैलाचें अंतरांचे आंत असतील त्यां
तून बातमी देणारास १६ शब्दांस आठआणे
आणि वर कितीही शब्द असतील त्यांस द
सकीं, अर्धाआणा यादरा प्रमाणें पैसा पडेल.

लंकेचें तारायंत्र

हिंदुस्तान आणि लंका यांचेदरम्यानचे ता
रायंत्रांतील बातमी देणारास सदरील ठराव
लागू नाहींत असें समजावें. लंकेच्या सरकारा
कडून याविशी ठराव होत आहे.

मु॰ बंगलोर डब्ल्यू॰ बी॰ ओशानसी
१मार्च१८५१, हिंदुस्तानांतील तारायंत्रावरील
सुपरिंटेंडेंट

गृहस्थमंडळी जरीकाय मुकामांत पेठेंत फि
रत गेली, तरी आगंतुक मंडळीचा भ्या व त्यांचा उ
पद्रव मुळींच नसतो. तसे हल्लींचा आपल्या उत्तर
हिंदुस्तानचें बंड उद्भवून कित्येक महिने झाले. त्या
पैकीं, कित्येक बंडवाले रंडावसेडून आपल्या
घरोघर बसल्याची खबर व बाकीचे हतवीर्य
होऊन परांङ्मुख झाले आहेत अशी ही खबर
ऐकतो. तथापि आपल्या या दक्षण हिंदुस्तानचे
भिल्ल वगैरे क्रूरत्वाचे कामांत अडाणि व आ
गंतुक याप्रमाणें असून त्यांची उठावणि व उ
द्रव ही चालताहेतच. या लोकांस पराजय
झाल्याचें किंवा मरणाचें, अथवा विपत्तीचें भ
य किंवा लांछन बिलकुल वाटत नाहीं. ह्या लो
कांच्या टोळ्या जमविण्यास फारसे आयास
किंवा द्रव्य वगैरेचा खर्च याची त्या लोकांपै
कीं, कोणास गरज लागत नाहीं, त्यांच्यांत श
हाणे व हुशार सरदारांची आवश्यकतां आ
हे असे नाहीं. त्यांच्यापैकीं एखाद्या मोठ्या घरा
ण्यांतला पुरुष पुढें झाला ह्मणजे त्याच्या आ
ज्ञेखालीं ते सर्व विपत्ती सहन करून वागता
त. हिंसा, त्रास, नाश आणि उद्रव हीं करण्या
स त्यांस मोठा उत्साह असतो. जंगलांत राहणे
व जंगलात जंगली सावजांप्रमाणें पळणें, मोठमो
ठाले पहाड झराझर चढून जाणें, धनुर्विद्या,
ही काय ती त्या लोकांची ब्राह्मणमणाची व
कसबाची सिमा आहे. अशा अडाणी जंगली
माणसां पासून उपद्रव होतात ते हल्ल क्यांस
तीतले असतात, परंतु गोरगरीबांस प्रायः
त्यांचे उपद्रवाची तसदी सोसावी लागते या
चें अल्लास फार वाईट वाटते. या भिल्लोकां
ची वसाहत उत्तरेस सातपुड्यांत फार आ
हे गुजराथेंत व नाशिक खानदेश या भागी

रा सत्पुडा या रानांतून त्या लोकांची वस्ती आहे. त्या लोकांनी गेल्यासाली दंगा बराच केला होता, परंतु लवकरच सरकारानें तजवीज करून त्यांचा दंगा मोडून टाकिला. आतां आलीकडे असी खबर ऐकतों कीं, नाशिक प्रांतांतील भिल्लांचा प्रख्यात नाईक भागोजी यानें काहीं भिल्ल गोळा करून मातक्वानें दंगा माजविण्यास सुरू केलें आहे. आणि गुजराथेंत लेरूपाय केवाळ या गांवाच्या भिल्लांचे मुख्य नाईकांनीं सुमारें हजार भिल्ल जमा करून दंगा माजविला आहे. गुजराथेंतले भिल्लांचे बंड बडोद्यापासून सुमारें ४० कोशांवर आहे. त्या लोकांस त्या प्रांताचे काहीं रजवाडे अंतरंग सामिल आहेत असे कोणी कोणी शक घेऊन बोलतात. या भिल्लु बंडखोरांवर इंग्रज सरकाराची फौज रवाना झालेली आहे. आतां त्या जंगली लोकांनीं मागें असेंच नाचून अखेरील फजिती व नुकसान ही करून घेतली हें आपण धडाधडीत पाहिल्या प्रमाणें ऐकलें आहे. तेव्हा आतां तरी त्याची तीच वाट होईल. आणि ती लवकर व्हावी अशी आमची वासना आहे. कारण दक्षण भागी रोहिले, भिल्ल, रामोशी, कोळी, पाळेगार, बेरड काटक वगैरे जंगली आणि उपद्रवी लोकांचें सारवण फार आहे. त्यांस शौर्य दाखविण्याची बुद्धी आली, म्हणजे खेडा पाड्यावर व रयतेवर त्यांचा दांत असतो व तरवार गाजते अशा लोकांस सरकार पलटणांत घालून बंदोबस्तांत ठेवील, व त्यांसे शहाणें काहीं करील तर या दुष्ट लोकांचे उपद्रवा पासून हा हिंदुस्तानचा दक्षिण भाग आक्षित राहील व सरकारास ही अप्रासंगिक उपाय करण्याची तसदी पडणार नाहीं.

इनाम— अयोध्येचा मुख्य कमिशनर साहेबानें ८वे इरेग्युलर पलटणचा सुभेदार महबूब बरवा यास कोणी पकडून देईल त्यास २०० रुपये इनाम मिळतील असा जाहिरनामा लावला आहे. त्या सुभेदाराने मड्डमखीन वजा खान यांस ठार मारल्याचा गुन्हा केला आहे. हा सुलतानपूर परगण्यांतला राहणारा आहे व तो जरी अयोध्या प्रांतात आहे. असे वाटतें. त्यास बंडवाल्याचे फौजेंत कर्नलचा हुद्दा मिळाला आहे.

ज्ञा. प्र.

आगर— एथून पत्र आलें आहे कीं, तिकडील बंडवाल्यानीं शुकांडी देऊन ते अव्याचारस्तापार होऊन गेले ते आलाहा बादेच्या वायव्य दिशेस सुमारें ७५ कोशांवर सिरोज शहर आहे त्याजवळ गेले. जनराल मिचल त्याच सुमारास आहेत. रावसाहेब आपले लोकांनिशीं सिरोज येथें गेले; तात्या टोपी आपल्या लोकांनिशीं परोण्याकडे गेला; फिरोजशाहा लवकरच स्वाधीन होईल. असें वाटतें. असो पाठलाग करणारें व करून घेणारे हे दोन्ही पक्ष यांस अशा प्रकारा करून कंटाळले आहेत. सदई मजकूर आखबारवराचे आधारे घेतला आहे.

हैदराबादच्या— (निजामाची) एथून आलेले खेदकारक वर्तमान पुणें अखबारवरपत्रांत लिहिलें आहे. त्या मजकुराचें पत्र १६ वे मार्चीचें आहे. त्यांत लिहिलें आहे कीं, निजामचे दरबारचा रेसिडेंट कर्नल देविडसन साहेब आणि निजाम सरकारचा वजीर त्या उभयतांवर कोणी एका बेवकु

बंदुखेनी मुसल्ले मानाने गोळी घातली, पण देवाची कृपा म्हणून ती दोघे ही त्यांतून बचावले असें झालें कीं, निजामास गवरनर जनराल साहेबा कडून खलिता आला तो नजर करण्यासाठीं रेसिडेंट दरबार करवून तेथें गेला होता. दरबार उठल्यावर रेसिडेंट व निजामाचे दिवाण सालारजंग हे उभतां हातांत हात घालून मंडळी अगाणें फिरत होते. अशा समयीं पिस्तुलें झाडलीं परंतु नेम चुकला तेव्हां त्यांचा डावानें आपली तरवार उपसून त्यावर घालणार तों जवळच्या हुजऱ्यांनीं त्याक्षणींच त्यावर वार करून त्यास ठार केलें हा घाला जेथें दरबार भरतें होतें त्या गोहालांत जाण्याच्या दरवाज्या पुढें पटांगण आहे. तेथें सालार जंगाचा हात हातीं होता त्या कडे तो रेसिडेंटास नेत असतां झाला. त्या निर्दय खुन्याचें नाव जाहांगीर आली होते.

त्याच पत्रांत आणखी एक मजकूर आहे कीं, १२वे मार्चचे रात्रीं हैदराबादेतील आरबाची मंडळी त्यांचा मुख्य जमादार आबदुल बिन आली याचे घरीं मोठ्या वेषानें व संतापानें जमा झाली होती. याचे कारण कीं, इंग्रजाची फौज त्यांच्या तेथल्या छावणींत येऊन दाखल झाली आहे आणि ती त्यां वर हल्ला करणार आहे असें त्यांणीं कोठें ऐकलें. आणखी असे ह्मणतात कीं, आरब लोकांच्या आळो आळीं तो जमादार जाऊन त्याणें त्यास बंदोबस्त करवला.

अली उल्लाखान याचा पुत्र फिरोज जंग याणें त्या लोकांस इंग्रजांचे तेथचे छावणींत इंग्रजांची फौज येऊन दाखल झाली आहे आणि ती दिवाणाचे बारादरी जवळ शहर भोंवताल्या कोटाचे आंत मुख्य दरवाज्या पाशीं येऊन ठेपली आहे असे सांगीतलें असेल सें वाटते. अली उल्लाखान हा चांगला माणुस आहे, पण तो आणि त्याचें दोन मुलगे इंग्रजा विशीं बिथरलें आहेत; याकरितां जेथें त्याचा नेड पद्र व करणार नाहीं अशा रखवाल्यादें जागीं त्यांस नेऊन ठेवावें. जेव्हां इंग्रजांची फौज शहरांत शिरल्याची बातमी सर्वथैव खोटी आहे अशी त्याची खात्री झाली तेव्हां त्या आरब लोकांचा संताप कमी झाला.

अली कडे इंग्लंदांत एका जणाने नव्या तऱ्हेची तोफ केली आहे, ती मागून पेंध्या कडून भरतां येती, आणि एका मिनुटांत तिचे दहा बार होतात.

कुर्गच्या राजाची कन्या विलायतेंत आहे तिने विद्याभ्यास चांगला केला आहे. मागें तिचा बाप्तिस्मा झाला तेव्हां तिचें नाव प्रिन्सेस विक्टोरिया गोराम्मिना ठेविलें. गेल्या जानेवारीच्या १०व्या तारखेस ती मंडळींत मिळाली. इंग्लंड देशाची राणी विक्टोरिया ही तिची "गाद" मदर ह्मणजे धर्ममाता आहे. मागें जो लाहोरचा राजा दुल्लपसिंघ महाराज ख्रिस्ती झाला तो हल्लीं इंग्लंडांतच आहे. त्याला ती देणार आहेत.

फेब्रुआरीच्या २२व्या तारखेस जेनराल वाशिंगटनाचा जन्म दिवस होता ह्मणून येथील बंदरांत जितकीं अमेरिकन तारवें होतीं तितक्यानीं आपल्या देशाच्या स्वतंत्रतेच्या संस्थापकाच्या सन्मानार्थ बावटे उभारले होते. आणि ब्रिटिश तारवानिंहि त्याप्रमाणें केलें. ज्ञा॰ द॰

इनामकमिटी—हिंदुस्थानांत गैर लोकांनीं वसाहत करावी किंवा कसें? याविशीं विचार करण्याकरितां मागें एकदां विलायत सरकारच्या हुकुमावरून कमिटी नेमली होती, त्या वेळीं या कमिटींत वादविवाद याविषयावर होऊन कमिटीस रजा मिळाली. हल्लीं त्याच कमेटीला पुनः सरकार बोलावणें झालें, आणि त्यांत जास्त कमिटीदार नेमिले आहेत. आणखी विलायतेच्या गेल्या आगबोटींतून खबर आली आहे कीं, मेहेरबान कप्तान कोपरसाहेब बहादूर यांणीं विलायतेस मेहेरबान वार्डिनसाहेब यांणीं हिंदुस्थानचे राज्यकारभाराचें कामांत चौकशी तेथील सरकार मार्फत चालली असतां इनामकमिशन अथवा इनामकमिटी या संबंधीं साक्ष दिली. त्या साक्षीचे विरुध्ध अथवा खंडणार्थ आपल्या इलाख्याचे सरकारी देणग्यांच्या खात्यावरील अधिकारी कोपरसाहेब यांणीं एक रिपोर्ट केला तो मुंबई सरकारानें छापून प्रसिद्ध केला आहे. त्या रिपोर्टाचें तेज तेथें कांहीं एक न पडतां विलायतेस हिंदुस्थानचा राज्यकारभार करण्याकरितां नवीन कौन्सल स्थापिलें आहे. त्याचे मुख्याध्यक्ष लार्ड स्टान्ले साहेब यांची अशी खात्री होऊन गेली आहे कीं, असा अपहारक विचार बहुत काळ पर्यंत चालूं देणें यापासून अनहित आहे, असें ऐकतों. विलायतेचे लंडन नामें राजधानींतून एका गृहस्थानें १८ वे फेब्रुआरी गुदस्तचें पत्र पुण्यांतील एका गृहस्थास पाठविलें आहे, त्यांतील मजकूर इनामकमिटी संबंधीं खालीं येतला आहे, तो जे कोणी अपहारकरणारे खानें बुडावे अशी इच्छा करणारे असतील, त्यांस बहुत संतोष होईल, यांत संशय नाहीं.

"कप्तान कोपरसाहेब यांचे विचार फसून जान वार्डिन साहेब यांची गैरलोकांची वसाहत हिंदुस्थानांत व्हावी किंवा कसें या बाबतींत विचार करणारे कमिटी पुढें साक्ष झाली आहे, त्यावरून आणि कर्नाटक प्रांतीं जो बंड झाला तो सरकारी सर्व खात्यांपैकीं याच निर्दय खात्याचें कामकाज चालूं लागल्यामुळें निःसंशय झाला. असें सरकारी मुक्तेच रिपोर्ट तिकडे रवाना झाले आहेत. त्यावरून लार्ड स्टान्ले यांची खात्री झाली आहे. हें ऐकून तुम्हांस संतोष झाल्यावांचून राहणार नाहीं. आणखी लार्ड स्टान्लेची खात्री होण्यास समयींच नरगुंदकरानें नकरग येक, न सांवरल झालें. त्यावरून वर वार्डिनसाहेबांचे अभिप्राय चांगलेच आधारभूत झाले. आणखी असें ऐकतों कीं, त्या संस्थानच्या इनामकमिशनाकडून अपहार झाल्याबद्दलचें त्या प्रकरणांत वाचून पाहिल्यावर त्यानें बोलून दाखविलें कीं, हीच मोठी नवलाची गोष्ट आहे कीं, त्यानें यापूर्वीं निकराचा उपाय केला नाहीं. वास्तव तुमचे सरकारचेच मतावरून उघड दिसतें कीं, यांणीं या प्रकरणांत जो गवगवा केला, त्यांत इनामकमिशनानें त्यास उत्तेजन करून त्यास बंडखोरांत घालवून त्यास संहारक केलें.

"तुम्हीं लवकरच या तुमच्या इलाख्यांतील इनामकमिशनचें सर्व काम बंद होईल असें ऐकाल त्याचें तुम्हीं नवल मानूं नये. याच प्रमाणें सर चार्लस त्रिविलियन (मद्रास इलाख्याचा नवीन गवरनर) याणें मद्रास इलाख्यांत कारख आरवडीं काम धरिलें आहे. या साहेबानें या इनामवगैरे देणग्यांप्रकरणीं कांहीं एक नवीन प्रकारचे पध्धतीनें चौकशी करण्याचा क्रम मांडून टाकून या प्रकरणीं वरदतेच्या मधला या प्रकरणांलढे यांच्या बोलण्यांतील

साधारण कोर्टांतून करून निकाल करावे असें ठरविलें आहे. जर याप्रमाणें लार्ड स्तान्ले याचे विचार असतील, आणि असे न[illegible]ते, असें मला वाटतें, कीं सन १८५२ चा नियमाचा आक्ट जो मुंबईच्या इलाख्यास लागू केला आहे, आणि ज्यावरून सरकार इनाम जमिनी [illegible] हरण करणारे त्रासदायक आक्टाविरुद्ध अपील केल्या वांचून ९५ वर्षेपर्यंत इनामदाराचा भोगवटा असला पाहिजे. व ते आरस[illegible] चालेत अशी भिकार तक्रार काढून, अपहार करण्याची सत्ता चालविते, तो आक्ट लवकरच रद्द झाल्याचें बहुतकरून तुम्ही ऐकाल. परंतु माझी अशी खात्री आहे कीं, लार्ड स्तान्ले याचे विचारांस पुढें ही आणखी जाऊन, इनाम कमिशनाची स्थापना झाल्यापासून त्यांनीं जे इनसाफ केले आहेत, त्या सर्वांवरचे अपील लांबीचौकशी (दिवाणी कोर्टांतून होण्याची) मोकळिक देतील. असें झाल्यानें शेंकडों लोकांस केवळ इनसाफ न मिळतां हजारों लोकांस मिळून जे बिचारे हतभाग्य आपले हक्कांपासून व मालमत्तेवरून कोपरसाहेब व त्याचे अनुयायी यांणीं निर्दयपणें हांकून लाविले आहेत, त्यांस इनसाफ मिळेल. ईश्वराचा आभार मानला पाहिजे कीं, हिंदुस्थानचा काळ फिरून चांगला येऊं लागला. आणि तेथच्या तिन्ही इलाख्यांत हजारों गोरे लोकांची वसाहत झाल्यानें मोठा चांगला परिणाम होईल, कारण त्यांच्या बजावापुढें इनामकमिशनरांचा दुष्टपणा कधीं चालणार नाहीं."

याप्रमाणें या इलाख्यांतील राजकीय खात्यांत मोठ्या हुद्यांवर पुष्कळ वर्षें नोकरी करून कंपनी सरकारचे विलायतेंत दरबारांत कार्य[illegible]म चाललें तें सर्व पाहिलें असें गृहस्थानें लिहिलें आहे. त्याणें जें कांहीं लिहिलें तें लार्ड स्तान्ले यांणीं हिंदुस्थानाविषयीं जें भाषण केलें आहे, त्यावरून कांहीं भरंवसा ठेवण्याजोगें असें करून दिलें आहे. त्यांत [illegible] इनाम [illegible] यावर जें भाषण केलें आहे तें येणें प्रमाणें

"मुख्य गोष्ट धरिली पाहिजे ती ही कीं, निर्बंध आणि अव्यास मोघम कांहीं एक वर्षें चालत असेल त्यामध्यें हात मुळींच घालूं नये. आणखी दुसरी गोष्ट अशी असली पाहिजे कीं, हरएक इनाम जें दगाबाजीनें संपादन केलेलें आहे, तरी तें त्याच संपादकाचे हातांत असल्या वांचून तें बिलकूल खालसा करूं नये. परंतु कांहीं नियमित अंशापासून घ्यावा. आणखी त्या प्रकरणीं विचार दुसरे विषयांत व्हावयाचा आहे, त्याला असें समजलें आहे कीं, या इनाम वगैरे देणग्यांच्या जातींपैकीं सिधावंश[illegible] ज्या कारणानें जा सरकार खालसा व्हावयाच्या त्या सरकारास सादिलवार शिलकेप्रमाणें नफा होणाऱ्या आहेत. तेव्हां हा हक्क घेतल्यापासून सरकारास फार थोडी किफायत असून कित्येक घराण्यांस मात्र दहशत मात्र त्यापासून होते. आणखी त्यास असें वाटलें आहे कीं, हा हक्क पैका देऊन मोबादला केला असतां दोघांस हितावह होईल"

लार्ड स्तान्लेचा या अशा प्रकारच्या व दुर्लक्ष झालेल्या देणग्या हरण करण्याविशींचे विचार वास्तविक उदार आणि न्यायी आहे तो आणखी असें म्हणतो कीं;—

"मिस्तर वर्नन स्मिथ (आजी कोर्ट आफ डैरेक्टर्सचे मुख्य पंच) यांणें असें म्हटलेलें आहे कीं, हिंदुस्थानचे राज्यकारस्थानामध्यें जे वस्ताद झाले त्यांणीं, हल्लींचा त्या देशांतले मुलुख घेऊन इंग्रजांचे राज्यास जो उणपणा [illegible] कारस्थानाचा केलेलें आहे. तसें न करतां तेथच्या [illegible] व संस्थानांचीं मान मान्यता व त्यांचें स्वातंत्र्य [illegible]

गरखण्याविशीं फार खलगिरी केली आहे. (हें ऐकून सर्व सभासदांनीं त्या देशचालीप्रमाणें उल्हासास्पद शब्दांचा ध्वनी केला, त्यावर एका ऐका असें बोलून पुढें भाषण केलें कीं,) आणि त्यायोगें ते तृप्त राहून, हरएक युद्धप्रसंग आला असतां दोलीच्या इच्छेनें व आपल्यास कुमक करावी असा म्हेनें वागले आहेत."

ह्या सर्व विलायतेच्या वर्तमानांवरून कपतान कोपर साहेब व त्यांचे साथीदार यांस आतां आपली पारख बुडली असें वाटल्यावांचून राहाणार नाहीं, आणि हा संभय फार दूर आहे, असें समजूं नये. मुंबईचे तीन हालांत या प्रकरणीं एका मोठ्या रूबक आणि रंगित अक्षरांचा कागद लागण्याची मार्गप्रतिक्षा करीत आहों. मुंबई टैम्सचा पत्रकर्ता इनाम कमिशन खातें बुडतें या आनंदानें आनंदाश्रूपात आतां करीत असेल. अवद०

रावळपिंडी—एथें कांहीं दंगा माजण्याचें थोडें झालें होतें, परंतु आतां पुणें अबझरवर पत्रावरून असें कळतें कीं, हें थोथांड करणारा एकटाच होता. जमावाचें काम नव्हे. ज्या पत्रावर १८ वे इरेग्युलर स्वारांचे पल्टणींतील एका काळे अमलदाराचे नावाचा छाप आणि ५८ वे काळे पायदळचा सुभेदार मेजर यांचे नावाचा पत्ता होता. तें पत्र डांकेंतून त्या पत्याप्रमाणें ज्याचें त्यास पोंहचलें. हें पत्र डांकेकडील कामगारांची नजर कितपत आहे हें पाहाण्यासाठीं मुद्दाम कोणीं पत्र घातलें असावें. असें असतां तें पत्र त्या पत्याप्रमाणें त्याचे मालकास न पोंहचतां सरकारी अमलदारांकडे आडवलें केलें. त्या पत्राचे वरील पाकेटावर पाठवणाराचें नांव लिहिलें होतें. जरी याचा ठिकाण सहज लागूं नये, असें पहिल्यानें होतें, तरी, ती लबाडी पहिल्यानेंच उघडकीस आली. १८ वे इरेग्युलर स्वारांचे पल्टणीस कवाइतीचे जागीं उभें करून, सांगितलें कीं, ही लबाड धडधडीत सांगण्यासारिखी आहे. ही गोष्ट सरकारानें नजरेनें त्याचा तिरस्कार केला आहे, कारण ती नजरेंत आहे, आणि याकरितां त्या संबंधी लिहिणारापासून कांहीं होणें नाहीं. परंतु असा राजद्रोही मनुष्य सांपडावा अशी इच्छा आहे. त्यावरून त्या पल्टणींतले [illegible] अमलदारांनीं या गोष्टीचा [illegible] त्यांनीं आपसांत १००० रुपये खरचण्याचा ठराव केला. [illegible] मागेंहून ती पल्टण गेल्यावर थोड्या दिवसांनीं एक स्वार जो डांकेच्या कामाकडे नोकर होता, व सुभेदार मेजरचे हातांखालीं रैटरचें काम करीत होता, त्यानें आपले हातें गोष्टी पाहून सारून घेतलें. त्याच्या कागदांत त्या सदरील सांगितलेल्या लखोट्यावर [illegible] चे शिक्क्याची प्रतिमा उठलेली सांपडली. तेव्हां अर्थातच मुख्य गोष्टीचा शोध लागला. कारण कीं, त्याच्या कागदांत सुभेदार मेजरचे नांवाचे खोटे दुमहल कागद त्या स्वारानें पाठविलेले करून आले. त्या स्वाराचा बेत त्या सदरील सुभेदार मेजरास धोक्यांत पाडावयाचा होता, आणि याच करितां त्याणें [illegible] खोटा कागदाचा थाट केला. परंतु जेव्हां [illegible] या पत्राचा आढेर झाला, व खोटे शिक्क्याचा त्याणेंच उपयोग केला, तेव्हां त्याचा बेत [illegible] झाला. हें पाहून त्या लिहिणारानें एकदम आत्महत्या करून घेतली. या कागदांत ३ रे इरेग्युलर स्वारांचे पल्टणीनें मदत करण्याचें [illegible] केल्याविशीं किंवा त्या पल्टणीचें कांहीं [illegible] यांतील अंग आहे, येविशीं किंवा [illegible] लोकांनीं आपल्या पल्टणी [illegible] गोष्टविशींचीं पत्रें वगैरे तुम्हांस

कोणीं समजाविलें आहे, त्यापैकीं कांहीं एक नाहीं.

मेहरबान डंकन डेविडसन् साहेब एथील कलेक्टर आणि माजिस्ट्रेट यांस युरोपखंडास जाण्याकरितां १५ महिन्यांची रजा मिळाली आहे. म्हणून त्यांनी आपला सामानाचे लिलाव ता० ७ मीनहूस करणार आहेत, हे प्रकट करून पुढील महिन्याचे ... तारखेस विलायतेस आगबोट जाणार आहे तिजवर हे साहेब जातील असें समजतें.

पुणें जिल्ह्यांतील हिवाळी कोर्टांतील साहेब मु-नसफांनी रजा देण्याविषयींची पुढील अडाणी शिफारस सदर अदालतीनें मान्य करून ता० २१ एप्रिल पासून ४२ दिवस कोडतें बंद ठेवण्याविषयीं हुकूम केला आहे. परंतु कामाची शिलक फार न राहावी. म्हणून एथील जडजांचे मनांत कोडतांतून कामाची शिलक कमी करावी, अशी इच्छा आहे असें आम्हांस समजतें आहे.

ख्रिस्तिपन धर्मांत क्याथलिक म्हणून एक संप्रदायाचे लोक आहेत, त्यांचे मुख्य धर्माध्यक्ष रैट रेवरंड स्थानास बिशप यांनीं असा ठराव केला आहे, तीं कलमें.—

१ जे लोक फौजेंत नवकर आहेत त्यांनीं उपास करण्याची गरज नाहीं. परंतु जर सबब असल्यास तिनकी तजवीज करावी.

१ लेंट म्हणून वर्षांतून मुद्दा आठवडे असतात, त्यांस आरंभ ता० १ मार्च पासून झाला आहे. त्या दिवशीं क्याथोलिक धर्मांचे लोकांनी मांस आणि मद्य हीं दोन्हीं एका वेळेस खाऊं नयेत.

१ दूध आणि अंडीं हीं पाहिजे तेव्हां खावीं. परंतु अंडीं गुरुवारच्या दिवशीं खाऊं नयेत.

१ जर कदाचित् खाण्यास या वद्दल असें करणें वगैरे जर धर्म करण्याचें सामर्थ्य नसेल तर त्यास पांच वेळा ईश्वराची स्तुतीचा पाठ करावा.

नेपाळच्या आणि अयोध्येच्या सरहद्दी जवळून ता० ११ मीनहूस पत्र आलें आहे त्यांत असें आहे कीं, तिकडेस हवा फारच ऊष्ण होत चालली आहे, यामुळे तंबूंत राहाण्याची सोय नाहीं. फौज ... ... येण्याची गैर सोय आहे. अलीकडे एक भारी चूक झाली कीं, बंडवाल्यांस रानांत शिरूं दिलें. यामुळे नेपाळाविषयीं संशय आहे सबब आणि डोंगरांतून फिरून पाठलाग करणें हें दुरापस्त आहे. यास्तव ऊष्ण काळ सोसला पाहिजे.

मध्याहिंदुस्थानांतील नागोद एथून सांउर्ड कर्नल यांस बातमी आली आहे कीं, ... नाशच्या गांवाजवळ लोखंडी सडकेवरील दोन सरवेयर होते तेथें बंडवाल्यांनीं जाऊन त्यांतील एकास ठार मारिलें, व एकास धरून आपल्या बरोबर नेलें.

सिंध—फौजेवरील कमांडर जनरल स्कॉट साहेब व व त्यापडन विन्सेट पेमास्तर हे या महिन्याचे १ ले तारखेस संध्याकाळीं गाडींत बसून जात असतां गाडीचें चाक लोखंडी सडकेशीं अडकलें तों घोडा बेफाम होऊन सामान तोडून पळाला तो खंदकांत पडला आणि गार झाला. जनरल साहेबांचा एक हात निखळून त्याचे दोन तुकडे झाले. आणि पे-मास्तर गाडीखालीं चिरडला गेला.

हें पत्र पुणें ता० ... ... आजी ... यांनीं ज्ञा० प्र० केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणे—गुरुवार तारीख ३१ माहे मार्च सन १८५९ ई०

ज्ञानप्रकाश ता० ३१ मार्च १८५९

लग्नाचे मुहूर्त बहुतेक या महिन्यांतील संपूर्ण झाले आहेत. एका सोनाराने आपल्या मुलास बायको करण्याकरितां जातींतील मुलगी पाहून सारखपुडा करून ती मुलगी खास झाली म्हणून कांहीं विसार दाखल दागिना ही तिजवर घातला. नंतर तिचा बाप तीस शब्दास नाकबूल झाला म्हणून मुलाचे बापानें पोलिसाकडेस फिर्याद केली, तिची चौकशी होऊन यांत फौजदारी गुन्हा नाहीं, असें पोलिसांनीं सांगितलें; कारण उभयतांचे खुषीचा सवदा आहे, सबब मागितलेल्याने खटला होऊन दिला.

हवा—पुण्या नजीक मौजे औंध एथें ता० २८ मार्च रोजीं अस्तमानाच्या सुमारास मोगवारा होऊन विजेचा लखलखाट चमकून गारांसहित पाऊस पडला. त्यांत कांहीं जनावरांस गारा पडल्यानें इजा झाली आहे. याप्रमाणेंच कांहीं कांहीं गांवीं पडल्याचें समजत आहे. हल्लीं असें समजतें कीं, धरणाचें पाणी बांधून गारपिरवर आणिलें आहे; तेथें सरकारनें दोन उंट आणि, [illegible] गाडीवान हे वीज पडून सोमवारीं अस्तमानींच त्या जागीं मरण पावले.

महाराज रणबीरसिंग यांच्या कुटुंबांत [illegible] जा उत्पन्न झाल्यावरून काश्मीर प्रांतांत [illegible] उत्पन्न झाला आहे. असें दिसतें. अशा [illegible]

[illegible] पंजाबाहून इंग्लिशम्यान पत्रकर्त्यास वर्तमान आलें आहे.

हिंदु०

करनल डेविडसन मुंबईचे कमिसरी जनरल हे पुढील महिन्यांत विलायतेस जाऊन त्यांचे जागेवर करनल पोप नेमतील.

रायल पेरीश १८ वे पल्टणीचे २०० लोक ता० ५ मीनहून सोलापुराहून साताऱ्यास येण्यास निघाले.

---

७८ वी हैलंडर्स पल्टण अभ्याहून आगबोटीतुन आणि बैलांच्या गाड्यांत बसून निघाली आहे ती मुंबईहून विलायतेस जाण्याकरितां आगबोटीवर चढणार आहे. १७ वी ल्यांन्सर्स येऊन दाखल झाल्याबरोबर १४ ड्रागून स्वार पल्टणीनें विलायतेस जाण्याकरितां निघण्यास तयार असावें म्हणून हुकूम झाला आहे.

गेल्या १८५८ इसवी सालांत अफिणीवरची दस्तुरी कलकत्यास ऐन तीन कोटी पौंडस एवढी [illegible] उत्पन्न झाली आहे.

इंग्लिशम्यान पत्रांत लिहिलें आहे कीं, बेगमचें सैन्य दक्षिणतीरहून या ठिकाणीं येत आहे त्यांच्या सामन्यास दीनापूर एथून ११ पल्टण रवाना झाली आहे.

ता० १४ मार्च रोजीं सनसजकुशीं सायंकाळीं होळकर महाराज यांनीं सर रावर्ट हमिल्टन माळव्यांतील गवरनर जनरलचे एजेंट यांस मेजवानी दिली. त्या समारंभाचे वेळीं एक महाराजांचे वतीनें आता हेवांसाठीं मराठींत तयार केलेलें मानपत्र महाराजांचे दिवाण राय रामचंद्रराव मार्तंड यांनीं वाचून दाखविलें, त्यांतील मजकूर येणेंप्रमाणें—

सर रावर्ट—मला महाराजांची आज्ञा झाल्यावरून आपणांस विनंती करतों कीं, आपण एथें येऊन महाराजांचे मेजवानीचा स्वीकार केला-याबद्दल महाराजांनीं आपले आभार मनापासून मानिले आहेत. आणखी मला महाराजांनीं अशी आज्ञा झाली आहे कीं, आतां आपलें गमन झाल्यावांचून राहणार नाहीं. यास्तव जें माझ्या आपल्यासाठीं लिहिलें आहे, तें या समयीं वाचून दाखवावें. आपली स्वारी या प्रदेशीं असतां आपण या माळव्यांतील सर्व रजवाड्यांचे कल्याणासाठीं व त्यांचे सुख व त्यांची रयत यांचे आबादीविषयीं आपण बहुत दरखलागिरी ठेवली, हें माझे दिलांत जें पूर्णपणें जागत आहे. त्याचा दिलखुलासा अशा समयीं जर माझेकडून झाला नाहीं तर माझे चित्तीं निरंतर या गोष्टीचें दुःख व असमाधान हीं राहतील. नस्यात या आपल्या वियोग होण्याचे समयीं जो दुःखानुभव होत आहे, त्याचा उद्गार होण्यासारखी शब्दशक्ति नाहीं, तथापी या सामान्य लेखनाचा आपण स्वीकार कराल अशी माझी पूर्ण खात्री आहे.

आपली स्वारी या प्रांतीं इंग्रज सरकारचे तर्फे मुखत्यारीचे हुद्यावर इंदुरास येऊन आज मासें १५ वर्षें झालीं. या काळांत आपण या माळव्यांतील सर्व राजेरजवाड्यांवर बहुत उपकार केले; परंतु त्यांतही विशेषतः मजवर आणि माझे राज्यावर आपण आपला हुद्दा चालवीत होतां. त्या सर्व काळांत आपण अधिक कृतज्ञ केलेला आहे. आपण राजकीय काम करीत होतां त्या आपल्या कारकीर्दींत माळव्यांतील सर्व संस्थानांनीं शांति आणि स्वस्थता यांचा उपभोग पूर्णपणें घेतला, व त्यांच्या पदव्या आणि लौकिक राखण्याकडे लक्ष दिलें, आणि त्यांची आबादी व कल्याण यांविषयीं कळकळही आपण ठेविली. ही आपली कृतज्ञता त्यांचे चित्ताचे ठायीं निरंतर अविनाश राहिली पाहिजे. आपण हमेशा सलोख्याचे धोरणावर दृष्टि ठेवीत असा, त्या योगें इंग्रज सरकार व त्यांचे माळव्यांतील दोस्त राजेरजवाडे यांच्या ... दोस्तीचे तहनामे झाले आहेत. माझी अशी उमेद आहे कीं, ईश्वरकृपेंकरून दोस्तीची बनावट आपल्या द्वारें झाली आहे. तिला उत्तरोत्तर बळकटी आणि तेज येत जाईल.

शिपायी लोकांचें बंड झालें त्यामुळें हिंदुस्थानांतील राज्यव्यवस्था ढळून काळे व गोरे लोकांचा बहुत संहार झाला. या दुष्कर्मांची आठवण माझे व प्रजेचे अंतःकरणास निरंतर दुःखदायक होण्यासारखी आहे.

बंगालचे शिपायांचें बंड हिंदुस्थानभर सांथीच्या रोगाप्रमाणें पसरलें. त्या बंडाळ्यांत जीं अघोर कर्में झालेलीं आहेत, त्यांचा सूज्ञांचे अंतःकरणांत त्रास व भयबुद्धी हीं उत्पन्न झाल्यावांचून राहणार नाहींत.

उतावळे स्वभावाचे लोकांनीं एतद्देशीय राजेरजवाडे यांचे विरुद्ध पुष्कळ बोलून दाखविलें, परंतु त्या आणीबाणीच्या वेळीं जे दुर्दैवामुळें संकटांत सांपडले होते ते मात्र समजत असतील किंवा जे सरकारी अंमलदार त्या त्या ठिकाणीं होते त्यांस

दरिक वास्तविक स्थिति माहित आहे. त्यांस उपद्रव अडचणी व हरकती करण्या लागल्या होता, व इलाज करावे लागले होते. त्या प्रसंगीं माझें राज्य करण्या चमत्कारिक स्थितीत होतें, यावर टीका करण्याचें मी सोडून माझे सरकाराचे विचाराबरोबर लार्ड एल्फिन्स्टन साहेब बहादूर यांच्या विचारानें साम्य होऊन तें त्यांणीं आवडतेपणानें व जलदीनें तजविजीस घेतलें. त्याबद्दल त्यांचे आभार त्या समयीं कबूल करून दाखविल्यावांचून माझ्यानें राहवत नाहीं. व तसेंच करनल ड्यूरांड आणि विशेषेंकरून करनल हंजफोर्ड व कपतान इलिअट व हचिन्सन यांणीं माझे शत्रु संबंधानें जी कुमक केली व जी खबरदारी ठेवण्याविषयीं नसदी घेतली त्याबद्दल दिलखुलासा करून दाखविल्याशिवाय राहवत नाहीं.

सदरील नेकनामदार व सरदार यांणीं गेल्या दंग्यांत त्या सरकारानें जें जें राज्यकारस्थान केलें त्यास नेहेमी उत्तेजन आणि अनुमोदन दिलें.

आपली स्वारी विलायतेहून जेव्हां एथें परत आली तेव्हां आपण येण्याच्यापूर्वीं कशी काय व्यवस्था केली होती, व या दरबारानें इंग्रज सरकारासाठीं गेल्या दंग्यांत कसे काय श्रम घेतले, याविषयीं मी सांगणें व्यर्थ आहे; येविसीं आपली पूर्ण खात्री आहे. या माळव्यांतील जुने आणि नवे बखेडे व दंगे झाले त्यांचा बंदोबस्त करण्याचे कामांत आपण महत्व आणि गंभीर उपाय योजले त्याबद्दल आम्ही सर्व आपले आभारी आहों. हें काम आपण केलें तें आपल्या पूर्वींच्या उत्तम कामकारभाराच्या कारकीर्दीपेक्षां अधिक कीर्ति करण्याजोगें आहे. या महत्वाच्या आणि अमोलिक कामगिरीत तुम्हीं आमच्या सरकारासंगें बजावल्या आहेत, त्यांचा यथायोग्य विचार होईल, अशी माझी खात्री आहे.

तात्पर्य सांगणें इतकेंच कीं, आतां आपली मुलाकत शेवटची असें आम्हांस म्हणावयाचें दुःख प्रकरणें आलें आहे. सर्वशक्तिमान परमेश्वर आपण स्वदेशीं जात आहां, त्यास आपल्यास जलपर्यटनांतून सुरक्षित, आनंदित, प्रफुल्लित आणि वैभवानें पोंचवो आणि तेथें आपल्या आप्तजनांत, व इष्टजनांत दीर्घकाल क्रमण करण्याकरितां दीर्घायू करो. हीच माझी त्याचे चरणापाशीं निरंतरची प्रार्थना असेल. बहुत बहुत सलाम! परमेश्वराची आपणावर कृपा असो!

हें मानपत्र वाचणें झाल्यानंतर महाराजांनीं सर रावर्ट यांच्या बहुमानार्थ मद्यपान करवण्याविशीं आपली इच्छा प्रदर्शित केल्यावरून सर्वांनीं इच्छेप्रमाणे अंगिकार मोठ्या उत्कंठेनें व आवडीनें केला. नंतर सर राबर्ट हामिल्टन साहेब उठून बोलले कीं, बंडवाल्यांचें दमन आणि पुनरपि स्वस्थता होण्यास कारण गोरे शिपायांची अतिशय उत्कंठा आणि धिमेपणाचें धारिष्ट हीं मुख्यत्वें होत. त्या शिपायांनीं हिंदुस्थानभर विजयता मिळविली. तस्मात् त्यांचा हा उपकार आपण समजतों. आणखी बंडवाल्यांच्या पुरस्त्यांस एतद्देशीय राजे रजवाडे यांजपासून आश्रय मिळाला नाहीं. तस्मात् देशांत व्यवस्था आणि स्वस्थता रक्षण करण्यास त्यांचे उपकार आहेत असें समजतों. आतां ही व्यवस्था व स्वस्थता सदोदित राहावी अशी माझी इच्छा आहे.

त्यावर सर राबर्ट हामिल्टन साहेबांचे भाषण येणेंप्रमाणें झालें.— आतां आपण जें मानपत्र मला दिलें त्या योगें मजवर बहुत उपकार झाले. त्याबद्दल मी आपला बहुत आभार मानितो आहें.

आपण म्हटलें आहे, कीं मला माळव्यांत येऊन १५ वर्षें झालीं. त्यावेळीं आपण अगदींच लहान होतां, आणि तेव्हांच्या आपल्या बाल्यावस्थेपासून दाव सांत आपण येत तों वेरीं मोठ्या कळकळीनें जीं जेबरेख ठेविली होती. हल्लींची तुमची ही योग्यता पाहून मी खुष आहे. तुमच्या ताबेंत जी रयत आहे, तिची फरवाफि दृध्दि आणि बढती करण्याचा जो आपण क्रम चालू केला आहे तो तसाच चालू ठेवावा. आपण जातीनें राज्याचा कारभार करण्याकडे निरंतर वेळ घालवीत जा, आणि स्वतः संस्थानचें काम चालवीत जा. जेव्हां बखेड्या च्यावेळीं आपल्या मुलखांत चांगला बदोबस्त केला होता, व गडबड कांहीं एक नव्हती. याचें कारण आपली वृत्ति आणि आचरण हीं पसंद होतीं असें उघडपणें व जोरानें या प्रसंगीं श्रुत करण्यास मला आनंद वाटतो. आपण व महाराज दुशिंदे यांणीं हा धडा घालून दिला, व आपण त्या दिवसांत तारिफ करण्यासारखें वर्तन ठेवलें, त्या विशीं बहुत उपकार जाणत आहें. जर आपणाकडून कसर झाली असती, तर नुकसान किती झालें असतें हें कोणी सांगितलें पाहिजे असें नाहीं. आतां आपण चांगल्याप्रकारें जी ही कामगिरी बजावली त्याची याद असून ती स्मरणांत आहे. अशा प्रकारें आमचें सरकार कांहीं तरी योग्य तजवीज लवकर दिलांत आणील, अशी माझी खात्री आहे.

आपल्या वियोगामुळें दुःख मला झाल्यावांचून राहात नाहीं परंतु जेथें जेथें मी जाईन तेथून मी नेहमी आपलें कामकारभार कसे चालतात यावर नजर ठेवीन. परमेश्वर आतां आपलें कल्याण उत्तरोत्तर दृध्दि करो, व बढती करो.

मुलाचीचोरी— प्रयागांत कांहीं ख्रिस्तियनांच्या मुली इंडवाले जबरदस्तीनें चोरून नेत होते. त्या बहुत करून एकाद्या स्वदेशीय राजास विकाव यांकरितां ते नेत असतील, त्या लोकांस इंग्लिश लोकांनीं पकडून त्यांची नोकरी होऊन त्यांस काळे पाण्याची शिक्षा करली; परंतु ती सरकारचे मंजुरीवर आहे. सबब गवरनर जनरल यांजकडे स लिहून गेलें आहे. देहली गॅझे.

इंग्लिशम्यानचे सांगण्यावर असें कळतें आहे कीं, नाना साहेब यांणीं स्वतः फकिराचा वेष धारण करून ते जात होते. त्यांस एका आफीसरानें ओळखलें आणि त्याचा पाठलाग ही केला, परंतु व्यर्थ गेला.

श्रीमंत संभाजीराव पवार ऊर्फ आबा साहेब यांची स्वारी मल्वण हून येथें आली आहे; हे आपल्या वडिलांप्रमाणें म्हणजे भाऊ साहेब यांप्रमाणें लवकरच ठेवतील असें दिसतें. कारण त्यांचें दुकानचें कामकाज पूर्ववत चाललें आहे. असें आम्हांस कळलें आहे.

फैजाबाद एथून असें समजतें कीं, करनल लेकी आपले लोकांसुद्धां गंडक नदी उतरून गेला आहे. बंडवाले १०००० दाहा हजार आहेत; परंतु त्यां जवळ खानापिना, कपडालत्ता और पैसा रा पासून ते फार दूर आहेत, म्हणजे (दुर्दशा) (संकटा) आहेत. त्यांजवळ फक्त गडच्या जडजाची मुलगी व कांहीं ख्रिस्तियन आहेत.

सागर ता० १५, ब्रिगेडियर हे शाहागड व ग्यारेस पुराकडेस बंडवाल्यांचा पाठलाग करीत गेले आहेत, व वैदस्करमाफ करून आणखी सैन्य पाहिजे असें कळवीत आहेत.

इंग्रजी पुणें एथें ता० ७ डा० रु० यं० का० यांणीं छा० प्र० केलें.

ज्ञानप्रकाश

वर्ष ११ पत्र १४ — १५७

पुणें — शनवार तारिख २ माहे एप्रिल सन १८५९ इसवी.

पत्राची किंमत रुपये.

१॥ अगाऊ दिल्यास — १० दरसाल

ज्ञानप्रकाश ता० २ माहे एप्रिल १८५९

पुणें — येथील हवा गेल्या आठवड्यांत बदलून गेली होती. दिवसास मध्य काळीं अतिशय उकाडा होई. आणि सायंकाळचे सुमारास ढगांचें आच्छादन होऊन रात्रीं उकाडा होत असे. गेल्या रविवारीं सायंकाळीं अभ्रें येऊन गर्जनाही बरीच झाली, आणि पवासतोळ पाऊसही पडला. गेल्या सोमवारीं सायंकाळीं तर फारच वृष्टी झाली. गारा लहान व्हा थोड्या पडल्या गर्जना व विजांचा भयंकर प्रकाशें येकेवेळां झाली. त्यावेळीं सर जमसेटजी जिजीभाईचे धरणापाशीं वीज पडली. त्या योगें सरकारी २ उंट आणि एक गाडिवान मरण पावले. गेल्या गुरुवारींही सायंकाळीं वृष्टी, मेघ गर्जना, विद्युद्दर्शन आणि वायुवेग यांचा सपाटा उजला, असेंच गेल्या आठवड्याचे शनवारीं सायंकाळीं झालें. त्या अशा हवेच्या फेरफारानें मनुष्यांचे प्रकृतींत ही फेरफार होतील याचें भय वाटतें. तशांत आमचे शहरांतील धर्मार्थ दवाखान्यावरचा डाक्तरही रजेवरच आहे. त्यामुळें एथील डाक्तरांपैकीं एक वैद्य कमी झाला आहे. अस्तु आपल्या काळजीपेक्षां अधिक काळजी करणारा आहे तेव्हां आपण स्वस्थ राहावें हें बरें. — धान्यांचे दरांत वाढ नाहीं. कांहींशी संवगाई आहेच. उद्यमें वगैरे कार्यें बंद आहेत. तेव्हां [illegible] वस्त्र वगैरे जिनसांस अधिक भाव चढण्याचा संभव दिसत नाहीं. कापड अद्यापी स्वस्त नाहीं. सोनें रुपें वगैरे धातू आणि असांसर वगैरेचे भावांत हालचाल कांहीं नाहीं. — आगगाडीवरून माल व उतारू याचे जाण्या येण्याचा सपाटा हल्लीं चालला आहे. परंतु लोकांचे कालाची खराबी होऊन बेपर्वाई त्या कारखान्यांत त्याविशीं सावकार लोकांची ओरड फार आहे. — एथील रा. रा. विठ्ठल महादेव बर्वे यांस एथचे सेशन जडजानें ५ वर्षें सक्त मजुरीची शिक्षा दिली होती, तीनाल ३ वर्षें शिक्षा सदर फौजदारी अदालतीनें कमी केली आहे, असें ऐकतों. — गेल्या गुरुवारीं सायंकाळीं श्रीमंत राजमान्य राजेश्री अण्णासाहेब विंचूरकर व बापूसाहेब विंचूरकर यांणीं करसेटजी जमसेटजी शेटसाहेब यांस मेजवानी दिली.

नेमणुका — अजाम आरसकाईम रूकवाई ? ? मत्रीचे ? तेजचे ओवे शनरी मामलेदार यांस उत्तरभागचे रेविन्यू कमिशनरानें त्याच जाग्यावर मुकरर केलें. —

मि. शासल नगरचा डिपुटी कलेक्टर यांस मुंबईचा कलेक्टर तूर्त नेमिलें आहे.

सब आसिस्टंट सरजन बाळकृष्ण चिंतोबा पुण्याचे धर्मार्थ दवाखान्याकडील यांस १० वे अमल पर्यंत रजा वाढविली आहे.

पुण्याचे कलेक्टर आणि माजिस्ट्रेट मि. डंकन डेविड सन साहेब यांस अजारीपणाचे कारणावरून विलायतेस जाण्याकरितां १५ महि-

त्यांनी रजा ता० १२ मानहूपासून मिळाली आहे

नेकनामदार गवरनर इन कौंसलानें मि. आल्बर्ट. ई. डुन्लो यांस मुंबईस प्रशिया सरकारतर्फे अकटिंग कोन्सल कबुल केला आहे.

क्यापटन एफ. डेविस गुजराथ प्रांतचे पल्टणीवरील कम्यांडिंग यांस अमदाबाद, भडोच आणि खेडा या तीन जिल्ह्यांचा असिस्टंट माजिस्ट्रेट नेमला आहे.

अमदाबादचा प्रिन्सिपल सदर अमीन मि. जेम्स किंग याणें आपले कामांचा २१ चार्ज २१मार्चास घेतला.

कराची एथील कस्टमचा डिप्युटी कलेक्टर आणि बंदरचा माजिस्ट्रेट मि. पी. एम. डाकरेल यांस विलायतेस जाण्याची तयारी करण्याकरितां १ महिन्याची रजा मिळाली.

नगरचा फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर मि. एफ. एस. चापम्यान यांस १४वे तारखेपासून विलायतेची तयारी करण्याकरितां १४ मार्चपासून रजा मिळाली.

बेळगांवचा फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर डायली याणें ता० २३ माहे मुदस्त रोजीं चार्ज घेतला.

मुंबईचा अकोटंट जनरलचा फर्स्ट असिस्टंट आणि मि. डे. वी. हान्स सेकंड असिस्टंट, गवरनरजनरलचे हुकुमावरून तूर्त नेमले आहेत.

नगरचा असिस्टंट सरजन जे. जी. फ्रेजर यांस विलायतेस जाण्याचे तयारी करितां १ महिन्याची रजा मिळाली आहे.

मि. टी. पी. आर्मिस्टीड ४थे वर्गाचा एक्झिक्यूटिव इंजिनीयर दक्षण कोंकणांत होता त्याची बदली बेळगांवास असिस्टंट इंजिनीयरचे कामावर करून, तेथें बेळगांव आणि कोल्हापुरचा एक्झिक्यूटिव इंजिनीयर एची हा ल्ड यास नेमला आहे.

कल्याण एथील राहाणारा महम्मद ऊर्फ इमाम बहादर हुसेन तांबोळी हा थोडे दिवसांत एथें पेठेंत लागोपाठ एकामागें एक अशा ६ चोऱ्या केल्या. त्यांत शेवटील चोरींत तो पोलिसास सांपडला. त्याची चौकशी करितां त्याजवर शाबित होऊन एक वर्ष सक्तमजूरीची शिक्षा डिप्युटी माजिस्ट्रेट यांणीं दिली.

एथील पेठ कसबा एथें पोळाचे घरीं तुळई मोडल्यामुळें वरील इमला खालीं आला त्यांत दोन मुलें व एक बायको सांपडलीं होतीं, परंतु ईश्वराचे कृपेनें तीं वांचलीं आहेत.

सर राबर्ट हमिल्टण साहेब विलायतेस जाण्याकरितां इंदुराहून ता० ४ मीनहूस निघणार आहेत, त्यांस कलकत्ता सरकारनें कौंसलदारीची जागा देण्याचा ठराव केला होता परंतु तो त्यांणीं नाकबूल केला आहे.

"अह्मास ता० २२ मार्च रोजीं कम्यांडर इन् चीफ साहेब यांची स्वारी सिमल्यास जाण्याकरितां जाऊन दाखल झाली आहे. त्यांचा बेत अली गडास जाण्याचा आहे असा दिसतो"

झांशीचे आसपास बंडवाले उपद्रव करीत आहेत. तेथील मोठे लोकांस अशी बातमी आहे कीं, तात्या टोपे हा बांडा एथें छपून राहाण्याचा इरादा करीत आहे असें समजतें.

विलायत— एथून डांक २६ फेब्रुआरीपर्यंतची आली आहे. त्यांतील हांशील कीं, तेथील सरकारानें हिंदुस्थानाकडे सात कोटी रुपये कर्ज घेण्याविशींची याद केली आहे. त्यागोष्टीस कोणाकडून नतिकूलता झाली नाहीं. हिंदुस्थानांतील लष्करांची सुधारणा करण्याबाबद कमिशनर नेमले आहेत. त्यांचा त्याविशींचा रपोर्ट तयार झाला आहे. हिंदुस्थानांत ख्रिस्तिधर्माची वृद्धि करण्यापास्तव मिस्तर वारन यांणीं एक ठरावाचा कागद तयार करून पार्लमेंट सभेस हाजर केला होता. तो त्याणें आपला परत घेतला आहे. गेल्या चीनच्या बंडाचे वेळीं ज्याआरमारानें कामगिरी बजावली, त्यास बांटन देण्याविशीं विचार झाला आहे. सरचार्लस ट्रिविलियन मद्रासचा नवीन गवरनर यांची स्वारी येत्या आगबोटींतून निघणार आहे. हिंदुस्तान सरकारचेविरुद्ध महाराज महेश्वरसिंग यांणीं विलायतेस प्रिवि कौन्सलचे दिवाणी पंचांकडे अपील केलें होतें. पंचांनीं त्याच्या तर्फे फैसल्ला केला आहे. हिंदुस्थानचे शिपायांस बांद बांटण्याची याद अद्यापि विलायतेचे हिंदुस्थानचे राज्यकारभार करण्याचे नवीन कौंसिलाचे कचेरींत येऊन दाखल झाली नाहीं; व फीत वटवण्याचा तर अद्यापी निकाल झालाच नाही. लष्करी खात्याचा अजमास काढला आहे तो पाहातां साल गुदस्तपेक्षां साल मजकुरीं थोडीशी वृद्धि त्यांत झालेली आहे. आरमार उत्तम प्रकारें ठेवावें या प्रकरणीं तजविजीव योजना काढण्यासाठीं एक कमेटी नेमलेली आहे. तिणें चौकशी करून रिपोर्ट सरकारास केला. तो प्रसिद्ध झाला आहे. इटलींतल्या संस्थानांतून आस्त्रिया आणि फ्रान्स या दोन्हीं राजांनीं आपआपल्या फौजा काढून घेण्याविशींची कबुलायत केली आहे. त्यावरून निकडेस स्वस्थतेची स्वास उमेद वाटली आहे. लार्ड कौली हा आस्त्रिया देशाचे वायना राजधानीस सल्याचा घाट घालण्याच्या उद्देशार्थ गेला आहे खरा; परंतु अद्यापी फ्रान्स, आस्त्रिया आणि पीडमंट या राज्यांत युद्धार्थ सिद्धतेच्या तयाऱ्यांचीं कामें अद्याप मना झालीं नाहींत. जर्मन देशांतील बहुतेक संस्थान्यांनीं आस्त्रियाचा पक्ष स्विकारण्याची बहुत इच्छा दर्शविली आहे. मिस्तर आर्मस्ट्रांग याणें रैफल्सची म्हणजे पेंचाच्या बंदुकांची युक्ति शोधून काढली. या शोलर्थ त्यास नैटची पदवी सरकारानें देऊन, सरकारचे युद्धाचे रैफल कारखान्याकडील इंजिनीयरचे कामावर नेमलें आहे. अशी बातमी आहे कीं, विलायतेचे राणीचा जेष्टपुत्र आणि प्रुशियाचा प्रिन्स अलबर्ट राजाची कन्या आलेक्झांड्रिया यांचा परस्परें विवाह होणार आहे. ऐर्लंडांतील लष्कर कमी होऊं लागलें आहे. आमेरिकेंतील स्वतंत्र संस्थानांतील गादीची जागा वाशिंगटन तेथें विलायत सरकारचे तर्फेचा वकिलाचे जाग्यावर लार्ड नेपियर साहेब होते त्यांचे मागें लार्ड लैअन्स साहेबांची नेमणुक होऊन ते अमेरिकेस जाण्यासाठीं निघाले.

बंडवाले नेपाळांतून सारपडून तिरहुत प्रांतांत उतरले आहेत व गोरखपुरापासून १० कोशांवर रुमारें पाटणेच्या मार्गांत ही पुष्कळ आहेत. अशी खबर आम्हास मुफसीलैट पत्रावरून कळतें. कलकत्याचे हरकारू पत्रावरून कळतें कीं, छोटा नागपुरापासल्या बखेड्याची मिटवामिटवी होऊं लागल्याची खबर कळते. पुरहतचा पदच्युत राजाचा भाऊ बरकचार याची चायको व दुसऱ्या थोरांच्या कित्येक आप्तां प्रतिबंधांत ठेवल्या आहेत. त्या पदच्युत

राजाचा भाऊ कुंवार व्रजनाथसिंग हा छोटा नागपूर एथील कमिशनरांपाशीं शरण आला आहे. त्याणें त्यास आपलेंच करदपूर एथील छावणींत आणण्यास लोक पाठविले आहेत. आणि त्या अर्जुन राजाचा सासरा इमानी राजा गोरखास यास त्याणें आमला आणण्याकरितां पाठविलें आहे. तो त्याचा जांवाई अद्यापी जंगलांत दडून आहे.

नेपाळचे मुलखांतून ता० १६ मार्च पर्यंतचें वर्तमान आलें आहे त्यावरून समजतें कीं, तेथें अशी बोलवा उठली होती कीं, आमच्या दोन कंपन्या बंडवाल्यांनीं डोंगरांत फडशा करून टाकिल्या आणि दोन तोफा ही घेतल्या.

सदरील अफवा जरी खरी असली तरी त्यांत वर्णन तें काय करावयाचें आहे. कारण कीं. सरकारची फौज शूरत्वानें बेलाशक बंडवाल्यांना पाठलाग करिते. तेव्हां समयविशेष करून एकादे समयीं शत्रुसंख्या फार असून आमची कमी असल्यास सहज घडेल. आतां जेवर बेगम, नाना, बेणीमाधव हे आहेत तोंपर्यंत बंडाचा अगदीं पराभव झाला हें म्हणणें कसें दिसतें त्यास उदाहरण, एकाद्या वणव्यानें रानें जळून नाश झाला आणि त्यास विझवून त्यांत जशा तीन चार ठिणग्या राहून त्यांजवळ गंधकाचा ढीग असला म्हणजे कोणते समयीं काय होईल ही कल्पना करवत नाहीं. तसें हें आहे.

शिंदे सरकारचे मुलखांत चंदेरी म्हणून एक गांव आहे. तेथें सुगोळी गांवीं ता० १३ मार्च रोजीं दोन हजार लोक, त्यांनशीं रावसाहेब जाऊन दाखल झाल्याची खबर अशी सरकारास लागली आहे. शरद्द फौजेवर सरकारच्या टोळ्या रवाना होत आहेत. सागर एथील डिपुटी कमिशनर हे कांहीं लोक घेऊन, जर कदाचित बंडवाले त्या दिशेस झुकले तर त्यांचा बंदोबस्त केला म्हणून डिपुटी कमिशनर सरहद्दीवर आले आहेत

स्मॉल कोर्टांत फौजदारी खटल्यांत तेथील विद्वान जड्ज ज्युरी नेमून अभिप्राय घेत असत. त्या प्रमाणें तेथें थोडे दिवसांवर करानीस निबीसर साहेबानें आपली बायको गोळी घेऊन ठार मारली. त्या अपराधाच्या चौकशीच्या समयीं गोरे लोकांचीच ज्युरी भरली होती. त्या समयीं जड्जानीं ज्युरीवाल्यांस खटला समजावून देऊन अभिप्राय मागितला, त्यावरून त्यांणीं कैदीवर शाबिदी नाहीं असें सांगितलें. त्यावर जड्जानें स्पष्टीकरण विचारलें तरी तेंच उत्तर ज्युरीनें दिलें आणि कैदीवर नाशाबिती झाली.

त्या ज्युरींत अध्यक्ष युरोपियन नेमीत असत, परंतु हल्लीं एका ज्युरींत पारशी यास ज्युरीचे अध्यक्ष नेमिलें होतें.

नगरचा डिपुटी कलेक्टर मि. शावले यास मुंबईस मि. हाचिन्सनचे जाग्यावर अकटिंग नेमिलें आहे. कारण तो एक वर्षाचे रजेवर जाणार आहे. आतां मि. शावलसनी डिपुटीची जागा खालीं होणार आहे असें समजतें.

गमन — श्री० रा० रा० आबासाहेब पटवर्धन यांची स्वारी चिरंजीवसह एथून गेल्या मंगळवारीं मुंबईस गेली आहे.

पुरवणी ज्ञानप्रकाश तारी० २ अप्रेल स० १८५९ ई०

मिस्तर ल्याकेट साहेब दक्षिण महाराष्ट्र देशाचे अगटिंग पोलिटिक्याल एजंट यांनी जमखंडी करा बाबद बेळगाव येथें फेब्रुवारीचे २९ तारखेस केलेलें संभाषण

सद्गृहस्थहो पुष्कळ लोकांस आजचा हा समारंभ व ही सैन्याची कवायत व ठाठमाठ निरर्थक आहे असे वाटण्याचा संभव आहे, परंतु श्रीरामचंद्रराव आपासाहेब जमखिंडीचे अधिकारी यांस सरकारानें आजपर्यंत प्रतिबंधांत ठेवले होते त्यांची आज सुटका केली आहे हे सर्वांस कळविण्याचा या सभेचा मुख्य उद्देश आहे. तसेंच कित्येक मतलबी मनुष्यांनीं निराधार व खोटा बदनाम लोकांस असा पसरविला आहे की, आपासाहेब निरअपराधी असून त्यांस व्यर्थ इजा झाली आहे. तर या प्रकरणी खरा मजकूर लोकांस समजावणें हे सरकारास अवश्य आहे. याकरितां ब्रिगेडियर जनरल जेकब साहेब पोलिटिकल एजंट यांचें अनुमतानें मी खालील गोष्टींचा सरकारी खुलासा आपणास यथामतीनें कळवितों.

१ या तरुण सरदारांस प्रतिबंधांत ठेवण्याचीं कारणें.

२ हे इतकी दिवस प्रतिबंधांत राहाण्याचा निंदतोड सबब.

३ ज्या आधारावरून यांस क्षमा केली व संस्थान परत दिलें तो आहवाल.

गेल्या दोन वर्षांतील आगीबागीच्या व भयानक प्रसंगांतून आमचें नुकसान न होतां आम्ही कसे बचावलों याचें पूर्णज्ञान आम्हांतून चांगल्या माहितगार अशाही थोड्याच लोकांस आहे. त्यावेळीं बंडाच्या आवेशा अव्यवस्था ही प्राणघात ही कुठे सर्व दक्षिण महाराष्ट्र देशभर अतिरिक्त पणानें भिरवत असून तीं फक्त अनुकूल वेळेची वाट पाहत होतीं. कीं जी प्राप्त झाली असती तर त्या भूप्रदेशाचा खराबा करावयास त्याचा क्रोधाग्नी समर्थ झाला असता सन १८५७ चा पर्जन्यकाळ हा लोकांचे अंतःकरणांतून चिरकाल विसरला जाणार नाही. तसाच त्यांतल्या भयानक प्रसंग सरकारास मिळालेले राजनय व ईश्वरी कृपा यांची ही फार दिवस लोकांत आठवण राहील. कानपूर व दिल्ली येथें झालेल्या कत्तली प्रमाणेच बेळगावचे किल्यांत व छावणींत कतल व्हावयाची होती, परंतु आमचे शत्रूंचें नामर्दी व सर्व शक्तिमान परमेश्वराची इच्छा यांच्या योगानें ती सर्व दुःखकारक कृत्यें टळली जाईन हा सुदिन प्राप्त झाला. त्यावेळीं परम विश्वासू व राजनिष्ठ नेटिव बापूसाहेब शास्त्री पुरकर आणि मुतुकुमार बेळगावचे फौजदार या व दुसऱ्या कित्येक लोकांनीं सरकारचा चांगला बचाव केला व मुंबईचे गवरनर लार्ड एलफिनस्टन साहेब यांनीं त्यावेळीं पावसाची सतत धार चालली असतां ११५० मैलांवरून ३०० लोक पाठविले ते व पहिल्या डिटाच मेंटचे ५० लोक असे छावणींत आले आणि ते त्या भयंकर कृत्याची रचना न बसतां लवकरच निर्भय झाले.

सांप्रत ते बंड, ती कारस्थानें व ते घुमणारे बंड ही नाहींशी होईल त्यासर्व प्रकारच्या ज्वाला निःशक्त झाल्या आहेत तरी हा प्रचंड होणार दंगा संपण्या पूर्वी त्यागुन पेर घेण्या करितां यत्न केल्यावांचून राहणार नाहींत, असे वाटतें असो त्यावेळीं गुप्तजासूद देशभर आपल्या कामांत गढून

गेले होते, व तेथील देशी कंपनी पलटणीस फितविण्याकरितां जाऊन चार चालीस होते व त्यांनी अकूक कोल्हापुरास व बेळगांवास जाऊन नवकरी लोकांस, अवंलुचे दिल होण्याचे बोलसरलें केलें होतें त्यावरून कोल्हापुरास तरउघड दुश्मन फिरून दिसून आली. परंतु ब्रिगेडियर जनरल लीगांड जे कव साहेबानीं आपल्या लष्कर व सैन्याची मदत यांच्या योगानें नीमभागच्या जागी दहूत दाबिले, कोल्हापुरची २१ वी नेटिव्ह पायदळ पलटणाबदलण्याचा दिवस लटका ह्मणजे तारीख ३१ जुलै सन १८५७ होय. तो पर्यंत पहिले युरोपियन रिटामेंट बेळगांवास येऊन दाखल झाले. नव्हते. ह्या कोल्हापुरच्या बदल पलटणीनें बेळगावचें २९ वे नेटिव्ह पलटणीस आपसांत सामील करून घेण्याचा प्रयत्न मांडला होता, परंतु त्यांच्या गुप्त आरसुद लोकांपैकीं, एकमेपाल सिंग नावाचा हेर धरिला जाऊन तोफेचें तोंडीं उडाला ह्मणून तो कसाच राहिला. इतक्यांत सावंतवाडीचे राजानें बंडाचें निशाण उभारिलें त्याकारितां सरकारानें त्याचें राज्य घेऊन ते शहर जमीनदोस्त करून त्यास शेकेद केलें. याप्रमाणें दक्षिण महाराष्ट्र देशांत कोल्हापूर बेळगांव व करापूर या ठिकाणीं हे घातक, परंतु अशक्त असे दंगे झाले.

आपण असे ह्मणाला कीं, जमखिंडीकर आपासाहेब अपराधी किंवा निरपराधी हें सांगण्याचे कामांत कोणतील ठोकळ लाचील असण्याचें कारण काय? तर मी आपणास प्रश्न करून त्याचें उत्तर घेतों. हा दंगा उत्पन्न करण्याचे बाबदींत जाहेर लोकांच्या दोक्यास फिरत, त्या कोठील होत्या? व ते लोक कोणाचे पदरचे मगारदार चाकर होते? तर सभ्यहो, ते सर्व जमखिंडीहून आले होते आणि आतां जे आपणामध्यें प्रतिबंधरहित व खुले श्रीमंत रामचंद्रराव आपासाहेब जमखिंडीचे अधिकारी बसले आहेत त्यांनीं नवीन लष्करी लोक चाकरीस ठेवल्या होत्या, ते सर्व हेर होते.

कोल्हापूरचे २७ वे नेटिव्ह पायदळ पलटणीस फितविण्या करितां आलेला शंकर विनराम कर्ने हा जमखिंडीचे रिस्पुकराचे दालिच पलटणीतील शिपाई होता. त्याजबद्दल त्या पलटणीवरील कर माउंट छोटा शिंग याणें कोल्हापूर पलटणच्या सुभेदाराचे नावचें पत्र देऊन त्यास कोल्हापुरास पाठविलें होतें व त्याप्रमाणें तो तेथें जाऊन हा पुढील निरोप घेऊन जमखिंडीस आला आह्मीं आज पासून ८ वे दिवशीं सरकाराशीं बेदिल होऊन खजिना लुटणार आहों, हें आपणांस मी सांगितलें या प्रमाणें ते त्याने सांगल्या दिवशीं सरकारावर चाल करून गेले आणि त्यांनीं तीन मरणकुदेदार साहेब लोक ठार मारिले. शंकररावावकसानें मिस्तर त्याच सेना व ब्रिगेडियर शनारेल जेकब धोंडबेळ गजउवळ व, शेवटीं क्या. ए थरिज याजपाशी ही सर्व गोष्ट कबूल केली आहे. आणि बेळगावचे २९ वे पलटणीस फितविण्याकरितां जे पालशिंग ह्मणून आला होता, कोण? असें विचाराल तर त्यानें ईश्वरीची व आपल्या गुरूची शपत घेऊन त्या पलटणीतील लोकांस असें सांगितलें होते कीं, मी जमखिंडीचे बटालियनचे पलटणीतील शिपाई आहें. आणि तेथील अधिकाऱ्यांनीं मला तुह्मांकडे पाठविलें आहे. सुरपूरचे प्रकरणांत आह्मीं आता मतुम्हांला पुरावाची लाहून चुकलों आहों. तेथील राजानें क्या. फटन टेल

र साहेबांनीं कबूल केलें आहे कीं, जमखिंडीकर यांनीं मला बंड करण्या विषयीं उत्तेजन दिलें. त्या हतभाग्य करापूरकर राजाच्या तोंडचे हे पुढील शब्द आहेत "जमखिंडीकर राजा फार खराब मनुष्य आहे. त्यानें मला पत्रें लिहिलीं त्यांत तुलीं खुशाल या शिवाय दुसरें कांहीं मजकूर नव्हते हे खरें आहे तथापि त्यानें आपल्या गुप्त वातम्या अशा पाठविल्या होत्या कीं, मी बंड करणार आहे व दुसरे ही पुष्कळ राजे सरकारा विरुद्ध उठण्यास तयार आहेत. मी इंग्लिश लोकांस सामील व्हावें काय? या जमखिंडीकरा इतका खराब मनुष्य कोणी ही नसेल तो फारच दुष्ट मनुष्य आहे. त्यानें आंदत पुष्कळ खबरा पाठविल्या व या कामीं सर्वांचा बोजा तोच होय." इत्यादि. सभ्यहो आपणास ठाऊक असेल कीं, तो करापूरकर हतभाग्य, तरुण राजा शेवटीं दुःखानें व्याकूळ व निरुपाय होत्साता आत्मघात करून घेता झाला.

आपण सदरीं लिहिलेल्या गोष्टी विषयीं पुरा विचार करून खरें जें असेल त्या विषयीं खात्री करून घ्यावी असा माझा मनोरथ आहे तरी हा तरुण अधिकारी अपराधी आहे याचा प्रत्यय दाखविण्या करितां आपणास आज निमंत्रण झालें आहे, असें नाहीं. सरकारानें त्याची स्वतंत्रता हरण केली होती ती न्यायाची त्याचीच व त्यासाठीं याचा फाउंडेशन अस्वस्थ देशाची शांतता होई पर्यंत असें करणें गैर वाजवी नव्हतें हे आपणास कळवावें हा च माझा मुख्य हेतु आहे आणखी आज आपणास येथवर येण्याची तसदी दिली तिचें दुसरे कारण असें आहे कीं, हे पुढे प्रकारचे जे लेख छापून प्रसिद्ध झाले आहेत त्याचा खोटसाळ पणा आपल्या नजरे पुढें, आणावा या सभ्य गृहस्थास फारनीच रितीनें वागवून कळला व खळ लोकांचा जो छळ त्यास अटके व अमळ सरकाराशीं स्थल दिलेला हा कज्जा ब्रिटीश राष्ट्रास मज्जा नव्हे पण लज्जा लावण्या सारखा आहे. तसेंच त्याच्या सर्व निरपराधी पणाच्या रास्त कारणाचा जास्त विचार न पाहतां त्यास लाचार करून प्रतिबंधात ठेवलें तेव्हां मागें त्याच्या जिनगीची लूट करून तिला बेनसुद राहा लाखाची तूट आणि ... आपणास निमंत्रण करण्याचें आणखीं एक कारण आहे कीं, जो गृहस्थ जमखिंडीकराचे जीवलग मित्र कडून मारला गेला (म्यानसन साहेब) त्याचा मजकडून मान राखला जावा. तसेंच नरगुंदकरा विषयीं ही मी आपणास कांहीं सुचवावें असें योजिलें आहे तें समजल्यावर आपणास स्पष्ट दिसून येईल कीं, निरंतर म्यानसन साहेबा कडून नरगुंदकर कैद होण्यास श्रीमंत आपासाहेब यांची दगल बाजीच कारण होय.

सभ्य गृहस्थहो! ही मी सांगीतलेल्या जमखिंडीच्या कारस्थानाचा कोल्हापूर, करापूर व बेळगांव या ठिकाणीं फैलावा माजत चालला होता त्या वेळेस ही सरकारानें या तरुण अधिकाऱ्याची स्वतंत्रता याकडे कायम राखिली होती, व याचा मागील अभिलभाव व राजनिष्ठा, या वर पूर्ण भरवसा ठेविला होता, परंतु जेव्हां त्या विषयीं वर लिहिलेला जबर संशय उत्पन्न झाला तेव्हां जमखिंडीकर अर्जेन यांच्या खरे खोटे पणा विषयीं फार बारीक

नें चौकशी करणें मिस्तर म्यानसन साहेबांस भाग पडलें. त्यांनीं जाऊन शोध करितां
या तरुण अधिकाऱ्याची मागील राजनिष्ठा व वर्तणूक यांचा बिघाड झाला असल्या
विषयींचे त्यांस पुष्कळ दाखले व साक्षीदार मिळाले व आपासाहेब मोठ्या प्रचंड लढा
यीच्या कामांत अत्यंत गुप्तपणें गढले आहेत हे ही त्याचे नजरेस आलें. नवीन ओतले
ले तोफांचे गोळे जमिनींत पुरलेले आहेत. व विहिरींतळ्यांत टाकलेले आहेत. कित्ये
क हतीं नवीन केलेले निरखून ठाकिलेले आहेत. तोफा लपविल्या आहेत. हे सर्व त्यांस
आढळून त्यांची शेवटीं अशी खात्री झाली कीं, आतां बंदोबस्तास विलंब लाविला तर देशास
मोठाच धोका येईल. तेव्हां त्यांनीं लागलेच श्रीमंत रामचंद्रराव आपासाहेब यांस कैद करून
बेळगांवास आणून ठेवल्यात दिलें, परंतु असें करण्यांत त्यांस फारच खुषी व कष्ट वाटले, त
थापि त्यांनीं हि बरोबर केलें नाहीं असें कोणास ही वाटणार नाहीं. महान राजसंबंधी अशी बा
बीच्या प्रसंगीं जो गृहस्थ आपले धैर्य व शिताफी दाखवीत नाहीं अथवा जो आपल्या माथा
मारलेल्या कामाविषयीं ही अळमटळम करितो तो त्या नेमलेल्या अधिकारास नालायक
होय. व असा मनुष्य सरकारास गोंधळांत पाडून अपरिहार्य धोका उत्पन्न करील हें खरें आ
हे. त्यावेळी जमखिंडीमध्यें जे कांहीं प्रकार घडून आले ते व म्यानसन साहेब आणि श्रीमंत आ
पासाहेब या उभयतांचें जें संभाषण झालें त्या सर्वांचें मी वर्णन केलें असतें, परंतु भाषण ए
के ठरावर जाऊन मुख्य हेतु सांगावयाचा तसाच राहील. लोकांस समजण्यास हेंच बस आहे कीं,
ज्या गुन्ह्याच्या संशयावरून श्रीमंत आपासाहेब यांस कैद केलें ते हे कीं, त्यावेळीं जमखिंडी हें
दंगा व कारस्थान यांचें निःसंशय माहेरघर झालें होतें. आपासाहेब यानीं मोठ्या प्रचंड लढाईची
तयारी चालविली होती आणि ती जरी अत्यंत गुप्त होती. तरी तिजपासून परिणाम फारच भ
यंकर झाला असता. आणखी दुसरा आरोप त्यांवर असा होता कीं, त्यांनीं ठकबाजी करून
ती तकलादी म्हणून सरकारास भुलथाप दिली.

या प्रमाणें प्रथम गोष्टीचा निकाल करून सरकारानें त्यांस प्रतिबंधांत ठेवण्याची सबब न्या
यास अनुसरून होती किंवा नाहीं याचा विचार आपणावर सोपवून दुसरी गोष्ट "ते चौकशीवां
चून इतके महिने प्रतिबंधांत राहण्याचें कारण काय?" याचा मी खुलासा करितों.

श्रीमंत आपासाहेब यांस तारीख २२ मार्च सन १८५८ इसवी रोजीं बेळगांव येथें सोलजर बंदी
खान्यांत दिलें आणि पुढें म्यानसन साहेब यांवरील पुरावा व साक्षीदार गोळा करण्यास गेले हें
काम सामान्य होतें असें नाहीं व त्या वारदाईच्या तपासास जी दुर्लभ हिकमती होत्या त्याचें चां
गलें ज्ञान मिस्तर म्यानसन वांचून दुसऱ्या कोणा मनुष्यास असेल असें वाटत नाहीं. त्याचें
तेच जाणोत व तेच त्या पार पाडोत दुसऱ्याची ताकत नाहीं. याकरितां त्यांचीं काम गिरी दीर्घ
सुत्रीचा स्वाभाविक गोष्टी त्यापैकींच एक होती. कित्येक माथा मारलेलीं दुसरी कित्येक का
मे होतीं आणि दक्षिण महाराष्ट्र देशांतील दुसरे अधिकाऱ्यांवर डोळा ठेवणें हें एक त्यांचे
आणखी मुख्य काम होतें तरीं त्या सर्वांत नेमलेल्या कामांत ते अतिशय हुषार होते.

आम्हांस एका गृहस्थानें कळविल्यावरून समजतें कीं, सांगली एथें दुसरें कारभारी सरकारानें नेमिले होते. तें आपलें काम घेण्यास एथून गेलें आहेत. श्री·रा·रा· बाळासाहेब मिरजकर यांचा हात घोड्यावरून खालीं पडल्यामुळें सांधा उखळला होता तो हल्लीं बरा होत चालला आहे, त्यास उपाय मेहेरबान जेकब साहेब यांणीं अक्कर पाडून करविला. म्हणून श्रीमंत बाळासाहेब अक्कसाहेब यांचे उपकारी झाले आहेत.

करवीर— मि· रबर्टसन् पोलिटिक्याल ऋसिस्टेंट हे सुवर्डस १५ दिवसांचे रजेवर गेल्या मंगळवारीं निघून गेले. — रावबहादूर रामराव नरसिंह दप्तरदार हे रजेवरून परत येऊन ता० २४ मार्च रोजीं कामावर जाण्याकरितां एथून गेले. — रविवार पासून मंगळवार पावेतों पाऊस पडला आणि वाराही बराच सुटला होता. व·सं·

दुःखदायक— वर्तमी आमच्या आजच्याच अंकाचे १६० वें पृष्ठावर नेपाळाकडील खबर अनमनधपक्याची लिहिली आहे; परंतु इंग्लिशम्यान पत्रांत ३४ वे गोरे पायदळ पल्टणीच्या ठाण्याच्या बाहेरील आंगीं दोन कंपन्या बंडवाल्यांनीं कापल्या. हें खचितपणें लिहिलें आहे. त्या कंपन्या नेपाळचे पाहाडांत होत्या, बंडवाल्यांची एक मोठी टोळी रात्रीं येऊन तिणें हें अचव्याचें कृत्य केलें आहे. हीच खबर १३ वे मार्चाचे लखनौ हेरल्ड पत्रांत लिहिली आहे कीं, त्या दुःखदायक वर्तमानाची घटना ऐकून लिहिलें होतें. परंतु ते अधिक दृष्टिगोचर झालें आहे. ही केवळ घाणेरडी गोष्ट नव्हे, तर मोठ उदासीनतेची होय. असें ऐकतों कीं, आपल्या ठाण्याच्या बाहेरच्या भागाच्या लोकांस आश्चर्य वाटलें. तोरीं तें आश्चर्य सर्वप्रकारें भयंकर होतें, असें दिसतें कीं, बंडवाल्यांची मोठी टोळी ३४ वे गोरे पायदळच्या दोन कंपन्यांना नपरा एथें छावणी करून होत्या. हें शहर नेपाळचे पाहाड आणि बराइच यांचे दरम्यान आहे. तेथें येऊन तीयानें भोपाळचें छावणींतील फौजेनें केलें. असें म्हणतात, तीता त्याची युक्ति तिणें चालविली. बातमी अशी आहे कीं त्या कंपन्यांचे सर्व लोक त्यांणीं कापून टाकिले. परंतु ही अशी गोष्ट होणें मुष्किल आहे. तथापी ही खबर निःसंशय दुःखदायक आहे. अवज्ञ·

विलायत— एथील डांक ३रे मार्च पर्यंतची ३१ मार्चास येऊन दाखल झाली. त्यांतील हांशिल येणे प्रमाणें—

युरोपखंडांत युद्धप्रसंगाची गडबड अद्यापी चाललीच आहे. फ्रान्स, आस्त्रिया आणि पीडमंड या देशांतील सेना सिद्धतेंत कांहीं खळ पडत नाहीं. फराशिसांचे सरकारानें अल्पूस पाहाडाजवळ सेना समूह करण्याचा निश्चय केला आहे असें म्हणतात. फराशिसांचे लयोंस बंदरांचे लष्करापैकीं एक भाग तयार राहिला आहे. जिनोआ आणि स्पिझिआ या शहरीं बचावार्थ तयारीचीं कामें चाललीं आहेत. पीडमंटचे सेनेला इटाली देशांतील चोंहोंकडून खुशीनें आऊन मिळण्यासाठीं मेळेने मेळे जात आहेत. मिलन शहरीं रोज फौज जाऊन पोंचत आहे. फराशिसाचें किंवा आस्त्रियाचें बादशाहानें पोपाचे मुलखांतून आपआपली फौज काढून नेण्याविशीं पोपानें विनंती केली आहे. त्यास रुकार दीधा नूनअद्यापी कोणीही दिला नाहीं, परंतु फ्रेंच सरकारानें आपली फौज रोम राजधानींतून काढण्याविशीं हुकूम केला आहे असें तें सरकार म्हणतें. असें

सांगतात कीं, रोमचें सरकार २०,००० वीस हजार स्वीस् लोकांची फौज वाढवणार आहे. आस्त्रियाचे बादशाहाची आणि लार्ड क्लेली यांची भेट झाली. परंतु त्याणें जी कामगिरी उचलली होती, तिचे फत्तेविशीं कांहीं एक कळलें नाहीं. त्याणें व्हियेना राजधानी २९ सावे मार्च रोजीं सोडिली. फ्रान्स देशांतील लोकांचे मनांतून युद्ध प्रसंग टळावा असें नाहीं. आस्त्रियाचा बादशाहा, नेपल्स, टस्कनी, पारमा व मोदिना या राजांबरोबर विशेष तह करण्याचे कामांत शिरण्याविशीं स्वस्थ राहिला आहे. जर्मन देशांतील वरटेम्बर्ग व फ्रांकफोर्ट राजधान्यांत आस्त्रियास सहाय्य करण्याविशीं विचार झाला आहे. मिलन एथें एका इटालियन मनुष्याचे स्मशान यात्रेची मिरवणूक चालली असतां मोग बखेडा झाला आहे. सुलतान फेताई बादशाहा रुमशाम सरकारच्या जमाबंदी खात्या कडील माजी दिवाण यास कामावरून दूर केला आहे. सर. राबर्ट. एदळी. हमिल्टण बारोनेट यांस मलिकामाअज्जमा राणी सरकार इणें हिंदुस्थानचे गव्हरनर कौंसलांतील कौन्सलदार नेमिलें आहे. ४ थे मार्चास रेपन आगबोट विलायतेहून निघणार आहे. तिजवर हिंदुस्थानाकरितां ९,६९,६८० रुपये आणि चिनेकरितां ४,३३,०६० रुपये एकूण १३,९३,३३० रुपये रवाना होणार आहेत.

हिंदुस्थानांतून लखनौ आणि दिल्लीच्या युद्ध प्रसंगांत जे आफीसर वगैरे घायाळ झाले होते त्यांस विलायतेस पाठवण्याकरितां रवानगी झाली होती. त्या प्रमाणें विलायतेस ता० ३ मार्च रोजीं जाऊन दाखल झाले. त्यांत चार कमिशंड आफिसर १६९ आणि वगैरे आहेत. त्यांत ८ बायका आणि १० मुलें आहेत. तीं जहाजांतून जात असतांना तीन जणांचा जन्म आणि ९ जणांचा मृत्यु झाला. यांतून कितिएक नवकरीच्या उपयोगांतून गेले आहेत. या रणांत जखमी झालेल्या शूरांस तेथील डाक्टर लोक दवादारू देण्याची व्यवस्था करीत आहेत. असें होमन्यूज वरून समजतें.

चीन—एथून १० वे मार्च पर्यंतची डांक आली त्यावरून समजतें कीं, आरमारावरील मुख्य सेनापति सिमोरसाहेब यांस हांगकांग शहरचे व्यापाऱ्यांनीं प्रत्येकीं एक एक रुपयाचें तार नजर केलें आहे. व मोठमोठीं घराणीं आहेत, त्यांच्या प्रत्येक घराण्यानें दोन हजार रुपये नजर दिले. या खेरीज कित्येक बाहेरचे लोकही नजराणे आसाहेबांस देणार आहेत. यावरून नजराण्याची रक्कम आसाहेबांची सहस्त्रावधींची होईल असें दिसतें. तिकडेस दंगाबगेरे कांहींएक हल्लीं नसून व्यापार क्रमानें यथास्थित वसत चाललें आहे.

बाहार रुब्यांत दानापूर शहर आहे, तेथील खबर फिनिक्स पत्रांत आहे कीं नेपाळचा सेनाधिपती जंग बहादूर यास त्याचे पुतण्यानें गार मारल्याची बातमी उडाली आहे. दुसरी खबर आहे कीं, जंग बहादूर याची बहिण जगदीशपूरचा अमरसिंग यास दिली आहे. हा कुवरसिंगाचा पुतण्या आहे असें समजतें. सदरहू खबर जंगाची कळतांच तांबडतोब दानापुराहून १९ वे गोरे पल्टणीचा भाग रवाना होऊन तिरहुतच्या परगण्यांत तीन कंपन्या आहेत, त्यांस मदत करण्याकरितां ता० १८ मार्च रोजीं ते तेथून रवाना झाले. फ्रे.

ता० १९ मार्च रोजीं रणमलसिंग व फरजीद अली यांचे हाताखालीं बाहीं बंडवाल्यांची दोघी

बर्ध्याचे दक्षणेस १९ कोसांवर वगीमगांहून निघून अंतऱ्यावर तळ देऊन होते. ता० १७ वीस कोसीचे पूर्वेस ४ कोसांवर सुमारे १५० बंडवाले शिपायी लोक इंग्रजी बंदुका बांधून जात होते. ता० १८ वीस कांहीं बंडवाले बर्धाहून निघून मिरजापूर प्रांताच्या नैऋत्येस येऊन त्यांणीं कोनशांचे ठाणेवरील कमिशनेर यांचा बंगला केरा एथें होता तो जाळून कोळसे केले. परंतु त्यांत मनुष्यमात्र जखमी झालें नाहीं. सदरहू रणमस्तसिंग हा रेवाचे राज्यांतील एक सरदार आहे. व ज्या समयीं जबलपूरचे रेलवेचे सरवेयर लोकांवर मार पडला त्यांत हा मारेकऱ्यांचा सरदार होता.

हल्लीं रेव्यांत अगर रेव्याचे प्रांतांत आसपास जी फौज आहे ती तेथील मुलखांत स्वस्थता ठेवण्यापुरती नाहीं. क्यापटन आसबर्न याचे नवीन भरतीचे लोकांबरोबर बंडवाल्यांनीं लढायी केली त्यांत जे बंडवाले कैदी करून आणिले आहेत त्यांचे सांगण्यांत असें आहे कीं, बंडवाल्यांच्या या टोळीचा बेत हजारीबाग व तिरहुत यांमधून नेपाळांत जावयाचा होता. परंतु हजारीबाग एथें गोरे लोकांचें पल्टण आहे. तेव्हां तसें सडून येण्याचें मुष्किल आहे.

न्यूरेम्स पत्रांत फिरोजशाची हकिकत लिहिली आहे. त्यांवरून कळतें कीं, हा मिरजा नाझीम याचा पुत्र आहे. मिरजा नाझीम हा शाहा अलुम बादशाहाचा नातू. शाहा अलुम यास सन् १८०३ साली मराठी लोकांचे हातून सरकारानें सोडवलें होतें. फिरोजशाहा याची आई [illegible] बेगम ही मिरजा मंगो म्हणजे दिल्लीचा बादशाहा आकबरशाहा याची मुलगी आहे. अकबरशाहा याणें हल्लींचा बंडवाला बाहादूरशाहा [illegible] राज्य केलें. फिरोजशाहाचा बाप मृत पावल्यावर त्याची आई रूपानें व अकलेनें प्रसिद्ध होती तिणें मिरजा इला ही बक्ष याज बरोबर निका केला. तेव्हां त्याणें फिरोजशाहा याचा प्रतिपाळ करून शिक्षा लाविली. फिरोजशाहा हा मकेहून आऊन तुरतच परत आला. आणि लागलाच हिंदुस्थानांत दंगा होऊन त्यांणीं महूचे छावणींतील बंडवाले शिपायी यांशीं मिलाफ केला. हल्लीं फिरोजशाहा याची आई बेगम ही दिल्लीपासून ४ कोसांवर एक पीरस्थान आहे तेथें राहात आहे. फिरोजशाहा हा दोलक मनाचा असून त्यास लेखन विद्येची आवड आहे. व दिल्लीचे राजपुत्र जसे खुशालींत निमग्न होते तसा हा नाहीं.

ता० २४ मार्चचे फ्रेंड आफ इंडिया पत्रावरून कळतें कीं, ता० २७ फेब्रुआरी रोजीं ५० गोरे खलाशी व आसामच्या पायदळ पल्टणीच्या दोन कंपन्या यांचा आंबेर नावाचे पाहाडी लोकांबरोबर देबुगड किल्ल्यापासून १५ कोसांवर लढायी झाली. त्यांत नेहमी प्रमाणें गोरे लोकांसच काम करावें लागलें.

त्यांत त्यांणीं बंडवाल्यांचे दोन गांव घेऊन जाळून टाकिले. आणि त्या समयीं २० गोरे लोक विषयुक्त तिरांच्या माऱ्यानें जखमी झाले त्यांत १ मेला. ही लढायी होण्याचें कारण कीं, एका जातीचे पाहाडी लोक इंग्रज सरकारचे दोस्त होते त्यांजवर त्यांणीं कितीएक वेळ हल्ले केले सबब त्यांस शिक्षा करण्याकरितां तिकडे इंग्रज सरकारचे लोक रवाना करणें जरूर झालें.

रावसाहेब ता० १३ वी मार्च रोजीं नेरेउचे प्रांतांत गेले होते. त्यांजबरोबरच पंधरा कोसांवर फिरो

राहा होता, व त्याचें गणें चंदेरीचे संगतीत होतें. यावरून तीन ही सरदारांचा पुन्हः मिलाफ झाला असेल.

खानबहादूर बरेलीचा नबाब हा हल्लीं ओदेच्या ईशान्येस खेरगडचे जंगलांत असल्याची बातमी आहे.

निजाम— सरकारचे मुलखांतले संपूर्ण लोक सरकाराशीं नाखुष झाले आहेत, व बहुतकरून निजामाचे पदरचे शिपाई लोक बोभाटगा करतील असें दिल्ली ग्याझिटांत एकबर आहे. त्यावरून कळतें कांहीं दिवसा मागें जनरल सरह्यू रोज साहेब जालना व हिंगोली यांचे दरम्यान फोजे सह गेल्यामुळें तेथील दंगा दबला गेला होता. हल्लीं ही आरब व रोहिले लोक त्या देशांत आहेत, आणि ते आपसांतच भांडतात. या कारणानें तो दंगा बंद आहे. आरब लोक जरी सरकारास तसदी देतात, तरी ते परदेशी लोक असून तेथील राहाणारां प्रमाणें आहेत; म्हणून ते सरकारास उपयोगीं आहेत. हे सदरील कउवे लोक निजामास नाखुष आहेत. तात्पर्य सदरील सर्व गोष्टी बहुधा घडून येण्या जोग्या आहेत. इंग्रेज सरकारचें दक्षिण हिंदुस्थानांत जितकें सैन्य आहे तितकें, तितके न्यून कोठें ही नाहीं. आतां ज्यापेक्षां तेथें लोकांची नाखुषीचीं कित्येक चिन्हें दिसलीं आहेत, त्यापेक्षां सरकारानें या वरून बेपर्वा राहूं नये असें दिसतें.

सदर दिवाणी अदालत— हिणें पुणें जिल्ह्यांतील सर्व दिवाणी कोर्टांस ता० २० अप्रेल पासून ओहा आगस्टाची रजा दिली आहे, आणि अहंमदनगर जिल्ह्यांतील सर्व दिवाणी कोर्टांस ६ आगस्टाची रजा ४ थे एप्रेल पासून दिली आहे.

आगमन— मेहेरबान खरसेटजी जमसेटजी शेट यांची सह कुटुंब सह परिवार येथें गेल्या बुधवारीं मुंबईहून आली आहे.

एथील कलेक्टरांची आणि नगरच्या हुजूर डिपुटीची अशा दोन अगारंग जागा त्या आज रज्यांत खाली झाल्या आहेत.

एथील सदर अमीन कोर्टांत वादीनें प्रतिवादीचें घर गणेश पेठेंतील हुकूम त्याच्या वरून लिलाव केलें त्यांत मालकाचा वाल होता तो लिलाव करणारानें कपट करून कमी किमतीस लिलाव केला. आम्हीं मागें लिहून कळविलें आहे त्याचा अखेर निकाल जडजांनीं केला कीं हा लिलाव करणाराची गफलत आहे असें नजरेस आल्यावरून त्यांस कामा वरून बडतर्फ करण्याचा हुकूम केल्यावरून दिवाणींत लिलावचे समयीं गफलत होते अशीं उदाहरणें प्रायः आमचे समजण्यांत येतात. कारण हेंच असेल कीं, ते लिलावें जशीं प्रसिद्धपणें व्हावीं, तशीं होत नाहींत असें म्हणण्यास चिंता नाहीं. वर्तमानपत्रांत अथवा स्थावर मालाची तरी जाहिरात प्रसिद्ध झाल्यास त्या लिलावाचे ठिकाणीं नेमल्या वेळीं लोक जाऊन मालाची किंमत जास्त वाढून बिन बोभाट काम होईल. या विषयीं मेहेरबान जडज कीज साहेब यांणीं पूर्वीं जरी हुकूम केला आहे त्याचें मात्र अमल मुनसफांनीं जरूर देऊन, वादीचें नुकसान न होईल असें करावें म्हणजे सरकारचा हेतु पूर्ण होईल.

हें पत्र पुणें एथें ता० कृ० अ० रा० यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश

पुणे-गुरुवार ता० ७ एप्रील सन १८५९ इसवी

ज्ञानप्रकाश तारीख ७ एप्रील

पुण्यातील नगाराम चंद्र मारवाडी याणे विश्वास खंडेराव रास्ते व रा० रा० निळकंठ राव गोवींद खासगीवाले याणीं फितूर केला अशी फिर्याद केली होती तिची चौकशीदरम्यान खासगीवाले याणीं सदर दिवाणी अदालतीस अर्ज केला कीं, जे काम दिवाणींत चालत आहे, त्याचा निकाल झाल्या सेरीज तोंच खटला फौजदारीत चालत आहे, ह्मणोन अर्ज केला त्याजवरून सदर अदालतीने येथील जडज्यास लिहिल्या वरून एथील माजिस्त्रेटाकडेस तो खटला कमी केला असे ऐकतो व दुसरे असें समजले आहे कीं, या कामात फिर्यादी याणें खोटी फिर्याद केली असा शक उत्पन्न झाला आहे असे ह्मणतात.

आह्मास दिसते कीं, एथील १७वी पलटण वा ली घोडे स्वाराची गोरी पलटण ही झासीस जाण्याचे तयारीत आहे.

सर च्यार लस् त्रिवेलीयन मद्रासेस नवीन गवरनराची नेमणूक झाली होती, त्याणी ता० २८ मार्च रोजी कामाची शपत घेतली.

प्रयागचे सरकारी ग्याजिटावरून समजते कीं, फत्तेगडच्या नवाब याणे राज्य द्रोह केला त्याच्या गुन्ह्याची चौकशी होऊन सरकाराकडेस तो खालसा गेला आहे. त्याची स्थावर आणि जंगम माल यांचे लिलाव होणार आहेत.

मेहरबान डंकन डेविडसन साहेब याणीं फर्स्ट साहेबांस कामाचा चार्ज देण्याची सुरवात कालपासून केली आहे ते ता० ९ मिनहूस पुण्याहून जाणार असें ऐकतो.

कोणी पाठविलेला मजकूर—"पुण्यास रा० रा० बाबाजी नाईक केळकर सावकार यांची धर्मावर भक्ती विशेष आहे, कारण त्याणीं आज पावेतो लक्षावधी रुपये खर्च केले आहेत, हाली दररोज पांच रुपये गरीबास देण्यास आरंभ केला आहे, व ते बहुत करून सिधर्म नाम संवत्सर भर असा धर्मीदाव करणार आहेत, हे ऐकून मला संतोष झाला आहे तो मी आपणास कळवीत आहे"

पुण्यांत आज च्यार दिवसा मागे येक भरी वशफ उठली कीं, बहिणास चांदणी भेटली व करितां भायाने आप आपल्या बहिणीस मांगील वर्षीचे आत जाऊन भेटावे कदाचित तसे न केल्यास पुढें भायाने बहिणीस तीन वर्षे भेटूनये ह्मणोन कुणबी लोक खण घेऊन बहिणीस भेटून ही एकल्या भाऊ बीज कुणबी लोकानी बेहुनेक केली ये विषई संपूर्ण वर्तमान शोध करून जे लाभले आहे ते पुढील पत्री प्रसिद्ध करू.

कानपूर शहरास १८५७ साली बंडवाल्यांहीं वेढा घातला होता त्यावेळेस तेथील रसडेन्सींतजी बारच्याही २२ पायदळ पलटण होती तिला आतां इंग्लंडास परत जाण्याविषयीं सरकार हुकूम झाला आहे, व त्याप्रमाणें पलटण लवकरच यादेशांतून परत आपल्यास देशाकडेस निघून जावयाची आहे. या पलटणीपैकीं किती माणसें लखनूर, कानपूर वगैरे ठिकाणीं बंडाच्या झपाट्यांत मरण पावलें त्याचा तपशील गेल्या मार्च महिन्याच्या १९ व्या तारखेच्या "न्यूटेम्स" नामक वर्तमानपत्रांत लिहिला आहे तो येणेंप्रमाणें— ५ आफिसर आणि ११ सोजर इतके लोक जुनच्या २० व्या तारखेस चिनहटच्या लढाईंत ठार झाले, २ आफिसर आणि ८२ सोजर इतक्या लोकांची कानपुरास कत्तल झाली; ७ आफिसर आणि १६९ सोजर इतके लोक दुसऱ्या लढायांत किंवा लढाईमध्ये लागलेल्या जखमा मुळें ठार मेले. ६२ सोजर रसिडेंदसीला बंडवाल्यांचा वेढा पडला होता त्यावेळेस आजारी पडून मेले आणि ११९ सोजर जखमी झाले. याशिवाय पलटणीतील लोकांच्या बायका आणि सहा मुलें इतकीं माणसें रसिडेन्सींमध्यें आजारी पडून मेलीं. आणि ५८ बायका व ५६ मुलें इतक्यांची कानपुरास कत्तल झाली.

धू०

कोणी लिहून पाठविलेला मजकूर

फणस वाडी निवासी ब्राह्मणाचा मुलगा. गोविंद विष्णू ह्या नावें करून तारीख २७ रोजी विलायतेस मेहरबान टकर साहेब यांचे बरोबर विद्याभ्यास करण्यास निघोन गेला होता, मेस्तर टकर यांचे मनांत या मुलास चांगले रीतीनें विद्या शिकवून मोठ्या हुद्यावर आणावयाचें आहे. मुंबई इलाख्यांतून ब्राह्मणाचा मुलगा विद्याभ्यास करण्याकरितां गेला हें सुलभ उदाहरण गोविंद याणें करून दाखविलें. गोविंद हा एल्फिन्स्टन विद्यालयाचे पहिले वर्गांत इंग्रजी विद्या शिकत असे, याणे आपले वर्गांत नंबर वर ठेवावा. याचे जाण्यानें त्याचे वर्गांतील मुलांस वाईट वाटलें, इतकेंच नव्हे; परंतु त्या शाळेंतील प्रत्येक मुलास वाईट वाटलें आहे, याचे आईबापनें मोठे उत्साहानें त्यास विलायतेस जाण्याची परवानगी दिली, याची आई व बापही जरी मागील चालीचीं माणसें असलीं, तथापि त्यांणीं आपले मुलास विद्ये करितां विलायतेस पाठवून दिला, हें उदाहरण सुधारलेल्या मनुष्यापेक्षां चांगलें करून दाखविलें. यांत संशय नाहीं. हा मुलगा विलायतेस जाण्यापूर्वीं रामचंद्र बाळकृष्णजी दप्तरदार याचे कडे भोजनास असे. रामचंद्रजी याणें मोठ्या धैर्यानें मुलास आपले घरीं राहूं देऊन विलायतेस जाण्याचे वेळीं फार चांगली बंदोबस्त केली, यामुळें त्याचें ही काम स्तुत्य आहे. या मुलास टकर साहेब हे महिन्या पासून मदत करीत असत. व त्याच प्रमाणें मिस्तर अर्स्कीन हे ही करित असत. गोविंद याणें जसें उदाहरण करून दाखविलें, तसे सुधारलेलें मनुष्यांनीं आपलें मुलांस विद्येकरितां पाठवून दाखवावें. नेटीव लोकांचीं मुलें विलायतेस जाऊन हुशार झालीं, म्हणजे कितीयेक जुने चालीचे साहेब यांचे मनांत नेटीव लोकांचा मेंदु इंग्लिश लोकांचे मेंदूहून विद्या संपूर्ण करण्यास कमी आहे हें जाईल.

मध्य हिंदुस्तानांतून— टेलिग्राफचे कर्तेयास पत्र आलें आहे, त्यांतील मजकूर बिनपशील तात्या टोपे, रावसाहेब आणि फिरोजशाह यांणीं आपले बरोबरचे बंडवाल्या सहित जनरल मिचल साहेब यांजपाशीं कांहीं ठराव करतो अ

सा बाहणा दारावून सुमारें २०० लोक त्यांचे स्वाधीन होण्यास पाठविले, परंतु आपण स्वतः तीस तीस चाळीस चाळीस मैलाच्या मजला करून अश्याचा गोळा वगळून काहीं दिवसांपर्यंत अगदी नाहिसे झाले, असें दाखविले; परंतू सेकसुर गडचे जंगलांत आहेत, अशी लवकरच सरकारास बातमी लागली. कारण त्यांनीं समसाबादचे जंगला जवळ सरकारचा येक अंबादान गांव लुटून जाळून टाकला, आणि तेथील मुख्य मुख्य लोक धरून त्यांशीं पुष्कळ पैसा दिल्यास सोडून द्यावें, अशा इराद्यानें त्यांस आपल्या बरोबर चालविले. या बंडवाल्यां जवळ पैसा नाहीं; सबब ही त्यांशीं युक्ती पैसा काढण्याची नवीनच काढली आहे.

गांव गनांचे लोक असे बोलतात कीं, हे बंडवाले मोठ्या विपत्तींत आहेत; परंतू त्यांची संख्या लोक मानितात त्यापेक्षा अधीक आहे. त्यांनीं कुच करण्याची रिती वस्तादगिरीची आहे तेणें करून त्यांचे घोडे लवकरच थकून गैरउपयोगी होतात; हल्लीं त्यांज पाशीं थोडसे घोडे आहेत, परंतू त्यांस नाल नाहींत, सबब त्यांस वेंधाउ रस्त्यांतून घायें फिरावें लागतें, ह्मणून घोड्यांच्या नरम पायांचे रक्षण होण्याकरितां पायांस चिंध्या बांधल्या आहेत.

सदरहू बंडवाले यांचे लोकांची अशी स्थिती झाली आहे, सबबाल्या पैकीं बहुत करून लोक साळणीवर स्वार झाले आहेत. त्यांजवळ शिरस्त्र पांघरूणें वगैरे नाहींत. कितीयेकांस पागोटीं सुद्धां नाहींत. त्यांचे शिंगडे रिकामे आहेत. त्यांज पाशीं दारूगोळी वगैरे काहीं नाहिं. त्यांस खाण्यास अन्न चांगलें मिळत नाहिं, आणि उरखमामुळें पुष्कळ लोके बेजार आहेत.

शाहाजादा फिरोजशाहा यांस ताप लागला आहे, ह्मणोन तो खाटेवर लश्करा बरोबर चालतो. त्याच्या बरोबरचे बंडवाल्यांत गळव्याचा आजार फार झाला आहे, व ते हवालदीलही झाले आहेत. दोन दिवसांपूर्वीं एक स्वार त्यांचे लश्करांतून चाळीस स्वारांनिशीं ग्रामचे शहरचे चौकी वरील पाहारेकऱ्यास शरण आला याणें संपूर्ण इंग्रजां मध्यें बंडवाल्यांशीं नवकरी केली. बंडवाल्यां बराबर काहीं थोड्या बायका आहेत. त्या लुटीच्या पैकीं ही त्यांज बराबर असतांत. राणी साहेब यांचे माफीचे जाहिरनाम्याची कलमे या बंडवाल्या मध्यें प्रसिद्ध करण्याची हर एक तजवीज चालविली आहे. व सर ह्यूरोज हे जर तिकडेस लवकरच जातील तर या बंडवाल्यांचे घडे लवकरच भरतील.

टेलियाफचे— समजण्यांत आलें आहे कीं, झांशी येथील बंडवाल्यांचे पुढाऱ्यां पैकीं चत्रशिंग आणि बक्तशिंग हे आपण लॉर्ड नच्चे स्वामि... ह्मणोन शरण आले आहेत. उसदब येथें पांचवी पंजाबची पायदळ पलटण आहे. तीस नेपाळचे सरहद्दीवर रवाना करणार आहेत. ह्मणोन तिणें कुकूमहोसांचे कुच करावें ह्मणोन हुकूम झाला आणि मसूरू येथें ले. राबर्ट फ्रांसिस हरिसन एकुण नवदोचे गोऱ्या पलटणी वरील हे तारीख २६ मार्च रोजीं मरण पावला.

गोरखपूर— येथून तारीख २० मार्चीची बातमी आली आहे कीं, बंडवाले हे नेपाळचे मुलखांतील गांवाची लुटालूट करून जाळपोळ करून टाकीत आहेत. गेल्या सोमवारीं त्यांनीं येक मोगलबाजार जाळून फस्त केला.

जंगबाहदूर यांचे आपली फौज टुंगवा कडेस
नेयाली आहे ह्मणोन बंडवाले आपल्या मार्गी
स लागतील. सांप्रदार येथें काही गोरे लोक आ
जचे ईन दाखल होतील अशी वाट पाहात आ
हे वातसेच त्या मार्गे कडून ही येत आहेत आणी
आज्ञा करीत आहो कीं, ते सर्व आजवर लष्कर
जावोल असें ह्मिक्र त्याजकडून समजतें.

सितापूर, हाउ—येथून ता० १९ मार्चची
बातमी बंबे ग्याजिटांत आहे तिजवरून कलेज.
ते ऐवज साहेबास ता० १८ रोजी रात्री बंडवाल्यांनी
गाठल्यावरून त्यास फैसिना येथून मधून जा
वे लागलें. त्याज बरोबर गडमा होत्या व एक
अजारी इतका त्याकुळ होता कीं आरत जिथा
त्यावरून ही हालण्याची ताकत नव्हती सद
रहू साहेब यांस १४ कोसांची मजल फेर घेऊ
न करावी लागली; वाटेत त्यास पुन्हा बंडवा
ल्यांनी घेरलें परंतु त्याज बरोबर हिंदु व
मुसलमान व सांथालचे लोक असे कुमक्तीचे
लोक होते ह्मणोन त्यांचे शरीराचा बचाव झा
ला कारण कीं, सांथालचे लोकांनीं हर एक प्र
कारे त्यांस इजा पोचवू दिली नाहीं व काहीं मुस
मान त्याज बरोबर काहीं कोसपर्यंत पोंचवा
वयास गेले होते या साहेबास मदत कुदेना आ
णि गोपकदा येथें यांनी जातीचे लोक आहेत
त्यांणीं त्याज बरोबर सांथलचे लोक मिळवून
दिले असें असतां ही चमत्कार हा कीं, बंडवाले
हे आकाशांतून पडल्या प्रमाणें अकस्मात या
साहेबावर येऊन पडले. सबब या साहेबास
आपली सर्व चीजवस्त सोडून जीव बचाव
ण्या करितां पळून जावे लागले.

बंडवाले हे जंगलांत होते त्यांची संख्या
अमुकच आहे यांचा अंदाज करितां आला
नाहीं परंतु त्यांच्या डोंगावर टोप्या घेऊन
त्याजवर तांबडे पागोटें गुंडाळलेली दिसत
होतीं सदरहू साहेबाचा पक्का मरहला आणि तो
अत्यंत अवस्थेचा अजारी त्याचे संरक्षण
करण्याची त्यास फिकीर नसती तर बंडवाले
केवढे भयंकर आहेत हें पाहण्या करितां सा
हेब ठिकाव धरून राहिले असते.

कराचीहून—२६ मार्चची खबर आली
आहे कीं, तेथें २२वी पलटण येऊन तिसरी गो
री पायदळचे पलटण ही महूस जाण्यास आहे
मुंबईहून ६४वे गोरे पलटणीचे ७५० लोक क
राचीस १५ चा मिनहूस रवाना होणार होते मुरा
रे छावणीहून मुंबईचे तोफखान्या कडील
२ तोफा आणि काहीं लोक सिंधीस ता० २७ मि
नहूस दाखल झाले ता० २८ रोजी सकाळीं ६व्या
पलटणीची २री कंपनी ६ तोफांनिशीं मुद्धूहून ला
हेरीस जाण्या करितां सिंधीस आले आहेत मुद्धू
हूनता० २४ मार्चची खबर कळली आहे कीं, बिव
रा येथें आज पांच दिवस ६१वीच्या कंपन्या ९२वी
पलटण येणार ह्मणोन खोळंबून राहिल्या होत्या
परंतु आजच त्या तीन कंपन्या येऊन आपल्या
जामीस जाण्यास निघाल्या मुद्धूहीसोबीर लोकां
स हुकूम जाणा आहे कारण ते पेशाविज़े यो जिंन
स मिळतो ७८वी येथे येऊन पोचली आहे येथें हवा
अतिशय उष्ण होत चालली आहे ६१वी पलटण
मालेगावांस रवाना होऊन तेथील कराचीस जा
णार आहे.

नंबर १० चा तोफखाना व ७१-८९ नंबराच्या पल
टणीस ता० १ एप्रेल पासून मुंबई लष्करांतून बंगाल ख
त्यांत बदली केली आहे.

हें पत्र कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांनी आपल्या छापखान्यांत छा० के.

ज्ञानप्रकाश.

शहर पुणें.

…११ एप्रिल सन् १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाशाची एकत्रा.

मद्रासाची खबर सिंधीवरून तारिख ६ मीनहूची तारिख ८ मीनहूस आली आहे कीं, राजा मानसिंग याचे मदतीनें ता० ५ मीनहूस अस्तमानीं तात्या टोपे यास पकडून छावणींत ठेवला आहे. —इंदुराहून ता० ६ मीनहूची खबर अशी आली आहे कीं, पंजांतील अग्रगण्य रावसाहेब आणि फिरोजशाहा यांचे हाता खालील सैन्याची बडोद्या पाशीं मीहुलजिनूआ म्हणून उत्तरेच्या बाजूस ६ कोसांवर ठिकाण आहे. तेथें युद्ध होऊन शत्रूचे तीनशांवर मारले गेले. सरकारचेही थोडेसे लोक मारले गेले आहेत.

सदरीलवरून पाहातां तात्यास चैत्र शु० २ चे रात्रीं धरल्याची बातमी आली आहे, तेव्हां तात्याला पक्केपणानें दिवसास ओळखून तीन आहे, अशी खबर येण्याची आम्हीं वाट पाहात आहों.

संथालीचे प्रांतांत बंडवाले घुसले आहेत, म्हणून कलकत्यापासून ६० कोसांवर सुशिरताबादचा माजिस्त्रेट त्याजवर गेला आहे. ह.

ता० ११ एप्रिल सोमवार सन् १८५९ ईसवीस ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापिला.

ज्यो ऐष आरामांत वाशिलकेस थोडीशी कमाई होईल. याचें त्यांस वाईट व आपल्यास चांगलें वाटल्यावांचून राहाणार नाहीं.

आमचे दिशेकडेल पाटणा (पटणें) म्हणून एक शहर आहे. तेथून एक पत्र नुतनच आलें आहे त्यावरून टेलिग्राफाचे समजण्यांत आलें आहे कीं बंडवाल्यांचे ४० पासून ५० हजार लढाऊ लोक गंडकी नदी पुनः उतरून पश्चिमे कडेस वळले आहेत. दुसरें एक वर्तमान असें समजलें आहे कीं, बेगम …णें जंगबहादूर यास असें सांगून पाठविलें कीं, …ी आपची फौज घेऊन नेपाळच्या मुलखांतून …ती यावरून निघून जाणार आहें. आतां आमचे …चणारांस बितिआ म्हणजे कोणते ठिकाणीं जागा …हे हें कळवीत आहों. कीं, बितिया हें एक शहर …शाचें उत्तरेस सुमारें ७० कोसांवर आहे. त्या बितेया शहरापासून नेपाळची राजधानी काठमांडु …सुमारें ६० कोसांवर पाहाडांत आहे.

आम्हीं मागील पत्रांत नेपाळचे मुलखांतून बंड…ल्यांनीं नानगारा येथील इंग्रजी नौकीवर छापा …रून त्यापैकीं गोरे लोकांच्या दोन कंपन्या अजि…द मारून टाकल्या, असें वर्तमान लिहिलें हो… परंतु आतांकडे तथ्य वर्तमान आलें आहे त्यावरून समजतें कीं, जी वाईट बातमी पूर्वी आली ती …णी मनुष्यानें कंडी उडवल्यावरून प्रसिद्ध झा…ली. व लखनौचे नवीन पत्रकारानें ही घेतली। …ती तें पत्र चोहोंकडेस गेल्यावरून …बातमीचा

जेरबाकडून, त्याचे आपली फौज डोंगरा कडेस नेयोली आहे, सबब बंडवाले आपल्या मार्गास लागतील, हे हुद्दार येथें काही गोरे लोक आणजे ईन दाखल होतील असी वाट पाहात आहे. व त्यासेच त्यामध्ये कडून ही येत आहेत. आम्ही आशा करीत आहो कीं, ते सर्व आजकाल लाकर जावोत असें इंग्लिश त्यानकडून समजते.

सितोसा हाऊ — येथून ता० ११ मार्चची बातमी, बंडे ग्याजिवात् आहे, तिजवरून समजते, ऐका साहेबास ता० १८ रोजी रात्रीं बंडवाल्यांनी गाठल्यावरून त्यास फेसिना येथून पळून जावें लागलें. त्याजबरोबर गडका होता व एक अजारी इतका त्याजकडे होता, कीं, त्याच दिवसा त्यावरून ही [illegible] सदरहू साहेब यांस १८ कोसांची मजल फेर घेई न करावी लागली, वादेत त्यास पुन्हा बंडवाल्यांनी घेरलें परंतु त्याज बराबर हिंदु व मुसलमान व संथालचे लोक असें पुष्कळ लोक होते, म्हणोन त्यांचे शरीराचा बचाव झाला. कारण कीं, संथालचे लोकांनीं एक प्रकारे त्यास इजा पोंचू दिली नाहीं व काही मुसलमान त्याज बरोबर काहीं [illegible] पर्यंत पोंचवा वयास गेले होते. या साहेबास मदत करणारे आणि गोपकदा येथें त्याच जातीचे लोक आहेत. त्यांणि त्याज बरोबर संथालचे लोक मिळवून दिले असें असतां ही चमत्कार हा कीं, बंडवाले हे अकाशांतून पडल्या प्रमाणे अकस्मात या साहेबावर येऊन पडले, सबब या साहेबास आपली सर्व चीजवस्त सोडून जीव बचावण्या करितां पळून जावें लागलें.

बंडवाले हे जंगलांत होते, यांची संख्या

अद्याप [illegible] आहे, याचा अंदाज करितां आला नाहीं [illegible] लोंच्यो [illegible] वर टोप्या असून

ज्ञानप्रकाश.

पुस्त० १ वर्ष ११ — शहर पुणें.

पुणें — शनवार तारीख ९ माहे एप्रिल सन १८५९ ईसवी.

पत्राची किंमत रुपये.

९॥ अगाऊ दिल्यास. १० दरसाल.

जाहिरात.

क्यांडी कृत इंग्लिश व मराठी कोशाचा संक्षेप त्या ग्रंथाबद्दल अगाऊ वर्गणी चालत्या महिन्या च्या अखेरपर्यंत मात्र घेतली जाईल.

मुंबई ता० ५ मार्च) (सही) बाबा पदमणजी
सन १८५९ ईसवी)

सूचना — सोलापुरांत मंगळवार पेठेंत मारुतीचे जवळ सखाराम लक्ष्मण खरे पुणेकर यांचे दुकानीं ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत तयार झालेला गाल मुलुकी कौल सवाल जबाबाची बुकें वगैरे एथील दराप्रमाणें तेथें मिळतील.

ज्ञानप्रकाश ता० ९ एप्रिल १८५९.

वदंता — अशी ऐकतों कीं, सरकार सनदी कामगारांचे पगार मोठे आहेत, ते चतुर्थांश कमी करावे असा विचार काहीं करीत आहे, व लष्करी गोरे लोकांस लष्करची नोकरी खेरीज करून दिवाणी नोकऱ्या सरकार देतें. ती ही वहिवाट मोडून त्यांच्या जागीं दिवाणी सनदी नोकर नेमावे, असा विशीं ही विचार करीत आहे. ही वदंता खरी असेल तर हल्लीं सिविलियन अथवा दिवाणी आणि मिलिटरी अथवा लष्करी साहेब यास जे एका माणसाच्या ओझ्या पुरतें किंवा त्याहून अधिक पगार दरमहा दरमहा मिळतात त्यांस आतां कमी पगार पोचूं लागेल. येणेंकरून त्यां-

च्या ऐषआरामांस वशिलकेस थोडीशी कमताई येईल. याचें त्यांस वाईट व आपल्यास चांगलें वाटल्यावांचून राहाणार नाहीं.

आग्नेये दिशेकडेस पाटणा (पटणें) म्हणून एक शहर आहे. तेथून एक पत्र नुतनच आलें आहे त्यावरून टेलिग्राफचे समजण्यांत आलें आहे कीं बंडवाल्यांचे ४० पासून ५० हजार लढाऊ लोक गंडकी नदी पुनः उतरून पश्चिमे कडेस वळले आहेत. दुसरें एक वर्तमान असें समजलें आहे कीं, बेगम इणें जंगबहादूर यास असें सांगून पाठविलें कीं, मी आपली फौज घेऊन नेपाळच्या मुलखांतून बितिया यावरून निघून जाणार आहें. आतां आमचे वाचणारांस बितिआ म्हणजे कोणते ठिकाणीं जागा आहे हें कळवीत आहों कीं, बितिया हें एक शहर काशीचे उत्तरेस सुमारें ७० कोसांवर आहे. त्या बितिया शहरापासून नेपाळची राजधानी काठमांडु हें सुमारें ६० कोसांवर पहाडांत आहे.

आम्हीं मागील पत्रांत नेपाळचे मुलखांतून बंडवाल्यांनीं नानपारा एथील इंग्रजी चौकीवर छापा मारून त्यापैकीं गोरे लोकांच्या दोन कंपन्या अजिबात मारून टाकल्या, असें वर्तमान लिहिलें होतें, परंतु आलीकडे तथ्य वर्तमान आलें आहे त्यावरून समजतें कीं, जी वाईट बातमी पूर्वी आली ती कोणी मनुष्यानें कंडी उडवल्यावरून प्रसिद्ध झाली. व लखनौचे नवीन पत्रकारानें ही घेतली. आणि तें पत्र चोहोंकडेस गेल्यावरून त्या बातमीचा

कारण असार झाला, परंतु या गोष्टीचा खरी करीतीनें शोध करतां ती बातमी सर्व खोटी आहे. बंड वाले नानपारावर मुळींच आले नाहींत, व असें साहासिक कर्म करण्याची त्यांची छाती नव्हे. ते अगदीं बेदिल झालेले असून त्यांची संख्या ५००० सात हजारां पेक्षां अधिक नाहींत. कदाचित् त्यांजबरोबर बाजार बुणगें मिळून सर्व दाहा हजारांची संख्या होईल. परंतु हे लोक आपला जीव वांचवण्याकरितां नेपाळचे राज्यांत इकडे तिकडे फिरत आहेत.

नेमणुका — क्याप्टन अंडरसन यांणीं गायकवाड कांटिंजेंटच्या घोडेस्वारांच्या फौजेवरील कमांडेंटच्या कामाचा चार्ज ता० ३१ मार्च रोजीं घेतला. —

मि० स्लाकरायर, सर्वेनें अक्टिंग एजंट यांणीं ता० २ मीनहूस चार्ज परत घेतला.

नेकनामदार गवरनर इन कौंसलानें मेहेरबान होऊन मि० नाना मोरोजी पुण्याचे डिप्युटी माजिस्त्रेट यांस सन् १८५१ चा आक्ट ५ वर हुकूम माजिस्त्रेटचे कामाचा पूर्ण अखत्यार दिला.

मि० क्याप्टन नगरचे आक्टिंग जडज यांस या महिन्याचे ४ थे तारखे पासून २ महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

सन् १८५९ चा आक्ट ६ वर हुकूम क्याप्टन बार, क्याप्टन शार्ट, क्याप्टन ब्रुक, ले० लीथेसर, मि० उली यांस भाव नगरचे ठाकूरचे प्रांतांत असिस्टंट माजिस्त्रेट नेमलें आहे.

क्या० उनस्कविली यांस शिकारपूरचे जुडिशियल डिपुटी माजिस्त्रेट याणीं कराचीस काम चालवावें.

ले० ग्रीफीथ उत्तर भागचे इनाम कमिशनर यांस विलायतेस जाण्याच्या तयारीकरितां रजा मिळाली आहे.

मि० बेल यांस ठाण्याचे सुपरिंटेंडेंट पैमाषीचे काम दिलें आहे व त्यांणीं कल्याण आणि भिवंडी येथील ठराव करावे.

मि० अशबर्नर खेड्याचे कलेक्टरीचे पहिले असिस्टंट कलेक्टर यांस ता० २२ अप्रेल पासून २० दिवसांची रजा मिळाली आहे.

मि० शावल यांस मुंबईचे अक्टिंग कलेक्टर आणि स्टेशनरी डिपार्टमेंटावर नेमून त्यांणीं ता० २ मीनहूस कामाचा चार्ज घेतला.

खालीं लिहिलेले असिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट नेमले आहेत व रजा मिळाली आहेत ते.

नगरास. मि० डगलस सेकंड, मि० शेफर्ड गैर हजर आहेत तो पर्यंत मि० अंडरसन सुपरन्यूमररी सेकंड. — मि० रामचंद्र अमृत दुगल यांस मि० शावलचे जागीं हुजूर डिपुटी कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट.

सुरतेस — मि० बारोडैल सेकंड. —

सोलापूर — मि० बोसानकेट सेकंड. —

हैदराबादेस — मि० इलफिन्स्टन दुसऱ्या प्रतीचे डिप्युटी कलेक्टर. मि० मेकडानल्ड ३ ऱ्या प्रतीचे डिप्युटी.

कराचीस — मि० जार्ज उड ३ ऱ्या प्रतीचे डिपुटी.

शिकारपूर — मि० डाली ३ ऱ्या प्रतीचे डिपुटी.

बेळगांवास — रेमन्ड वेस्ट थर्ड असिस्टंट यांस १ महिन्याची रजा.

साताऱ्यास — मेकफार्लन सुपरन्यूमररी थर्ड असिस्टंट यांचे ताब्यांत विजापूर आणि खानापूर तालुके दिले आहेत. मि० फरग्यूसन यांस सातारचे कलेक्टराकडेस देऊन हिंदुस्थानी भाषेचा अभ्यास करण्याकरितां महाबळेश्वरास जाण्याची परवानगी आली.

मि. हाथवे खानदेशचे पेशावरचा त्यांतील असिस्टं यांस आजारीपणामुळें १ महिन्याची रजा मिळाली.

उत्तरभागचे रेविन्यू कमिशनरांकडून अज्जम-जी शेरबजी उलफारचे पहिल्या प्रतीचे मामलेदार, आणि अज्जम माणशंकर रघुनाथदास चिकोडीचे प्रोवेशनरी मामलेदार यांस आपआपले जाग्यावरचे मुकरर केले आहेत.

नवीनजकात.—हिंदुस्थानांत बंडें होऊं लागल्यापासून इंग्रज सरकारास मनस्वी खर्च होऊन २१,००,००,००० एकवीस क्रोड रुपये कर्ज झालें आहे. म्हणून सरकारानें आतां परदेशाहून या देशास येणाऱ्या आणि या देशांतून परदेशास जाणाऱ्या मालावर पहिल्यापेक्षां अधिक जकात बसविली आहे. परदेशाहून येणाऱ्या मालापैकीं सोनें, रुपें, नाणें, रत्नें, मोतीं, धान्य, कडधान्य(?), घोडीं वगैरे जनावरें, बर्फ, खाणींतील कोळसे, कोक, विटा, खडू, धोंडे (संगमरवरी व घडीव खेरीज करून) कापूस, लोंहकर, पुस्तकें, आणि एथील रहणारीं व जमिनीचें उत्पन्न वाढवणारीं यंत्रें यांवर कांहीं जकात नाहीं. परंतु कापसाचें व लोंहकरीचें सूत यांवर शेंकडा ५ रुपये प्रमाणें. आणि चहा, काफी, तंबाखू, व तिजपासून झालेले सर्व पदार्थ, दारवा(?), दालचिनी, मिरीं, लवंगा, जायफळ, व जायपत्री, हे मसाल्याचे पदार्थ, [illegible], सांबण्या, रुमाल(?), टोप्या, मोजे, [illegible] मिठायी, तेल, विलायती पनीर, डुकराचें खारलेलें मांस वगैरे खाद्य, सुगंध द्रव्यें, आगिने, पत्ते व पत्त्याचें सामान, यांवर शेंकडा २० रुपये प्रमाणें आणि कित्येक प्रकारच्या मद्यांवर दर ग्यालनास चार आणे, कित्येकांवर दर ग्यालनास १ रुपये, आणि कित्येकांवर ३ रुपये प्रमाणें, आणि या खेरीज जे दुसरे माल येतील त्यांवर शेंकडा १० रुपये प्रमाणें जकात घेतली जाईल. या देशाहून परदेशास जाणाऱ्या मालापैकीं सोनें, रुपें, नाणें, रत्नें, मोतीं, जनावरें, पुस्तकें, नकाशे, चित्रें कापूस, लोंहकर, साखर, रम, मद्य, तंबाखू व तिजपासून झालेले सर्व प्रकार व रेशम, यांवर जकात नाहीं. परंतु धान्य व कडधान्य(?) यांवर दर मणास दोन आणे, निळीवर दर मणास ३ रुपये, लाखेवर शेंकडा ४ रु. आणि या खेरीज दुसऱ्या पदार्थांवर शेंकडा ३ रुपये प्रमाणें जकात घेतली जाईल. अफूच्या दर पेटीस ९० रुपये जकात घेण्याचा ठराव तर या ठरावाच्या आगोदरच झाला आहे. या ठरावावरून लोकांस जाचक(?) वाटेल खरें, पण ज्यापेक्षां हें बंडामुळें झालें, त्यापेक्षां त्यांनीं सरकाराला दोष न लाविता बंडखोरांस लावावा हें योग्य आहे. (इंग्र.)

करनल मेलविल मिलिटरी सक्रटार हे रजेवर जाणार आहेत. त्यांचे कामावर क्याप्टन न्यारिएल मुंबईचे इंजिनीयर नेमले असें समजतें.

नेकनामदार गवरनर इन कौंसलानें मेहेरबान होऊन मि. नाना मोरोजी पुण्याचे हुजूर डिपुटी माजिस्त्रेट यांस माजिस्त्रेटचा पूर्ण अखत्यार ७ वर्षें उत्तम प्रकारें काम केल्याची खात्री झाल्यावरून दिला. यांस हा अधिकार पूर्ण मिळाल्याचें ऐकून बहुतांस संतोष होईल. यांणीं एलफिन्स्टन विद्यालयांत अभ्यास केला नंतर ठाण्याचे इंग्लिश स्कूल मास्तर आणि कोल्हापुरास राजकीय कामांत महाराजांचे शिरस्तेदार(?) अशीं कामें केलीं नंतर सोलापुराहून एथें ७ वर्षें हे पुण्यास राहून आल्याने हुजूर डिपुटीचें कधीं कधीं हुजूर माजिस्त्रेटचें काम केलें हें ऐकून आम्हांस बहुत संतोष झाला आहे.

कोल्हापुरकर राण्यांचे घरीं चोरी झाल्याचें त्यांचे कारभाऱ्यांनीं बहुत दिवसांनीं पोलिसास समजाविल्यावरून चौकशी सुरू आहे.

शीकलोकांची गुप्तमसलत.— एका जुने शीक पल्टणीचा, कर्नेल्ड चेतसिंग आणि बुधसिंग नांवें कोणी एक धर्माधिकारी या उभयतांनीं बंडास उत्तेजन देण्याविषयींची एक गुप्त मसलत मोठ्या खबरदारीनें चालविली होती, ती हल्लीं उघडकीस आली आहे. या उभय सरकारांचे घरांतून मसलती फैलावलेले कांहीं कागद व भविष्य लेखन चमत्कारिक रीतीनें लिहिलेलें आढळलें. "इसवी सन १८६३ चे सालीं ख्रिस्तिमतानुसाऱ्यांचा विध्वंस होईल, व इंग्लिश लोकांचे बायकांस शीक लोक आपल्या घरांत बटकी करून ठेवतील, आणि लोकांस मुख्य अधिकार मिळतील." असें भविष्य जबलपूर एथील कोणी एका शिकानें लिहिलें, असें त्याचें म्हणणें आहे. त्या भविष्याचा बराच फैलावा झाला आहे. चेतसिंग आणि बुधसिंग या उभयतांस पांच पांच वर्षांची काळ्या पाण्याची शिक्षा दिली आहे. शिपायी लोकांपेक्षां रयतेच्या मनांत ही मसलत फारच बिंबली गेली आहे. शीक लोकांची प्रजा इतकी अंधी आहे कीं, जर कारितां त्यांचे मनांत गोष्ट भरली गेली तर ते कांहींतरी नुकसान केल्यावांचून राहाणार नाहींत, असें फ्रेंड आफ इंडिया पत्राधारें कळतें. ह.

सर राबर्ट हमिल्टण साहेब इंदूरचे रसिदंट यांस कलकत्याचे कौंसलांत मि. मांटगोमरी हे कौंसलदार होते, त्यांस पंजाबांत कमिशनर नेमलें यामुळें ती जागा खालीं झाली आहे. त्या जाग्यावर त्याची नेमणूक सरकारानें केली परंतु ती जागा त्यांणीं नाकबूल केली, आणि विलायतेस जाण्याकरितां मुंबईस ता. १० मीनहूस इंदुराहून येण्याकरितां निघाले आहेत. यांस एतद्देशीय राजे यांची माहिती रसिदंट त्या प्रांतांत फार दिवस असल्यामुळें झाली आहे. त्यांस पोंचवण्याकरितां यांचे लोक मुंबईस ही गेले आहेत. या समयीं तुकोजीराव महाराज होळकर ही या साहेबांचे रवानगी करितां मुंबईस गेले असते; परंतु बहुत करून त्या प्रांतींतील व्यवस्था आणि राजकारभार कारभाऱ्यांवरच सोंपून जाणें हें प्रशस्त नाहीं, सबब महाराज मुंबईपर्यंत पोंचवण्याच्या उद्योगांत पडले नाहींत असें दिसतें. त्यांचे जाण्यानें तिकडील राजे रजवाडे ज्यांस यांच्या कारकीर्दीचा अनुभव आहे त्यांस दुःख होईल. परंतु त्यांणीं या साहेबाबद्दल त्यांचे स्मरणार्थ कांहींतरी लोकोपयोगी काम करावें असें आमचें म्हणणें आहे.

गमन— एथील कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट मि. डेविडसन यांणीं आपले कामाचा चार्ज गेल्या बुधवारीं फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट मि. केंबाल यास देऊन काल रोजीं मुंबईस स्वारी गेली. एथील इनाम कमिशनर लेफटनेंट ग्रिफिथ यांणीं आपले कामाचा चार्ज गेल्या शनवारीं देऊन स्वारी परवांचे रोजीं एथून मुंबईस गेली. त्या दोन्ही स्वाऱ्या १२ वे मानहूस विलायतेस जाण्याकरितां आगबोटीवर चढतील असें दिसतें.

मुक्तता— एथील अदालतींतलें माजी दप्तररक्षक रा. पांडुरंग महादेव काळे व अदालतीचे एक माजी वकील रा. गणेश सदाशिव जोशी यांस दप्तरांतील मुद्याचे कागदांत दगाबाजी केल्याचे अपराधावरून ५ वर्षांची सक्तमजुरीची शिक्षा मिळाली होती. त्या दोघां कैद्यांची मुदत पुरी होऊन त्यांस गेल्या सोमवारीं म्हणजे वर्षप्रतिपदेच्या दिवशीं सोडलें.

मि० लाकेट साहेब द० म० दे० अ० पोलिटक्याल एजेंट यांणीं केलेलें संभाषण पुढें चालू

त्यांनीं त्या प्रांतातील जाहागीरदार लोकांच्या राज निष्ठा व वर्तणुकी, या विषयींचे संभाषण राखलें आपल्या खासगी पेटींत इतर कागद पत्रांत दाखल करून ठेविलें होते. नरगुंदकर सरकारे विरुद्ध उठला आहे अशी यांस खबर लागल्या वरून त्यास उपदेश करून तळ्यावर आणण्या करितां हे साहेब तिकडे जात होते तो वाटेत थोडक्या लोकानिशीं हे एकाठिकाणीं राजा गुफा पास जसतां बंडवाल्यांनीं येऊन यांस ठार मारिलें व याची चीजवस्त ही पेटी खेरिज करून सर्व लुटून नेली. तेव्हां सर्व दक्षिण महाराष्ट्र देशभर दंग्याचा अकांत झाला. आणि पोलिटिकल एजंटीचे जागा रिकामी पडली त्यावेळेस मजकडे उत्तरे कडील संस्थानाची देखरेख करण्याचें काम होतें आणि ते तशा प्रसंगीं तें सोडून इकडे लक्ष देण्यांस एक अवराची फुरसत कामास आली नसती ह्मणून सरकारानी मिस्तर म्यान सनचे जाग्यावर क्या० स्नेिडर यास नेमिले त्यानीं नरगुंदास जाऊन बंडवाल्यास धरून बांधून मारून उडवून देऊन शांतता केली व तेथें इंग्रेज सरकारचा अमल स्थापिला तो पर्यंत आह्मा उभयतास जमखिंडीकर प्रकरणाकडे लक्ष देण्यास अवसर झाला नाही इतक्या गोष्टींत सालगुदस्ताच्या जुलै महिना अखेर होऊन गेला पुढें म्यानसन साहेबानीं चौकशी केलेले कागद पत्र आह्मीं पाहु लागलों तो मिळेनात इतक्यांत नरगुंदचे किल्यात दस्त ऐवजाची ही पेटी शाबूद मिळाली हीत सर्व कागद पत्र होतें, परंतु काय चमत्कार कीं, इतर पुष्कळ पुडकीं त्यांत असून फक्त जमखिंडीकर प्रकरणी कागद पत्र अजिबाद नाहिसें झालें. हे कृत्य मिस्तर म्यानसन साहेबांचा घात झाला त्या ठिकाणीं घडलें असावें. तेव्हां या कामाचा निकाल तर झाला पाहिजे आणि तो करावयास कागद पत्रांचा तर आधार नाहीं या करितां जमखिंडी कडील साक्षी पुरावे आणावे असा बेत केला; कारण सरकाचा सक्त प्रबल होता कीं यातरुण सरदाराची चौकशी झाल्यावांचून किंवा विनाकारण यांस एक दिवस ही जास्ती प्रतिबंध असूनये ह्मणून क्या० एथरिज साहेब यांस जमखिंडीस जाऊन साक्षी मिळवण्याच्या विशेष कामा करितां पुनः नेमिले त्यानें आपणा बरोबर सहा शिपाई व चार स्वार घेऊन बेळगांव सोडिलें त्यावेळीं हें काम मोठ्या प्रयासाचें होतें, एवढेंच नाहीं त्यांत धोकाहि विशेष होता, त्या जमखिंडीतील फितुरी व शंकाहीन ब्राह्मणा लोकांच्या जाळ्यांत हा एकटा युरोपियन सरदार गेला होता ज्या सर्वांचा मुख्य हेतु कीं, आपल्या अधिकाऱ्याची फरकोद्धावी आणवी क्याप्टन साहेबास तेथें जाऊन अशा मनुष्याच्या विरुद्ध साक्षी मिळवावयाच्या होत्या कीं, जो आमचे जीव व आमचे कुटुंबाचा मान याचे विरुद्ध दुष्ट कट करण्याचे संशय मुळें प्रतिबंधात राहिला आहे; आणि तशावेळीं त्या साहेबानें तेथें जाऊन जमखिंडी बटालियन पलटणीतील बंद पैकी शिपाई व दुसरे लोक यांचे आर्जव प्रार्थना किंवा मिनत्या करून तुह्मी आपल्या धन्यांवर दोषारोप आणण्यांत मला मदत द्या असें त्यांस ह्मटलें. आमेल काय? क्याप्टन एथरिज तेथें जाऊन वकिला सारिखा वागला

पुरवणी

नाहीं तो सेना सभ्य व मर्द शिपाई यांचा ह्यामानें वागला आणि अतिशय खटपट व श्रम करून त्याने पुन: मि० मानसन साहेबानी मिळविलेले सर्व दाखले पुन: काबिज केले आणि छोटाशिंग त्याप त्तनीवरील कम्यांडंट जो कोल्हापूर, बेळगांव आणि कराचूर येथील दंग्याचा पुढारी व बीरपार तो होता त्यास त्या जमखिंडीच्या सर्व बदफैली लोकां समक्ष कवायतीच्या जाग्यावर फांशी दिले. हा छोटाशिंग मोठा गानक, शूर व शिकलेला असा होता. यांचे जमखिंडी मध्यें मोठे वतन होते हा इंग्रज सरकारचा पूर्वील दावेदार होता. आणि माझा शेजारीं बसलेल्या या तरुण अधिकाऱ्यांच्या तो अत्यंत मित्र होता या मनुष्याचा वध झाल्यानें लोकांच्या सुखात सलणारा एक कांटाच दूर झाला मला असें वाटलें.

क्यापटन एथरिज साहेबाचे तपासाचे काम संपत आहे व देशाची स्वस्थता होत आहे त्यास रास सरकारांतून श्रीमंत अपासाहेब कचाटाच्या प्रतिबंधातून मुक्त होईत किंचित्मात्र विराम पावण्या करितां वेंगुर्ल्यास रवाना झाले. तर सभ्य हो या गृहस्थावर वर्तमानपत्रकर्त्यांच्या रागाटा प्रमाणें निर्दयपणा आणि जुलुम तो काय झाला? जमखिंडी हे रणांगण माजविलें होतें की काय? किंवा दंगा आणि प्राणघात यांचा जमखिंडीत प्रळय चालविला होता काय? आता मी याच विषयावर पुष्कळ बोलून आपले चित्त अस्वस्थ करूं इच्छित नाही वर लिहिल्या प्रमाणें क्यापटन एथरिज साहेबाकडील ते प्रयासाचें सर्व काम आटपल्या वर त्यानीं ते सर्व मजकडे दिले नंतर मी या खटल्याची चौकशी करण्याच्या तयारीस लागलों आणि इतर सर्व कामे एकीकडे ठेऊन मी हा खटला सरकारच्या विचारा करितां त्याजकडे गेल्या नवंबरच्या १०वे तारखेस आपले रिपोर्ट सह वर्तमान रवाना केला.

सभ्य हो आता आपणास एवढेंच सांगणे राहिलें आहे कीं, राणी सरकारच्या दया शांतीचा नीं भरलेला जो जाहिरनामा प्रसिद्ध झाला त्यावरून श्रीमंत आपासाहेब यांस पूर्ण क्षमा मिळाली आहे सरकारची जी लोक प्रीती आहे, तिज विषयीं ब्राह्मण लोकांची जी गैरसमजूत आहे, तिला वर्तमानपत्रकर्त्यांनीं जर अनुमोदन दिले नाही तर या दक्षिण महाराष्ट्र देशांत त्या जाहिरनाम्याच्यां अतिशय उपयोग होईल लार्ड एल्फिन्स्टन साहेबानी माझा रिपोर्ट बराबर गेलेले कागद मनलावून वाचले आणि त्यांतील छोटाशिंग प्रकरण व या तरुण अधिकाऱ्याचे ते दीर्घ प्रयत्न ही पाहून त्यास मोठा अचंबा वाटला गव्हनर साहेबानीं त्या जाहीरनाम्यातील माफीच्या कलमाचा शब्दश: अर्थ पाहता त्यास असे वाटलें की, ही गोष्ट माफीच्या बाहेर आहे, तेव्हा हा खटला मनन करून असें ठरविलें कीं, हा तरुण अधिकारी बंडाचा पुढारी व प्रवर्तक आहे तेव्हा त्यास फक्त जिवाची मात्र माफी मिळावी परंतु त्यानी असा विचार केला कीं, या तरुण अपराध्याचे सर्व दोष माफ करून राणी साहेबांच्या कृपा प्रमाणें जाहीरनाम्याचा अर्थ जनप्रकार जो प्रसिद्ध करावा, म्हणून त्यांनी त्यास यांच्या मागील सर्व स्वतंत्रता बक्षीस केल्या आणि यांची जमखिंडी जहागिरी आणि सर्व मालमत्ता त्यास द्यावी आणि याने आपली वर्तणूक या पुढें चोरस ठेवावी. लष्करी खर्च बात बेतानें ठेवावा आणि किल्ले गढ्या पाडून टाकावा असा.

ठराव केला. व यांत सरकार खुष झाले आहे. जमखिंडीकर यांस नवीन किल्ले बांधण्यास प्रतिबंध केला आहे व त्यांच्या सर्व तोफा व लष्करासंबंधी हरएक सामान सरकारात घेतलें आहे आणि त्यापुढें यांस पोलिटिकल कमिशनर यांनीं ठेऊन दिलेल्या नियमित सैन्याच्या मर्यादेंत ठेविलें जाईल आणि यांनीं आपल्या सैन्याची कांहीं संख्या वाढविली किंवा लष्करी सामानांत भर केली तर त्याचा यांस उघड जबाब द्यावा लागून त्याबाबद एकदम यांची जहागीर ही सरकारांत घेण्याचा हुकूम केला जाईल. असा ठराव केला आहे आणखी दुसरें त्याचें जमखिंडी एथील खजिन्यातून जो पैसा खर्च झाला आहे तो त्याचा त्यांस दिला जाईल. असें ठरलें आहे. तेव्हां आतां त्याचा वर्तमानपत्रकर्त्या मित्रांनीं जे त्यांचे दहा लक्ष रुपये चोरीस गेले म्हणून छापिलें आहे त्याचा खरेपणाचा जबाब त्यांचे तेच त्यांजकडून घेऊं सकतील.

हे सभ्य गृहस्थ हो ह्या वेळ पर्यंत मी केलेले संभाषण आपण लक्ष लावून श्रवण केलें याबाबद मी आपले आभार मानितों.

टेलिग्राफकर्त्याचा अभिप्राय– मुंबई सरकार, व जमखिंडीचे अधिकारी यांच्या स्थितीचा पालट झाला; म्हणजे दुसऱ्याची मुक्तता झाली आणि पहिल्यानें आपला बचाव केला. मुंबईस स्टांडर्ड पत्रकर्ता आणि बेळगावास मि. लार्केट पोलिटिकल एजंट यांनीं मुंबई सरकाराकडून झालेली गोष्ट साजरी करण्या विषयी करवले तितके प्रयत्न केले, परंतु हिंदुस्तानचे लोक आणि इंग्लंडची पार्लमेंट सभा यांच्या न्याय दृष्टी पुढून मुंबई सरकारानें यथेच्छ केलेल्या या ग्रामेंच्या जुलुमी कामाचा दोष त्यांवरून उडून जाण्यास या बनावट सर्कीटा पेक्षा खऱ्या प्रकाराची आवश्यकता विशेष आहे आमचा बंधु (स्टांडर्डकर्ता) मुंबई सरकारची राज्यरिती न्यायी आहे असें दाखविण्या करितां बारमहा प्रमाणें सरकारी कागदपत्रांचे दाखले त्याचें वजन न पाहतां व त्याविषयीं विचार न करितां व अगदी रास्त आहेत असें कबूल करितो आणि निःसंशयपणानें त्या आळ घालणारा प्रमाणें उभय पक्षीं साक्षी रहित ते दोषारोप व ते कागदपत्र भरवसा ठेवण्यास पात्र आहेत अशी त्या विषयीं शिफारस करितो. सरकारास या बाबदीत आपला निरपराधीपणा खरा करून दाखविण्यास फार श्रम पडले, व स्टांडर्ड कर्त्यास ही लोकांचे मनांत पुढें ती सचोटी ठसावी या करितां शब्दालंकाराचा खर्च फार करावा लागला, आतां कोणीं आम्हांस शब्दानीं टोचिलें, किंवा आमची निंदा केली अथवा नाकांत काड्या घातल्या तथापि आम्ही रास्त मार्गापासून तिळप्राय ढळणार नाहीं. हे सर्वास ठाऊक असावे कीं, या कामीं फार मोठी चूक झाली ती अशी कीं, या सभ्य तरुण सरदारांस फार दुष्ट रितीनें वागविलें आणि त्याची फार निर्भत्सना केली. आता स्टांडर्ड कर्त्याचें लिहिणें सयुक्तिक नाही तेव्हां त्यावर जबाब देण्याचें कारणच नाहीं. तथापि त्यानें निश्चयाचे म्हणून जे लेख लिहिले आहेत तेही निराधार आहेत हे दाखविण्या करितां त्यातील एकाचा थोडा मासला दाखवितों त्यावरून त्यानें ते दीर्घ प्रयत्नानें रचलेले सर्व मकरुड केवळ पोकळ आहे असें लोकांचे लक्षात सहज येईल.

ज॰ मि॰

इनामकमिटी— हिंदुस्तानांत गोरे लोकांची वसाहत करावी किंवा कसें ह्या विषयींचा विचार करण्या करितां मागें एक दां विलायत सरकारचा हुकुमावरून कमीटी नेमली होती त्या वेळीं त्या नामावित वाद-विवाद यांचप्रमाणें होऊन कमेटीस रजा मिळाली. हल्ली त्याच कमेटीला पुनः सरकार बोलावणे झालें आणि त्यांत आस्त किमिशनर नेमिले आहेत आणखी विलायतेचा गेल्या आगबोटींतून खबर आली आहे कीं, मेहेरबान कप्तान कोपर साहेब बहादूर यांणी विलायतेस मेहेरबान वार्डीन साहेब बाहादूर यांणी हिंदुस्तानचे राज्य कारभाराचे कामांत चौकशी करीते वेळी सरकारमार्फत चालली असलीं इनाम कमिशनर अथवा इनाम किमिटी या संबंधी साक्ष दिली. त्या साक्षीचे विरुद्ध अथवा खंडनार्थ आपले इलाख्याचे सरकारी डेप्युटी त्या वरील अधिकारी कोपर साहेब यांणी एक रपोर्ट केला तो मुंबई सरकाराने छापून प्रसिद्ध केला आहे त्या रिपोर्टाचें तेच तेथे कांहीं एक तेज न पडतां विलायतेस हिंदुस्तानचा राज्य कारभार करण्या करितां नवीन कौन्सिल स्थापिले आहे त्याचे मुख्याध्यक्ष लार्ड स्टॅन्ले साहेब यांची अशी खात्री होऊन गेली आहे कीं, असा अपहारक विचार बहुत काळ पर्यंत चालू देणें या पासून असें अनहीत आहे असें ऐकतो विलायतेचे लंडन नामे राजधानींतून एका गृहस्तानें १८वे फेब्रुआरी गुदस्तचें पत्र पुण्यांतील एका गृहस्थास पाठविलें आहे. त्यांतील मजकूर इनाम कमिटी संबंधी खाली घेतला आहे तो जे कोणी अपहार करणारे खाते मोडावे अशी इच्छा करणारे असतील त्यांस बहुत संतोष होईल. यांत संशय नाही.

"कप्तान कोपर साहेब यांचे विचार फसून आनरेबल वार्डिन साहेब यांची गोरे लोकांची वसाहत हिंदुस्थानांत करावी किंवा कसे या बाबतींत विचार करणारे कमिटी पुढें साक्ष झाली आहे त्यावरून आणि कर्नाटक प्रांती जो दंगा झाला तो सरकारी सर्व खात्यांपैकीं, याच निर्दय खात्याचें कामकाज चालू लागल्यामुळें निःसंशय झाला असें सरकारी मुक्तेचर रपोर्ट तिकडे रवाना झाले आहेत. त्यावरून लार्ड स्टॅन्ले यांची खात्री झाली आहे. हे एकून तुम्हास संतोष झाल्यावाचून राहणार नाहीं आणखी लार्ड स्टॅन्लीची खात्री होण्यासाठीं सतराचे नरगुंद कारचे प्रकरण येऊन दाखल झाले त्यावरून तर वार्डिन साहेबांचे अभिप्राय चांगलेच आधारभूत झाले आणखी ज्यांस एक गोष्ट, त्या संस्थानाचा इनाम कमिशनरकडून अपहार झाल्या बद्दलचें त्या प्रकरणांत वाचून पाहिल्यावर त्याणें बोलून दाखविलें कीं, ही कमेटी नवलाची गोष्ट आहे कीं, त्याचे यापूर्वीच निकराचा उपाय केला नाहीं यास्तव तुमचे सरकाराचेच मता वरून उघड दिसतें कीं, त्याणीं या प्रकरणांत जो ठराव केला त्यांस इनाम कमिशनाने त्यांस उत्तेजक होऊन त्यास कैदखोरांत घालवून संहार केले.

"तुम्ही लवकरच या तुमच्या इलाख्यांतील इनाम कमिशनचे सर्व काम बंद होईल असें ऐकल्याचें तुम्ही नवल मानूं नये याच प्रमाणें सर चार्लस ट्रिवेलियन (मद्रास इलाख्याचा नवीन गवरनर) मद्रास इलाख्यांत फारच आखडतें काम धरिलें आहे. या साहेबानें या इनाम वगैरे देण्याच्या प्रकरणीं कांहीं एक नवीन प्रकारचे पद्धतीने चौकशी करण्याचे काम मारून टाकून या प्रकरणी वरपतेचा मधला या प्रकरणी लढे यांच्या चौकशा प्रांतातील साधारण कोर्टातून करून निकाल करावा असें धारिलें आहे व या प्रमाणें लार्ड स्टॅन्ले याचे विचार असतील आणि असेच आहेत. असें मला वाटतें तर सन १८५२चा विर्षाचा आक्ट जो तुमच्या इलाख्यास लागू केलेला आहे आणि ज्यावरून सरकार इनाम मिळकती या हरण करणारे आश्चर्यकारक आक्ट विरुद्ध अपील केल्यावांचून १५ वर्षें पूर्वी इनामदाराचा भोगवटा असला पाहिजे व ते वारस व नकें अशी जिकार काढून अपहार करण्याची सत्ता चालविते तो आक्ट लवकरच रद्द झाल्याचे बहुत करून तुम्ही ऐकाल. (ही पुरवणी ज्ञा॰ प्र॰ छापिली) द.टी.

बंडप्रकरण—उत्तर हिंदुस्थानांतील दंगा अद्याप सर्वथैव मोडून सर्व बंडवाले हतवीर्य होऊन आपआपले जागीं पुनरपी जाऊन बसले आहेत असें दिसत नाहीं. तथापी त्यांचा हल्लींच्या दंग्यापासून व जमावापासून फारशी पूर्वीप्रमाणें धास्ती आपल्यास वाटावी असें कांहीं एक दिसत नाहीं. कोणापासून ही धास्ति होणें, कोणानेंही वजन पडणें, अगर कोणाचीही कार्यसिद्धि त्याच्या इच्छेनुरूप होणें. हीं अनुक्रमें सामर्थ्य कृति आणि चातुर्य त्यांच्या ठायीं जसजसें असतें, त्या त्या मानानें उघड अथवा प्रकट होत असतात. नित्य डोंगरावर जाऊन गवताचा भारा अगर लांकडाची मोळी किंवा पानांची पाटी डोक्यावर घेऊन परस्यास तें विकून त्यावर आपला व आपले कुटुंबाचा गुजारा नित्याचे नित्य करणारा आहे तर त्याची एकादे कृतीवरून धास्ती त्याचे भाऊबंदांस अगर त्याचे यजमानास पडलीच तर किती पडेल बरें? त्याचें वजन कसें काय पडेल व त्याणें एकादी आपल्या शक्तिबाहेरची इच्छा धरली असतां ती काय शेवटास जायाची आहे, या सर्व गोष्टी लक्षांत आणून हिंदुस्थानच्या बंडवाल्यांकडे लागतात किंवा नाहींत, यावर आपण थोडासा विचार केला तर तुलना सदरहू गोष्टी बरोबर होते, अशी खात्री होईल. हल्लींचा बंडवाल्यांचा जमाव आणि त्यांची तर्फ हीं भूतकाळचा त्यांचा जमाव आणि तर्फ यांपासून फार भिन्न दिसतात. आणि त्या दोन्हीं त्यांच्या वर्तमान आणि भूतकाळांवरून भावी काळाचें अनुमान असें होतें कीं, हें बंड या देशांत न होतें तर बरें होतें. हें अनुमान यद्यपी दुष्काळांस रुचणार नाहीं, थोडक्याशा पण शाहाणे म्हटले लोकांस खचितच यथोचित रुचेल यांत संशय नाहीं. प्रथमतः हें बंड उद्भवलें तेव्हां त्यांची नित्याची नित्य नवीन जमावाची वृद्धि होऊं लागली आणि दाणा-दोरखणें त्यांपासून विलक्षण रीतीची धास्ति उत्पन्न झाली असे अशी स्थिति यांची थोडे दिवस चालली, व युद्धप्रसंग कांहींसे झाले. तेणें करून त्यांची कांहीएक वजनदारी त्यांविशीं वाटूं लागली. आणि त्यांची इच्छा काय आहे याविशीं कांहींसा खुलासा दिसून अनुमानें होऊं लागलीं. त्यांनंतर त्यांच्या नवीन जमावाचें काम बंद पडलें. दाणी सरकारानें लढाया करून त्यांपासून परत घेतली. चोंहींकडे बंदोबस्त ठेवून त्यांचा संहार करण्याचा व फितूर माजवण्याचा क्रम खुंटवून टाकिला, आणि त्यांस पळतां भुई थोडी असें करायास लाविलें. व त्यांचे जमावास ओहोट लागला. तेव्हां अर्थातच त्यांची धास्ति कमी होऊन वजनदारीची ही घसरत सर्वांस झाली. आतां त्यांचा कांहींसा जमाव आहे. त्यांचे अग्रसर नानासाहेब, उपाग्रसर बेगम साहेब, वस्त्रादपळ काढणारा व श्रम रहित मानणारा रावसाहेब, तात्या टोपे, फिरोजशाहा आणि त्या सर्वांचा मुकुटमणी बेनीमाधवसिंग हे पुढारी अद्यापी सर्व असून कायम आहेत. तथापी ते आतां शौर्यास अभिवंदन करून जीव वाचविण्याच्या मार्गास लागले आहेत. जीव वांचवण्याकरितां त्यांस दोन उपाय योजावे लागले आहेत. एक तर आपला प्राणघात होऊं नये या सागीं धांवाधांव व पळापळ करणें प्राप्त होतें; आणि प्राणोत्क्रमण होऊं नये या करितां अन्नापाण्याच्या तजविजीस लागणें त्यांस जरूर होतें. अशा स्थितीचा भागूबाईपणा आणि भोजनभाऊपणा स्वीकारावा लागला आहे. तेव्हां त्या काळ्यांतून ते सर्व मुक्त होऊन पुनरपी शौर्याचें परिधान करायास लागतील, इतकी स्थिति त्यांस येण्याची धास्ति व्यर्थ करणें हें मूर्खत्व होय. आणखी आपण असें अनुमान

करावें कीं, हे सदरील बंडवाले सरकारनेतरी उघड शत्रू होत. शत्रू जर जबरदस्त आहेत आणि त्यांचा उपद्रव राज्यास अपायकारक आहे, तितकें सरकारास दिसून येईल आणि दिसलेंच पाहिजे तितकें आपणास दिसण्याचा संभव कमी आहे. बंडवाल्यांचा जोर सरकारास अधिक दिसता तर, सरकारानें विलायतेहून परमावधीचा खर्च करून मोठी फौज एथवर आणिली आहे ती एकदम पुनरपी तसाच खर्च करून परत विलायतेस पाठविण्याचे विचारास सरकार न लागतें. आतां तर ८६ वी आणि ७० वी त्या गोऱ्यांच्या पायदळ पलटणी मुंबईस गलबतांवर चढून विलायतेस चालल्या आहेत. कलकत्याहून १० वी व ३२ वी त्या गोऱ्या पायदळ पलटणी जाहाजांवर चढून विलायतेस जाण्याच्या बेतांत आहेत. याखेरीज आणखी साह्या पलटणींस निकडेस जाण्याविषीं हुकूम झाले आहेत. पुष्कळ साहेब लोक जोंस गेल्या वर्षांत विलायतेस जाण्याची रजा किंवा जे तेथें रजेवर होते त्यांस राहण्याची परवानगी कष्टानें मिळत नसे, तेच आतां साहेब लोक सरकार नोकऱ्या सोडून खुशालपणें विलायतेस जाऊं लागले आहेत. तेव्हां इतक्या धडधडीत दिसणाऱ्या कारणांवरून बंडवाले हतवीर्य होऊन जशीं उमाजी रामोशी, राघो भांगऱ्या वगैरे पुरुषांचीं जशीं बंडें खालीं होतीं, त्या स्थितीतलें बंड हिंदुस्थानांतलें तूर्त असेल, असें खचीत अनुमान आपलें होतें. आणि यावरून त्याचा भावी परिणाम उमाजी व राघू हे लंगोटे बंडखोर कांहीं एकवेळ सरकारास सांपडले नव्हते. परंतु अखेरीस त्यांस पकडून वधस्तंभीं पुणें व ठाणें यांठिकाणीं दिले. तसेंच यांचें चिन्ह आपणास आतां दिसून येतें.

सिमला—(ऽयोध्येतील)—एथून आलेली खबर आग्रा एफसिलेंटच पत्रांत आपली आहे. त्यावरून कळतें कीं, बंडवाले नेपाळच्या डोंगरी मुलखांतून चैनीनें सुरक्षित आहेत. तेथचे डोंगरी लोक त्यांच्याशीं मायाममतेनें वागतात. जंगबहादूर याची फौज बंडवाल्यांचे पक्षाकडे वळली आहे यामुळें तो सत्तारहित झालेला आहे. आणखी त्यांस नवीन भरती रोजच्या रोज मिळत आहे. यावरून इकडील सर्व लष्करी लोकांचें एकसहा मत असें झालें आहे कीं, या येत्या गरमीचे दिवसांत दुसरी एक लढाई मारावयाची आपल्यास पडेल. इतकें बंडवाल्यांस समीकरयाचें वचन दिलें, व इतकें सरकारानें कारस्थान चालविलें असतांही हा प्रकार अजून आहे. हल्लीं हे यांच्या छावणींत अतिसार, हागवण आणि ताप हे कसबी शत्रू उठले आहेत.

गजरपंच— हा आमच्या गजरपत्रांतून बातम्या बहुत नित्य निघतात, परंतु त्या आमच्या कानावर प्रायः येत नाहींत. आतां आमचें हतभाग्य किंवा गजरपत्राचीं माणसें भ्याड या दोहींतून एक कारण या आमच्या गजरपत्रास प्रतिबंधक आहे, हें खचित. मेल्या आठवड्याचा आमचा ज्ञानप्रकाश छापून गेल्यावर आम्हांस गजरपत्रांतील खबर येऊन पोंचली कीं, पुण्याचे बाजारांत खणाळेल्या व दुसऱ्या पेठांतील खणवाल्यांच्या सर्व दुकानांत गिऱ्हाईकांची इतकी दाटी झाली आहे कीं, त्या विकणारांचीं मुखें कदां हवीस पडत नाहींत. तसेंच आरळवाल्यांचें ही झालेलें आहे. हें ऐकतांच आमची जिज्ञासा जागृत होऊन आम्ही पुसतपास करूं लागलों तों असें कळलें कीं, गेल्या फाल्गुन वद्य १४ पासून चैत्र शुद्ध १ प्रतिपदेचे दिवसापर्यंत भाऊजें आपल्या बहिणीची

खणानें ओटी भरावी, आणि वहिणीनें आपल्या भा-
वास नारळ द्यावा. हें जर उभयतांनें न करतील
तर तीन वर्षेपर्यंत एकामेकांनीं सुखादलोकन क-
रूं नये. केलें असतां तीन वर्षांत उभयतांचे कुटुं-
बांतील कोणी तरी एक मनुष्य मरेल. असा कंडी
वरून आपले अजाणी लंगोट्यांनीं ठरावीतें
खण व नारळ घेण्याचा सपाटा चालला. एथील
खण वाल्यांची व नारळ वाल्यांची पासुकें गेल्या
त्या क्रमाराच्या चारपांच रोजांत सत्तेकीं दोन-
डो रुपयांची विक्री झाली. उंच जातीचे हिंदु
लोकांनीं या गोष्टीचा उपहास चालविला. कोणी
ही भिचेपणानें किंवा लौकिकाच्या जोरानें या ग-
प्पेचा आदर सत्कार इतकील केला नाहीं. याचा
आम्हांस संतोष वाटला. परंतु एकाएकीं ही गप्प
उठण्याचें कारण काय? याच्या शोधास लाग-
लों, तों इतकें समजलें कीं, पुरंदर तालुक्यांत
चोरघाल्हें म्हणून एक गांव आहे. तेथें म्हस्को
बा म्हणून एक देव आहे. त्या देवाचें माहात्म्य
या प्रांतीचे अजाणी शूद्रादिकांपाशीं फार झा-
लें आहे. त्या देवाचे भक्तानें अगर प्रदसरानें हें
भाकित सांगितल्यावरून अविचारी, दुर्बल आ-
णि भित्रे जे कुणबी वगैरे लोक त्यांच्या अंधप-
रंपरेच्या न्यायाप्रमाणें वागूं लागले. याशिवाय
आतां गरारावर दसणारे आणखी अशाच
प्रकारच्या गप्पा योजून लोक करतात. परंतु वर-
ची गप्प वरीक त्या मूर्ख लोकांस भुलवण्यास का-
रण झाली असावी, असें दिसतें. या सर्व गोष्टी
वरून या आपल्या लंगोट्या व पोंगड्या देश
जनांची काकवूत खरोखर येते. कारण त्यांस
सुमार्ग लावून ज्ञान व सौख्य यांचा लाभ व्हावा
याविशीं कोणी ही तजवीज करीत नाहींत. या
आपल्या देशाचे वंशपरंपरेचे रुपाळू गरी-
व आणि विषम भोगणारे कुणबी आदि-
करून लोकांच्या देण्याकडेस चाकरांनाकडेस
लक्ष पोंचवून तीं नष्ट करण्याविशीं उंचपदवी-
चे मोठ मोठे दरपेशे एतद्देशीय लोक कोणत्याही प्रका-
रचे उपाय करीत नाहींत. ही मोठी शरमेची आ-
णि नीचपणाची व खेद करण्यासारखी गोष्ट
आहे. त्या लोकांकडे लक्ष पोंचवल्याविना देशां-
त सौख्य वा दावशानें नाहीं, असें आमचें तर
मत आहे. आणि हेंच मत खरें आहे, असें स्व-
ज्ञांचे मनांत आल्यावांचून राहणार नाहीं.

खबरदार एथून ज्ञानप्रकाश ता० ३ मार्च ——
१ एथील सोनारानें एका रांडेस जिवें मारिलें म्ह-
णून आपले पर्यंत प्रसिद्ध झालें होतें, त्यास फां-
शीची शिक्षा झाली त्यासमयीं शहरांतील ब-
हुत लहान मोठे रांडा मौज पाहण्यास जमा हो-
ण्याविषयीं कोतवाल यांणीं हुकूम दिला होता.
तेव्हां रांडोमाव लोक म्हणत कीं. पहा जीव घेतला
असतां असा परिणाम होतो.
१ कोणी एका अम्मलदारानें आपली सही करून
शेवटीं साहेब असा पडउद्दा स्व हस्तानेंच लि-
हिला. तो महाराजांचे नजरेस आल्यावरून
त्यास ५० रुपये दंड करण्यास आज्ञा केली
होती. परंतु ती अमलांत आली नाहीं.
१ एथें जंगलांत भाऊ पोतनीस यांचे वाड्यां-
त नारायणराव अर्जुन म्हणून राहातात. त्यांचे
दुसऱ्या मजल्यावर सभा जमते ती कशाची हें
समजत नाहीं.
१ आलीकडेस गोरे लोकांच्या फौजेच्या आम्हां-
हून बहुत लोक आणि पुण्यास गेल्या यामुळें
पुण्यास लष्कराचा मोठा जमाव झाला आहे.
१ एथील फौजदारीचें काम हरनाथजी पंडत.

नायब दिवाण हे मोठे बंदोबस्ताने चालवित आहेत. परंतु एथील लोकांचा कायदा त्यांस पाहिजे तसे नाहींत. यामुळें अगदीं इंग्रज सरकारा प्रमाणें त्या कामें चालतात असें नाहीं.

फितुरी इंग्रज — अयोध्येंतून आम्हांस एक चमत्कारिक बातमी कळली आहे ती भरवसा लायक ण्या जोगी आहे तथापि आम्हीं त्यांची नांवें सांगू सकत नाहीं. आमचे बातमीदारास एक तालुकदार मोगा, विश्वासू व वजनदार ज्याणें बंडवाल्यांचे हातून एकत्र्या असिस्टंट कमिशनर यांची सुटका केली होती, त्याणें असें सांगितलें होतें कीं, बेगमेच्या फौजे बरोबर अद्यापी दोन इंग्रज आहेत. एकाचें [illegible] व दुसऱ्याचें २० अशीं उभयतांचीं वयें आहेत.

त्या तालुकदारास पक्कें माहित आहे कीं, ते हापूस नव्हेत गोरेच आहेत. दिल्लीहून बंडवाले लोक पळून आले त्या वेळेस हे इंग्रज लोक त्यां बरोबर आले ते कोणते खात्यांतील आहेत हें तालुकेदारास माहित नाहीं. परंतु एकाजवळ इंग्रजी तलवार आहे. मुसलमान लोकांनीं या दोन इंग्रजांस दिल्लींत मुसलमान केलें. त्यांची स्थिति त्यांची वजनदारी यांविषयीं तो खबर कळवितो ती चांगली नाहीं. प्रथम दोन आणे त्यांस दररोज मिळून ते शिपायां बरोबर सोजीरखालीं राहात व महलाचे गोटांत त्यांस कोणी कांहीं ही विचारीत नाहीं. व त्यांस रोजीना थोडा मिळत होता, म्हणून त्यांची उजारभर होत असे. इतकेंही त्यांचे हाल होत होते तरी त्याणीं बेणीमाधवसिंग यास खात्रीनें सांगितलें कीं, तुम्हीं इंग्रज लोकांस शरण जाऊं नये. तुम्हीं शरण गेला तर ते तुम्हांस खचित फांशी देतील. पुढें या इंग्रजांस मनुस्तान पाणे किल्याचे नकाशे काढण्यास व तोफा ओतण्यास नेमिलें. जर हे दोघेजण असल गोरे आहेत तर त्यांचें वजन त्या बंडवाल्यांत मोठें असावें.

त्या वर्षी लोकोपयोगी कामा कडेस ५०००० बावन लक्ष रुपये खर्च लागले असा अदमास काढला आहे. त्यांतून आलाहाबाद लष्करी कामा कडेस व पंचवीस लक्ष रस्ते पूल व कालवे वगैरे धंद्याच्या कामा करितां सरदील दोन रकमा मंजूर घेतल्या आहेत असें टेलिग्राफा वरून कळतें.

आम्हास हरकारु पत्रांतून एक पत्र आहे त्या वरून समजतें कीं, हजारीबाग येथें आज पासून बंडवाल्यांचा मोठाच जमाव आहे. असें कळत आहे व दुसरें असें समजलें आहे कीं, रेल्वे खात्यांतील थोडेसे लोक हे राजमहाल एथील कामावर आहेत. त्यांस वेढा पडला त्याची अवस्था असावी. हेग्या.

सातारा — ता० ५ एप्रील. रावसाहेब महादेव शास्त्री शाळा खात्यावरील डिपुटी इन्स्पेक्टर यांणीं सातारच्या शाळांची परिक्षा घेतली.

मेहेरबान कलेक्टर आणि फर्स्ट असिस्टंट यांच्या स्वाऱ्या महरास आहेत. एथील जुडिशियल कोर्टास ता० १५ एप्रेलपासून ६ आठवड्यांची रजा मिळणार आहे असें ऐकण्यांत आहे. बो. बू.

संस्थान चिंचवड — या संस्थानास श्री धरणीधर महाराज देव हे मरण पावल्यापासून तों हा वेळ पावेतों त्याच प्रमाणें ठेविलें होतें. परंतु मुक्काम इनाम कमिटींतून हें संस्थान मूळ संपादकाचे औरस पुरुष संततीनें वंश परंपरेनें चालवावें म्हणून ठराव झाल्याचें ऐकतों.

हें पत्र पुणें एथें ज्ञा० प्र० छा० कृ० त्र्यं० रानडे यांणीं छा० मा० केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें — गुरुवार तारीख [illegible] एप्रिल सन १८५९ इसवी.

ज्ञानप्रकाश.

प्रसिद्ध बातम्या ज्या आठवड्यांत आल्या आहेत त्यांचा तपशील असा आहे कीं, मानसींग हा सरकारास शरण आला, तात्या टोपे मानसिंगाच्या साहायानें हस्तगत झाला, येविषयीं तारायंत्रांतून बातम्या आल्या. इंदुराहून ता० ८ अप्रेल करनल जालास याची आणि बंडवाल्यांपैकीं अग्रगण्य रावसाहेब आणि फिरोजशाहा यांचे हाताखालील फौजेच्या बरोबर जालसच्या टोळीच्या लोकांची लढाई झाली, तींत सरकारचे कांहीं लोक मेले व जखमी झाले, परंतु शत्रूकडील ३०० शांहून कमी मेले असें नाहीं. ही लढाई माळव्यांत सिरोज एथील जंगलांत झाली ही जागा इंदुरापासून ९० कोस असावी असें दिसतें.

सीरोजची खबर ९ वी गुण्याहून ७ एप्रेल.

मेजर मीडीसचे टोळींतील सैन्यांत राजा मानसिंग हा ता० २ मीनहूस आपल्यावर क्षमा व्हावी म्हणून महुआ मुकामीं शरण आला. करनल डी सालिस आणि करनल रीन यांचे हाताखालील टोळीनें सिरोजचे जंगलांत शिरून बेरवर चाल करून जाऊन त्यांचे ५०० लोक मारले. त्यांचे बंडांतील मुख्यांपैकीं कोणी मारला गेला अगर नाहीं, येविषयीं खबर नाहीं. आम्हांकडे सत्ते शरण आले असतां माफी मिळेल, असें त्यांस जाहिरनाम्यावरून माहित होतें. तरी त्यांणीं तसें न करितां आमचे लोक त्यांचे हातीं जे लागत गेले ते त्यांणीं ठार मारिले.

[illegible] मुकामची खबर सिप्रीहून ता० ८ मीनहून आली आहे ती येणें प्रमाणें.

महुआ ही जागा नकाशांत आढळत नाहीं. परंतु अदमासानें सिरोजच्या जंगला नजीक व इंदुराहून ९० कोसांवर असावी असे दिसतें.

करनल मीडचे टोळीनें मानसिंगाचे मदतीनें तात्या टोपे यास गेल्या रात्रीस हस्तगत करून घेऊन पुढें त्याचें काय करावें म्हणून छावणींत ठेविला आहे, म्हणून बातमी सरकारानें कळविली आहे.

बहुतकरून तात्यास मानसिंगानें गफलतीनें पकडून दिला असावा असें दिसतें. असें ही असो. मानसिंगाच्या करणीचें फळ सरकारास प्राप्त झालें आहे. यावरून तो लोकांस विश्वासू लोकांत गणला जाईल असें नाहीं. कारण लोक त्यास तुच्छच मानितील. कदाचित त्यास शूर पुरुषास भर युद्धांत पकडला अशी खबर आली असती तर हल्लींच्याहून ही लोकांस विशेष संतोष झाला असता.

कोल्हापूरच्या राणी साहेब यांचे दागिने चोरास गेले त्यांतील कांहीं जवाहीर त्यांचेच नौकरानें गाहाण थोडे रकमांवर ठेविलें होतें. तें हल्लीं पोलिसानें आणिलें. हे दागिने खाणवेलकर यांचे मार्फत गाहाणदार लोकांनीं हें गाहाण ठेविलें आहे. एकंदर किती हजार रुपयांचे चोरीस गेले हें याचा अदमास नाहीं. परंतु दागिने मिळाले त्यांची किंमत ८००० रांची असावी असें पाहाण्यावरून समजतें.

मुंबई—एथें मुलकांना मलिका माझमा इंग्लिशताज विक्टोरिया राणी हिचा अम्मल हिंदुस्तान देशावर १ली नोवेंबर १८५८ ईसवी पासून झाला आहे, त्याचे आनंदार्थ मुंबईचे महोमत लोकांनी तिचे नावाचें एक पदार्थसंग्रहालय आणि बाग करण्याचा मानस धरून आपसांत त्याकरितां टीप केली. आजमिती पर्यंत जेथा कार्याकरितां त्याची एकुणात ७०,००० सत्तर हजार रुपये झाली आहे. त्या कृत्याचें इंग्रजींत नांव "विक्टोरिया म्युझिअम ऑव गार्डन्स" ठेविलें आहे. हें काम शेवटास गेलें असतां विलायतेंतली रुचि आणि चाल कशी काय आहे याचा एक दाखला दाखविण्या सारिखें हें कृत्य होईल. त्या कामाचे वर्गणीदारांनीं ओरिएंटल बांकमध्यें पैसा भरला त्यांची नावांनिशी एणें प्रमाणें. या नांवांनिशीवरून मुंबईचे श्रीमंत सावकार यांचे औदार्य व समजूत ही देशांतील सावकार आणि श्रीमंत यांची खर्च करण्याची तऱ्हा, औदार्य आणि शहाणपण यांत किती तफावत आहे, हें आमचे वाचणारांस कळून येईल.

मिती.	नांव.	रुपये.
दिसेंबर २०	— कावसजी जहांगीर शेटसाहेब	३०००
जानुआरी ६	— सर जमसेटजी जिजीभाई बारोनेट	५०००
”	— करसेटजी जमसेटजी शेटसाहेब	५००
”	— रुस्तमजी जमसेटजी शेटसाहेब	५००
”	— सोराबजी जमसेटजी शेटसाहेब	५००
८	— कावसजी नसरवानजी शेटसाहेब	५००
१०	— दादाभाई नवरोजी शेटसाहेब	७५
१३	— फर्दुनजी पायसाहेब	१००
१४	— जहांगीर कावसजी आणि मिं० जे. कावसजीचे इंग्लिश शाळेंतील विद्यार्थी	४०
१७	— जगन्नाथ शंकरशेट साहेब	५०००
२०	— दमनजी फ्रामजी कामा शेटसाहेब	२०००
”	— बेरामजी जिजीभाई शेटसाहेब	२०००
२१	— ओसाभाई फ्रामजी कामा शेटसा०	१०००
२५	— सोराबजी शापूरजी शेटसाहेब	५००
फेब्रुआरी २	— नवाब मिरजाफर अल्लीखान बाहादूर	१००
३	— वरजीवनदास आणि पुरोत्तम माधवदास शेटसाहेब	५००
११	— मंगळदास नथुभाई शेटसाहेब	४०००
१५	— जे. एन. एस. क्याम्बेल साहेब	२००
१८	— मिरजा अल्लीमहमद खान साहेब	१००
२३	— नारायण दीनानाथजी साहेब	१००
मार्च १	— महंमद दामा शेटसाहेब	२५
”	— जेराम फासल आणि कंपनी	२५०
”	— कासंभाई नथुभाई साहेब	५०००
		२८४३५

या खेरीज ज्या गृहस्थांनीं पैसा पाठविणें आहे तो कृपा करून ओरिएंटल ब्यांकमध्यें भरण्याविषयींची विनंती. या कामाचे कमेटीचे सरकार डाक्तर भाऊदाजी व जार्ज बर्डउड साहेब यांची आहे.

पुणें—गेल्या महिन्यांत पुण्याचे नजीक गारांचा मोठा पाऊस पडला, यामुळें पानवेलीचे मळ्यांचें फार नुकसानी झाली, त्यांत फक्त कात्रज एथील मळ्यांची नुकसानी दाहा हजारांवर झाली असा अदमास झाला आहे.—

एथील सोमेश्वराचे देवालयांत एक ब्राह्मण लिंगार्चन करीत होता, त्यास एका हलवायानें हजार रुपये सोडिले असें समजतें. आपलें [illegible] न पुण्य खरेदी करविलें असें समजतें.

बिंदूरकर आणि [illegible] यांचा उभय समारंभ

यथास्थितपणें होऊन त्या अधिपतींनीं एथील शिष्ट ब्राह्मणांस द्रसणा ही घावली.

श्री० रा० रा० आणा साहेब विंचुरकर आमीर केल लिम राव यांणीं एजेंटसाहेब यांस व एजेंटानीं त्यांस अश्या मेजवान्या परस्परें झाल्या. आतां हे सव करून जाणार आहेत.

सागर एथील तुरुंगांतील केदी लोकांनीं फटून जाण्याचा इलाज केला. परंतु तो एक दिवस पूर्वीं समजण्यांत आला म्हणून त्या केदींचा फटून जाण्याचा बेत सिद्धीस गेला नाहीं असें समजतें.

काशीक्षेत्रांत नवाचोक म्हणून एक व्यापारी लोकांची कापड विकण्याची जागा आहे. तेथें ता० २१ मार्च (मिति फाल्गुन वद्य १० स) आग लागून दोनशें दुकानें जळालीं, त्यांत दोनलक्षांहून ही अधिक नाश झाला. त्यांत एकही दुकान शाबित राहिलें नाहीं, ९ तर माणसें जळून मेलीं. काशीस आग विझवण्या करितां पाणी उडवण्याचे बंब नाहींत ही एक मोठीच अडचण आहे. काशीमध्यें वस्ती दाट असून त्यांतें इमारती ही सात मजल्यांची आहे. तेव्हां बंब अवश्य पाहिजेत.

आतां पुण्यांतील रयत या कामाचा पैसा देण्याचें कबूल करून कांवरें या कमेटीनें तजवीज केली नाहीं.

कलकत्त्यास एकपत्र आलें आहे, त्यांत असें आहे कीं, सोंथल पे परगण्यांत बंडवाले घुसले आहेत, अशी खबर आल्यावरून मुरशिदाबादचा माजिस्त्रेट हा जेजी पुरीस हरन करण्याकरितां आपण गेला आहे असें समजतें.

विलायत सरकारचा सकतार (व्हेर्ड स्मांवली) यांचीं असा हुकूम करमावला आहे कीं, हिंदुस्थानांतील ज्या लोकांची माल मत्ता गैर वाजवी रीतीनें जप्त केली असेल त्यांची त्यांस परत देण्याविशीं हुकूम झाला आहे. देन्द्रा.

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, एथील तुरुंगांतील घोडेवाले नौकरीस मिळत नाहींत, म्हणून किती एक जायकी घोड्यांची नोकरी करण्याकरितां ठेवल्या आहेत त्या पुरुषाप्रमाणें डोकीस पटका बांधून लुगड्याचा कांचा मारून घोड्यांची चाकरी करितात असें आमचे मित्रानें कळविलें आहे.

नामदार लार्ड एल्फिन्स्टन साहेब गवरनर यांचीं स्वारी महाबळेश्वरास थंड आल्यांत हवा बदलण्याकरितां जाणार आहे. त्यांचें सामान मुंबईहून नेण्याकरितां एथें कांहीं उंटें आणि विश्वामित्रनिर्मित सृष्टींतील घोडे रवाना झाले आहेत असें ऐकतों.

नामदार कमांडर इन्चीफ साहेब यांचाही त्यांतला मुकाम महाबळेश्वरास आहे.

विलायतेहून आगबोट ता० १७ मार्च रोजीं निघालेली एथें ता० ११ मीनहूस येऊन दाखल झाली त्यांतील मजकूर—

१ या आगबोटींतून ४४ उतारकरू आले आहेत. त्यांत मि० कीजसाहेबांचें नाव नाहीं, परंतु मि० जेकब, मि० हावसद, मि० रीचावगैरे आहेत.

१ लंडन मारसेलस, स्वेज, आणि एडन या चार ठिकाणांहून मिळून ४२०५३६० रुपयांचा ऐवज आला.

१ युद्धाविषयींच्या बातम्यांत कांहीं कमीपणा नाहीं.

सार्डिनियाचे (राजानें) फ्रान्सचे राजास ७०,००० पाउपलटण सैन्य देण्याविषयींची विनंती केली आहे, अशी वार्ता आहे.

१ व्यापारसंबंधी, साखरेचा माल रुपयास आल्यानें मंदा असून माल बरोबर विकत नाहीं, चाहाचा भाव चढला आहे, सोन्याची रवानगी मा- फक झाली आहे, कापसाचे भावास तेजी आहे, जवसाचे फांहींसा खप चालला आहे, आणि लवंगेचा भाव स्वस्त आहे.

ग्रेट इंडियन रेलवे—आगगाडीचें उत्पन्न जून १८५८ पर्यंत एकसालीं आलें त्याचा तपशील.

एकंदर जमा ………………… ३८२२८०४०

" खर्च ………………… ३०४०२८१०

यावरून पाहातां शिलक ………… ७८०५२३०

त्या सालीं राहिली या कंपनीचें भांडवल कोट रुपयांचें ५ रुपये शेंकडा सालिना आहे, सदरील लिहिलेल्या रकमा हे रुपये आहेत. याचा उत्पन्नाचे भाग २०० रुपयांचे असे ४०००००) केलेले आहेत.

स्वीझरलांडचे राज्यांत ६६००० रैफलच्या बंदुकी तयार केल्या आहेत.

सर राबर्ट हमिल्टण साहेब मुंबईस जाऊन तेथें तेरा तोफांची सलामी मिळून ते ता० १२ मीनहूस आगबोटीवर चढले. त्यांचे जागेवर सर रीचमंड सेक्सपीयर साहेब नेमले जातील असें दिसतें.

आम्हांस ओवझरवर आधारें समजून खुषी झाली आहे कीं, नेटीव अंमलदार यांस नेटीव आडी क्यांप नेमण्याचा ठराव नामदार मद्रासचे गवरनर यांणीं केला आहे.

आम्हांस आधारावरून समजलें आहे कीं, आलवारचा राजा हा हिंदुस्थानीचा आहे. व तो उमरीनें तरुण आहे. त्याचा माजी दिवाण मुसलमान होता, त्याची एक कन्या आहे. तिजबरोबर लग्न लावावें असें त्याचे दिलांत आलें आहे. परंतु हल्लींचा दिवाण हा हिंदु ज्ञातीचा आहे. सबब तो राजाचा मनोरथ असले प्रकारचा पूर्ण न व्हावा, म्हणून तो प्रतिकूल झाल्यामुळें तेथें कांहीं फितूर उत्पन्न झाली आहे, असें कळतें.

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, रावबहादूर कृष्णाजी वासुदेव शाहाणे माजी नाशिक एथील डिपुटी कलेक्टर यांस गुदस्ता सरकारी लष्कराची बरदास्त केली नाहीं अशी सबब ठेऊन कमी केलें. म्हणून त्याणें आपली हकिकत सरकारांत विदित केली. त्यांवरून त्याजकडे दोष नाहीं असा ठराव झाला परंतु जागा खालीं नवती सबब खालीं होते त्यांस हल्लीं नगर जिल्ह्यांतील डिस्त्रिक्ट डिपुटीचे जाग्यावर तूर्त नेमिलें. हें ऐकून लार्ड एलफिन्स्टन साहेबांनीं योग्य विचार करून विनाकारण नुकसानी झालेल्या गृहस्थावर मेहेरबानी केली, हें ऐकून आम्हांस संतोष झाला आहे.

एथील सेशन कोर्टांत मावळ एथील एक कैदी फार वर्षांमागें कैदेतून पळून गेला होता, तो हल्लीं सांपडल्यामुळें त्यास सात वर्षांचे शिक्षेचा ठराव केला. त्याजवर पळून गेल्याचा आणि ज्यांत तो धरला होता. तो असे दोन खरले केले असें समजतें. हे कांहीं अंशानें वाजवी आहेत असें आम्हांस दिसत नाहीं.

पुढील क्रमेपासून सरकारी बातमीदारांपैकीं यांतून पेरादेऊन अंमलदारांनीं रवाना करावी असा ठराव झाला आहे.

हे पत्र पुणें एथें श्री० ज्ञा० रू० म० ग० यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश

पत्र १६ वर्ष ११

पुणें सोमवार तारिख १८ माहे एप्रिल सन १८५९ इसवी.

पत्राची किंमत रुपये.

१॥ अगाऊ दिल्यास. १० दरसाल.

वसूल.

अगाऊ.

मेघराज डांगे वहिवाटदार	१॥
अज्जम माधवराव कृष्ण मुनसफ चिकोडी	१॥

सन १८५८ अखेर.

अज्जम मोरो विनायक मामलेदार मावळ	२०
अज्जम वेंकटराव जिवाजी मुनसफ बारसी	१०
श्री॰ रा॰ रा॰ गंगाधरराव बाळासाहेब मिरजकर	११॥

सन १८५७ अखेर.

अज्जम अरदेसर सेट खरसरजी मुनसफ	१०

अज्जम नानाजी पांडुरंग महालकरी पेटा पाचोरें	१०
अज्जम बळवंतराव विठ्ठल मामलेदार प्रगणे नेमावर पंचमहाल निसबत होळकर सरकार	१०
रावसाहेब माधवराव बापूजी इन्स्पेक्टर लोणावळा	४॥
रा॰ रा॰ हरी बापूजी कमवंत अलीबाग	५

जाहिरात.

रावजी बिन नानाजी वसीव शिंपी वस्ती शहर पुणें पेठ बुधवार.

तुम्हास कळावें कीं, तुम्ही पेठ बुधवार एथील शेपापा नाईक पाळापूरकर यांचे समोर आमचे घरीं बिराडानें राहात आहां, परंतु तें घर आम्हास दुरुस्त करण्याची फार जरूर आहे, त्यास आज मितीपासून ८ दिवसांचे आंत घर खाली करून द्यावें, तसें न केल्यास त्याचे नुकसानी बद्दल तुम्हांवर दिवाणींत फिर्याद केली जाईल. तिचा खर्च तुम्हांस द्यावा लागेल. ता॰ १६ एप्रेल सन १८५९ इ॰

(सही) सदाशिव परशराम जोशी व॰ शहर पुणें पेठ शुक्रवार दस्तूर खुद.

ज्ञानप्रकाश ता॰ १८ ए॰ सन १८५९

बंडाप्रकरणीं वर्तमानें या आठवड्यांत आलीं आहेत. त्यांतील मजकूर कीं, ग्वालेरचे राज्यांत राजा मानसिंग म्हणून एक संस्थानी आहे तो आजवर बंडाकडेस आहे. परंतु हल्लीं वर्तमान आलें आहे कीं, तो ता॰ २ मीनहून कर्नल मीडाचे फौजेच्या आपण होऊन स्वाधीन झाला. व दुसरें असें वर्तमान आलें आहे कीं, सरकारचे लोकांची आणि बंडांतील अग्रगण्य रावसाहेब आणि फिरोजशाहा या उभयतांचे सैन्याची सीरजचे जंगलांत लढाई होऊन तींत शत्रूचे लोक ३०० मारले गेले होऊन सरकारचाही थोडासा नाश झाला.

तिसरी खबर सिप्रीहून तारिख आठ मीनहूनची आली आहे कीं, सीरोजचे जंगलांतचे एक लहानशी जागा महोड्डा म्हणून आहे. ती इंदुरहून सुमारें ९० कोसांचे अंतरावर जंगलांत आहे. तेथें ता॰ ७ रोजीं रात्रौ दोन वाजतां मानसिंगाचे मदतीनें तात्यास पकडून छावणींत ठेवला आहे, येणे प्रमाणें सरकारी खबर आली आहे.

याच प्रकरणीं नवची खबर ता॰ ८ मीनहूनी महुद्याचे छावणींतून आली आहे कीं,

...गा मानसींग याणें तात्याजवळ असा बाहाणा केला कीं, मी फलाण्या गांवीं जाऊन कांहीं शिपाई जमावून घेऊन येतों असें सांगून तो झपाट्यानें निघून घोड्यावरून धांवत सरकारचे छावणींत येऊन तात्या अमुक ठिकाणीं आहे अशी खबर कळवून कांहीं १९वे काळे पायदळ पलटणींतील शिपायी घेऊन तात्याजवळ रात्रीचे रात्रीसच जाऊन पोंहचला, आणि त्याणें खूण करितांच सरकारचे लोकांनीं त्यास पकडून मकुद्राचे छावणींत नेऊन ठेविलें आहे. त्याजवळ एक कट्यार वगैरे हत्यारें होतीं, आणि २४ मोहोरा आणि कांहीं जवाहीर होतें, हा उंचीनें ५ फूट आणि ७ तसू असून जें मनांत येईल तें करणारा, असें त्याच्या चेहेऱ्यावरून दिसलें. त्याची उमर ४० पासून ५० पर्यंत असावी. व तो शरीरानें पुष्ट आहे. जेव्हां तात्यास ही भुलथाप सांगून आमच्याकडेस आला, त्याचे पूर्वी मानसींग आणि तात्या असे एकाच खोलींत निजलेले होते. आतां तात्याचे लोक सरकारचे लोकांवर तुटून पडतील, परंतु आतां तात्या कोणते हा रीतीनें जिवंत त्यांचे हातीं जाईल काय? मानसींगानें कांहीं घोडे विकले, त्याकरितां एक मोठा हत्ती आहे. मानसींग कैदी आहे असें नाहीं, तो खुशाल छावणींतून फिरतो. याप्रमाणें वर्तमान आलें आहे. या सदरील मजकुरावरून पाहातां मानसींग हा सरकारास दुसरे तारखेस शरण येऊन वंगांतच ता० ७ मीनहू पावेतों राहून त्याणें तात्यास रात्रीस पकडून दिलें. तेव्हां हें घडणें फार मुष्किल आहे, असें नाहीं. परंतु विचार करूं लागल्यास असें दिसतें, वंडवाले त्यास शरण गेल्यावर आपल्यांत राहूं देतील असें वाटत नाहीं. कदाचित दुसपणानें सरकारांत मी शरण आलों असें कळवून हे हेरूं सकेल, परंतु तात्याजवळची फौज सर्वत्र मोडली असेल तर असें घडेल, नाहीं पेसां त्या समयीं कांहीं तरी हे लोक गोष्टी गोष्टी करतीलच. परंतु येविषयीं पक्का निश्चय अनुक्रमाकारें ही गोष्ट घडली असा अजून आमचा झाला नाहीं.

आम्हांस एक दुःखकारक वर्तमान समजलें आहे कीं, मुंबईस ता० १५ मीनहूस सरजमशेटजी जिजीभाई बारोनेट यांस मृत्यूनें आपले सदनास नेलें, यामुळें सर्वांस दुःखच होईल. परंतु पारशी ज्ञातीस तर अतिशय दुःख झाल्यावांचून राहाणार नाहीं. त्यांची सत्कीर्ति सर्व ज्ञातींत बाळांपासून तों मोठ्यांपर्यंत चिरकाल आहेच. आतां त्यांस पार्थिव देह सोडून देऊन निर्वाण वास करण्याकरितां ईश्वरानें आपले जवळ बोलाविलें आहे. यांची उमर ७५ वर्षांची होती, यांस तीन पुत्र कर्ते आहेत त्यांतील वडिलास आतां सर करसट्जी जमसेटजी बारोनेट असा वडिलांचा किताब त्यांजकडेस चालेल.

जंगबहादूर यास त्यांच्या पुतण्यानें ठार मारल्याची, व जंगबहादूरच्या बहिणीचें जगदीशपूर एथील उमरसींगाशीं लग्न जाहाल्याची अशा दोन बातम्या पुन: दीनापूर एथील एका पत्राच्या आधारावरून गेल्या महिन्याच्या २२वे तारखेच्या फिनिक्स वर्तमानपत्रांत लिहिल्या आहेत.

फ्रान्स व आस्त्रिया यांचा तंटा निरखून [illegible] देण्याविषयीं पलरशियन सरकारचाही [illegible] व पुढील पाससरकारांप्रमाणें बेत आहे.

रत्नागिरी— राजश्री बाळाजी सखाराम फाटक कणकवलीचे फौजदार यांस सस्पेंड केल्याविषयी गेल्या अंकांत लिहिलें आहे. त्यावर असा चार्ज ऐकतों कीं, त्यांनीं गर्भपाताचा गुन्हा छपावून त्या कामांत लांच घेतला आहे. असिस्टंट साहेबांची स्वारी बाहेर गांवी असल्यामुळें तहकिकीचें वर्तमान समजलें नाहीं पुढें लिहूं.

रा० रा० विठ्ठल सदाशिव भिडे मालवणचे मामलेदार मुंबईस रजेवर गेले होते, ते आगबोटींतून ७ वे तारखेस परत आपले कामावर आले. ज.

सदरील बाळाजी सखाराम फाटक हे पुण्यांतील फौजदार कचेरींतील माजी कारकून होते तेच असावे, असें दिसतें.

मुकाम लष्कर नजिक ग्वाल्हेर मि० चैत्र शु० ४ रोज गुरुवार—

१ इंदूर एथून तारेंतून खबर आली आहे त्यावरून समजतें कीं, सर राबर्ट हमिल्टण साहेब बहादूर यांची स्वारी मुंबईस निघून चालती झाली. त्यांचें काम मि० शेक्सपीयर साहेब पाहात आहेत. मि० हचिन्सन साहेब राजकडे भोपाळचा कामगार झाला.

१ सिप्रीएथील वर्तमानावरून समजतें कीं, राजा मानसिंग पोहरीवाला जो आज दोन वर्षांपासून महाराज शिंदे यांचे इलाख्यांत दांडगाई करून उदीम मांडित होता, तो मेजर मिड साहेब यांस ता० २ माहे मजकुरीं शरण आला. ही गोष्ट खरी असेल तर महाराज साहेब यांचे इलाख्यांतील मुलकें करून माळव्यांतील बंडाचा शेवट झाला असें समजलें पाहिजे.

१ आणखी अशी खबर आयकली आहे कीं, विलायतेस हमिल्टण साहेब यांजकरितां सर मध्यें हिंदुस्थानांतील राजकार्य ज्ञानानें बहुतेक अधिकारी जाणार आहेत. हा त्यांचा कार्य ईश्वर कृपेनें सिद्धीस जावो. कारण गेले धामधुमीत त्यांणीं बहुत सायास व कष्ट सोसून सरकारी नोकरी बजावली. ते श्रम परिहारार्थ त्यांणीं विलायतेस जावें हें रास्त आहे. इतकेंच नाहीं तर सरकारांनी त्यांजला अवश्य रजा दिलीच पाहिजे.

१ आम्हीं अशी एक बारीक बातमी ऐकली आहे कीं, कलकत्यांत हमिल्टन साहेब यांस कौन्सलदाराची जागा दिली. परंतु साहेब बहादूर ती जागा पतकरीत नाहींत.

१ प्रयाग एथें लोकांकडून हत्यारें घेण्याचें काम मोठ्या सपाट्यानें चालले आहे. कित्येक लोक जांगी गेल्या रंग्यांत तेथीलें सरकारी हत्यारें लुटून नेलीं होतीं, ते आतां धरले जातील या भीतीनें रात्रीस चोरांत जाऊन हत्यारें टाकूं लागले आहेत.

१ राणी ता० १४ चे सुमारास दिसाला एथून मुंबईस जाण्याकरितां निघणार म्हणून ऐकतों. कपतान गार्डन साहेब यांचे हवालचे लोक म्हणजे कमिसरी खात्यांतील लोक पुण्यास वगैरे कडे जाण्याकरितां तयारींत आहेत.

१ आमचा मित्र म्हणतो कीं, एथील एक वृद्ध मोठे अधिकाऱ्याचे दांतास कीड लागून दाढ दुखूं लागली असून तिचा उपचार बळवंतसिंग या नावाचा एक परदेशी वैद्य करीत आहे.

आम्हांस या म्हातारे कामगारांची बहुत दया आल्याशिवाय राहात नाहीं. कारण त्यांचे ३२ दांतांपैकीं आतां केवळ घरचे व खालचे दोन मिळून १० दांत मात्र राहिले आहेत. तेही उत्थापन करण्याचे मनांत राहिले तर मग त्या बिचारे गृहस्थानें काय हो करावें? धन्य त्या बळवंतसिंगाची कीं, त्याणें बुढे धन्यास निरोगी करण्याची तयारी केली.

आपला मित्र
लष्करकर.

अमीरगडच्या किल्यांत वाशिंगटन रिसोडन साहेब यांची मडम मरून ता० २२ मार्च रोजीं प्रसूत झाली. तीस एक मुलगी आणि दोन मुलगे अशीं तीं प्रसवली.

नेपाळचे मुलखांतील डोंगर किल्यांत सरकारची कांहीं फौज किसी साहेबाचे हाताखालील लोक आणि शत्रूचे लोकांशी छोटीशी लढायी सरहद्द नेपाळचे राज्यांत झाली, तींत शत्रूचे ५०० लोक मारले गेले. त्यांत सरकारचे २ मेले. त्यांत शत्रूचे पुष्कळ हत्ती उंट आणि तीनशांहूनही कांहीं अधीक घोडे मिळाले. इतकेंच नाहीं तर हत्यारें हजारों सांपडलीं. याप्रमाणें ता० ३० मार्च रोजीं घडून आलें आहे, असें टेलिग्राफावरून कळतें. दुसरें असें आहे कीं, लखनौच्या माजी नवाबाचा हकीम व्याजबराबर १० हत्ती, ११ उंट, ६० घोडे आणि ५५० लोक असे आम्हांकडे आले. दुसरी खबर अशी आहे कीं, गोरखपूरचा महंमद हुसेन ११५० लोक घेऊन आमच्या छावणीपासून २ कोसांवर आहे. त्याणें आपणांस माफी मिळाल्यास येणार म्हणून खलिता सरकाराकडेस पाठविला आहे, परंतु त्याचा जबाब सरकारचे छावणींतून गेला आहे. त्याप्रमाणें तोही सरकारचा ठराव मान्य करील असें धोरण दिसतें.

कलकत्ता सरकारानें मजकूर प्रसिद्ध करण्यास पाठविला आहे. त्यावरून समजलें की, बंडवाले हे ता० ३१ मार्च रोजीं अयोध्या प्रांतांतून बंडवाल्यांचें सैन्य सरहद्दीबाहेर पडलें, त्यांजवर शीकलोकांची पायदळ पल्टण जाऊन तिणें त्या बंडवाल्यांस डोंगरानजीक जंगल आहे, तेथें गांठिलें, त्यांस पर्वताच्या बाजूस धुडाऊन दिलें. त्या प्रसंगीं उभयतांत गोळागोळी झाली, तिचे योगानें सरकारच्या कडील लेफटनेंट यौंग साहेब असरद पल्टणीवरील मारला गेला, आणि ले० फेकर हा अतिशय घायाळ झाला आहे.

ता० २ एप्रिल रोजीं शत्रूकडील १५० लोक सरकारास शरणांगत आले, व पांचपांच दाहा दाहा लोकांनीं येतच आहेत. अशी खबर कलकत्ता सरकारचे सरकार यांणीं प्रसिद्ध करण्यास दिली आहे, तिजवरून बंबेग्याझेट आधारें लिहिली आहे.

सातारा ता० ११ — रावसाहेब गोपाळराव हरी देशमुख यांचे द्वितीय पुत्रास रा० रा० हरी भाऊ कोन्हेर यांणीं आपली कन्या देऊन लग्न फाल्गुन व० ६ सातान्यास झालें आणि रा० रा० हरी भाऊ कोन्हेर मुनसफ हे आपले कामावर वाळवे एथें गेले.

उत्तर — रत्नागिरीकराचे पत्र पावलें, परंतु ओळख पोंचत नाहीं सबब प्रसिद्ध केलें नाहीं.

कोल्हापूर ता० १० कुरुंदवाडास श्री० मा० अमृतरावसाहेब उफळे आणि कुरुंदवाडकर यांच्या परस्परांच्या भेटी मोठ्या समारंभानें झाल्या, एथें महामारीचा उपद्रव होऊन १५ मनुष्यें जायां झालीं. सांगलीस वीज पडून एक झाड आणि घरसरू जळालें.

मि० रावर्टसन पोलटिकल एजेंट यांची स्वारी परत मुंबईहून कोल्हापुरास दाखल झाली. व.

पार्लमेंटसभेंत लार्ड स्टांडली साहेबांनीं हिंदुस्थानचा वसूल विहेतीस कोर्टीवर आहे असें कळवलें, त्यावर सर आरस्किन नेपीयर साहेबांनीं हे बरोबर नाहीं, असें शाबित केलें आहे कीं, एकोपनीस कोशींत आहे, असें शाबित केलें आहे.

खालीं लिहिलेला आक्टचा मसुदा सन १८५८ चे अक्टोबर महिन्याचे २९ वे तारिखेस पहिले वेळीं वाचला. इनसाफ प्रकरणीं शपथ व प्रतिज्ञा याबाबद लोकांचीं मतें काय आहेत हें समजण्यासाठीं, मसुदा छापून प्रसिद्ध करतां यावा म्हणून, तो मसुदा दुसरे वेळीं वाचण्याचा विचार नाहिनेपर्यंत तहकूब केला आहे.

शपथ, व प्रतिज्ञा याविषयींचे आक्टचा मसुदा.

शपथ, व प्रतिज्ञा याविषयींचा कायदा सुधारणें योग्य आहे याकरितां खालीं लिहिल्या प्रमाणें ठरविलें आहे.

सन १८४० चा ५ वा, व सन १८४१ चा ९ वा आक्ट रद्द केला आहे.

इनसाफाचे कोणतेही कोर्टांत, अथवा शपथ किंवा प्रतिज्ञा करविण्याचा अधिकार कायद्यान्वयें ज्या मनुष्यास असेल त्या मनुष्यापुढें, कोणतेही मनुष्यास हल्लीं ज्या प्रसंगीं शपथ किंवा प्रतिज्ञा केली पाहिजे त्या प्रसंगीं त्या मनुष्यानें सर्व खरें बोलेन, व दुसरा शिवाय दुसरें कांहीं बोलणार नाहीं (किंवा तो जुरर असेल तर पुराव्या प्रमाणें राजवी ठराव करीन) याविषयीं हा आक्ट झाल्यानंतर खालीं लिहिले रीती प्रमाणें शपथ घ्यावी म्हणजे, ज्या रीतीची शपथ सदर्हू प्रकारचे मनुष्याचे अंतःकरणास विशेष भयकारक होईल असें जबानी घेणारे कोर्टास, किंवा मनुष्यास वाटेल त्या रीतीची शपथ घ्यावी.

परंतु असें ठरविलें आहे कीं, शपथ घेण्याविषयीं आग्रह करणें देशाचाली प्रमाणे ज्या दरज्यास नायक असेल तसें दरज्याचा कोणी मनुष्य असेल, अथवा शपथ करण्याविषयीं कोणी मनुष्यास आपले अंतःकरणाचे समजुती प्रमाणें शंका असेल आणि तो मनुष्य खालीं लिहिल्या प्रमाणें प्रतिज्ञा करील तर त्या मनुष्याजकडून शपथ न करविण्यास कोर्ट, किंवा ज्या मनुष्यास कायद्या अन्वयें शपथ, किंवा प्रतिज्ञा करविण्याचा अधिकार असेल तो मनुष्य मुखत्यार आहे. प्रतिज्ञा करणें ती येणें प्रमाणें

"मी सत्य स्मरण पूर्वक प्रतिज्ञा करतों कीं, आता चौकशी चालली आहे त्या बाबतींत मी जें बोलेन तें सर्व सत्य बोलेन, व सत्या शिवाय दुसरें कांहीं बोलणार नाहीं."

किंवा तो मनुष्य जुरर असेल तर

"मी सत्य स्मरण पूर्वक प्रतिज्ञा करतों कीं, पुराव्या प्रमाणें मी राजवी ठराव करीन."

कोणी मनुष्य सदर्हू प्रमाणे शपथ, किंवा प्रतिज्ञा करून जें खोटें आहे असें त्यास माहित असेल, किंवा वाटत असेल तें; अथवा जें खरें आहे असें त्यास माहीत नसेल किंवा वाटत नसेल तें, खच्याबद्दल बुध्या खोटें सांगेल तो मनुष्य, खालीं लिहिल्या प्रमाणें शिक्षेस पात्र होईल; म्हणजे खोटें शपथेबद्दल, व खोटी जबानी देण्याबद्दल शिक्षा करण्याची जी रीत चालू कायद्यांत सांगितली असेल त्या रीतीनें शिक्षेस पात्र होईल.

सदरील शेवटले कलमांत सांगितलेला गुन्हा कोणी मनुष्य दुसऱ्या कडून करवील, किंवा दुसऱ्यास करण्यास प्रवृत्त करील तो खालीं लिहिल्या प्रमाणे शिक्षेस पात्र होईल, म्हणजे खोटी शपथ करविण्याबद्दल, अथवा खोटी साक्ष देवविण्या बद्दल, किंवा देण्यास प्रवृत्त करण्याबद्दल शिक्षा करण्याची जी रीत चालू कायद्यांत सांगितली असेल त्या रीतीनें शिक्षेस पात्र होईल.

५ कोणी मनुष्य अल्पवयाचा असल्या मुळें,

किंवा त्यास धर्मसंबंधी श्रद्धा नसल्यामुळें, किंवा त्याचे धर्मसंबंधी मतांत व्यंग असल्यामुळें त्या मनुष्याची साक्ष शपथेवर, किंवा सत्य स्मरणपूर्वक प्रतिज्ञेवर घेण्यास आकोर्टीपुढें; किंवा मनुष्यापुढें सदर्हू प्रकारचे मनुष्यास हजर झालें पाहिजे त्या कोर्टीचे, किंवा मनुष्याचे मतें योग्य नसेल तर मी सत्य बोलेन व सर्व सत्य बोलेन व सत्याशिवाय आणखी काही बोलणार नाही अशी त्याजवळून नुसती प्रतिज्ञा करवून त्याची साक्ष घ्यावी; आणखी [illegible] आफिडेविट करून, किंवा इतर रीतीने [illegible] लिहिलेले साक्षीस लागू आहे असें [illegible] (पुराव्याचा कायदा आणखी सुधारण्याविषयीं आक्ट) ह्मणून सन १८५५ चा २रा आक्ट आहे याचे १५ वें व १६ वें कलमांत आहेत त्या ठरावांस या आक्टांतील कोणतेही ठरावावरून व्यत्यय येतो असें समजूं नये. आणि सदर्हू कलमांतील ठराव हा आक्ट ठरला नसता तर जसे चालते तसे ते ठराव चालतील असें समजावें.

विनायक वासुदेव सरकारी
ओरीयेंटल ट्रान्सलेटर

सन १८५९ चा आक्ट ६ वा.

इंडियाचे लेजिस्लेटिव कोन्सिलानें ठरविला तो, गवरनर जनरल यांणीं सन १८५९ चे मार्च महिन्याचे ४ थे तारिखेस मंजूर केला.

अमदाबाद जिल्ह्यांतील कितीयेक तालुक्यांसाठीं माजिस्त्रेट नेमण्याचा अधिकार मुंबईचे गवरनर इन कौन्सिलास देण्याविषयीं आक्ट. या आक्टाचे परिशिष्ट अमदाबाद जिल्ह्याचे जे भाग लिहिले आहेत त्या भागांत फौजदारी, व पोलिसचें काम चालविण्यासाठीं विशेष ठराव करणें योग्य आहे, यास्तव खाली लिहिल्या प्रमाणें ठरविलें आहे.

१ या आक्टाचे परिशिष्टांत जे तालुके लिहिले आहेत त्या तालुक्यांसाठीं माजिस्त्रेट नेमण्याचा अधिकार मुंबईचे गवरनर इन कौन्सिलास आहे. आणि सदर्हू प्रकारचा माजिस्त्रेट नेमतील तेव्हां त्यांणीं अधिकार चालविणे ते मुंबईचे कायदे पुस्तकांतील सामान्य कायद्यांत व लेजिस्लेटिव कौन्सिलाचे आक्टांत माजिस्त्रेटाचे अधिकार लिहिले आहेत. ते सर्व अधिकार चालवावे. या आक्टा अन्वयें माजिस्त्रेट नेमला ह्मणजे सदर्हू तालुक्यांवरून अमदाबादचे माजिस्त्रेटाची हुकुमत दूर होईल. सदर्हू माजिस्त्रेटास जितके आसिस्टंट जरूर असतील तितके आसिस्टंट नेमण्याचाही अधिकार सदर्हू गवरनर इन कौन्सिलास आहे.

२ सदर्हू तालुके अमदाबादचे सेशन जज्जाचे हुकुमतींतून, किंवा सदर फौजदारी अदालतीचे हुकुमतींतून काढले आहेत असें मागील कलमांतील कोणतेही ठरावावरून समजू नये.

विनायक वासुदेव सरकारी
ओरीयेंटल ट्रान्सलेटर

ठाणेकर बातमी दाराकडून— येथें पुणे कर नाटक मंडळी सुमारें १५ किंवा २० दिवसां पासून आलेली आहे त्याचें येथे दर शनवार व बुधवार रोजीं खेळ होतात साहा खेळ झाले आहेत, त्यांचीं नांवें येणे प्रमाणें पहिला रामजन्म, दुसरा बाणासुर आख्यान, तिसरा कलेचन आख्यान, चवथा अहीमही आख्यान, पाचवा पारिजातक, रासक्रीडा व नरसिंह अवतार व काल रोजीं सहावा खेळ श्रियाळ चरित्र, व वीरभद्र आख्यान झालें, आजपर्यंत सहा खेळ झाले त्यामध्ये पाचवा खेळ पारिजातक, रासक्रीडा व नरसिंह हे भाग उत्कृष्ट झाले. त्या दिवशीं शनवार होता, व जाहिरातींत उत्तम खेळ होईल असें लिहिलें ह्मणून लोकही फार जमले होते, असें ह्मणतात व बाकीचेही खेळ बरे झाले परंतू पांचव्याचे खालेरखाल व सुमारे ७००,८०० रुपयांची प्राप्ती नाटक कारांस त्या गावांतून झाली असें ह्मणतात— आलीकडे नाटकें * + + प्रमाणे चोहोकडे झाली आहेत, सबब पहिल्या प्रथम जी नाटकें पाहाण्याची उत्कंठता होती तशी आता राहिली नाहीं, त्या नाटकांत निरनिराळे आख्यानाचे खेळ करून दाखवितात त्यांत कांहीं नितीला व ईश्वर भक्तीला अनुसरून असतात व नाटक खेळ दाखविल्यावरून स्वधर्मीतील व परधर्मीतील लोकांस (जे लोक नाटक पहात येतात) हिंदु धर्माची माहिती होती कीर्तनांत जे ग्रंथांतरीं ईश्वराचे लीलेचें वर्णन केले आहे, ते तोंडाने वाखाणून सांगतात, परंतू नाटकांत हुबेहूब करून दाखवितात ह्मणून कीर्तनाहून हा एक सुधारणुकीचा पाया आहे, असें ह्मटल्यास चालेल- परंतू याहून उत्तम कामें विद्येस उत्तेजन देण्याचीं आहेत, त्यांकडेस देशकल्याण इच्छुनीं आपला उदार हस्त त्या कामाकडे लावल्यास केवढा उपकार होईल बरें!

येथें दादोबा देवाजी यांचे घरी लग्नाचे कारणानें दीड हजार रुपयांचें दागिने चोरीस गेले, साल मजकुरीं कायस्त परभू मंडळींत पुष्कळ विवाह झाले. येथील शाळेस एप्रील महिन्याची रजा मिळाली आहे. मि. मार्गन कलेक्टर यांची स्वारी उरण येथे आहे- मि. एररकीन साहेब जडज्य रत्नागिरीस येथून दाहवे तारखेस जाणार आहेत- मि. टकर साहेब तारीख २७ मार्च रोजीं विलायतेस जाण्याकरितां रवाना झाले, त्याचे बरोबर गोविंद विठल किरकिरे कसडा ब्राह्मण विद्या शिकविण्यास गेला त्याचा खर्च साहेब महस्कूब याणीं दिला मि. वाकर साहेब माथेरानास गेले आहेत. मि. दादोबा पांडुरंग रजेवरून परत आपले कामावर रुजू झाले. वसईचे मुनसफ रा. रा. नारो सखाराम याणी राजीनामा दिला. व त्याचे जाग्यावर रा. रा. विश्वनाथ नारायण मंडलिक होणार ह्मणून लोकांत वदंता आहे. रावबहादूर मोरोबा कान्होबा प्रेन्सिपाल सदर अमीन हे मुंबईस वकिलीचे परिक्षेस जे उमेदवार जमले आहेत त्यांची परिक्षा घेण्यास गेले आहेत.

सोलापुराहून ज्ञान प्रकाशास— ता. ५ ए. मेहरबान कलेकटर साहेब मुंबई येथे सुप्रिम कोर्टांत साक्षी देण्याकरितां गेले होते ते साक्षी देऊन पुन्हा परत येऊन दाखल झाले. ७ मार्च येथील अगदिंग मामलेदार रा. रा. बळवंतराव वजीर पेंडसे याजला खानदेश जिल्ह्या

त ... रुपयाची मामलेदारीची जागा दिली असतां घेण्यास कबूल आहेत किंवा कसें ह्मणोन खानदेश जिल्ह्याचे कलेक्टर यांणीं येथील मेहेरबान कलेक्टर साहेबास लिहून पाठविल्यावरून साहेब मवसूफ यांणीं मजकूर निल्हे मामलेदार यांस विचारिलें आपण जाण्यास कबूल आहो ह्मणोन जबाब पाठविला आहे

१ सोलापूर जिल्ह्यांतील कोर्टें ते ता० एप्रेल पासून खाली लिहिल्या प्रमाणें बदली झाली

१ सदर अमीन व सोलापूर मुनसफ कोडत आठ आठवडे बंद राहिले.

१ माढे व बारशी व हिपरगी या कोडतास मजकुरासंबंधी शिलक असल्यामुळें च्यार आठवड्याची रजा मिळाली आहे.

१ मेहेरबान जडज्य साहेब यांणीं आपले कोडताकरितां अगदींच रजा घेतली नाहीं

१ सुमारें आठ दिवसांपासून मेघगर्जना व वर्षाव येत असोन कितीयेक ठिकाणीं बारशी माढे व करमाळे तालुक्यांत पाऊस पडल्यामुळें हवेचा फेरफार होऊन रानांतील धान्याचा बराच नाश झाला आहे.

१ सोलापूर अदालतींतील शरकदार पायटर राजेश्री लक्ष्मण शास्त्री चित्रे हे शास्त्रीयणाचे जागेची परिक्षा देण्याकरितां सदर दिवाणी अदालतींत गेले आहेत व सात्या असामी वकीलीची परिक्षा करितां गेले आहेत

१ लक्षमण शिंग भावन शिंग हे सोलापुरचे हुजुर अदालतींत वकील होते त्यांची बदली त्यांचे खुशी शिवाय तालुक्याचे कोडतांत केल्यावरून मशार निल्हे वकील यांणिं जडज्य साहेबास तालुक्याचे कोडतांत काम करण्याची आपली सोई व खुशी नाहीं हुजूर कोडतांतच काम घ्यावें ह्मणोन अर्ज केला तो नामंजूर झाल्यावर सदर अदालतींत अपील केलें तेथें जडज्य साहेबांचा हुकूम कायम राहिला तेव्हां पासून सुमारें आठ नऊ महिने वकील हे आपले घरींच बसून राहिले होते हल्लीं यांणीं सदर अदालतींत पुन्हा अर्ज करून आपले तर्फेची तक्रार समजण्यास दोन गोरे वकील करून काम चालविलें आहे त्यांचे अर्जा प्रमाणें हुकूम होईल तर मोठा नफा होईल सर्व वकील लोकास हे उदाहरण होईल.

इस्पिशाल नंबर ३६५२ — खांदेश जिल्ह्यातील लक्षमण रावजी वल्लद नागव्य याणें मिस्तर रिचार्डसन मेल्हे जडज्य साहेबाकडेस अशी फिर्याद केली की जिल्हे मजकूरचे कलेक्टराने गुरे जसयरून लिलाव केला त्याज मध्यें माझी नुकसानी ५०० रुपयाची झाली अशी जडज्याकडेस फिर्याद केली त्याजवरून जडज्य साहेब यांणीं अर्जींतील हकीकत व वादी प्रतिवादी तर्फे पुरावे पाहून कोर्टाचा निवाडा झाला त्याजवरून सदर अदालतींत कलेक्टराने इस्पिशाल केल्यावरून तेथें या मोकदम्याची चौकशी होऊन वादीचा दावा रद्द करून कलेक्टर साहेब यास प्रतिवादी याणें खर्च द्यावा ह्मणोन हुकूम कोर्टाचा निवाडा झाला ह्मणोन दिपिकेवरून कळतें.

निजामाच्या मुलुखांत बीर मुक्कामीं पुष्कळ रोहिले लोक उतरल्याची बातमी उडाली आहे. जुना. अ.

ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापिलें.

नवीन कर

हिंदुस्थान सरकारानें जलमार्गानें येणाऱ्या मालांवर पूर्वीपेक्षां अधिक कर बसवला आहे. त्यामुळें मुंबई, कलकत्ता व मद्रास येथील व्यापारी मंडळ फार चिडून गेलें आहे. या तीन शहरांचे व्यापारी लोक धनाढ्य असून प्रायः जलमार्गी करून व्यापार चालवणारे आहेत. प्रायः युरोपियन, पारसी आणि यवन यांचाच व्यापारांत मोठा वाटा आहे. हिंदूंचाही थोडासा या व्यापारांत प्रवेश आहे, पण यांवरून हालचाल जेवढी करवेल तेवढी हे करतात. व आळसामुळें व कमकुवतपणामुळें आणि अकलेची कोताई यामुळें या अशा जनांनी व्यापाराची मोठी आवड या आपले लोकांस आहे, असें आमच्या पाहाण्यांत हमेषा येतें. मुंबई आदिकरून इतर किनाऱ्याचे व्यापारी विशेषतः गोरे व्यापारी यांस हा नवीन कर बसल्यानें वैषम्य वाटून ते लार्ड गवरनर जनरल साहेब बहादूर यांची फजिती करण्यास उभे राहिले आहेत. इंग्रजी वर्तमानपत्रकारांनीं यावरून तर आसाहेबांवर मूर्खत्वाचा आरोप आणला आहे. या सर्व गोष्टींचें हांशील पाहातां इतकेंच कीं, कर ज्या पदार्थांवर वाढविले आहेत, त्यांपैकीं बहुतेक पदार्थ विलायतेहून येणारे आहेत. व खेरीज देशावरून माल येणारे तेही गोरे व्यापारी लोकांचे द्वारें प्रायः येणारे आहेत. या कांहीं पदार्थांचा विशेष खप गोरे लोकांत व श्रीमंत लोकांत आहे. आतां तो कर कमी करावा म्हणून मुंबईचे व्यापारी लोकांनीं विलायतेस हिंदुस्थानचें राज्यकारभार चालवणारें नवीन कौन्सल त्यास अर्ज करण्याकरितां एक मसुदा तयार केला आहे. असो. गोरे व्यापारी आणि वर्तमानपत्रकर्ते यांचे मनांतून हिंदुस्थानचे रयतेवरच सर्व कर बसविण्याची नजर [illegible]जे सरकारानें करावी. आतां जे नवीन कर [illegible] आहेत, ते हिंदुस्थान सरकारांस [illegible]मध्यें खर्च ज्यास्त झाला व या समयांत उत्पन्न ही कमी झालें यामुळें कर्ज फार झालें आहे. तें सर्व फेडण्याकरितां कर वाढविणें हिंदुस्थान सरकारास भाग पडलें आहे. कर बसवणें ते अशा वस्तूंवर बसविले पाहिजेत कीं, ज्या मालाचा खप बहुतकरून या देशांत होतो, व या देशांतील माल उत्पन्न होऊन त्यांचा खप परदेशांत बहुत होतो. तशाच मालांवर हिंदुस्थान सरकारानें कर बसविला आहे असें आम्हांस दिसतें. ज्या मालावर कर बसले ते हिंदुस्थानचे प्रजांवर पडत नाहींत असें नाहीं. कापड, जरूर गरम मसाले, मीठ, अफीण, तंबाखू वगैरे पदार्थांवर जो कर आहे तो तर सर्व हिंदुस्थानचे रयतेवर आहे. मिठावर व अफीमीवर जो कर आहे त्याचे इतके जबर आहेत कीं, सर्व भागांतील हिंदुस्थानचे राज्यकारभारी लोकांस सरकारचें जमाखर्चाचें तोंडमेळवण व ऐन उत्पन्न पाहिलें असतां जमीनीच्या वसूलावर करून येईल. तेव्हां माजी अमलांतील कर वगैरेचे हिशेबी अंकडे ऐन उत्पन्नाचे सांडुपटानें किंवा चौपटीनें ही जास्त असत. असो. ज्यास ठेंच लागेल तो दुःखाच्या आरोळ्या मारीत असतो. आम्हांस वाटतें कीं, या प्रसंगीं हिंदुस्थान सरकारची कर वाढवण्याची कोणती पसंत योजना आहे. हल्लीं कर जे वाढवले आहेत, ते सोडून केवळ हिंदुस्थानचे हकदार व जमीनदार वगैरे लोकांपासून उत्पन्न सरकारानें घ्यावें. असा उद्देश टैम्स पत्रकर्त्यांचा दिसतो. त्या कर्त्यानें गेल्या महिन्याचे २५ तारखेच्या टैम्सपत्रांत सन १८२८ दसवींत माजी सरजॉन मालकम साहेब हिंदुस्थानचे गवरनरजनरल असतां त्यांणीं जे हिंदुस्थानचे जमाबंदीचे प्रकरणीं वरिष्ठ सरकारास

आहे) कळण्याकरितां लेख लिहिला आहे, त्यांतील कलमें तीन लिहिली आहेत. ती वाचून त्यांवरून आमचे वाचणारांस मागील मुत्सद्दी साहेब अधिकारी यांचे विचार कसकसे होते. व एथील लोकांसंबंधी बाळाजी पंत दादा नातू यांचे विचार व मोल्लु सवगी आणि इंग्रज सरकारांत त्यांचे श आणि वजनदारी कशी काय होती, व त्यांस या देशाची माहिती व त्यांतील स्वकीय जनांशीं त्यांची कशी काय होती, हें कळण्याकरितां आम्ही त्यांतील तीन कलमांचा उतारा देतों.

६: "मांझ्या या बाबतींत विचार मोठमोठे कल्पक आणि विचारी लोकांशीं पत्रव्यवहार करून त्या योगें स्थाचा झाला आहे. बाळाजीपंत नातू ज्यांन ब्राह्मण, त्यांचेशीं माजी गवरनर साहेबांचा मोठा चांगला अभिप्राय आहे. आणि हा एकटाच आपली राज्य करण्याची शिस्त चांगली जाणतो. आणि तो जो स्वकीय लोकांत वागतो त्यांचीं मनें व त्यांची वहिवाट हीं ही तो चांगले प्रकारें जाणतो. जेव्हां मीं त्यांजबरोबर विश्वासानें प्रसंग केला, तेव्हां त्याणें या बाबतींत साफ आणि हुकमी अभिप्राय दिला आहे.

तो म्हणाला कीं, राज्याची जशी जशी वढती होत जाईल, तसतसे तुम्हीं नजराणा घेण्याचा विचार करीत आहां. तो नजराण्याचा प्रकार अधिक किफायतीचा होईल. इतकेंच समजूं नये, तर आपण येविशीं जितकी कल्पना करतां त्यापेक्षांही अधिक हितावह होईल. जेवरयांस जहागिरी आहेत, ते मरण कधीं पावतील आणि त्यांचा संतानाभाव कधीं होऊन, त्यांच्या जहागिरी कंपनी सरकारचे मुलखांस केव्हां मिळतील, असा आपला विचार आहे, असें प्रत्येक जहागिरदारास वाटतें आहे. त्यामुळें जहागीरदार आपल्या कुटुंबाविषयीं दुःखी असतो, त्यांचा बापास आमचें पुढें कसें काय होईल हें समजण्यासाठीं त्याला नेहेमी चिंतित असतात. त्याने सर्व असामी यांचेविशीं उमेद नसते. जेव्हां वंशाचे संबंधाचीं धोरणें तुटतात. जरकरितां त्यास विहिरी बांधण्याची किंवा आपले जहागीर जमिनीची सुधारणा करण्याची अथवा आपल्या घरांत कांहीं ज्यास्त करण्याची इच्छा झाली, तर सावकारास त्याचा भरवसा येत नाहीं. कारण कीं, त्याला मुलगा मुलीच नाहीं. तस्मात् त्याची जाहागीर पुढें चालविण्याच्या अंदेशावरून हें असें त्यांस वाटतें असतें, आणि जर त्याला मुलगा जाहला आणि तो महामारीनें मरण पावला तर सरकार त्याची सर्व जिनगी घेऊन त्यामधील जाहागीरदाराच्या विधवा स्त्रियांस आणि त्यांच्या घरच्या लोकांस थोडीशी पेनशनें देईल. आणि जर एकादा साहुकार त्याचा असलाच, तर त्याचें यत्किंचितही कामम्हण किंवा दाद सरकार घेणार नाहीं. यावरून दक्षणेंतील थोर व परंपराज लोक लवकर अथवा अवकाशानें लयास जातात अशी कल्पना करतात. परंतु जरी दत्तकाचे प्रकरणांत त्यांच्या जवळचा संबंध पाहून कांहीं इयत्ता तुम्हीं जरी लावतां, तथापि सर्व स्थावर जंगम जिनगी त्यांची मालमत्ता आहे, असें उघडपणें जाहिर करून नजराणा घ्याल तर तो तुम्हांस संतोषानें देतील. कारण कीं, असें करण्याची वहिवाट त्यांची पडून गेलेली आहे. जे ज्या सरकाराचे अमलाखालीं आहेत त्यांची याविशींची सक्ती त्यांवर होती खरी, पण एणेंकरून त्यांचा क्रम कायम राहून त्यांचा नवीन क्रम चालला याविशीं ते गातील. कारण कीं तेथापासून त्यांस असें वाटेल कीं, त्यांची जमीन रयतकसा केल्याचे ऐवजीं तुम्हीं त्यांपासून नेमके वसूल दाखल त्यांपासून घेण्याचा तुम्हीं ठराव केला आहे. आणि या योगें हाली कोणास ही आपली जाहागीर निरंतर चालेल असा भरवसा नाहीं, तो त्यांच्या कुटुंबास येईल.

याप्रकरणीं त्या सल्लामसलती बाळाजी पंत नातूनें मनापासून व खरीच्या सांगितल्या त्या सर्व त्याच्या बरोबर आहेत. त्यानें आणखी प्रतिरोक्ति केली कीं, ज्या लोकांविशीं आपण बोलतां त्यांपैकीं कोणी एकाचे चित्तास स्वस्थता नाहीं. तो दुसरा कशाचा विचार करीत नाहीं. परंतु आपली जाहागीर जहागीर वंशपरंपरेनें कशी राहील, याकडे सर्व चित्त त्यांचें वेधलें असतें, तो बाहेरील प्रांतांतील व या मुलखांतील यांचा बदाविशीं जेव्हां ऐकतो तेव्हां तो निराशा पावतो. आणि याप्रमाणेंच सर्व नाश व्हावयाचा असें त्याला वाटतें. नजराणे घेण्याचा शिरस्ता आपण ज्या रीतीचा सांगितला त्याप्रमाणेंच चालला असतां लोकांचे अंतःकरणांत चांगला ग्रह होईल. केवळ हा सुग्रह जाहागीरदारांस न होईल, असें नाहीं. परंतु त्यांचे कुटुंबांस व आप्तजनांसही होईल; आणि जर तुम्ही या लोकांस किंवा निदान या लोकांपैकीं, जे हुशार असतील त्यांस नोकऱ्या देण्याचें मनांत आणिलें तर अधिकच चांगलें मी पासून आहे. तुमचे सरकारानें केलें आहे, व तें न्याय्य आणि दयाळू आहे, असें असतांही या देशाचे लोकांवर ज्यांचें वजन असून त्यांची मनोधारणा करणारे एतद्देशीय घरंदाज पुरुष असतील तर त्यांपासून तुमचे राज्यास हितावह होणें नाहीं. असें त्या बुद्धिमान ब्राह्मणानें खरोखर बोलून दाखवलें."

या सदरील लेखावरून बाळाजी पंत नातूंची राज्य हस्तगत करण्याविशींची अक्कल सीमेच्या पलिकडली आहे. असा पुरुष या हिंदूंत कोणी एकादा सांपडेल. किंवा हेच नातू कायम या समयीं असते तर नवीन कर सरकारास वाढवून देण्याचे कामांत मोठ्या कलेक्टर सारखा उपयोगी पडतो. असे पुरुष देशांत समयीं निपजणे हें देशाचें मोठें भाग्य समजावें. हाल्लीं या एवढ्या मोठ्या कारकर्द हिंदुस्थान देशांत असा एकादा महापुरुष कोठेका आढळणार नाहीं? आम्हांस वाटतें कीं अशा बुद्धिमानांचे पीक बविपाणें या देशांत अधिक सांपडेल. आपलें सरकार जर अशा पुरुषाचा शोध करून त्याच्या सल्लामसलती घेऊन सरकार व्यवस्था त्यांच्या मतानें जर साहा पाये कुशलता देश लाभ करून सुबत्ता व सुधारणा यांचे शिखरी पोंचेल.

पुणे जिल्ह्यावरील कप्तान कैंपालसाहेब सुपरिंटेंडेंट पोलिस यांस बेळगांव जिल्ह्यांत यांच हुद्यावर नेमिलें. आणि नगर जिल्ह्यांतील लेफटेनेंट जे. एन्. कार आ. सु. यांस पुणे जिल्ह्यांत सुपरिंटेंट पोलिस नेमिलें. बेळगांवचे सु. पोलिस मि. सीरर यांस नगरास अक्टिंग सुपरिंटेंडेंट पोलिस नेमिलें असें समजलें.

आम्हांस सरकारी ग्यासिटावरून समजतें कीं, नगर जिल्ह्यांतील वांद्वडचे मामलेदार गणेश रघुनाथ आणि बेळगांव जिल्ह्यांतील वेंकाजी गोपाळ परसगडचे हे दोन्हीं मामलेदार दुसऱ्या मतीचे असून त्यांचा वर्ग झाला आहे, परंतु असें होण्याचें कारण आम्हांस आमचा बेळगांवचा मित्र कळवील तर आम्ही प्रसिद्ध करूं.

पुणें— एथील विश्रामबागेच्या वाड्यानजीक एक हौद आहे, त्यास पुष्करणी असें म्हणतात. त्या हौदावर वस्त्रें धुतल्यानें पुना कालेजाचे प्रिन्सिपाल यांस फार गोंगाट होतो सबब त्यांचे लिहिण्यावरून माजिस्त्रेटसाहेब यांणीं पोलिसास असा हुकूम केला आहे कीं, सकाळचे ६ पासून १० वाजेतों पावेतों दिवसास सदरहू ठिकाणीं

गोंगाट न होऊं देण्याची तजवीज ठेवावी. असा हुकूम केला आहे. —कोल्हापुरकर मृत राजे आबासाहेब महाराज यांच्या दोन राण्या येथें आहेत त्यांपेकीं वडील राणीस सईबाईसाहेब उर्फ दिवाण महाराज व धाकट्या राणीस बयासाहेब महाराज असें म्हणतात. त्यांचें घरचें कामकाज आबाजीविन् शिवाजीराव खाणवेलकर (खेणकर) रत्नागिरी जिल्ह्यांतील मौजे घापुरें एथील राहाणार हा येथें करीत आहे, तो हल्लीं आपले घरीं गेला आहे, आणि ईकडेस चोरी ४०००० चाळीस हजारांची झाली असें प्रसिद्ध झालें आहे. त्यावरून कितिएक माल सुमारें ८००० आठ हजार रुपयांचा सरकारांत पेंडें, कंठ आणि आंगठ्या वगैरे जवाहीर सदरहू आबाजीराव यांणीं गहाण ठेविलेला सरकारांत आणिला आहे. तो माल ज्यांजवळ होता ते म्हणतात कीं, तो बयाबाई इचा मुखत्यार आहे असें समजून तो माल आम्हीं आपले जवळ गहाण ठेविला आहे. सदरहू गृहस्थास सरकारानें रत्नागिरीहून सरकारानें चौकशी करितां एथें आणविलें आहे. ते आल्यावर काय खरें प्रकार आहे तें समजून येईल.

नेमणुका—मि. सांडउथ यांस करतेचे तीनीवर असिस्टंड जज्ज नेमून त्यांणीं भडोच येथें मि. म्याकरीयर गैरहजर आहे तोंपरयंत काम चालवावें.—

थिवेद नेसर आरथर अहंमदनगरचे स. पोलीस यांस खानदेशांत स. पोलिस, आणि पहिले खानदेश भिल्लकोरचे पल्टणावर कम्यांडन नेमिलें.—

त्यांपरन प्रर्थ. सेकंड क. खानदेश भिल्लकोरचे यांस अहंमदनगरास स. पोलिस नेमिलें.

मि. सोटेर बेळगांवचे स. पो. यांस सदरील वर्न साहेब अजाराच्या दाखल्यावर आहेत तोंपरयंत नगरास त्यांणीं काम चालवावें.

लें. कारनगरचे असिसंट स. पोलिस यांणीं पुण्यास स. पोलिसचें काम चालवावें.

लें. मेगीलीवरी यांस नगरास असिसंट पोलिस स. नेमिलें आहे.

मि. म्याकरीयर भडोच सी. आ. जडज यांणीं हुजूर डिपुटीस कामाचा चार्ज ता० १ लीस देऊन स्मरतेच्या जडजाची आणि सेशन जडजाचे कामाचा अकटिंग चार्ज ता० २ मीनहूस घेतला.

मि. डेविडसन् साहेब यांणीं नि. केनाल फस्त असिस्टंड कलेक्टर यांस ता० ६ मीनहूस कामाचा चार्ज घेतला.

मि. कोपलांड यांस मराठी अभ्यास करण्याकरितां पुण्यास नेमिलें, आणि मि. डानिक व स्मिथ यांस पहिल्यास मराठी आणि दुसऱ्यास हिंदुस्तानीचा अभ्यास करितां गण्यास नेमिलें.

मि. ज्यॉन एँडिग उत्तर भागाचे सब असिस्टंट इनाम कमिशनर यांस १ महिन्याची रजा बेसन दीच्या रुजा बरहुकूम मिळाली.

मि. बासाधेर आगाविंग २ कलेक्टर यांस ता० १५ पासून ३१ एप्रेल परयंत माथळेश्वरास जाण्याकरितां रजा मिळाली.

मि. जेम्स हंटर यांस सोलापुरास असिस्टंट कलेक्टर व माजिस्त्रेट नेमिलें आहे

सदर अदालतींत वकिलींचे उमेदवारांची परिक्षा झाली त्यांत ५३ पसंत ठरले, त्यांपैकीं कितिएकांचीं नांवें आम्हांकडेस एकानें पाठविलीं आहेत तीं सर्व नाहींत सबब दर्शवितां नाहीं.

हें पत्र पुणें एथें कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं ज्ञा. छा. छापून केलें.

मुक्काम लष्कर नजीक ग्वालेर ता० ७ रोज भृगुवार—

१ तात्या टोपे याजला ता० १८ रोजीं सिपरी एथें फांशी दिलें. हें एक मोठेंच काम तेथील साहेबलोकांनीं केलें, कारण त्यांजला आणखी कितिएक दिवस जिवंत ठेवले तर त्यांस तितके दिवस भयभीतींत काढावे लागते. बाळाराव तसेंच फिरोजशाहा हे अजून जवळचे जंगलांत लपंडाव करीतच आहेत, ते सवड साधून सिपरीकडे आपले गमावलेले सरदारास सोडविण्याकरितां वळल्याशिवाय न राहाते.

१ साहासात दिवसांपूर्वीं एथें नुस्ते गारांचा पाऊस १॥ घटकापर्यंत पडून नंतर पाऊस पडला. त्यानंतर एकदोन दिवस रात्रौ व दिवसा मिळून सांगण्यासारखी मेघराजानें बरीच कृपा केली. तेणेंकरून हवेंत थोडेसा फरक पडला होता, परंतु पुनः हवा ताळ्यावर येऊं लागली आहे.

१ आम्हीं गेले चंद्रवारीं चांदखा याचे पुलावरून चालत असतां कोणी चाकर लोकास चांदवडी चांदीचे जुत्याची चर्चा करतांना ऐकली. यावरून त्याचा विचार करितां शहर ग्वालेरींत तसल्या उंच जुत्यांची चणचण पडली आहे, म्हणून ऐकलें, कारण त्या रकमेचा खप तेथील कोतवाल वगैरे यांचे एथें फार होतो, त्यामुळें दरांत फेरपडत चालला. शहरचे कोतवाल भैरवसींग व ल[illegible] परभू लाल या उभयतांनीं सरकारी कां[illegible] एकमेकाची बेआबरू करून वरिष्ठाचा हु[illegible]म मोडल्या बद्दल महाराज साहेब यांणीं पहि[illegible]ास रुपये १० व दुसऱ्यास २५ या प्रमाणें दंड केला, म्हणून बळवंतसींग बोलत होता.

१ आमचे लष्करी [illegible] कोतवाल यांणीं शहरपन्याचे कामांत सुधारणा चालविली आहे.

हल्लीं त्यांणीं मोठें सत्कृत्यकर्म [illegible] सारखें केलें तें हें कीं, छत्री बाजाराकडे ज[illegible]चा रस्ता कठीण होता तो आतां नरम केला. या रस्त्यावर सुरुम नवीन काजळी रंगाचा बिछाऊन दिल्या मुळें जी काय शोभा त्या बाजूनें येतांजातां लोक पाहातात त्याची वाहावा केल्याशिवाय मला राहावत नाहीं. त्या बाजूच्या दरोबस्त मोऱ्या आंत स्वच्छ झाल्या व भंग्याचेंही कारण बहुत दिवस [illegible]त लागणार नाहीं.

१ परवां रात्रीं श्रीमंत रावराजे दिनकरराव जी यांचे वाड्यांत महाराज आलीजहा बाहादर यांस मेजवानी मोठ्या समारंभानें झाली.

आपला मित्र महादेव.

"ग्वालेर [illegible] ता० २ शिंदे आलिजाहा बहादर हे हल्लीं काम काज जातीनें पाहातात. सुभ्याकडील पत्रें महाराजांचे नांवानें रवाना व्हावीं, असे हुकूम फरमावले आहेत. राजे दिनकरराव दिवाण हे पूर्वीप्रमाणें काम पाहात नाहीं. यांतील मला समजलें नाहीं, अव्वल व दुयम नायब दिवाण यांजकडेस जीं कामें आहेत तींच आहेत"

माळवे प्रांतांत दक्षण नर्मदा तीराचे कांठावर हुसंगाबाद एथून खबर ता० २१ ची आली आहे कीं, बंडांतील सरदार आदील महंमद खान याणें कांहीं बंडवाले घेऊन जेथें तात्या टोपे नर्मदा उतरले होते तथें हाही बंडांतील सरदार फौज उतरून नंतर फत्तेपुरास (गंगा नदीच्या पश्चिमतीरावर फरका बादेपासून १॥ कोसावर) तेथील जंगलांत शिरला. त्याजवर सरकारचा पाठलाग होऊन पोलिसानें शत्रूचे लोकांपैकीं १० मारले, व[illegible] जखमी केले, आणि ६ धरले हे बंडवाले बहुतकरून घोड्यावरील स्वार असून त्यांजवळ

हत्यारें झालें आणि बंदुका होत्या. टेलि.

नामदार गवरनर जनरल यांणीं असा हुकूम फरमावला आहे की, सरकारचे लोकांनीं बंडवाल्यांची जनावरें धरली त्यांत कितीएक हत्ती ही मिळाले आहेत त्याजविषयीं चौकशी करतां असें समजून आलें आहे कीं, ते नेपाळ राजेरजवाडे यांचे बंडवाल्यांनीं नेले होते. ते ज्यांचे त्यास एजेंट मारफत देण्याचा हुकूम झाला आहे. असें टेलिग्राफ आधारें कळत आहे.

पुणें— माजी तळेगांवचे मुनसफ कोर्टातील एका फेसल्यावर एथील ज्याईंट जज मि. न्यूटन साहेब यांणीं नरसिंहराव दाजी व आणखी आसामी दोन यांणीं दस्तऐवजांत मागाहून ज्यास्त ओळ घातली असें समजून त्यांस ५०० रुपये अकत्यारांत दंड करून खटला फौजदारींत घातला होता त्याचा अखेर निकाल मेहेरबान सेशन जज साहेब यांणीं असा केला कीं, ज्याईंट जजांनीं प्रतिवादीचा जबाब घेतल्या शिवाय हा खटला कमिट केला असें सदरहू कोर्टांतील शिरस्तेदार आणि वकील यांचे जबाब घेऊन खटला सोडून दिला. यांत मुनसफाची चूक नाहीं, असें सिद्ध झालें. आतां सदरहू केदीस ५०० दंड झाल्याबद्दल सदरफौजदारी अदालतीस त्यांणीं अपील केलें आहे, त्याचा अखेर निकाल व्हावयाचा आहे.

मुंबईतील डिप्युटी पोलिस कमिशनर मि. फारजिब यांस आजारीपणाचे खातल्यावरून ६ महिन्यांची रजा सरकारानें दिली आहे. आणि त्याचे कामावर तेथील मि. इंडलाप पाण्यावरील सुप. यांणीं हर्त काम चालवावें असा ठराव झाला आहे. असें समजलें आहे.

अपघात— आगगाडीत तळेगांवच्या पुलाजवळ पडली म्हणून जें वर्तमान आलें होतें तें खोटें असें हाल्लीं कळलें आहे, ती गाडी खुले जाग्यांत पडून माणसें जी त्याखालीं यांत तीन माणसें मरून गोरे लोक ही घायाळ झाले आहेत.

एथील इनाम कमिशन खात्यांतील अज्ञान नारायण रघुनाथ शिरस्तेदार यांस कोल्हापुरास पोलिटिकल एजेंटीचे शिरस्तेदारीवर नेमणुक झाली असें ऐकतों या कामांत इनाम कमिशनांतील ४० रुपयांची जागा कमी होऊन त्यास हाल्लींहून मोठी जागा मिळाली. याच खात्यांतील इंग्रजी कारकून कमी होणार म्हणून मागील पत्रांत लिहिल्या प्रमाणें १४ कारकून या महिन्याचे १ ले तारखेपासून कमी केले यावरून या पक्षाच्या फांद्यांचीं कांहीं कांहीं गळित पानें या ऋतूंत झडूं लागलीं आहेत असें दिसतें.

कलकत्ता सरकारानें असें कळविलें आहे कीं अयोध्येच्या बेगमचा यूसफ खान सेनापती आणि त्याचा भाऊ असे प्रख्यात बंडखोरांतील लोक हे राणीच्या जाहिरनाम्या प्रमाणें आपल्यास माफी मिळावी म्हणून सरकारास शरणागत आल्याबद्दलचा प्रसिद्ध करण्यास मजकूर दिला आहे. यावरून बंबेग्याजिटचा कर्ता म्हणतो कीं, आतां अयोध्येंतील बंडवाल्यांची हिंमत उत्तरोत्तर कमी होत चालली आहे, बेगम ही सरकारास शरण येऊन शेवटीं नानासाहेब यांस ही क्षमा मागणें प्राप्त होईल. असें दिसतें.

बऱ्हाणपुराहून ए. पत्र आलें आहे त्यांत असें

लिहिलें आहे कीं, तेथें अशी बातमी उडाली आहे कीं, बंडवाल्यांच्या दोन टोळ्या नर्मदा नदीउतरून आलीकडेस आल्या आहेत त्यांतील एक टोळी फदी यांजवरून माहादेव म्हणजे पंचमारीच्या पर्वताकडेस गेली, व तिचा इरादा पूर्वी ज्या रस्त्याने तात्या टोपे सातपुड्यांत आले होते, त्याच रस्त्याने चालून चर्व्याच्या दक्षणेस कोहाकीयत याना वाचीं रानें आहेत, त्यांत प्रवेश करावा.

दुसरी टोळी फहागपूरच्या घाटावर नदीउतरली, हें सर्व अधिक त्रासदायक याच गोष्टीनें होत आहे कीं, नागपुराकडून सरकारच्या फौजेच्या टोळ्या येऊन त्यांणीं नर्मदेंतील नावा अडवून ठेविल्या होत्या, व या टोळ्या हवा खराब झाल्या मुळें व तात्या टोपे यास फांशी दिल्याचें ऐकल्यावरून ते मागें गेले. परंतु हें लक्षांत ठेवा कीं, आद्यापी फिरोजशाहा मोकळाच आहे तो तात्या टोप्या प्रमाणेंच भयंकर आहे. तो तिमूरलंगच्या राज्य घराण्यांतील शेवटला पुरुष आहे, म्हणून मुसलमान लोक त्याजवळ जमतील इतके नाना साहेबाजवळ ही जमणार नाहींत. या शिवाय नर्मदेच्या आलीकडे रोहिल्यांचा बंडावा आहे. हैदराबाद म्हणजे मुसलमानें अगर यांत शाहाणे लोकांची अक्कल गुंग करण्याची जादू आहे कीं काय? कांतरलोकांत अशी वर्तमान आहे कीं, एका स्वारानें मेजर व्याकिनटायर यांस बोलारामचे छावणींत मारण्याचा यत्न केला. परंतु तो सिद्धीस न जातां त्या उद्देशास त्या स्वारानें जखमी मात्र केलें. नंतर त्या मारणारास सरकारानें धरून त्याचें कोर्टमारशल करून तो अपराधी ठरल्यानंतर, त्यास फांशी देण्याची शिक्षा ठरली आणि मलाबारास्तव कीं, हा हल त्याणें. त्यानंतर फुमारे तासांतच फांशी गेला. हें सर्व खरें किंवा नाहीं या विषयीं मी खात्रीनें सांगत नाहीं, परंतु मला खरें आहे असें वाटतें; कारण हैदराबाद कांटिजेंटची कीर्ति वाढविण्या करितां सांगितलें आहे असें म्हणतांना कारण हैदराबाच्या पायदळ व स्वारां सारखी शूर या फौजेची हिंदुस्थानांत अद्याप पर्यंत भरती झाली नाहीं.

सोलापूरचे मेहेरबान गोल्डफिंच साहेब यांणीं तेथील सुपोलिसच्या हेडरेटर आणि त्याच हांफीसांतील एक कारकून यास कांहीं आरोपावरून दूर करून तेथील शिरस्तेदार यास अमानत करण्याचा हुकूम केला आहे असें ऐकण्यांत आलें आहे. आतां यांस दूर करण्याचें कारण अमुकच प्रकारें आहे असें स्पष्ट झालें नाहीं.

बिलायत सरकारानें गेल्या ६ वर्षांत १९२२९ लोक हिंदुस्थानांत रवाना केले त्यांतून सन १८५७ सालांत ३९१७ रवाना केले असेंही असून आणखी रवाना होणार आहेत. या करतां लोकांची भरती केली आहे तिचा तपशील.

तोफखाना	२०२
इंजिनीयर	३०२
स्वार	१९
पायदळ	२३१

असे एकंदर ७५२ लोक रवाना होणार आहेत.

मुंबई सरकारा करितां ८० घोडे एका बेटाहून आणविलेले दाखल झाले आहेत.

हें पत्र पुणे एथें ज्ञा॰ प्र॰ छा॰ मं॰ त॰ यांणीं छा॰ प॰ केलें

ज्ञानप्रकाश.

वर्ष ११ पत्र १९ शहर पुणें

पुणें — सोमवार तारीख ९ माहे मे सन १८५९ इसवी.

पत्राची किंमत रुपये.

९॥ आगाऊ दिल्यास. १० दरसाल.

जाहिरात.

महादाजी बापूजी ओक पेठ शनवार घर खासगत.

जाहीर खबर माधवराव बापूजी ओक याजकडे दिनायक केशव चांपेकर पेठ नारायण यांचें घर गाहाण असून त्या घरावर मार्गें माहेपद शणे पेठ कसबा यांणीं चापेकर यांजवर रावबहादूर प्रेन्सिपाल सदर अमीन पुणें के उतांतून निवाडा झाल्यावरून लिलाव करवला तो लिलाव बाबाजी हरी बडे यांणीं घेतला त्यासमयीं ओक यांणीं आपला गाहाणाचा हक्क रुपये १२५चा सांगितल्याप्रमाणें बरडे यांणीं ओक यांचा मुखत्यार धोंडोपंत गोंधळेकर याचे सांगितल्यावरून तोडजोड ठरावून ११३ रुपये गणेश हरी फाटक नि. आंगरे व नानाशेट तोवरे मूतकर यांचे गुमास्ते यांणीं ठरविल्याप्रमाणें ११३ रुपये सदरील फाटक यांजकडे जमा करून ठेविले आहेत. परंतु ओक मजकूर हे ठराव झाल्याप्रमाणें त्या रुपयांची पावती व गाहाणाचे कागद वगैरे देत नाहींत. तर कदाचित या बाबें कोणी फिर्याद केल्यास त्याचे खर्चाचे वगैरे जबाबदार आम्ही होणार नाहीं हें सदरील वरून कबूल केलें ता० ७ माहे मे सन १८५९ इसवी. (सही) बाबाजी हरी बरडे पे० कसबा दस्तूर खुद्द.

ज्ञानप्रकाश ता० ९ मे १८५९.

ग्वालेरच्या किल्ल्यांत गोरे लोकांच्या गोटांत तात्या टोपे याचे कुटुंबाचीं व त्याचे साथ देणाऱ्यांचीं मनुष्यें मिळून २० होतीं तीं हल्लीं मोकळीं केलीं आहेत. असें बंगालच्या हरकार्‍यांत एक पत्र आहे त्यावरून कळतें.

सातारा ता० ५ मे. — केसो विनायक दिवे हे बंडांत सामील असल्याचे संशयावरून सोळा गुदस्तापासून त्यास कैदेंत ठेविलें होतें, त्यास सोडून देण्याविषयीं सरकारांतून हुकूम येऊन ते बंद खुलास झाले. — फलटणचे जाहागीरदार श्री. रा. रा. बापूसाहेब यांची स्वारी माहाबळेश्वरास गेली आहे. — पंढरपूरच्या आसपास पटकीचा उपद्रव झाला आहे.

क. सू.

मालेगांव ता० ४ मे — भागोजीनें खानदेशांत गडबड करून दिली आहे. यामुळें लोक भयभीत झाले आहेत. मि. म्यान्सफील्ड साहेब कलेक्टर हे त्यापलटन बेलसाहेबांस बरोबर घेऊन भिल्लांच्या नायकास भेटण्या करितां प्रांतांत गेले आहेत. यावरून भागोजीस पोलिसानें नीट वर्तविलें नाहीं असें दिसतें आतां मेजर आरथर साहेब ही खानदेशांत गेले असतील.

नेमणुका— क्यापटन ब्रागसर २२ वे कालेप- ल्टणावरील यांस सींदचे वरील भागचे सरहद्दीव र असिस्टंट पोलटिकाल एजेंट नेमिलें.

नामदार गवरनर इन कोंसलानें मेहेरबान होऊ न मि. ग्रे यांस धारवाडास जाईंट जज्ज आणि सेशनजज्ज धारवाडास नेमिलें.

मि. रकीआर्ड यांस धारवाडास असिस्टंट जज्जाचे कामावर मुकरर नेमिलें.

मि. फारजेट मुंबईचे डिपुटी पोलिस कमीश- नर यांस विलायतेस जाण्यास अजारीपणाचे कारणानें वे सनदी नोकरांच्या रजेच्या ठरावा वरून ६ महिन्यांची रजा मिळाली आहे. आणि त्यांचे कामावर मि. टंडलाप यांस नेमिलें.

क्यापटन बारनेसर २० वे काळे पल्टणीवरी- ल यांस दुसरा हुकूम होई तों पावेतों रू. पो- लीस नेमिलें आहे.

खानदेशाच्या १ ल्या भिल्लकोरच्या पल्टणीव र क्यापटन रेस, २५ पल्टणीवरील महिल्या भिल्लकोरवर नेमिलें.

मि. ग्रान्ट यांस फरतेस थर्ड असिस्टंट क- लेकटर नेमिले

मि. हेवलाक कुलाब्याचे अ. सब कलेकटर आणि ज्वाईंट माजिस्ट्रेट यांणीं आपले कामा- चा चार्ज ता० ४ एप्रेल रोजीं घेतला.

मि. पीली यांस भावनगर एथील ठाकूर लो कांचे नौकरी करितां नेमिलें आहे.

मि. पीली याणें एलियनेशान खात्याचे का माचा चार्ज मि. एस. जे. हारीसन यांस ता० २७ एप्रेल रोजीं दिला.

खालीं लिहिलेले सब असिस्टंट सरजन नेमि ले आहेत.

१ एदलजी नसरवानजी.

२ परजारजी कामजी.

३ भिकाजी अमृत.

४ वामन वासुदेव.

५ पेस्तनजी जमनजी.

६ ग्रे. पी. डी. आल्वेडे, लेफ्टनंट वाना अन- दाबाद आणि खेडा एथील आ. एक. इंजिनी यर यांस ३५ दिवसांची रजा मिळाली.

मुंबईचे सदर दिवाणी अदालतीस जिल्ह्यां तील एका वकिलानें असा अर्ज केला कीं, मला जिल्हे जडजांनीं माझ्या खुषीखेरीज एका को- डतांतून दुसरे कडे नेमिलें, यामुळें माझी गैर झाली आहे. येविषयीं सदरेच्या जडजांनीं वि चार करून ठराव केला कीं, एका कोडतांतून दुसरे कडे नेमण्याचा अधिकार जिल्हे जडजा स कायदेशीर आहे.

सदरहू मजकूर आम्हीं आपले वाचणारांस कळवीत आहों.

करवीर ३ मे— गेल्या महिन्याच्या २७ वे तार खेस रा. रा. महादेव शास्त्री विरखात्यावरी ल इनस्पेक्टर हे एथील इंग्रेजी आणि मराठी शा- ळेंतील विद्यार्थ्यांचा अभ्यास पाहून नंतर एथू- न चालते झाले. एथें परिक्षेकरितां उमेदवार ४० असामी जमले होते त्यांपैकीं ५ पसंत ठ- रल्याचें ऐकतों. एथें महामारीचा उपद्रव ब- राच झाला आहे. हल्लीं हवा बरीच बदलली आहे. केव्हां केव्हां परजन्य ही बराच पडतो.

ह. सं.

सावंतवाडी एथील लोक पल्टणांत भरण्याविषयीं काहीं हरकतीचें कारण झालें होतें तें दूर हो ऊन पूर्ववत भरवात होणार आहे.

रुम.

भत्ता — सरकारानें बेसनदी नौकर जेव्हां आपली जागा सोडून दुसरे कडेस जातात, त्यास दररोज पांच रुपये देत जावे. असा हुकूम केला आहे, असें आमांस समजण्यांत आलें आहे. हें होण्याचें कारण बहुतकरून डिस्त्रिक्ट डेपुटी कलेक्टर, शाकारखात्यावरील इन्स्पेक्टर नसेन डांक खात्यावरील इन्स्पेक्टर वगैरे लोकांच्या फायद्याचा सदरील ठराव झाल्याचें आम्हीं खास समजत आहो. या प्रमाणें असिष्टंग कलेक्टरास मिळत आहेत.

हिंदुस्थानात- सदा सर्वदा स्वस्थता राहावे म्हणोन विलायतेस नाना प्रकारचे विच्यार चालले आहेत त्यांत येक विच्यार असा आहेकीं, हिंदुस्थानातील जमिनी सरकार सारा घेते त्या विषईं लिलाव करून तिची मालकी काही वर्षांचे मुदतीने विकावी म्हणजे रयत आपली जमीन आपल्यास मिरास आहे हे समजोन तिची लागवड उत्तम प्रकारे होत गेली म्हणजे तिज पासून उत्पन्नही विशेष होऊन सरकारास जमिनीचा पैसा वसूल करण्याची तजवीजन ठेविता एकदम येईल असा विच्यार चालला आहे हा विच्यार विलायतेतील लोकास बरासा वाटतो परंतु जे साहेबलोक हिंदुस्थाना विषईं वाकबगार आहेत त्यांचे सल्ला ये विषयी पडेल असे वाटत नाही कारण कोणी म्हणतील कीं, मागील राज्यात जमिनीचा सारा घेणे हे राजाचे इछेवर असे तसे हा इंग्रजी राज्यात व्हावयाचे नाही हे त्यांच्या वहिवाटी वरूनच समजण्यात आहे परंतु असे केल्याने हिंदुस्थानातून स्वस्थता राहील असे दिसत नाही.

आम्हास- नगरच्या एका गृहस्थाने असे कळविले आहेकीं, शिंदे सरकारचे गाव नगर जिल्ह्यात जामगांव सुभ्याखाली सुमारे ७५ आहेत त्यांचे उत्पन्न सालीना चाळीस हजाराचे आहे सदरहू सुभ्याची वहिवाट रा॰ रा॰ बापूजी गोपाळ परांजपे वकील याजकडेस आहे. त्यांणीं तेथील काम इंग्रज सरकारी कायद्या प्रमाणे चालविले आहे इतकेच नाहि त्यांणी जामगांवसुभ्यानजीकच्या काही जमिनी इंग्रज सरकारानी सुमारे ५५ वर्षे खालसात केल्या होत्या, परंतु वकील मजकूर यांणी सदरील जमिनी सिंदे सरकारच्या इनामी आहेत त्यां कैलासवासी पाटीलबाबा यांणी माजी पेशवे सरकारा पासून संपादन केल्या त्या चाळ च्या [illegible] बाबद सरकारात तजवीज करून ते विषई हकिकत नामदार साहेबास कळवून त्या जमीनी पैकीं, ५०० रुपयाची जमिन शिंदे सरकाराकडेस चालण्याचा हुकूम झाला. हे त्यांणी मोठे काम केले-

जोतीबाचे संवस्थानाकडे सिंदे सरकारातून सालीना ६००० रुपये खर्च आहे त्याची व्यवस्था वकीलाचे मार्फत होते, शिंदे सरकारातून सदहू जामगाव पैकीं, गांव तोडून देणार आहेत असे समजते. परंतु देवस्थानचा खर्च बरोबर होणे हे कठीण त्यात गांव लाऊन दिले असता गांवचा वसूल मुरकीत होऊन देवस्थानाकडेस लागेल असे म्हणणारा मुषकील आहे. त्यासजी वहिवाट रोखीने चालते तीच चालल्यास सदहू संवस्थान बीनबोभाट चालेल व बहुत करून माहाराजाची कुलस्वामी देव जोतिबाच आहे. तेव्हा माहाराजाचे लक्ष या कामाकडे कमी व्हावे असे नाही. हल्ली मला समजले आहेकीं, देवस्थानाकडेस जे गांव देणार त्यांचे वहिवाटी करितां तेथून येक गृहस्थ आला आहे असें एकतो "

अजीमगडाहून ता॰ ११ एप्रेलचें पत्र देहलिगाझेटांत दाखल झालें आहे, त्यांत पत्र पाठवणार असें लिहितो कीं, तीन दिवसांपूर्वीं गोरे लोकांची एक मोठी टोळी व कांहीं शीखे स्वार व पोलिसचे नजीब नवरतीचे लोक १०० हे सर्व चोरून रात्रीं इंग्रजी मुलखाचे अंतर्भागीं कोणी एक ठिकाणावर जाण्याकरितां रवाना झाले, आणि दुसरे दिवशीं रात्रीं बादशाही तोफखान्यांतील दोन तोफा व दारूगोळा व आणखी कांहीं फौज येणे प्रमाणें रवाना झाले. याविषयीं तेथील काळे लोकांत अशी बातमी आहे कीं, गोरखपुराकडून बंडवाल्यांची एक मजबूत टोळी शरयू उतरून अलीकडेस आली.

लार्ड क्यानिंगसाहेबांनीं मुलखांत स्वस्थता केली, ही सदरील उदाहरणावरून समजण्यांत येईल.

सदरील वर्तमान खरें अगर खोटें याची खात्री आम्हांस करतां येत नाहीं. परंतु इतकें खरें कीं, सरकारची फौज ज्यापेक्षां अजीमगडाहून गुप्त रीतीनें रवाना झाली त्यापेक्षां गोरे लोकांस अशा ऊष्ण हवेंत बाहेर काढण्यास कांहींतरी कारण झालें असावें.

गडबडीचे प्रदेश— नानासाहेब चंपारण्यांतून, ग्याझिटचे पत्रांत एक पत्र दाखल झालें आहे, त्यावरून समजतें कीं, नानासाहेब हे सोराघांट (एक घांट काशीचे उत्तरेस ६५ कोसांवर आहे) ही देवकारी आणि बुटवल यांचे दरम्यान तेथें होते, व त्यांजबरोबर लढणारी फौज लखनौचे बेगमेचे फौजे इतकीच होती. परंतु याशिवाय बंडवाल्यांचे लष्करांत बायका व मुलें वगैरे खटला फार होता. या बंडवाल्यांस दाणापाण्याची मोठी ददात असून त्यांत अजारी ही लोक पुष्कळ आहेत. बंडवाल्यांच्या स्वारांहून पुष्कळ लोक सरकारास शरणागत झाले, त्यांचे म्हणण्यांत आणखी पुष्कळ लोक येण्याचे फिकिरींत आहेत. परंतु त्यांस फौजेंतून निघण्यास हरकत आहे.

सरकारचे कितिएक अमलदार लोक बंडवाल्यांबरोबर पत्रव्यवहार करण्याविषयीं अजून मोठी मेहेनत करीत आहेत.

तिरहूत, चंपारण्य व सारण यांत अगदी स्वस्थता होती, परंतु बंडवाले सरकारचे मुलखाचे सरहद्दीवर नेपाळाकडून आल्यामुळें बरीच गडबड होऊन नानाप्रकारच्या भलभलत्या बातम्या उठल्या आहेत. त्यांत साधारण अशी बातमी आहे कीं, नेपाळचा दिवाण जंगबहादूर याणें बंडवाले लोकांस दाणा वैरण वगैरे सामान पुरवून मदत केली, व बंडवाल्यांस नेपाळांतून हांकून देण्याची त्यास मुळींच फिकिर नाहीं. सदरील बातम्यांस मत्यंतर नाहीं.

कलकत्ता सरकारानें प्रसिद्ध करण्यास दिलेली खबर ता॰ १८ एप्रेल रोजीं ऊसंगाबादचे लष्करी पोलिसानें सुमारें ५०० बंडवाले अदील महंमद याचे हाताखालीं होते त्यांजवर छापा घालून त्यांपैकीं १०० मारून २ कैद केले, आणि बंडवाल्यांची उभी छावणी यांत सुमारें १०० घोडे व तटू व ८० पासून १०० पर्यंत हत्यारें व कितिएक बंदुका इंग्रेजी येणे प्रमाणें सामान होतें, तें सरकारच्या फौजेच्या हातीं लागलें.

सदर असलतींतील फौजेनी जज्ज मि॰ लारकीनसाहेब हे नकरी सोडून लवकर विलायतेस जाणार असे ऐकण्यांत त्या जागेवर मि॰ कोजसाहेब हे येतील [illegible]

ज्ञानप्रकाश.

पुणे — गुरुवार तारिख २१ माहे एप्रिल सन् १८५९ ई०

ज्ञानप्रकाश ता० २१ ए० स० १८५९

तमीहून ता० १३ चे मीनहूची खबर अंबेग्याजिटपत्रांत आहे, तिजवरून कळतें कीं, मानसींगानें तात्यास मडुद्राचे मुकामी सरकारास पकडून दिलें, तेव्हां त्याजवळच दोघेजण निजले होते, परंतु मानसिंगानें त्याचे हात धरल्याचे गलबली मुळें ते जवळील उभयतां पंडित पळून गेले. ते लागलेच ८ कोसांवर गेले परंतु त्यांस सरकारानें गोरे व काळे लोकांच्या अमलदारांचे ताब्यांत देऊन ता० १३ वीस दिवसाचे १० वाजतां सिप्रीचे छावणींत आणून ठेविलें आहे. आतां तात्याजवळ हे दोघे कोण पंडित होते, व तेही पळून गेले येविषयीं कांहीं खुलासा समजावयाचा राहिला आहे.

पोलिस.— पुणे जिल्ह्यांत चोरबडें एथें दोन खून झाले त्या वहिमांत माजिस्त्रेटानें चोरबडे कर यांस कैद केलें होतें, त्यांजवर शाबित नाहीं सबब खुले केले.

बंडांतील मुख्य बाळासाहेब आणि नानासाहेब असे हिमालयाचे पहिले आणि दुसरे रांगेंत आहेत त्यांस अन्न मिळण्याचें मोठें संकट पडलें आहे अशी सरकारी खबर आहे.

उत्तर.— ग्वालेरचीं पत्रें पावलीं.

जेजुरी— हा गांव पुण्यानजीक खंडोबाचें संस्थान एका डोंगरावर आहे तेथें वार्षिक यात्रा गेल्या पौर्णिमेस भरत असते त्याप्रमाणे साल मजकुरीं सुमारें तीस हजारांहून ही जास्त भरली होती. आणि त्या यात्रेंत सासवडचे मामलेदार यांणीं यात्रेकरू लोकांचा आणि उद्मी लोकांचा माल चोरीस न जावा म्हणून बंदोबस्त हुशारीचा ठेविला होता यामुळें चोऱ्या झाल्या नाहींत. या वर्षीं कोंकणची यात्रा विशेष गेली होती, असें म्हणतात. त्यांतील जेजुरीच्या एका वाघ्याचें आणि यात्रेकरूचें बोलणें झालें, त्यांत सदरहू वाघ्या बोलला कीं, आमच्या समाशेच रपाळांतील शिपाई लोकांजवळ कांहीं वेळे घात होत्या, तेव्हां आम्हांस धाक पडला होता कीं, ते आमचें कांम करतील तर आम्हीं गरिबांनीं कोणीकडे सपोट भरण्या आवें. परंतु आतां त्यांणीं घात राकल्या यामुळें आमची पुढील भीति गेली. हें वर्तमान ऐकून आम्हांस आश्चर्य होतें.

पादण्याच्या कमिशनरानें असा रपोर्ट पाठविला आहे कीं, बंडवाल्यांचा सुमारें ५०० लोकांचा मेळा हारोरकचे प्रांतांतील सोनी नदी उतरले त्यांचे मागोमाग करनल टरनर गेला आहे.

पुण्यांतील नानाचे पेठेत एका गाडीखालीं मूल सांपडून दुखावलें व कांहीं वेळानें तें इस्पितळांत मेलें. हल्लीं त्या गाडीवाल्यास कैद केलें आहे.

कोर्णातिहून पाठविलेला मजकूर —विनंती विशेष. करवें पावळ एथील विद्याभ्यासाविषयीं अगदीं अंधःकार प्राप्त झाला होता. त्याचा नाश होऊन उदयकाल प्राप्त झाला आहे. हाच सुदिन येण्याविषयीं आमचे तालुक्याचे मामलेदार राजमान्य राजेश्री रामचंद्र पंत नाना आपटे यांणीं अज्ञान तमनाशनार्थ सरकारी शाळा स्थापनार्थ पराकाष्टेचे श्रम घेऊन व न्यूनता पडल्या कामास साहाय्य करून तजवीज केल्यामुळें त्या गांवीं सरकारी शाळा स्थापन झाली. त्या ठिकाणीं आमचे परम स्नेही गणेश नारायण कोलटकर यांची नेमणुक झाल्यावरून ता० ५ एप्रिल मि० चैत्र शु० १ रोजीं एथें येऊन गावांतील लहानथोर ग्रामस्त मंडळीस आमचे वरले मामलेदार यांचे साहाय्यानें निमंत्रण केल्यावरून तेच दिवशीं दोन प्रहारांनंतर चार वाजतां सर्व लोकांचा सभेचेगर्यीं समुच्चय झाल्यावर आमचे मित्र यांणीं शाळेचे निबंधाविषयीं लोकहितावह अती सुरस संभाषण केलें त्यास अश्या वसंत आरंभीं पसंन संभाषण केलें म्हणून संभावित गृहस्त मंडळींनीं फार वाहावा करून सुमारें ५ वाजतां सभा विसरजन करून लोक आपआपले गृहास जाते झाले दुसरे दिवशीं ज्यांस विद्येची आर्ता होती, त्यांणीं आपपले मुलांस शाळेंत पाठविलें, आणि त्या मुलांचीं नांवें दाखल करून शाळा सुरू केली. आतां संदरील शाळा स्थापन करण्याविशीं मामलेदारांनीं साह्य केलें. व कोल्हटकर हे अभ्यास वाढविण्याची मेहनत घेतील यांत संदेह नाहीं. आतां या उभयतांचे श्रमाची चीज करणें सार्वजनिक सभ्य मंडळीकडे आहे. हा मार्ग विद्याभ्यास करण्याबद्दल मोठा रास्त आसून त्याचा विचार करून मुलें न पाठवितील तर पुढें त्या मुलांस सज्ञानता हस्तगत न होतां अज्ञानता ज्यास्त वाढेल. यास्तव मी सर्वांस हेंच सांगत आहे कीं, वर जो परिणाम लिहिला आहे त्याप्रमाणें न होण्यावर सार्वजनिक मंडळीनीं लक्ष द्यावें, हें मागणें आहे.

कालच्या सरकारी ग्याजिट मध्यें नेटीव लष्करी लोकांबाबद या खालीं लिहिलेल्या "जनरल आर्डर्स" मगर झाल्या आहेत:—

१४ व्या का०च्या पायदळ पल्टणीचा भवानीसिंग हा मरण पावल्यामुळें जमेदार महादू नाईक हा गेल्या फेब्रुआरीच्या १६ वे तारखेपासून सुभेदार झाला आहे. व कलर हवालदार इनामखान हा त्या तारखेपासून जमेदार झाला आहे.

२ न्या सिंध इरेग्युलर घोडेस्वार पल्टणीचा यशवंतराव पाणें राजिनामा दिल्यामुळें जमेदार इस्मायलखान हा गेल्या फेब्रुआरीच्या ११ वे तारखेपासून नायबरिसालदार झाला आहे. व कोटे दफेदार फत्तेगीरखान हा त्याच तारखेपासून जमेदार झाला आहे.

५ व्या लैट का०च्या पायदळ पल्टणीचा रामदिन गडुरिआ यास पेनशन झाल्यामुळें जमेदार जवाहीरसिंग हा गेल्या फेब्रुआरीच्या २४ व्या तारखेपासून सुभेदार झाला आहे.

९ व्या का०च्या पायदळ पल्टणीचा सेला यास पेनशन मिळाल्यामुळें जमेदार शिवजी साळुंका हा गेल्या जानुआरी महिन्याच्या १ल्या तारखेपासून सुभेदार झाला आहे. व कलर हवालदार शेख अबदुल्ला हा त्याच तारखेपासून जमेदार झाला आहे.

१० व्या का०च्या पायदळ पल्टणीचा फत्तेसिंग यास पेनशन झाल्यामुळें जमेदार जिवाजी जाधव हा गेल्या जानेवारीच्या १ल्या तारखेपासून सुभे-

वर्ष ११ पत्र १७

ज्ञानप्रकाश.

शहर पुणें.

पुणें—सोमवार तारिख २५ माहे एप्रिल सन १८५९ ई०

पत्राची किंमत रुपये.

९॥ आगाऊ दिल्यास. १० दरसाल.

जाहिरात.

कसरतीचे खेळांचा तमाशा.

इटालियन कंपनी.

ता० २६ माहे एप्रिल सन १८५९ ईसवी मंगळवार रोजीं रात्रीं शहर पुणें पेठ बुधवार एथें श्री० रा० रा० आपा बळवंत यांचे शेजारीं नवीन नाटकगृहांत होणार आहे. हा गोरे लोकांचे कसरतीचा तमाशा आहे, आणि तो पाहाण्यायोग्य असून दर त्यांणीं फार हलके ठेविले आहेत. याकरितां शहरांतील सर्व गृहस्थांनीं त्यांस आश्रय द्यावा कळावें ता० २३ एप्रिल १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश ता० २५ ए० १८५९

मुंबई सरकारानें प्रसिद्ध करण्याकरितां मुंबईहून तारायंत्रांतून असें कळविलें आहे कीं, सीप्रीस १८ वे एप्रेलचे सोमवारीं अस्तमानचे ५ वाजतां तात्या टोपे यास लष्करी कोर्टमार्शलांत चौकशी होऊन फांशीं दिलें.

सदरहू वर्तमान कलकत्यांतील वर्तमानपत्रांत सरकारानें कळविलें आहे. असें लिहिलें आहे. आतां या यशाला शेंडा राजा मानसींग याणें केवळ मित्रद्रोह करूनच तुरा लाविला असें नाहीं, तात्या हा एके ठिकाणीं रात्रीचा असतांना त्याचे हात धरून त्यास पकडून इंग्रज सरकारचे अचानग स्वाधीन करून दिलें. तेव्हां सरकारानें त्यास मथुरा एथून ४ मजलांवर सिप्रीच्या छावणींत नेऊन शेवट केला. असो या तात्या टोपे याचे शूरत्वाविषयीं लिहूं लागल्यास एक ग्रंथ होण्यासारखीं त्याचीं कृत्यें आहेत. हा देशस्थ ब्राम्हण येवल्याजवळ एका गांवीं राहाणारा होता. यास सख्खा १ आणि चुलत ४ असे पांच भाऊ आहेत. हा कैलासवासी बाजीराव साहेब पेशवे यांचे तैनातीस जे शिपायी लोक असत त्यांजवर हा आलीकडेस सुभेदार नेमिला होता, असें समजत आहे. असा कज्जाकीनें काम करणारा टोपी होता.

आतां यावरून टोपीचे कदापींत टोपी फांशी दिली असा एक अलंकार झाला आहे.

पंजाबांतील एका पत्र लिहिणारानें असें लिहिलें आहे कीं, ५९ वे काळे पायदळ पल्टणीचे लोक दररोज १५।२० असामी आपणांस सरकारी चाकरी नको आपणांस रुखसत द्यावी म्हणून सरकारास अर्ज करीत आहे.

वायव्य प्रांतांतील एका वर्तमानपत्रकर्त्याच्या ऐकण्यांत आलें आहे कीं, बंडवाल्यांची एक मोठी टोळी तिराई एथून बाहेर पडून अयोध्या प्रांतामध्यें लुटालूट मांडिली आहे. एक टोळी रोहिलखंडाकडे व दुसरी टोळी फैजाबादेकडेस जात आहे असें म्हणतात. हद्दीवरील गयाचे लोक त्यांचा पाठलाग करीत आहेत असें समजतें.

नेमणुका— काठेवाडचा पोलिटिकल एजेंट कर्नल डब्लू. ल्यांग यास विलायतेस जाण्याचे सर्टिफिकेट मिळवण्या करितां एक महिन्याची रजा मिळाली.

नाशिक एथील कोळी लोकांचे पल्टणीवरील अज्युटंट ले. ज्यान. फेरिन डाविस यांस मुंबईस परिक्षेचे कमिशन हजर होण्या करितां या महिन्याचे ६ वे पासून पुढील महिन्याचे १६ चे तारखे पर्यंत रजा मिळाली आहे.

धारवाडचे ज्याईंट जड्ज मि. राबर्ट हेनरी पिन्हीसाहेब यांस २४ वे मीनहूसासून १ महिन्याची रजा विलायतेस जाण्याचे तयारी करितां मिळून पुढील आगबोटींतून जातील, तेव्हांपासून एक वर्षाची रजा मिळाली आहे.

सोलापूरचे पोलिस सुपरिंटेंडेंट ले. चार्ल यांस विलायतेस जाण्याचे तयारी करितां १ महिन्याची रजा मिळाली आहे.

खानदेशांतील १ ले भिल्ल पल्टणी वरील कमांडेंट व पोलिस सुपरिंटेंडेंट मेजर हासलउड यांस विलायतेस जाण्याचे तयारी करितां १ महिन्याची रजा मिळाली.

मि. सी. जे. डेविस यांस १५ महिन्यांची रजा अजारी पणाचे कारणावरून मिळाली होती ती पुढें तीन वर्षे पर्यंत वाढविली आहे.

पुणे जिल्ह्यांतील सेकंड असिस्टंट कलेक्टर यांचे ताब्यांत पुरंदर आणि भिमथडी तालुका आणि थर्ड असिस्टंट कलेक्टर यांचे ताब्यांत जुनर आणि मावळ हे तालुके दिले आहेत.

९ वे पायदळ पल्टणीवरील ले. पी डाउसर यांस उत्तर भागचे अकटिंग इनाम कमिशनर नेमिलें आहे.

राव ... र विठ्ठलराव नारायण डि. डिप्युटी कलेक्टर ... त्यांची बदली धारवाडाहून बेळगांवजिल्ह्यांत ... आहे. आणि धारवाडास रावबहादूर कृष्णाजी वासुदेव यांस डिस्ट्रिक्ट डिपुटी कलेक्टर नेमून त्यांणीं दुसरा हुकूम होई पर्यंत नगर जिल्ह्याचे डिस्ट्रिक्ट डिपुटीचे कामावर अकटिंग नेमिलें आहे.

सरकारचे रिविन्यू खात्याचे सक्रटरीचे गेर सनदी असिस्टंट मि. वासुदेव पांडुरंग यांणीं आपले कामाचा चार्ज ता. १९ मीनहूस परत घेतला.

सिकापूरचा कलेक्टर मेजर स्टूअर्ड यांस विलायतेस जाण्याचे तयारी करितां १ महिन्याची रजा मिळाली आहे. त्याणें आपले कामाचा चार्ज क्यापटन फोर्ड सीनीयर डिप्युटी कलेक्टर यांस ८ मीनहूस दिला.

सरकारचा जनरल खात्याचा बेसनदी असिस्टंट सक्रटार मि. ई. भारा यांस ९ महिन्यांची रजा विलायतेस जाण्या करितां मिळाली.

नेकनामदार गवरनर साहेब यांचे बरोबर मि. एच. यंग चीफ सक्रटार यांस नेमिलें आहे.

लाहोर क्रानिकलचे पत्रांत बरेली एथून एक पत्र आलेलें दाखल झालें आहे, त्यांत असें आहे कीं, बरेली एथें एतद्देशीय लोकांत एक दारुण अशी बातमी आहे कीं, ज्या मुसलमानाचे मुलांना संतता झाली असेल त्यास बुलमानें ख्रिस्तिकारितान यामुळे ठोंकडीं मुलें तुरुंगांत रामपुरास मिशनरी लोकांचे हातून रक्षण व्हावें म्हणून पाठविलीं आहेत. असें लिहिलें आहे. अ. ब.

बारामतीहून ज्ञानप्रकाशास ता. १८ एप्रेल— या साली यांत देवीचा सात फार पेऊन दरएक

मुळें मेल्याचें ऐकतों. [illegible] कडे फारसि वसान देवी काढणारा [illegible] तर हल्लीं विशेष उपयोग होईल. [illegible] स तालुके इंद्रापूर येथें निमगांवची [illegible] तीवर होऊन फारदिवस झाले; परंतु गांवाकडेसचा की स्कूलमास्तराची राहिली होती, ती विनायक भगवंत मामलेदार यांणीं कुळाकडून युक्तिने वसूल केला म्हणून इन्स्पेक्टर यांणीं विद्या खात्याचे डेरेक्टर यांस शिफारस करणार असें समजतें. हा मजकूर आम्हाकडेस पाठविला आहे, याचें कारण कांहीं कांहीं स्कूल मास्तर यांच्या बाक्या गांवाकडेस थकलेल्या आहेत. त्या सदरील मामलेदार यांचें उदाहरण मनांत आणून ते तजवीज करतील तर विद्येस उत्तेजन सरकारास इच्छेप्रमाणें कोण देतात हें समजून येईल.

आमच्या आजच्या पत्रीं कसरतीचे खेळाची जाहिरात दिली आहे ती आमचे शहरचे गृहस्थानीं पाहून त्या दिवशीं अवश्य लोकांनीं पाहण्यास जावें. गोरे लोकांचे कसरतीचे वगैरे तमाशे या आपले शहरांतील फार थोडे लोकांनीं पाहिले असतील, आणि बायकांविशीं तर संभवच नाहीं. शहरांतील लोकांस सृष्टींतील नानाविध चमत्कारांपैकीं हा एक परस्थांचा चमत्कार बघण्याचा योग अल्प द्रव्यानें लाभ पडून येईल. यास्तव त्यांणीं ही संधी दवडूं नये.

एथें रास्त्यांचे पेठेंत प्यारीजान औरतेस तिच्या पुतण्यानें तिचा जीव घेण्याकरितां सऱ्यांनें टोंचून आजारी केलें होतें, ती औरत बरी झाली आणि गुन्हेगार यांची चौकशी व्हावयाचे पूर्वीं ती १५ दिवस अजारी होऊन इस्पितळांत २३ मीनहूस मयत झाली. आतां सदर [illegible] ला अर्थातच कमी केलाच पाहिजे.

एथील इनाम कमीटींत ७ रुपयांपासून ३० रुपये पगाराचे कारकून कमाल ५० आहेत. परंतु हंगाम सरत आल्यामुळें हंगामी कारकून नवकरच कमी करणार आहेत. अशी बोलवाऊठली आहे. आतां ते बिचारे असे विवचनेंत पडले आहेत. जसे पेशव्याचे कारकीर्दीत डेंगळ्यानें कारकीर्द झाली, तेव्हां तें राज्य लयास गेलें. तसेंच आमच्यांत कोणता हो त्रिंबकजी डेंगळा झाला आहे न कळे. कारण आम्हांस नोकरीतून कमी करणार असें करत आहे असें म्हणून एक हंगामी दुसऱ्या हंगामीस बोलून खेद करीत आहेत.

पुणे हवेलीचे मामलेदार यांणीं एथील मैल करणारांपासून दंड घेतात त्यास या बद्दलची कांहींतरी सोय असून लोक तसे न चालतील तर दंड घेणें मुनासब आहे. असा वरिष्ठांस रपोर्ट केल्यावरून हल्लीं कितिएक जागा बांधल्या आहेत. आतां सदरहू मामलेदार यांणीं सरकारास रास्त विचार कळवला, आणि अधिकाऱ्यांनीं त्याप्रमाणें तजवीज ही केली. येणें करून आम्हांस या हुशार मामलेदाराचे दसतेची तारीफ करणें योग्य आहे.

हरजी आहेबरास्ते यांची पत्नी आणि मुलगा यांस कैद करण्याकरितां सभा जमली होती. परंतु कामसांत विचार पुरा झाला नाहीं असें ऐकतों. याविषयीं सविस्तर पुढें लिहूं.

अयोध्येमधून गेल्या आठवड्यांत जी बातमी आली आहे, तिजवरून असें समजण्यांत येत आहे कीं नेपाळमध्यें पळून गेलेल्या बंडवाल्यांनीं पुन: मोठ्या जमावाशीं पाहाडांतून खालीं उतरून पायथ्याजवळच इंग्रेजांहीं बंडवाल्यांस पश्चिमेकडे न जाऊं देण्याविषयीं पहिली शीक पायदळ पलटण ठेविली होती तिजवर हल्ला केला, तेव्हां तेथून थोड्याच अंतरावर बादशाही ९२वी पायदळ पलटण कांहीं तोफा व घोडेस्वार असें इंग्रेजांचें लष्कर होतें. त्या लष्करानें त्या पलटणीच्या मदतीस जाऊन बंडवाल्यांचा पुष्कळ नाश केला, आणि त्यांस पूर्वेकडेस हांकून लावलें. या लढाईंत पहिल्या शीक पायदळ पलटणीचा ले० ग्रांट हा ठार मेला, व त्याच पलटणीचा ले० विकर हा फार जखमी झाला. या लढाई नंतर करनल केली याच्या हाताखालील इंग्रजांचे लष्करानें गेल्या महिन्याच्या २९ व्या तारखेस बुटवल नजीक बंडवाल्यांवर पुनः हल्ला करून पुन: त्यांचे ६ हत्ती, ३० उंट, ३०० घोडे व तट्टू हीं घेतलीं व बंडवाल्यांचे पुष्कळ लोक कैद केले. या लढाईंत इंग्रेजांचे ५ असामी ठार मेले व नऊ असामी जखमी झाले. आणि बंडवाल्यांचे चारशें आसामी ठार मेले. अशी बातमी आली आहे. या प्रसंगीं बंडवाल्यांहीं आपले बाजारबुणग्यांचें पुष्कळ सामान व पुष्कळ हत्यारें टाकून दिलीं. मग त्या पैकीं पुष्कळ आसामी नेपाळच्या पाहाडाच्या पलीकडे निघून गेले असें म्हणतात. ही लढाई झाल्यावर मिरझा नादीर हा सुमारें ९० लोकांनिशीं इंग्रेजांच्या स्वाधीन झाला. नानासाहेब, बाळासाहेब, आणि लखनौची बेगम हीं तिघेजणें नेपाळच्या पाहाडाच्या पलिकडेस गेलीं आहेत असें म्हणतात.

धू.

सातारा— [illegible] दूर [illegible] मराठ्यांच्या गांवा पूर्वे सदर अमीन [illegible] व एथील रावबहादूर आबाजी नाना [illegible] असे कोल्हापुरास गेले.— कोरेगांव एथील भिवड एांचे नरसो गोपाळ माहालकरी यांस तारगांवास अव्वल कारकून नेमून तेथील गंगाधरपंत यांस पिंपवड्यांत माहालकरी नेमिलें. — पाण्याची नीट व्यवस्था राहाण्याकरितां अज्जम गोपाळ नारायण फोजदार यांस देखरेख सांगितली आहे.

आगला डुबा तो पिछला भी पार— रेवाजीची जत्रा करण्यास ८ माणसांचें कुटुंब गेलें होतें त्यांत ६ माणसें बुडून मरण पावलीं.

चो.

खानदेश जिल्ह्यांत चांदवडचे नजिक एक गांव विंचूरकर जाहागीरदारांचा आहे. तेथें भिल्ल वगैरे लोकांनीं गर्दी करून सदरहू गांव लुटून तेथील जाहागीरदाराचा वसूल आलेला पैसाहीं नेला या मुळें आसपासचे गांवीं या दुष्ट भिल्ल लोकांची दहशत बसली आहे. तिकडील भागोजी वगैरे भिल्लांचे नाईक यांणीं रयतेस उपद्रव थोडे दिवसांवर फार दिला होता व त्यांच्या बंदोबस्ताकरितां क्यापटन हेनरी साहेब नगरचे सुपरिन्टेंडेंट हे बेलाशक त्यांचे अंगावर चालून गेल्यामुळें तेही त्यांत मारले गेले. परंतु आलीकडेस सरकारानें चांगला बंदोबस्त ठेऊन स्वस्थता करविली होती. त्याजवर हें नवें वर्तमान आलें आहे. परंतु खानदेशचे मि० म्यानस्फील्ड साहेब माजिस्त्रेट यांणीं आपले जिल्ह्यांत बंदोबस्त मोठ्या नजविजानें आणि रयतेस पीडा न होतां ठेविला आहे. ते याविषयीं बंदोबस्त लवकर करतील.

दार झाला आहे. व कल्वरहवालदार याकुबजीद स्राफल हा त्याचतारखेपासून जमेदार झाला आहे. तसेच महीपसींग यास पेनशन झाल्यामुळें जमेदार शेख हुसेन हा त्याच तारखेपासून जमेदार झाला आहे. व हवालदार लक्ष्मणराव राणें हा त्याच तारखेपासून जमेदार झाला आहे, तसेंच मातादीन यास पेनशन झाल्यामुळें जमेदार नारायण स्वामी हा त्याच तारखेपासून जमेदार झाला आहे. व हवलदार शेख बुडन हा त्याच तारखेपासून जमेदार झाला आहे, व गणपतराव यास पेनशन झाल्यामुळें जमेदार बाबाजी भोंसले हा त्याच तारखेपासून जमेदार झाला आहे, व हवलदार भिमाजीराव हा जमेदार झाला आहे. धू.

बंबे ग्याजिटपत्रांत सिंध्रीची बातमी ता०११ मानहूची अशी आहे कीं, मडुझा एथें राजा मानसिंग हा ता०२ मानहूस दोन प्रहरीं सरकारास शरणागत आला. हा उंचीनें ६ फुटांचा असून ठोल्यांची ठेवण लहान असून चपळतेची आहे. डोकीवर लहान असून जवाहीर आंगावर आहे, त्याजवळ एक पितळी पिस्तुलाची जोडी आणि दुबारी रैफुलची बंदुक आणि या देशांत केलेली तलवार आहे. त्याबरोबर २०० लोक होते, परंतु जेव्हां सरकारास शरण आला तेव्हां फक्त २० लोक त्याणें आपल्या बरोबर आणिलें, तो इंग्रज सरकारा बरोबर तलवार धरण्यास इच्छीत नाहीं. असें इमानीपणानें भाषण केलें. परंतु तो लुटारु गेला होता सबब ग्वालेरी विषयीं खुषी नाहीं असें दिसतें. कांहीं लोक ३रे बंगाली पल्टणीचे यांस राजगडास जाण्याचे तयारी करितां हुकूम झाला होता. तो दोन मासांनींच महकूफ झाला. मुंबईसरकारानें कलकत्ता सरकारास कांहीं तांब्याचें नाणें मागितल्यावरून ४०००० रुपयांच्या खुर्द्याच्या पेट्या ४०० रवाना केल्या आहेत.

नेकनामदार गवरनर लार्ड एलफिन्स्तन साहेब यांची स्वारी मुंबईहून माभळेश्वरास गेल्याशनवारीं रवाना झाली. लार्डसाहेब हे बहुतकरून उष्ण काळ माभळेश्वरास घालवून नंतर तसेंच एथें परजन्य काळांत येतील असें दिसतें.

पंजाबचे राज्यांत कपूरथलाचा एक राजा आहे, त्याणें दिल्लीच्या वगैरे प्रसंगांत सरकारास मदत करून नवकरी केली, व याशिवाय ही त्याणें लखनौ एथें सरकारचीं कामें चांगलीं केलीं म्हणून सरकारानें त्यास लखनौचे कमिशनरानें लखनौचे राज्यांतील ३००००० तीन लक्ष रुपये वसुलाचे दोन गांव वंशपरंपरेनें देण्याविषयीं शिफारस केल्यावरून सरकारानें ती मंजूर करून त्यास लखनौचे राज्यांतील दोन गांवें आणि एक खिलात असे दिले. आतां औद प्रांतांत शीक लोकाचें वि घातलें आहे हें उत्तम आहे.

आम्हांस समजलें आहे कीं, इंदूरचे होळकर महाराजांचे नोकर बक्षी खुमानसींग आणि गणेश सीताराम वकील, आणि इंग्रज सरकारचे रसिर्दशने नायबशिरस्तेदार रामराव राजाराम पुलचाले, हे सर राबर्ट हामिल्टण साहेब यांस पोचविण्याकरितां इंदुराहून मुंबईपावेतों आले होते त्यास सर राबर्ट हामिल्टण साहेब यांणीं जाते समयीं मेहेरबान होऊन यांणीं त्यांस सदरी लिहिलेले गृहस्थांनीं होळकर सरकारचे तर्फेचे

आपलीं कामें चांगलीं केलीं म्हणून त्यांस आणि रामराव पूलवाले यांणीं रविवारीत आपलें हाताखालीं कामें या वखेतयांत, व पूर्वीं उत्तम प्रकारें बजावलीं, म्हणून सदरील गृहस्थांस दुसरे साहेब लोकांनीं व होळकर सरकारांनीं त्यांजवर नजर ठेवण्याकरितां अबुपत्रें देऊन त्यांस आसाहेबांनीं त्यांची आपआपले कामावर परत जाण्याची परवानगी दिली आहे.

आमच्या समजण्यांत इंग्रजी पत्रावरून असें आलें आहे कीं, गुंडच्या राजाची मालमत्ता जप्त करण्याचा हुकूम झाला आहे.

अजमीर एथें बंडांतील कांहीं लोक कैदी आहेत त्यांस ठेवण्याकरितां एक तुरुंग बांधण्याचा विचार झाला आहे असें समजतें.

रेलवे— खात्यांतील विशेष वर्तमान असें समजलें आहे कीं, बोरघांटांत वाफेची गाडी चालण्याकरितां घांट फोडणें, कांहीं ठिकाणीं भरयालणें आणि कितिएक जागीं डोंगरास भोंकें पाडणें या कामाकडेस एकंदर ८००० मजूर लोक कामास लाविले होते त्यांतील कित्येक कारखानदारांनीं लोक कमी केले. आणि कांहीं करणार असें समजलें आहे. यांतील कारण बहुतकरून हें असावें कीं, रेलवेचे मोटमक्तेदार हे मजूरकरी लोकांस त्यांची मजूरी बरोबर देत नाहींत. यामुळें हजारों मारामाऱ्या नेहेमीं होतात याकरितां तें काम रेलवे कंपनीच आपण होऊन मक्ता न देतां काम करणार आहे. यामुळें हें वर्तमान फैलावलें आहे. सदरहू बोरघांटांत आजवर उतार करून यांजपासून घांट उतरण्या-ला पैसा पडत असे तो हमालांचा व पुढें जा-ण्याचा हें घेणार तो.

	हल्लीचा	पुढें
नेण्यास	२	४
तट्टूस	११२	१
बैलगाडीस	६५	६६

सदरहू दर रेलवे कंपनी वाढवणार असें समजतें. आतां यांत लोकांस फारच विशेष देण्याकरितां कांहीं नवीन तजवीज करणार आहेत तिकेचा भाडें जास्त घेतल्या खेरीज मजूरी फिरत कांहीं. यांतील कारण आम्हांस अद्यापि समजलें नाहीं समजल्यावर आम्ही आपले वाचणारांकरितां कळवूं.

आम्हांस लाहोर क्रानिकल आधारें मजकूर अखबारावरून समजला आहे कीं, पंजाबचे मुलखांत आगगाडीच्या रस्त्याचा कारखाना सुरू झाला होता तो रस्ता हरकतीचा आहे सबब सदरहू काम बंद केलें आहे.

पुणे जिल्ह्यांतील दिवाणी कोर्टांस ता० २० अप्रेल पासून ४२ दिवसांची ऊष्णकाला मुळें सालाबादप्रमाणें रजा मिळाली आहे.

चीनचा कमिशनर यांचे गैरवर्तणुकीमुळें त्यानेस लढायी झाली होती म्हणून त्यास सरकारानें कलकत्त्यास राजकीय कैदी म्हणून ठेविला होता तो ता० १० मीनहूस मरण पावला. अ० प्र०

सर जमसेटजी बारोनेट यांणीं धर्मशाळा वगैरे लोकोपयोगी कामाकडेस ३२१९८११ रुपये लाविले आहेत.

हें पत्र पुणें एथें कृ० मं० ता० यांणीं ज्ञानप्रकाश छा० खा० त छापिलें.

मुक्काम लष्कर नजीक ग्वालेर, एथून ज्ञानप्रकाशकर्ते यांस.

विनंति विशेष— खालीं लिहिलेले हकीकत मजकूर आमच्या एका मित्रानें रस्त्यांतून जातांना ऐकिला तो त्याणें आम्हांस कळविला, त्याजवर आमचा भरवसा नाहीं, परंतु, चमत्कारिक गोष्ट जाणून आपल्यास कळविण्यांत आली आहे तरी आपण कृपा करून आपले येथे ज्ञानप्रकाशांत प्रसिद्ध करण्याची मेहेरबानी करावी.

१ श्रीमंत मानोश्री बायजाबाईसाहेब यांजजवळ कोणी एक हकीम + + नामांकित आहे त्याची राख तुरबक्ष इणें एक जेहुरण या नावाची मुलगी पाळक घेऊन आपलें नांव चालविण्याकरितां तिचा प्रतिपाळ करीत होती. ती फारें १७ वर्षांचे वयांत आल्यावर तिजला + + धारणकर यांणीं नोकरीस ठेविली. ती गोष्ट हकीमजीस समजतांच आपले मराठमोळे सरकारांत इतला करून सदरहू जेहुरण व तिची आई कमाना या उभयतांस कांहीं दिवस कैद करून ठेविलें होतें. पुढें गेले जून महिन्यांत कांहीं दिवस एथें बंडवाल्यांचा शिराळशेटी अम्मल झाला, त्या कारकीर्दींत जेहुरण व तिची आई उभयतां बंधमोचन होऊन पुढें उभयतां काळें करून हकिमसाहेब यांजकडून तखलीफ होईल या भीतीनें इंग्रजी इलाख्यांत आग्र्यास जाऊन राहिली. तेथून तिजला हिकमतीनें आणण्याकरितां हकीमजी साहेब यांणीं आपली प्राणप्रिय नूरबक्ष इजकडून मुख्त्यार आपा परभू या नावानें इसनास रुजान केला.

२ असें म्हणतात कीं, आग्र्यास या मुख्त्यारानें जेहुरण व तिची अम्मा आई यांजवर ग्वालेरीस येण्याविषयीं सक्ती केल्यावरून ती गोष्ट जेहुरण इणें आग्र्यांतील सरकारास जाहीर केली. व आपल्यास ग्वालेरीस नेऊन कसबपणाचें काम मनमानेल तसें करायास लावणार त्यास आपण खुषी नाहीं, म्हणून तक्रार केल्यावरून तीस आणण्यास गेलेले मुख्त्यार कडून २० रुपयांचा मुचलका इजवर जुलूम जास्ती न होण्याबद्दल घेतला. त्यामुळें तो निराश होऊन ग्वालेरीस पुनः परतून आला. कित्येक दिवस लोटल्यानंतर जेहुरण इणें आपल्यास आतां ग्वालेरीस गेल्यास गेल्यास भीति नाहीं, असें मनांत आणून ती व तिची आई उभयतां ग्वालेरी लष्कर एथें राहिली. ती गोष्ट आमचे वडेबापचे बेटे हकीमजी यांस कळतांच त्यांणीं लष्करचे माजिस्त्रेट अंमलदार घोडकचेरीवाले यांचा हात गरमनरम करून वेशारम्यासारखे जेहुरण इजला कैद करून मराठमोळे सरकारांत पाठविली. तेथून हुकूम झाला कीं, हिची पक्षी नोकरी करितां उज्जनीस रवाना व्हावी. परंतु तिचे अन्नापाण्याचा ग्वालेरीचा लागाबांधा मजबूद असल्यामुळें रामजी या नांवाचे हुजऱ्यानें मध्यस्ती करून तिजला २०० रुपये सरकारांत नजर देण्याचें कबूल करून तिची मुक्तता होण्याची तजवीज चालविली. ती खबर हादीवाले मियासाहेब यांस लागतांच आपण ५०० रुपये देतों इजला उज्जनीस रवाना करावी, म्हणून बोलणें लाविलें. या प्रमाणें उभयपक्षीं लिलावाप्रमाणें चढावरचढ करून द्व्यास ऊत प्रमाणें १५०० रुपयां पर्यंत दुराग्रहाचा आंकडा चढविला, आणि सरकारांत सांगून पाठविलें कीं, इतकेंही न घेतां जेहुरण इजला लष्कर ग्वालेर एथेंच ठेविली तर आपण सरकारचे नोकरीचा राजिनामा देऊं. ज्ञानप्रकाशकर्ते माहाराज या लोकांची अक्कल पाहिलीतना?

तुम्हीं खचित समजत असाल कीं, या सारखा दुसरा मूर्ख तुमच्या पुण्याभऱ्यांत नसेल. हा वर्षां हें लिलाव २००० रुपयेपरयंत ठरावांत येऊन त्याविचारें जे इरण वसची मुक्तता झाली.

आपला मित्र
उजत पारखं.

ग्वालेरीहून ज्ञानप्रकाशास चैत्र शु० ८ ग्वालेरीस सर्व प्रकार ठीकठाक आहेत. परंतु एथून ५ कोसांवर काहीं स्वारांनीं एक मुशाफर चालला होता. त्यास लुटला व त्यांत त्यास दुखापत ही त्यांणीं केली आहे. त्याविषयीं येथील कचेरींत चौकशी सुरू आहे. वाचा... णीं आतां स्नान संध्येचा वेळीं कचेरी करावी असा बेत मनांत आणून गुरुमंत्र जसा हळूच कानांत होतो, त्यामार्गें कामें कागेही गुप्तपणानें कानांत श्रुत होतात, त्यास त्यांणीं असें करूं नये. उघडपणानेंच त्याच्याची कामें व्हावीं, हें सर्वांस बरें दिसतें. व तसेंच चुगली करणें हा एक वाईट गुण लोक मानित आहेत. बरें त्याणें एकादे समयीं चुगली ऐकणारा विचारी असला तर अविचार होतो. परंतु तसें एथें झालें नाहीं. चुगली त्याचे जवळ ऐकून घेणारांनीं ठेविली.—एथें माजिस्त्रेटाचे आणि पोलिसचे कामांवर अंमलदार यांची हुशारी असल्यामुळें चोऱ्या या महिन्यांत झाल्या नाहींत, असें असून मफ्सूलैट पत्रांत असें एकानें पत्र लिहून कळविलें आहे कीं, ग्वालेरीस माजिस्त्रेटचे कामा बंदोबस्त नाहीं, असें कोणी तरी अदावतदार लोकानें सदरहू पत्रकर्त्यास लिहून कळविलें असावें, म्हणून तो मनुष्य कोण आहे असें रावराजे दिनकरराव दिवाण यांणीं सरकोर मार्फत ... आहे, त्याचें उत्तर आल्यावर मी आपणांस कळवीन.

जाहिरनामा.

रविन्यूडिपार्टमेंट.

सन १८२७चे १२ वे कायद्याचे १६ वे कलमानें रेरकमे अन्वयें जाहीर करण्यांत येतें कीं जे खालीं लिहिलेले गांव हल्लीं अहमदनगर जिल्ह्यांतील कोरीना तालुक्यांत आहेत ते ता० १ मे सन १८५६ पासून सोलापूर जिल्ह्यांतील करमाळे तालुक्यांत होतील.

१ हिंगणगांव.	६ सोहेगांव
२ निरवलरान.	७ कुंबेज.
३ सर्पडोह.	८ वीटरगांव.
४ दईगांव.	९ मांगी.
५ उमरड.	

बमोजीब हुकूम अलिजाह मनाब मुस्तताब हजरत रैटहनराबल गवरनरसाहेब बहादूर दर इजलास कौन्सिल.

अक्टिंग सक्रेटरी निसबत सरकार वारोहेलबर्ड पेलीससाहेब बहादूर यांची सही.

ता० ३१ मार्च सन मजकुरीं शास्त्री व मोलवीचे कामाची परिक्षा देणारे उमेदवारांची परिक्षा कमिटीपुढें होऊन त्यांत बाळशास्त्री मोडक धर्मशास्त्रांत व गुलाम मोहिदिन वल्लद काजी अमीरुद्दीन यांच्या वार्षांनींत परिक्षा उतरल्या असे सदर अदालतीच्या जज्जांनीं मेहेरबान होऊन प्रसिद्ध केलें आहे.

ता० ३१ मार्च सन मजकुरीं वकिलीचे परिक्षेस आलेले उमेदवारांची परिक्षा कमिटीपुढें होऊन

त्यापैकीं परिक्षेंत उतरले त्यांचीं नांवें सदर अदालतीच्या जडजांनीं मेहेरबानीनें प्रसिद्ध केलीं आहेत, तीं येणे प्रमाणें.—

पुणें

१ अमृतश्रीपत
२ गोविंदगोपाळ

खानदेश.

३ पांडुरंगलक्ष्मण
४ राघवेंद्ररावअश्वपथ

धारवाड.

५ बाळमभटरामकृष्णभट
६ दासोगोविंद
७ गुरुरावश्रीनिवास
८ राघवेंद्ररावश्रीनिवास.
९ शंकरआपाचिरेनवस आपा
१० शंकराजीरामचंद्र
११ शंकररावव्यंकटेश
१२ वेंकटरावपांडु
१३ वासुदेवबाबुराव

नगर.

१४ विनायकजयराम
१५ वामनबाळाजी

सोलापूर.

१६ केशवगोपाळ
१७ नरसोपरशाराम
१८ सकलालछडुराम

खेडा.

१९ गिरधरजेठा.

सातारा.

२० काशिनाथदिनकर
२१ कृष्णाजीयशवंत
२२ नारोवामन
२३ पांडुरंगरघुनाथ
२४ रामचंद्रसखाराम
२५ त्र्यंबकबळवंत
२६ वेंकाजिसखाराम
२७ विनायकरघुनाथ

रत्नागिरी.

२८ गंगाधरगणेश
२९ कृष्णाजीविठ्ठल
३० लाडोपांडुरंग

ठाणें.

३१ चिमणाजीकेशव
३२ दामोदरकृष्ण
३३ गणेशकाशिनाथ
३४ गणेशसदाशिव
३५ गणेशत्र्यंबक
३६ गंगाधरकेशव
३७ नारायणअमृत
३८ सीतारामविठ्ठल
३९ सखाराममहादेव
४० त्र्यंबकगणेश
४१ विनायकरामचंद्र
४२ विनायकबापूजी
४३ विष्णुरावजी

सुरत.

४४ भिकारीदासखुशालदास
४५ नरसींगराईरणछोडदास
४६ तुळजारामरूपाराम
४७ जमनादासलखमीदास

अमदाबाद.

४८ जीवनदासआनंदजी
४९ मुळजीमेघजी
५० निजामुद्दिनकमरुद्दिन
५१ नरोत्तमद्वारकादास

मुंबई.

५२ रामभाईजव्हेरी
५३ विष्णुमोरेश्वर

५३

विलायतची डांक २६ मार्च पर्यंतची मद्रासचे मार्गीं आली. ती तारायंत्रांतून एथें येऊन पोंचली. त्यांतील हांशील कीं,—

हिंदुस्थानचे गवर्नरजनरल लार्ड क्यानिंग साहेब बाहादूर यांस राणी सरकारानें "अर्ल" हीं पदवी दिली आहे.

हिंदुस्थानांतील सर्व लष्करी आणि दिवाणी कामगारांनीं गेल्या दंग्यांत फार श्रम घेतल्या बद्दल घेतल्या बद्दलचे आभार राणी सरकारांनीं मानिले आहेत.— रशिया सरकारानें बेसआरबीया ठिकांणीं ६०००० साठ हजार फौज जमा केली आहे.— स्वीत्सरलांड एथील अधिकाऱ्यांनीं चोडे देशावरावर जातील त्याजवर कर बसविले से जबर आहेत.— आस्त्रिया सरकार फ्रान्स सरकाराशीं मोठ्या विरुद्धपणानें वागत आहे. —प्रुशियाचे राजानें राजिनामा दिल्याची वर्तमान आहे.— असें म्हणतात कीं, चीनचा बादशाहा हा तहनाम्यांतील अफीणीचे व्यापाराचे कलमास नाराजी होत आहे.— फराशीसचे राज्याची पारिस नामें राजधानींत नेपोलियन बादशाहाचे उच्छाहार्थ एक मोठी फौजेची कवायत झाली.— ऐयरलंडांतील फिसाद करणारे अपराध्यांच्या चौकशीचें काम मद्कूफ ठेविलें आहे. या वर्षी ऐयर्लंडांतील डब्लिन राजधानींत राणी एक कोर्ट भरवणार आहे

राणीचा ज्येष्ठ पुत्र ऐलीउंवासुरव्न जुदा के णार आहे.

गमन— गेल्या शुक्रवारीं सायंकाळीं श्रीमंत राजमान्य राजेश्री आणा साहेब विंचूरकर उमेदुल्ल्लिम राव यांची स्वारी एथें श्रीमंत राजमान्य राजेश्री बापूसाहेब विंचूरकर यांच्या कन्येच्या विवाहार्थ आली होती, ती परत सहपरिवार गेली. आणा साहेब यांचे सौजन्य व आनंद वृत्ति आणि ज्ञानापेक्षा इत्यादि गुण पाहून सर्व लोक मोठ्या संतोषानें वाहातात. लग्न समारंभांत आबाल वृद्धांची शुश्रूषा अभयतां बंधूंनीं मनापासून जातीनें रखून ठेविली. ही लोकांच्या अपेक्षेच्याही पलीकडेस झाली. येणेंकरून लोक त्यांस फारच वाहावा देत आहेत. १७ मीनहूस एथील बहुतेक लोकांस मेजवानी त्यांणीं केली. तशी मेजवानी बहुत वर्षांत अशी मोठी झाली नाहीं. गेल्या गुरुवारीं रावबहादूर प्रिन्सिपाल सदर अमीन वामनराव जगन्नाथ यांणी आणा साहेब यांस जाफत चांगले प्रकारें केली.

मृत्यु—एथील व्यापारी मंडळापैकीं एक वृद्ध सावकार गयादीन दादा कनोज ब्राम्हण यांस गेल्या शुक्रवारीं देवाज्ञा झाली. या पुरुषाचें वय अदमासें ८५ वर्षांचें असावें. याणें जातीनें कष्ट करून हजारों रुपयांची पुंजी जमवली आहे. परंतु ती बहुतेक लोकांस कोणांकोणाचे दुकानीं आहे, या विषयींची माहिती आहे. बहुत करून आम्हांस अशी आशा आहे कीं, या मयत वृद्ध पुरुषाचे द्रव्याचा अपहार कोणी न करितां त्याच्या चिरंजीवांपाशीं पोहोंचवतील. आणि सरकार दरबार न होतां साव्कारी रीती प्रमाणें व्यवस्था बरोबर लावी

कलकत्ता सरकारानें प्रसिद्ध करण्यास अशी बातमी दिली आहे कीं, अऊद सुभ्यांतील गोग्रा नदीच्या पलिकडेस बंडवाल्यांच्या टोळ्या नानपारा, भिंगार, गोंडा आणि बद्रडूच यासदरील चार ठिकाणीं फैलावल्या आहेत, परंतु त्यांस कोणीं पुढारी नाहीं. यामुळें त्यांची उमेद खचल्या प्रमाणें आहे. कारण एक हजार बंडवाल्यांनीं राप्ती नदीउतरण्याचा इलाज केला होता, परं सरकारचे पोलिसचे लोक तेथें असल्यामुळें त्यांचा मतलब उतरण्याचा साधला नाहीं.

ता० १२ वीची खबर अशी समजते कीं, बंडवाल्यांच्या दोन टोळ्या साससरान एथें होत्यां, त्या भोज्यपूरच्या उत्तरेस गेल्या आहेत. सरकारचे छावणीचे लोक ज्या जागीं आहेत त्याचे समोंवतीं बंडवाल्यांचे घोडे स्वार वगैरे २६००० सवीस हजार जमाव कसें ही करून घारपाडून जाण्यास इलाज करीत आहे.

दुसरी खुषीची खबर अशी समजते कीं, बेगमेच्या ५ तोफा सरकारास मिळाल्या, आणि महंमद हुसेन सरकारास शरण आला. तुळशीपूरची राणी शरण येऊन तीस फैजाबादेस पाठविली.

रिकसाळ एथें पूल तयार होत आहे, त्याचें सामान नेण्या करितां फळ्यांचा कच्चा पूल बांधून त्यावरून आगगाडीचें सामान भरून जात असतां ता० २२ मीनहूस ती गाडी पाण्यांत पडल्या मुळें तावरील कांहीं लोकांस दुखापत झाली आहे असें ऐकतों.

हें पत्र पुणें एथें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणी छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारीख २८ एप्रिल सन १८५९ ई०

ज्ञानप्रकाश ता० २८ ए० १८५९

जमखिंडी— श्री० रा० रा० रामचंद्रराव आपासाहेब जमखिंडीकर यांस बेळगांवाहून स्वतंत्रपणें आपले गांवीं जाण्याची पोलिटिकल एजेंटानीं त्यांची मालमत्ता सरकारांत अमानत ठेविली होती, ती त्यांस परत देऊन मुलखाचा कारभार पूर्वीप्रमाणें त्यांजकडे सांगितला, याबद्दल आम्हीं पूर्वीं लिहून कळविलेंच आहे, त्याप्रमाणें ते आपले जमखिंडी गांवीं जाऊन दाखल होऊन कारभार पाहूं लागले आहेत. हें ऐकून आम्हांस संतोष झाला आहे. व असंतोष होणारे लोक फारच थोडे निघतील.

जमखिंडी करांवर आरोप येण्याचीं जीं कारणें आहेत, त्यांतील एक चांगले आधारावरून समजतें कीं, एक प्रतिष्ठित, चतुर, वयातीत, निःपक्षपाती आणि इमानी गृहस्थास दुसरे गृहस्थानें विचारलें कीं, अहो जमखिंडी करांवर दुष्टपणानें असा खोटा आरोप कोणी हा आणिला? त्याणें उत्तर केलें कीं, जमखिंडी करांचा मोठा शत्रू बापूसाहेब शाहापूरकर सांगली करांचा जुना कारभारी व मुत्तुकुमार यांहीं आणिला.

मुत्तुकुमार वा बापूसाहेब शाहापूरकर जमखिंडीकराचा नास करण्याकरितां एकत्र झाल्यावर बापूसाहेबांनीं मोठ्या धूर्तपणानें जमखिंडी करांचें दप्तर तपासीत असतां त्यांत कांहीं रकमा त्यांच्या बंडाप्रकरणीं दिलेल्या शोधून काढल्या. यद्यपि असा पैसा कोणी हा कोणास दे[illegible]ल तर तो आपले दप्तरीं लिहून ठेवील काय? [illegible] सर्व खबर मेहेरबान म्यानसन् साहेब यां[illegible] कृपा बापूसाहेबांवर असल्यामुळें त्यांजला [illegible] सबब सांपडली. पुनः पहिल्या गृहस्थास दुसरे[illegible]तें विचारलें कीं, जमखिंडी करांचें आणि बापूसाहेबांचें वैमनस्य असण्याचें कारण काय? तेव्हां त्याणें उत्तर केलें कीं, "जमखिंडी करांनीं सांगली" "करांस युक्तिवाद केला कीं. बापूसाहेब कारभारी" "तुमचें सर्व संस्थान लुटित आहेत यास्तव त्यां" "जला तुम्हीं कामांतून दूर करा!"

सदरील आधारावरून पाहातां सांगली करांस जमखिंडी करांनीं त्याचे हिताचा उपदेश केल्यामुळें कांहीं दिवस त्यांस दुःख भोगावें लागलें असें समजतें. आतां बापूसाहेब हे बेळगांव जिल्ह्यांत श्रीमान् गृहस्थ असून साहेब लोकांची मर्जी संपादन करण्याविषयीं प्रख्यात आहेत असें दिसतें. अशा गृहस्थांनीं सदरील मजकुराप्रमाणें केलें असलें तर आम्हांस फार खेद होतो, व अशा मनुष्यास सरकारचे कामांत सरकार हात घालूं देतें हें आश्चर्य नव्हे काय?

आमचे ऐकण्यांत आलें आहे कीं, एथील कलेक्टरी कडील मि० गान साहेब सेकंड यांस एथील असिस्टंट जडज नेमून तेथील धारवाडास ज्याइंट जडज मि० पन्ही साहेबांचे जाग्यावर अकटिंग नेमणार आहेत.

खोपवलीस एका बाबरसाहेबानें आपल्या सोबत्यास ५०० रुपयांचे अभिलाषाकरितां त्यास अम्मल खाऊं घालून ठार मारलें [illegible] अशी खबर आहे.

पुण्याचे विचारीस.— मागचे सोमवारीं [illegible] दिसेंबर १३ चे ज्ञानप्रकाशांत या सदराखालीं [illegible] ग्रामण्याचे संबंधानें प्रकरणीं कांहीं मजकूर लिहिला आहे, त्यावरून यासभेचें वर्णनाचे पुनरपी श्रम न-घेतां तिचे कर्तबदारी व मौर्ख्य यांविशीं मात्र लि-हिण्याची तसदी घेतों. गेल्या शनवारीं रात्रौ शाम-आळीतल्या राममंदिरांत ही सभा भरली होती. तेथें श्री. रा. विश्वास खंडेराव ऊर्फ दाजी-साहेब रास्ते यांस वाममार्गानें मद्यपान केल्याचे आरोपावरून श्री तुळशी बागेंत सभा करून कांहीं वर्षांपूर्वीं बहिष्कृत केलें होतें. त्यांचा संसर्ग त्यांचे सौभाग्यवती कुटुंबास व अल्पवयी चि-रंजिवांस झाला आहे. त्यांस त्या दोषापासून प्रा-यश्चित्तादिक विधानें मुक्त करावें; म्हणून त्यांच्या तर्फे श्री. रा. रा. विश्वासराव बल्लाळ ऊर्फ दाजी-साहेब नातू यांनीं सभेस विनंती पत्र दिल्याव-रून विचार झाला. आतां विचार हा शब्द एथें आम्हीं आपल्या मेहेरबानीनें देतों. वस्तुतः घि-साडघाई हाच शब्द देणें योग्य आहे. तेथें ज्या कं-दारी व दुर्रांणी अंकला कांहीं कोंच्या मुरबांतून बाहेर, तशाच गर्जनेनें पडल्या त्यावरून आम्हांस तेथें शास्त्री वैदिक यांची आचरणं देखीलस होतां सुत्त दिवाणी इस्पितळा कडे, मेडइनल-कांची व बदायीआळी यांकडे चित्त जाऊन स्म-रण होऊं लागलें. मद्यपी वगैरे अनाचारग्रस्त लो-कांचा हीन्याय निवडणारी सभा हें नांव याचे-चाळिशीचें हिरावून घेऊन यांस अमली वे-चाळिशी सभा हें नांव द्यावें असें सुचवावेंसें वा-टेल. एथें हे लोक जमून प्रकृत विषयावर शास्त्र विचार करण्याचें सोडून शास्त्री व भिक्षुक यां-च्यांपेक्षां तुरुकांहीं आपआपल्यांत उखाळ्या पा-खाळ्या काढून ॥ नभूतो न भविष्यति ॥ ळोथाळें चा-[illegible] सोवळेसोवळे गृहस्थ आ-[illegible] आपले [illegible] घेऊन गेले. आमचा ज्ञानमा-र्ग म्हणतात [illegible] समर्थ धर्मानें कामांत रा-णी सरकारास इतकी सत्ता मिळा असतांनाही या भट लोकांस वाटेल तसे करण्याची मुभा अशी तरी राखिलेली असते. असो, ह्यांनें म्हणण्यावर आम्हीं फार सा जोर धरीत नाहीं, तथापि असें ज्ञानें म्हणावें. ग्रामण्यास बेजारमी हलकट म्हटल्या वांचून आ-म्हांस राहवत नाहीं. त्या भट लोकांनीं एकमे-कांचीं बरीचशी बाहेर काढलीं व नियमितपणा काढली. कीं, त्यावरून पुनरपी ग्रामण्याच्या सभा कराव्या आणि गृहस्थांनीं त्यांत जावें हेंच अप्रयोज्य होय. तात्पर्य इतकेंच कीं, त्या वर्तमानं या भटांच्या पर-न तुरुकांनीं गांवचीं व आपलीं घरचीं वर्में एकमेकांनीं परस्परां गृहिणींचीं लांछनाचीं वर्में काढल्या वांचून बहुतेक काढलीं. आपला द्रव्यलोभ, ह-लकट बुद्धि, व मत्सर, दुरभिमान इत्यादिक दु-र्गुण त्यांणीं आपल्या अकटोविकट शाहाणप-णाच्या अभिमानांतच प्रदर्शित केलीं. आपले पुण्याचे पोपसाहेब व ग्रामण्याचीं असंख्यें क-रणें व कोणास दोषमुक्त केल्याची व बहिष्का-र घालण्याची जाहिरात देणें वगैरे कामें कर-णार वे. शा. सं. रा. धोंडशास्त्री डेंगवेकर व त्यां-चे साथिदार मृदुंगी गाडगीळ ... जोशी ... कर यांणीं तर आपल्या कौशल्याची पराकाष्ठा केली. परंतु बाकीचे वैदिक व शास्त्री आणि गृहस्थ यांच्या या उभय सामान्य अनाचारी यांचा अंगि-कार करण्याच्या विचारापुढें त्या बेरकींत कांहीं तेज पडलें नाहीं, व चाललें नाहीं. या मुळें दे केव-ळ लाचार व निरुपाय होऊन ॥ शेपं कोपेन पूरये-त् ॥ त्या न्यायानें, सरतेवरी वागून त्यांणीं तेथून लौ-कर बोलावीत असतां, निमूट इकडे गृहस्थ व भि-

क्षुक यांच्या सभा होऊं [illegible] क्षुक अपवादी यांस देऊन [illegible] ला उडतो असें पक्कें पाहून [illegible] ण केलें. अशा यांचा चांगलाच [illegible] योशस प्रतिकूल होतील यांचा कोणास [illegible] बिलकूल नाहीं, परंतु आम्हीं ही खबर [illegible] ग जो कोणी गृहस्थ प्रवृत्त होईल, त्यांणें [illegible] त्या विद्याकडे बघून अगर हातांत जोडवीं [illegible] गड्यावगैरे छपणें घालून किंवा कडोसीस [illegible] र्णं रौप्य याही आंवळून जावें, म्हणजे बरें [illegible] दिसेल असें वाटतें. आम्हांस त्या एवढ्याच प्रसंगीं लिहून पुरेसें होईल, असें वाटत नाहीं; सबब अवकाशानुरूप विचार होईल. असो; सांप्रतकीस मोठमोठाले गृहस्थ व भिक्षुक यांच्या सभा, त्या क्षुल्लक अपवादी यांस प्रायश्चित्त देऊन शुद्ध करावे त्या ठरावावर होऊन सभा विसर्जन झालें, हें ऐकून आम्हांस फार संतोष झाला आहे. त्या प्रसंगीं एथील ग्रामस्थांपैकीं मोठमोठे मंडळीनें अशा प्रकारचे घरंदाज लोकांस उपहास्यतेनें विभक्त केलें आहे. हें अयोग्य वाटून त्यांस आपण अभक्त करण्याविषयीं चा एकदिल केला हें त्यांचें धैर्य पाहून त्यास त्यांस आम्हीं वास्तविक शाबासकी देतों. त्याभागभिक्षुकांच्या घनगुरूंवर गृहस्थांनीं आतलें घालवलेलें वर्चस्व आणून सर्व अशा प्रकारचे रांगलेले लोकांस अभक्त करण्याचे मर्दुमकीचें श्रम घ्यावें ही आमची त्यांस शिफारस आहे.

सदरील मजकूर शनवारच्या सभेविषयीं लिहिला आहे त्यावर रविवारीं रात्रौ वे० शा० सं० धोंडशास्त्री डेंगवेकर यांणीं सदरहू ठिकाणीं सभा केली. त्यांत रावबहादूर रामरावजी, श्रीरो[illegible] रावसाहेब व नानासाहेब नातू वगैरे गृहस्थमंडळी व कांहीं भिक्षुकमंडळी जमली होती. त्यां[illegible] पोपभटजी व डेंगवेकर शास्त्री यांणीं असा प्रश्न केला कीं, काल सभा झाली आणि त्यांत सदरील बाई आणि मुलगा यांस प्रायश्चित्त देण्यास ते उचित आहेत असें ठरून याद ही झाली ही बरोबर झाली नाहीं, अशीं कारणें दाखविलीं. परंतु त्यांत वादविवाद होऊन खाजगी मजकुराचीं दुरुत्तर भाषणांचा वर्षाव पोपभटजींवर त्यांच्या वर्तणुकीप्रमाणें झाला. असो शेवटीं रामरावजींनीं सांगितलें कीं, जी याद झाली आहे असें आपण म्हणतां आणि त्याविषयीं कांहीं हरकत सभेस सांगतां तर दुसरी सभा करून विचार करावा. अशीं वरचेवर भाषणें होऊन त्यांत असेंही एका विद्वानानें भाषण केलें कीं, अहो डेंगवेकर आणि पोपभटजी आपण पाहिजे त्यास अपवाद ठेवतां आणि शुद्ध करते वेळेस सर्वांस नकळून प्रायश्चित्त देतां, पानावर पान ठेऊन सांवळें गोंधळें करितां. हे अमक्याचे कामांत तमक्याचे कामांत कसें हो केलें? असा प्रश्न होतांच पोपभटजी उगीच बसले. त्यावरून गृहस्थ मंडळीस आम्हां सकत्यां असें वाटलें कीं, यांत कांहींतरी पोटपूजा झाली असावी, या प्रमाणें रविवारचे सभेची हकिकत झाली. आतां या अशा सभा वरचेवर होतात, आणि कांहीं काळानें विनूवीभार वितळतात येणेंकरून या सभेचे अधिकारी यांस लोक दोष लावितात. सबब ही ज्ञातीचे कारणानें सभा होते. आतां या ग्रामस्थांचा पाड पडला आहे त्या प्रसंगीं लोक त्यांतील ग्रामगुंड यांची निस्पृह रीतीची वागणूक नाहीं. असें बोलून दोष लावितात हें ऐकून सभेंतील गृहस्थ मंडळीस वाईट वाटतें. पहिल्या सभेंत ठराव झाल्या प्रमाणें

[illegible] यांचे कुटुंबास आणि गुलाब [illegible] देवालयांत दिले त्यासमयीं [illegible] बरेच हमबी [illegible] रून आंत शिरून मी ही मान्य आहें, असें तेथील लोकांनी विचारल्या खेरीज बोलले. असा सर्व विधी शेवटास गेला. आम्हांस दिसतें कीं, ग्रामण्याचें कारण लावून लोकांस अपराध आहे किंवा नाहीं याची चौकशी न करितां साकेतिक ग्रामण्य म्हणून त्या ग्रामण्याचें एक स्वतंत्र स्थान आहे. त्यास आतां पाड पडला असें दिसतें.

आम्हांस आधारावरून असें समजतें कीं, दक्षण महाराष्ट्र प्रांतांत जेव्हां गडबड झाली तेव्हां श्रीमंत बाबासाहेब मिरजकर यांणीं इंग्रज सरकारा बरोबर इमानीपणा ठेवून त्यांचे कायद्या प्रमाणें आपले प्रजेपासून हत्यारें व युद्धोपयोगीं सामान दारूगोळा वगैरे जमा करून भीति नाहींशी केली, या कामांत यांणीं योग्य वर्तणुक केली या मुळें त्यांस सरकारांतून त्यांस अवरस पुत्र नसल्या मुळें त्यांणीं दत्तक पुत्र घ्यावा ये विषयीं सरकारानें परमानगी दिली आहे. जर हें समणें आमचें या प्रमाणें च असेल तर, दक्षिण महाराष्ट्र देशांतील अभीतीचें कारण नाहींसें झालें असें समजावें. कारण इनामदाराचा संपादक आणि हल्लीं उपभोगकर्ता यांचा संबंध किती पोंचतो, ये विषयीं सरकार चौकशी करून नजराणा घेऊन चालवील तर नाखुशीचें मूळच उपटून टाकल्या प्रमाणें होईल.

पूर्व महासागरांत असस्त्रेलिया या नावाचें सर्वांहून मोठें एक बेट आहे. त्या बेटांतून एक पत्र [illegible] कळतें कीं, मल्लवर्ग [illegible] [illegible] स [illegible] सांवर एक नवीन [illegible] ली आहे. ती खाण दोन [illegible] ही तोंच सोनें सांपडूं ला- [illegible] अनुमान होतें कीं, तिच्या [illegible] खाणी सांपडतील. आणि [illegible] लोकांनी खणले आणि सोनें ही सां[illegible] त्याच्या आठवड्याच्या हिशोबा वरून पा[illegible] समजतें कीं, ११२० शेर खनिज खणलेली [illegible] काढली असतां निदान १५ पासून ३० तो[illegible] सोनें निघतें असा अनुमास काढला आहे.

[illegible] खनो हेरल्ड नामें पत्रांत सरकारानें दिलेली खबर अशी आहे कीं, ता० १४ वे मीनहूस [illegible] बादच्या रस्त्यावर बंडवाल्यांबरोबर लढाई झाली तींत शत्रूंचा मोड होऊन त्यांची दाणा दाण उडाली, त्यांत फारच थोडे सरकारचे हातून गेले असावेत. हे बंडवाले १[illegible] ५३ वी, आणि ५६ वी कानपूरच्या पल्टणी पैकीं होते.

दुसऱ्या बातमी वरून कळतें कीं, बंडवाले खाण्या पिण्या मुळें आणि ऊष्णतेच्या तापा मुळें ते त्राहि त्राहि होऊन त्यांणीं पश्चिमेकडचा रस्ता पकडला आहे.

एथील छावणींतील बाजारांत गेल्या मंगळवारीं दोन वाजतां आग लागली आणि बाजार मोडून टाकून बंब यावयाचा, परंतु त्याची जागरुजी न ती गेल्या मुळें ४००० रुपयांचें दुकान जळालें, असें अवश्यरवरावरून कळतें.

हें पत्र पुणें एथें सा. जा. रु. व्यं. रा. यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

वर्ष ११ पत्र १८ — शहर पुणें.

पुणें सोमवार तारीख २ मे सन १८५९ ई.

पत्राची किंमत रुपये.

९॥ अगाऊ दिल्यास. १० दरसाल.

ज्ञानप्रकाश ता० २ मे १८५९

निजाम— हैदराबादचे निजामाचें इंग्रज सरकारनें मागील कर्ज काढून तें फेडण्या करितां व निजाम सरकारचें कान्टिंजेंट लष्कर इंग्रज सरकारचे हुकुमांत राहून प्रसंगीं उपयोगीं पडावें या करितां जो खर्च व्हावयाचा तो निजाम सरकारनें द्यावा. या करितां वऱ्हाड, रायचूर, दुबाब, धाराशिव हे परगणे इंग्रज सरकारनें निजामापासून सन १८५३ माहे मे ता० १ रोजीं घेतले, त्या प्रांताचा निजामास वसूल समारें ४१ एकेचाळीस लक्ष रुपयांचा दरसाल होत होता. असा त्या वेळेस तहनाम्यांत आकार लिहिला होता, त्या पैकीं, ३६००००० छतीस लक्ष रुपये कान्टिंजेंटचे लष्कराचे खर्चाकरितां जाऊन बाकीचे रुपये रा कर्जाऐवजीं इंग्रज सरकारास मिळावे, असा ठराव झाला होता. हल्लीं त्या प्रांताचें उत्पन्न वाढत वाढत सन १८५७।५८ या सरकारी एके सालांत ५१००००० एकावन लक्ष रुपये झाले. यामुळें निजाम सरकारास फायदा झाला असें समजलें पाहिजे. इंग्रज सरकारचे ताब्यांत सदरहू प्रांत असल्या मुळें, तेथें सर्व प्रकारें सुधारणा व व्यवस्था झाल्या व पुढें ही होतील असें फ्रेंड आफ इंडिया नामें पत्राचा कर्ता म्हणतो. हल्लीं अशी वदंता उठली आहे कीं, सदरील मुलुख निजाम सरकारास गेल्या बंडांत इमानीपणा राखल्या मुळें व वेळेस कुमक केल्या मुळें परत मेहेरबानीचें चिन्ह समजावें या करितां इंग्रज सरकार देणार आहे. परंतु ही वदंता निजामचे दरबारांतून निघाली असावी असें वाटतें, आणि अशी वदंता उठण्यास हल्लीं सरकारचे अशा देणग्यांचे विचार होऊन कांहीं कांस देणग्या दिल्या आहेत. धारचें संस्थान लार्ड स्टानली साहेब यांणीं पूर्ववत चालवण्याविषयीं ठराव केला. हिंदुस्थान सरकारानें कपुरतलाचे राज्यास मोठ्या जहागिरी दिल्या, आणि जंग बहादुरास तेराई परगण्यांचा एक भाग दिला, या वरून सर्व हिंदुस्थानचे राजेरजवाडे बंडाचे समयीं स्वस्थ बसले होते व इंग्रज सरकारच्या हुकुमांत इमानानें किंवा दहशतीनें वागत होते, ते सर्व इमानी असें जाणून इंग्रज सरकारानें कांहीं तरी आपणावर कृपा करावी अशी अपेक्षा मनांतून करीत असतीलच, जरी त्यांचीही भिक्की अपेक्षा असली तरी दाते इंग्रज सरकारानें चांगला विचार करून देणग्या देणे असल्यास द्याव्या, असें आमचें मत आहे.

फ्रेंड आफ इंडियाचा कर्ता निजामास मुलुख परत द्यावा, त्यापेक्षां इंग्रज सरकारानें एकदा ताब्यांत घेतलेला परत न देतां त्यांतील ज्यास्ती उत्पन्न होईल तें निजाम सरकारास देत जावें. हें फार चांगलें आहे. असें तो म्हणतो, याप्रमाणेंच आमचें ही मत आहे. कारण

अशा आईष आरामी राजापासून देशास हित तें काय व्हावयाचें आहे. इंग्रज सरकारनें मुखत्यारी नाव्यांत घेऊन रोख पैसा राजास देणें हे देशास जितके फायदेशीर दिसतें, तितकें राजे सत्ताधीश केल्यानें होईल असें वाटत नाहीं.

आम्हीं असें ऐकतों कीं, कुलाबा एथील उंदेरी तालुक्यांतील आवासगांवचे जमीनींपैकीं, रबीचा नंबर २९६ याचा मालक असून व त्या नंबरानें तो देणें देत असून सदरहू गांवचा [redacted]मुळे दारास खोटा रिपोर्ट करून दुसऱ्यास तो नंबर लाविला ही गफलत मामलेदारास कळल्यावरून चौकशी करू आहे. पुढें निकाल होईल तो लिहूं.

विलायतची डाक — ४ थे एप्रिल परयंत ची एथें ता॰ २९ एप्रिल रोजीं दाखल झाली. त्यांतील वर्तमानें एणें प्रमाणें.

१ विलायतेंतील मासिवरील करारांत कमी दर केल्यामुळें सरकारचें उत्पन्न कमी झालें आहे. — सर आर्स्कीन नेपीयर साहेब हे हिंदुस्थानचे जमाबंदीच्या व्यवस्थेच्या कामाकरितां नेमलेल्या कमिटीकडे आपलें मत ५ एप्रेल रोजीं देणार होते हें प्रकर्ण मुख्यत्वें सर्व लोक चित्त लावून पाहात आहेत. — लार्ड क्यानिंग आणि लार्ड एलफिन्स्तन्स या उभयतां गवरनरांस राणी सरकारनें मोठी पदी दिली आहे. — आस्त्रियाचा बादशाहा अद्यापी आपलें लष्कर वाढवीत आहे. त्याचें म्हणणें कीं, सार्डिनियाचें राज्य बिन हत्यारी करावें त्यास सार्डिनियाचा राजा नाकबूल आहे. — फरांशिसांचा बादशाहा फौज कमी न करितां अधीक अधीक वाढवीत आहे. त्याचे फौजांच्या

करनलांस ... रांस थोडे दिवसांपूर्वीं पारीस नांवें ... न ... जमवून त्यांस सांगितलें कीं, युद्ध ... सुरु करण्याचा विचार बहुतकरून झालेला आहे. — टस्कानीच्या राज्यानें सार्डिनियाचे राज्यास मदत व्हावें, म्हणून सर्व लोकांचे विचार होत आहेत. — नेपल्सच्या राजाची बायकोची निराशा झाली आहे. — सिंदवा माजी जनरल जेकब याचे बहिणीस मयेकीं दरसाल १५०० रुपये पेनशन देण्याचा ठराव लार्ड स्टांउली साहेबांनीं केला आहे. — लष्करी इंग्रजी फौजेकरितां कमिसरी खातें वाढवावें असा विचार होत आहे. — विलायतेंत दोन दारूच्या कारखान्यांतील दारू ठेवीत असतां आग लागून पुष्कळ नुकसान झालें व कांहीं लोकही मेले. — हिंदुस्थानांतून गेले लोकांचे आफीसर आणि सोजर जे जखमी होऊन विलायतेस जाण्याकरितां रवाना झाले होते, ते विलायतेस दाखल होऊन त्यांतील कितीएक लोकांच्या नोकऱ्या व जखमा त्यांहोन्हीं विषयीं विचार पाहून पेनशनें दिलीं. कांहीं इस्पितळांत दवा दारूकरितां ठेविले आहेत हे लोक दिल्ली, कानपूर आणि लखनौ एथील बंडांबरोबर युद्धांत जखमी झाले आहेत.

बंडाविषयीं वर्तमान असें आलें आहे कीं, बंडवाल्यांची एक टोळी अदमासें २०००० वीस हजार लोकांची नानपाण्याडहून कोमलानदीजवळ तळ देऊन राहिली आहे. त्यांत बेगम आणि बेनीमाधवसींग असे आहेत. बंडाची दुसरी टोळी १०००० लोकांची गंगासिंगाच्या हाताखालीं सर्दीनदीच्या कांठीं माधवघाटाजवळ मुकाम करून आहे, त्याजवर सरकारची फौज मिसुवाद्याहून रवाना झाली होती परंतु गवचुफ्यामुळें पल्लीस परत आली. — ट.

नुकसानी—हिंदुस्था[illegible] फिरे-ल तो दिवस अगर तो म[illegible] असें आपण समजूं. हिंदुस्थाना[illegible] देश या पृथ्वीचे पाठीवर दुसरा को[illegible]ही देश नाहीं, असें वाटतें. या देशास धर्मसंबंधी, राज्य संबंधी, व व्यापारसंबंधीं अहोरात्र काळजी आहे. तशी कोणत्या देशास काळजी आहे, असें देशोदेशींचे इतिहासावरून पाहातां दिसण्यांत येत नाहीं. धर्मांत भेद वगैरे समजुती असल्यामुळें, व त्याचें कोणत्याही प्रकारें बंधारण नसल्यामुळें त्या देशाचे धर्माची चाल विचल दिसून येत आहे. राज्य कारभारांत या देशाचे लोकांचा कांहीं एक संबंध किंवा वजन नसल्यामुळें जी व्यवस्था अन्य देशीय व अन्यधर्मी दूरस्थ राजे जी व्यवस्था करतील. त्या त्या व्यवस्थेस निमूट मान दिली पाहिजे; आणि व्यापार संबंधांत आपण किती निराश्रित आहों, व आपल्यास व्यापाराचे कामांत बढती करण्यासारिखीं साधनें कसोशीची असावी तशीं नाहींत, या कारणानें व्यापारांत हरहमेषा धागधुगीच आहे. याशिवाय त्यांत असतांनां फ़लतानीचा विचार मनांत आणला असतां आपल्या देशाच्या व्यापारास चांगलेंसें तेज येईल, असें दिसण्यांत येत नाहीं. अशी ही गोंधळाची स्थीति या हिंदुस्थानची आहे. ती दुरुस्त होण्यास लोकांस शाहाणपण ज्या रीतीनें [illegible] पाहिजे, त्याचा अद्यापी एकादा अंश त्याचे ठायीं आला आहे असें आढळत नाहीं. हें शाहाणपण येण्यास लोकांचे अंतःकरणांत तशीच प्रेरणा झाली पाहिजे, व हिंदुस्थानाचे सरकारानें त्या कडे उदारपणें [illegible] सर्वांत कांहीं एक किंतू न ठेवितां लक्ष पोंचवून आपली ही गरीब प्रजा चांगल्या पंथास लावून चांगल्या पदवीस आणण्याच्या यत्नास लागलें पाहिजे. केवळ प्रजा मूर्खपणानें, आणि सरकार दोंगानें जोंपर्यंत वागत आहे. तोंपर्यंत देशाची अव्यवस्थाच समजली पाहिजे. देशाची अव्यवस्था प्रजेस व राज्यास श्रेयस्कर नाहीं. उभयतांचे [illegible] साफ होऊन उभयतां आपल्या योग्यतानुरूप व शक्त्यनुरूप झटतील तेव्हांच उभयतांस श्रेयस्कर आहे. आणि तेव्हांच देश भाग्योदयास येतो. देशाचा भाग्योदय करणें राजा आणि प्रजा या उभयतांच्या हातीं आहे. आणि तो करणें हें त्यांचें मुख्य काम आहे. या-स्तव त्यांणीं त्यास नेहेमीं [illegible] हें न बरें आहे.

या दोन तीन सालांत हिंदुस्थानांत आस्मानी फ़लतानीनें मोठाच धक्का दिला आहे. हिंदुस्थानांत मोठे राज्यक्रांतीचे बंड झाले. त्या बंडापासून देशाची अव्यवस्था, नुकसानी आणि संहार ही बहुत झाली. अनावृष्टि किंवा अतिवृष्टि झाल्या कारणानें देशाचे पिकास धक्का बसून व्यापारांत नुकसान झालें. या कारणानें देश होता त्यापेक्षां ही अधिक दरिद्रावस्थेस येऊं लागला आहे. या विशीं संबंधीं विचार केला पाहिजे. हिंदुस्थानाचें मोठें व्यापाराचें उत्पन्न म्हटलें म्हणजे अफ़ीण, कापूस, मीठ आणि नीळ, अथवा गुळी हीं आहेत. हे माल जसजसे अधीक किंवा कमी पैदा होतात, तसतसें या देशांत दारिद्र किंवा श्रीमंती प्राप्त होते. त्या सदरील हिंदुस्थानचे मालाचा विकरा अफ़ीणी [illegible]

करून बिलायत व चीन या देशांत मुख्यत्वें होतो. अफीणीचा खप चीन देशांतच होत आहे, पण त्याचे उत्पन्न व पैदास्त फार मोठी पडली यामुळें त्यांत नुकसान झालें असतां मोग धक्का पोंचला असें समजलें पाहिजे. अफीण माळव्यांत व बाहार वगैरे प्रांतांत उत्पन्न होते. त्या उत्पन्नास धक्का बहुतच पोंचला आहे. तो कमी आधी याचा विचार चालला आहे, तों दुसरी खबर अशी समजली आहे की, बहार प्रांतांत गारांचे पाऊस मोठे जबर पडले. एणे करून अफिणीचे पीक अगदीं गार झालें. तीकडील गांझीपूर परगण्यांत ८००० अफीणीच्या पेट्यांची भरती होत असे, आतां त्याचा तिसरा हिस्साही उत्पन्न होईल किंवा नाहीं याचा अजमास चालला आहे. उत्पन्नच जर बुडालें तर किफायतही बुडाली. हे सदरहू माल जर कमी उत्पन्न झाले, तर त्यांच्या मोबदल्या चाहा, रेशीम, कापड, सूत, अनेक धातू ज्या आपल्या देशास याव्या त्या कमी येऊन महाग मिळतील. महागाई किती दुःखदायक आणि विपत्तीकारक आहे हें आपल्या सारख्या गरिबांस अनुभवानें माहित आहेच. आपल्या देशाची दरिद्रावस्था फार, बहुतेक जीवनाचे, आच्छादनाचे व खाण्याचे पदार्थ आपल्या देशांत न होतां परदेशांतून आपल्यास आणावे लागतात, आणि त्याच्या ऐवजीं जे पदार्थ आपण त्यांस देतों ते जर उत्पन्न कमी झाले तर आपल्यास त्याकरितां आपल्या गांठच्या पुंजींतून भरती केली पाहिजे. त्या वांचून उपायच नाहीं. तेव्हां आपली जी भिकार पुंजी ती कमी झाल्याच्या योगें [illegible] त्रास होताल. हें अर्थात [illegible] सत्य आहे. आणि व अशी दरिद्रावस्था दूर करण्याकडे सर्वांनीं चित्त लाविलें पाहिजे. सरकार [illegible] आपल्या देशाचे राजेरजवाडे यांणीं कांहीं तरी तजविजी काढिल्या पाहिजेत. केवळ सत्ता करूनच स्वामित्व घ्यावें, आणि चैनींत व खरचांत त्या राजेरजवाड्यांनीं राहून हावा तसा येउ वांकडा देशाचे संपत्तिचा विनियोग करावा हें त्यास उचित, श्रेयस्कर आणि शुभ परिणाम करणारें नाहीं. आणि जर ते तसें करणार नाहींत तर त्यांचें वैभव व संपदा यांस कांहीं एक महत्व नाहीं. त्यांणीं स्वदेशाचे हितार्थ व त्याचें सुख वाढवण्याकरितां पुढें पाऊल ठेविलें पाहिजे. आपल्या देशांत पैदास्त, शाहाणपण वगैरे कोणत्या रीतीनें वाढेल याकडे नजर पोंचवली पाहिजे. हत्तीच्या अंबारींत बसून चवऱ्या, मोर्चेल उडवून च सुख पावावें असें नाहीं. दुसती राजांची मर्जी मिळवण्याकडे चित्त लावून काल हरण व्यर्थ करावें, त्यापेक्षां आपलें लहानसें संस्थान आबाद करावें, व इतर देश बांधव यांस सुख वाटेल अशाकडे नजर पोंचवावी हें अधिक चांगलें आहे.

अहंमदनगरास ता० २० मीनहून राजिस्वेदानें तात्या टोपे बंडांतील पुढारी हा लोकांस उपद्रव देत होता, त्यास विजयी सरकारानें ता० १८ एप्रेल रोजीं फांशी दिले म्हणून दवंडी पिटवून सर्वांस कळविलें असें समजलें आहे. पुण्याहून पेनशनदार शिपायांनी त्या वेळी वेरखवाली करितां म्हणून गण्याहून नेले होते त्यांची गरज नसल्यामुळें ते परत पाठविणार आहेत. हिंदु-

इनाम कमिशनर ... शन खात्या विषयीं विलायतेंत ... ला आहे, परंतु हिंदुस्तानच्या रयतेविषयीं व त्याचा परंपरागत देणग्या निरंतर चालविण्या विशीं निश्चयात्मक ठराव अद्यापि झाल्याचें कांहीं दिसत नाहीं. आपल्या लोकांत सामान्य समज आहे कीं विलायतेंत निकाल आणि इंग्रजी राज्यांतलीं वाद लागत तावडतोब निकालानें साफ हुकूम रयतेस मिळणें ह्मणजे आश्चर्य. आर्जे वगैरे करावे करावे त्यांस बराबाईंच अखेर निकाल लागत बारा मिळतों. ह्या प्रमाणेंच ह्या इनाम कमिटी प्रकरणीं जो बूट विलायतेस निघाला आहे. त्याचा बरा वाईट निर्णय होणें त्यास किती अवधी सारील यांचें अनुमान लोकांतीच आपले व आपले असपासचे देशबांधवांचे अनुभव लक्षांत आणून करावें. सातारचा शहाजीराजा प्रतापसिंह अथवा बुवासाहेब यास पदभ्रष्ट वाहिल्या वरून केल्या नंतर किती एक वर्षांनीं ह्मणजे त्याचा अंतकाळ होण्याचे पूर्वीं थोडके दिवसांनीं तो निर्दोषी आहे असे विलायतेस ठरलें. अशा गोष्टी घडून गेले असतां इनाम कमिशन खात्यांतील मोठमोठ्या देणग्यांचे फैसले बहुत करून ठार झाले आहेत असें वाटतें. आणखी यद्यपि हीं सरकारची प्यारी इनाम कमिटी बुडण्याचा ठराव होऊन हुकूम येऊन लागले तरी कित्येक मालीक सारीक इनामे वगैरे देणग्यांचे फडशे पडतील. आतां इतकाच फायदा होईल कीं, ज्यांस पुस्तदोन पुस्त किंवा हयात अथवा खचित वंशपरंपरा असे ठराव इनाम कमिटी कडून होतील किंवा झाले असतील त्यांस मात्र चतुर्थांश उत्पन्न नवीन ठरावं जारी झाले असतां त्या प्रमाणें घ्यावे लागेल. असे झाल्यानें दुसरी इनाम कमिटी बसली आणि तिणें देणग्याचा कांहीं काल... ल त्यांचा चतुर्थांश ... देऊन पाऊण हिस्सा एका हिशाचा केला असें समजलें पाहिजे. तात्पर्य पाहतां इनाम कमिशन खातें बुडालें. परंतु अखेर करून बुडालेंसें होईल. यास्तव लोकांनीं केवळ हें इनाम कमिशन बुडावे त्याचीच अपेक्षा करून उपयोग नाहीं, तर मागील आधुरंधर इनाम कमिटीनें मागल्या (अज्ञापत्र समस्त राजकार्य धुरंधर) इ० नें अर्थलावून फैसले मांडले आहेत त्याची तपासणी करण्याची अपेक्षा धरून इकडे लक्ष पोंचवावें. इनाम कमिटी हें एक न्याय इनसाफ हिंदु लोकांस मिळण्याची टांकसाळ आहे. हीत न्याय इनसाफाची नाणेंवारी पाहण्या करितां चांगले पारख्या कडून पारख झालीच पाहिजे. ह्मणजे त्यांत रयत व सरकारी अमलदार यांजून खोटी कोणाची विशेष आहे हें बाहेर पडून उभय पक्षांतून कोणता तरी एक पक्ष निर्दोष उघडपणें ठरला जाईल.

आपण अघोरखोर व गैरजरूर पडलों याकरितां विलायतेस अगर येथें या इनाम कमिशनच्या विशीं लोकांत अगर सरकारांत कांय बोलणीं होतात तीं वरचेवर ऐकून घेऊन कांहीं चित्तास स्वस्थता व उमेद आणून आपले लाभालाभाचा विचार करीत जावा हें उत्तम. जाणून विलायतेस पार्लमेंट हौस आफ कामन्स (गृहस्थाचेसभे) तील सर अर्स्किन पेरीसाहेब सभासद जे थोडें वर्षांपूर्वीं मुंबईतील सुप्रीम कोर्टाचे मुख्य जडज्य व बाई आफ एज्युकेशन खात्याचे मुख्य पंच होते त्यांणीं इनाम कमिटी विशीं भाषण करून आपले अभिप्राय कळविले ते अभिप्राय नोंद ...

व केवळ शाबासकी अनिवद मिळण्याचे न- सून यथार्थ आहेत आमाशीं तें आपण आह्मी आमच्यापत्री आनंदाच्या आचरणास सादीं उत- रून घेतो.

लार्ड स्याली साहेबांनी हिंदुस्थानांतील ज- मिनीची शाकदारी नेटीव किंवा युरोपियन लोक देईन असल्याचे अवस्थेविशीं एक न- वीन युक्ती टाकली आहे. यावरून हिंदुस्था- नचे रयतेस उच्चावस्थेप्रत आणण्याविशीं असाहेबांचें प्रेम फार आहे सें कळोन येते. हिंदुस्थानच्या सुधारणुकीविशींचे आसाहे- बांचेर दिल पाहून त्याबद्दल ते स्तुतीस पात्र आहेत असें समजलें पाहिजे. परंतु त्यांचा त्या विचारांत एक विचार मात्र कमतारफे- चा आहे- आसाहेबांस ही विदित आहे की, त्यांणी जो नूतन जाहिरनामा (राणीसरका- रचा) हिंदुस्थानभर लाविला तो त्या देशचे कन्याकुमारिकेपायासून तों थेट हिमालय पर्वतापर्यंत मोठ्या उत्सहाने व आनंदानें लो- कांनी स्विकारिला- त्या जाहिरनाम्यांतील मोठ्या इतक्या अकलबाजीच्या व दीलदारी- च्या होत्या कीं, या सर्व त्या देशाचे (हिंदुस्था- नचे) शालोपयोगी पुस्तकांत प्रसिध्द व्हाव्या अशी अपेक्षा त्यावरून दिसून येते; परंतु हिं- दुस्थानचे लोक फार उतावळे असून त्या जाहि- रनाम्यांतील शब्दशः ध्वनी आहे त्यास उचि- त वाटतें. हिंदुस्थानचे एका भागांत आसाहे- बांचे एका कलमाविशीं हिंदु लोकांचा भरव- सा उळमळ करित आहे. तें कलम हें की, मुं- बई इलाख्यांत इनाम कमिशन खात्याचें अव- ल्य कितीक वर्षे पावेतों जारी आहे. मला अ- से वाटते कीं, आसाहेबानीं या बाबदींत मु-

ख्यान ... ... माहिती व सल्लादगिरीची करून घे... ... ...त पोचविलें आहे. आता हे बानीं या इनाम कमिशन खात्याचा हेतु वा- स्तवीक जमीनदार लोकांचे मागले ... मरात ब रा खऱ्या विशींची खात्री करून देण्याविशींचा आहे. असे जाहिर केलें आहे. परंतु या गोष्टीचा विचार इतका मोठा आहेसीं, मला इनाम क- मिशन ह्मणजे कायद्याची त्याच्याविशीं हले- वी परवानगी असावी अशी माझी इच्छा आ- हे. हिंदुस्थानचे राजे रजवाडे संस्थानी यांणीं हिंदुस्थानचे प्रजेस जमीन बक्षिसा दाखल (बर्षणी कोणा व कशाही करितां) दिलेली अ- सते त्या जमिनीस इनाम असें लागावें. पेश- व्यांचा मुलुख सरकाराने घेतला, तिव्हांच त्या इनाम जमिनीचे हक्क पाहून ठराव केले, पर- तु कदार यांचे हक्काविशींचा फाडनकरि... चौकशी करण्याचा अधिकार तसाच त्या वेळी राखून ठेविला. पुढे तीस चाळीस वर्षे राज्यकारभार करतां करतां सरकारास अ- से कळून आलें कीं, मुंबई इलाख्यांचे उत्पन्ना पैकीं पुष्कळ उत्पन्न जमिनदार लोकाच स्वा: करितात. या वरून जमिदारांचे हक्काच्या खरेपणाची चौकशी करण्याचें काम सुरू के- लें. त्यात ला हेतु हा की, ज्यांचे हक्कात दगा- बाजी दिसेल त्यांचा सर्व देणग्या त्याजपासून परत घ्याव्या. सन १८५२ इसवी साली हिंदुस्था- नचे कायदे करणारे मंडळीनें इनाम कमि- शन निर्माण केलें आणि त्यांस सर्व हकदा- र लोकांनी आपले हक्कांची शाबीदी करावी असा अकत्यार दिला.

न्याय- ह्मणून ज्या कोर्टांत होतात त्या कोर्टांपैकी, कोणही कोर्ट हात घालीत नाहीं

कीं, ९ वर्षांचा हक्क दारांचे भोगवटा असतां त्याणें त्यांज विशीं साक्षी पुरावा करावा, ते त्या शतकांत झालेले कपट त्याची चोकशी करावी आणि आगत बहुकालचे, कपटा वरून मालकाचा त्याचे जिनगी वरून हक्क उडवावा. असे असून ही मोठी दुर्घट कामगिरी न्यायाधिश किंवा पुरावे वगैरे तपासणारे व त्यावर विच्यार करून इनसाफ देणारे असा तयार केलेल्या पुरुषांपैकीं, कोणी याजकडे न सोपविला. लष्करी पायदळावरील चेंबळ आलदार, जांची योग्यता फक्त सांगितल्या हुकूम वागावें अशी आहे त्यांचे हातीं ही सत्ता दिलेली आहे. त्या इनाम कमिशनास सर्वत्र नाराजी आहेत. त्या कमिटीने हक्कदार वगैरेचे समारे ६,००० सहा हज्जार मोकद्दमे फडशास लाविले, व अजून ही १०,००० एकल मोकद्दमे त्यांचे जवळ निकालास लावायाचे आहेत. कमिटीचें काम इतकें वाईट चालले आहेकीं, हिंदुस्तानचें लोकांचें मत साधारणपणें विरुद्ध आहे आणि त्यातून कित्येकांनीं तर एकाद्या संस्थानें त्या विरुद्ध तक्रार केली होती. या गोष्टी गेल्या वर्षीं उघाडीस येऊन असा मह झाला होता कीं, ही कमिटी बुडवावी; परंतु आता सरकारानें त्याचेच मोबदला एक तसाच मुकाबला येविशीं काढण्याची तजवीज केली. याचें मला आश्चर्य वाटतें आसाहेबानीं या इनाम कमिटीचा एक उद्देश जमिनदार लोकांचा बचाव करण्या विशींचा आहे, परंतु मद्रास सरकारचा उलट पुष्कळ वाढविण्याविशींचा मुख्य उद्देश आहे. बंगाल इलाख्यांत याच मुकबल्याची कमिटी सरकारानें स्थापली होती, परंतु सरकारास तें

अयोग्य दिसल्या वरून थोड्या वर्षांनीं ती कमेटी मोडून टाकिली. असे नव्हे मी चुकलों तिचा शेवट झाला एका सरकारी रिपोर्टांत लिहिले आहेकीं, या मुंबई इलाख्यांतील इनाम कमिटीने दरसाल २०,००,००० आणि ४०,००,००० रुपये यांचे दरम्यान इनकी पैदास्त करून दिलीआहे; परंतु या कमिटी कडे खर्च १,४००,००,०० रुपये झाला आहे. त्या कमिटीचे काम चालल्या पासून नाखुषी जिकडे तिकडे होऊन सरकारास ही काहीं फायदा झाला नाहीं. यां करितां मला असें खात्रीनें वाटतेकीं, मद्रास इलाख्यांतील इनाम कमिटी हल्लीं महकूप ठेविली आहे. तसे नसावें तर ती लागलीच मोडून तिचा पडशा पाडावा. कोण त्याही सरकारावर दगाबाजीचा दोष मंजूर हर प्रकारें न घालिता स्पष्टपणें त्या हक्कदार लोकांचे हक्काची काहीं मर्यादा करावी. उदारणार्थ एका मनुष्याचा पण जानें कपट केलेलें असले तर त्या करितां वर्तमानचे मनूत त्याचे वंशजांचे हातातून इनामें वगैरे घेणें हें फारच अयोग्य आहे. त्यांचे भोगवट्याचीं २०, ४०, किंवा कितीही वर्षे असोत. त्यांणीं त्यांच्या भोगवट्याचे मुदतीचे पुरावे त्यांच्या देशांतील न्यायमन स्फ्याची कोडते आहेत त्यात देऊन तेथें निकाल होऊं द्यावें हे बरे आहे. राइनरचे नेक नामदार याणीं गेल्या वर्षीं सांगितले आहेच कीं, आमेरिका खंडांतील स्वतंत्र संस्थाने व क्या लिपो निवा या प्रदेशां वांचून पृथ्वीतील सर्व देशां पेक्षां विलायतेचा व्यापार हिंदुस्तानाशीं अधीक वाढतेत चालला आहे, आणि तो फारच उत्तम रितानें वृद्धि

गत होत आहे. दरसाल दिवाणी व लष्करी खात्यांचे कामदार व इस्ट इंडिया कंपनीचे भागीदार यांस एकंदर हिंदुस्तान दरसाल ३०००००००) आणि ४१००० .०० रुपये यांचे दरम्यान खंडणी विलायतेस देत आहे; आणि जर अशा देशास तशाने सरकारपासून लाभ प्राप्त करून दिले, तर त्या देशाची आबादी अमर्याद झाल्यावांचून राहणार नाहीं. जुने जित (जिंकिले) लोक ... आपल्याशी वर्तणूक ठेवण्याविशींची इच्छा करितों असें जर आपण हिंदुस्तानचे लोकांबरोबर वागलों, जर त्यांच्या देशाचे कायद्यांकडे पाहण्याची हालत लोकांकडे दिली, आणि त्यांच्या देशाचे राज्यव्यवस्थेचे कामकाज चालविण्यांत त्यांची सल्ला घेत गेलों, तर ते लोक आणि वाणी त्या प्रसंगीं देशाकरितां आपल्या विशीचीं तोंडें मोकळीं करून खुषीनें मदत करतील. राणी सरकारचा साक्षात हिंदुस्तानावर अंमल झाला आहे त्यास त्या आसाहेबां (लार्ड स्टानले)हून कोणी अधिक इमानें इतबारें कारभार चालविणारा मला दिसत नाहीं; कारण कीं, त्या आसाहेबांचा लोकोत्तर उद्योग, त्यांचे महान संबंध, त्यांचें देशाशीं मित्रत्व आणि ह्या सर्वांवर त्यांचे विरुद्ध मताचें सरकारावर वजन बसतां हीं सर्व असल्याचे योगें आसाहेब सर्व विरुद्ध पक्षी अधिकारी आहेत ते जा कांहीं सुधारणुकी ह्मणून करतील त्यापेक्षां अधिक चांगले प्रकारें सुधारणुकी करतील. ह्या आसाहेबांचे नामदार मित्र जे त्यांच्या सन्निध आहेत ते गालांत हसले, परंतु अशा सुधारणुकी करण्याचे विचार ह्या सभेतून होते, तर तो विरुद्ध पक्षाची मंडळी बहुशः त्यास अडथळे घालिती. आणि जर आसाहेबांपासून त्याच सुधारणुकीचे विचार निघाले, तर तीच मंडळी त्यास सहाय होईल. ह्या आसाहेबांनीं लंडन हाउसीटचें (ह्मणजे कोर्ट आफ डिरेक्टर्स यांच्याकडे ...) वजनदारीचा जोर विसरून वर्तण्याविशीं ही फार सावधगिरी ठेवली पाहिजे. जे नवीन हिंदुस्तानचे राज्यकारभार चालविण्याचे ठाणी सरकारचे वतीनें स्थापन झाले आहे त्यांत सर्व कौसलदार जुने कोर्ट आफ डिरेक्टर्सच आहेत. आतां इतकेंच कीं, नावाचा फेरफार मात्र करून त्यांचीं वतनें वाटलीं गेलीं आहेत. आणि जुने हिंदुलोकांचे वेड्या समजुतीसारखेंच काळे लोकांस मोठ्या आशा देऊं नयेत, व जर ... दरमाकूली असूं नये अशा विचाराचे ते आहेत. याकरितां जसा आसाहेबांस बोर्ड आफ कंट्रोलचे मुख्याध्यक्षांविशीं अनुभव आलेला आहे तसें स्वतः धैर्य धरून या कामांत साहेब मदतीवांचून सर्व लोकांचे मतास विरुद्ध ... मना होणार नाहीं. जर करितां आसाहेब आ... ह्या लोक विचारावर पूर्ण भरवसा देऊन ते विचार कसे जातीचे वजनदारीनें जारी करावे हे आसाहेब जाणत त्याप्रमाणें जारी करतील, तर हिंदुस्तान देश, या आम्ही त्या देशास केवळ ओझ्याप्रमाणें न होतां, आमच्यास फळद्रूप होईल. आणखी आपल्या अधिकाराचे योगें त्या देशांत सुधारणा आणि सौरस्य यांचा फैलावा झाला असतां ही हिंदुस्तान देश आपल्यास फलद्रूप होईल.

नागपूर हैदराबाद यामधील तारायंत्राचें काम पुरें होऊन गेल्या मंगळवारापासून त्या दोन ठिकाणामध्यें तारायंत्रद्वारें रहदारी चालू जाहाली आहे.

इनामकमिटी- येथील शवरातें वाऊयाती ल इनाम कमिशनर ग्रिफिथ साहेब हे विलायतेस गेले. त्याचें जाग्यावर त्यांचे असिस्टंटापैकीं, एकलेफ्टनेंट डाउ साहेब हे आक्टिंग इनाम कमिशनर झाले आहेत. त्यांचे जागेवर सरकार कोणी नेमित नाहींत असें ऐकतों. यथील ह्मणजे उत्तर भागाचे इनाम कमिशनराचे हाताखालीं तीन असिस्टंट व २ सब असिस्टंट इनाम कमिशनर आहेत पैकीं, असिस्टंट इनाम कमिशनर याजकडे इनाम वगैरे देणग्या प्रकरणीं फैसले करण्याचा अखत्यार आहे. त्यावर आपिलें इनाम कमिशनर यांजकडे होतात. व इनाम कमिशनर याजवर आपिल एलिनेशन कमिशनराकडे होतें. त्यावर मुंबईसरकार याप्रमाणें पुढें अखेर सरकारापावेतों पायरी आहे. असा कप्तान कौपरहे असिस्टंट इनाम कमिशनर, त्यांच प्रांतात ते इनाम कमिशनर, व एलिनेशन कमिशनर झाले. ग्रिफिथ साहेब याचप्रमाणें समजावेत. आणि डाउ साहेबांचा हीन सावपेंथ झालेला आहे. आह्मास एकून व आंत मासाने माहित आहेकीं, लेफ्टनेंट डाउ साहेब यांणीं सुमारें असिस्टंट होऊन येथें आल्यापासून इनाम कमिशनर होई पर्यंत सुमारें ८००० तरी फैसले केलें असतील. आणि त्या सर्वांवर आपिलें झालीं आहेत. त्याच फैसल्यावरचे आपिलांचा निकाल तेच लेफ्टनंट डाउ साहेब करणार यावरून इनाम कमिटींत न्यायाचा काय अनर्थ चालतो हे बघावें. पहा जो मनुष्य आपली एका गोष्टींत अकल लढवून जो निर्णय अगर सिद्धांत करितो. तोच मनुष्य तीच गोष्ट विरुध्द असली, तर तीस त्ता आल्यावर फिरवूं सकेल कीं, काय कांहीं असे होणेंच नाहीं. आणि त्यात इनाम कमिटीत होईल याची तर वानवाच नको. असा हा अन्यायी व लोकांचे डोळ्यांत धूळ घालण्या सारिखा प्रकार जाणून बुजून या इनाम कमिटींत चालू आहे. हा प्रकार सरकाराचे ह्मणून घडघडीत घडतो आहे, तेव्हां सरकाराचे पतीचा व न्यायी पणाचा रीलरव त्यासा रयतेचा कसा होईल याचा आह्मास अंदेशाच आहे सरकार त्या अशा मिळकती त्या खात्याकडे दुर्लक्ष करून असें हातें असें कोणास तरी ह्मणवेल काय? जा खात्यास रयत अगदी मनापासून नाराजी आहे असे सरकार व सरकारचे अधिकारी व विलायतेचे लोक समजत असतां सरकार आपलें कसब करण्यास सोडीत नाहीं तेव्हां त्यांणीं कोणत्या आशेवर त्यांणीं आपली चांगले प्रकारें दाद सरकार घेतें असें ह्मणावें बरें.

तात्याटोपी- वदगावाजमानसिंग- जा पुरुपास शौर्यवरिते त्याच पुरुपानें खाली आणलें असतां विशेष लाजावह होते नाहीं. शूर पुरुपास शौर्य करतां करतां मरण आलेच तर समरंगणीं यावें आणि. तसे मरण आलें असतां बहुतास संतोष होतो. हिंदुस्तानच्या शूर बंडखोरा पैकीं, पहिले प्रतीचा सरदार तात्या टोपीस धरून सिप्री मुक्कामी सरकारचे लोकसेनाने त्यास फाशी दिलें ही खबर सरकाराने सर्व वर्तमान पत्र वाल्यास लिहिण्या करितां दिली. तात्यास जा वेळी धरिलें आणि तारा यंत्रातून ही खबर मुंबई सरकारास येऊन पोचली. त्याच समयी विलायतेस आगबोट हिंदुस्तानची डाक घेऊन जात

होती, तीतून सरकारास अत्यंत उपद्रव देणा
रा जो तात्याटोपी त्यास सरशेवटीं सरकारानें
पकडलें ही खबर विलायतेस पोंचून तेथील
सर्व लोक दील खुश होऊन जावे. आणि ते आ
ता येथील तात्यास अद्यापि सरकाराने धरि-
लें नाहीं असें मुलुख हिंदु लोक आपल्या आ
नंदा[illegible]मानें करून बोलतात. जा तात्यावर
मोठ मोठाले यानीं मोठे सरदार मोठ मोठा-
ल्या फौजांच्या दोन्ही बाजू बाजूनें व अंगा
वर देऊन एक सारिख्या जात होते. जो प्र
संगीं लढाया ही त्यांचे फौजांबरोबर देऊन व
नवीन देखील नवे देऊन राहत असे, ज्याचे
बरोबर हजारों हत्यारबंद शिपायी, तुणगें,
व हेरवगैरे पोक्त सरंजाम असा याचा. अ
शा थाटाचा खुंखार तात्याटोपी कांहीं एक-
मोठी लढाई वगैरे न होतां कलढाईत नप
त्या एका रकीं त्यास चकपकडलें ह्या वरून
न वाटते. आणि त्यास धरल्या विशीच्या
गप्पा मात्र उडून येक उडाल्या होत्या ही व अ
शीच कांहीं दुसरीं विलक्षण अनुमानें लो
क काढून आपले रायीं सत्य त्याचा बाणा ध
रितात आणि सरकार व या गोष्टीस खरे मा
नणारे इतर लोक यांचेवर असत्याचे आरो
पण करितात. असे अनुमान करणें हे ना
ना लोकांच्या समजुती प्रमाणें होत असते; परं
तु सदरील अनुमाने एकतर्फी आहेत असे
आमच्या मते दिसते.

तात्या जा वेळीं जिवंत होता व तो आपले
पराक्रम प्रदर्शित करीत होता, त्या वेळीं त्या
ने पराक्रम व जिवंतपणा त्या विशीं लवा
डी जर करू सकते, तर तसे घडण्यास कांहीं
कठीण होतें असें नाहीं, मागील गोष्टी त्याचे
न विशी मनांत आणल्या असतां त्या आ
तांचे खबरे वरून जिवंत असेल असें आ
मच्याने तर म्हणत नाहीं. आणखी एक लो
कांची कल्पना आहे कीं, जो तात्याटोपी ल
ढून धरून फाशी सरकारानें दिले. तो तात्या
टोपीच कशावरून आणखी, तात्या सारि
खे नासा पोत सहा असतील. कदाचित ही
तात्याची बतावणी असावी कीं, जर तात्यास
वास्तवीक सरकारानें धरिलें तर सरकारा
णी सरकारचे जाहिर तात्या बरहुकूम त्यास
जिवदान देतें किंवा कसा कारण त्याचा शेवट
करितें हे पाहण्या करितां त्याणें आपला ना
वकरी मिषाचा करून पकडून दिला अ
सेल तर न जाणो. ह्या कल्पनावर समाधा
नाची उत्तरें सारख करत आल्यास दिसतात.
ती अशी कीं, राजे रजवाड्यात आपल्या सारि
खे चेहरे मोहऱ्याचे लोक पदरीं बाळगण्या
ची चाल होती, पण ही फार जुनी चाल हो
ती, आ तांतीं प्रवृत्ति कोठें ही ऐकण्यात ना
हीं. तात्याहा रजवाडा, किंवा मामूल सरदा
रा पैकीं, एका सरदाराची अवलाद ही नो
केवळ भिक्षुकाचा मुलगा होता तेव्हा त्याचे प
दरीं असा संग्रह असेल हे संभवत नाहीं,
कारण अशीं एका सारिखी माणसें मिळ
वणे हें सांतरीचे काम नव्हे यास फार प्रय
त्न आणि तजवीज केविली पाहिजे. तात्या
स या प्रांतीचे लोकांनी चित्त लावून पाहि
लें आहे, सरकारचे सरदारांनीं व शिपायां
नीं असंख्यात चित्त लावून पाहिलें आहे ते
व्हा तात्या ओळखण्यास फारशी अडचण
आहे असे नाहीं. तात्यास मान शिंगानीधरून
न दिले असेल यात अंदेशा नाहीं दगाबाजी

हे आपल्या देशांत बाळकडूच आहे आणि हे सर्वत्र ज्ञात आहे हें मानसिंगानें तात्यास धरून देविलें नसेल असें म्हणवत नाहीं. तेव्हां होय. कोणी तर्क सर्व बिनाधारी व पुळपुळीत आहे असें आम्ही समजतो. तात्या टोपी केला सजा ज्ञाला असें म्हणावें, त्यापेक्षा तो सुखीं सुटला असें म्हटलें असतां अधिक चांगलें लागते, कारण त्याच्या मागल्या यातायाती कसी ज्ञाल्या. तात्याला मरण प्राप्त झालें असल्यास तो या दुनियेतील सर्व अपराधाच्या ऐहिक शिक्षापासून मुक्त ज्ञाला हें जरी सत्य आहे, तरी ग्वालेर संस्थानातील एक उत्सन्न र अथवा पोट संस्थानी मानसिंग त्याच्या दगाबाजीचा अपराध उणा होत नाहीं. तात्या पउल्या पासून आपल्या देशाचा उपद्रव कमी होण्याचा संभव दिसतो, तरी मानसिंगाचे दगाबाजीचा उपद्रव आपल्यास होणार नाहीं असे म्हणवत नाहीं. मानसिंग देशाभिमानी व देशाचा कळवळा करणारा आहे असे याहीं कारण तो जर खरा देशाभिमानी असेल, तर त्याने हें आपलें कसब लोभाविष्टपणा सोडून उपद्रव होण्याचे आरंभीच तोलदविता आणि तेणें करून देशास बहुत फायदा ही झाला असता तर त्याची दगाबाजी वाजवी झाली असती. मानसिंग याणें जे तात्यास धरण्याचें कपट केलें, तें कपट जरी उपयोगीं आलें, तरी त्या कपटी मनुष्याचा भरवसा कोणी धरून त्यास बारुवा घ्यावी असे सुज्ञास वाटणार नाहीं. महान् सर्पानें, घुशी आणि उंदिर इत्यादि क्षुद्र जीवांचा संहार करून आपणास पुष्टकरून घेतलें त्यांत जरी आपल्यास घुशी उंदिरे यांचे उपद्रवापासून सुटका झाली, तरी सर्पास आपले संग्रही अ... वायद्दी बाळगणें अगदी उपयोगी नाहीं. समयी तो आपल्यास मोठा उपद्रव केल्या वाचून राहायाचा नाहीं. यास्तव आपलें कार्य झाल्या बरोबरच त्याचे मस्तकीं, प्रहार केला पाहिजे. याप्रमाणेंच दगाबाज मनुष्य समजला पाहिजे. हा केव्हां समयीं उलटून पडेल याचा भरवसा नाहीं. मानसिंग हा हिंदुस्थानचा दगाबाज आहे. त्याची दगाबाजी सरकारापाशीं आणि देशासमोर धडधडीत झाली आहे, तर आता त्यास खुला ठेवून त्याचा मक्का मिरवूं देणें हें सरकारास प्रशस्त नाहीं. त्यास कैदेंत घालून ठेवून त्याचे पाहिजे असल्यास उदर पोषण करावें असे आमचे दिलास येते.

नेमणुका— बेळगाव जिल्ह्यांत मेजर हारवे यांचे कामावर नेकनामदार गवरनर जनरल याणीं मेहेरबान होऊन क्याप्टन् डब्ल्यु डी. डिकसन् तिसऱ्या काळे पायदळ पलटणी वरील यास असिस्टंट सुपरिंटेंडेंट रेवीन्यू सर्वे ठेवितें नेमले आहे.

मडोजेस. क्याप्टपा यांनी यास सुपरिन्टेंडेंट नेमले आहे.

मि० साउवीथ मडोजचा असिस्टंट जड त्याने ता० १६ एप्रिलास कामाचा चार्ज घेतला.

सन् १८५३ चा अकट १ व रकूम खानदेश जिल्ह्यातील मिस्तर्स रामसे रीचीं आणि नेरी यांस शरीर दंड करण्याचे शिक्षेचा अधिकार दिला.

भडोच येथील मि० क्यापटीयर स्करते चे असिस्टंट जडज्या यांस सन १८ ७ कायदा ८ कलम ७४ प्रमाणें अधिकार दिला.

मि० बासन् केट सोलापूर जिल्ह्यात असिस्टंट कलेकटर यास एप्रेल अखेर २१ आठवड्याची रजा मिळाली होती ती रद्द केली असे.

मि० थामस विडींग. आ. फष्ट आ. कलेकटर अमदाबाद यांणी ११ एप्रील रोजी कामाचा च्यार्ज घेतला.

मि० हाथवे खानदेशातील पैमाष खात्याचे असिस्टंट यांस १ अप्रेलास रजा दिली अजारी पणामुळे येककाही आस्त वाढविली आहे.

सन १८५५ चा अकट २२ कलम ६ बर हुकूम नामदार गव्हरनर इन कौंसलाने गुजराथ प्रांतातील दुपुटी व असिस्टंट कमिशनर यांस त्यांचे प्रांतातील कोन सरवेअस नेमिले आहे.

रेलवे पासून घात- मोठे स्थोमाचें दुःख ही मोठेच आहे. आग गाडीचा कारखाना मोठा पडला, तेव्हां अर्थीतच दुःख किंवा नाशास नयी झालाच तर तोही मोठा होईल. ही कल्पना सहज न होते. नुक्तेच ठिकसाळे आणि पुणे यांचे दरम्यान आगगाडीची सडक करणांरा मक्तेदार ब्रे साहेब याचें सामान सुमान नेण्याचें खाजगीचें यंत्र गैरशिस्त होऊन च्यार पाच जी व मेले आणि सात आठ चांगले जखमी झाले. गेल्या गुरुवारीं रेलवे कंपनीची गाडी पुण्याहून सायंकाळचे ३ वाजतां खंडाळ्या कडे जाण्या करितां निघाली ते तळे गावा पाशीं एक लहानसा पूल मोडून दगावली तेणें करून मालाचे वगैरे नुकसान बरेंच झालें, परंतु, त्या पेक्षां कित्येक इतार करून इतकेज बरे जखमी झाले आहेत. कीं, त्या पैकीं, दोघी बायातर केलासाच्या धोपट गाडींत बसून चोलता झाल्या. आणि बाकीचे अठरा जण जखमी बिच्यारे केलासाच्या गाडींत बसून जाण्या विशीं धांव फारच घेतात. असें ऐकतों. आणि त्या पैकीं, ईश्वर कृपेने कांहीं कायम राहिले तर ते आपले रूपांतर दाखविल्या वांचून राहतील असें वाटत नाहीं. या आगगाडीच्या योगें बरेच जीव बळी गेले, व विरूप आणि निकामी झाले आहेत. आणि असे कितीक होतील. याचा आजमास आज कोणाच्याने करवतो, पण हाल्लीच्या स्थिती वरून बहुत होतील असें वाटतें. अद्यापि या भयंकर अपघाताचा पुरा शोध लागला नाहीं. या मुळें दोष काय घडला तें खुलासेवार कळत नाहीं.

मृत्यु- श्री० रा० दादा साहेब तुळसी बाग वाले यांस गेल्या शुक्रवारी देवाज्ञा झाली. हे तरुण असून थोर पणाने व्यवस्थेने वागत होते व त्यांणीं तुळशी बागेच्या श्री रामाची अव्यवस्था काढून चांगली व्यवस्था केली, यामुळें त्यांचा मरणाचें ऐकून सर्वांस फार वाईट वाटते.

अलाबादेच्या पत्रकर्त्याचे समजण्यात आले आहे कीं, वेसनदी नवकरास ज्याईंट माजिस्त्रेटच्या जागा ८०० रुपये पगाराच्या देण्याचा विच्यार सरकाराने मनात आणिला आहे.

हें पत्र पुणें ज्ञानप्रकाश छा० कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश

पुणें — गुरुवार तारीख ५ माहे मे सन १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश

मागें नगारामचंद्र मारवाडी याणें रा. रा. दाजीसाहेब रास्ते व रा. रा. निळकंठराव गोविंद खाजगीवाले यांजवर फितुराची फिर्याद केली होती तो खटला, मेहेरबान डिपुटी माजिस्त्रेट साहेब यांणीं कमी केल्याविषयीं मागें लिहिलें होतें, तोच खटला सदरअदालतीच्या आज्ञेवरून पुनः कैदी वगैरे लोकांपासून जामीन कदबे व मुचलके घेण्याविषयींची सुरवात पोलिसाकडेस जाली आहे त्यावरून हा मोकदमा पुनः चालणार आहे. परंतु रास्ते मजकूर यांचा पत्ता अद्यापी लागला नाहीं

पुण्यांतील पेठभवानी एथें ता० ३ मीनहूस भागी म्हारीण इणें आपले हाताने आपला गळा वस्ताऱ्यानें कापिला. सदरहू प्रकार होण्याचें कारण औरत ही सुमारें ४ वर्षें पोटदुखीच्या आजारानें बेजार आहे. व ती इजा तीस सहन होईना सबब जीव जावा अशा बुद्धीनें मान कापीत होती. परंतु मान सफा कापून गेली नाहीं. ती ता० ४ मीनहूपावेतों डाक्तरखान्यांत जिवंत होती.

ता० २७ एप्रेल रोजापर्यंत सिप्रीमुक्कामी मानसींग हा हात्ती आणि घोडे यांवरून चैनात फिरत असून नाच गाणें ही करीत आहे. परंतु तो पिस्तलें कंब [illegible] त्याच [illegible]. कंबर वस्त्र-

सतो असें वाचण्यांत आलें आहे. जेव्हा तात्यास धरल्याची बातमी सिप्रीस आली तेव्हां एका सावकारानें सरकारास अशी विनंती केली कीं, मला तात्या कसा आहे हा पाहूं द्या याबद्दल मी पाहिजे असल्यास शाहा अगर बाराशें रुपये देतों परंतु अंमलदारांनीं असा हुकूम केला कीं, त्याचा चेहेरा नेटिवास दाखवावयाचा नाहीं. व दुसरी खबर अशी आली आहे कीं. सांबुद्रिक पाहाण्याकरितां त्याचें शिर एका डाक्तरानें कापून नेलें अशी वर्तमानें इंग्रजी पत्रांतून आलीं आहे.

नागपूरच्या आसपास कारंजे उमरावती वगैरे जागीं ता० २९ एप्रेल पावेतो तीन दिवस मोठे पाऊस पडून कांहीं ठिकाणीं फार खराबी झाली अशीं पत्रें आलीं आहेत

बाजारभाव — एथें कलकत्याचे हुंडीचा भाव चढला आहे. धान्याचा भाव मागीलप्रमाणेंच आहे, परंतु वजनी जिनसांत फेरफार मोठाच झाला आहे. तूप दीड शेर आणि १० शेर प्रमाणें रुपयास भाव आहे. जळाउ लांकडें कांहींशीं स्वस्थ झालीं आहेत.

ग्वालेरच्या किल्ल्यांत तात्याचे माणसें व त्याचे आप्त मिळून २० लोक प्रतिबंदांत ठेविले होते त्यांस सरकारानें मोकळें केलें.

विलक्षण सृष्टि— सृष्टिक्रम असा सावकाश रीतीनें बदलत जात आहे कीं, कांहीं कालाने विजातीय फेरफार या सृष्टीत होतील असे स्पष्ट अनुमान करितात. विजातीय फेरफार सृष्टीतले पाहून व ऐकून मनास कांहीं चमत्कार वाटतो. आह्मास एका गृहस्थानें चमत्कारिक वर्तमान लिहून पाठविले आहे कीं, शहर जुन्नर येथें बावन्न चावडी पाशीं राहणार गंगाराम तांबट यांची स्त्रीन प्रसूत होऊन मुलगी झाली. तेंव्हा सर्व चिन्हें मुलीचीं होती. नंतर पांच दिवसांनी त्याच मुलीचा मुलगा असा दिसोन सर्व चिन्हें मुलाचीं उत्पन्न झाली त्या गोष्टीस पंधा दिवस होऊन गेले. एकाने असे वर्तमान सांगितले कीं, कसबे वाडें घोडें एथील सरकारी मराठी शाळे वरील पंतोजी यांचे कुटुंब प्रसूत झालें त्यास मुलगा झाला त्यास एक खालीं व एक वर अशीं दोन मस्तकें होतीं. तें मूल विच्यारे उपजतांच स्वर्गस्थ झालें. त्या व दुसऱ्या अशाच जननाच्या गोष्टी ऐकून असें वाटते कीं, कांहीं काळानें या मानव सृष्टींत विलक्षण रूपांतर व्हावें असे सृष्टि क्रमाचें प्रयत्न चालले आहेत ते यथास्थित पणें सिद्धीस गेले असतां आपल्या प्रस्तुतच्या मानवांच्या कथा रावण ब्रह्मदेव, सांब कार्तिक स्वामी इत्यादिकां सारिख्या भावी मानवी सृष्टीस बाटतील असा समय येईल असें वाटतें.

ज्ञानप्रकाश कर्ते माहाराज यास विनंती विशेष आपले सुंदर व अमोलिक पत्रात माझ्या त्या चार ओळी आपले एते पत्रात कृपा करून घाल अशी आशा आहे. आह्मास लिहिण्यास फार संतोष वाटला आहे कीं, श्रीमंत रा॰ रा॰ राव साहेब रामचंद्र सखाराम गुप्ते कारभारी संस्थान सांगली हे सदरहु संस्थानचे कामावर सरकारने नेमल्या प्रमाणे त्यांनी संस्थानचे काम फार चांगले चालविले आहे त्याचे कामास त्यांचा फार खुश आहे कारभारी हे पूर्वी पुणें जिल्ह्यांत चिटनीस असून सोलापूर जिल्ह्यात मामलेदार होते तेथील कलेक्टर मिस्तर गोल्डफीन्च साहेब याचे शिफारशी वरून त्यास सदरहू जागा मिळाली आता मिस्तर गोल्डफीन्च साहेब यांचे स्वभाव जे जाणत असतील त्यास हे कळले कु गावचा सरकार कामात कितीदक्ष व मेहनती हे सांगणे नको सदरहू कारभारी याणि आपले संस्थानचे ठिकाणी आज वर फार वर्षें आफीन मोगलाईतून वगैरे हजारो रूपयाची बिनदस्तकाने ब्रिटीश सरकारचे हद्द लागून छपावून येत आसे त्यांन सरकारचे फीचे हजारो रुपये नुकसान आजवर होत आलेले या हुशार कामगाराचे हातून उघडकीस येवून याणी असे तस्कराने आलेली पुष्कळ आफु पकडून त्या विशीं मिस्तर लाकीट साहेब पोलिट्क्याल यजंट याजकडे लिहिले आहे असे ऐकतो, हे जर खरेच असेल तरी हे काम त्या कामगाराचे सरकार आपले ध्यानात चांगले रीतीने घेवून त्याची सरफराची जाजती करील हे उघडच दिसत आहे "

सदर्हु संस्थानांत जावून आलेले फिरस्ते मित्राकडोन

पुणें— येथील हवा गेल्या आठवड्यांत अगदीं बदलून गेली होती. ढगांनी तर हेजार क

रून सोडिलें होते या ... उकाडा फारच होई. किलेक तापखोक ल्यांच्या तावडींत या फेरफारामुळें आले. बाजार सोने रूपे सोनी, व जवाहिर वगैरे मोलवान जिनसास या लग्नकार्याच्या दिवसामुळें तर फारच तेजी आली आहे. यापानें फुलें वगैरे औंठी व चैनी जिनसा बऱ्याच महाग झाल्या आहेत. किराणा, हा नवीन कर बसल्या पासून बराच महाग झाला आहे. कापड वगैरे ही अधीक अधीक महागच होत आहे. धान्यें महाग आहेत खरी परंतु अधीक महागते गेल्या आठवड्यांत झाली नाहीत. भाजी पाला ही फार महाग झाले आहे. तुपाचे भाव तर फारच फिरून गेले आहे. रुपयास सवाशेर तूप साधारण प्रतीचें विकत आहे. असे तेज तुपास कधीं यावयाचें नाही. आणखी पुढें वैशाख मास आलेला आहे तेव्हां पुंजी लग्ने वगैरे कार्ये पुष्कळ उठल्याचा हंगाम आहे, तेव्हां तुपाचे व्यापार करणारे यांचें उखळ पांढऱ्याचें पिकळे करून घेण्याची मोठी संधी आहे.

इनामकमिटी– हा वृक्ष १८५२ सालांत फारच बहावर होता, तो पुढें पुढें इतका माजला होता कीं, त्याणें आपला विस्तार व प्रळय अतोनात करून सोडला. हल्लीं त्या वृक्षास आतां कीड लागलीसें दिसतें. त्याचे पल्लव वायूनें गळू लागले आतां यावरून शाखा आणि अखेरीस बुधा यावर प्रहार होतील अशी चिन्हें दिसू लागली आहेत. या चालत्या महिन्या पासून एथील १५ विल्यारे इनामी कारकून दरमहा सात रुपयांचे यांस काढून टाकिले. लेफ्टनेंट डाउ इनाम कमिशनर यांची जागा रिकामीच ठेविली. असेंच कितीक गुजराथ प्रांतीचा खात्यांत झाले असावें असें अनुमान होते.

चोरी– एथील कोल्हापूर करीण राण्या सरकारचे प्रतिबंधांत आहेत. त्यांचा सुमारें २५,००० रुपयांचा माल चोरीस गेला आहे, त्यापैकीं, कांहीं कांहीं जिनसा मोठमोठ्या व्यापाऱ्यांच्या घरीं गाहण ठेविलेल्या सांपडल्या आहेत. पोलिस अमलदार यांणीं सक्त चौकशी चालविली आहे. असो या चोरी प्रकरणीं आह्मास फारच अंदेशे दिसतात. त्यांचा आह्मी पुरा शोध करुन पास्तवीक जो प्रकार दिसून येईल तो आह्मी आमच्या वाचणाराकरितां लवकरच कळवूं त्या चोरीस चोरी हे नाव द्यावें किंवा कसें एथूनच शंका आह्मास येत आहे.

विलायतेत लंडन ब्रीज्य नामें वाफेच्या रस्त्या वरून वर्षास १४ कोट उतारकरू जातात त्यास उष्या काळांत पाणी घ्यावयाची त्या कमिटिने सोय सुलभ रितीने केली आहे असे ४ अप्रेलच्या होमन्युज वरून समजते.

डिसा आणि मराठीया दरम्यान नगरपारकर म्हणून येक ठिकाण आहे तेथें बंड वाल्यानीं गडबड वाले उपद्रव यावयास आले आहेत असे कळल्या वरून त्याचे बंदोबस्ता करितां तीन तोफा आणि कांहीं लष्कर सरकारातून रवाना झाले आहेत.

पुरवणी.

बंड— गेल्या महिन्याचे १५वे तारखेस सिंधे
मुलखांत नगर पारकर म्हणून एक गांव त्या
ठिकाणी दंगा झाला. तेथील कचेऱ्या, तारायं
त्राचे ऑफिस लुटली व पुष्कळ पोलिसचे लोक ज
खमी झाले. तारायंत्रावरील कामगार पळून
गेले असें दिसते. हा दंगा होण्याचें कारण व हे
तू काय तो कळला नाहींत. हा दंगा करणारे
लोक सोढी लोक आहेत असें म्हणतात. ह्या
दंग्याच्या ठिकाणापासून जवळच लेफटेनं
ट तिरव्हित हे होते, ते हे दंग्याचे वर्तमान
ऐकताच तेथून नगर पाऱ्याकडे ते जाण्या
करितां तावडतोब १७वीस निघोन गेले.
त्यांचे स्वारांच्या टोळीचे दर्शन मात्रेंकरून
च तो दंगा मिटेल अशी आशा आहे. आ
णखी ही हैदराबादेहून २रे बलोची पलट
णीचा एक भाग कपतान जानस्तन ह्या
ज बरोबर देऊन कूच करून नगर पारकर
एथें जाण्याविशीं हुकूम केला आहे.

१५वे तारखेच्या मध्यान रात्रीं मिस्तर स्टु
एट याणें नगर करापासून २५ कोशांवर
तिरार गांव आहे तेथून लिहिले आहे कीं, मि
स्तर म्याकडोनल्ड तारायंत्राकडील हा नगरपा
रकराहून बचावून तुकाच येथे आला आहे.
नगर पारकरावर त्याच दिवशीं सकाळीं १००
हत्यारबंद लोकांनीं हल्ला केला असें तो सां
गतो. आणि तो रात्रीचा पेहरावानें व पायजे
म्यानिशीं ६ कोश पळून आल्यावर त्यास ए
क घोडें मिळालें. मिस्तर स्टुएट याणें नगर
पारकऱ्यापर्यंत जाऊन तारायंत्राची तोड
लेली तार लावावी असें धाडस करण्याचा
निश्चय केला होता. १८वे तारखेस लेफ्टेनंट
तिरव्हित याची इर्रेग्युलर स्वारांची टोळी
हिणें वालमिरापासून एका दिवसांत ४४ को
शांची मजल केल्यावर; ती अहमद काथर
एथें जाऊन दाखल झाली. ती २०वे तारखेस
बहुत करून नगर पारकऱ्यास पोचावी अ
सें वाटतें.

कर्नल ट्रिवेलियन हा २०वे तारखेस भू
ज एथून लिहितो कीं, तेथचा नेटीव डाकतर
सरवेयर, आणि स्कूल मास्तर हे तिघे तीन
हिंदूच्या देवालयांत जाऊन दडाले. त्यांचें जी
वाचे बचावार्थ कांहीं तजवीज करावी लाग
ली नाहीं. लेफ्टेनंट टिरव्हिट अशी खबर दे
तो कीं, त्याथर गांधापसली मिठी दीपला
ली व दुसरीं गांवें स्तब्ध आहेत. आणि तेथी
ल पुष्कळ मुसलमान वडे लोकांनीं सरकारा
स राजी खुषीनें मदत केली आहे.

सदरहु मजकूर सिंधेचे कमिशनर फ्रेअ
र साहेब यांणीं सिंधेतील वर्तमानपत्रास
दिलेला आहे.

अयोध्या— मुलखांतील बंडाच्या खबरा
येणेप्रमाणें १९वी एप्रील रोजीं कोंडा एथील
आसिस्टंट कमिशनर याणें खबर दिली आ
हे कीं, बंकोशिया एथें बंडवाल्यांची कांहि फौ
ज तयार झालेली आहे अशी बातमी लाग
ल्यावरून गोरे २०वी पायदळचे २०० लोक,
होडसनचे स्वार २०० व ३ घोड्याचा तोफखा
ना, हलकी फौज २०वीचे कपतान वागन
यांचे हाताखालीं देऊन १६वीस कूच करविला.
बिसया नदीच्या कांठीं जंगलांत ते बंडखो
र होते त्यांणीं ही फौज आलेली पाहून ते
चकित झाले. परंतु जंगल पातळ होतें या
मुळें ते पळून गेले घोड्याचा तोफखाना त्या

ठिकाणी कांही उपयोगी पडला नाही परंतु
स्वारांनी जे दुनवळी घाटाकडे पाठविले हो
ते त्यांणी पळालेले बंडवाल्यावर चालून
जाऊन त्यांतून थोडसे पाडाव केले. त्यांत
या स्वारांस कांहीं एक इजा पोचला नाहीं.

कर्नेल समसेट यांची हाताखालची फौ
ज आमीरा एथे येऊन दाखल झाली आहे.
गोरी २४वी पायदळ पलटण अजारी हो
ऊन आली आहे त्यातील आजारी लोक फे
आ बादेस रवाना करणार आहेत, कर्नेल
गेला त्यास जंगलचा ताप लागून तो गो
रख पुरास पडला आहे. या खेरीज विशे
ष सांगण्या जोगे वर्तमान नाहीं. व बंडक
ऱ्या विशीं आणखी कांहीं ऐकलें नाहीं.

२०वे एप्रील रोजीं चिंतोनीचे जंगलांत
बंडवाल्यांचे १५०० लोकांची टोळी, तींत
... फौजे पैकीं, होते.
तिचा सरदार दावी दीन होता. तिजवर ह
... तें ठिकाण बनीजन एथून आडी
... होतें त्या हल्ल्यांत बंडवाल्यांचे
५० लोक आणि दोन काळे सरदार मारले.
इतकाच नाश सरकारचे फौजेचा झाला.

निजाम— हैदराबादच्या दरबारांतील
... खान, हिरमाजी पठाण, यांस जा
हागिरी आहेत. व दुसरे अज्यमट सिंग
नबाबांचा चोबदार मिरजा चांद आणि
चेलवी इब्राहाम हे सन १८... सालीं रसि
डंटीवर हल्ला करण्याचे कामात सामी
ल होते या वहिम्यावरून त्यास कैद के
ले आहेत या सर्दारांस दोन जणास निजा
म सरकाराकडून जाहागिरी आहेत. या

ची चौकशी सालरज्यंग दिवाण हे करीत
असतां त्यांणी बेअदबीची भाषणे केली
म्हणोन दिवाणाने नबाबाचे कानावर मं
जकूर घातला आहे आता बिडी अगर
गोलकंदा या ठिकाणी पाठवितील अ
से दिसते.

नगर जिल्ह्यांत कसबे श्रीगोंदे या गा
वीं श्रावक धर्माचे लोक आहेत त्यांणी ए
क आपले धर्मा प्रमाणें देऊळ बांधून त्यां
त नग्न मूर्ती बसवली यामुळे तेथील ए
क रंगो सखाराम याणे येका श्रावकाचे दु
कानास कुलूप घालून तळे म्हणोन श्रा
वकांनी सरकारांत फिर्याद केल्यावरून
तंटा व खेडा होऊन रंगो सखाराम याज
पासून मिस्तर शासाहेब माजिस्त्रेट सन १८२७
चा कायदा १४ क. २९ प्रमाणें २०० दंड घेतजावया
च बाबतीत तीन जणा पासून २०० दंड घेतले व तो
दंड न दिल्यास ६ महिन्याचे शिक्षेचा ठराव केला
त्या ठरावास ते नाराजी होऊन त्यांणी सदर फौजदा
री अदालतीस अपील केले तेथे ता. २७ एप्रेल रो
जी मेहरबान फ्रेरसाहेब जडज्य याणी आपला अ
भिप्राय असा दिला की या कामात कैदीने सिक्षा
बहुतेक भोगली व हा अपराध केल्याचा ही पुरावा सा
क्षी वरून मजबूद नाही सबब रंगो सखाराम कुळक
र्णी याजवर गुन्हा रद्द करून वर्त्यावर्तणुकीचे दोन जा
मीन ५०० रुपयाचे पांच वर्षे मुदतीचे घेण्याचा ठराव
केला या कज्याचे मूळ इतकेच आहे कीं, श्री गोंदा हा गा
व शिंदे सरकारचा आहे त्या गावीं श्रावक याणी भर
ब्राम्हणाचे आळीत येक घरखरेदी करून नंतर त्यांत
च श्रावकानी मुर्ती स्थापून देऊळ केले यामुळें तेथील
हिंदु आणि श्रावक यामध्यें चुरस वाढली आहे हे प्र
करण नामदार कौंसलांत ही चालू आहे याचे कारण
शिंदे सरकारचे रा. रा. गोपाळपत पराजपे नगरचे क
मेदार आणि येथील शिंदे सरकारचे वकील याणि ना
मदार कौंसलांत याबद्दल यादी दिल्यावरून तें प्रकर्ण नग
रच्या माजि स्त्रेटाकडेस अभिप्राय गेलें असें ऐकतो.

राहिलेलें बंड.— तात्या टोपे यास सिप्री येथें फांशी दिलें. परंतु जे अधिकारी शिक्षा लांबवून शेवटीं फेरफार करितात, त्यांस ही गोष्ट श्रुत केली नाहीं. कानपुरास मडमास मुलें मारली गेली. त्या कामांत तात्या टोपे हा सामील होता. पुरावा नस्ता हणून लोकांचे दिलांत त्याजविषयीं दया होती. परंतु त्यास एकदम दक्षिण पंथास पाठविलें. दुसरा एक बंडवाला ज्याणें गुन्हा केला हें उघड आहे. अशाचे चौकशीस एक महिना लागला तथापी ही त्याची शिक्षा वरून अमलांत आली नाहीं. तात्या धरल्यापासून हिंदुस्थानचे मध्यभागांतील बंडवाल्यांविषयीं फारशी फारशी बातमी आली नाहीं.

धरोडमध्यें करनल डालास व सीरोजचे जंगलांत करनल डीसालीस यांणीं बंडवाल्यांचा मोड करून सुमारें ८०० लोक मारल्यानंतर त्यांचा खरा पुढारी एक तोच तात्या हा धरला गेला अशी त्यांच्यांत बातमी पसरल्यानंतर त्यांच्याहि मती अगदीं खचून गेल्या असतील आणि त्यांपासून सरकारास मोठा उपद्रव होणें कठीण आहे. सदरहू बंडवाल्यांची एक टोळी अदील महंमद याचे हाता खालील नर्मदा उतरून आली कडेस आली असतां इसंगाबादचे लष्करी पोलिसानें छापा मारून दुर्दशा केली. याप्रमाणें सर्दमीन आहे तथापी रीव्यांतील व सिंध्येली येथील बंडवाले लोक शाहाबाद व तिरहुत व सारन यांतून दौड करीत नेपाळाकडेस गेले. व नाना साहेबा बरोबर नेपाळचे पर्वतांत फौज फिरत आहे. व गोरखपूरच्या प्रांतांत निराश्रित व पेंढारी लोकांच्या टोळ्या धामधुम करीतच आहेत. या गोष्टीवरून निराश्रित लोकांस भीति भास होईल व कांहीं जागीं अद्यापी उन्हाळ्यांत लढाची होण्याविषयीं भीति आहे.

साथेलीचे बंडवाल्यांनी मिरजापुराहून नेपाळांतील बंडवाल्यांस मिळण्याकरितां कूच करून त्यापैकीं आघाडीची टोळी अमरसिंगाचे हाताखालील ईणें मागील टोळ्यांस आपण करतों हें सिद्धीस जाईल असें समजावण्याकरितां बीरभुम व संथाल परगणे व पुर्णिया यांमधून सुमारें रस्ता काढिला, आणि नेपाळचे तराईत (पाहाडाचे पायथ्याचा मुलुख) गेले.

नंतर अमरसिंगानें तेथून आपले लोकास मुबलक एथील बंडवाल्यांचे मुख्य फौजेत मिळण्यास पाठवून आपण स्वतः फकिराचा वेष धारण करून बस्तीराजवळ घामर म्हणून एक गांव आहे तेथें येऊन राहिला आणि तेथेंच दुसरा एक ब्राह्मण साथी करून त्याचीच दुसरी टोळी पर्वतांतून उतरणार होती, तिची वाट पाहात बसला. बिहार देशचे गांवकरी लोक हे पहिल्यापासून इंग्रेजांशीं अनुकूल नाकडे आहेत. त्यांस हा बेत माहितच होता, म्हणून त्यांणीं बंडवाल्यांस दाणापाणी व बातमी पोंचविली. इतक्यांत बंडवाल्यांची मुख्य टोळी सोवासर नामें पर्वतांत सोने नदी उतरून आली. तिच्या मागें करनल टरनरसाहेबाची टोळी लागली होती.

ही बंडवाल्यांची टोळी पर्वताखालीं चौंचल्लाजवळ मिरजापूरचे पोलिसच्या स्वारांनीं हल्ला करून ६० लोक मारिले. तेव्हां त्यांणीं लहान लहान टोळ्या करून संपूर्ण शाहाबादचे प्रांतभर पसरले. कारण त्यांच्या लहान टोळ्या असल्यानें एकदम शोध न लागतां त्यांस दाणापाणी सहज रीत्या मिळेल. त्या टोळ्यांपैकीं सुमारें १५० लोक आज्यास होते ते एक गांव जाळीत होते. दुसरी एक टोळी २४ लोकांची एके गांवांत होती

तिजबरोबर माजिस्त्रेट साहेब यांणीं सख्यानें बोलणें लावून २८ लोकांनी आपलीं आपलीं हत्यारें माजिस्त्रेटाच्या स्वाधीन केल्या बद्दल खास एक एक रुपया दिला.

यांशिवाय एक लहान टोळी किंत्रापासून ८ कोसांवर होती, याशिवाय गोमर एथें टोळी होती, तिणें रेलवेचा तंबू जाळून एक मीठ पेरणारा व आगगाडीकडील कामगार यांस पकडून आणिले. यामुळें पूर्वीप्रमाणें पुनः दंगा होण्याचा संभव होता.

या गोवरच्या टोळीनें एके दिवशीं २५ कोसांची मजल करून गंगेच्या तिरावर बक्सर एथें गेली. परंतु ती इतकी थकली होती तिणें मीठ पेरणाराचें घर लुटलें नाहीं.

वर सांगितल्या प्रमाणें अमरसींग या टोळीची वाट पाहात होता, त्यास ती येऊन मिळाल्यावर ता० १२ वे रोजी ते त्रिवेणी घाटावर गंडकनदी उतरून रामनगरास गेले. ते वाटेनें सांगत कीं आम्हीं सरकारचे शिपायी बंडवाल्यांवर जात आहों. आहा! हा! केवढी लबाडी बंडवाल्यांनीं चालविली आहे हो.

आतां शाहाबादमांतांत लहानसहान टोळ्या बंडवाल्यांच्या अद्यापी आहेत, व एकंदर पन्नास वर ही आहे. व दोन टोळ्या ज्या घागरा नदी उतरून गेल्या, त्या सारणाजवळ आहेत. याखेरीज करून बाकी सर्व बंड मोडलें असें समजलें पाहिजे.

या सदरील टोळ्यांवर सरकारच्या फौजा जातात. त्या नेहेमी प्रमाणें वेळेस पोंचत नाहींत, आणि भागीरथी व घागरा यांमध्यें धुराच्या नावा आहेत, त्या ज्याठिकाणी असावयाच्या त्याठिकाणीं नसल्यामुळें गैरउपयोगाच्या आहेत.

काशीहून सरकारचे नवे भरती केलेले पोलीसचे लोक घामरचे बंडवाल्यांवर गेले. ते आपलीं हत्यारें टाकून पळून गेले, माजिस्त्रेट साहेब मात्र जोरधरून आहेत, ते बंडवाल्यांवर जातात परंतु बंडवाले त्यांस सांपडत नाहींत.

यांशिवाय पटणें येथून आऊम साहेबाचा रिसाला निघाला अशी बातमी आहे. व गोरखपूर साहेबाचे सीक लोकांचे स्वार हे तिरहुताहून निघाले आहेत. व त्याप्रमाणेंच गाझीपुराहून ही कांहीं नवीन भरती केलेले लोक बंडवाल्यांवर जात आहेत, परंतु उपयोगाचे नाहींत. कारण सीयोली येथील बंडवाल्यांशीं गेले तीन आठवडे परयंत आमच्या आवदपरगण्यांत शिक्षा न पावतां धामधूम करून ते नेपाळचे बंडवाल्यांत जाऊन मिळाले, ही गोष्ट त्या बंडवाल्यांस भूषणाची आहे, परंतु सरकारचें सामर्थ्यास आणि व्यवस्थेस अपकीर्तिकारक आहे.

सरकारची फौज आऊद प्रांत्यांत व नेपाळचे सरहद्दीवर आहे. त्या प्रांत्यांतून कुरकुर आणि वाईट वार्ता यां खेरीज कांहीं ऐकण्यांत येत नाहीं.

या सालाच्या आरंभीं दरबारी बातमी होती कीं, लढायी समाप्त झाली. परंतु अद्याप याउलट त्यांत सरकारच्या फौजेपैकीं निमें फौजी बंडवाल्यांच्या मागें असून लढायी ही चालू आहे. त्या फौजेचे श्रम परिहार होण्याचें अद्यापी दिसून येत नाहीं.

लागोपाठ जय सरकारचे फौजेस येऊन बंडवाले लोक एकामागून एक याप्रमाणें शरण आले आहेत, आणि हल्लीं बंडवाल्यांचे फौजेस हवेचा सुमार लागून तशांत त्यांची उपासमार ही होऊन दाणा दाणा झाल्यामुळें त्यांची संख्या

कमी होत चालली. तथापी त्यांचा शेवट होणें दुरापास्त दिसत आहे. सरकारच्या फौजेचे वि श्रांती कडेस डोळे लागले आहेत, व इतर लष्करी लोक बंगल्यांत खुशालपणें राहून सुख भोगीत आहेत, व त्यांचा मुख्य सरदार सिमल्याच्या थंड हवेंत आराम करण्यास जात आहे. सरकारचे सदरील लोक आज दोन वर्षें सर्व प्रकारचे हवेंत राहून त्यांचे अन्नवस्त्राचे हाल असून जिवाचेही धोक्यांत आहेत तथापी ही शत्रू आला असतां ते लढायी करण्यास मागें पाहात नाहींत. परंतु ऊष्ण हवेचें मान १०० अंशांवर आहे म्हणून लष्करांत तेनेहमी एकसारखे कुच करित असून दुसऱ्या फौजेशीं मिलाफ होऊन पुनः त्यांचे वियोग होतात. तथापी त्यांचे श्रम लवकर परिहार होतील असें वाटत नाहीं. सबब ते आराम घेत आहेत. (

नानासाहेब हे अद्यापपरयंत गुरखे लोकांच्या एका किल्ल्यांत बुटवल एथें आहेत. बबेम आणि वेणी माधवसींग हे रैंघड गडाजवळ आहेत.

यां खेरीज तिसरी टोळी गंगासींग याचे हाताखालीं पिंवळ्याभिंतीच्या सरहद्दीवर आहे या बंडवाल्यांच्या संख्येविषयीं लोक गैरासित पणाच्या अदमास बांधतात. परंतु करनल केली यास पहिल्या लढायींत फौज भेटली त्यावरून विचार करतां आमच्या आदमासानें ते सर्व लोक १०००० दाहा हजारांहून ज्यास्ती नसावेत. सारांश सरकारच्या लष्करांची कतर घागरा नदीच्या किनाऱ्यांवरून आहे. व घागरा नदी व नेपाळ याचे दरम्यान मोठी गडबड आहे.

बंडवाल्यांचे कितीएक वेळां मोड झाल्यावर सरकारची फौज सिसवा एथें करनल स्मीथ याचे हाताखालीं एकत्र झाली परंतु आली कडले बातमीवरून साहेब मवसूफ याणें ता० १७ वे एप्रेल रोजीं ती जागा सोडून घागरा नदी उतरून गेले आहेत.

सर होप ग्रांट यांणीं स्वत. लढायी करण्याचा निःश्चय करून लखनौहून फैजाबादेस आपला मुक्काम केला. शत्रू देवी बक्ससींग नशीराबाद ब्रिगेड सहित गोंड्याच्या प्रांतांत आहेत, त्यांस हाकून देण्याच्या बेतानें गेले आहेत. सरकारची फौज सरहद्दीवर आहे तिचा आम्हांस कळवळा येतो परंतु हें स्पष्ट आहे कीं, जंग बहादूर याचे मदती खेरीज बंडवाल्यांचा निःपात करणें झालें तर त्यांच्या मागें च नेहेमी पाठलाग करीत बसावें लागेल.

लष्करी मोठमोठल्या स्वाऱ्या व मोठमोठले जमाव झाले तथापी ही अशा सतत टापटुपीच्या लढायीनें कांहीं परिणाम व्हावयाचा नाहीं ॥

आतां सर होप ग्रांट साहेब हे कुच करून गेले आहेत त्यापेक्षां आम्हांस भरवसा येत आहे कीं, ते अशा लहान सहान प्रसंग करतील तेणेकरून घागरा नदीच्या पलीकडील प्रांतांत स्वस्थता होईल; आणि धूर्त बंडवाले हल्लीं तिकडेस गडबड करीतच आहेत. त्यांस नाहींसें करून टाकतील.

आम्हास बेळगांव आणि कुरुंदवाड एथून पत्रें आलीं आहेत त्यांत दुःखकारक वर्तमान असें आहे कीं, त्या प्रांतांत महामारी म्हणा अगर तड कां फडकी मारी म्हणा, या नांवांची

स्वारी तळदेऊन आज दोन वर्षे कोणत्या जागीं हो ती हें कळत नाहीं, कारण ती एकदम कोल्हापु रच्या आसपास भरे, पसरली आहे. ती स्वारी ब हुत करून मनुष्यांवर करते. त्यास लोकांनी ज शी लढायाची तयारी करणें झाल्यास, सी- ले रवाना तयार करून सरदार जमा करून दा- रू गोळा तयार करावा लागते, त्या प्रमाणें या बाईची स्वारी येईल हें जाणून लोकांनीं अ- ती सीत आणि अती ऊष्णता यां पासून दूर राहावें, आणि जसें शत्रूंच्या लष्करांतून गोळे आल्यास तेचुकाचायास जसे किल्यावर बसणें कांहीं अंशीं भरवशाचें आहे. तसेंच प्रथम गो ळा या बाईच्या कडून आल्यास त्याचा प्रति कार डाकतरास बोलावून औषध घेणें आहे तितक्या जरूरीचें आहे. कुरुंदवाडास तर त्या बाईची कृपा होऊन हल्लीं तिणें बेळगां- वांकडेस अवलोकन केलें आहे. या बाईच्या फौजेस दाणा वैरण सुद्धां न को. ही दिव- सास आणि रात्रीस सारखी चालते यामुळें नी कोणत्या वेळीं कोणत्या ठिकाणीं आपली ज वा मर्द फौज रवाना करील हें कळत ना हीं व या बाईच्या फौजेंतील लोक पाहिजे त्यावर हल्ला करितात. परंतु त्यांत जे लो- क आहार आणि विहार करणारे आहेत त्यां जवर स्वारी करीत जाऊं नये असें बा ईसाहेबानें आपले फौजेंतील लोकांस ता- कीद केलेली असते, असें बहुत अनुभवा वरून समजतें.

कलकत्ता सरकारानें असें कळविलें आहे की, गंगा नदीच्या पश्चिम तिरावर बंड वाल्यांचे सुमारें ४०० लोक थारा मिळण्या करितां जागा सोधून कादीत होते, त्यांजवर जनरल सर हो पमोट साहेब गेल्या वरून ते चोहीकडे स गेले. दुसरी बातमी आहे कीं, ता० २१ माहे गुदस्त रोजीं मेजर लाटण यांस बंडवाले स्वारांपैकीं ४५ लोक थकलेल्या घोड्यांनिशीं, शिवाय १००२७ ७६ बो आर बुणगे असे लोक सदरील साहेबाकडेस आपण होऊन हजर झाले.

मेजर रिकेट साहेब दिवाणी कामगारांचे पगार कमी करण्या विषईं आपली तजवीज चा ठरा व सरकारास कळविला आहे त्याचा विच्यार सरकार करणार आहे.

लंकोद्वीप बेट आहे त्यांत मनुष्यांची संख्या १९१०००० एकोणीस लक्षाहून अधीक आहे त्याचा तपशील.

शिंगाली लोक	९,५०,०००
कोंड्यान लोक	२,५०,०००
तेलंगणांतून येऊन राहिलेले...	५,००,०००
मजुरी साठीं आलेले तेलंगी..	३,००,०००
मूर लोक	३,००,०००
मळयी व काफरी लोक	२,०००
हाफ क्यास्त	५,०००
गोरें लोक	३,०००
एकंदर—	१९,१०,०००

यापैकीं, १,८०,००० ख्रिस्ती आहेत, ३,००,००० मुसलमान आहेत, आणि बाकीचे हिंदु व बौद्ध धर्मी आहेत.

आग— पुणे पोलिसांतील पेरूचे गेटाचे छपर जळून शिंप्यांचे पोषाक जळाले.

हें पुणे येथें ना० म० छा० रु० सं० रानडे यांणीं छा० प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें- गुरुवार तारीख १२ मे सन् १८५९ इसवी.

ज्ञानप्रकाश.

आम्हास असे समजले आहे कीं, सदर दिवाणी अदालतीनें जिल्यातून भत्याचे उत्पन्न आणि खर्च या बाबतीतलें जडज्य मार्फत नेव विले होते त्याचे कारण असे कीं, खानदेश धारवाड आणि गणें या तीन जिल्यातील जडज्यानी सदरेस रपोर्ट केला होता कीं, आमच्या जिल्यात दिवाणी मोकद्दम्याची शिलक फार झाली आहे आणि ती मुनसफा कडून कमी होईल असे दिसत नाही त्यास मदत मुनसफाने करण्या विषई हुकूम द्यावा रपोर्टाचा विच्यार सदरेच्या जडज्यानी करून हुकूम दिले कीं, तुमचे कारणे शिलक पाहिल्या वरून बरोबर दिसते आणि तुमच्या जिल्ह्यात भत्याचे उत्पन्न इतर जिल्ह्या पेक्षा जास्त आहे परंतु सरकारात दिवाणी कामांत फेरफार होण्याचा विच्यार चालला आहे व ठराव ही लवकरच होईल सबब तूर्त जाईंट नेमण्या विषयी मंजुरी होत नाही असें जबाब गेल्याचें समजतें यावरून असें दिसतें कीं, साल का जकोउनें जिल्ह्यांतू होऊन जडजांनी ५०० रुपयांचे फैसल करावे. अशा फार दिवसांपासून दिवाणी कामाची व्यवस्था होणार आ-ती लवकरच होईल ती लवकरच होईल असें सदरील वर्तमानावरून समजतें

विलायतची खबर ता० १८ एप्रेल पर्यंतची एथें ता० ११ मी नहूस येऊन दाखल झाली आहे तिजवरून समजतें कीं, नेपल्सचा राजा मरण पावला.

नाश— एडन एथें ता० ३० एप्रेल रोजी मोठा पाऊस पडून वादळ झाले त्यामुळे तेथील पुष्कळ घरांचा नाश झाला, आणि ३० वर जिवांचा नाश झाला. फरांशाराचे ५०० पांच हजार लोक हे अलजिअर्स एथून मारसेलस एथें येऊन दाखल झाले आहेत.

विलायत्त सरकारांतून कांहीं अधीक तोफखान्याकडील लोकांची भरती हिंदुस्थानांत पाठवण्या करितां होणार आहे म्हणून बातमी आहे.

रुसी यांचे सरकार लष्करी कामा करितां लोकां पासून मोठी पैशाची रक्कम व्याजानें घेणार आहे.

नेपालीयन सरकार सिसिलीच्या किनाऱ्यावर सैन्य ठेवणार आहे.

फराशीस तीका उडवण्या सारिख्या पुष्कळ बोटी बांधणार आहेत.

नाना साहेब यांजकडून सर जंग बाहदूर यास पत्र गेलें त्याचा तरजमा लंडन टेली ग्राफ पत्रांत लिहिला आहे त्याचा उतारा खाली लिहितो.

नाना साहेब यांचे पत्र हिजरी शक १२७५ तारीख २८ जमादि असवली आहे म्हणजे तारीख ४ माहे फेब्रुआरी सन १८५९ इसवीचे आहे त्यांतील मजकूर खाली लिहिल्या प्रमाणे.

विनंती विशेष आपले पत्र संवत १९१५ माघ ८ चें म्हणजे तारीख २६ जानुआरी इसवीचें लखनोचे बेगम यास सर्व राजा निशी चिताऊन येथें यावें म्हणोन आलें तें पाहून लिहिला मजकूर ध्यानांत आला आपले मोठेपणा विषयीं लाहनापासून मोठ्यापर्यंत सर्वांचे मुखातून ऐकत होतों परंतु हल्ली खातरी झाली आपल सात भाऊ मोठे गुणवान आहेत तरी त्या सातं तांच्यां मध्यें आपण केवळ सूर्य आहा हिंदुस्थानचे मागील राज्या विषयीं पुष्कळ कीर्ति ऐकत आहों व हल्लींचे राजे डोळ्यांनीं पाहिले परंतु त्यांत आपल्या प्रमाणे कोणी नाहीं इंग्रज सरकार आपणास सर्व गोष्टींनीं विरुद्ध असोन त्यांस ही आपण कुमक करण्यास नाहीं म्हटलें नाहीं परंतु आपली कीर्ति वाढावी म्हणून त्यांच्या विनंति करून त्यास कुमक केली. त्या उदार पणावरून पक्की आशा वाटते कीं, दुसरे राज्यास हवर्तमान चितोरये थें येईन तेव्हां आपलें सरकाराशीं माझी दोस्ती फार दिवसापासून चालत आली आहे ती, मनांत धरून कुमक देण्यास कधीं मागें सरणार नाहींत कविनें वर्णन केलें आहे त्या प्रमाणें शत्रूवर जो कृपा करणार तो मित्रावर काय करील न करील या जगांत आपणा शिवाय दुसरी जागा आश्रा मिळण्यास नाहीं आपली मर्जी असेल त्या प्रमाणें करावें या आशेनें माझा मनोरथ पूर्ण व्हावा म्हणून जाण्याचा मीं निश्चय केला आहे इंग्रज सरकारानें हिंदुस्थानच्या राज्याशीं तह नामे केले त्या प्रमाणे वहिवाट ठेविली नाहीं व तहनामा प्रमाणें वागले नाहींत ही गोष्ट सर्वांस प्रसिद्ध आहे त्या पेक्षां येथें सविस्तर लिहिणे नलगे त्या खेरीज हिंदुस्थानांतील लोकांचा धर्म बुडवावा म्हणून इंग्लिशानीं यत्न केला म्हणून हा तंटा चालला आहे मी लिहिण्याचे पूर्वी माझा भाऊ श्रीमंत माहाराज गंगाधर राव बाळा साहेब पेशवे बाहदूर याजवळ सलामालकींचें पत्र देऊन आपणाकडे रवाना केलें आहे त्यास आपलें बोलावणे झालें असतां तो सविस्तर मजकूर निवेदन करील.

या पत्रावर सही नाहीं परंतु माजी पेशवे बाजीराव यांचें शिक्का मोर्तब आहे तो शिक्का मोर्तब नानापाशीं असून त्याचा उपयोग करितो या पत्रा बरोबर बेगमेचा मुलगा बर्जीस कडेस जो आपणास अयोध्येचा राजा म्हणवतो त्या पासून जंग बाहदूर यांस तारीख १ फेब्रुआरीचे आलें त्यांतील मजकूर खाली लिहिल्या प्रमाणे.

सलाम विशेष आपलें पत्र तारीख २६ जानुआरीत आलें तें पाहून संतोष झाला व त्यांतील हशील कीं, माझी फौज व राजे तालुकदार वगैरे सर्वांनीं चितोन येथें यावें म्हणोन तेंही वाचून विदित झालें

आम्ही आपले डोळ्यांनीं आपले शूरत्व
व उदारपणा पाहिला आहे व त्या गुणांनीं
आपलीकीर्त वाढली आहे इंग्रजांनें व
किंक्षानीं आपली कुमक मागितली तीं आ
पण नाहीं म्हटली नाहीं त्यावरून आम
ची पकी खात्री आहेकीं, आपला मोठेप
णा व शूरत्व हे गुण लोकांत विख्यात आ
हेत त्यावरून व आपले सरकार व आ
मचे वाडवडील याउभयतामध्यें तह ठर
ले आहेत त्यावरून व धर्म राखण्या बि
षयीं आपली दक्षता आहे ती वरून पा-
हतां आम्ही राजे व तालुकदार व सरदा
र आणि फौज घेऊन येऊं तेव्हां मदत ज्ञा
ल्या वाचून राहणार नाहीं या कारणां वरू
न तावडं तोब निघण्याचा निश्चय केला
आहे व समक्ष भेट झाल्यानंतर आपले
पत्रींतील प्रश्नाचीं उत्तरे देण्यात येतील
आमचे वाडवडला बरोबर इंग्लिशांनीं त
हनाम्या प्रमाणें वर्तणूक केली नाहीं व
आमचे वडिलांनीं तहनाम्या प्रमाणें वहि
वाट ठेविली होती हें आपणास माहितच
आहे समक्ष भेटी अंतीं शिपायीलोकांचे
व या देशांतील राहणा त्यांचे धर्म बुडवण्या
कर्तां इंग्लिशांनी कशी तजवीज केली हे
सर्व कळण्यांत येईल. हीं पत्रें क्याट मांडू
म्हणजे नेपाळ वाल्याची राजधानी येथू
न लखनौस ८ फेब्रुआरीस रवाना झाली.
नी नंतर च्यार दिवसांत तावड तोब पो
हचली.

शेत्रपट्टरपूर येथील वर्तमानावरून अ
से समजतेकीं, तिकडील प्रदेशांत जनमारीचा
उपद्रव बराच होत आहे या स्तव आतां मेघराज
कृपा करील तर शांती होत जाईल. ज्ञा०

लाचामुळें बडतर्फी— पंजाबचे मु
लखांतील रोटकप्रांतांतील अमीरखान
तालुकदार आणि जो मलानोय तहशी
लदार या उभयतांवर लांच घेतल्याचा
अपराधाची शाबिती होऊन त्यास सर
कारानें नवकरी तून बडतर्फ करून पुढें
चाकरी मिळूनये असा हुकूम कलक
त्तो सरकारानें प्रसिद्ध केला आहे तो हिं
दुपोट्री आट पत्रा वरून लिहिला आहे.

तात्याटोपे याविषयीं इंग्रजी पत्रांतून
निरनिराळे प्रकारें मजकूर लिहिले आ
मचे वाचण्यांत आले याविषई आम्हास
जी माहिती कळली आहे ती अशीकि रा
मचंद्र पांडुरंग टोपे यासच तात्याटोपे अ
सेंईर्फ नाव आहे हे लाहानपणापासून
केलास याशी बाजीराव साहेब पेशवे या
णीं नाना साहेबांचे नैनातीस ठेवले होते.
जेव्हां पिराजीराव भोसले म्हणोन येक
सरदार श्रीमंतांचे पदरी कवायतीलो-
कावर सुभेदार होता तो मरण पावल्या
वर त्या कामावर यांस नेमिले होते या
वरूनच नाना साहेब याणीं बंडाचे समईं
आपल्या शूर खेळगड्यांस मोठ्या कामा
वर नेमिलें असावें.

टेलिग्राफ आधारें समजते कीं, बंड
वाल्याचे लोक नर्मदा नदी उतरून आले
होते त्यास सरकारानें नवीन लष्करी भ
रतीचे केलेले पोलिसचे लोकांनी वालो

रीच्या जंगलांत धुडकाऊन लाविले असें समजतें.

लेफ्टनेंट गवरनर यास सालिना एक लक्ष रुपये वेतन मिळत आहे त्यास यापुढें त्याचा खर्च महिना कमी करावा असें मेहरबान रिकेट सर साहेब या ठरावा प्रमाणें सरकारानें कबूल केलें आहे.

न्यायखातें— अम्हांस असें समजलें आहे कीं, सदर दिवाणी अदालतीच्या जडज्यांनीं नामदार गवरनर इन् कौसलास असें लिहून कळविलें होतें कीं, सर्व जिल्ह्यांतील येकंदर सुमारें ३२००० बत्तीस हजार रुपयेपर्यंतची शिलक आहे आणि दिवाणी मोकदम्याची शिलक फार आहे त्यास या पैशांत एकेक मुनसफ नेमून शिलक येकवार अगदीं मोडून टाकावी असें आमचें मत आहे असें जडज्यांनीं कौसलास लिहिल्यावरून त्यांचा अभिप्राय सरकारानें पसंत करून जिल्ह्यांतून एकेक मुनसफ नेमण्याचा सदरेचा विच्यार होऊन ठाणें पुणें धारवाड सोलापूर आणि खानदेश येथील जिल्ह्ये जडज्यास सदरील एक ठिकाणीं कितीं शिलकी काम उलगडण्या करितां हंगामि मुनसफ कितीं नेमिले पाहिजेत म्हणून विच्यारिल्यावरून पुणें जिल्ह्यांत निदान सहा मुनसफ दीडशें रुपये दरमहाचे नेमून शिवाय त्यांचे दप्तरबुकलिश मेटचा खर्च अतें ६ महिने हंगामि नेमावे म्हणून तेथील जडज्यांनीं सदरेस रपोट केल्याचें समजत आहे—

सदर अदालतींत विनपरिक्षेचे मुनसफ जिल्ह्यांतून काम चालवित आहे त्यांची परिक्षा झाली त्यांत तिघेजण सदरेच्या कसोटींत उतरून उत्तम ठरले आहेत असें समजलें आहे—

रत्नागिरी जिल्ह्याचे रावसाहेब विघाराम मोहनजी सदर अमीन हे रत्नागिरीस तारीख ३ मिनहूस एकाएकी मरण पावले यांणीं सदर अदालतींत मुख्य शिरस्तेदारीचें काम मत भिवराव रामचंद्र यांचे मागें फार वर्षे केलें हे स्वभावानें भले असत लोक म्हणतात आहेत.

आमचे वाचणारांचे स्मरणांत असेल कीं, २७ सावी कावे पल्टणी पैकीं, कांहीं लोकांनीं सालगुदस्ता गडबड केली होती; त्यापैकीं २० शिपायी ठाण्याचे तुरुंगांत होते, त्यास राणी सरकारच्या जाहिरनाम्यावरहुकूम माफी मिळाल्यामुळें त्यास ठाण्याचे तुरुंगांतून सोडून दिले. तेव्हां त्या शिपायांनीं मि. फारउस साहेब यांस अशी विनंती केली कीं, आम्हांस सरकार पउतर्फी देते तेव्हां आमच्या बायका आणि बाळबच्चे उपाशीं मरतील, त्याविषयीं विचार करावा, आणि आम्हांस घरीं जाण्यास दाखले मिळावे, त्याप्रमाणें मिळतील, परंतु ते आतां तेतीस लोक सरकारास नोकरी मिळण्याकरितां अर्ज करणार आहेत.

हें पत्र पुणें एथें कृ. मं. रा. यांणीं ज्ञा. ज्ञा. प्र. केलें.

वर्ष १ पत्र ..   ज्ञानप्रकाश.   शाहुर पुर

पुणें — सोमवार तारिख १६ मे सन् १८..

पत्राची किंमत रुपये.

१ आगाऊ दिल्यास. . . . . ५० दरसाल

पुणें ता० १४ माहे (सही) कृष्णाजी त्र्यंबक
मे सन् १८..   रानडे.

वसूल.

श्रीमंत पंत सचीव साहेब १८५८ अखेर . . ५१

रावबहादूर गुरुराव कृष्ण रत्नागिरीचे दफ्तरदार १८५८ अखेर . . . . ९२।=॥।

सय्यद हबिबुल्ला मौलवी अदालत पुणें यांजकडून १८५८ अखेर १०

जाहिरात.

सर्व लोकांस कळविण्या करितां देण्यांत येते कीं, आमचे छापखान्यांत, मुंबई इलाख्यांतील इनाम कमिशन खात्यांतील गैर इनसाफ सरकारानें छापून प्रसिध्द केलेल्या केलेल्या पुस्तकावरून व दुसऱ्या आधारावरून जाहागीरदार, इनामदार वगैरे लोकांचे माहितीकरितां पुस्तक छापून तयार केलेलें आहे. त्या पुस्तकाचा सांच्या चार पृष्ठी आहे. त्याचीं पृष्ठें १५० आहेत. त्याची बांधणी कापडाची आहे. त्या पुस्तकाची किंमत ६० आक्षरी दाहा आणे बसली आहे. त्या पुस्तकाची ज्या कोणास घेण्याची इच्छा असेल त्यांणीं आमचे नांवें पत्रें पोस्टपेड करून ज्या केलेली किंमत व हाशिलाचा ६१ एक आणा कदाचित् ज्यास्ति पडल्यास त्या कत्याप ठवून द्यावें, म्हणजे त्यांच्या पत्ता प्रमाणें पुस्तकें त्याजकडे रवाना होतील. कळावें.

ज्ञानप्रकाश.

सदर अदालतींतील जज्ज मि० लारकीन साहेब यांणीं राणी सरकारचे नोकरीचा राजिनामा देऊन ते ता० १२ मीन हूस आपले स्वदेशास जाण्या करितां आगबोटींत स्वार होऊन चालते झाले, आणि मि० कीज साहेब हे विलायतेहून परत येऊन त्यांणीं सदर अदालतीच्या जडजाचे कामाचा चार्ज ता० १३ मीन हूस घेतला.

वडे लोकास वरील्या परी — बेळगांव जिल्ह्यांत श्री० आणा साहेब मिरजकर ज्यांस मर्दकर असें म्हणतात. त्यांचे वडिलांचें नांव दक्षणेतील सरदारांचे पटांतीक पहिल्या प्रतींत होतें, तें ते मृत झाल्यानंतर आणा साहेब यांचें नांव दुसऱ्या प्रतींत होतें, या मुळें त्यांचे मनास उल्हास नव्हता, सबब सरकारानें त्यांचे म्हणण्या प्रमाणें सदरहू श्री० रावसाहेब मिरजकर यांचें नांव पहिल्या प्रतींत सामील केलें.

आम्हांस असें समजलें आहे की आपल्या येथे जडज्य मेहेरबान आरस्कीन साहेब हे आकौंटेंटचे कामावर नेमले जाणार आहेत कारण मि० क्राफर्ड जे हल्लीं अकौंटेंट

आहेत, ते विलायतेंस रजेवर जाणार आहेत.

आम्हांस असें ऐकण्यांत आलें कीं, एक तिनी केरी थोज बरोदर सरकारनें शिपायी संरक्षणा करितां ठेऊन ... असतां वाटेंत राजेरगां व हुकामीं या केयानें जो शिपायी नवकरीवर होता त्याच्या डोक्यांत धोंडा घालून गर मारिलें. सदर ... पाबवमामले द्वारां करून अनुक्रमानें हल्लीं एथील सेशनांत आला आहे.

पश्चिम ... वरील ... इंजिनीयरचें आफीस गुजरायेंतून मुंबईस नेलें होतें. तें परत आपल्या ठिकाणीं आणण्याचा ठराव झाला आहे.

सातारा—श्री. वाळवेकर थोरात यांचे ... केला, तो मि. पोज साहेब यांणीं दूर केला; जतेच्या आसपास मोठा वारा सुटून पाऊस पडला, त्यांत गुरें मेंढरें वगैरे जिवांचा नाश झाला. एके ठिकाणीं ... मुलाचे आंगावर फांदी पडून तो मेला. एथें चार दिवसांत महामारीचा आजार आला आहे.

निजामाचे मुलखांत एकजण लोकांस असें सांगून फिरत आहे कीं, मी सातारचा राजा आहे; त्यास ... मरे साहेबांनीं धरलें आहे ... समजतें.

... नावें वेरागे जवळ ... म्हणून एक गांव आहे तें उत्त लोकांनीं ... नासा...

केला.

नानासाहेब—लखनौ हेरल्ड नामें पत्रांत नानासाहेबांनीं डोंकरिया एथील सरकारी लष्कराचे छावणींत आपण लावलेल्या जाहिरातीची प्रत पाठविली तिचें भाषांतर त्यांचे एका बातमीदारानें ... पाठविलें आहे. त्यांतील हांशील कीं, नानासाहेब म्हणतात कीं, मीं जें कांहीं कानपुरास केलें तें आगत्य पडल्यापासून झालें आहे, आणि इंग्रज सरकार सर्व बंडवाले शिपायांस व फरकाबादचे नवाबास माफी देतें, त्यांतु कीचें नानासाहेब यांस मात्र ... चमत्कारानें त्याला फारच आश्चर्य होत आहे, आणि नानासाहेबांनीं आपला ठराव करण्याचा कृत निश्चय प्रदर्शित केला आहे, आणि त्यांणीं भाकित केलें आहे कीं, जे ... इंग्रज सरकारचे ... हल्लीं ... करतात, ते लोक ... उठतील, असें झाल्यावर तुम्ही काय कराल बरें? आनंद.

दक्षण—उत्तर हिंदुस्थानांतले बंडानें तुफान कमी होतें, तों दक्षणेंत बंडाळें चार व होऊं लागलें. खानदेशांत भिल्ल लोकांनीं बखेडा पुनः चालविला आहे. पोलिसचे लोक कांहीं त्यांनीं मारिले व कांहीं जखमी केले. लहानशा सरकारची तिजोरी लुटली. निजामाचे मुलखांत सिकंदराबाद एथें पुनः बखेडा झाल्यामुळें सोलापुराहून ... लोक तिकडे रवाना केले. व पुण्याहून सोलापुरास जर्मन लिजनचे लोक रवाना केले.

ज्ञानप्रकाशकर्ते यांस—[illegible] विशेष. आपल्या ता॰ २ मेच्या पत्रांत सोलापूरच्या पोलिसांतील रैटर व कारकून बरतर्फ केले, आणि तेथील शिरस्तेदारावर आरोप आला आहे, असें लिहिलें त्यास ज्ञानप्रकाशाकडून महाराज या पोलिसांतील कारकुनास दूर करण्याचें कारण आपणांस कळलें आहे, व तसेंच शिरस्तेदार यांजवर रहला कांहीं नाहीं. ये विशीं सविस्तर खालीं लिहितों:—

१ सोलापूरचे पोलिसांतील रैटर आणि कारकून यांस दूर केलें हें वर्तमान आपण लिहिल्याप्रमाणें आहे. परंतु शिरस्तेदार यांस अमानत केलें असें लिहिलें हें बिलकुल खरें नाहीं. आतां सदरहू रैटर यांस मेहेरबान माजिस्ट्रेट साहेब यांणीं दूर केलें. याचें कारण रू॰ पोलिस मेहेरबान शार्ट साहेब हे रजेवर ता॰ १२ एप्रेल रोजी गेले तेव्हां त्यांचें काम माजिस्ट्रेट साहेब पाहात असत. तेव्हां सदरील रैटर याणें अशी संधी पाहिली कीं, शिरस्तेदार रजेवर गेले आहेत असें पाहून सदरील रैटर याणें एक पोलिसचा शिपायी मुंबईस रैटरानें आपल्या मेहुण्या बरोबर पाठवला असून विगर हुकमानें व विना रजेनें पोलिस सुभेदार यांजपासून आठ दिवसांची रजा घेऊन पाठवला. त्याजलाजा जरी दिवस लागले आला नाहीं. तेव्हां याचा बोभाव होईल म्हणून सदरहू तारखेस एके असेंदरीयास बोलावून आणून त्याजला त्या शिपायाचे नांवें अर्ज लिहिण्यास सांगून सुभेदार यांचे हातीं देऊन त्याजवर ३॥ महिन्याची रजा असण्याकरितां रपोट करण्यास देवऊन त्याचा रपोट घेऊन कलेक्टर साहेब यांनी मंजुरी घेतली. तें प्रकर्ण दुसरे दिवशीं कलेक्टर साहेब यांकडे जाहिर परभारें झाल्यावर चौकशी करण्यास अर्ज लिहिणारा, सुभेदार, व तिसरा कारकून यांणीं झालेलें वर्तमान सांगितलें; एक कारकून १५ रुपयांचा हा मजला माहित नाहीं असें म्हणाला, व रैटरही त्याप्रमाणें बोलला. सारांश त्या दोघांस बरतर्फ केलें आहे.

वेळगांव— ता॰ ४ मे सन १८५९. श्री. आपा साहेब जमखिंडीकर व रावसाहेब रामदुर्गकर यांच्या स्वाऱ्या एथें आल्या आहेत. आगमनाचें कारण मेहेरबान जेकब साहेब बहादूर पोलिटिकल कमिशनर यांच्या भेटीनें असावें. साहेब मजकूर विलायतेस जाण्याकरितां आजच एथून निघून गेले.

१ कर्नाटक प्रांतांतील बंडप्रकर्ण उत्पन्न झाल्या दिवसापासून त्याची शांतता होईपर्यंत सरकारास बहुतेक मदत या जिल्ह्याचे डिस्ट्रिक्ट डिपुटी कलेक्टर व सांगली संस्थानचे मुख्य कारभारी रा॰ रा॰ बापूसाहेब शाहापूरकर या उभयतांकडून मिळाली. सबब डिपुटी साहेब यांस दरमाहा २०० रुपये पेनशन अगर ५०० रुपयांची वंशपरंपरेनें इनाम जमीन आणि बापूसाहेब यांचें जें इनामगांव सुमारें १०००० दहा हजार रुपयांचे आकाराचें इनाम कमिटींत जप्त झालें आहे, तें मोकळें करून त्यांस बक्षिस द्यावें. याप्रमाणें उभयतांच्या बक्षिसाविषयीं सरकारानें ठराव केला असें ऐकतों.

१ या जिल्ह्याचे दफतरदार रावबहादूर मोरो गोपाळ यांनीं कांहीं दिवसांपूर्वी आपले प्रकृतीस नीट नाहीं अशी सबब लावून राजीनामा

दिला, तो मंजूर वगैरे होण्याचा विचार कलेक्टर साहेबांनी ह्यांरी जमाबंदीचें काम पुरें होऊन सदर स्टेशनांत येण्यावर तहकूब आहे असें ऐकतों.

१ एथें व धारवाडास परजन्य वृष्टि बहुत झाली, येणेंकरून पाण्याची आपत्ति दूर झाली.

१ श्रीमंत सरकार थोरली आका म्हणजे महाराणी बाईसाहेब यांच्या, त्यांनीं तंबूडेरे या देवगांवांत येऊन दाखल झाले असतां सभोंवारचे गावांतून ही कामाचा निकाल तुरळ रितीनें चालू झाला आहे ज.

श्रीक्षेत्रकाशीहून ज्ञानप्रकाशास. — एथील नवी गुलदडी म्हणून बाजार कापडाचा गंज विलायती मालाचा होता, त्यास दोन प्रहरीं आग लागून छपरें व खपरैलें व पक्कीं दुकानें सर्व जळालीं. आठ नऊ लक्षांचा माल विलायती कापड जळालें. तेणेंही करून कापडास थोडें तेज आलें आहे. त्या ठिकाणीं सात आठ माणसेंही मेलीं. माल निघाला नाहीं. बहुत नुकसानी झाली. एथें बंब नाहींत त्यामुळें रुपायास चार घोडे पाणी विकलें, असा प्रकार ते दिवशीं झाला. या कारणानें तमाम या शहरांतील व गंगापूरचीं छपरें काढून टाकविलीं. इकडे धारणआजमितीला आहे ती येणे प्रमाणें.— गहूं ०७; गांहूल ०३, डाळ हरभरे ०४, डाळ तुरीची ०॥, चणे ०९, तूप ००१॥, तेल ००४, साखर ००४ मीठ ०१६, राजगिरा ०, शिंगाडे ०, धणे ००४, मोहोर ०१० हळद ००७ ज्वारी, व बाजरी ०॥, रुई ००॥ सूत विलायती ६ रुपये शेर होतें, तें हल्लीं ७ रुपये शेर आहे. ज्या सुणगास १ रुपया पडत होता, त्यास हल्लीं दीड रुपया पडतो. रेशीम ११ रुपये शेर होतें, तें हल्लीं १५ रुपयांनीं शेर आहे. लांकडें ०२, गुरांचा भुसा ०२॥, गूळ ००९, खांड ००६ राब ००८ तांबें ०॥ रुपये शेर, पितळ १॥ रुप० शेर, सोनें १८ रुपये तोळा होतें, तें हल्लीं २० रुपये तोळा झालें आहे. चांदीस ०॥ बढती होती ती ०० झाली आहे. बाकी सर्व बंदोबस्त पूर्ववत् आहे. हाल चाल कांहीं एक नाहीं. बाकी कोणा कोणीकडे आहे त्याची एथें वार्ता नाहीं कळावें. ता० २९ माहे एप्रिल सन १८५९ ईसवी.

बाहार प्रांतांत कुवरसींग या नावाचा जमीदाराचा मुलगा होता त्याणें बंडवाल्यांस पुष्कळ मदत करून आपणास प्रसिद्धीस आणलें तो हल्लीं मयत आहे. त्यास शाहाबाद एथील लोक "स्वदेशअभिमानी" असें मानून त्याचें चिरकाळ स्मरण राहावें म्हणून कांहीं काम करीत आहेत असें आरा येथील पत्रावरून समजतें.

हिंदूलोकांच्या नाटक गृहांचे शास्त्रविषयीं हिंदु पेट्रिआट या नावचें इंग्रजी वर्तमानपत्र कलकत्त्यास निघतें त्यांत त्याणें विधवेच्या पुनर्विवाहाचें नाटक झाल्याविषयीं मजकूर लिहिला आहे.

तो असें म्हणतो कीं, त्या गोष्टीवरून हिंदुस्थानचे येका भागांतील लोक बंडास अनुसरले तीच गोष्ट नाटक द्वारें करून दाखविण्यांत येणें करून मला फार आश्चर्य वाटतें.

जी कांहीं दिवसांपूर्वीं तुळशीपूरची राणी सरकारास शरण आली म्हणून ऐकलें होतें, तिची आतां चौकशी होणार आहे.

कायम केलें म्हणजे मागील वहिवाटीच्या गोष्टी पासून मुक्त झालें असें, मानतात. ते निर्भयपणानें आपल्या जमिनीचा सारा वाढून रयतेला. असे सांगतात कीं, बंगाल्याबर ही सरकारची शिक्षा आहे.

पोटजमेदारांनी सरकारास अर्ज केला असतां सरकारें त्यांस असें फरमाविलें कीं, जाहिरनाम्यावरून औद सुभ्यांतील जमीनदार लोकांचे हक्क राहिले नाहींत, याकरितां तुमच्यानें जी तजवीज होईल तितकी करावी.

कुणबी लोकांचे हक्काबद्दल आम्हीं कांहीं बोलत नाहीं. जर आपल्या आपण हे हक्क उत्तरोत्तर नाहिसे होऊन जमीन सरकारी रीतिप्रमाणें कुळांस लावली गेली तर तें फारच चांगलें होईल.

परंतु लोक जमेदारीची मातबरी समजतात व ती त्यांजपासून एकदम जबरीनें राज्यकीय अपराधास्तव घेणें हा गैर इनसाफ होतो. हे लोक आमच्या परचे शिपाई नसून रयतही नव्हते. व जितक्या उजागरीनें येकाएकी परदेशी लोकांनी जात उठते तितक्याच उजागरीनें कदाचित हे लोक वेडेपणानें उठले असतील.

सर्वांस शिक्षेस्तव येकदम नागावणें हें काम बंड वाढविण्याजोगें आहे.

आमची स्थीती किती कठिण आहे हें आम्ही पुरें जाणतो.

तालुकदारांची व्यवस्था जरूरीनें लावणें अवश्य आहे. परंतु कांहीं हक्क मागील रिवाजाप्रमाणें कायम राखिले पाहिजेत. आम्ही बडे लोकांवर फार [illegible] सक्ती करीत नाहीं, परंतु अनुदार [illegible] दी यांजवर करीत आहों, असें दिसतें. ज्या गोष्टी जमिंदारी प्रकर्णीं आम्हीं चालू केली त्या शिक्षेप्रमाणें करून घेन, असें फ्रेंड आफ इंडिया कर्ता म्हणत आहे.

इंदुराहून — ज्ञानप्रकाशास — एथील नवीन रसिडेंट साहेब यांची स्वारी एथें येऊन दाखल झाली. [illegible] डरीच [illegible] शेक्सपियर साहेब आहे. हे साहेब पूर्वी बडोद्यास रसिडेंट होते. [illegible] साहेबांनी इकडेसही कामें केली आहेत. आणि हे एथून गेलेल्या साहेबांचे भाही आहेत, असें म्हणतात. या रसिडेंटाची स्वारी इंदुर मुक्कामीं येऊन दाखल झाली, तेव्हां शिरस्त्याबरहुकूम पेशवाई वगैरे सलामीच्या तोफा होळकर सरकारांतून झाल्या. प्रख्यात गोविंदबावा नाशिककर गोसावी यांची स्वारी नाशिकाहून इंदुरास आली होती. ती आठरोज येथें राहून श्री काशीस डाकेंतून स्वारी आली तशीच पुढें गेली. होळकर महाराज यांचा मानस या बावांनीं चातुर्मास एथें करून जावें असें होतें, तथापि यांणीं यासंबंधी रवानगी सत्कारपूर्वक केली.

एथील सर राबर्ट हामिलटण साहेब यांस हिकडेस बडे साहेब असे म्हणतात. त्यांची स्वारी एथून जाण्याच्या पूर्वीं श्रीमंत होळकर सरकार यांणी मोठी जाफत [illegible] विशीं आपण आपले

पत्रीं लिहिलेंच आहे, परंतु एथील नामांकि
त श्रीमान ग्रहस्थ राजी साहेब किबे यां-
णीं दिलेले जाफते विशीं लिहिल्याचें को
ठें आपल्या पत्रीं पाहिलें नाहीं यास्तव
झालेली हकिकत थोडक्यांत कळवितों.

गेल्या मार्च महिन्याच्या २२वे तारखे-
स श्रीमंत राजी साहेब किबे यांणीं आ
पल्या गजानन सभा नामक अप्रतिम मा
हालांत आसाहेबांस जाफत दिली त्या मा
हालाची यथातथ्य रचना, व सामानाची
श्रीमंतीथाट त्याविशीं वर्णन करणें म्ह
णजे फार विस्ताराचें काम यास्तव त्या मा
हालास विशेषणें वर दिलीं तीं योग्य जा-
णूनच तकुबी करतों. सदरहू माहालांत
बडे साहेब दोनतीन थोर साहेब लोकां
सह येऊन शिरस्त्या प्रमाणें खेर
खुशीच्या व प्रेमाच्या गोष्टी बडे साहेब
व राजी साहेब यांच्या झाल्यावर बडे सा
हेबांनीं आपली यंत्रानें काढलेली तसबी
र राजी साहेबांस मोठ्या आदरानें नजर
केली. हें झाल्यावर नृत्यादिक बंद ठेवून
राजी साहेबांनीं इंग्रजी तयार केलेलें मान
पत्र बडे साहेबांचे मीर मुनशी पंडत धर
म नारायण यांज कडून वाचविलें त्यां-
तील सार पुढील पत्रीं लिहू.

भाव— पुणें एथे दाहा वर्षा मागें केली
आणि वजनी जिनसांचा भाव काय होता
हें तारीख ५ माहे मार्च सन १८४९ साल-
च्या ज्ञान प्रकाशांत लिहिला आहे व
बाजारभाव आहे तो येणें प्रमाणें

केली पल्यास रुपये.

	१८४९	१८५९
तांदूळ	७॥	१२॥
गहू	५	५॥।
हरबरे	३॥।	५।
बाजरी	[illegible]	४

वजनी शेरास रुपये

साखर	४।	३।
गूळ	[illegible]	१०
तेल	१०	८
तूप	३॥	१।

सदरहू प्रमाणें बाजार निरख आहे
कापसास ही भाव दहा वर्षां पेक्षा या साली
सुमारें दिढीनें चढला आहे तेव्हां काप
डासही भाव सरासरीनें सवाईनें चढ
ला आहे. तांबें, पितळ आणि लोखंड यांचा
भाव घटता आहे, व त्याच मानानें सो
नें चांगलें प्रतीचें .१७. रुपयांस तोळा
हालीं विकत आहे.

मिरटस्थील बंड— मिरत येथे ता०
२ मे रोजीं, बंगाल खात्यातील तोफखान्याचे
आणि स्वाराचे लोकानीं सभा करून असें भा
षण केलें कीं, आम्ही ज्यान कंपनीचे नवकर
होतो परंतु आता राणी सरकारचा अंमल
झाला तेव्हां आम्ही राणी सरकारचे नवक
र नव्हेत या विषईं गोरे लोकांत तंटा पड-
ला होता त्याची शांतता वरील अधिका-
ऱ्यांनी अशी केली कीं, कंपनीचे राज्य च रा
णीच्या ताब्यांतील होतें तेव्हां आपण ही त्यांत
आलों. जेथें बंडास आरंभ झाला तेथेंच असे
प्रकार गोरे लोकांत उत्पन्न होतात हें आश्च
र्य आहे.

पुणें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापिली.

कालच्या सरकारी ग्याझेटमध्यें नेटिव लष्करी लोकां बाबद या खालीं लिहिलेल्या "जनरल आरडर्स" प्रगट झाला आहे व:—

३१ व्या काल्या पायदळ पलटणीचा शेख बुरन हा चाकरींतून दूर झाल्यामुळें जमेदार रहीमखान हा गेल्या मार्च महिन्याच्या १९ व्या तारखे पासून जमेदार झाला आहे व कलर हवलदार पीद्रु हा त्याच तारखे पासून जमेदार झाला आहे.

३ ऱ्या सिंद इरेग्युलर घोडे स्वार पलटणीचा समशेर खान हा मरण पावल्यामुळें वरदी मेझर तेजसिंग हा गेल्या मार्च महिन्याच्या १९ व्या तारखे पासून रिसालदार झाला आहे, रसाईदार शेख गुलाम महंमद हा वरदी मेझर झाला आहे; नायब रिसालदार हा फिझला खान हा रसाईदार झाला आहे; जमेदार महंमद हुसेन खान हा नायब रिसालदार झाला आहे; व कोटे दफेदार अली महंमद खान हा जमेदार झाला आहे.

जेकबच्या पहिल्या रैफल पलटणीचे नेटिव कारटर मास्तर शेख हिंगम, जमेदार कृष्णाजी शिंदे, आणि जमेदार शेख अबदुल्ला हे तीन असामी गेल्या मार्च महिन्याच्या १९ व्या तारखे पासून जमेदार झाले आहेत; व पे हवलदार राधाकिसन हा त्याच तारखे पासून जमेदार झाला आहे.

जेकबच्या २ ऱ्या रैफल पलटणीचा हवलदार शिधु हा गेल्या फेब्रुआरी महिन्याच्या २८ व्या तारखे पासून नेटिव आडजुटंट झाला आहे. व हवलदार हयात बेग हा गेल्या मार्च महिन्याच्या पहिल्या तारखे पासून जमेदार झाला आहे.

ध्रुम०

नेमणुका— मि० लारकीन सदर अदालतीतील जडज्य यास ता० १२ मे सन मजकुरा पासून नवकरी सोडण्याची परवानगी मिळाली.—

मि० राबर्ट कीज दक्षणेतील सरदारा वरील एजंट आणि पुणे अदालतीचे जडज्य व सेशन जडज्य हे विलायतेहून परत आपले कामावर ता० १० मिनहूस येऊन दाखल झाले.

ले० आलेक झांडर बेल यास कोल्हापुरास असिस्टंट पोलिटक्याल सुप्रिंटेडेंट नेमिले.

लेफटनेंट बेल यास खानदेशांत पहिले भील कोर पलटणीत अडज्युटन नेमिले.

कै० टी० जी० कोलस पंधरावें काळें पलटणी वरील यास गण्यास असिस्टंट सुप्रींटेडेंट पोलिस नेमिलें

सन १८५३ चा अक्ट पहिला बरहुकूम मि० ओईलियम डौलि बेल गांवचे अगरिंग फ़ष्ट असिस्टंट माजिस्त्रेट यांस शरीर दंड करण्याचा शिक्षेचा अधिकार मिळाला.

कै० बोलटन कोल्हापूर एथील यांस रत्नागिरीस असिस्टंट माजिस्त्रेट नेमिले.

मि० कागलन यांणीं कराची एथील जुडीशियल दिप्यूटि माजिस्त्रेटच्या कामाचा चार्ज मि० गिपस यांस ता० १६ ऐप्रैलास दिला.

सन् १८५१ चा अंक ४ प्रमाणे मि० क्राफर्ड रत्नागिरीचे अगटिंग सेकंड असिस्टंट कलेक्टर यांस माजिस्त्रेटचे कामाची तपासणी वगैरेज पूर्ण अखत्यार मिळाला.

मिस्तर पिन्हि धारवाडचे जाईंट जड्ज यांणीं ता० २३ एप्रिल रोजीं कामाचा चार्ज मि० काकसन यांस दिला.

मेझर आरथर यांणीं ता० २६ एप्रेलास खानदेशचे सुप्रीनटेंडेंट पोलिसचे कामाचा चार्ज घेतला.

दक्षिण प्रांतच्या ईनाम कमिशनरांचे असिस्टंट मि० एथरीज यांस अजारीपणाचें सरटीफिकिट मिळून विलायतेस जाण्या करितां चैक महिन्याची रजा मिळाली.

अहमदनगर कलेकटरी कडील सुपरन्युमररी असिस्टंट कलेकटर यांणीं च्यार्ज ता० २ मि नहूस घेतला.

मि० कागलान नगरचे कलेकटरीचे अगटिंग सेकंड कलेकटर आणी माजिस्त्रेट यांणीं आपले कामाचा च्यार्ज ता० २ मि नहूस घेतला.

मि० एरस्कीन बेळगांव कलेकटरीचे सेकंड असिस्टंट यांणीं फक्त सेकंड कामाचा तारीख १७ पासून २६ मार्च पावेतों चालविलें.

च्यापटन फिली पूसर कराची एथील १ क्लासचे डुपुटी कलेकटर यांणीं परत आपले कामाचा च्यार्ज ता० ५ मेस घेतला.

मि० ड्रेक व उत्तर भागचे असिस्टंट इनाम कमिशनर यांस बेसनदी नककराच्या रजेच्या ठरावा बाबद २० दिवसाची रजा मिळाली.

मि० माधवराव नरसिंग गुजराथ प्रांतील एलीयनेशन खात्यांतील यांस खेडे आणि अमदाबाद जिल्ह्यांत डुपुटी माजिस्त्रेटचा अधिकार मिळाला.

मुंबईतील डुपुटी इनस्पेकटरच्या कामाचा च्यार्ज राव साहेब माहादेव गोविंद शास्त्रीयांपासून राव साहेब विश्वनाथ नारायण यांणीं ता० २९ एप्रील रोजीं घेतला.

अौंउद सुभ्यांतील हकिकत.— अउद सुभ्यांत अद्यापि नीट रीतीनें व्यवस्था लागत नाहीं, याचीं कारणें अनेक आहेत. पोलिसांत जे लोक नवीन भरती केलेले आहेत, ते अद्यापि जुने हुकुम बंदे नाहींत, यांमुळें ते सर्व लोकास व काही कामगारांसही आवडत नाहींत. जाहिरनाम्याचे पूर्वी तालुकदारांची व्यवस्था चांगली होती तेणें करून, हल्लीं कितीयेक गोष्टी अवघड होत आहेत. या जाहिरनाम्या बरहुकूम करावयाचें नाहीं असें साफ बोलतात आहेत. हेंच कारण नामदार गवरनर जनरल व त्यांचे प्रार्लियामेंट सभेतील मित्र यांणीं मनावर धरिलें आहे, तत्रापि आम्हांस साफ कळतो आहे कीं, जाहिरनाम्या प्रमाणें काम चालत आहे, त्यास बहुत हरकती येण्या सारख्या आहेत. असें दिसते कीं, नवीन तालुकदार व जुने जमेदार यांस

धारवाड— एथील मित्र कडून महाराज या कोणत्याही प्रदेशांतून आपणांस वर्तमान कळत नाहीं, असें म्हणून मी तीन ओवी लिहून पाठविल्या आहेत, त्या परोपकारार्थ छापून प्रसिद्ध करावा.

१ एथील [illegible] राव [illegible] आपाजी यांजवर [illegible] कलेक्टर [illegible] मजी ते लबाडी केल्यावरून किंवा त्यांची कामांत सुस्ती या [illegible] गावरून [illegible] होऊन त्यांनीं काहीं दिवस त्यांचा पगार बंद केला होता, व हल्लीं असें ऐकतों कीं, मि० [illegible] ल्डीसाहेब यांनीं त्यांस थोरें कांम नेमून [illegible] न बोलावल्या वांचून त्यांनीं आपले [illegible] ऊं नये म्हणून हुकूम केला. हें [illegible] कारण खरें असेल तर त्यांस मोठें [illegible] आहे. आणखी एथें असें बोलतात कीं, त्यांनां एकदम [illegible] त्यांत मिथ [illegible] तीन आहेत. [illegible] स्यें तेलंगी असून प्रमाणीक असल्याची [illegible] तो आहे.

१ एथील [illegible] कचेरीचे वत्यांत [illegible] टावा असलेला मि० [illegible] साहेबांचे [illegible] दार यांणीं कळवल्या [illegible] कामाकडे [illegible] सरदार यांचें जाणें झालें होतें, हल्लीं एथें त्यांचें आगमन झालें आहे, व हिशेब तपासणी पुरी होण्या पूर्वींच रा० [illegible] राव [illegible] यांस ससिंड केलें आहे, आणि त्यांचे [illegible] हेही पुकतेच ससिंड झाले आहेत. लोक म्हणतात कीं, त्यांचे ससिंड [illegible] पाहू या [illegible] रा० [illegible] राव यांचो जामीन पडून त्यांनी कामाचा चार्ज घेण्या पूर्वीं [illegible] व यांस ससिंड केलें. दफ्तरदार म्हणजे हिशेब तपासणार ब्राम्हण साहेब तेव्हां [illegible]

तीकडे [illegible] ब्राम्हणांचें फत्योर [illegible] कल्याण आणि फक्त [illegible] करून [illegible] कांति [illegible] चालल्यास [illegible] असें [illegible] कीं, हे [illegible] न [illegible] काम करणारे आहेत [illegible] बाहेर घेईल, [illegible] होईल [illegible] सोकाचें तृप्त होतेस.

१ एथील [illegible] रा० [illegible] [illegible] होते, परंतु [illegible] नाहीं [illegible] आले आहे, त्याप्रमाणें श्री [illegible] राव यांजला [illegible] व [illegible] राव यांस [illegible] गी [illegible] ला. [illegible] सरकारी नोकर आहे [illegible] आकार घेतला [illegible] नाहीं.

१ एथील [illegible] एक [illegible] आला होता, त्यांत [illegible] कोडीनें [illegible] फिर्यादी असून त्यांचें तर्फे [illegible] साहेब [illegible] यांनीं मि० [illegible] [illegible] यांस पाठविलें होतें [illegible] ज्यांत [illegible] यांचा नो [illegible] आला असून [illegible] सरकारी [illegible] झाल्यावर मि० [illegible] साहेब [illegible] [illegible] साहू [illegible] दार वगैरे [illegible] मलेदार [illegible] करण्याकरितां आणिलें

होतें व जागीं त्याविरुद्ध सासा [illegible] होत्या त्यांजवर खोटे मनिंबेची व फितुरीची आणि आरोपा [illegible] ठेवून त्या ईव फौजदार यांजवर जुलुम केल्याची अशा तोहमती ठेवून खबल्याची तोकशी करून झाली होती, सेशनापुढें पोलिस साहेबांची साक्ष झाली. शेवटीं मि० बिस साहेबांपास तय [illegible] आणि केरीस शिक्षा झाल्या. हा कज्जा सुमारें २० दिवस कोर्टीं चालत होता व तितके दिवस तेथें [illegible] याकरितां लोकांची [illegible] होत असे. केरीस शिक्षा झाल्या बाबदींत लोकांची [illegible] चा पुढें इलाज तारी असो [illegible] विध आहे.

१० आजूबाजूनें चयचें हा महामारी [illegible] व झाली आहे रोजबरीच माणसें मरतात.

११ एथील [illegible] शाळेवर उष्ण [illegible] वायु पहिले तारखेपासून एक महिन्याची सुट्टी मिळाली आहे.

न्यूटैम्स पत्रावरून असें समजतें कीं, ता० १४ वे [illegible] रोजीं एक मडम [illegible] पजावांत जात असतां [illegible] शहरांत जाण्याचे [illegible] सुमारास अजमासें ११ लुटारू लोकांनीं तिच्या गाडीवर हल्ला करून तिचे हात आणि पाय बांधून तिच्या तोंडांत बोळा कोंबून तिची जिनगी सुमारें ३ हजार रुपयांची लुटून नेली.

सदरील मजकुरावरून असें दिसतें कीं, जेथें ह्या मडमेस लुटलें तेथून थोडक्याच अंतरावर एक [illegible] या नावाचा गांव आहे त्यांत चोरटे लोक राहात असतात. हे लुटारू लोक ही त्यांतील असावे त्या गांवच्या लोकांनीं खोड [illegible] पुर्वीं [illegible] मांजरी [illegible]

दांकाटला होता असें समजतें.

[illegible] यांस पत्रावरून समजतें कीं, रणमस्तसिंग बंडवाला हा [illegible] पुनः पाहाण्यांत आला आहे. तो हेली पाशा म्हणजे पश्चिमेस सुमारें ४५ कोसांवर [illegible] यात्रा [illegible] एका [illegible] आहे तेथें [illegible] पडला आहे.

बंडवाल्यांचे पांच पांचशें लोकांच्या टोळ्या [illegible] जवळ सोनन [illegible] भेलीकडेस आहेत त्यांजवर हल्ला करण्यास करनल दरनर साहेब [illegible] कूच करून गेले आहेत ते बहुधा त्यांस कयमूर पर्वतांत हांकून देतील. बंडवाल्यांची आणखी एक टोळी ९०० लोकांची विहारमांतांत [illegible] कडे येऊन तीस [illegible] आणि [illegible] महालचे पर्वताकडे जात आहे.

माहिती — एक हजार वर्षामागें आरब लोकांत अशी चाल होती कीं, जर मुलगी झाली तर तिला मारून टाकित असत.

मफ़ीस उरानी [illegible] करितात [illegible] सांप्रत कांहीं हिंदूंत व कन्याला यज्ञ करण्याची चाल आहे.

गुजराथ देशांत लहान बालकें मारून यज्ञ करण्याची चाल होती.

पंढरपूर एथून ज्ञानप्रकाशास — ता० १ माहे मे सन १८५८ ईसवी रोजीं एका मुसलमानाच्या बराबर जातां एक मजूर माती खणीत असतां कांहीं [illegible] भरलेला तोब्या सांपडला, त्याणें तो एका तांबोळ्याचे स्वाधीन केला. ही खबर एथील [illegible] रामचंद्र-

सीताराम यांजला खबर कळनांच मोठे अ-छदीकरून छपावलेल्या तांच्या मोठ्या हुशारीनें आणि शहाणपणानें ओतील सर्व रूपयांचा फडशा पकडला असे सरकारचे उत्तमकामापैकीन हें काम अवल कारकून यांणीं चांगले बजावले. यांची एथील लोक तारीफ करतात. हल्लीं कैदी यांजवर खटला तयार होऊन मेहेरबान सेकंड असिस्टंट कलेक्टर यांजकडे रवाना झाला आहे. या कामांत अवल कारकून यांची मेहनत आणि शाहाणपणा यांची तारीफ केल्या वांचून साहेब मवसूफ राहाणार नाहींत. आणि हे हरएक सरकारी कामांत मोठी दक्षता ठेवून काम मोठे हुशारीनें करितात.

आम्हांस एक त्यांची दुसरी तारीफ करणें योग्य आहे की, या गांची सरकारी मराठी शाळा आहे तिची बढती होऊन सर्व लोकांनीं विद्याभ्यास करावा असा त्यांचा हेतू असल्या मुळें ते नेहेमी शाळेस मदत करितात.

एथील एक मोठ्या योग्यतेचें लगडे गाढव गांवाजवळ चरतें नाहीं. यांज बद्दल विचार मागाहून लिहूं.

यापेट्यांतील मौजे पारगांव एथील मुलां मुलांचें भांडण होऊन एक मुल सुमारें १०व र्षांचे उमरीचें कानशिलांत धोंडा एका १२ वर्षांचे उमरीचे मुलाचे हातून चुकून लागल्यावरून सात आठ दिवसांनी मरण पावला. या कामी साक्षिदार एक मयताची बहिण ३ वर्षांची होती. असो हा खटला सेशन कमीट होऊन सरतेर खुनी मुलगी सुटली हे ऐकून संतोष झाला. पण छोटे अ-न्याय कारी यांची अक्कल विशाळ कीं, त्यांणीं हा सामान्य खटला एथवर वाढवला.

आम्हीं आपले वाचणारांकरितां बेंग्याजिटवरून इंदूरचे रासिदंट जे नुकते च विलायतेस गेले त्यांविषयीं मजकूर लिहितों.

यांणीं विलायतेंतील कालेजांत अभ्यास करून त्यांस सोन्याचीं दोन पदकें बक्षिस मिळालीं होतीं. नंतर हे कलकत्यास सन् १८२१ सालाचे आरंभीं आले. त्यांस प्रथम काशी एथील असिस्टंट माजिस्ट्रेटचे कामावर नेमिलें. त्यासमयीं काशीसच मि० बर्ड हा जज्ज आणि माजिस्ट्रेट एकच होता. त्याचे हाता खालीं नेमिलें. त्यांणीं अझमगड आणि गाझिपूर प्रांताच्या बंदोबस्तीचें काम हुशारीनें केलें. नंतर त्यांस काशीसच कामावर नेमिलें. त्यांणीं माजिस्ट्रेट असतां काशीस कलह न होतां सती जाण्याची मनाई केली. याविषयीं लार्ड उर्लियम बेनटिकसाहेब यांणीं हें काम तजविजीनें केलें सबब आपले रिकार्डांत याची तारीफ लिहून ठेविली. नंतर डिप्युटी सक्रेटर न्याय खात्याचे नेमिले नंतर ते विलायतेस रजेवर जाऊन परत आल्यावर त्यांस दिल्लीचा माजिस्ट्रेट नेमून मिरत एथें पाठविलें. तेथें त्यांणीं आफीसीएटिंग कमिशनरची जागा मिळे तों पर्यंत काम केलें. नंतर फलकत्यास सक्रेटर नेमिलें. परंतु त्यांस आग्रा डिविजनमध्यें कमिशनर नेमिलें त्यावेळीं तेथें धान्याचा दुष्काळ पडला होता, तेव्हां त्यांणीं उत्तम नाव मिळवून शिफारस कोर्ट आफ डेरेक्टरां कडेस झाली त्यांणीं तेथें

असतां गंगेस फालवे बांधून नेऊन त्यांवर चाहा वगैरे उत्पन्न होऊं लागलें. कांहीं दिवस सतलज एथून व्यापार चालावा म्हणून त्यांस भावल पुरास पाठविलें होतें, तेथें त्यांनीं उत्तम कामें केलीं. या मुळें लार्ड एलिम्बरो साहेबांनीं त्यांस इंदूरचे रसिदंटीचे कामावर नेमणुक केली. हमिल्टण साहेबाचें राजनीय शाहाणपण खरोखरीच औदार्याचें आहे. त्यांणीं शाळाखातें, तारायंत्र, पोस्ट आफीस या कामांची योजना करवली. हे साहेब बंडाचे समयीं विलायतेस नुकतेच जाऊन पोंचून तीन महिने झाले नाहींत तोंच बंडाचा प्रकार ऐकल्यावरून ते लागलीच परत हिंदुस्थानांत येऊन त्यांणीं कामें करून ते प्रकृतीच्या कारणानें नाइलाज जाणून त्यांस कलकत्तास सरकाराचे मेंबर नेमिलें असतां त्यांणीं ती जागा सोडून विलायतेस गेले. याप्रमाणें सर राबर्ट हमिल्टण साहेब यांणीं या हिंदुस्थानांत कामें केलीं.

कलकत्ता सरकारानें दिलेल्या बातमीवरून समजत आहे कीं, खैरीगडच्या जंगलांत कोरीया नामक नदी आहे. ती ब्रिगेडीयर हार्सफोर्ड हा उतरून जाऊन त्याणें बंडवाले २००० दोन हजारांपासून ३००० तीन हजार स्वार आणि पायदळचे लोक अमरसींग याचे हाताखालीं असतां त्यांच्या २०० लोकांचा नाश करून दाणादाण करून सोडिली. सदरील अमरसींग हा २०० स्वार आणि १०० पायदळाचे लोकांनशीं जंगलांत आमचे हातांतून फटून गेला आहे. त्यांत सरकारचे एक फारसे मारले गेले आहेत असें नाहीं. हा सदरील पराक्रम ब्रिगेडीयर हार्सफोर्डनें केला. दुसरें वर्तमान कीं, क्यापटन रेनी यर्वांत रत्या कारीं असतां त्यांची आणि बंडवाल्यांच्या फौजेची मोठी (सटपट झाली) त्यांत बंडवाल्यांचें मोठें नुकसान झालें.

बांडाप्रकर्णांत लोणीसींग, पदच्यूत मौवलीचा राजा आणि मौलवी फजलहक यास काळे पाण्यावर पाठवावें म्हणून सेशन कमिशनर यांणीं ठराव केला होता, त्यांची गवरनर साहेब यांणीं मंजुरी केली असें लखनौ हेरल्ड वरून बंबे गाजेट आधारें समजतें.

नेकनामदार गवरनर जनरल यांणीं मेहरबान होऊन खालीं लिहिलेल्या नेमणुका केल्या आहेत.

१ करनल सर रीचमंड शेक्सपीयर नेड गवरनर जनरलचे येजेंट सेंट्रल इंडिया — २ मेजर डिन यास मेवार एथें पोलिटिकल एजेंट — ३ मेजर टेलर १८ वे मुंबईचे काळे पायदळवरील यास जेपुरास पोलिटिकल एजेंट — ४ मेजर मारीसन पोलिटिकल एजेंट हाराती — ५ क्यापटन नीकसन पोलिटिकल एजेंट जोतपूर — ६ मेजर बोवीती पोलिटिकल एजेंट भरतपूर — ७ क्यापटन हचिन्सन पोलिटिकल एजेंट भोपाळ.

सदरील साहेब लोक हे काळ्या पलटणीवरील अमलदार आहेत.

हे पत्र कृ. त्र्यं. रा. यांणीं ज्ञा. प्र. छा. छा. प्र. केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणे — गुरुवार तारिख १९ मे सन् १८५७ ई०

जाहिरात.

लक्ष्मण विन् पांडू सोनार बागूळ वस्ती पेठ शुक्रवार शहर पुणें शिंदे आळींत राहातो. याणें आपलें खाजगत घर पांडुरंग परशुराम देशमुख यांस कंपनी रुपये २० वीस सांसं गाहाण लावून देऊन शके १७७२ श्रावण शु० ४ या मितीस गाहाण खत लिहून दिलें आहे. त्यारुपयांचा उलगडा अद्याप केला नाहीं सबब सदर हू मनुष्यावर देशमुख यांस दिवाणी कोडतांत दावा करणें आहे याजकरितां सदरहू घर हरकोणी गाहाण घेऊं नये व विकत व बक्षिस वगैरे कोणतेही प्रकारें घेऊं नये. घेतलें असतां या गाहाणाचा व्याज खर्च त्यास भरून द्यावा लागेल तारिख १५ मे १८५७ इसवी (सही) पांडुरंग परशुराम देशमुख.

कलकत्ता सरकारानें असें कळवलें आहे कीं, तुळशीपूरच्या पश्चिमेस शाळासाहेब आपल्या बंडवाल्यांच्या टोळीनशीं रावतीनदी उतरून गेल्याची खबर आहे म्हणून कळविलें आहे. आतां तुळशीपूर हें अयोध्या प्रांतांतील फैजाबादे पासून २५ कोसांवर आहे.

दुसरी खबर इंग्लिशम्यानवरून समजते की नाना टोपे या नावानें एक बंडवाला आपले हाताखालीं ५०० लोक घेऊन फैजाबादेच्या आसपास लुटीत आहे. अशी खबर आहे.

गोरे लोकांची फिसाद — दिल्लीनजीक मिरटची छावणी आहे, त्यांत गोरे लोकांतील शिपायांत फिसाद झाली हें वर्तमान हिंदुस्थानचे कम्यांडर इनचीफ साहेब यांस कळल्यावरून ते जातीनें मिरटेस जाण्याकरतां निघाले आहेत. वतिकडून लोक त्या लोकांचें असें समजणें कीं आपण कंपनीचे नोकर होतों, राणी सरकारचे नव्हेत अशी होती, त्या लोकांचें आचरण केल्याचें वर्तमान आलें आहे. तोंच दुसरी फिसाद गोरे लोकांत खडकीजवळ मुरारची छावणी आहे तेथें झाली. त्यांतील हकीकत कीं, ता० ११ मीनहून रात्रीस ३ ऱ्या गोरे लोकांच्या तोफखान्यावरील यांस नेहमींच्या चालीप्रमाणें अमुक ठिकाणीं त्यांणीं परेडीस हाजर व्हावें, म्हणून बिगुल फुंकून कळविलें तरी ते लोक हुकुमाप्रमाणें हाजर झाले नाहींत. हें आश्चर्य पाहून बिगूल फुंकणारानें आणखी हाकूम कळवला तरी त्यांणीं बिलकूल न ऐकून उलटें असें केलें कीं, दंगा करून तुरुंगांतील कैदी यांस खुले करून दिले नंतर दुसरे अंमलदार हे त्या सदरील गोरे लोकांस समजावून सांगून ते कैदी पकडले आहेत. आतां यांस आम्हीं गोरे बंड असें नांव त्यांचे कृतिवरून देत आहे. परंतु त्यांचे फिसादींत जीवांचा नाश झाला नाहीं. ब्रिगेडीयर हार्सफोर्ड यांस परत मुरार छावणींत बोलाविलें आहे. असें समजतें. या लोकांनी असा कट करण्याचें कारण हें लिम्राफांत असें आहे कीं, त्यांस दर महिन्यांचा भत्ता पोंचला नाहीं वगैरे कारणें लिहिलीं आहेत. परंतु याहून ही कांहीं असतील असें दिसतें. कारण गोरे लोकांनीं बंडावा केला तेव्हां त्याचें कारण काळें नसावेंसें वाटतें कसें ही असो. परंतु गोरे लोकांस लाजिरवाणें आहे. कारण विलायतेस या लोकांस काय म्हणतील बरें?

तात्याटोपी व दगाबाज मानसींग— तात्या टोपी यास फांशी देण्याचे पूर्वी ज्या सरकारी अमलदारांचें कोर्ट तात्याची चौकशी करण्याकरितां भरलें होतें, त्यापुढें तात्यास प्रश्न झाले, त्यांत मोठा प्रश्न हा होता कीं, जेव्हां कानपुरास कतल झाली तेव्हां त्या प्रसंगीं तुम्हीं त्यांत होतां कीं काय? तात्यानें साफ सांगितलें कीं, कानपूरच्या कत्तलीच्या समारंभांत मी नव्हतो व नानासाहेबही नव्हते. मीं इंग्रजलोकांस समरंगणीं असतां जितके मारवतील तितके बारीक मारले, व मारवले आहेत. आतां तुम्हीं मजविशीं चौकशी तीं काय करणार बरें? मीं बंडांत असतां अमुक केलें किंवा नाहीं हेंच विचाराल कीं, नाहीं? आणखी इतकी तसदी घेऊन तुम्हीं अखेरीस मला फांशी चढविण्याचा किंवा तोफेच्या तोंडीं देऊन उडविण्याचा हुकूम करालना? तर तुम्हीं इतक्या व्यर्थ पंचाइतीत कशास पडतां. मला एकदमच देहांतशिक्षा देणें असल्यास द्या, म्हणजे झालें. ही सदरहू गोष्ट तात्याचेविशीं कित्येक इंग्रजी वर्तमानपत्रांत लिहिलेली आहे. ही गोष्ट सत्य असेल तर तात्या टोपी त्याची मर्दुमकी आणि जिवाविशींचें उदारत्व अप्रतिम आहेत असें समजलें पाहिजे. हे गुण फारच थोडक्यांत आढळतात. आपण मरणाविशीं बेपर्वा आहों असें म्हणणारे क्वचित् आढळतात. पण समयीं कित्येक त्याच म्हणण्याच्या विपरीत पराकाष्टेचे दशेस येतात. आणखी आपण होऊन मरणास धीटपणें आणि जाणून बुजून उदारपणें तयार होणें हें मोठ्या धीट आणि हिंमतवान पुरुषाचें कृत्य होय. असो, तात्या मरण पावला असला तर तो मोठ्या आणि रनन्या पुरुषाच्या बाण्यानें मरण पावला असें या सदरील गोष्टीवरून आपल्या लक्षांत येईल. तात्याच्या कांहीं गुणांनी कादंबरीच्या कादंबरी होतील. पण त्याचप्रमाणें मानसींगाच्या दगाबाजीविशीं लहानसें खोच तरी झाल्यावांचून राहणार नाहीं. असें हल्लींच्या आपल्या देशस्थितीवरून कळून येतें. कारण हल्लीं तात्यास धरल्यापासून जितका संतोष होतो, तितकाच मानसींगाच्या दगाबाजीचा तिरस्कार व खेद सर्वांस होत आहे. तात्याला धरल्यावर कित्येक साहेबलोक व काळेलोक बोलू लागले कीं, तात्या टोप्यानें पुष्कळांच्या हाल अपेष्टा केल्या, पुष्कळ निरपराध्यांचा व स्वकीय मानवजातीचा संहार उडविला. पुष्कळ प्रकारें त्यानें राजा आणि प्रजा यांचें नुकसान केलें आहे. त्यापेक्षां या अशा महान पातकी प्राण्याचें प्राणोत्क्रमण होईपर्यंत देहाचे नानाविध हाल करून त्यास कैलासवासी करावें हेंच योग्य आहे. त्या विचाराचा थोरमनाचि व दीर्घदृष्टीजे वर्तमानपत्रकर्ते इंग्रज त्यांणीं अशा उपहासानें फजितवाडा केला आहे कीं, सुधारलेले व ब्राह्मणपणाचा नक्का मिरवणारे जे इंग्रजलोक त्यांणीं असे विचार दिलांत आणले तरी कसे? जरकरितां असे विचार त्यांचे पोटांत उद्भवू लागले तर त्यांचे ब्राह्मणपणास बट्टा लागून ते पीछेहट करत चालले असें समजलें पाहिजे. अशा प्रकारें उपहास्यता या तात्याबद्दल करून अशा पराक्रमी पुरुषाचा अतिक्रूरपणानें व अतिनीच रीतीनें प्राण घेणें, या सारखें ब्राह्मण्ये लोकांत अधमाचें व हालकटपणाचें दुसरें कृत्य निंद्य नाहीं. पण लोकांनीं कैलासवासी झालेल्या तात्यास धरून देणारा सिंदीजवळचा मानसींग याच्या दगाबाजीच्या धिःकाराविशीं कांहीं लेखणी कमी पाजळली आहे

असें नाहीं. मानसींग हा दगाबाज जुने तिले अमसरांपैकीं, एक मुख्य अमसर असे, म्हणलेला आहे. दगाबाजें, मूर्ख व लोभी जे असतात त्यांच्या पासूनच घडतें. तात्या हा स्फूलक कोटींतला एक हिंदु होता, तरी त्यानें बंडवाल्यांत पहिलेच तीन नांव मिळवून सरदाराप्रमाणें पराक्रम करून आपल्या नांवाचा डांडोरा केला, आणि मानसींग हा सरदाराचे कुळींतला असून कांहीं एक पराक्रम न करितां दगाबाज अशी कीर्ति आपले नांवाची करून घेतली, आणि यावच्चंद्र दिवाकरौ आपल्यास दगाबाजीचा दोष लावून घेतला आहे. आतां असें ऐकण्यांत आलें आहे कीं, मानसींगास तात्या धरून दिल्यावर कांहीं दिवस सिप्री मुक्कामीं रणनवऱ्याप्रमाणें खुला ठेवला होता. त्यास त्याचे बाबतींत कांहीं वहीम आल्यावरून तेथेंच अतिबंदांत ठेविलें आहे. असें असेल तर मोठें आश्चर्य आमच्या वाचणारांस वाटूं नये. असल्यांसी यांचा शेवट इहलोकांत नाश: त्यांच्या कर्मानुरूप होतो. दैववशात् तो तेथून पार पडला तर पडतो. असो. आमचें तात्पर्य इतकेंच कीं, तात्याची अंतकाळीं कोणत्याही प्रकारें हिंमत न खचतां शूराप्रमाणें प्राणार्पणास तयार झाला हें आपल्यास कळून आलें, व दगाबाज मानसींग हा आपल्या कृत कर्मानें फळ पावला, हें समजलें, पुढें काय होईल तें ऐकूं.

चोरी — एथें कोल्हापुरच्या राण्या दोघी सरकार अतिबंदांत आहेत त्यांच्या जिनसांपैकीं, माल चोरीस गेला असें वार्ता म्हणतात. तो माल किंमतवार, नांवबार आणि त्यांचे पैकीं त्यापैकीं सांपडला त्याचें नांवनिशीवार येणें प्रमाणें.

डाग	किंमत	पैकीं सांपडला.
तन्मणी	२८५०	११२५
तन्मणी	२०००	०
पेजें	१५००	[illegible]
मोहोरा	३२४	१२
कापजोड	८०००	
कर्णफुलें	१५००	[illegible]
लफ्याच्या पानउया	४००	
वाट्याडाग	१९	
आगठ्या माणकांच्या व हिऱ्यांच्या	१८५	
माणकांचें कांकण	६०	
खेरीज किरकोळ माल	१५०	

याप्रमाणें पाहातां सुमारें वीस [illegible] माल चोरीस गेला. पैकीं सुमारें [illegible] यांचा माल सांपडला. त्या मालाची चोरी धाकटे बाईचा भाचा रत्नागिरीचा राहणार बापूराव खानवेलकर याणें केल्याचा नाश केला आहे. त्या चोरानें आश्चर्य वाटतें कीं, कित्येक महिने या जिनसा राण्यांच्या घरांत पहारा असतां तेथील त्यांच्या जामदारखान्यांतून काढून बाजारांत जाऊन गाहाणाचे लोभी व्यापारी यांणीं सर्व ग सवदा पाहून ठेविल्या. आणि हें प्रकरण बायांनीं उपटून सरकारांत आणिलें आहे. अद्यापी या चोरीच्या प्रकरणांत आम्हांस अंदेशा आहे. त्याचा अंतरंग कळून शोध लागेपर्यंत आम्हांस स्पष्ट या बाबतींत लिहवत नाहीं.

लखनौहेरल्ड नामें इंग्रजी वर्तमानपत्रांत वर्तमान लिहिली आहे कीं, भूतवळानजीक नायकेला किंवा तायकिल्ला आहे त्यांत नाना साहेब,

अयोध्येची राणी बेगम यांस त्या ३०० स्वारांनिशीं नेपाळी दोन पल्टणांनीं कैद केले आहेत. आणखी गेल्या महिन्याचे २७ वे तारखेस मनगांवचे जंगलांत बंडवाल्यांशीं सरकारचे फौजेनें लढाई केली. तींत बंडवाल्यांचा सर्वस्वी नाश होऊन त्यांचे पुढारीत मारले गेले. चालत्या महिन्याचे ३ रे तारखेस हरका पुराजवळ बंडवाल्यांचे एके टोळीचा आणि कप्तान वागन याचे हाता खालचे सरकारी फौजेची गांवपडून चकमक झडली. याप्रसंगीं बंडवाले २० ठार करून त्यांची एक हत्ती, कांहीं हत्यारें व घोडीं तिणें मिळविलीं. अखेरीचे बंडवाल्यांप्रकरणीं खबर आली आहेती हीं कीं, गोंड्याचा राजा देवी बकस हा देवगड एथें होता, त्या बरोबर फौज किती आहे हें कळलें नाहीं. आंगद एथें बेनीमाधवसींग होता, त्याज बरोबर १५० पासून तों २०० लोक व कांहीं हलक्या नवाबचे सरदार होते. दुसरी ५०० शिपायांची टोळी भिमाचे उत्तरेची रिंउ धरून राहिली आहे. अशी वदंता आहे. भूतवळच्या दसणेस बाबा साहेब हा मसुखान यास मागमें एका किल्ल्यांत १०,००० दाहा हजार फौजेनिशीं आहे. त्यांत कमारें ८०० स्वार आहेत असें म्हणतात. या सर्व लोकांस नेपाळी लोक सर्व सामोपाया पुरावा करीत आहेत.

हिंदुपेची आडवामें इंग्रेजी पत्रावरून समजतें कीं, मागल्या आठवड्यांत (ता॰ ५ पावेतों) सांगण्या सारखें वर्तमान बंडाप्रकरणीं घडलें. लहान सहान लढाया उत्तर अयोध्या प्रांतांत सरकारचे लोक व बंडवाले यांत झाल्या. परंतु सर्वांत त्यांचा पराभव व नुकसान होऊन जंगलांत पळून गेले. अयोध्या प्रांतांत बंडवाल्यांचा मुख्य उंभरसींग हा अद्यापवर आहे. हिंदुस्थानांतील कित्येक लोक असें मानितात किंवा मानण्याचा बहाणा करितात कीं, तात्या टोपे म्हणून सिप्रीस ज्यास सरकारानें फांशी दिलें तो खरा तात्या नव्हे, अशी गैरसमजूत धरून व आपलें हें मत खरें करून दाखवण्या करितां अयोध्या प्रांतांतील एक मोठा बंडवाला आपणास खरा तात्या टोपे असें म्हणवून नाना साहेबाचे आलमास पावें छुरीत आहे. दक्षिण प्रांतांतील बहुतेक नाहींसे झाले. मानसींग व अदील महंमद यांस नरकैदी केलें. फिरोजशाहा आणि रावसाहेब हे दर पळत सुटले आहेत. बंडवाल्यांचे पाठीवर सरकारचे लोक तसका प्रमाणें दृढ धरून आहेत.

विनायक हरीचंद्र परभू मुंबईचे राहाणार हे बहुत वर्षें सुप्रीम कोर्टांतील वारिस्टराचे खुर्चीवर बसण्या करितां मेहेनत व खटपट करीत होते. परंतु त्यांचा यत्न हल्लीं दतस्या फळास आला आहे कीं, त्यांची उत्तीर्ण परिक्षा होऊन ते त्या कोर्टांत अटर्नी कामांत पसंद करून गेल्या गुरुवारीं सुप्रीम कोर्टाचे मुख्य जज्ज सर जोसेफ अर्नोल्ड यांचे समोर शपथ झाली. दोन हिंदु मुंबईचे सुप्रीम कोर्टांत अटर्नीचे बांकांवर बसण्यास तयार झालेसें पाहून लोकांनीं फारच संतोषी झालें पाहिजे.

ता॰ १० मीनव्हस जवळ पुराजवळील एका नदींत रेलवेरवाल्यांतील असिस्टंट रिचर्ड गार्डनर इंजिनीयर हा बुडून मरण पावला. अ॰ व॰

हें पत्र पुणें मा॰ प्र॰ रु॰ अं॰ रा॰ पाणी छापून प्र॰ केलें.

ज्ञानप्रकाश

वर्ष ११ पत्र [illegible] | शहर पुणें.

पुणें — सोमवार तारीख २३ माहे मे सन् १८५९ ई.

पत्राची किंमत रुपये.

१० आगाऊ दिल्यास. १० दर साल.

जाहिरात.

सर्व लोकांस कळण्याकरितां देण्यांत येतें कीं, आमचे छापखान्यांत, मुंबई इलाख्यांतील इनाम कमिशन खात्यांतील गेरइनसाफ सरकारानें छापून प्रकट केलेल्या पुस्तकावरून व दुसऱ्या आधारावरून जाहागीरदार, इनामदार, वगैरे लोकांचे माहितीकरितां पुस्तक छापून तयार केलेलें आहे. त्या पुस्तकाची साऱ्या चार पृष्ठी आहे. त्याचीं पृष्ठें १५० आहेत. त्याची बांधणी कागदाची आहे. त्या पुस्तकाची किंमत ६१० हाहाआणे बसली आहे. त्या पुस्तकाची प्रत ज्या कोणास घेण्याची इच्छा असेल त्यांणीं आमच्या नावें पोष्टपेड पत्रें करून ठरावलेली किंमत व हांशीलाचा एक आणा याप्रमाणें पाठवून द्यावी, म्हणजे त्यांच्या पत्याप्रमाणें पुस्तकें त्यांजकडे रवाना होतील. कळावें.

पुणें ता० १४ माहे मे सन् १८५९ ईसवी. (सही) कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे

ज्ञानप्रकाश ता० २३ मे १८५९

पुणें — एथील पोलिसांत एका औरतेनें फिर्याद केली कीं, माझी मुलगी जबरीनें एकानें लग्न करण्याकरितां नेली त्यावरून पोलिसानें मुलीस व नेणारास आणून चौकशी चालली आहे. — एथें जुंनरकर द. पांडे यांचे मुखानें लग्न झालें, त्यांस काही मोठी अशा सोळा वी. विधवा, सकेशा आणि सुवासिनी यांच्या योग्यतेंत अंतर राहिलें नाहीं. असें म्हणतात. — खानसाहेब फकामजीसेट फौजदार हे हल्लीं कमरीं रंजेंटचे दुरुस्तीप्रमाणें काम चालवीत आहेत. सय्यद मुल्लान अली डिपुटी फौजदार यांगीं एके खटल्यांतील माल मोठ्या युक्तीनें काढला, कारण एका गुजराथ्यानें एका कसाईणीस सुमारें आठीच हजार रुपयांचा माल घाणावयास दिला व तो त्यास कबूल गेला परंतु सवालक्ष युक्तीनें सर्व माल उपाडून ठेवलेला काढला.

पुणें जिल्ह्यांतील खेड तालुक्यांतील आंबेगांव मुक्कामीं नवऱ्यानें बायकोचा खून केला आहे येविषयीं कच्चा प्रकार अजून सरकारांत आला नाहीं.

नगर जिल्ह्यांतील सर्व दिवाणी कोर्टें १९ वे मीनहूस सुरू झालीं आहेत. या जिल्ह्यांत सुमारें आठ नवीन एक्स्ट्रा मुनसफ नेमण्याविशीं तेथील जड्ज साहेबांचा अभिप्राय सदरेस लिहून गेल्याचें ऐकण्यांत आलें आहे.

रत्नागिरी — एथील तुरुंगांतील ६० बंदिवान ता० १६ रोजीं जरूरीनें सातान्यास जाणार होते. — हर्णेचे मुनसफ रा० रा० दाजी लाडवा यांचा पुत्र, नातू व आणखी एक अशीं तीन मरण पावल्यावरून १५ दिवसांची रजा घेतली होती, परंतु अती दुःख झाल्यामुळें आणखी १५ दिवसांचे रजेचा रिपोर्ट केला आहे. याप्रकारचा ईश्वरी क्षोभ पाहून आम्हांस फार दुःख वाटतें. ज.

तात्या टोपीच्या बहराणाहारा— एप्रिल महि-
न्याच्या १८ वे तारखेस, तात्या टोपे यास सिप्रीमु-
कामीं फांशी दिलें त्याचें चेहेरेपट्टी छापली आ-
हे कीं. त्यास ज्या वेळीं फांशी दिलें, तेव्हां त्याची उ-
मर फांशीच्या तारखेस ४७ वर्षे आणि ७ महिन्यां-
ची लागली होती. त्याची उंची ५ फुट आणि ६ इंच
होती. तो बळकट असून त्याचा बांधा मजबूद
व नीटस होता. व तो दिसण्यांत मोठा जवान होता.
त्याचें मस्तक मोठें असून त्याचे मस्तकावर कडें के-
स झालेले होते. मिशा फुल्लेदार असून कल्ले रा-
खलेले होते. दाढी होती ती कांहींशी पिकलेली हो-
ती. त्याच्या भिवया उंच आणि परट होत्या. नाक
पसरट व नाकपुड्या रुंद होत्या. गालाचीं टोंप
रें मोठीं होतीं. नेत्र काळे असून स्वच्छ आणि उ-
ग्र होते, व पापण्या चंचळ होत्या. वर्ण सांवळा
होता तो बुद्धिवान्, विचारी, समजूतदार, शा-
हाणपणांत व धारिष्टांत वस्ताद, असें त्यास पा-
हिल्यावरून दिसावें. अशी त्याची आकृति दिस
त असे.

इनामकमिशनरखातें— इनामकमिशनरखा-
तें कांहीं काळानें लयास जाईल अशीं चिन्हें दि-
सूं लागल्यानें आनंद होण्यासारखें आहे खरें. परं
तु लयास ज्या रीतीनें जावें असें सर्वांचें दिलांत
आहे, त्याप्रमाणें जाईल अशी कांहीं पेंच लागत ना-
हीं. यावरून दुःखमात्र वाटतें. बाळंतीण जाऊन पो-
रही गचावलें अशी स्थिति झाली असतां फारच दुः-
ख आहे. आजपर्यंत खालसा झालेल्या व पुस्त दोन
पुस्त वगैरे देणग्यांचे बाबतींत जे ठराव इनामक-
मिशनर यांणीं केले ते बहाल ठेवून बाकी ठराव हो-
ण्याच्या ज्या देणग्या राहातील त्या किंवा राहिल्या
असतील त्यांचा चतुर्थांश सरकार घेऊन त्यांज-
कडेस निरंतर चालवणार असा विचार सरकार-
चा होत आहे, असें ऐकतो. याप्रमाणें जर कांहीं
दिवसांनीं घडून येईल, तर सरकारानें रयतेवर
मेहेर केल्याचें श्रेय सरकारास यावें असें वाटत नाहीं.
बहुतेक मोठमोठाल्या देणग्यांचे फैसले झाले आ-
हेत. व आणखी कालावधीनें इनामकमिशनर अ-
सिस्टंट इनामकमिशनर व सबअसिस्टंट इनामक-
मिशनर इत्यादि इनामकमीटीचे अधिकारी किती
आहेत हें आमच्या नवीन झालेल्या इनामकमिश-
नच्या पुस्तकावरून कळेल. इतके अधिकारी रोजचे
रोज किती फैसले करतील याचें अनुमान केलें अस-
तां लहानसहान देणग्यांचे ही बहुतेक निकाल हो-
तील. असें झाल्यावर इनामदार वगैरे उत्पन्नदार लो-
कांस इनामकमिटी बुडाल्यापासून फायदा काय हो-
णार आहे? ती कमिटी असून नसून सारखीच स-
मजली पाहिजे. उलटें चतुर्थांश घेतल्यापासून नवी-
न कमिटी बसली असें समजलें पाहिजे. म्हणजे ही
कमिटी बुडाल्यापासून इनामदार वगैरे हकदार लो-
कांस किफायत नाहीं, तरी देशास व देशाचे राजा-
स किफायत होईल. एक या इनामकमिटीचा मो-
ठा जबर खर्च सरकार चालवीत आहे, तो कमी हो-
ईल. दुसरें एवढा मोठा खर्च ठेऊन लहानसहान
फैसले करावयाचें काम राहिलें आहे. तेव्हां एवढा
खर्च न ठेवतां चतुर्थांश उत्पन्न घेऊन इनामकमि
टी बुडविली, व लोकांस खुषी केलें, असें होईल.
ही युक्ति सरकारची अजब आहे खरी. परंतु रयते-
सही साफ समजल्यावांचून राहणार नाहीं. या-
करितां सरकार खालसा झालेल्या उत्पन्नाचा व त्या-
च्या मालकांचा कांहीं कळवळा मनांत आणून ठरा-
व करतील तर उत्तम आहे असें आमचें मत आहे.

अलौकिक गोष्ट— काल एक कोल्हें कुत्र्या

आमच्या छापखान्यांत आलें. हें धडक आमच्या जागीं येऊन दौत व लेखणी यांकडे टक लावून बसलें. आम्हीही तेथेंच बसलों होतों. कोल्हें एकाएकीं येऊन इतक्या धीटाईनें आमच्या संनिध बसलेलें पाहून, आम्ही चकित व भयाभीत झालों. त्या कोल्ह्याकडे आमची एकसारखी नजर होती, तें आल्यापासून कावरेंबावरें दिसत होतें. तें आमच्या तोंडाकडे वर मान करून पाही आणि दौत व लेखणी यांकडे पाही. असा त्याचा क्रम पाहून आम्हांसही फार चमत्कार वाटला. आणि कोल्ह्याची जात सर्व श्वापदांमध्यें मोठी धूर्त व चलाख ठकवणारी अशी लौकिक आहे, त्याचें स्मरण होत गेलें. इसाबनीतींतल्या गोष्टीचें व पंचोपाख्यानांतील कथांचें स्मरण होऊन वाटलें कीं कोल्ह्यांस वाचा जरी नाहीं, तरी त्यांची धूर्तता इतकी असते कीं, आपला हेतू शेवटास हरएक प्रकारें न्यावा, म्हणून आम्हीं त्याच्याकडेस लक्ष देऊन व त्यास खाण्यापिण्याची आशा दाखवून त्याचा हेतू अखेरीस बाहेर काढला. त्याणें जवळच कागद पडले होते त्यांतील कोरा कागद तोंडानें उचलून पुनरपी दौत लेखणी पाशीं ठेवून बसलें. आणखी लेखणी तोंडांत घेऊन ती त्याणें आपलें पुच्छ वळवून धरून दौतींत बुडवली आणि ती कागदाकडेस वळवून लिहिण्यास आरंभ केला. ही या धूर्त व लहान पशूची अद्भुत करणी पाहून मन इतकें आनंदित होऊन गेलें कीं, त्या योगें सर्व इंद्रियें जागृत होऊन तीं सर्व त्या कोल्ह्याच्या कृतीकडे वेधलीं गेलीं. त्याणें आवडधोवड जाडीभरडी देवनगरी आकाराचीं अक्षरें इतकीच लिहिलीं कीं, गवई व हरदास यांस सांगावें कीं, तुम्हीं आतां गाणें व आख्यानें यांचे परिसा देण्याकरितां [illegible] घेण्याचे याता यातींत पडूं नका. इतकीं अक्षरें वाचून आम्हीं फार खुशी झालों व या अज्ञ पशूचा हेतू काय असावा याविशीं शोधलों. आणखी त्यास पृच्छा करावी, परंतु तें कपटी कोल्हें हें लिहिल्यावर एक मिनिट न थांबतां तेथूनच जवळच्या खिडकींतूनच खालीं उडी टाकून शेपटी आपटून धूम पळत सुटलें. आम्हीं त्याकडे पाहात होतों. पण आमच्या नजरेच्या आड झालें तोंवर त्या धूर्त कोल्ह्यानें पाठीमागें मान करून देखील बघितलें नाहीं. आम्हीं त्याकरितां आणलेले आंबे व केळें आमच्या उमेदार लिखक जवानानेंच सारीं चट करून टाकिलीं. आम्हीं त्यास पुसलें हें काय आम्हीं त्या बिचाऱ्याकरितां मुद्दाम हीं फळें आणिलीं असतां तूं बिचाऱ्यावांचून खाऊन टाकलीं. त्याणें केळ्याची करटी आपल्या हातांत धरून दातानें ओरबडतां ओरबडतां स्खलित व गलित उत्तर केलें कीं, आतां गोड गळा कशाकरितां ठेवावा. गाण्यावर व कीर्तनावर प्रतिष्ठा व मान या ठिकाणीं मिळण्याचीं तें सर्व बुडतें, असें या कोल्ह्याच्या लिहिण्यावरूनच स्पष्ट समजतें. तेव्हां मी आपलें गोड गळा राखण्याचें व्रत तुमच्या समोर तुमच्या पैशानें मोडलें हें तुम्हांस समजावें म्हणून मीं हें असें केलें. हें पाहून आम्ही भावार्थ समजलों, आणि त्या बिचाऱ्याची काकलूत वाटून आम्हांस या गुणांचा चीज राहात नाहीं असें वाटून दुःख वाटलें.

नेमणुका— सदर दिवाणी अदालतीच्या जज्जांनीं अमदाबाद जिल्ह्यांतील धोळका एथील सदर अमीन खानसाहेब गुलाम मोहद्दीन वल्द अबदल कादर यांस रत्नागिरीस सदर अमी

नीच्या जाग्यावर नेमून त्यांनी जिल्ह्यांतील वल सार एथील मुनसफ गुलाम मोहेद्दीन शेक ताज्यु द्दीन यांस धोलका एथें सदर अमीनाच्या जाग्यावर नेमले. — क्यापटन डी कसन् डगी व डेकायटीचे अपराधाचे चौकशी करणारांच्या आफीसी एक्टिंग आ. रू परींटेंडेंट जनरल यांणी ता० १ मेस चार्ज घेतला. — लेफटनंट कोलसर यांणी गण्याचे आकटिंग आ. सुपरींटेंडेंट पोलिसचे कामाचा चार्ज ३ मीनहूस घेतला. — क्यापटन दारनेस सोलापूरचे आ. आसी. सु. पोलिसचे कामाचा चार्ज ता० १९ मे राजीं घेतला. — ले. ईलेट यांणीं सुरतेस आ. सु. पोलिसच्या चार्ज ता० ११ मीनहूस घेतला. — मि. क्लेवीलांड यांणीं सरकारी आकटिंग साल्लीसीटरचे कामाचा चार्ज ता० १२ मीनहूस घेतला. — मि. मीचार्ड यांस बेळगांवच्या कलेकटरीचे तिसरे असिस्टणसुपरन्यूमररी पहिल्या मेपासून नेमला आहे. ले. हावसन पुणें आणि ठाणें एथील असिस्टंट सुपरींटेंड पैमापरवात्यांतील यांस अजारीपणाचे दाखल्यावरून ३ महिन्याची रजा मिळाली. — बाजरवात्यांतील डि. इन्स्पेक्टर दोलतराम लिनमराम भडोचचे आणि मयाराम शंभुनाथ खानदेश एथील यांस मुकरर नेमिलें.

कलकत्ता सरकारानें तेथील पत्रकारांस प्रसिद्ध करण्याकरितां मजकूर दिला आहे तो येणें प्रमाणें — आदील महंमदखान व त्याचे हाता खालील बंडवाले हे सिंधवाडा नामें पर्वतांतून जात असतां त्यांचे रस्ते सरकारानें बंद केले हें त्यांस समजल्यापरून त्यांणी माघारें फिरून नर्मदा उतरून भोपालच्या राजाचे मुलखांत एक जंगल आहे, त्यास सानवाडा असें म्हणतात. त्या जंगलांत शिरले. परंतु ता० २९ एप्रिल रोजीं त्यांजवर भोपाळचे फौजेनें हल्ला करून त्यांपैकीं २६ मनुष्यें मारून पुष्कळ घोडे व हत्यारें व इतर सामानाची लूट केली या प्रमाणें आदिल महंमदखानाचा मोड झाला असतां तोउपरे कडेस पळून गेला. या हल्ल्यांत भोपाळचे फौजेचें बिलकूल नुकसान झालें नाहीं.

जमाबंदीखातें — सरकार जमाबंदीखात्यांत सुधारणा करणार याविशीं अंदेशा नाहीं. रिकेटसाहेब, पगार कमिशनर यांचे रिपोर्टप्रमाणें सरकारी कामगारांचे पगारांत कमज्यास्त तजविज होणार आहे. हल्लीं या सरकारी नवीन सालापासून एक ठराव असा सरकारानें केला आहे कीं, कित्येक सरकारी कामगार याजकडे दोन अगर तीन खात्यांचीं कामें करीत असतात, परंतु त्यांचा पगार एकाच खात्यास पडतो, ही वहिवाट मोडून कामगारांचा पगार त्यांच्या कडे जेवढ्या खात्यांचें काम असेल तेवढें पगाराचे विभाग करून दर एक खातीं खर्च लिहीत जावें. त्यावर हुकूम कलेकटर, मामलेदार यांचे पगार सरकारच्या जुडिशियाल खात्यांत व रिविन्यू खात्यांत समभागानें खर्चीं पडूं लागले आहेत. या फेरफारांत हल्लीं नफानुकसान कांहीं दिसत नाहीं. सरकारांत दरएक खात्याची तोंडमिळवणी बरोबर बसवून पाहणें असेल असें वाटतें. आणखी प्रसंगवशात् दरएक खात्याकडे निरनिराळे कामगार ठेवणें असेल तर नकळे.

वायव्यप्रांतांतील गोरेलोक अलहाबादेस (प्रयाग) आहेत, त्यांस देवीच्या आणि महामारीच्या आजारानें फार जेर केलें आहे, असें दुःखकारक वर्तमान समजतें. अव-

सरकार.— आपलें प्रस्तुतचें सरकार फार पेंचांत आलें आहे. सरकारचे दिवाळखोरीमुळें व प्रजेविशीं कृपणता धरल्यामुळें हे दिवस आपल्या सरकारास आले आहेत. प्रजेच्या परंपरागत देण्या बंद करून सरकारानें जमा वाढवण्याचा घाट घालून रयतेस दिलेलीं वचनें भंग करून टाकिलीं. तेणेंकरून रयतेंत गवगवा होऊन सरकारचें प्रामाण्य रयतेच्या दिलांत बसलेलें उडून गेलें आहे. हें एक उदाहरण कृपणतेविशींचें साधारणपणें लिहिलें आहे. दिवाळखोरीविशीं पाहातां इनाम कमिशन खातें काढून त्या खात्याकडे सुमारें दोन कोट रुपये खर्च करून अर्धाकोट रुपयेस दरसाल जमा रयतेची खपामर्जी करून घेऊन केली. असेंच एक आमच्या स्मरणांत येथील उदाहरण आहे. येथील लष्करांत रस्त्यांनीं बांधून आणलेल्या नळाचें पाणी येत असतां व सरजमसेटजी जिजिभाई नाईट यांणीं धरण बांधून पाणी ठेवलें असतां पाण्याची फार अडचण आहे. ती दूर व्हावी या करितां येथील नामांकित व सरकारचे गोरे अधिकारी इंजिनीयर यांस पाण्याचा पुरवठा लष्करांत होण्याविशीं विचार करून सरकारास जाहिर करण्या करितां नेमिलें. त्यांणीं कित्येक वर्षें या पाणी आणण्याचे नकाशे वगैरे खर्डे करण्याकडेस घालवून अखेरीस रिपोर्ट झाला कीं, पाणी मुबलक व्हावें याकरितां सरकारास सुमारें सातआठ लक्ष रुपये खर्च होईल. तेव्हां इतका खर्च सरकारच्यानें होणार नाहीं तेव्हां पाणी लष्करांत आणण्याचा बेत कांहीं उपयोगी नाहीं. पाणी लष्करांत आणण्याचा हो किंवा नाकारण्यास कित्येक वर्षें लागून सुमारें ३,००,०००, तीन लक्ष रुपये सरकारास खर्च लागला. असेंच शाळाखात्याचे, सडकांचे वगैरे फक्त रिपोर्ट पोकळ छापवण्याकडेस प्रत्येक खात्यांतून हजारों रुपये दरसाल उडताहेत. अशा दिवाळखोरीच्या गोष्टी किती सरकाराकडून होत आहेत. याकडेस सरकार लक्ष न लावितां उधळपट्टी करितें तेव्हां प्रसंगीं खूटखूट पैशाची अशा सरकारास पडली असतां नवल नाहीं.

अशी सरकारची दिवाळखोरी व रयतेविशीं कृपणता असल्या कारणानें सरकार हमेषा रिणको राहीलचें, आणि प्रजा धनको व्हावी अशी सरकारची इच्छा खरी आहे, आणि रयतेनें व्हावें हें खरें पण सरकारचा अविश्वास रयतेच्या दिलांत वागल्यामुळें रयत सरकारास पैसा वक्तशीर देत नाहीं. वस्तुतः सरकारासारखे धनाढ्य व जबर कूळ कोणतें मिळणार बरें, पण असें कूळ त्यापेक्षा पुष्कळ व्याज देत असतां रयत नाकबूल करिते तेव्हां नवल कुठें कीं एक कूळ सरकारानें आपल्यास करून घे? आहे. ही मोठी दिलगीरीची गोष्ट आहे. हल्लीं सरकारानें दरसाल दरशेंकडा ५½ साडेपांच टक्के अथवा रुपये व्याजानें करारानें रुपये मागीतले असतां कलकत्या सारख्या धनाढ्य वसमजस राजधानींत हा ठराव सरकारानें प्रसिद्ध केल्या मितीपासून एका आठवड्यांत सात हजार रुपये सरकारांत जमा झाली, सरकारास अर्धा कोटि रुपये कर्ज पाहिजे आहे. पासदरील मानानें पाहातां सरकारास इतकी रक्कम मिळण्यास वाटपाहात बसलें पाहिजे. मागें लोक सरकारास खुषीनें हलक्या व्याजानें पैक्यांची वगैरे मदत करीत होते. पण आतां सरकारांत किरकिरी करीत असतां व व्याज अधिक देत असतां रयत पैशाचा भरणा करीत नाहीं. यावरून सरकारची पत रयतेमध्यें

कमी झाली आहे. ही कमाभंत होण्यास कारण लार्ड डलहौसी मार्जी गवरनर जनराल साहेब हे झाले आहेत. त्यांच्या कारकीर्दीत जे वटें कांहीं सरकारास चांगलें दिसलें तेवटें कांचिळ होऊन ते अविचारानें सरकारास दिसलें असें समजलें पाहिजे. आतां सरकारानें फार विचार करून हरएक रयतेची तजवीज ठेविली असतां सरकारची पत वाढत जाऊन रयत व सरकार यांत अंतःकरणापासून सौजन्य राहील. व सरकारावर जो प्रसंग तो आपणावर प्रसंग असें समजून सरकारास हेरवणीनें रयत मदत करण्यास तयार असेल. जो व्याजाचे कितीही लालूच सरकारानें दाखविली तरी कांहीं नाहीं. हिंदुस्थानचे व्यापारी लोक हुशार आहेत, त्यांस चुचकारून व त्यांच्यांत अंतःकरण पाहून त्यांपासून द्रव्य हरण केलें पाहिजे असें होईलतर आतां रयत सरकारास पाहिजे तेवढा भरणा करील.

पंजाब— अखबारवरांत लिहिलें आहे कीं, पंजाबांत तापाचा उपद्रव फार झाला आहे व नकउस बंडवाले प्रवेश करूं इच्छितात. अशी एक वदंता उठली आहे. संबळपुरली आणि दिवरीही उठली. आतां पंजाबांत गोंधळ कशाचा होणार तरी? पंजाबी लोक सरकाराशीं इमानानें वागताहेत. बंडवालेतर बहुतेक खपले, व सरकारास शरण आले, अशी स्थिति असतां आतां पंजाबांत बंडवाले शिरून काय करणार आहेत. तस्मात् ही दहशत बाळगण्याचें प्रयोजन आपल्यास दिसत नाहीं.

एथील कलेक्टरानें रिकामे जाण्यावर पडोजनें कलेक्टर मि. इन्वरारिटी साहेब हे होऊन नेलवकरच एथें येऊन दाखल होतील असें ऐकतों. आपल्या पुणेकरांच्या स्मरणांत असेल नकीं, हे साहेब एथील पोलिस खात्यांत असतां गरीब व केदी लोक यांजवर जुलूम होऊन त्यांस नाना पीडा होते. याविशीं चौकशी करण्याकरितां एथें स्पेशियल कमिशनर नेमले होते. या साहेबांनीं आपल्या शहरावर पोलिसची घाण होती ती दूर केली आहे. अशीच या आपल्या जिल्ह्यांतील कमी झाली आहे. पण असल्यास ती अगदीं आतां नाहींशी होईल, अशी आपण आशा केली पाहिजे. आणखी या जिल्ह्यांत कारकुनी कसब माजलें असेल तर तें ही रसातळास जाईल, अशी अपेक्षा आपण करण्याविशीं धीर धरण्यास कांहीं चिंता नाहीं. आम्हांस वाटतें कीं जें कांहीं नगरी, मुलकी, जुडिशियल व माजिस्त्रेरी यांत घोटाळे होत असतील व त्यांपासून रयतेस काय इजा होत असेल त्याविशीं आसाहेब लक्ष पुरवून हा जिल्हा निरमळ करतील. अशी आसाहेबाचे पूर्व कृतीवरून अनुमान करण्यास कांहीं हरकत नाहीं. एथील पोलीस सुपरिंटेंडेंट कप्तान केंबाल साहेब हे गेल्या गुरुवारीं एथून निघून सोलापुराकडे आपल्या नेमलेल्या सुपरिंटेंडेंटीचा अधिकार घेण्याकरितां गेले. त्यांच्या जागीं नगरचे सुपरिंटेंडेंट कहार साहेब हे थोड्या दिवसांनीं एथें येऊन दाखल होतील. मेहेरबान वेंडिंगटन साहेब पोलीस कमिशनर यांची स्वारी महाबळेश्वरीं आहे. एथील इनचार्ज कलेक्टर मि. केंबाल साहेब यांची स्वारी चाकणास गेल्या गुरुवारीं कचेरी करितां गेली आहे.

ता० १६ चे ज्ञानप्रकाशांत पुरवणीचे पुढें फ वर्द हमिल्टन साहेबांस श्री० रा० रा० दाजीसाहेब किबे यांणी इंदुरास दिलेलें मानपत्र लिहिण्याचें राहिलें होतें, तें आजचे पत्रांत घेतों. तें मानपत्र येणें प्रमाणें.—

सर राबर्ट हमिल्टन बारोनेट, मध्य हिंदुस्थान (माळवा) चे गवरनर जनराल साहेब बहादुरचे एजेंट यांचे खिदमतीस.

साहेब— आपली स्वारी स्वदेशाप्रत गमन करणार, हें पाहून या प्रसंगीं चित्तास अतिखेद होऊन आपली मज विषयींची अनुपम्य कृतज्ञता ही मूर्तिमंत माझे चित्ताचे ठायीं उद्भवली आहे. त्यास या अशा आठवण राहण्याचे वेळीं मी आपली शरम एकी करेस ठेवून आपल्या कृतज्ञतेची उजळणी यथाशक्ति व यथामति करून कांहींसें चित्तास समाधान करून घ्यावें या हेतूनें आपणास नजर देतों; तथापि आपण या माझे विनंतीचा स्विकार करावा अशी माझी आशा आहे.

माझ्या हृदयांत कृतज्ञतेचें थोडेसें प्रदीपन होत आहे, त्याचें यथार्थ उद्भव माझे हातून या प्रसंगीं अगदीं होत नाहीं, अशी माझी स्थिति झाली आहे. आणखी आपण खुद्द माझ्या व्यापार धंद्यांत जी अगणित आणि ज्याचें विस्मरण कधीं होणार नाहीं, अशी हमेषा कुमारदारी ठेविली, व आपण व होळकर महाराज यांणीं आपल्या असीम राज्य कारभारांत्या कारकीर्दीत आमच्या आबादी विषयीं आपण लक्ष पुरवून आश्रय दिला त्याचा आम्ही अनुभव घेतला. त्याचें वर्णन करून दाखविण्यास ही मी असमर्थ झालों आहें तोंवर आपली योग्य आणि राजमान्य कारभार करण्याच्या सत्ते पासून आम्हीं दुर्दैवामुळें पराङ्मुख होणार. एणें करून साहेब आपल्या गमनाचें अमर्याद दुःख आमच्या चित्ताचे ठायीं वाढत आहे. यावरून आम्ही असें समजतों कीं, आम्हांवर परमेश्वराचा अतिराग व अवकृपेची दृष्टि झाली असावी. परंतु याच वेळीं आम्ही त्या जगदीशापाशीं आपल्यास दीर्घायुषी, शरीर संपन्न व सुखानुभवी करावें. ही आमची एकनिष्ठेनें प्रार्थना आहे. त्या देशा अंसही कधीं कमी करणार नाहीं; आणि जरी आपण व आम्ही या उभयतां मध्ये महान सागर, महाद्वीपांतर्गत मोठ मोठालीं राष्ट्रें आहेत त्या योगें करून आपल्या परस्परां मध्ये वियोग होतो. तथापि आपल्या चांगुलपणाची शांत व निर्मळ झुळूक जिची आम्हास किंमत होत नाहीं. तीचा सुखानुभव आम्हास प्राप्त होईल. अशी आमची उमेद आहे. आतां आपणास मोठ्या दुःखानें शेवटचे बहुत बहुत सलाम करून आपण अल्प काळांतच जलमार्गे करून आपल्या देशीं जाऊन आपल्या मुलखसंबंधी व इष्टगण यांच्या मेळ्यांत प्रविष्ट व्हावें अशी आमची इच्छा आहे. आतां आम्हीं आपला शेवटचा निरोप घेतों. परमेश्वर आपलें अक्षय्य कल्याण करो.

मुक्काम इंदूर
२२ वी मार्च १८५९ — गणपतराव दाजी किबे.

यावर मिस्तर हमिल्टन साहेब यांणीं बहुमान पूर्वक लेख दाजी साहेबांस दिला तो येणें प्रमाणें.—

दाजी साहेब किबे हे केलास वाशीं ...

ग…चे चिरंजीव आहेत. व थोडे दिवस झालें सा…कार आहेत यांनीं सावकारी त्यांची गंगा…निर्थी मातुश्री रखमाबाई साहेब किबे यां…बहुत काळ पर्यंत चालविली. हल्लीं साहेब हे माळव्यांतील व्यापार करणारे यांजपेकीं, पहिल्या प्रतीचे आहेत. त्यांच्या सावकारीच्या पेढ्या दोन नावानें चालताहेत, एक गणेशदास कृष्णाजी आणि दुसरी विठ्ठल महादेव. हल्लीं साहेब हे उत्तम व साफ बुद्धीचे असून या प्रांतांतील सर्व गोष्टींत पुरे माहितगार आहेत. आणि इंग्रज सरकार व सीन्धकर सरकार यांच्या खऱ्या इमानी प्रजांपैकीं, हे एक गृहस्थ आहेत. हे बहुत प्रसंगी पुष्कळ प्रकारें उपयोगीं पडलेले असून यांचा पेशाव अमल इंग्रज सरकारचे मर्जीनुरूप नेहमी वर्तन ठेवण्याची शैली यांचे मध्यें फार घानकी आहे. याकरितां माळव्यांतील सरदार व अमलदार साहेब लोक, व माझ्या पुढें माझ्या कामावर जो अमलदार होईल तो इंग्रज सरकारचा सरदार यांजपाशीं मी शिफारस विनय पूर्वक करितो.

१० वी मार्च. १८५९ इसवी — सही आर. एन. सी हामिलटन साहेब गावरनर जनरलचे एजेंट

या प्रमाणें समारंभातील प्रकार सर्व यथास्थित होऊन अत्तर पानसुपारी वगैरे रिवाजाप्रमाणें झाल्यावर सभा बरखास्त झाली. लष्कावें तारीख ७ माहे मे सन्न मजकूर.

सदर अदालतेचे ठराव— सोलापुरचे हुजूर अदालतीत लक्ष्मणसिंग म्हणोन सदीं वकील तारीख १३ अगटोबर सन्न १८५९ तिनहूम नेमिला होता त्यास मि० क्यामटन साहेब सोलापुरचे जडज्य यांणीं त्यास हिपग्याचे कोडतांत जे नेमणूक केली त्या बाबद वकील मजकूर यांणें जडज्यास तक्रार केली कीं माझी हिपग्गे कोडतांत जाण्याची खुषी नाहीं. त्यावर जडज्यास हुकूम झाला आहे कीं, आपली नेमणूक येथील केली आहे सबब तिकडील कोडतांत काम चालवावे त्यावर त्या वकिलानें सदर अदालतीस आपल्या हाकिमतीचे अपील केलें कीं, माझ्या खुषी खेरीज सदरील जडज्य यांणीं माझी नेमणूक दुसरी कडे केली आहे ती रद्द करावी. त्यावरून सोलापुरच्या जडज्याचा या बाबतीत रपोर्ट सविस्तर आणून त्या विषई तीन जडज्यांचा अभिप्राय होऊन शेवट असा हुकूम झाला आहे कीं, सदरहू वकील यांस जडज्यानें नेमिलें या कामावरून सदरहू जडज्यास त्याचा रगाव रदकरण्यास अधिकार नाहीं असा ठराव झाला हा मजकूर.

आपल्या पुण्यांतील आणि इतर ठिकाणचे मुख्य लेकरून वकिलास कळावा सबब हें ग्याजीट आधारे लिहिला आहे.

या तालीं या हल्ल्यांमध्यें महामारीचा उपद्रव होऊन गेल्या आठवड्यांत एकंदर ५२२ मनुष्यें मरण पावलीं. असें एथील सिवील आस्पितळचे रपोर्टा वरून समजण्यांत येते.

आफूचीविकरी— कलकत्त्यांत ता० १ मीनहूस एकंदर १९६० पेट्या विकल्या जाऊन त्यांचे उत्पन्न २७२८ रुपयांचे आलें ही आफू कारची बहार पूर्णांन होती. फे० ऱ

हें पत्र पुणें ज्ञानप्रकाशाच्या छापखान्यांत कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं छापून प्र० केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें-गुरुवार ता० २६ मे सन् १८५९ इसवी.

ज्ञानप्रकाश-

उज्जयनीचे आलीकडेस भेलसा म्हणोन येक गांव आहे तिथून खबर १४वे मेची टेलिग्राफ पत्रांत आहे त्यावरून समजतें. अग्रा प्रांतांतील ठाकूर छेट साहेब याणें नानकपूर (सिरोज्या पासून १६ कोसांवर आहे) त्याजवर हल्ला करून तो गांव घेतला, आणि शंकरी जात असतां ती त्याचे हातीं लागली ती त्याणें घेऊन तिचा नाश करून टाकिला. बंडवाल्यांच्या टोळींत लोक आहेत. त्यापैकीं ५०० घोडेस्वार आणि बाकीचे बंगाली इरेग्युलरर्स आहेत असें समजतें.

आदील महंमद खान हा सागरच्या मार्गांत गाजेपूरच्या शहरच्या जंगलात आपणास कोणी पकडील म्हणोन छपून राहिला आहे.

आम्हीं कांहीं दिवसां मागें लिहिल्या प्रमाणें पुण्याचे कलेकटरी कडील मिस्तर गॉनसाहेब सेकंड असिस्टण कलेकटर यांस एथील अदालतीचे असिस्टंट जडज्य आणि मिस्तर ओव्हन साहेब यांस सेकंड आणि असिस्टंट कलेकटरीच्या जाग्यावर मि० प्रेड सुपर न्युमररी एथील असिस्टण नेमिले. असें खास समजलें आहे.

बेळगांव— चिकोडीचे मामलेदारावर खोटी फिर्याद करणारे यांवर सन १८२८ चा कायदा १७ वरहुकूम फितुराचो गुन्हा ठेऊन केदी सुबराव व्यंकटेश हे बेळगांवचे माजी फौजदार यांस २ वर्षें, नानामर्त्तीहा नायब दप्तरदाराचा प्रतिवादी यांस ९ महिने व आणखी तिघे जणांस ६ महिने याप्रमाणें शिक्षा होऊन पहिल्यास शिवाय ५०० आणि दुसऱ्यास २००० रुपये या प्रमाणें दंडाची शिक्षा झाल्या ते मेहेरबान एथरीज असिस्टण इनाम कमिशनर हे १५ महिन्यांचे रजेवर निघोन गेले. त्यांचे कामावर अद्यापि कोणी नेमिलें नाहीं. म्हणोन इनाम कमिटी बंद होणार अशी आफवा उठली आहे.

देणगी— सागर एथील हाजी इमाम बक्ष यांस सरकाराने २५०० रुपयाचा खिलात आणि सालिना ५०० रुपये उत्पन्नाची जमीन दिली आहे.

सांथल परगण्यांतलें बंड नाहिसें झालें आहे. त्या प्रांतांत सर्व प्रकारें स्वस्थता आहे. तेथील रयत सरकारास जमिनीचा वसूल सरळीत देत आहे.

सिप्रीहून ता० १२वे मेचें पत्र आलें आहे. त्यावरून समजतें की, मान शिंग हा दिवाण्यासारिखा होत चालला आहे, त्याचा पहिल्या प्रमाणें दामडोल नाहीं, परंतु त्याजवळ घोडे मात्र अजून आहेत.

फरकाबादचा नवाब याणें बंडास मिळून, होऊन गोरे व काळे लोकांचा नाश केला हे तर महशूरच आहेत त्यांचे चौकशी करितां कोर्ट मार्शल भरून त्यांत जे कागद पत्र जे झाले ते हल्लीं विलायत सरकारा कडेस गेलें आहेत. त्यांचे नवाबाच्या बायका यांची सरकारानें माल मिळकत जप्त करून ठेविली होती ती त्यांची त्यांस परत देण्याचा हुकूम झाला आहे.

फरकाबादचा नवाब यांची तबियेत फार बेअराम झाली आहे असें ही वर्तमान आलें आहे.

आमचे वाचणाराचे स्मरणांत असेलच कीं, अयुध्येचा नवाब यांस आपला राज्य कारभार व्यवस्थेनें चालऊन तो आपल्या रयतेची दाद घेईनासा झाला असा आरोप ठेवून त्याचें राज्य खालसांत करून माजी कंपनी सरकारानें आपले राज्यांत सामील केलें आणि जेव्हां त्या प्रांतांत बंडाची चिन्हें दिसू लागली तेव्हां त्या सदरील नवाब यांस कलकत्यांत राज्यकीय कैद म्हणोन ठेविले. तेव्हां त्याची बायको जीस लखनौची बेगम असे म्हणतात. ही प्रसिद्ध पणानें बंडास अनुकूळ होऊन सरकारा विरुद्ध वर्तन करूं लागली. तिचा अजुन ही क्रम आहे तसाच चालला आहे, जरी मलिकामा आजमा विकटोरिया राणी साहेबानीं भूत दया मनांत वागवून सर्व माफीचा हिंदुस्तानांत जाहिरनामा प्रसिद्ध केला, तत्रापि ती अजून शरण आली नाहीं. असो हल्लीं टेलिग्राफच्या समजण्यांत असें आलें आहे कीं, लखनौचे नवाब हे कलकत्यांत आहेत त्यांचें फक्त आणि कुटुंबास पाठविण्या विषयींपरवानगी झाली आहे.

आतां कदाचित नवाब साहेब हे बेगमेस कांहीं मजकूर उपदेशपर लिहितील अशी आशा आहे.

नवाबाचे लेखास तिणें अंतःकरण पूर्वक मान देऊन पती आज्ञे प्रमाणें केल्यास उपथतांचें व त्यांचे पदरचे लोकांचें हित होण्याची संधी आली आहे असें आम्हास दिसतें.

मिस्तर रिकेट पगार कमिशनर यांनें दिवाणी कामगारांचे पगार कमी करण्याचे ठराव जारी होऊं लागले असें दिसते. कलकत्याचा मुख्य आकौंटट जनराल यांस ३०००, तीन हजार रुपये दरमहा होता त्याचा पगार म्हणजे ५०० रुपये कमी करून २५०० रुपये दरमहा सरकारानें केला आहे. असो जरी सरकारानें इतका पगार कमी केला. तरी मोठ्या मजबूद गाढवावर लादून नेण्या जोगता रोजमुरा त्या साहेबांस होता, तो आतां मोठा गाढव असून कांहींसा दुबळा असल्यास पगार वाहून नेईल इतकीच कमताई झाली आहे. गाढवाचें लांकूणें पगारा बद्दल झालें पाहिजे.

लंडनाहून कराचीच्या मार्गानें मुंबईस १६२ राणी सरकारचे लोक जाहाजांतून येऊन दाखल झाले आहेत. ३ ह्वे पलटणीचे ३२ लोक बेळगांवास जाण्या करितां वेंगुर्ल्यां वरून रवाना झाले. ८ वे पलटणीचे २५० लोक क्याप्टन लीव्र यांचे हाता खालीं देऊन ते मुंबईहून निमच येथें जाण्या

स रवाना झाले पुण्याहून ५० लोक जे ..र च्या पलटणी पैकी, सातारास जाण्या करितां रवाना झाले. मुंबई हून ६१ वी गोरीपा यदळ पलटण पुण्यास येण्या करिता निघाली आहे ती येथें येऊन दाखल झाल्या नंतर १४ वा रेजिमेंट्युन मुंबई हून खडकीस येण्या करितां निघणार आहे. अब०

"श्री क्षेत्र वाई मिती वैशाख वद्य ... ब्राम्हण शाई च्या घाटा वरील श्री कृष्णा बाईचा उत्साह निर्विघ्न शेवटास गेला, राम डोहाचे घाटावरील उत्साहांत आरंभ झाला होता, परंतु जरी मरीचा उपद्रव झाल्या मुळें लोक फारसे जमले नाहींत तरी दीड हजार जमले होते. या उपद्रवाचें शांतवन व्हावें म्हणोन गंगापुरी एथें बलीदान व शांति असे एथील या मस्तांनीं केलें आहे व इतर ज्ञातींत रेडे व बकरीं यांस मारून शांती होईल म्हणोन केली परंतु अद्यापि पूर्ववत आहे. लग्नें कितियेक ह्या वर्षाची माहागाई व महा मारी मुळे राहिलीं."

दिल्ली ग्याजीट पत्र कर्त्यांस त्याचे कसवली येथील बातमी दारानें असें लिहून पाठविलें आहे की, थोडे दिवसांपूर्वी कम्याउंडर इनचीफ साहेब पिंजोर येथें गेले होते त्यावेळे ... बहुमान्यपतियाळचे राजानें तोफांची सरबत्ती चालविली असतां साहेब ज्या घोड्यावर बसले होते तो घोडा बुजून उड्या मारूं लागला तेणें करून साहेब खाली पडून त्याचे कपाळास जखम लागली आहे. बोधा०

इंदुराहून— ज्ञानप्रकाशास ता० १९ मे-मिहेरबान ब्रिगेडियर जनरल ब्रोकस पांथर साहेब यांची स्वारी ता० ६ मे रोजीं इंदुरचे छावणींत साडा वाजतां येऊन दाखल झाली. नंतर ११ वाजतां येथील सर्व अमलदार मुनसफ आदि करून लोकांनी साहेबांची मुलाकत घेऊन आपआपले हुद्दे ... वें साहेब महसूफ यांस सांगितलीं. नंतर ते लोक आपले कामावर गेले, मिती वैशाख शुद्ध १० रोजीं श्रीमंत माहाराज होळकर यांची मातोश्री ज्यांस श्रीमंत ताईसाहेब असें म्हणतात त्यांची उमर ९५ वर्षांची होती त्या कैलास वासी झाल्या यांस होळकर माहाराज सरकारातून सालिना सुमारें तीन लक्ष खाजगी पैकीं, नेमणूक होती यांचे मरणानें बहुतांस दुःख झालें आहे.

सवननेवलसिंग वरडे व दिवाण लछु मण सिंग लालगड वाले या उभयतांनीं सरकारास बंडाचे समयीं कांहीं मदत केली म्हणोन सरकार मेहरबान होऊन प्रत्येकास ... पयाची खीलत सर्वांचे साक्ष देऊन त्यांणीं केलेले कामाचें वर्णन केलें.

हिंदुस्तानचे कम्याउंडर इनचीफ लार्ड क्लैड साहेब बहादूर यांची स्वारी सिमल्याहून मिरत एथें गोरे लोकांनीं कांहीं हुकूम मानिला नाहीं सबब जातीनें गेली होती ती मिरत मुक्कामाहून परत सिमल्यास ता० १२ मिनहू स येऊन दाखल झाली आहे.

लखनौहून पत्र टेलिग्राफांत दाखल

झाले आहे त्यावरून समजतें कीं, नानासा हेबा बरोबर एकाडिपुटी कले कदराची मुलगी वयाने १० वर्षांची आहे निजवर नानासाहेब फार प्यारी ठेवीत आहेत व दुसरी वदंता अशी आहे कीं, आज बरोबर दोन जडमा आहे. टलि.

आमचाराणीचा वाढदिवस— विलायतच्या मलिकाना आजमा विकटोरिया राणी माहाराजांच्या वयास ५० वर्षे होऊन ५१ वर्षास ता० २९ मेस आरंभ झाला म्हणोन वाढदिवस झाला. मुंबई वगैरे ठिकाणातून त्याचे वया प्रमाणे दरवर्षास येक प्रमाणे अशा ४० तोफांची खुषी बद्दल सलामी झाली.

एथील यजंट साहेब यांणी दक्षणेतील सरदार यांस गुदस्ता ठराव झाल्या प्रमाणें बडे लोकांस पोषाक दिले, आणि त्या दिवशी मेहरबान यजंट साहेब यांणी एक दरबार करून कामगार व बडे लोक यांच्या मुलाकती घेऊन खेर खुषीचे ओळेख संभाषण केले.

[illegible]दीक सरदारास दसऱ्याचे दिवशी पोषाक देण्याची वहिवाट चालत होती, त्या प्रमाणें साल गुदस्ता पासून ती फिरवून राणीच्या जन्मदिवशी देण्याचा ठराव होऊन हे दुसरे वर्ष आहे. दरबारांत रावबाहादूर रामरावजी यांणीं कांहीं संभाषण केलें त्यांतील हशिलार्थ कीं, मेहरबान इलफिस्तन साहेब यांणीं देणग्या वगैरे यांचे जे ठराव केलें यांत फेरफार करणे हे योग्य आहे काय? अशा प्रकारचा प्रश्न यजंटास सोम्य अरूपीने सर्वांचे बोलणे म्हणोन दर्शविले तेव्हां मेहरबान एजंट साहेब यांणी युक्तीने असें उत्तर दिलें कीं, आपण म्हणता हे वाजवी आहे, परंतु ल्याफीन साहेब यांस कोणी गैरवाका समजावून जी इनामे, पेनसनें वगैरे झालीं ति गैरशिस्त आहेत असे आलिकडेस लेखावरून सरकारचे नजरेस कोणी पाडल्या वरून इनाम कमिशन स्थापन झालें, तेव्हां अशी गफलतीने झालेला ठरावाचीच सरकाराने शोकशीन करावी काय? असें बोलून इतके मात्र सूचविलें कीं, जर आज ठरावावर त्याची नुकसान गैरवाजिवी आहे असे ज्याचे त्यास वाटत असलें तर त्याणे सरकारास नकळविलें तर सरकार झालेले ठराव बरोबर आहेत असें समजेल हे आसाहेबांचे योक्त विचाराचे भाषण सर्वांनी ऐकून बडे लोकांस असे त्यावेळी भासले कीं, जसे मेहरबान एलफिस्तन साहेब यांचे भाषण होत होते अगर झालेले आपले वकील आपणास सांगतात त्या प्रमाणें हे आहे हे आम अपसात कुजबुजून दरबारातील लोकांचा दिल खुष झाला नंतर चाली प्रमाणें पानफूल अत्तर गुलाब मराठा प्रमाणें होऊन दरबार बरखास्त झालें. असे समजण्यात आले आहे.

झाशी— मुकामी गंगाधर याना वांचा एक मराठा आहे. त्याणे जेव्हां झांसी [illegible] झाले त्या समई आपण होऊन आरंभी तेथील मेजिस्ट्रेट, सदर अमीन आंदरू याजवर हल्ला करून त्यांस तरवार मारिलें होते त्यांस धरून साजवर शाबिती झाल्यामुळे त्यास झाशी मुकामीच फांशी दिले.

पत्र पुणें ज्ञा० प्र० कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे या० छा०

ज्ञानप्रकाश.

पत्र २२ व प ११ शहर पुणें.

पुणें — सोमवार तारिख ३० माहे मे सन १८५९ ई.

पत्राची किंमत रुपये.

१॥ अगाऊ दिल्यास. — १० दरसाल.

जाहिरात.

सर्व लोकांस कळण्याकरितां देण्यांत येते कीं, आमचे छापखान्यांत मुंबई इलाख्यांतील इनाम कमिशनखात्यांतील गेरुइनसाफ सरकारानें छापून प्रकट केलेल्या पुस्तकावरून व दुसऱ्या आधारांवरून जाहागिरदार, इनामदार वगैरे लोकांचे माहितीकरितां पुस्तक छापून तयार केलेलें आहे. त्या पुस्तकाचा सांच्या चार पृष्ठी आहे. त्याचीं पृष्ठें १५० आहेत. त्याची बांधणी कापडाची आहे. या पुस्तकाची किंमत १ अक्षरी दाहा आणे बसली आहे. या पुस्तकाची प्रत ज्या कोणाची घेण्याची इच्छा असेल त्यांणीं आमचे नांवें पत्रें पोष्टपेड करून ठरावलेली किंमत व हांशिलाचा ०१ आणा असे एकंदर ०११ आणे पाठवून द्यावे म्हणजे त्यांच्या पत्त्या प्रमाणें पुस्तकें त्यांजकडे रवाना होतील. कळावें.

पुणें ता० ११ माहे मे सन १८५९ ईसवी. } सही कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे.

या पुस्तकांत जे विषय आहेत ते.

१ इनामकमिशनखात्याची उत्पत्ति व विस्तार.
२ [illegible] म्हणजे काय, त्याच्या जाति किती व [illegible] कोणत्या रीतीनें [illegible]
३ [illegible] स्थिति [illegible]
४ सरंजामा [illegible]
५ [illegible] प्रकरण.
६ इनाम कमिशनचें कोर्ट [illegible] नें त्याची पद्धत.
७ इत्तक प्रकरण.
८ लोकांची समजूत.
९ [illegible] रकाराचा उद्देश.
१० पुरवणी.
११ [illegible] अंक १ ला.
१२ — अंक २ रा.

ज्ञानप्रकाश.

आग्रा मुफस्सिलैट पत्रावरून असें कळतें कीं, सरकारी नोकर लोकांचे पगार कमी करण्याविशीची याद तयार होऊन विलायतेस जाण्या आगोदर तिथून लार्ड क्यांडली साहेबांकडे हिंदुस्थान सरकार पाठवणार आहे. पुणें अबझरवरांत असें लिहिलें आहे कीं, ५०० रुपयांवर [illegible] पगार असतील त्यांचे कमी करण्याचा ठराव [illegible] झाला आहे, आणि त्याहून खालचे पगारांच्या नोकरांच्या कापण्याचा ठराव निराळा केला आहे. सरहू याद विलायतेचे कौंसलानें पाहून पसंत केल्यावर त्या अन्वयें ती जारी होईल. बंगाल इलाख्यांतले दिवाणी कामगारांनीं एक अर्ज विलायत सरकारास पगार कमी न करण्याविषयींचा केला आहे, आणि त्या अर्जाला उत्तरी [illegible] मत्री साहेब झालेला आहे. आम्हांस वाटतें कीं, या प्रमाणेंच मुंबई व मद्रास इलाख्यांतले दिवाणी कामगार अर्ज करण्यास

सरसावतील.

अलीगड प्रांतांतील मोठमोठल्या इमारती पैकीं धील दिवाणी अंमलदार यांणीं पाडून टाकाव्या असा विचार केला सबब तेथील लोकांनीं कळकळ्ता सरकारास अर्ज केला आहे असें समजतें.

झांशीजालन प्रांतांत लाहार मुक्कामीं बंडवाले सुमारें ८०० पासून १००० पर्यंत लढाऊ शिपायांस मिळून येऊन पोंचल्याची वार्ता लेफ्टनंट स्किनायास कळली तेव्हां तो डागलाच आपल्या पोलिसचे लोकांचा समूह बरोबर घेऊन त्यांस रद्द देण्याकरितां निघून गेला. त्यावेळीं त्याची व बंडवाल्यांची लढाई सुमारें ५ तास एकसारखी झाली. त्यांत लेफ्टनंटच्या फौजेनें त्या बंडवाल्यांचा फार नाश केला. या प्रसंगीं पुष्कळ लोक मेले व जखमी झाले. बंडवाल्यांचा नाश किती झाला हें समजलें नाहीं. हे लोक कोठून आले हें समजलें नाहीं. परंतु ते ग्वालेरीतून आले असावे असें अनुमान दिसतें.

भरवशाच्याजागींचोरी.

पुण्यांतील सावकार लोकांचे कागद कलकत्याहून येत नाहींत यामुळें ते लोक नाना प्रकारच्या कल्पना बंडाचे महलाविषयीं चालवितात. आतां कलकत्याहून पत्र न येण्यामें कारण असें आहे कीं, तेथील पोस्ट आफीसांतील ४ शिपायी यांणीं त्या सावकारांनीं बाहेरगांवचे लोकांस अक्रोडे पाठविलेले बाजारांतील १ माणसांपाशीं सुमारें ३००० सांपडले. त्याजबद्दल पोस्टांतील ४ शिपायी यांजवर खटला होऊन ते सेशनांत गेले आहेत.

सरकारचा असा जामदारखाना रक्षणार्थ शिपायी वगैरे दक्षतेनें ठेविलेले असतात. तशी दक्षता सरकारचा आणि लोकांचा अमोलिक माल म्हणजे पत्रव्यवहार हा डाकेंतून जातो येतो तो नीट रीतीनें बिनधास्त ज्याचा त्यास मिळावा म्हणून बंदोबस्त ठेविला असतो. त्यांत सदरील प्रकार घडला. तेव्हां हे बंडवाल्यांनीं डाका लुटल्या त्या लोकांस समजून लोक पुनः पत्रव्यवहार करीत होते. आणि या शिपायांनीं तर हा गुप्त बंडाचा घाला घातला आहे असें आम्हांस दिसतें.

आम्हांस लिहिण्यास संतोष झाला आहे कीं, अमीर रुह्लीम राव आणि साहेब विंचूरकर दक्षिणेंतील पहिल्या प्रतीचे सरदार यांस नामदार गवरनर इनकौंसिलानें त्यांची स्वारी पोषाक देण्याचे दिवशीं येथें नसतांही त्यांस ५॥ पोषाक देण्याचा ठराव पुण्याचे एजेंट मारफत केला आहे असें समजत आहे.

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, गणेजिल्ह्यांत मुनसफीच्या तीन जागा खालीं झाल्या आहेत.

बंदोबस्त— सरकारचे दप्तरांतून निरुपयोगी कागदांची रद्दी विकली जात्ये ती पुढें भिजवून तिकाची अगदी वदल्या व हुकूम आला आहे असें करण्याचें कारण मतलब लोकांस न समजावा हेंच असावें.

सातारा — सातार जिल्ह्यांतील श्री० बापु साहेब गिंबळकर यांणीं मल्कम पेठेंत ता० २० मे रोजीं नामदार गवरनर साहेब यांस मेजवानी केली त्यांत इतर साहेब लोक व नेटीव महस्त सरदार मेजवानीस बोलाविले होते असें नहरच्या बातमी दाराकडून आणि ऋषभ सूचक पत्रावरून समजलें आहे.

येथें गोरे सोजीर लोकांपैकीं पटकीच्या वारव्यानें १५ पासून २० मेले. तारीख २६ रोजीं येथें नव्या संगमाजवळ एक खुनी केद्यास फांशीं दिलें.

राजा राममोहनराय यांचें चरित्र इंग्रेजी भाषेंत लिहिलेलें होतें त्याचें मराठी भाषांतर भास्कर हरी भागवत यांणीं केलें त्याची एक प्रत आम्हांकडे पाठविली आहे. या ग्रंथाचीं पृष्ठें ६८ असून तो गणपत कृष्णाजी यांचे छापखान्यांत छापलेला आहे. त्या ग्रंथांतून खालीं लिहिलेला मजकूर उतरून घेतला आहे.

राममोहनराय यांचा जन्म सन १७७४ सालांत बंगाल प्रांतीं बरद्वान परगण्यांत राधानगर येथें झाला. त्याचे वडील मोठे कुलीन ब्राम्हण असून बहूत काळापासून आपले जातीकर्म करून उदर निर्वाह करीत. याप्रमाणें राममोहन रायापासून मागल्या पांचव्या पुरुषापर्यंत त्यांणीं धर्म कर्म चालविलें, परंतु त्या पांचव्या पुरुषानें, सुमारें दीडशें वर्षांपूर्वीं तो पारमार्थिक धंदा सोडून इह लोकींचें सुख आणि वैभव यांचा स्विकार केला. त्यांच्या घराण्यांत हे कैमीतर औरंगजेब बादशाहापासून झाले तो बादशाहा ग्राहणा, हिमतदार असा होता.

पु० पु० चा

नगदी व मुलकी यांचें प्रश्नोत्तरावली चीं २ बुकें जामबेकार खान्यांत छापून प्रसिद्ध झालीं होतीं, त्यांत आलीकडे मेहेरबान अकौंटेंट जनरल साहेब यांणीं बंगालचे नमुन्या अन्वयें फेरफार करून नगदी विषयीं पुढें कशी दप्तरी ठेवावी व कोणते खात्यांत काय जमा व खर्च असावा व खाती कशी असावी या विषयीं खाते वारीची तपशील वार यादी पाठविली त्याचा तर्जुमा आम्हीं छापलेले बुकांत छापून जोडला आहे. बंगालचे नमुन्या प्रमाणें कोष्टकांची कीर्द इंग्रजी रीति प्रमाणें गांवीं व तालुक्यास ठेवण्या विषयीं अद्यापि ठराव झाला नाहीं. तालुक्याचे व हिशेबाचीं ल भीक खाते वारींत मात्र फेरफार झाला. सेवेदारांच्या यादी तालुक्याचे बुकांत छापून जोडली आहे हुजूर दप्तरांतील क्यास सर्व तालुके मिळून द्यावयाचा सबब तालुक्यांतील व हुजुरांतील खात्यांचा फेरफार सारखाच आहे यासाठीं तालुक्याचे बुकांत मात्र दुरुस्ती केली आहे. फेरफार झालेला जोडला आहे बाकीचे सर्व विषय कायम आहेत. घेणारांस सुलभ पडण्यासाठीं गांवचें ०१२ तालुक्याचे ०१२ व हुजूरचें ०८ याप्रमाणें पहिल्याच किंमती कायम ठेविल्या आहेत.

सातार जिल्ह्यांतील वाळवे पेठ्याचे मामलेदार रा० रा० कृष्णराव त्र्यंबक बापट हे रजेवर एथें आले आहेत.

मि० सी० जे० विंगफील्ड यांस अयोध्या प्रांताचे मुख्य कमिशनर नेमिलें आहे.

स्वभाषेवरील अनास्था करण्याचें फळ.—मद्रास येथें डैरेक्टर आफ पब्लिक इन्स्ट्रक्शन यांनीं शाळाखात्याचा रपोर्ट केला; त्याविषयीं लिहितांना एक पत्रकर्ता म्हणतो कीं, इंग्रेजी शाळांतील व विद्यालयांतील विद्यार्थ्यांचा अभ्यास बरोबर होत नाहीं. याचें कारण आम्हाला असें दिसतें कीं, त्यांस स्वभाषेचें ज्ञान फार कच्चें असतें. त्यांचा अभ्यास चांगला व्हावा असें सरकाराला वाटत असेल तर त्यांनीं त्यांस पुनः पहिल्यापासून शिकवावें. स्वभाषेचें पुरतें ज्ञान झालें नाहीं तोंच मुलांला इंग्रेजी शिकावयास घालितात, आणि इंग्रेजीचें टफ आलें म्हणजे कालेजांत प्रोफेसरांच्या हाताखालीं मोठाले विषय शिकायास लागवितात. प्रोफेसर साहेबांस एतद्देशीय भाषेचें अगदीं बिल्कुल अज्ञान असतें येणेंकरून "धड ना मराठी धड ना इंग्रेजी" अशी त्या पोरांची अवस्था होती. तर सरकारानें मिशनरी लोकांचा कित्ता घ्यावा, युरोपियन शिक्षक विलायतेहून उतरले म्हणजे त्यास एतद्देशीय भाषांचा चांगला अभ्यास करायास लावावें, आणि ज्या मुलांला स्वभाषेचें ज्ञान नाहीं त्यांला इंग्रेजी शिकायास घेऊं नये, असें आम्हांस हें बरोबर वाटतें. ज्याला स्वभाषा चांगली येत नाहीं, त्याला बहुत करून दुसरी भाषा चांगली येणार नाहीं.

गडबडीचे प्रांतांतील हवाल.

कलकत्ता सरकारानें प्रसिद्ध करण्यास दिलेल्या खबरांचा तपशील—

१. तारीख ७ मे रोजीं अयोध्या प्रांताच्या सरहद्दीवरील चीना नावें ठिकाणीं १०५ स्वार आपण होऊन सरकारास शरण आले.

२. ता० १४ मे रोजीं मेजर वानगन याचें सैन्य सीरोनी या प्रांतांत होतें, त्यांस ३०० बंडवाले शरण आले.

३. सरकारच्या फौजेनें बंडवाल्यांस त्या प्रांतील सीरोनीच्या पाठीस लागून सोनार वाळीचे दरींत लाविलें, त्यांत ८० लोक मारले गेले.

४. रेवगडच्या बारीत बेणी माधवसींग ५०० लोक घेऊन शिरला आहे असें म्हणतात.

५. सरकारच्या आफीसर कम्पांडींग याणें कळविल्यावरून समजतें कीं, बंडवाल्यांपासून बईराईच आणि गोंडा हे दोन प्रांत बंडवाल्यांपासून मोकळे झाले आहेत.

सरकारानें असा हुकूम फरमाविला आहे कीं जे मुसलमान लखनोच्या कुटुंबांतले विलायतेहून कलकत्त्यांत येऊन दाखल झाले आहेत त्यांणीं तावडतोब अयोध्येस जावें.

सदरील लोक लखनोच्या कुटुंबांतले आहेत परंतु ते लखनोच्या नबाबाचे कांहीं दूरच्या संबंधाचे आहेत ये विषयीं खुलासा समजला नाहीं.

मद्रास खात्यांतील दिवाणी मोकदमे स्मालकाज कोर्टांत सन १८५८ सालीं १७०४० फैसले होऊन त्याचें सरकारांत उत्पन्न रुपये १८१२८२ आलें. यावरून सरसकट पाहिलें असतां प्रत्येक मोकदम्या मागें २१ रुपये मिळाले.

सदरील मजकुरावरून पाहातां—रुपया उत्पन्नांतून झालेला खर्च वजा जातां बाकी काय राहिली हें समजत नाहीं.

ज्ञानप्रकाशकर्ते यांस-विनंति विशेष आपल्या तारीख १ मेच्या अंकांत नगरच्या येका महस्तानें शिंदे अलीज्या बाहदूर यांचे पदरचे येथील वकील व त्यांचे गांवची वहिवाट करणार श्रीमंत राजमान्य राजश्री बापूजी गोपाळ पराजपे यांणीं शिंदे सरकारच्या मोठ मोठ्या कामगिऱ्या बजावल्या त्या बाबद सारखा स्तुती लिहून सर्वांस त्यांचे शहाणपणाची शिताफी आपण दाखविली तें पाहून आम्हांस फार संतोष झाला आहे. परंतु एका गोष्टीचें फार वाईट वाटतें कीं, आपण सर्व गोष्टी विशीं माहितगार असोन त्यांतो राजकीय कामांत आपले फार लक्ष आहे, असें वाटल्यावरून आपण त्या महस्ताचे इच्छे प्रमाणें लिहिलें ऐशी यांस आमचा अन्याय नाहीं. परंतु आम्हांस या मजकुरा वरून वजी माहितगारी आहे त्यावरून लिहितों तें येणें प्रमाणें.—

शिंदे सरकारच्या इनामि जमिनी जाम गांव सुध्यां नजीक आहेत, त्या मशार निल्हे वकिलांनीं मोठे श्रम करून सोडविल्या हें लिहिलेंत हें खरें किंवा खोटें हें आज आमच्यानें सांगवत नाहीं, परंतु खरी हकिकत आम्हांस माहित आहे कीं, शिंदे सरकारच्या वतना प्रकर्णी चौकशी करावी असें. इनाम कामिटीचे कबज्यांत आलें होतें त्या समयीं हिंदुस्थान सरकारांतून व मुंबई सरकारांतून पुष्कळ वाद विवाद झाल्या नंतर असें ठरलें कीं, इंग्रजे सरकारा बरोबर ज्या संस्थानांचे तहनामे झाले आहेत अशा संस्थानांच्या देणग्यां विशीं चौकशी मुद्दलीच करूं नये असें आम्हांस पक्कें स्मरतें त्यास आपले मशार निल्हे वकिलांनीं कोणते श्रम घेतले असतील ते नकळे, आणि यांचे श्रमापासून काय होणार हें तों आपणांस व सर्व लोकांस मशहूर आहे. याविशीं फाल्हाल कर्वे एथे उपयोगी नाहीं आम्हीं सदरील जमिनी विशीं लिहिलें आहे, हें इनाम कमिटी पैकीं, कोणी हलके काम गा[illegible] जरी लिहिलें असतें तरी आपणांस वास्तवीक हकिकत कळून इतके श्रम आपल्यास न घडते.

जोतिबाचे संस्थानाचा खर्च सालिना सहा हजार रुपये आहे त्याची व्यवस्था वकिलांचे मार्फत होत असते. ती काढून जाणें गांव सुध्या पैकीं, त्या देवाचे संस्थानाकडे खर्चास गांव तोडून देणार आहेत, हें बराबर नाहीं असें आपला महस्त लिहितो आणि त्यास कारण असें देतो कीं, हल्लीचे पराजपे वकील यांणीं इंग्रज सरकारची व्यवस्था किंवा वहिवाट चालू [illegible] देविल्यानें गांवची व्यवस्था चांगली काय राहते? आणि इंग्रज सरकारचे ही वहिवाटी पेक्षा चांगली वहिवाट होणार नाहीं कीं काय? अशी गोष्ट घडली ना हीं तिचें अनुमान पूर्वीं करणें आणि तिला निषेध करणें यांत कांहीं मतलब असावा, आणि त्या मतलबांत आपला कळविणार महस्त यांचा कांहींतरी लागाबांधा असावा असें स्पष्ट दिसतें.

आणखी या अलिजा बाहदरचे वकिलांनीं इंग्रजी रिवाजाची माहितगारी करून घेतली किंवा ते तरबेज झाले अशा बद्दल त्यांचे कांहीं रिवाजा प्रमाणें सरटिफिकिट

मिळविलें आहे की कार्यीकोदाचित ... श्रीमंत लोकांस सरदि फिकिद मिळणें ... हीण आहे असें ही कांहीं देव खात्यांस मिळेल. परंतु या वरून तो शाहणे असे म्हणण्यास सर्व लोकांचें चित्त नीट जेचे तरी सरदि फिकि र पाहिजे ते सरदि फिकिर कसें आहे, या वि षयीं आपण जाणतच आहां. आम्ही लिहि ण्याची मेहनत घेत नाहीं.

... तियाचें देवस्थानाचे गांव निराळे कि ले आणि त्यांची वहिवाट दुसरे एखादे शा हणे मनुष्याचे ताब्यांत दिली, तर तें देवस्थान नीट चालेल असें आम्हांस वाटतें. कार ण, एकंदर रयत मलर आणि येळमाना ची मर्जी संपादन करण्या कडे त्या प्रसंगीं ल क्ष देईल या करितां दोन्हीं संस्थानें चालली आ हेत नाहीं, तर इंग्रज सरकारांनी ही गोष्ट ध्यानांत आणली आहे. ती पसंत होऊन असें च फेरफार लवकरच्या वाढवून करतील अशी आमची आशा आहे.

... मर्मज्ञ आपण कृपा करून छापालच अशी आमची आशा आहे आणि मी आपला एक भक्तीनें पत्र वाचणारा आहें. कळावें ता०१०मे सन्१८५१ई०

बहितुमचा मित्र गिरिधर लाल.

सातारा— पंढरपूर येथील बापुजी वासुदेव माहालकरी यांस कोल्हापुरचे पॉज साहेब यांणीं ... रुपयांची हेड कारकुनी ची जागा आपल्या कचेरींतील देण्याचा ठ राव केला आहे.— सातारचे मार्गी फौजदा र, मनोहर सदाशिव याचा पंढरपुरास का ळ झाला हे समजातें मुले होते. त्यांणीं लो कांपासून भलेपणा मिळविला होता, शुभ.

विलायत— एप्रिल डांक मद्रासे कडून बंगाली बंदरा कडून आलेली एथें तारायं त्रद्वारें येऊन पोचली. मद्रास डांक १९ वे ए प्रिल पर्यंतची आहे, या डांकेतील हकी कत्या गोष्टी येणें प्रमाणें. आस्त्रियाचे सर कारानें इंग्लंडचे सरकारानें अखेरीची स ल्ला सांगितलेली ना कबूल करून सार्डि निया देशानें अनायुध तारीख ३ माहे मे च्या आंत व्हावें, अशी अखेरीची ताकीद केली आहे. इंग्रज सरकारानें आणखी ए क सल्ला आस्त्रियास रुजू केली आहे. फरा शिस, इंग्रज, रुशियन आणि प्रुशियन या सरकारांनी आस्त्रियाचे सरकारानें जो हाल्लीचा मनसुबा चालविला आहे, तो गैर समजून तीं सरकारें विरुद्ध वि चारांत पडलीं आहेत.

फराशिसांची फौज इटली देशाकडे जा ण्या करितां मजला करीत चालली आहे आणि त्या फौजेवरचे सेनाधिपति फ राशिसांचा बादशाह जातीनें करित आ हे. आस्त्रिया सरकारची फौज मोठ्या मो ठ्या टोळ्यांनी पीडमंट संस्थानाच्या हद्दी वर गेली आहे. प्रुशियाचे सरकारानें तीन सेना समूह युद्धार्थ सिद्ध केले आहेत. जर्मन संस्कारांनी ही फौज युद्धार्थ सिद्ध करून ठेविली आहे व फीडरल संस्थानां तील सर्व किल्ल्यांत फौजा वगैरे युद्ध सा मग्री तयार करून ठेविली आहे. आस्त्रि या देशाचे हद्दीवर रुशियाचे सरकारानें एक सेना समूह आस्त्रियाचें तर्फेन वलन

पाहण्या करितां ठेविला आहे. इंग्रज सरकार या युद्ध समयांत स्तब्ध राहून प्रसंगीं वरवत पडेल तसें करील. रोम अथवा पोप सरकार हें नवीन शिपायांची भरती करण्यास्तव पुष्कळ पैसा शिपायांत देऊन त्याणें शिपायांची संख्या वाढविली आहे. लेगहार्नी एथें ही युद्धार्थ तयारी होत आहे. इटाली देशांत फौज रवाना केल्यापासून फराशिसांच्या मुलखांतील प्रजांमध्यें मोठा आवेश वाढला आहे. आस्त्रिया सरकाराची सारी फौज युद्धार्थ तयार झालेली आहे. इटाली देशांतल्या सर्व संस्थानांतील जवान पीडमंड संस्थानांत खुषीनें शिपायी होण्या करितां जात आहेत. इंग्रज सरकाराचे दरबारांत फराशिसांचे सरकार तर्फे मालाकाफचा त्युक वकील आहे तो सेनापतित्व घेण्या करितां आपला हुद्दा सोडून जाणार आहे. फराशिसांच्या बादशाहाचा वध करण्या करितां पारिस राजधानींत झालेला कटउघडीस आला आहे. नेपलसचे राजाचे मरणाची गोष्ट खोटी असें ठरलें.

पार्लमेंट सभेचे जुने सभासद यांची मुदत भरली, तेव्हां आतां त्या देशांतील प्रांतांतून व शहरांतून नवीन सभासद निवडण्याविशीचें काम सरकार हुकमानें सुरू झालें आहे. आस्त्रियाचे लढाईच्या घोळ्यापासून युरोप खंडांतील नाण्याचे व्यापारांत मोठी गडबड होऊन गेली आहे. युशियाचें सरकार युशिया देशाचे हितार्थ चिन, बजापोत एथें व्यापार चालविण्याच्या बेतांत आहे. हिंदुस्तानाकरितां

४०,००,०००, च्यार कोटी रुपये इंग्रज सरकारानें तेथें कर्ज गोळा केलें आहे. मिस्तर मोन यास कलकत्यांतील कायदे करणारे कौंसलांत नेमणार व ती जागा ते नाकबूल करणार असें म्हणतात.

नेमणुका.— क्यापटण थामस लीथ सेकंड कम्यानड फस्ट जेकबूस रैफल्स व लेफ्टनंट वीउगनी सेकंड कम्यानड २ जेकबूस रैफल्स यांस सिंदेत असिस्टंट माजिस्त्रेटचा अधिकार मिळाला.

मिस्तर राबर्ट कीज यांस सदर अदालतींत मिस्तर लारकीनच्या जाग्यावर जड्ज नेमून त्याणीं ता० १९ मिनहूस कामाचा चार्ज घेतला.

मिस्तर सिगान यांस पुण्यास जड्ज आणि सेशन जड्ज्यांचा दुसरा हुकूम होई पर्यंत असिस्टंट नेमिलें आहे.

मि० हेनरी न्युटण ठाण्याचे जाइंट जड्ज यांस २५ मिनहूपासून १५ दिवसांची रजा मिळाली.

नामदार गवरनर इनकौंसलानें महंमद आबदुल आरानी यांस सोलापुरचे कचेरींत मोहमदनला अफिसर नेमिलें.

क्यापटण फिलीस १ ल्या फ्युसीलीअरच्या गोऱ्या पलटणी वरील यांस कराचीचे डिपुटी माजिस्त्रेट नेमिल्या प्रमाणें त्याणें ता० ४ थीस कामाचा चार्ज घेतला.

अमदानगर रुप्रीनटेंडेंट पोलिसांचे कामाचा च्यार्ज ले० मेक० गिली वरीयाणें ता० २६ एप्रील रोजी घेतला.

मि० जेम्स हदर सोलापुरचे असिस्टंट

कलेक्टर हे ता० १५ मिनहून आपल्या कामा वर रुजू झाले.

मि० ऱ्हईट खंडुळाचे असिस्टंट कलेक्टर यांस एक महिन्याची रजा बाद दिली आहे डाक्तर गिबसन अरण्य रक्षक हे दिला झतेच्या रजेवर गैर हजीर आहेत तों पर्यं त असिस्टंट सरज्यन क्रेस पीगनी याणे कान कानसे वेटर आफ फारेस्टचे कागच्या लवावें

मि० बरनी असिस्टंट इनाम कमिशनर यांस वेसनदी नवकराचे गैर हजिरी च्यांच्या कलमा प्रमाणें २ महिन्याची रजा मिळाली.

मि० ईली अदब यांस नवकरी सोडण्या विषयींची परमानगी ता० ३१ मे सन १८५९ पासून ... मिळाली.

... इसमांस एडलजी नसरवानजी- बरजोरजी फ्रामस- ... भिकाजी अमृत- वामन वासुदेव ... जी बोमनजी- आणि आंडेड असे ... असिस्टंट सरज्यन् नेमिले आहेत.

सातार जिल्ह्यात सन १८५८ साली कऱ्हा ... वाळवे, खटाव, खानापूर आणि पेटर ... यापेट्यांतील लोकांनी लोकोपयोगी ... कामाकडे एकंदर १०६२० रुपयांची इमार त केली त्यांत सरकारानें खानापूर पेट्यां तील इसबावी एथें ७५ आणि कसबे करा ड येथें २५ मिळोन १०० रुपये दिले, बाकीचे सर्व म्युनसीपल कमिटीच्या फंडांतून व काही लोकांनीं आपले पदरचा खर्च करून विहिरी वगैरे १०६२० रुपयांची कामें केलीं असें सरकारी ... जिटावरून समजत आहे.

सरकारानें असा ठराव केल्याचें टेलियाफें समजण्यांत आलें आहे कीं, तात्या टोपे याणें जे गांव लुटले असतील तेथील लोकांपासून वसूल घेण्याची माफी केली असें समजतें आहे.

आह्मी लिहिण्यास दुःखी आहों कीं, तारीख १० मे सन १८५७ पासून हल्लीं शहरांच्या आसपासच्या लोकांस आज दोन वर्षे होऊन गेलीं वरचेवर कांहींना कांहीं तरी तीकडील लोकांस दहशत आहेच आहे बंड वाल्यांनीं तें शहर घेतलें होतें तें माजी कंपनी सरकारानें त्यांचे हातून परत घेऊन आपला अमल बसविला, त्या समयीं उभयतां कडील पुष्कळ लोकांचा नाश झाला. हल्लीं वर्तमान असें आलें आहे कीं, दिल्ली आणि मिरट या दरम्यान हिंदन नदीवर लोखंडी नावांचा पूल होता व त्यावरून डाक व माणसें जात असतां तो ता० १२ मे रोजी एका एकी मोडला त्या समयीं १४ माणसें नदींत पडून बुडालीं त्यांत दोन तर ठार मेलीं व दोन गाड्या आंत पडून नाश झाला. याप्रमाणें खबर आली आहे.

पुणें जिल्ह्यांतील दिवाणी कोर्टें ता० १ जून पासून खुली होऊन कामास सुरवात होणार आहे.

मेहरबान कान सीस् साहेब सुप्रीनटेंडेंट रेविन्यु सरवे याची स्वारी सालाबाद प्रमाणें बरसातींत ठाणें जिल्ह्यांतील काम आटपून एथें आली आहे त्यांच्या असिस्टंटाच्या फिरत्यांतील कारकून येण्यास आरंभ झाला आहे.

पुणें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापिली.

तारायंत्र कोणते प्रांतांत किती मैल झालें आहे व त्या प्रांतांत आफीसें किती आहेत ये विषयींचा लेखा

	मैल	आफीसें
बंगाल	९१९	१८
वायव्यप्रांत आणि पंजाब	१५४२	२६
मुंबई	१४९९	२५
मद्रास	१११५	१७
ईस्कोस	९५५	९
मध्यहिंदुस्थान	६४२	४
इंदूर	४१२	७
[illegible]	१६०	२
पेगू	४०४	९
सींध	८६५	१०
सांन्नेन आणि दक्षिण मद्रास	४९६	८

सदरील प्रमाणें तारायंत्रें हर एक प्रांतांत चालू आहेत. त्याविषयीं इंग्लिशम्याननी खबर वंबे ग्याझिट आधारें लिहिली आहे.

दिल्लीचा पदच्यूत नबाब यास सरकारानें रंगून ब्रह्मदेशांत राजकीय कैदी करून ठेविलें आहे. तेथें तो प्रकृतीनें बरा आहे, व त्यास ती हवा मानली आहे. असें ही तीकडील पत्रावरून समजतें.

वायव्य प्रांतांतील आंक (पेरी) चे कंपनीनें आपल्या भांडवलापैकीं एक तृतीयांशाची नुकसानी केली असें हैदराबादचे रसिडंटानें सरकारास लिहिल्यावरून तिचें काम बंद होणार असें अखबारवर आधारें समजतें.

बंड, करणी — गेल्या आठवड्यांत ज्या खबरा आल्या त्यावरून समजतें की. जंग बहादूर हा बंडवाल्यांस जातीनें सामानाचा पुरावा करीत आहे. — बेगमेच्या मुलास देवीच्या आजारानें पछाडिलें होतें, परंतु त्यांतून तो पार पडून बरा झाला आहे. हल्लीं बेगम बुटवलच्या उपव ज्याकोठी म्हणून एक किल्ला आहे, त्यांत ती अद्यापी आहे. नाना साहेबानें आपले वकिलांस जवाहीर जंग बहादूर यास नेऊन त्याची मर्जी राखून त्याचे धोरणानें आहे असें दिसतें. आग्रा या प्रांतांत छेट या नांवाचा एक डाकूर आहे त्याणें नानकपूर (सीरजपासून १६ कोसांवर एक गांव आहे) त्यावर त्याणें हल्ला करून तो गांव त्याचे हस्तगत झाला आहे. इतकेंच करून स्वस्थ बसला आहे असें नाहीं. उपद्रव देण्याचें काम करीतच आहे. कारण यानें डांक मारून तिचा नाश करून टाकिला. या सदरील बंडवाल्यांबरोबर ५०० घोडेस्वार आणि दुसरे बंगाली इरेग्युलर लोक आहेत.

आदील महंमदखान हा भोपाळांत होता, त्यावर कुसंगाबादचे लष्करी पोलिसाची दऊड गेली. तेव्हां त्यास बचाव करवेना, म्हणून त्याणें भूपाळ प्रांतांत सरदारांच्या अंगरक्षांतून कांहीं पोलीसचे लोक राहिले होते त्यांचीं नाकें कापून टाकून तो नर्मदा उतरला त्याजबरोबर अंबापानीचा नबाब आहे. त्यास ता० २४ एप्रेल रोजीं भूपाळच्या लष्करानें त्यावर घालून जाऊन त्यांचा नाश केला. [illegible] त्यांचे २६ लोक मारले गेले, व तसेच [illegible] प्रांताचाही मोठा नाश झाला.

तात्या टोपे यास धरल्यापासून रावसाहेब

आविषयीं विशेष वर्तमान इतकें आलें आहे कीं त्या-चे लोक सीरोजच्या जंगलांत शिरले आहेत. ता० ८ मे रोजीं ६१ लोक करनल राच्या प्यादे-लोकांस शरण आले. या प्रमाणेंच आणखी सर्व-ही त्याचे लोक हजर होण्यास उत्सुक आहेत ते येतील अशी आशा उर्वीत आहेत. आतां नेपाळच्या सर-हद्दीवर ब्रिगेडीयर हार्सिफोर्ड साहेब यांणीं खू-प बंदोबस्त केला आहे. कारण त्यांणीं नुकता त्यांचे ३००० लोक पायदळ आणि स्वार यांस खारीगडच्या जंगलांत धुडाऊन लाविले, त्यांत सुमारे २०० लोकांचा नाश झाला.

आतां धुंदांतील बाळासाहेब आणि नाना साहेब असे भागनल्याच्या शेजारीं छावणी करून आहेत. हें ठिकाण आऊद इलाख्यांतील तुळशीपूर प्रांतांत आहे.

केवढी गप्प!! — तात्या टोपे यास सरका-रानें मानसींगाच्या मदतीनें एक डाव पकडू-न त्यास फांशी देऊन त्याचें शीर एका साहे-बानें काढून हा नेले. अशी खबर आली अ-सतां ही अयोध्या प्रांतांत जसा तात्या टोपेच असा एक कोणी लोक बरोबर घेऊन लोकां-स पीडा करीत फिरत आहे. अशी खबर आली आहे. आतां यास बंड तात्या टोपे असें म्ह-णणें हाळींच्या वर्तमानावरून प्राप्त पडलें आहे.

सरकारानें दिलेलें वर्तमान तात्याविषयीं असें आहे आतां लोक विलक्षण तर्क काढि-तात. आतां इतकाच उपाय दिसतो कीं, काहीं पीके, लोकांच्या कल्पनेनें तात्या टोपे अद्यून धरला गेलाच नाहीं. व सरकारच्याचा कर्माविरुद्ध दा असी ही गोष्ट. तेव्हां तात्या टोपे हाजर एकदा आणी त्यास सरकारें उचलास-मजते तो असला तर त्याचा शेवट झाला आहे, आणि लोकांच्या समजुतीप्रमाणें शेक-डो इजन तात्या टोपे असल्यास कल्पनेची ही फत्ते झाली. आतां यावें स्पष्टीकरण कसें हो-ईल? जेव्हां सीप्री मुक्कामाहून तात्यास ओळ-खणारे येथें येतील, ते त्यांच्याविषयीं वर्तमान या पोखसर लोकांस कळवतील. तेव्हां आम्हीं सांगतों या प्रमाणें त्यांची खात्री होईल.

आग्रा — ता० २१ मेच्या दिल्ली ग्याजिटवरून कळतें कीं, आग्र्यास तोफखान्यांतील लो-कांत मागल्या गुरुवारीं सकाळीं अतिशयच मोठी तऱ्हेची गडबड दिसून आली त्या वेळेस लोक दारू वगैरे प्याले असतील या कारणा-नें तो दंगा उत्पन्न झाला असावा किंवा कदा-चित मूळचें कारण निराळें असावें. हल्लीं दा-रूमुळें व बायकांमुळें पुष्कळ दंगे होत आहेत, त्यांपैकीं हें एक उदाहरण आहे. कसें ही असो तोफखान्याकडील लोकांनीं आपले अंमलदा-रांचा हुकूम न मानून बंड केल्याप्रमाणें हा स-वलें. तेव्हां रैफल ब्रिगेडचे लोक बोलावून तो-फखान्याकडील ८ जण मुख्यांस नजरकैद करणें जरूर पडलें. ही गोष्ट ऐकून आम्हांस फा-र वाईट वाटतें. व याप्रमाणें त्यांवरील अंम-लदारांस ही वाईट वाटत असेल. परंतु अशी गोष्ट पुनः न पडावी म्हणून कम्यांडर इन चीफ साहेब मेहेरबानीनें चांगली शिक्षा लावतील, अशी आशा आहे.

ज्या सैन्यांत शिस्त नाहीं तें सैन्य केवळ पेंढाऱ्यांची टोळी समजावें, त्यापासून त्यांचे जे हितकर्ते त्यांचा नाश व देशास ते शत्रू पैरें

हें खचित आहे. व त्यांना आतीचाही संशय आहे.

अपराध्यांचा अपराध—आंडमन बेटांत (बंडवाल्यांच्या काळेपाण्यांवरून) ता० १९ एप्रेलपर्यंत पत्रें आलीं त्यावरून समजतें कीं, तेथील सुपरींटेंडेंट हा नेहेमीं समुद्राचे कांठावर हिंडत असे. त्यास कोणी कळविलें कीं, उद्यां तुम्हांस केदी लोकांनीं मारण्याचा बेत केला आहे. तेव्हां त्यांवर विश्वास न ठेऊन नेहेमीप्रमाणें तो आफीसांत गेला. परंतु आपले बरोबर पिस्तूल भरून नेलें होतें. दिवसा दोन वाजतां तोंपावेतों सर्व यथास्थित चाललें होतें. तितक्यांत एक केदी पाहाऱ्यावर संत्री होता त्याकडे पळत जाऊन कुऱ्हाडीनें त्यास ...उलें व चार जखमा केल्या. तेणेकरून तो बेशुद्ध पडला. दुसऱ्या केदीनें त्याच पाहारेकऱ्याची भरलेली बंदुक हिसकावून सुपरींटेंड साहेब खिडीत बसले होते त्यांजकडे दारांतून नेम धरला. इतक्यांत त्याच आफीसचा काळा लोक त्याणें मनाचा स्वस्थपणा ठेऊन त्या मनुष्यावर धांवा करून त्यास खालीं पाडला. याप्रमाणें त्याणें आपला जीव धोक्यांत घालून सुपरींटेंड साहेब यांचा जीव बचावला. कारण तितक्यांत एक केदी मागून नेटिवाच्या मस्तकावर कुऱ्हाडीचा प्रहार करणार होता, परंतु देववशात् ती कुऱ्हाड त्याचे खांद्यावर पडली. इतक्यांत दुसरा एक केदी त्याचे हातांत बंदुक होती त्याचें तिची संगीन त्याच मनुष्याचे हातांत भोंसकली. इतक्यांत पाहाऱ्यावर पुष्कळ लोक जमून ते लहानसें बंड मोडलें. त्या आफीसांतील अपराधी लोक जुने पल्टणींतले शिपाई होते. ...ी त्या हत्यारबंद केदींवर निर्भयपणानें ...कून त्यांचा पराजय केला. हे त्या पुरभाई ...कान स्कतीचे काम झालें इतकेंच नाहीं तेथील ...शिपायी ही त्या कामांत केदीकडील झाले नाहींत. हें ही आनंदाचेंच कारण आहे. केदी लोक हे पंजाबांतील १५० असामी दांडगे शरीरानें जबर होते, त्या लोकांचा बेत असा होता कीं, प्रथम सुपरींटेंडेंट व ओवरसीयर या दोघांची खबर घेऊन बराकीस हात घालावा. नंतर शस्त्रास्त्र म्हणून ४ तोफांनिशीं एक गलबत होतें तें घेऊन सीजास्वीस नांवाचें १२०० टनाचें गलबत बुडवावें किंवा जिंकून घ्यावें. ही गोष्ट आश्चर्याची आहे कीं, त्यांनीं असा बेत करून कमीटीतील एकजणानें त्यांस विचारिलें कीं, कलकत्यांत जाऊन काय करणार त्याचा बेत होता? तेव्हां त्यांणीं तत्काळ जबाब दिला कीं, इंग्लिश लोक कलकत्ता सोडून पळाले यांस फार दिवस झाले. व त्यांची आठवण सुध्दां तेथें नाहीं. याप्रमाणें खबर आली आहे.

बोलान शहरांतील जामदारखान्यांतून बंडवाल्यांनीं १३२०३२।१२।६९ लुटून नेले होते. त्याचा जमाखर्च सरकारानें तोटाखर्चांत घालावा म्हणून हुकूम केला आहे.

अयोध्येच्या बायका मंडळीपैकीं एक शारीमहाल नामें बायको लखनौस होती ती मरण पावली तिच्या जवळील दौलतीची व्यवस्था करावी म्हणून सरकारास लिहून गेलें आहे.

लखनौ हेरल्ड पत्रांतील खबर ... सरख गांत घेतली आहे. तीवरून समजतें ... नवाबास २ तोफा आणि ५ रुंद तोंडाच्या ... याएकंदर ८ तोफा पुरलेल्या उकरून काढल्या आहेत.

राणीच्या जाहिरनाम्याप्रमाणें ... शरण येतात. त्यांची चौकशी करण्याकरितां ... वाच्या प्रांतांत एक स्पेशल कमिशनर नेमून चौकशी करण्याविषयींचा सरकारचा हुकूम झाला आहे.

... पराभव एथील छावणीत ... त्यामुळें गोरे लोकांच्या बराकी ... पडून त्यांत ६ जण दुखावले गेले ... तत्काळच मरण पावला.

पुणें— एथील सेशन कोर्टांत एका गाड्याच्या बैलास ... असून बैल त्याच्या हातांत राहिल्यामुळें त्याच्या धक्क्यानें ... मेली या बद्दल खटला आला होता, त्यांत गाडीवाल्याची तक्सीर नाहीं, सबब केस खुला केला.— एथील सातकार्यात नाथासाहेब वानवले म्हणून ... गृहस्थ होते ते आली कडे थोडे दिवस आजारी पडले होते, त्यास पुत्र नाहीं म्हणून रा० रा० बापूरावजी मांडे यांचा कनिष्ठ पुत्र दत्तक घेऊन चालीप्रमाणें विधान होऊन नंतर दुसरे दिवशीं त्यांणीं संन्यास घेऊन गेल्या शुक्रवारीं ते समाधिस्थ झाले, यांचें वय सुमारें ८६ वर्षांचें होतें. यास कन्या मात्र आहे. यांचे मरणानें एथील ... मंडळीस दुःख झालें आहे.— एथील छावणींत सहामारीचा उपद्रव विशेष आला आहे.

त्याच्या ... या शहरांत आला आहे, परंतु गेल्या शुक्रवारीं रात्रीं व दिवसा संध्याकाळीं थोडासा पाऊस पडला. यामुळें हवा कांहींशी थंड झाली आहे.— कोल्हापूरच्या रायांच्या चोरी बद्दल एथील लोक सुमारें २८ कैदी होऊन त्यांची चौकशी मेहेरबान डिपुटी माजिस्त्रेट कडे सुरू आहे. एथील बाजारांत बहुतेक जिनसांचे भावांत फेर फक्त हरभऱ्यांत पडला आहे. कारण खूप दीडशेर आलेपाव झालें आहे.— मुंबईतील दोन दिवाळीं निघाल्यामुळें एथील बाजारांत पैशाची विशेष जरूर पडली आहे.

कालच्या गवरमेंट ग्याजिटांत खालीं लिहिलेल्या जनरल आर्डर्स प्रकट झाल्या आहेत—

दुसऱ्या एकत्र्या बटालियन पल्टणींतील गाडीन दुबे हा जानेवारी महिन्याच्या पहिले तारखेपासून सुभेदारीच्या पदवीस चढला आहे. व कलर हवालदार मथू भोलानाथ हा जमेदार झाला आहे. तसेंच आपाजी मोहिले यास पेनशन झाल्यामुळें जमेदार शेख महिताप हा सुभेदारीच्या पदवीस चढला आहे. व कलर हवालदार रामबक्ष सीताराम हा जमेदाराच्या पदवीस चढला आहे.

धारवाड— एथें ऊष्णता फार काळची झाली आहे. लोक पर्जन्याची वाट पाहात आहेत. कलेक्टर साहेब आगिलबी वगैरे प्रांतांत फिरायास गेले आहेत ... सहर सेशनांत येऊन दाखल झाले ... मुलगा सोडावाटरच्या बाटल्या उघडीत असतां ... बाटली फुटल्यानें ...

हें पत्र पुणें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं छापून प्र० केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणे — गुरुवार तारिख २ माहे जून सन १८५९ इ.

ज्ञानप्रकाश.

बार्डदन — वैशाख व॰ ११ — एथें जरीमरीच्या वाख्यानें फार जीव गचावले त्यांत आजपर्यंत ५०० माणसांचें दहन झालें व पुरलीं तीं निराळींच. बाईच्या शांत्यर्थ नाना प्रकारचीं अनुष्ठानें झालीं व चालू आहेत. जत्रेकडे मामलेदार यांणीं ७० रुपये दिले. मुनसफ रजेवर मावळे श्वरास गेले आहेत. त्यांणीं एथें वारवा फार सबब आणखी १५ दिवसांची रजा घेतली आहे. लिंब एथें कृष्णाबाईचा उत्साह चैत्र शु॰ १५ होत असतो तो सालाबाद प्रमाणें झाला.

आम्हांस फार दुःख झालें आहे कीं, पुण्यांतील हुंडीवाले व्यापारी मंडळींतील रा॰ रा॰ एकनाथ शिवाजी सावकार हे ता॰ ३० मेरोजीं दिवसास एक वाजतां अंतर्गळाचे अजारानें कैलासवासी झाले. यांचें वय ३५ वर्षांचें होतें यांस दोन लहान लहान मुलगे व पत्नी आहे. यांचे मरण्यानें त्यांचे परिचयाचे लोकांस दुःख झालें आहे. यांचीं दुकानें बाहेरगांवीं मुंबई औरंगाबाद आणि नगर या ठिकाणीं आहेत. हे कैलासवासी शिवाजीपंत यांचे वडील चिरंजीव होत. हल्लीं त्यांचे दुकानदारीचा बंदोबस्त नीट राहावा म्हणून एथील मुख्य सावकार यांणीं मनावर धरलें आहे असें ऐकण्यांत आलें आहे.

विलायतची डांक ता॰ ३ मे पर्यंतची. — खबर आली तिजवरून समजतें कीं, आस्त्रियन लोकांनीं सार्डिनिअन लोकांबरोबर युध्य करण्याकरितां कित्येक जागीं फौजा रवाना केल्या फ्रेंच लोकांनीं जिनोआ शहर घेतलें आतां लढाईस आरंभ अद्यापि झाला नाहीं परंतु लवकरच होण्याचा समय समीप आला आहे. विलायतेस अशी बोलवा उठली होती कीं, फ्रेंच आणि रूसची फौज घेऊन इंग्लंडा बरोबर लढाई करणार परंतु त्या बातमीस आधार नाहीं.

पुणें अदालतीचे आसिस्टंट जज्जाचे कामाचा चार्ज मेहेरबान गान साहेब यांणीं ता॰ १ जूनरोजीं मेहेरबान लफनन साहेब अगदिंग जज्ज यांचे समोर घेतला. — मि॰ ग्रे साहेब धारवाडास जाण्याकरितां एथून निघून गेले.

घाडा विश्रामबाग एथील इंग्लिश शाळा व या जिल्ह्यांतील दिवाणी कोर्टें ता॰ १ जून पासून सुरू झालीं आहेत.

काल रात्रीं एथें ९॥ वाजतां मेघराजाची गर्जना एक तासभर मोठ्या भयंकर रीतीनें झाली व विजांचेंही देदीप्यमान तेज झळकत होतें परंतु पाऊस विशेष पडला असें नाहीं.

फ्रेंच सरकारांनीं आस्त्रिया बरोबर लढाई होणार या बाबदींत जाहिरनामा प्रसिद्ध केला आहे तो पुढील पत्रीं प्रसिद्ध करूं.

सोलापूर — सर्वेकमाचा नियम असा आहे कीं, या कामामध्यें फरक असा कोणीच नाहीं. तथापि आमचे कलेक्टर साहेब यांचे ताब्यांतील अधिकारी यांनीं समजून असावें. आसाहेब या जिल्ह्याचें काम पाहूं लागल्यापासून किती एक मामलेदार बरतर्फ झाले. किती एक कमी पगारावर गेले महालकरी अव्वल कारकून ही बहुतेक याच प्रकारचे पंथास लागले. मग गरीब गुरीब लहान सहान कारकुनांची तर काय दशा झाली असेल हें स्यां लिहावयास नको. या पैकीं किती एक अपराधावरून व किति एक बिन अपराधी असून धुळीस मिळाले याबाबद माझें बोलणें नाहीं. थोडे दिवसांपूर्वी पहिले प्रतीचे मामलेदार नावचे गोरे असून वर्णही गोर परंतु कृतीनें तद्विरुध्य असत यांचा पगार व पदवी कमी होऊन मुद्दिबेहाळ तालुक्यांत बदली झाली यांचें कारण लोक वार्तेवरून असें समजतें कीं, मामलेदार मजकूर यांणीं सचोटीचे वर्तणुकेचा त्याग करून आपल्या बरोबरीचे हुद्देदारांचा अपमान केला. ही गोष्ट जर खरी असेल तर मामलेदार यांणीं अनुक्रमी झाल्याबद्दल खेद न मानितां उलटें आपले वरीष्ठ अधिकारी यांचे आभार मानावे. प्रमाणिकपणा, निःपक्षपात, आपल्या बरोबरीचे, आपणाहून श्रेष्ठ व नीच यांशीं कोणत्या रीतीनें वागावें व आपणावर सोपविलेलें काम दुसऱ्यानें स्वहितावर दृष्टि देऊन केलेल्या उपदेशावर भरवसा न ठेवितां आत्म बुद्धिनें सारासार विचार करून करणें हे गुण असल्या कामगारामध्यें असणें अवश्य आहे.

सत्यशोधक.

फराशीस लोकांचा पारीस म्हणून राजधानी आहे त्यांतील एका गृहस्थानें हिंदुस्थानचा प्राचीन व अर्वाचीन इतिहास या नावें फ्रेंच भाषेंत तयार झालें आहे, तें मनोरंजक असून विद्वान लोकांस वाचावयाजोगा आहे. व याखेरीज त्यांत राजकीय हरएक कलम उपयोगाचें आहे. त्याचा ग्रंथकर्ता अयोध्या प्रांतांत सन् १८३० चे सुमारास तेथील राजाजवळ नोकरीस होता व सन् १८३५ सांत त्या राजानें त्यास विलायेतें आपल्या तर्फे वकील नेमून पाठविला होता. पुढें कांहीं दिवसांनीं त्यास इंग्लिश लोकांच्या दरबारांत व चीनचे दरबारांत आणखीही कितीएक जागीं त्यास फराशीस लोकांनीं आपले वतीनें वकील नेमून त्याणें तें काम चालविलें. त्या ग्रंथकाराचे लेखावरून मुख्य गोष्ट अशी दिसते कीं, हिंदुस्थानचे लोकांस आपला स्वतः राज्याधिकार चालवण्याची योग्यता नाहीं. व या लोकांच्या सुखाकरितां परदेशाचेच राजे हिंदुस्थानांत असले पाहिजेत, व हिंदु लोकांस स्वतः राज्यकारभार चालवण्याचें सामर्थ्य नसून दुसरा राज्यकारभार करूं लागला असतां त्याचा अधिकार मानणें हें ही त्यांस आवडत नाहीं वगैरे मजकूर त्या ग्रंथांत पुष्कळ प्रकारें लिहिला आहे. या ग्रंथाच्या आधारावरून दुसरा फराशीस सरकार तर्फे हल्लीं एक ग्रंथकर्ता फराशीस लोकांस विचारितो येणे प्रमाणें हिंदुस्थानांतील प्रजा उद्योगी व शिलेमान असून स्वतः राज्य चालविण्या लायक नाहीं काय? दुसरें असें विचारितो कीं, युरोपांत पुष्कळ राजे आहेत त्या सर्वांत इंग्लंडांतील राजानेंच त्या सर्व लोकांवर अधिकार चालवून विद्या वृद्धि व त्यांचें सुख वाढवियाचे प्रयत्न करणें हें योग्य आहे काय?

असे प्रश्न विचारून शेवटला हा विचारला कीं, हिंदुस्थानांत सांप्रत ज्या गोष्टी घडून आल्या त्यांपासून इंग्लंडाचा जयजयकार व्हावा इतकेंच निष्पन्न व्हावें कीं काय? या प्रश्न करणारांच्या लेखावरून उघड दिसून येतें कीं, हिंदुस्थानांत इंग्रजसरकारची सत्ता आहे ही चिरकाल राहावी कीं काय? परंतु तो असे ही प्रश्न एरीतीनें धैर्य धरून विचारीत नाहीं. त्याच्या लिहिण्याचा आशय इतका दिसतो तर राजकीय कामांत पुढें काय होईल याचा संभवही सांगणें फार दुरापस्त याकरितां त्याविषयीं आम्हीं फार करीत नाहीं. व युरोपांतील राजांनीं इंग्लंड आणि हिंदुस्थान यांमध्यें पडावें यांच्या संबंधांत त्यांणीं शिरावें अगर नाहीं याविषयीं बोलणें अशक्य परंतु त्याच्या सवालाचा भाव इतकाच दिसला तरी चालेल कीं, ज्याच्या हातीं ससा तोच पारधी या न्यायानें कोणत्याही राजास हिंदुस्थानांत आणें झाल्यास इंग्लिश लोक जाऊं देणार नाहींत. व असें ही दिसतें कीं, फराशीस आणि रूस यांचें वजन हिंदुस्थानांत चढलें असतां हिंदुस्थानांत जी सुधारणा होत आहे ती होणार नाहीं. हिंदुस्थानांत इंग्लिशांचें राज्य फक्त हिंदुस्थानच्या प्रजेच्या कल्याणाकरितां आहे. दुसरें राज्य झालें असतां त्यांस फार दुःख [illegible] बरें या गोष्टीपासून भीति न बाळगतां ही सांगणें जरूर आहे कीं, फराशीस आणि रूस या लोकांचा डोळा हिंदुस्थानावर आहे. तें संपादन करण्याविषयीं उभयतांशीं एकत्र होतील, याविषयीं संशय नाहीं. न कदाचित् सेंटपीटर्सबुर्ग (रूसलोकांची राजधानी) येथें असतांना या बद्दल युरोपियन लोकांमाहीं शंका असेल. कित्येक महिन्यांमागें कदाचित् युरोपखंडांत फरकखान इराणी लोकांचा वकील युरोपांत पोंहचल्या दिवसापासून ही फराशीसांचें सरकार सनदी व बेसनदी आफीसर लोक इराणच्या फौजेस कवायत शिकवण्याकरितां टोळ्या टोळ्यांनी हमेशा रवाना करीत आहेत. इराणच्या बादशाहाची मर्जी खुष व्हावी म्हणून हे काम ते रवाना करीत असतील. हें म्हणणें [illegible] दिसत नाहीं. असें ही म्हणतां येत नाहीं कीं, फराशीस आणि रशियन म्हणजे रूस [illegible] हिंदुस्थानावर स्वारी करण्याचा इरादा [illegible] तथापि त्या सूचनेंवरून बंदोबस्त ठेवा[illegible] नीट आहे. व ६०००० किंवा ८०००० हजार इराणी फौज फराशीस लोकांच्या अंमलदारांनी कवायत शिकवून तयार करून हिंदुस्थानांत नेली असतां ही इंग्रज सरकारापुढें [illegible] आहे.

[illegible]

मुंबई तांपूचे डेपुटी पोलीस कमिशनर [illegible] काहीं दिवसामागें पुण्याचे फौजदार ही होते ते मि. फारजेट साहेब हे रजा घेऊन विलायतेस जाणार आहेत म्हणून मुंबईतील सरकरसेटजी जमसेटजी बारोनेट आदिकरून गृहस्थांनीं सभा जमवून फारजेट इस्कायर यांणीं आपलें काम उत्तम प्रकारें केलें अशा मजकुराचें मानपत्र दिलें.

बेळगावचे माजी फौजदार सुखकुमार सुरलीयार एस्कायर यांणीं सन १८५७ सालीं दक्षिण महाराष्ट्र प्रांतांतील काहीं फितूर [illegible] पयाचे कामांत सरकारास मदत केली म्हणून विलायत सरकारानें मेहेरबान होऊन दरमाहा

३०० रुपये पेनशन आणि सालाना ५०० रुपयांचें इनामही देण्याचा हुकूम फरमावला आहे अशी खबर बंगाल्याशिरे पेपरावरून कळते त्यांत दुसरें असें ही आहे कीं, त्यांणीं इनाममात्र घेण्याचें कबूल केलें.

बेळगांवचे आलीकडील फौजदार आंबेकर यांणीं सरकार चाकरी नरगुंदकराच्या प्रकरणांत उत्तम प्रकारें केली म्हणून त्यास पोलिस कमिशनर साहेबांनीं त्यास करनैस अधिक पगाराच्या जाग्यावर फौजदार नेमिलें.

मद्रास स्पेक्टेटर पत्रांत असें लिहिलें आहे कीं, हेदराबादेस जरी मरीच्या आजाराचा फार फैलावा झाला आहे. कारण दररोज ३० पासून चाळीस पावेतो मनुष्यें मरण पावतात याप्रमाणें एकंदर ७०० जीवांचा नाश झाला.

हिंदु पेट्रिआटिक नामें वर्तमानपत्राधारें समजलें कीं, कानपुरास पोलिसांत शीक लोक पायदळांत असून अफगानचे लोक स्वारांत नवकरीस आहेत त्यांत एके दिवशीं असें घडलें कीं, स्वारांच्या लोकांपैकीं कांहीं लोकांनीं गैरराहा वर्तणुक केल्यामुळें त्यांस अमलदारानें धरून प्रतिबंदांत ठेविलें होतें त्याजवर त्या स्वारांचे दुसरे सोबती येऊन त्यांणीं पोलिसचे आपल्या लोकांत गर्दी करून सदरील कैदी पोलिसबंदांतून जबरदस्तीनें नेले त्या वेळीं उभयतांत गोळागोळी होऊन कांहीं लोक मारले गेले. सदरहू पोलिसच्या लोकांस सोडविण्याकरितां आफिसर लोकांस मध्यें पडून तो तंटा तोडावा लागला त्यांत एकंदर लोक घायाळ झाले आहेत असें कळतें.

वर्धाचा राजा जोतसिंग हा आपणा बरोबर १०० लोक घेऊन सेजर बायीन साहेब यांस शरण आल्याची खबर आली आहे.

आम्हास समजलें आहे कीं, रा० रा० रामराव जी कोल्हापूरचे माजी अकबरनवीस यांची नोकरी भरपूर झाली म्हणून विलायत सरकारानें त्यांस सालीना ४००० चार हजार रुपये जानतलक पेनशन करून देऊन पुढें त्यांचे पुत्रास सदरील रकमेच्या निमे देण्याचा ठराव केला आहे.

सकर एथील कमिशनरच्या आफीसांत माधवराव म्हणून हेडक्लार्कच्या कामावर असे त्याणें सरकारच्या पैशाची अफरातफर केली असें नेटीव कोर्ट मार्शलांत शाबिद झाल्यावरून त्यास दोन वर्षांची शिक्षा मिळाली.

जनावरांचा घातक— पुणें पोलिसाजवळ धोंडी गवळी याणें अशी फिर्याद केली कीं, माझी म्हैस थोडेच दिवसांवर एक मेली ती कोणीतरी जहर घालून मारली असें परिक्षेंत ठरलें आहे. हल्लीं रामा सिंदा हा जहराचे लाडू घेऊन चारावयास आला होता त्यास हल्लीं मीं पकडला आहे त्याची पोलिसानें चौकशी करिता हो कांहीं वर्षांमागें याच अपराधांत आला होता, परंतु शाबिती नसल्यामुळें त्याचा माजिस्त्रेट साहेब यांणीं मुचलका ही घेतला होता, चौकशींत तो कबूल नाहीं. हा दुष्ट महाराचा एतेद असेलसें वाटते

हे पत्र पुणेंशा छा० कृ० व्यं० रा० यांणीं छा० प्रसिद्ध केलें.

पु॰ ११ पत्र २३ **ज्ञानप्रकाश.** शहर पुणें.

पुणें—सोमवार तारिख ६ माहे जून सन १८५९ ई॰

पत्राची किंमत रुपये.

१॥ अगाऊ. १० दरसाल.

आम्हांस एका गृहस्थानें बेळगांव एथील ब्राह्मण हारू बाजा विषयींचें पत्र पाठविलें आहे तें ...दील पत्रीं प्रसिद्ध करूं.

ज्ञानप्रकाश.

आम्हांस एका गृहस्थानें खालीं लिहिलेला मजकूर जीर्णोध्धार केल्यां विषयींचा लिहून पाठ...ला आहे त्याचे आम्ही अभार मानून सविस्तर मजकूर आम्हीं आपले वाचणारांकरितां खालीं लिहितों.

" ज्ञानप्रकाशकर्ते आपणास मी कळवीत आहे कीं, माझ्या दृष्टीनें असें दिसतें कीं, एकादी ...वीन इमारत अगर एकादा कारखाना बंद पड...लेला पुन्हा त्याची संहोदित चालेल अशी तज...वीज करणें हें महत्पुण्य आहे असें मोठमोठ...ले ज्ञानी गृहस्थ समजत आहेत, मी ही समजत आहे तो हा कीं, इलाका रत्नागिरी बंदर राजापू...र एथें श्री धूतपापेश्वर याचें अनादिसिद्ध स्वयं...भू स्थान आहे, तेथें पूर्वी चवघडा होता तो पंच...वीस वर्षांपासून जकात माफी झाल्यामुळें चव...घड्याचा खर्च बंद झाला. हल्लीं राजश्री गोविंदरावजी दवळे, व बळवंतरावजी दवळे, राजेश्री दा...जिसाहेब किबे दिवाण होळकर सरकार यांचे प...दरचे हे परम भक्त यांचा श्री धूतपापेश्वरापाशीं निष्ठा पराकाष्ठेची यांणीं चवघडा चालावा म्हणून उद्योग करून बारा पंधरा हजार रुपये मुंबईच्या तिजोरींत ठेवावे आणि त्याचे व्याजावर चवघड्याचा खर्च चालावा या तजविजीनें सहा हजार रुपये श्रीमान लोक यांणीं या कामाविषयीं मदत केली. दोन चार हजार रुपये आणखी त्या कामांस पाहिजेत हा मजकूर रा॰ सीताराम शास्त्री माईण...कर यांस लष्कर मुकामी कळतांच ५०० रुपये मुंबईस जमा केले. ही गोष्ट मोठी आश्चिर्याची आहे. परंतु दिवाण साहेबांचे समागमाचें फळ त्याजमुळें धर्म कृत्याकडे तजविजी करण्याच्या बु...द्धि अनुसरतात. शास्त्रही असेंच आहे कीं, सत्समागमानें इहलोक व परलोक हा साधरतो. शिंदे सरकारचे राज्यांत दिवाण साहेबांनीं धर्म शाळेचे बंदोबस्त चांगले केले व श्री गंगातीरीं सूर्यांशामपूर वगैरे ठिकाणीं खर्चाचे बंदोबस्त करून चौघडे ही बहुतेक ठिकाणीं बसविले ही कीर्ति दिगांतरीं झाली हें दिवाण साहेब मूळचे राहणार कोंकणांत देवरुख म्हणून गांव आहे तेथील परंतु त्या गांवचाही अभिमान बाळगून कितीएक धर्मकृत्यें श्रीरामजीचे देवालयाचे जीर्णोध्धार करविले. यावरून दिवाण साहेब यांची बुद्धि चारी पुरुषार्थांवर सारखी आहे. अशा पुरुषास जगन्नियंता सुखी ठेवो ही आमची प्रार्थना आहे.

लखनौ—अशी बातमी आहे कीं, ता॰ १ रोजीं बाबासाहेब, देहीबक्ष आणि गोंड्याचा राजा आपले लोकांसुध्धां लखनौ प्रांतांतील लक्षा...

त्यांच्या हद्दीवर येऊन छावणी करून जंगलांत राहिले आहेत. त्यावर ता० १० मेरोजीं सर होप मांचें सैन्य रवाना होऊन त्यांणीं पीच पुरी या एथें राहून त्यांणीं त्या बंडवाल्यांस न येऊं देण्याविषयीं हुशारी ठेविली. त्या बंडवाल्यांचें लष्कर कांहींसें चोहीकडेस भुसरा आणि जावा यांहीकडेस दाणादाण झाली आहे. पूर्वीं अशी बातमी होती कीं बाबाराव याची तबियत बे आराम होती अशी बातमी होती परंतु हल्लीं हे अतिशय आजारी आहेत. अशी वर्दता आहे.

ईशान्येस आणि आग्नयेस बंडवाले दोहींकडेसही नाहींत परंतु बंडांतील पुढारी व त्यांच्यांतील सरदार हे सर्व बाबाराव वगैरे रूध्यां मुखानां जवळ एकत्र झाले आहेत त्यांजवर सरकारचे लष्कराच्या पल्टणी आतां तिकडे अतिशय ऊष्णता असल्यामुळें हरकत पडते. इजाचा शत्रूचे ६० लोक वारद्यांच्या टोळी पैकीं मारले त्यांत सरकारच्या लष्कराकडील १ घायावला आणि दोन घायाळ झाले. जनरल बखलखान बंडवाला मारला गेला त्या नंतर बंडवाल्यांच्या सरदारांविषयीं अशी बातमी लागते कीं, त्यांच्यांतील एक जण सरकारचे लोकांस असें सांगतो कीं, त्यांच्यांत जनरल बखतखान, जनरल भीरखान, जनरल जोवाहिद्दीन, खोजाबक्षखान व आणखी कांहीं असे आहेत असें तो सांगतो. थोडे दिवसांत पुष्कळ देवगड, जंमशीरा आणि चपप्याने राजाचे असे लोक शरण आले तथापी ही बंडवाल्यांची संख्या मोठी आहे. त्याविषयीं ता० १८ वीची खबर अशी आली आहे कीं, बंडवाले पश्चमेच्या बाजूस वळले आहेत.

अ० ब.

मुंबई खात्याचें हेड कार्टर हे हल्लीं पानचें मकरास आहेत, ते तेथून ता० ११ मीनहूस पुण्यांत येण्याकरतां निघणार आहेत.

दिल्ली ग्याजिट पत्राचें समजण्यांत आलें आहे कीं, बे सनदी नौकरांस ज्यांस ५०० रुपयांहून पगार ज्यास्त आहे त्यांचा शेंकडा १५ रुपये कापणार आहेत.

आम्हांस अद्यापपरयंत गवरनरजनरल आणि ले० गवरनर यांच्या पगाराचा शेंकडा काय कापणार हें समजलें नाहीं. परंतु तसें झालें असतां खास मोठी रकम जमेल. असें अवजरवरचा कर्ता म्हणतो, परंतु तो असें कसें समजतो हें आश्चिर्य आहे कारण सर्वांचे पगार मूर्ति रुपयांचे आहेत. परंतु सर्वांहून जे मोठे म्हणजे नामदार गवरनर साहेब आणि कौन्सलदार यांचे पगार त्यांस वर्तोबा यावा म्हणून शिक्यांचें नाणें घेण्याचा ठराव आहे. तेव्हां कदाचित त्यांणीं आपला पगार कमी केला तर लागेल त्याचे भरतीची तजविज आपल्या वरिष्ठांस नवकरी केल्याचे कबूल भरती करून घेतील.

विलायतचे खबरेवरून कळतें कीं, इंग्लंडांतील सर्वत्र ठिकाणीं दंगे उडले आहेत. हिंदुस्थानांत बंडाचें शमन झालें एतदर्थ विलायतेंस लोकांनीं ईश्वराची प्रार्थना केली.

इंग्लिश म्यानचे समजण्यांत आलें आहे कीं, कलकत्याचे गवरनरजनरल साहेब यांणीं आपल्या नौकरीचा राजीनामा गेल्या आगष्टांतून विलायतेस रवाना केल्याची खबर आहे.

मफसलैर पत्रांत करनल पीकनी साहेबाचे लष्करांतील एके गृहस्थानें लिहून पाठविलेला मजकूर येणे प्रमाणें—

आमच्या लष्करचा ज्या मुक्कामी तळ आहे तेथें ४२वे कालेपासरळ पल्टणींतील जाण्या वाजणारे लोकांपैकी एके हुशार मनुष्याबरोबर गांवांत काही बोलणें झालें त्यावरून मला असें कळलें आहे की, लखनौची बेगम व तिच्या दासी आणि नाना साहेबांच्या बायका व कित्तीएक नौकर चाकर सुद्धां नेपाळचे मुलखांतील बुटवल नामें किल्यांत आहेत, व त्यांची नेपाळचे लोक चांगली शुश्रुषा ठेवतात. नाना साहेब सुमारें ५००० लोकांनिशी आमच्या तळापासून १२ कोसांवर छावणी करून आहे. व त्यांचे खासगत नोकरांवर पाहिले रेग्युलर स्वारांपैकीं पुष्कळ स्वार लष्करी पोषाक करून आहेत व त्या सर्वांवर चार हफक्यास अंमलदार आहेत त्यास पगार दरमाहा १०० व ९०० असे आहेत.

नानाच्या फौजेस कपड्याची मात्र कमताई आहे परंतु अन्नवगैरे सर्व सामोग्री नेपाळचे लोक पुरवीत आहेत. नानासाहेब याजवळ द्रव्य तरी किती आहे असें विचारल्यावरून त्यानें जबाब दिला की, अजूनपर्यंत द्रव्याची विपुलता आहे व नानासाहेब याणे आपल्या फौजेस असें बोलून ठरविलें आहे की, कदाचित रोकड संपली असतां मजेजवळ जवाहीर पुष्कळ आहे व त्यांतील दागिने ही इतक्या जबर किमतीचे आहेत कीं, त्यांपैकीं जर एक आंगठी विकली तर त्या पैशानें ५०००० फौजेचा साहा महिनें खर्च चालेल.

नैउचो त्यांच्या लष्करांत अशी अफवा आहे कीं, कानपूरच्या कतलीविषयींची तकसीर नानासाहेबापेक्षां बाळासाहेबाची ज्यास्त आहे तेव्हांते आमच्या कडे येण्यास धजत नाहींत.

सिंहकटी—पारिस एथें दोन मुलींस त्यांच्या कंबरा बारीक व्हाव्या म्हणून त्यास कांहीं घट्ट वेष्टण बळात असत तें फारच तंग होऊन त्या मरण पावल्या असें टेलिग्राफ पत्रांत लिहिलें आहे. आतां स्त्रियांच्या कंबरा बारीक असाव्या म्हणून, जशी चेनाची करी बहिरागी लोक आपल्या कंबरेस मोजेनें बांधितात त्याप्रमाणें गोरे लोकांत हीरक शरदी चालीतील चाल सुरू आहे. परंतु त्यामुळे जीवाचा नाश हो होतो. असें सदरील वरून कळतें. जेव्हां त्या मुली मरण पावल्या तेव्हां त्यांचीं शरीरें डाक्तरानें तपासून पाहून त्या ठिकाणच्या शिरावगैरे तुटल्या वगैरे मजकूर लिहिला आहे. आतां ही चाल मूळचीच असावी असें आमचे शास्त्रावरून ही दिसतें कारण शरीराचे सांध्यांत स्त्रियांचा सिंहकटी ही उत्तम वर्णन केला आहे. परंतु ईश्वराच्या नियमा बाहेर कृती केल्यास तिजपासून नाश आहे असें समजलें पाहिजे.

सरकारानें नेमणूक केल्या प्रमाणें मेहेरबान सेटरसाहेब बेळगांवाहून घोडनदीस आज मेहेरबान कारसाहेब सुपरिंटेंडेंट पोलीसच्या कामाचा चार्ज घेऊन कारसाहेब हे पुण्यास बुधवारीं येतील असें समजतें.

आम्हांस असें समजलें आहे कीं, मेहेरबान हावलाक साहेब अकटिंग सबकलेक्टर कुलाबा यांस कोल्हापूरच्या मेहेरबान रावर्डसन साहेबांच्या जाग्यावर नेमणुक होणार अशी बोलवा आहे.

नेमणुका— मि. मे याणीं धारवाडचे क्यारेट अउजाचे कामाचा चार्ज ता० २३ मे रोजीं घेतला—

मि. ए. जी. राबर्टसन यांस खेड्यास कलेक्टर व माजिस्त्रेट नेमून त्यांणीं सुरतेचे कलेक्टरीचे काम चालवावें.—

मि. जार्ज इनव्हेरारिटी यांस पुण्याचे कलेक्टरीचे आणि माजिस्त्रेटचे कामावर नेमिलें—

मि. सी. जी. केंबाल यांस बेळगांवांत फर्स्ट असिस्टंट कलेक्टर नेमिलें. परंतु त्यांणीं पुण्याचे फर्स्ट असिस्टंटाचें काम चालवावें—

मि. जे. आर. मारग्यान यांस गव्याचे कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट नेमिलें.—

मि. ए. टी. क्राफर्ड यांस रत्नागिरीस सेकंड असिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट नेमिलें—

मि. ई. पी. राबर्टसन यांस सुरतेच्या कलेक्टराचे असिस्टंट नेमून त्यांणीं मीठ आणि अफूच्या करम खात्याचे कमिशनराचें डिपुटी कमिशनराचें काम चालवावें—

मि. एच. बी. फ्रेअर रत्नागिरी सोलापूर येथईं असिस्टंट कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट यांस चालत्या महिन्याच्या १२ वे तारखेपासून वेतनावेतो एक आठवड्याची रजा मिळाली आहे—

मि. इलीआटचे कामावर हिंदुस्थान सरकारानें अकोटेंट जनरल नेमिले. ते हजर होईतोंपर्यंत मि. ग्रेगरी यांस याणीं सब ट्रेसरर जनरल पेमास्तर, कमिसेरियेट आफ्रशी स्तामस व सोनगाव यांकडे ... काम चालवून अकोटेंट जनरलचे काम चालवावें, ... प्रमाणें त्यांणीं ता० २० मे रोजीं कामाचा चार्ज घेतला.—

मि. गिल्डर एडन येथील इंग्लिश हेडमास्तर यांस ता० २० एप्रेल पासून ३ महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

खालीं लिहिलेले साहेब लोकांच्या भाषेच्या परीक्षा झाल्या

परशियन. लेफ्टनंट जानसन अडजुटंट गुजराथ प्राविन्शियल पल्टणीवरील, व ले. वाडिंगटन २० वे काळे पायदळ पल्टणीवरील पैमाष खात्यावरील सुपरींटेंडेंटचे पुणें आणि गणे यांमधील असिस्टंट—

मराठी. मि. आरबेनान, मि. एस. डब्ल्यू बेनन, मि. एस. डब्ल्यू. बेव, मि. जे. डा यांस.—

मि. लाडन यांस लष्करी आणि दिवाणी परीक्षेच्या कमीटींतील मेंबर नेमिला आहे.—

गोपाळ नारायण तिसऱ्या क्लासांतील सब ओवरसीयर खानदेशांतील एकसीक्यूटिव इंजिनीयर यांस अजारीपणाचे सरटिफिकिटावरून ता० १४ एप्रेल पासून ६ महिन्यांची रजा मिळाली आहे.

सदर दिवाणी अदालतीच्या जउजा हरि नारायण अमृत यांस खानदेश जिल्ह्यांत वकीलीचें काम चालविण्याकरितां सनद दिली—

नामदार गवरनर इन कौंसलानें मेहेरबान होऊन खालीं लिहिलेल्या साहेब लोकांस सन १८५१ चा आक्ट ६ कलम ५ प्रमाणें माजिस्त्रेटचें कामाचा चार्ज तपासणी खेरीज करून पूर्ण दिला आहे.

नगर— सेकंड आगरिंग स. पोलीस—

बेळगांव— क्याप्टन केंबाल अकटिंग सुपरींटेंडंट पोलीस—

पुणें— ले. कार अकटिंग स. पोलीस—

सोलापूर— क्या. बार्नस अकटिंग सुपरींटेंडंट पो.—

सुरत— ले. इलीआट अ. स. पोलीस—

भडोच— क्या. मार्लीन स. पोलीस.

सातारा— तालुके पंढरपूर एथील एका [illegible]रानें आपली बायको मारली होती म्हणून त्यांस एथील नव्या तुरुंगामध्यें फांशीं दिलें— एथें दोन दिवस सायंकाळीं दुर्दिन होत असतें— शहर मजकुरीं माहामारीचे वारखानें दररोज १०।१२ मनुष्यें मरतात व तिचे शांतते विषयीं अनुष्ठान चाललें आहे— कऱ्हाड एथेंही माहामारीचे शांत्यर्थ अनुष्ठान चाललें आहे— शहर मजकुरीं दरसाल वसंत ऋतूमध्यें जीवनाची अतिशय चणचण पडून लोकांचे हाल फार होतातच परंतु प्रस्तुत सालीं उन्हाळा फार पडल्या कारणानें लोकांस जलाचे संकोचामुळें फार इजा पोचूं लागली होती तिचा आतां पुष्कळ अंशीं बराच बंदोबस्त झाला आहे. बो. प्र.

आम्हीं थोडेच दिवसांवर कोल्हापूरच्या राणी साहेबां विषयीं मजकूर लिहिला होता कीं, त्यांस नामदार सरकारच्या हुकमावरून त्यांजवर देखरेख एथील माजिस्त्रेटाकडून काढून पुण्याचे एजंट साहेबांच्या ताब्यांत कोल्हापुरची थोरली राणी साहेब ज्यांस दिवाण साहेब असें म्हणतात त्या दिल्या होत्या परंतु पुन्हा नामदार कौंसलांतून ता० १ जून रोजीं एजंट साहेबांस हुकूम आला आहे कीं, पूर्वी प्रमाणें तुम्ही राणी साहेब यांस पुण्याचे माजिस्त्रेटाचे देखरेखी खालीं सदरहू राण्यांस द्यावें त्याप्रमाणें पुण्याचे माजिस्त्रेट आणि पोलीसाच्या हुकमतींत सदरहू राणी साहेब यांस एजंट साहेब यांणीं हवाली केलें. असें म्हणण्याचें कारण कांहीं दिसते आसावें

बेळगांव मुक्कामीं फार वर्षां[illegible] जोर नवता परंतु हल्लीं माहामारीनें [illegible]वास स्वारी करून लोकांस ताबडतोब नेण्याचा क्रम चालविला आहे तेथील गोरी पलटण या बाई पासून दूर राहिली असतां जिवाचा बचाव होईल म्हणून ५६ नावी राणी साहेबांची गोरी पलटण ही शयतीच्या ठिकाणीं जाऊन उतरली आहे.

महामारीची शांत— पुण्यांतील रास्त्याच्या पेठेंत रा० रा० अनंदराव पुनाकोटि यांणीं माहामारीची शांतता व्हावी म्हणोन कांहीं होम वगैरे विधान करवून त्याचे पूर्णतेस येक रेड्याचा बळी देण्याकरितां तलवार व कटार अशीं दोन हत्यारें देऊन पाठविलीं होतीं. तीं पोलिसानें पकडलीं आहेत, परंतु हीं हत्यारें यांच्या देवीच्या देवळांतील हत्यारां पैकीं, असतील, तलवार आहे ती रजिष्टर झालेली आहे असें आम्हांस समजलें आहे.

एथें जरी मरीची शांतता होण्यास सुरवात झाल्याचें समजतें आतां आम्हीं जगदीशास इतकीच विनवणी करितों कीं, हे सर्व जीव तुझेच आहेत त्यांस तूं दयाळू होऊन माहामारी पासून सर्व रक्षण कर अशी आमची टोणगे वगैरे न मारवितां हीच प्रार्थना आहे व हीच आमच्या कडून माहामारीची शांत आहे.

नर्मदेच्या उत्तरेकडेस ता० २६ मे रोजीं मोठा वारा सुटून पाऊसही पडला तेणें करून कांहीं झाडांचा व घरांचा नाश झाला त्यांत प्रगणे धर्मपुरी येथील गरीब लोकांच्या कवलारू घरांचा नाश झाला असें आम्हांस तेथील एका गृहस्थानें लिहून कळविलें आहे त्यावरून समजतें.

गेल्या सोमवारचे पत्रांत राम मोहन राय यांचा इतिहास लिहिला आहे तो पुढें चालू.

त्या वेळेस मुरशिदाबादेला हा सुभेदार (नबाब) होता तो इतका दुष्ट होता कीं, आपल्या हिंदु रयतेची घरें जाळणें, मनुष्यांनीं भरलेलीं नावें बुडवणें कधीं कधीं गरोदर स्त्रियांस (ज्याचें वर्णन केलें असतां अंगावर रोमांच उभे राहतील अशा प्रकारचीं) वेदना कारक दुःख देणें असल्या गोष्टींत त्यांस आनंद वाटत असे. राम मोहन रायाचे तीर्थरूप राम कांतराय यांचा मुरशिदाबाद येथील दरबारीं कांहीं अपमान झाला होता. तो त्यांस न सहन झाल्यामुळें, ते चाकरी सोडून वरदान परगण्यात राधा नगराजवळ त्यांचें वतन होतें तेथें जाऊन राहिले, आणि तेथें त्यांची पत्नी राम मोहनराय हा पुत्र प्रसवली.

राम मोहन यांची मातोश्री ही समजदार होती. आपल्या देशाच्या अज्ञान व वेड्या समजुती मध्यें जरी ती लहानाची मोठी झाली होती. तरी त्या सर्व अज्ञान समजुती आहेत अशी तिची खात्री राम मोहनराय याणें केली होती. ती त्यांस म्हणाली राम मोहनराया तुझें बोलणें आणि मत वास्तवीक आहे ही गोष्ट खरी परंतु आमची अशक्त स्त्रियांची जाती आणि तशांत मी तर फार वृद्ध झालें याजकरितां माझ्यानें तीं [illegible]त नाहीं मग, काहीं दिवसानीं ती औंड्याजगनाथास गेली. व तेथें देऊळ झाडणें वगैरे देव सेवेंत काळ घालवीत असे नंतर सुमारें एक वर्षानीं ती तेथेंच मरण पावली. तिणें जातें समयीं आपल्या बरोबर चाकर वगैरे काहीं एक घेतलें नाहीं. ती मोठ्या संभावित कुलीन स्त्री होती व तिचे वडील मोठे कर्मनिष्ठ व कडक ब्राम्हण असत आणि त्या घराण्यातील पुरुष अद्यापी आमच्या आज्यापणज्यानें केलें तेंच आम्हीं करूं असें म्हणून ते पुरुष अद्यापी चालले आहेत. बंगाल्यांत वरच्या प्रतीच्या लोकांत अशी चाल आहे कीं, ते प्रथमतःच मुलांस शाळेंत पाठवीत नाहीं. परंतु गुरुमहेश यांना वाचा शिक्षक आपल्या घरीं ठेऊन त्याकरवीं त्यांचा मूळ अभ्यास करवितात अशा रीतीनेंच राम मोहनराय यांच्या शिकण्यास प्रारंभ झाला. हा गुरु महेश मुलांचीं मनें प्रफुल्लीत करण्या करितां त्यांची बुद्धी आकुंचित करितो असें म्हटले असतां चित्त नाही. ते कांहीं हिशोब करणें आणि अक्षर लिहिणें इतकेंच त्यांच्याजवळ शिकतात. हे पुढें आठ नऊ वर्षांचे झाल्यावर त्यांस इंग्लीश स्कुलांत पाठवितात यावरून हें खचित आहे कीं, त्यांस स्वभाषेचें ज्ञान होण्याचा संभव थोडाच असतो परंतु राम मोहनराय यांविषयीं अशी गोष्ट नव्हती. त्याणें परिश्रमें करून बंगाली फार्शीचें सर्वोत्कृष्ट ज्ञान संपादिलें इतकेंच नाहीं, तरी ती भाषांच स्वतः कष्टाळून पहिल्यापेक्षां चांगली केली तथापि ती भाषा अजून तरी पूर्ण दशेस आली असे नाही. व्यास, वाल्मिक, मनु इत्यादिकांनीं शृंगारलेली जी संस्कृत भाषा तिजपेक्षांही बंगाली भाषा फारच कमी आहे, आणि ती पूर्ण दशेस येण्यास शेंकडो वर्षें पाहिजेत ही गोष्ट खरी परंतु सांप्रत काळीं ती देश भाषा असल्यामुळें फार अगत्याची आहे संस्कृत जरी पूर्ण आहे तरीं ती आत सर्व साधारण हिंदू प्रजेस ज्ञान प्राप्त होण्याचें साधन होणें अशक्य आहे कारण तिच्या व्याकरणादिकाचे नियम

म इतके पुष्कळ आणि कठीण आहेत कीं, आतां ती भाषा शिकणे म्हणजे एक मोठें कठीण काम होतें हें सर्व राम मोहन रायांच्या ध्यानांत वागत होतें, म्हणून त्याणें बंगाली भाषेच सुधारण्याचें मनावर धरिलें आणि त्याचे श्रम बरेच सफळ झालें. ईश्वराचे गुण आणि दुसरे कित्येक उंच विचार ह्यांत प्रगट करण्याची जरी प्रथमतः त्यांस अडचण पडली तरीं संस्कृतातील तदर्थ वाचक शब्द घेऊन त्याणें ती परिहार केली. त्या काळीं बंगाली भाषेंत त्या सारिखा लेखक दुसरा कोणताच नव्हता. त्याच्या लिहिण्याची सैली फार सुलभ असून स्पष्ट करण्याची रीती जशी चांगली असे तशी दुसऱ्या कोणाचीच नसे. इतके झालें तथापि इतर प्राकृत भाषे प्रमाणेंच, शास्त्रीय संज्ञाचा कोश करणे किंवा एखादा शास्त्री या विषयावर ग्रंथ लिहिणे झाल्यास, बंगाली भाषा अजून ही कच्ची आहे. परंतु हाली कडेस सरकार हिंदु भाषांकडेस बरेच लक्ष देऊं लागले आहे या वरून लवकरच सुधारतील अशी आशा आहे.

बंगाली भाषेचें थोडेसें ज्ञान झाल्यानंतर राम मोहन रायास पाटणा येथें आरबी आणि फारशी शिकायास पाठविलें. साम्प्रत काळीं इंग्लीश भाषा आहे या प्रमाणें त्या वेळी संपत्ती आणि सामान्य मान्यता मिळविण्यास या भाषा असल्या पाहिजेत असें होतें. यो भाषांचा अभ्यास केल्या वरून मूर्ती पूजे विषयीं त्यांच्या ध्यानांत येऊन विकल्प येऊं लागले असतील असें वाटतें. "देव एकच" हें जा धर्माचे मुख्यम तत्त्व त्यानें आरबी ग्रंथांत व बहुदेविक अशी जी आपल्या देशाची मूर्ति पूजा व तत्संबधीं कर्में त्या वरून त्यांचे मन सहजच उडालें. पाटणा एथें असतां मौलवील लोकांनी आरिस्टाटल आणि युक्लिड यांच्या ग्रंथांच्या आरबी भाषांतरा कडेस त्याचें लक्ष लाविलें तेणें करून त्यांच्या मनास सुशिक्षा प्राप्त होऊन तें प्रफुल्लित झालें. पाटणा एथें शिकायाचें होतें तें बरें झाल्यावर आपलें देशांतील मुख्य आणि विद्वजनाची अशी जी संस्कृत भाषा ती शिकायास तो काशीस गेला. वास्तवीक म्हटलें असतां या ठिकाणीं त्याणें आपल्या पुढील महत्त्वाचा पाया घातला. संस्कृत भाषा आणि ती तसाच वाचून आणि शिकून ठेविलेलें धन ही संपादण्यास त्याणें केवढ्या उत्कटतेनें श्रम केले असावे या विषयीं कल्पना त्याजे उत्तम परिणाम घडून आले त्या वरून सहज करितां येती.

यावेळीं राम मोहन राय केवळ अल्पवयी असतां ही एतद्देशीय लोकांस हजारो वर्षांपासून जा अज्ञानानें व वेड्या समजुतीनें गर्क करून टाकिलें आहे ते अज्ञान वेड्या समजुती यांस त्यांच्या तीव्र बुद्धी पुढें तपासांस जागा सापडली नाहीं. पाटणा एथें असतां त्याणें आरिस्टाटल आणि युक्लिड यांच्या ग्रंथांचें लक्षपूर्वक अवलोकन केल्या वरून त्यांच्या रीत्या प्रमाणें सयुक्तीक रीतीनें विचार आणि भाषण करण्याचा अभ्यास त्यास पडून गेला होता आणि पुराणोक्त मतांची ही त्यांस बरीच माहिती झाली त्या वरून पुराणोक्त मार्ग असत्य असून ती पुराणें केवळ अलंकाररूप इतिहासानें व काहीं दंतकथेनें भरलीं आहे

न अशी रुचेकरच त्याची खातरी झाली आणि
त्या प्रमाणें हिंदूंची मूर्ति पूजायावर एक ग्रं
थ रचिला. हिंदुस्थानांत आणि तसेंच सर्वदे
मनुष्यांचे ठाईं धैर्य असणें विरळा असें अ
सतां राम मोहनराय याणें प्रसिद्धपणें मू-
र्ति पूजेचा त्याग करून त्यांत निषेध ग्रंथ
लिहिला. त्याच्या बुद्धीचें व धैर्याचें आश्चर्य
केल्या वांचून आमच्यानें राहवत नाहीं. त्या
णें असें केल्यांमुळें त्यास बहुत तोटे सोसा
वे लागले बापाच्या ममते वरचा दावा नाहीं
हीसा झाला आणि त्याच्या जवळचे आस
ही त्यावर अतिशय रुष्ट झाले. त्याचा बाप
जो अगदीं जुन्या चाली प्रमाणें वागणारा हो
ता त्यास आपल्या पुत्राची विपरीत मतें
सहन होईनात. अशा समयीं राम मोहन
राया विषयीं विचार करणें यांत मोठी मौ
ज आहे. तो वयानें केवळ लहान असतां
चरितार्थास्तव त्यास आपल्या पित्याचें अ
वलंबन करावें लागलें असे, आणि आपलीं
वास्तवीक मतें विदित झालीं असतां आ
पणावर मोठा कहर होईल. अशी त्याची
खात्री होती, तरी त्याणें प्रकट करण्यास मा
गें पुढें पाहिलें नाहीं. अशा या नीती धैर्याचें
आणि मनाच्या स्वतंत्रतेचें आपणास आ
श्चर्य झाल्या वांचून राहात नाहीं. नाहीं त-
र अमुक करावें आणि अमुक न करावें अ
सें तोंडानें बोलणारे आपण पुष्कळ आहों
परंतु त्याचें फळ काय? या आपल्या महा
तेजस्वी आणि पराक्रमी देशबंधू प्रमाणें
खरें धैर्य धरून कोणी हातानें कृती करू
न दाखवील तर कांहीं उपयोग.

राम मोहनराय यावर त्याच्या पित्याची
गैरमर्जी होऊन कुटुंबास राहण्यास सू-
ख नाहीं. असें त्यास वाटल्या वरून, त्या
णें देशाटण करण्याचा निश्चय केला.
या पर्यटणा मध्यें हिंदुस्तानाच्या निरनि
राळ्या भागांत कोणतीं निरनिराळीं धर्म
मतें आहेत त्यांचें लोकांवर किती वजन प
डतें आणि त्यां पासून त्यांच्या मनावर आ
णि वर्तणुकीवर कसकसे परिणाम घडून
येतात हें जाणून घेण्या कडेसच त्याणें वि
शेष लक्ष दिलें या वेळेस त्याचें वय १६ व
र्षांचें होतें. हिंदु म्हणजे शरीरानें अशक्त
आणि त्यांस धर्माच्या बहु अडचणी या
मुळें पर्यटन करण्यास फारसे प्रवृत्त ना
हीं केलें, तरी यात्रेच्या निमित्तें शें २०० को
शांचें मात्र करितो. राम मोहन रायाचा हे
तु लोकांच्या स्थितीचें ज्ञान व्हावें हा होता
हिंदुस्तानच्या कित्येक प्रांतांत जाऊन आ
ल्यावर, तो तिबेटांत गेला. तेथील लोकां
ची माला नामक देवाची पूजा करण्याची
रीती पाहून त्यांस लोकरच कंटाळा आ
ला आणि त्या लोकां समक्ष त्याणें त्या दे
वाची निंदा केल्या वरून त्यांस फार क्रो
ध आला. तो दुसऱ्याही कित्येक देशांत गे
ला नंतर त्याचें वय सुमारें २० वर्षांचें झा
लें तेव्हां त्याच्या मातोश्रीच्या मध्यस्ती व
रून, त्याच्या बापाच्या मनांत पूर्वी प्रमा-
णें त्यावर प्रीती करावी असें झालें आणि
त्याणें त्यास घरीं बोलाविलें.

पुण्याचे छावणींत असा हुकूम झाला आहे
कीं हर कोणी ही व्यापारानें छावणींत अंबे वि
कूं नयेत याचें कारण बहुत करून मरीमरीच
असेल असें दिसतें.

ही पुरवणी ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापिली.

कलकत्ता शहर.

कलकत्ता शहर हें सर्व हिंदुस्थानाची राजधानी म्हणण्यास योग्य आहे; गवरनरजनरल यांच्या गादीचें मुख्य स्थान हेंच होय. हें शहर हुगळी म्हणून जो गंगानदीचा फांटा आहे त्याच्या पूर्व तीरावर बंगालच्या आखातापासून उत्तरेकडे १०० मैलांवर आहे. याचे उ० अं० २२° ३४′ आणि पू० रे० ८८° २५′ आहेत.

इ० स० १६९८ यांत इंग्लिश लोकांनीं आपली वखार हुगळी शहरांतून आणून एथें घातली. तरी सुमारें १५० वर्षांमागें कलकत्ता म्हटला म्हणजे अगदीं भिकार गांव शेतकऱ्यांच्या वस्तीचा होता. इ० स० १७५६ यांत सुराज उद्दौला यानें इंग्लिश लोकांपासून कलकत्त्याचें ठाणें घेतलें होतें, परंतु त्याच्या पुढल्या वर्षी म्हणजे इ० स० १७५७ यांत क्लैव साहेब यानें त्या नवाबाच्या हातून फिरून हस्तगत करून घेतलें. तेव्हांपासून हें शहर वाढत व सुधारत चाललें आहे. तरी या शहराची जागा चांगली नाहीं, हवा वाईट आहे, आसपास बोहींकडे चिखलवट व पाणथळ जमीन आहे आणि सुंदरबन म्हणून भागीरथीच्या चिमट्यांत आहे तिकडची सर्द हवा इकडे येती ती लोकांस फार दुःखकारक होती.

हें शहर पाहण्यांत मोठें भव्य आहे. राजमंदिराचें शहर असेंही त्यास नांव प्राप्त झालें आहे. शहराची लांबी नदीच्या कांठानें सुमारें ६ मैल आहे आणि रुंदी सुमारें १½ मैल आहे. ती नदी कोठें कोठें एक मैल रुंद झाली आहे, तींतून गलबतें फार चालतात. साहेब लोकांचे बंगले बहुतकरून शहराच्या बाहेर दक्षिणेच्या बाजूस आहेत. आणि ते प्रायः निरनिराळे झाडांत असतात. फोर्ट विल्यम या नांवाचा जो इंग्लिशांचा नामांकित किल्ला तो त्याच शहरांत आहे. हा किल्ला फार मोठा व मजबूत आहे. हा किल्ला बांधावयास इंग्लिश सरकारानें दोन कोट रुपये खर्च केले आहेत. पहिल्यानें जे लोक तेथें वस्ती करून राहिले त्यांनीं मराठ्यांपासून आपलें रक्षण व्हावें म्हणून वस्तीच्या भोंवतीं मोठा रुंद खंदक खणून त्याची माती बाहेर रेवणीसारखी टाकली होती, परंतु गवरनर जनरल वेलस्ली साहेब यांनीं ती माती काढून व तो खंदक भरून त्या ठिकाणीं चांगला प्रशस्त रस्ता करून त्याच्या दोहों बाजूंस घरें केलीं आहेत. त्याच्या आंतली वस्ती तें कलकत्ता शहर.

त्या शहरांत गवरनरजनरल यांचा वाडा आहे. तो त्याच गवरनरसाहेबानें म्हणजे वेलस्ली साहेबानें इ० स० १८०४ या वर्षी बांधला, तो फारच मोठा, भव्य आणि सुशोभित आहे. हा वाडा बांधण्यास खर्च १३००००० रुपये लागले. या शिवाय देवळें, इस्पितळें, शाळा, पाठशाळा इत्यादि मोठ्या व चांगल्या इमारती पुष्कळ आहेत. मार्किस आफ् हेस्टिंगस हे गवरनर जनरल होते. त्यांनीं कलकत्ता शहर सुरेख करण्याकरितां मनस्वी पैसा खर्च केला. शहराच्या बाहेर एक मोठा सरकारी बाग आहे. तींत हरएक देशाच्या व हरएक तऱ्हेच्या वनस्पती लावल्या आहेत. नवीं गलबतें तयार करण्याकरितां उत्कृष्ट गोदी बांधल्या आहेत. तरी तेथील गलबतें मुंबईस जीं होतात त्यांहून कमी असतात.

कलकत्त्याच्या आसपास गंगानदी व तिच्या शाखा वाहात आहेत. या सोईनें जलमार्गानें देशांतले देशांत जो उदीम त्याची घडामोड एथें फार होते. बाहेरचे देश आणि बंगाला यांचा जो उदीम तो प्रायः याच बंदरांत होतो. फार मोठा उदीम म्हटला तर युरोपियन लोकांच्या हातीं

आहे. तरी पार्शी, हिंदु, पोर्तुगीज, इराणी, मोंगल ग्रीक आणि आर्मिनी हे लोकही मोठे मोठाले व्यापार करून युरोपियन् व्यापाऱ्यांची बरोबरी करतात.

इसवी सन् १८२७—२८ या वर्षांत बाहेरच्या देशांशीं कलकत्ते बंदरी जो व्यापार झाला त्यांत माल आला किती व गेला किती यांची अजमास काढला तो खाली लिहिला आहे.

देशांचीं नांवें.	आलेल्या मालाची किंमत रुप०	गेलेल्या मालाची किंमत रु०
ब्रिटन.	२०५९४८३०	२७११२२२०
फ्रान्स.	११८८६६१	११८०२०
स्वीडन.	३९९३०	१०६७३०
दक्षिणअमेरिका.	४५५४६५०	२०१९०
उत्तरअमेरिका.	७२९४५०	११२७१७०
कोरोमंडलचाकिनारा.	१२६९० ९०	११५४३९०
सिंहलद्वीप (सिलोन)	८७८७०	६४४४०
मालदीव (मालाद्वीप) लखदीव (लखद्वीप)	१३३५९०	४७३२५
मुंबई आणि मलबारकिनारा.	१७१५३९०	२७७१२३०
आरबस्तानचें गल्फ आणि इराणचें गल्फ.	१२३४७५०	१५७२८७०
सिंगापूर.	२९२६९००	३१७५८१७
पिनांग व मलाका.	९९३७९०	६५२३३०
चीन देश.	३७३४०४०	२०५४३७८४
[illegible]	६९६४०	३८७१५१
जावा आणि सुमात्रा.	[illegible]	१४८७१५०
पेगू.	४६२६९००	१४१६९७०
मारीसबेट.	४६७१५०	१५४९०५०
बुर्बो	[illegible]	५५६७००
केपऑफगुडहोप आणि सेंटहेलीना.	६५०२०	२३०८७
एकंदर बेरीज.	४०६११९२०	६९०४६३४०

कलकत्ते शहरांतील लोकांची संख्या सुमारें ४१३१८२ आहे. त्याचा तपशील येणेप्रमाणे आहे. युरोपियन ३१३८, हिंदुब्रिटन ४७१५, अमेरिकन ९०९, चिनी ३६२, एशिया खंडांतील निरनिराळे देशचे लोक १३२४२, हिंदुलोक २७४३३५, आणि मुसलमान ११५१६, याशिवाय नित्य नित्य बाहेरून येणारे व बाहेर जाणारे पुष्कळ लोक आहेत.

या शहरांतील घरांची संख्या ६७६६९ आहे. त्यांपैकीं एक मजली घरें ६५४२८, तीन मजली घरें ७२१, चार मजली घरें १०, आणि ५ मजली १, शिवाय झोंपड्या ४९४४५ आहेत.

कलकत्त्यांत एक बिशप म्हणजे इंग्लंडांत जो सरकारी धर्ममार्ग आहे त्या मार्गाचा उपदेशक आहे, त्याचा अधिकार त्या मार्गानें जेजे लोक वर्ततात त्या सर्वांवर चालतो. त्याशिवाय रोमन क्याथोलिक धर्माचा ही एक बिशप असतो.

वर लोकसंख्या सांगितली तींत हिंदुब्रिटन म्हणून जे लोक आहेत ते युरोपियन लोक आणि या देशांतील स्त्रिया यांच्या संततीचे आहेत. हे लोक इतर ठिकाणांपेक्षां येथें फार आहेत. त्यांस इंग्लिश भाषा आणि देशभाषा त्या दोन्ही येतात. दुसरे जे तद्देशीय लोक उदीम व्यापार करून संपन्न झाले आहेत, व ज्यांनीं गांव जमीनी मिळवल्या आहेत, त्यांस बाबू हें प्रतिष्ठा नाम असतें. असे गृहस्थ या कलकत्ता शहरांत पुष्कळ राहातात. साहेब लोकांप्रमाणें त्यांचे बंगले असतात, व त्यांतील सामान ही साहेब लोकांप्रमाणेंच असतें. हे गृहस्थ विलायती गाड्या व मोठमोठे घोडे बाळगून ऐषआराम करतात. हे लोक आपसांत इंग्लिश भाषा बोलतात, आणि इंग्लिश सरकारच्या बऱ्या बारीक कामजी

काळजी वाळगून त्याचा विचार करीत असतात. बहुतेक इंग्लशविद्यांची त्यांस माहिती असती. तारीख कलकत्ते शहरामध्यें जे पाद्रपेशाचे तद्देशीय लोक आहेत ते साहेब लोकांशी मिळून जातात. ...... मनोदय.

रजपुताना — या देशाचे पूर्वेस दिल्लीचा प्रांत आहे, पश्चिमेस मुंबई खात्याचा भाग आहे, दक्षिणेस माळवा व गुजराथ, उत्तरेस सतलज नदी व भावलखान याचा मुलुख आहे. येणेप्रमाणें रजपुतानाच्या सरहद्दी आहेत. हिंदुस्थानांत बंगाल खात्याचे शिपायी लोकांनी सरकाराशीं बदलून दंगा केला त्या दिवसांत रजपुतानाची स्थिति कोणते प्रकारची होती ये विषयी खाली लिहितो.

या मुलखांत राज्यें फार प्राचीन काळचीं आहेत, त्यापैकीं कांहीं हिंदू राजांचीं व मुसलमान नबाबांचे स्वाधीन आहेत. परंतु त्यांच्या पश्चिम भागांत हिंदुच मुख्यत्वेंकरून राहतात. ते इंग्रज सरकारास कांहीं करभार देऊन मकुरकी राखून आहेत. पूर्वेस भरतपूरचा राजा हा हिंदू आहे व टोंक एथें नबाब आहे. परंतु बहुतकरून सरदार हे खरे हिंदू आहेत. आणि त्यांचीं घराणीं इतकीं प्राचीन काळचीं आहेत कीं, यूरोपखंडांतील राज्य घराण्यांचीं मूळें पाहिलीं तर त्या काळचीं आहेत, असें समजून येईल. या देशांत ठाकूर लोक आहेत ते स्वतंत्र असण्याच्या यत्नांत असतात, व त्यांतील लढणारे लोकांचें मत इंग्रज सरकारचे विरुद्ध आहे.

सन १८५७ सालीं शिपायी लोकांचा दंगा झाला त्यावेळेस गोरे लोकांची फौज फारच कमी होती. व नसिराबाद आणि निमच एथील छावण्यांत बहुतकरून पुरभयेच होते. या देशांत राजरजवाड्यांजवळ इंग्रज सरकारचे तर्फेनें कांटिंजेंट फौज होती परंतु ती कवायतींत हुशार नसून बंगाल खात्याचे बदललेले शिपायी यांस प्रतिकूल नव्हती.

हिंदुस्थानांतील दंग्याचें वर्तमान ता० १९ मे सन १८५७ रोजीं आबूचे पोलिटिकाल एजेंटयांस कळतांच त्याणें सदरहू ठाकूर लोकांस आपआपल्या फौजा रणांत पाठवण्याविशीं लिहून पाठवून डीसाहून सर्व सरकारी फौज नसिराबादेस पाठवण्याविषयीं हुकूम फरमावून अजमीरच्या बचाव करण्याविषयीं तजवीज लावली. नंतर इंग्रज सरकारची फौज थोडी करून नसिराबादेस येऊन तेथून अजमीरावर जाऊन पोंचली. नंतर जोतपूरचा महाराज याणें २००० लोक व ६ तोफा येणेंप्रमाणें अजमीरच्या बचावाकरितां पाठवल्या. त्याप्रमाणेंच जयपूर, अलवार व भरतपूर एथील राजांनीं आपल्या फौजा आग्र्याकडेस बंड मोडण्यास पाठवल्या, त्यांत जयपूरच्या महाराजाचे ५००० लोक होते, हे लोक दिल्लीवर जात असतां त्यांस रावलसीनसींग म्हणजे जयपूरच्या महाराजांचा माजी दिवाण हा दिल्लीहून येतांना भेटला तेव्हां त्या लोकांत हिंदुस्थानी शिपायांनीं फितूर चालविला तेणेंकरून त्यांच्या उमेदी खचल्या, आणि पोलिटिकाल एजेंट आणि सरदार हे जरी खरे होते तथापी कप्तान एडन यांस त्या ५००० लोकांनिशीं जयपुरास जावें लागलें. भरतपुरास फौज बदलली परंतु आलवार एथील फौज बदलली नव्हती. नसिराबादचा ब्रिगेड दिल्लीस जात असतां त्याणें त्या फौजेचा निःपात केला.

उदेपूरच्या राण्यांनेंही लोक मनांतून वरलेले परंतु राण्याने त्यास आवरून धेविले होते.

जयपूरच्या राजाकडून आणखी जरी मदत झाली नाही. तथापी त्याणें अजमीरच्या रक्षणार्थ लष्कित लढाऊ फौज दिली. बिकानेरचा राजा हा आपली फौज घेऊन स्वतः येण्यास तयार होता

भरतपूरच्या दरबारांत नाना प्रकारच्या दंतकथा होत्या, परंतु त्या राजानें न ऐकतां शेवटपर्यंत सरकारचाच पक्ष धरला. टोंक एथील नवाबाची फौज दिल्लीस पळून गेली परंतु तो अद्यापपरयंत सरकारी कडेस असून बातम्या ही पोंचवितो.

झालावर कोटा व बोंडी एथील राजे सरकारावर निष्ठा ठेवून आहेत. व ज्या ज्या ठिकाणीं त्यास बंडवाले आडवले तेथें त्यास धरण्याचें त्याणें कमी केलें नाहीं. सुरतकर.

हसन अल्लीखान या नावाचा मनुष्य इराणच्या बादशाहानें इंग्लंड, फ्रान्स व बेलजिअम या देशाच्या राज दरबारांत आपल्या तर्फेनें नेमला आहे. तो आपल्या बरोबर इराण देशांतील मोठ्या खानदानीचे ५० मुलगे लष्करी विद्या शिकण्यास नेत आहे. त्यांचा खर्च इराणचा बादशाह पुरवणार आहे. व ते पारीस राजधानींत राहातील. या वकिला बरोबर सारितखां म्हणून हकीम आहे. तो स्काटलंडच्या डाक्तरी सांतेत शिकलेला आहे.

पुणें— या आठवड्यांत ३ वेळा पाऊस पडल्या पुळें प्रातःकाळीं कांहींशी थंड हवा असते, परंतु हवेंत चलबिचल पणा असल्या मुळें किरकोळ आजारास जोर येत चालला आहे. असें समजतें परंतु ईश्वर कृपेनें या शहरांत महामारीचा सुळुक नाहीं परंतु पुण्याच्या छावणींतील गोरे लोक मरण पावले, हल्लीं तिकडेसही सदरीळ आजार कमी होत चालला आहे. असें अखबारावरून समजतें. या वर्षांतील महामारीचा आजार कृष्णा नदीच्या किनाऱ्याच्या आसपास विशेष झाल्याचें समजतें.—एथें मि. आर्जेंटसा-यारिटि करतेले यांस एथें कलेकटर आणि माजिस्ट्रेट नेमिलें.—आम्ही असें एकतों की, एथील हल्लींचे रावबहादूर इनामदार यांस त्यांचे इच्छे खेरीज सरकार त्यांची दुसरे कडेस बदली करणार आहे. आतां कदाचित आमच्या ऐकण्याप्रमाणें घडून आल्यास या जाग्यावर इनामदार कोण आहेत हें आतां लिहून फायदा नाहीं. पाहावें बरें आपणास कलेकटर आणि इनामदार असे दोन्ही नवे मिळतील काय?

नामदार गवरनर जनरल यांची स्वारी माथेरानाहून मुंबईस ता० ३ ऱ्या आऊन दाखल झाली आणि साहेब व पत्रे कफ यांचा विचार बरसातीत दापोडीस हवा नादुरुस्त आहे सबब ते नगरास जाण्याच्या हेतूनें पुण्याहून नगरास जावयाचे परंतु तेथें मुकामीं महामारीचा उपद्रव झाल्याचें समजल्यावरून लार्ड साहेब यांणीं थोडके नकर मुंबईहून नगरास जाण्याचें घेतलें आहे.

सरकारी खातरीवरून समजतें कीं, ता० २३ वे रोजीं सर होप ग्रांट साहेब यांणीं नाना आणि बाळाराव यांचे सैन्यावर इंद्रा घाटांत हल्ला करून त्यांच्या २ तोफा घेऊन पुष्कळ लोक ही मारले गेले.

हें पत्र पुणें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश

पुणे—गुरुवार तारीख ९ जून सन १८५९ ई.

ज्ञानप्रकाश.

मुंबईचे लार्ड इल्फिन्स्टन साहेब गवरनर यांची स्वारी तूर्त माथेरानास आली आहे.

काश्मीरच्या सरदारांच्या कुटुंबांत कांहीं घरतंटा लागला होता तो माजी चीफ कमिशनर यांच्या सल्ल्याप्रमाणें दिवाण ज्वालासहाय यांणीं काश्मीरच्या महाराजास समजून सांगून तंटा घरच्या घरीं मिटविला.

सरमान्यजी खेराव बाहदूर दस्तदार व मेहेरबान हरिमन साहेब यांचे असिस्टंट मुंशीन टंडेट यांच्या त्यांच्याऐवजी रावल आल्या.

मुंबईस माज गांवांत एका खोज्या जातीतील गृहस्थाचे घरास आग लागून सुमारें ५०००० पन्नास हजार रुपयांचा नाश ता० ६ जून रोजीं सुमारें झाला. व तसाच कुलाब्यांत तोफखान्याजवळ आग लागून नाश झाला. तेथें बंब नेले होते ते जाऊन पोचल्याचे आंतूनच आग लागून नाश झाला परंतु तो सदरील पेक्षां कमी झाला.

कांहीं लोकांचे असें मत्त दिसतें कीं, युरोप खंडांतील मोगली राज्यें मोगल्या लढायांत गुंतून झालीं आहेत, या संधींत रूस लोक हिंदुस्थान घेण्याचा प्रयत्न करण्याची संधी साधतील.

एशियाखंडांत युरोपीयन् लोकांची लढाई किंवा दंगे झाले म्हणजे हिंदुस्थानची स्थिती फार नाजूक असते व रूस लोक आमच्या हिंदुस्थानच्या राज्याच्या सरहद्दी नजीक फौज आणण्याची तजवीज चालवितात असें संशय आले आहेत. या प्रमाणें हल्लीं अशा प्रकारचें भय हिंदुस्थानांत आहे हें आम्हांस समजण्यास कारण झालें आहे. तेव्हां प्रत्येक जोखमीचीं कामें करणाऱ्या शत्रूनें अकस्मात् हिंदुस्थानावर हल्ला केला तर त्याजबरोबर लढाई करण्यास तयारी नाहीं, म्हणून मुंबई वगैरे बंदरांचे गांवास भय आहे. त्याजची तयारी नीमज होईल परंतु आहे पेक्षां ही जास्ती तजवीज ठेविली पाहिजे. मुंबईचा लढाऊ किल्ला सर्व बाजूंनी मजबूद करून तोफा व शिलेखान्याचें रक्षण याकरितां पूर्वींच बंदोबस्त ठेविला पाहिजे. या कामास विशेषें करून अपरमीत खर्च होईल ही तजवीज करण्यास कांहीं तरी योग्य कारण लागलें व सापडेल किंवा नाहीं ये विषयीं आम्हांस संशय आहे.

रूस लोकांची राज्य सभाही धीट असून ती दुसऱ्याचें राज्य हरण करण्या विषयीं इच्छा धरीत आहे, याजवरून आम्हांस वाटतें कीं, ती हिंदुस्तान घेण्या विषयींचा प्रयत्न करण्यास केव्हां संधी मिळेल हें मनांत विचार करून वागवीत आहे व तिला हिंदुस्ताना विषयीं वाकबगारी बरीच असून ती चतुरही आहे. आतां सदरहू सभेच्या वेडेपणा विषयीं अम्हीं त्या सभेस दोष लावीत नाहीं.

सदरील प्रकारचा मनसूबा रसियान (रूस) लोकांनीं मनांत आणिला असता तर सन १८५७ सालीं हिंदुस्तानांत शिपायी लोकांचा दंगा झाला त्या समयीं तो बेत त्यांणीं सिद्धीस नेला असता.

आतां आमच्या पूर्वेकडील राज्यांतील स्वस्थता मोडून तिला कांहीं प्राप्त होणार नाहीं त्या

नासिकाहून–ता०२८ माहे मे सन १८४९–विंचूर हा गांव श्री०रा०रा० रावसाहेब अण्णासाहेब व दादासाहेब यांचे योगानें बहुत शोभतो येथें पूर्वीं पाण्याचे हाल बहुत होते, परंतु तेथील सदरहू अधिकारी यांणीं खर्च करून गांवा बाहेर एक मैल सुमारें विहीर आहे तेथून नळ बांधून आणून शहरांत ६ हाहोद केले आहेत, त्या योगानें पाण्याची समृद्धी झाली आहे–प्रतिवर्षीं नरसिंहजयंतीचा उत्साह होतो, हरिदास गवई विद्वान ब्राम्हण यांचा सत्कार बहुत चांगले प्रकारे होतो, या उत्साह निमित्य अदमासे खर्च १०००रुपये खर्च होत असेल तेथील सरकारी शाळा उत्तम प्रकारे चालली आहे, वर्चेवर शाळेत तेथील अधिकारी श्री०रा० दादासाहेब विंचूरकर देखरेख देविनात व मुलांस मधून मधून बक्षीस वा देतात यामुळें उत्तेजन येऊन मुलें ही अभ्यास चांगला करितात विद्यार्थ्यांची शाळा असून स्कूलमास्तर यांस पगार बरावर मिळतो इतर ठिकाणा प्रमाणें स्कूलमास्तर यांस पगाराचा कानांत मंत्र सांगितला नाही हे उभयता अधिकारी यांचा परस्परावर प्रीती चांगली आहे, हा एक चिरकाळ संपत्ती राहण्याचा पाया आहे.

नासीक एथें ता०२७ मे रोजीं ३ वाजाता पूर्वेकडून वारा व ढग येऊन सुमारें २ तास पाऊस पडला आजही गडगडाट होत आहे, कळावें– तारीख मजकूर॥

ज्ञानप्रकाशकर्ते यांस–विनंती विशेष वेळगांव मुक्कामीं दोन ब्राम्हण ज्ञातीतील अट्टल दारुबाज बनून गेलें आहेत, त्यांचीं नावें मी प्रसिद्धींत न आणितां सांघम यांस व त्यांचे मित्रास असें कळवितो कीं, त्यांतील एकांस काकाशी असें म्हणतात, हे ब्राम्हण ज्ञातीतील फितुरी आहेत असें म्हटल्यास शोभले तरी ज्यांस यांचें हे दुष्ट आचारण माहीत आहे, यांणीं त्याज बरोबर अन्नव्यवहार करून ये असी माझी विनंती आहे कारण जसे फितुरी मनुष्याचा लोक तिरस्कार करितात त्याहून ही हे पुष्कळ अंशानें पापी आहेत, सबब मी सांघम बेळगांवकर ब्राम्हण ज्ञातीस सुचता केली आहे. हे विनंती.

पुणें एथून १२ मैलावर रायगड रस्त्यावर त्या महिन्याचे २१वे तारखेस कांहीं भुटे [illegible] ले आल्याची खबर छावणींत येऊन गोच [illegible] वर १ वी काळी पायदळ पलटण व मेंग [illegible] राची एक टोळी यांस तात्काळ तेथें जाण्याचा हुकूम झाल्या वरून ते तेथें गेले आहेत. [illegible] बंडखोरांनीं विशेषसा नाश केला नाहीं, [illegible] उे नेले व एक चौकी जाऊन टाकली व दो [illegible] पोर्तुगीस कुक्क यांस ठार मारिले सदरहू फौजेची टोळी यांचे पारिपत्यास गेल्यावर पुढें काय झालें ते समजलें नाहीं. त्याणीं दोन गोरे लोकांस ही ठार मारल्याची गप्प उठली [illegible] ती पण ती खरी अशी खात्री नाहीं. पुण्या पासून ६ मैलावर एका खेड्यांत वाघ मारला. त्याची लांबी ११ फूट व उंची ४½ फुटी होती असे टेलियाफ पत्रावरून समजण्यांत येत आहे. धू०के०

आम्हास फार विषाद वाईट वाटतो कीं, वाडू नावाचे गुजराथी वर्तमान पत्राचा एडिटर मि० तो रोजी हीरावजी यांस गेले शनवारी रात्रीस सुमारें एक वाजता देवाज्ञा झाली यांस तीन दिवस [illegible]

येत होता आणि मरणा पूर्वी तो आपलें वर्तमानपत्रा करितां लिहित होता इतक्यांत, लिगातां बा...ल्या वरून तो निजावयास गेला पुढें ...का नासा... मरण पावला. याचा लौकिक वर्तमान पत्रांत चांगला होता. ओघास येईल तसें तो लिहिण्यांत कमी करीत नसे यामुळें त्याजवर लोक नाखुष होते परंतु त्यांची मनें मिळवून घेण्याचें ...गान त्या बंधूस चांगलें साधलें होतें त्याजमुळें त्या...ची नाखुष पण्णा फार वेळ राहात नसे. धूम.

भारी बडे लोक आणि — अमानत ब्राम्हण ज्ञा...तील — पुण्यांत दाजीसाहेब रास्ते म्हणोन दक्षिणेंतील सरदाराच्या दुसऱ्या पदातील सरदार होते, त्या...गैरअब्रूची कामे केली असे सरकारच्या नजरेस आल्या वरून त्यांस सरकारानें सरदाराच्या पदातील नांव काढून टाकिलें नंतर कांहीं वर्षांनीं त्याजवर ज्ञाती संबंधाचा आरोप येऊन त्यांस ज्ञातीनें आपल्यांतून अमानत केलें त्यांस एक मुलगा आहे, तो आपल्या ज्ञातींतून अमानत झाल्या बापाजवळ राहून आपणही ज्ञातीचा अपराधी होण्यास खुषी नाहीं म्हणून त्यानें व त्याचे आईनें असें ज्ञातीस विनंती केली कीं, प्रायश्चित्त घेऊन त्याणें आपला निकाल करून घेतला. सरकारानें मेहेरबान होऊन त्यांस आणि त्याचे आईस दाजीसाहेब रास्ते यांचे पेनशनापैकीं दरमाहा १०० रुपये देण्याचा मेहेरबानीनें ठराव केला, आतां हा माजी सरदाराचा मुलगा आणि ... विद्याभ्यास करीत आहे, अशी खात्री ... वरून त्याचे लग्न करण्या करितां पुण्याचे मेहेरबान लिफ्तनन साहेब एजंट याणीं शिफारस केल्याही पेक्षा नामदार सरकारानें असा ठराव केला कीं, पुण्याचे जामदार खान्यांतून त्यास ४१०० रुपये एक लग्न होईल असल्यास देण्याविषयीं हुकूम फरमाविला आहे. व हा पैसा रास्ते यांस सरकारांतून पेनशन पोहचतें त्यांतून हा दरमाहा २०० रुपये कापून घेण्याचा ठराव केला असे आमचे आताच समजण्यांत आले आहे.

विलायतचा डांक ता० ११ मेची निघाली ती एथें ता० १७ जून रोजी येऊन दाखल झाली तींत वर्तमानें आलीं तीं येणें प्रमाणें—

१ इटाली देशांतील लढायीचा निकाल लागला नाहीं.

२ आस्त्रियन लोकांनीं पोनामें नदीच्या कांठीं दृष्टीस पडल्या सारखें करून तेथून निघून गेले, ते आतां उत्तरेस परत जाऊन आपली मजबुदी करीत आहेत.

३ सार्डिनियांत फ्रेंच लोकांची फौज अदमासें ८०००० ऐंशी हजार जमा झाली आहे.

४ फरांशीस व रूस यांमधील ऐक्यता झाल्याची बातमी मागील डांकेंत आली होती, ती हाल्लीं खोटी ठरली आहे.

५ फ्रेंच लोकांचा बादशाहा जिनोवा शहरास जाण्यास निघाला. त्याणें असा जाहिरनामा लावला आहे कीं, लढायी करण्याचा उद्देश इटाली देश स्वतंत्र करण्याचा आहे.

फ्रेंचांचा बादशाहा लढायीस इटाली देशांत गेला त्याची बेगम यूजिनी इणें राज्य कारभार चालवावा, असा ठराव झाला आहे.

६ कोमो व त्याचे आसपासचे जागीं राज्यक्रांति होऊन त्या जाग्यास वेढा पडला आहे.

७ प्रुशियन लोकांनीं आपल्या फौजेंत युद्धाची तयारी केली आहे.

८ ड्यूक आफ् मालेकाफ म्हणजे फ्रेंचांचे फौजेचा सेनापती ज्यास पूर्वीं जनरल पेलीसर असें म्हणत असत, व ज्याणें रशियन लोकांचे लढायींत सिबास्तोप...

नकिल्ल्यापैकीं मलकाफ या नांवाचा मोग बुरुज रशि नपालून हल्ल्यांत घेवून शत्रूस पळवून लाविलें. त्यास इंग्रज लोकांचे राज्यदरबारांत फ्रेंच लोकांकडील वकील नेमले होते. त्याणें फ्रेंच लोकांचे फौजेचे आधिपत्य घेण्याकरितां इंग्लंडाहून कूच केला आहे.

९ अशी बातमी आहे कीं, फ्रेंचांची फौज सद्दाम्च्या विरुद्ध सेबायच्या मुलखांतून नेत आहेत. याजबद्दल इंग्रज सरकारानें त्यांस जाणविलें आहे.

१० आस्त्रियन लोकांनी ११००० फौजेची टोळी अंकोना एथें आणून पाडली आहे.

११ अलि, याचे राजाचे रक्षणें कडील प्रांतांत स्वस्थता नाहींशी झाली आहे.

१२ वियाना म्हणजे आस्त्रियन लोकांची राजधानी एथें उमेदवार लोकांची मोठी भरती चालली आहे.

१३ तुर्कस्थानांतील लोक उठतील अशी दहशत पडली आहे.

१४ इंग्रज सरकारची आरमारी व लष्करी फौज वाढवण्याविषयीं मोठी तयारी चालली आहे व असें म्हणतात कीं, नवीं १५ पल्टणें भरणार आहेत.

१५ विक्टोरिया राणी साहेबांचे वडील पुत्र प्रिन्स आफ् वेल्स हा रूम शहरांतून निघून आला.

सागर एथून मद्रास टैम्स पत्रांत एक पत्र दाखल झालें आहे त्यावरून असें समजतें कीं, रीवा एथें अद्यापपर्यंत दंगा आहे त्याविषयीं कप्तान ओशबोर्न साहेब लिहितात रणमस्तसींग याणें पुनः ४००।५०० मनुष्यें रीव्या नजीक जमवलीं आहेत. व फरसूद अल्ली हा लवकरच त्यांचे टोळींत जाऊन मिळेल, असें वाटतें. नागोडच्या छावणींतून कप्तान साहेब याणीं मदत मागितली. परंतु सदरहू मदत रवे पर्यंत आली नवती.

जबलपुराहून ता० २१ मेचें पत्र कुरिअर्स म्यान पत्रकर्त्यांस आलें आहे त्यावरून समजतें कीं, साहाजपुरच्या जंगलांत तमाम बंडवालेच भरले आहेत. यामुळें जबलपूर प्रांतांत माल येत नाहीं.

मिरत एथें पूर्वी गोरे पल्टणचे कांहीं लोकांनीं हुकूम अमान्य केल्याचें वर्तमान आलें होतें, त्याप्रमाणेंच हल्लीं मद्रास खात्यांतील तिसऱ्या पल्टणीतील गोरे लोक जबलपुरास आहेत त्याणीं ही कंपनीच्या नाव्यांतून राणीच्या ताब्यांत त्यांस दिल्यानंतर त्याणीं नाखुषी दर्शविली आहे.

मतिवर्षी राणीच्या चाकरीविशीं त्यांस भत्ता मिळतो त्याप्रमाणें त्यांस देत असतां त्याणीं नाकबूल केला आणि असें म्हणाले कीं आम्हांस वेतन फीं मिळावी परंतु त्याणीं आपल्या कुदेदारांची बेआदबी केली नाहीं असा एक दिवस विचार करून नंतर आप आपलीं कामें करूं लागले.

कपूरथला एथील राजा थोडे दिवसांमागें इंग्रज लोकांस मदत करण्याकरितां ३०००।४००० सीक बरोबर घेऊन औद सुभ्यांत आला होता, त्याणें पंजाबांत गेल्यानंतर एका मडमे बरोबर मीतिविवाह केला तीस मिस. हाज्य असें म्हणतात. या मडमेस राजानें ५०००० हजारांचें स्त्रीधन दिलें व तीस पुत्र होईल त्यास कांहीं जमीन ही आपले राज्यापैकीं निराळी काढून ठेविली आहे.

आतां सदरील वर्तमानावरून आम्हांस नेपाळचा जंगबहादूर याचें स्मरण झालें, कारण त्यांनीं ही एका मडमीशीं विवाह करून तिचें पाणिग्रहण करीत आहेत. असें ऐकण्यांत आलें होतें त्याप्रमाणेंच हें सदरील वर्तमान दुसरें आलें आहे.

हें पत्र पुणें सा० छा० कृष्णं० रा० यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

वर्ष ११ पत्र २९ — शहर पुणें

पुणें—सोमवार तारिख १३ माहे जून सन १८५९ ईसवी

पत्राचीकिंमतरुपये.

९॥ अगाऊदिल्यास. १० दरसाल

वसूल.

त्रिंबकगोविंद अवलकारकून तालुके बारामती.	१०
अज्जम नारोविठ्ठल ओवरसीयर मुन्धीरपूर जिल्हा खानदेश.	१९॥
श्री० आगंदीबाईसाहेब दाभाडे सेनापती.	१०
अज्जम चिंतामणराव हरी देशमूख जूंनर.	१०
अज्जम गोविंदराव हरी मुनसफ.	१०
राव बहादूर शंभूमहू लक्षुमीप्रसाद उत्तरभागचे रे० रू कमिशनरचे दसरदार.	१०
अज्जम वेंकटराव मंहादेव मामलेदार विजापूर.	१०
अज्जम रामचंद्र लक्ष्मण कारकून पेशकुरकुंभ.	२
अज्जम राघवेंद्रराव नृसिंह मामलेदार जुंनर.	८
अज्जम [illegible]लक्ष्मण महालकरी पेठ बोरी.	१०

ज्ञानप्रकाश.

पुणें— मेहेरबान जार्ज इनवेरारिटी यांणीं पुणें कलेकूटरीचे कामाचा चार्ज तारिख ८ जून रोजी घेतला. — एथील रावबहादूर दसरदारीच्या कामावर खानदेशांतील दसरदारांची योजना होणार असें समजण्यांत आलें आहे. — खानसाहेब फामजी नसरवानजी इनचार्ज म० मोल्भिस यांणीं कामाचा चार्ज मेहेरबान फ्रारसाहेब यांस ता० ६ मीनहूस रू० पोलीरूवा दिला. — एथील बाजारांत धान्याचा दर मागील आठवड्या पेक्षां सरासरीनें रुपयास एक आण्यानें अमदानी कमी आल्या मुळें चढला आहे. — कडबा व गवत यांच्या भावांत फारच अंतर पडून रुपयास तीन आण्यांचा भाव माहागाईचा झाला आहे. —एथील शनवारपेठेंतील हरीचिंतामण दीक्षित यांचा वाडा कानड्यांचे वाड्यासमोरील १००० शहा हजार रुपयांस गोऱ्यांनी वरील इमला विकला, तसाच भर बुधवारांतील वाडा तांबेकर यांचा हाही साडेचार हजारांस विकला.

या शहरांतील मोठाले वाड्यांच्या इमारती माडल्या जाऊन त्या जागीं लाहानशा एकमजली इमारती होतात, अशा दरवर्षास निदान १० तरी घरें या अवस्थेंत येतात. ज्या शहरांत जुन्या इमारती मजबूद असतांना पाडल्या जातात त्या शहरास मोडकळीस आलेले शहरापैकीं गणलें पाहिजे. या प्रमाणें गद्रे यांच्या वास्तुरूप ... आली होती, परंतु काळ आला नवता म्हणून तो बाहेरचे गृहस्थास इच्छा होऊन किबे यांणीं विकत घेतला या मुळें तो सशक्त झाला. तेव्हां अर्वाचीन त्याचा रंगही पालटून पाहाणारांस ररवरीत दिसण्या सारखा झाला.

विलायतचीं डांक ता० १८ पावेतोंची पुण्यास ता० १० जून रोजीं येऊन दाखल झाली तींतील मुख्य वर्तमानें. —

अस्त्रियन लोक सार्डिनियांत जाजती चालून करितां परत गेले.

फ्रेंचांचा बादशाहा याणें आपल्या सैन्याचें आधिपत्य स्वत: घेतलें.

आस्त्रियाचा बादशाहाही रणांतील सैन्याचें मुख्यत्व आपण घेणार आहे.

तडीयाचे राज्यांत सैन्याची भरती चालली आ

फ्रेंच लोकांच्या आरमारावरील सैन्यानें वेनीस एथें हल्ला करून आस्ट्रियन लोकांचीं जाहाजें बुडकावलीं आहेत.

फ्रान्सचे राजास वीस कोटि रुपयांची जरूरी होती, परंतु लोकांची लढायी विषयीं उत्सुकता इतकी वाढली आहे कीं, ९२२०००००० त्यांणीं कोरीं हून ज्यास्ति दिले.

लार्ड एलफिन्स्टन यांस ग्रेटब्रिटन एथील व्यारन आणि लार्ड क्यानिंग यांस अर्ल आणि सरजान लारेन्स यांस आरडर आफ दी बाथ अश्यास दरील पदव्या मिळाल्या.

राणी सरकारानें आपले प्रजेस असें कळवलें आहे कीं, त्यांणीं दोन्हीही पक्षांस अनुकूल न होतां फक्त लक्ष देऊन पाहावें या बद्दल जाहिरनामा प्रसिद्ध आहे.

रूस सरकारची फोज टरकीच्या टोंकावर पुष्कळ जमा होत आहे.

आस्त्रियन लोकांतें सैन्यापैकीं शिपायांनी मार्टेनिग्राचे मुलखांत जाऊन अविचाराचीं कामें केलीं. आस्त्रियन लोकांचीं आपल्या मुलखांतून सार्डिनियन लोकांचीं जाहाजें फिरूं नयेत असा हुकूम केला आहे.

टरकीचा बादशाहा आपल्यावर परचक्र येऊं नये म्हणून सैन्याची भरती करीत आहे.

बंडवाले नेपाळांत शिरल्यापासून आग्र्याचे आसपासचीं गांवीं बंडवाले नाहींत. ता० २९ मे रोजीं शापुरी, आग्रा याचे दरम्यान ५०० पासून २००० पावेतों बंडवाले जमून त्यांणीं दीरापुरी आणि दुसरे गांवीं लुटालूट चालविली होती परंतु फैजाबादेहून लोकयेत आहेत असें ऐकून त्यांची दाणादाण झाली. बं० ग्या०

ठाण्याहून ता० ८ जून.— आपण ठाणे जिल्ह्यांत मुनसफांच्या तीन जागा खाली झाल्यां लिहिलें त्या जाग्यांवर नेमणुकी मेहेरबान जज्ज साहेब यांणीं केल्याचें समजतें त्या येणें प्रमाणें —

विनिवाले यांस .... कल्याणास.

आरदेसर पेस्तनजी .... पेण.

रा० रा० माणकोबा .... वसई.

आतां तीन नवीन मुनसफ नेमिले आहेत. मुकुंदराव भास्करजी यांस उरणास, अमृत श्रीपत नाकपूरकर यांस ठाण्यास, आणि नारायण जगन्नाथ भिडे यांस मुरबाड. या प्रमाणें मुनसफांच्या नेमणुका झाल्याचें समजलें तें आपणास लिहून कळवलें आहे.

सर होपग्रांट साहेब पंचपारा एथें बाळाराव हे निबिड जंगलांत शिरले आहेत. ते कोणीकडेस हालचाल करितात याची देखरेख करण्याकरितां आहे त्याणें दोन हेरे शत्रू कोणत्या ठिकाणीं आहेत याचा शोध करण्यास पाठवले ते परत आले त्यांपैकीं एकाचें नाक आणि दुसऱ्याचा अंगठा हात कापून टाकिलेले हेर परत आले.— बेगमबहूणें आपलें लष्कर कमी करून ती अगदी एकीकडेस आपल्या आठ वर्षांचे मुलास घेऊन आहे. ही बेगम विचार राहिला असतां अकलवान् आहे. नानासाहेब पश्चिमेकडेस गेले आहेत. आतां आपणास आश्चर्य वाटूं नये, जर हा रोहिलखंडांत शिरला तर आपणांस तात्या प्रमाणें दगा भोगावी लागेल.

आमच्या समजण्यांत आलें आहे कीं, रत्नागिरी जिल्ह्यांतील रेविन्यू सरवेचें काम कांहीं कारणामुळें बंद ठेवलें होतें, तें आतां पुनः चालू करण्याविषयीं सरकारचा विचार चालला आहे. असें म्हणतात.

करवीर— मेहेरबान मि. राबर्टसन पोलिटिक्याल सुपिरिंटेंडेंट साहेब बाहादूर हे गेल्या मंगळवारीं श्रीमन्महाराज छत्रपती साहेब यांच्या मुलाकती करितां गेले होते. त्या वक्तीं वाड्यांत कचेरी होवून आमच्या गेल्या अंकांत त्यांजविषयीं जो मजकूर लिहिला होता तो त्यांस वाचून श्रुत केला. व आम्हीं लिहिल्याप्रमाणें ते आपल्या नवीन कामावर जाण्याकरितां गेल्या गुरुवारीं संध्याकाळीं एथून निघून गेले.—गेल्या नोवेंबर महिन्यांत एथील एस्ताब्लिशमेंटामध्यें फेरफार झाला त्यापैकीं, कित्येक जाग्यांवर अक्टिंग नेमणुका झाल्या असून हल्लीं मेहेरबान पोलटिकाल साहेब गेल्यामुळें सदरहू कामदार आपआपले कायमचे जाग्यांवरून रुजू झाले ते येणें प्रमाणें.— रा. रा. आत्माराम कृष्ण पोलिटिक्याल कमिशनर साहेबांचे शिरस्तेदार हे एथील सदर अमीनीचे जाग्यावर.—अक्टिंग सदर अमीन रा. रा. विनायक रघुनाथ फाळे हे कागल एथील कारभाऱ्यांचे जागेवर—मेस्तर पोलटिक्याल साहेबांचे चिटणीस रा. रा. केसो भास्कर गोखले. हे करवीर पेट्याचे मामलतदाराचे जागेवर व या जागेवरील अक्टिंग रा. रा. आबा वाघ हे शिरोळ एथील मुनसफीच्या जागेवर गेले.—एथील चिटणीस कचेरींतील कारकून नारो परशराम यांस कडगांव एथील मुनसफ नेमिलें. पंढरपूर पेट्याचे महाल करी बापूजी वासुदेव यांस एथील दप्तरांतील अव्वल कारकून नेमल्या अन्वयें ते एथें येऊन आपल्या कामावर रुजू झाले.—श्रीमन्महाराज छत्रपती साहेब यांची स्वारी गेल्या गुरुवारी गडावर गेली.— सुमारें दीड महिन्यापासून एथें महामारीचा उपद्रव झाला असून कांहीं दिवसांवर कमी होता परंतु आली फडून पुनः चढला त्यामुळे त्याची शांती होण्या करितां एथें ब्राम्हण अनुष्ठानास बसवले आहेत, व याच कारणास्तव आडूलोकोंची ऐडे जत्रा होणार असें ऐकतों. तथापि कालरोगीं मृग नक्षत्र निघाल्यापासून एथें पर्जन्य वृष्टी होऊन हवा थंड झाली आहे. तेणेंकरून हा उपद्रव थंड होईल असें वाटतें.

व. —

बडोद्याची खबर— ता० ११ जूनची टेलिग्राफ पत्रांत आहे कीं, तेथील गोरेलोक सूर्याचे ताप लागून ते मरण पावले. व कांहीं तोफखान्याकडील नोकरांत महामारी उद्भवली आहे. आतां दुःखकारक हें आहे कीं, जे लोक मरण पावले त्यांच्या बायका आपल्या नवऱ्यांस आणि त्यांची मुलें आपल्या बापास भेटण्याकरितां केपेहून येत आहेत, आतां याहून दुःख कोणतें असावें. जेव्हां त्यांच्या बायका येतील, आणि ही खबर समजतांच त्या रडक्या होतील. बडोदे हे ठिकाण उष्णकाळांत गोरे लोकांस राहावयास वाईट जागा आहे. त्यांस दुसरीकडे एकादी जागा सरकार पुढील वर्षी योजना करील तेथून २० कोसांवर क्यांबेची जागा बडोद्यापेक्षां थंड आहे. हिंदुस्थान मजबूद असावें असें जर असेल तर गोरे लोकांच्या प्रकृतीवर फार नजर दिली पाहिजे. नेटीव अशा सूर्याच्या किरणानें अजारी पडलेल्यांस "लुका अजार हुवा" असें म्हणतात हें मीं ऐकिलें आहे. यांतून दाहांत एकोण बरा होतो व दुसरा आजार नारूचा आहे. त्याला डाक्तराचा इलाज खुंटतो. याविषयीं कांहीं तरी तजवीज व्हावी. कारण माझ्या जिवाची काळजी मला पडली आहे. असा मजकूर लिहिला आहे.

हल्लीं सरकारी नोकर लोकांच्या पगारांत कमी

हल्लीं सरकारचे नोकर लोकांच्या पगारांत कम ज्याजती फेरफार होणार आहे म्हणून गवर्नरजनरल याचा [illegible] आहे. त्या वरून कलकत्त्यास मेरसनदी लोकांनी या कामांत अर्ज वगैरे कागदपत्र लार्ड स्यान्लेसाहेबांस कळवण्याकरितां एक कमीटी नेमून विचार चालविले आहेत. त्या कमेटीनें अर्ज तयार केला आहे. त्यांतील कलमें येणें प्रमाणें.

१ बरोबर २५ वर्षे सरकारची नोकरी झाल्या वर त्या पा[illegible] चाकराने सरटिफिकिटावांचून पेनशन घ्यावें, आणि पेनशन देणें तें चाकराचें अखेर महिन्यापासून मागल्या तीन वर्षांची पगाराची दरमाहा सरासरी पाहून दरमाहा पडेल त्याच्या निमें पेनशन दरमहा चालू करावें.

२ ज्यास सरकारची नोकरी करण्यास सामर्थ्य राहिलें नाहीं असें डाक्तराचें सरटिफिकिट पैदा केल्यास त्याच्या सरकारचाकरीचीं पुरीं २२ वर्षे भरलीं असतील तर त्याच्या पगाराचे निमें त्यास पेनशन द्यावें

३ ज्याची सरकार नोकरी बराबर १५ वर्षे झाली असेल त्याला शारीर अथवा मानसिक विकृतीचे डाक्तराचें सर्टिफिकिट मिळाल्यास त्यास मागील तीन वर्षांचे पगाराची सरासरी काढून त्याचा एक तृतीयांश पेनशन द्यावें व चाकरी सोडण्यास परवानगी मिळावी.

४ ज्याची १० वर्षे सरकार नोकरी झाली असेल त्यास विलायतेस जाण्याची एक वर्षाची व पंधरा वर्षे झाली असल्यास दोन वर्षांची रजा द्यावी. आणि ही रजेचीं वर्षे पेनशन देण्याचे कामीं शुमार करावी.

५ डाक्तराचे सरटिफिकिटावरून तीन वर्षांची रजा कोणास द्यावी. परंतु त्यास दोन वर्षे पगार निमें आणि एक वर्ष एक तृतीयांश द्यावा. आणि हीं वर्षे पेनशनाचे वर्षांत धरूं नयेत.

६ दरसाल हक्काची रजा व जरुरीचे कारणाची रजा त्या रजा हल्लीं आहेत तशाच कायम असाव्या.

७ आणखी आमचा अंसा अभिप्राय आहे कीं, पेनशन देण्याचा विचार करते वेळीं त्या नोकराच्या नोकरीतीं वर्षे २१ वर्षांच्या पूर्वीचीं असल्यास धरूं नयेत. याचें उघड कारण हें आहे कीं, १८ वर्षे उमरीचा मुलगा सरकार नोकरीस लागतो त्यास सदरील अभिप्रायावरून पाहातां ४१ वे वर्षी पेनशन त्यास मिळेल. आणि असें झाल्यानें पेनशन परच फार माजून जाईल.

लार्ड स्यान्ले साहेबांनीं हिंदुस्तान सरकारास दोन बाबदींत विचारिलें आहे. लष्करी कामगार नसून ज्यांणीं चांगले प्रकारें नोकरी केली आहे व पैकीं ज्यांस बक्षिसें मिळालीं, व पैकीं ज्यांस बक्षिसे मिळण्याविषीं अभिप्राय दिले आहेत. त्या सर्वांचा एक पत्र तयार करून पाठवावा आणि हिंदुस्तानच्या कित्येक प्रांतांतून दस्तक पेन त्या वांचून कोणी आले गेले असतां त्यास पकडून कैदेंत ठेवावें असा सरकारचे गावांगांवचे अमलदार यांस अधिकार दिला आहे, व या अशा रीतीची वहिवाट ठेवल्यापासून कांहीं अन्याय घडतो. जर तसें नाहीं तर या कायद्याविषीं विचार करून कळवावें. या विचारण्यापासून हरएक कायदा कानून हिंदुस्तानांत विलायत सरकाराबरोबर विचार केल्यावांचून करूं नये असें दिसतें.

अमदाबाद—एथील खासगी पत्रावरून कळतें कीं, तेथें महर्गता फार आहे. व थोडे दिवसांत तेथें खाने फकमारी होणार आहे. अ[illegible]

सरकारी बातमी.

मेजर जनरल डबल्यू आर. मानफिल्ड के. सी. बी. यांजकडून — कलकत्ता येथील मिलिटरी सेक्रेटरी मेजर जनरल यांस —

लष्करचें गोट सिमला तारीख १३ माहे सन् १८५९.

नेपाळच्या सरहद्दींत अयोध्येच्या उत्तरेस गोरकपुरांत बंडवाले शिरल्या पासून आज तागाईत ज्या ज्या गोष्टी घडून आल्या त्या त्यांस संगीतवार लिहून नामदार गवरनर जनराल यांस समजण्या करितां आपणाकडे पाठविण्यास मला कमांडर इनचीफ साहेबांनीं हुकूम केल्यावरून मीं पत्रें पाठविल्या आहेत.

नामदार गवरनर साहेबांस माहीतच असेल कीं, आमचे लोकांस ब्रिटीश अंमल नसेल तेथें जाण्या करितां निश्चून हुकूम झाला. बंडवाले नेपाळचे सरहद्दींत आपलें मुख्य अग्रगण्य [illegible]क्षां जमले होते, त्यांणीं सिटका घाटाचे पलीकडेस डेरा दिला होता. आणि ब्रिगेडियर हार्सफर्ड राप्ती नदीचे किनाऱ्यास म्हणजे आपले हद्दींत तळ देऊन होता. नंतर सर एच. ग्रांट याणें तुलसीपूरा नजीक बंडखोरांस हांकून लाविलें. नंतर बंडवाले सदर्हू नदीच्या दुसऱ्या किनाऱ्यास येऊन पोचले पहिले. खेडींत यांचा जमाव अखिवार होता. गेल्या जानूआरी महिन्यांत जंगबाहद्दूर याच्या ब्रिटिश लोकांनीं नेपाळांत येऊन बंडवाल्यावर हल्ला करून त्यांचा मोड करावा अशी इच्छा प्रदर्शित करून कमांडर इनचीफ साहेब बाहदूरांनीं ब्रिगेडियर हार्सफोर्ड साहेब यांस तेथें जाण्या करितां हुकूम केला— त्या प्रमाणें ब्रिगेडियर हार्सफर्ड साहेब तेथें गेले. त्या कालीं बंडवाले सिटीका घाटाचे पलीकडच्या बाजूस होते फेब्रुआरी, महिन्याचे १०वे तारखेस ब्रिगेडियर हार्सफोर्ड साहेबांनीं आपल्या लोकांस असा हुकूम केला. त्या वेळीं बंडवाल्यांचा मोड होऊन त्यांच्या पासून १३ तोफा काढून घेतल्या आणि त्यांस टेकडीच्या पलीकडेस हांकून लाविलें. ब्रिगेडियर हार्सफर्ड साहेब दुसरें खेडींत न जातां नेपाळांत लोकांच्या गांई वगैरे आहेत त्यांस उपद्रव देऊं नये या प्रमाणें त्या लोकांत जाऊन हे लोक बंडवाल्यांचें पारिपत्य करण्या करितां मात्र येथें आले आहेत. असा हुकूम केला त्या प्रमाणें साहेब यांणीं वर्तणूक केली मग बंडवाल्यांचा मोड झाल्यावर १५ दिवसांनीं ब्रिगेडियर हार्सफोर्ड साहेब परत येण्या करितां निघाले त्या कालीं तेथील लोकांस फार वाईट वाटलें— बेगम, नाना, बाळा साहेब, वेणी माधव, जानसिंग, महंमद हुसेन आणि दुसरे अनेक बंडखोर सरदार यांस ब्रिगेडियर साहेब एथें आल्यानें फारच भीति उत्पन्न झाली— आपणांस वाटलें होतें त्या पेक्षां फारच जास्ती होती सर्व मिळून एकंदर १०००० ऊठाऊ लोक यां खेरीज बेगम आदिकरून सर्व बंडखोर सरदारांचे चाकर होते त्यांस जंगबाहद्दूर यांणीं दुसरे खेडींतून पलीकडेस जाऊं दिलें. ही पक्की कमांडर इनचीफ यांस पूर्वींच माहीत होती जंगबाहदूरानें सदर्हू बंडवाल्यांस अंडक पर्यंत जाऊं द्यावें तसेंच गाली पर्यंत १ हजार लोक जाऊं द्यावे असा बेत केला इतक्यांत जंगबाहदूर याणें अशी इच्छा दर्शविली कीं, सदर्हू फौजेनें अयोध्येच्या पूर्वेस जावें म्हणजे गरज लागल्यास लोकांस मदत मिळेल असा बेत करणें निःसंशय जरूर आहे परंतु हे काम फारच कठीण आहे येणें करून बंडवाल्यांचीं हत्यारें ही कठीण आहेत असें

कमांडर साहेबांनी जाणले होते, तें बंडवाले गं
डक नदीच्या तीरावर आल्यावर, त्यांनीं तें
कूं लागले असतां त्यांस प्रतिबंध करण्या क
रितां आपले ब्रिटीश लोक तयार असतील
तर बहुत जे संपतीयुक्त शहर आहेतें त्यांच्या
हातीं लागेल यांज करितां सरकारानें त्वरा करू
न सिंगोलीच्या उत्तरेस गंडक नदीच्या पलीक
डेस राम नगर येथें पाठविली २४ वे पायदळ
पलटणीचा कर्नल केली यांस त्या फौजेचा
इनूचीफ केला होता आणि त्यांस असें सांगू
न ठेविलें होतें कीं, बंडवाल्यांनीं हल्यारें घेण्या
चीं जंगबाहदूर यांची पक्की मसलत सफाई होत आहे
त्याचे हेतू प्रमाणें वर्तावें वदीर हल मध्यें बंड अ
र्धोअर्धी उतरूं देऊन ये १९ वी काळी पायदळ
पलटण दिनापूर येथें राखली होती कारण
परत त्यांणीं विरहूतयेथें जावें या वेळेस गोरख
पूरच्या उत्तरे कडील सर्व ठाण्यांत बंदोबस्त चां
गला ठेविला होता गोरानदीच्या पलीकडचे बा
जूस ही चांगला ठेविला होता. पोडासबाद ए
थील फौजेची टोळी कमांडर इनूचीफ साहेब
यांच्या हुकमा वरून ब्रिगेडियर हार्सफर्ड सा
हेब यांस मदत करण्या करितां गेली होती बं
डवाले नेपाळच्या राज्यांत शिरले अशी ख
बर कमांडर इनूचीफ साहेबांस समजतांच ते
त्यांचे पारिपत्य करण्या करितां गेले.— शेवटीं
त्याच महिन्यांत ते गंडक नदीवर आले या प्र
माणें जंगबाहदूर यांची इछा तडीस जाणे फा
र मुष्कील पडेल.— बंडवाल्यांची हत्यारें त्यां
चे स्वेछेनें अगर जरबेनें लोकांचे मदतीनें घे
णें फारच मुष्कील कारण गुर्खे लोक बंडवाल्यां
चे मिलाफी होते असें सरकारास वाटत होतें
इतक्यांत जंगबाहदूर याणें असें लिहिलें कीं, ब्रे
गम व नाना साहेब यांच्या हाताखालील शिपाई
व सरदार लोक मला आटपत नाहींत यांस करितां
तुमची मदत पाहिजे असें कमांडर इनूचीफ सा
हेब यांस समजतांच सरकारचा हुकूम येण्याच्या
पूर्वींच कर्नल केली यांस त्या ठिकाणीं जाण्या विष
यीं हुकूम केला. कर्नल साहेब मोठया त्वरेनें तेथें जा
ऊन पोचले. त्याणें त्यांचा पराजय करून त्यां पा
सून ७ तोफा घेतल्या आणि त्यांस पश्चिमे कडे हाक
लून लाविलें. या लढायीचा परिणाम असा झाला कीं, महं
मद हुसेन व तुलसीपुरची राणी ब्रिटीशांस शरण
आली आणि बंडवाले शिपायी अर्थातच शरण
आले पुढें एप्रील महिन्याच्या १ल्या तारखेस कमां
डर इनूचीफ साहेब यांस या प्रमाणें खबर समज
ली कीं, बेगम जवळ फक्त १५० लोक मात्र आहेत
व तीबूट पालचे जवळ आहे.— कर्नल केली जात
असतां त्यांस गुर्खा लोकांची फौज मुळींच मदत
करीनाश असें झालें याचें कारण गुर्खे लोकांचे म
नांत असें भरून गेलें कीं, नेपाळांत घरेंदारें लुटलीं
नासलीं तीं आमचेच ब्रिटीश लोकांनीं केलीं. आणि
वास्तवीक पाहिलें असतां सदई प्रकारची हलें ने
पाळांत बंडखोरांनीं केलीं, तें कसेंही असो परंतु क-
र्नल केली साहेब याणें या वेळेस नेपाळांत चांग
ल्या रितीनें बंदोबस्त ठेविला होता, व त्यांणीं जय
ही मिळविला या प्रमाणें बंडवाल्यांस पहाडाच्या
पश्चिमेस हाकून लाविले आहेत, व त्यांच्याजवळ
सामुग्री नाहीं या करितां ते उपाशी मरत आहेत.
त्यां पासून आतां आम्हांस उपद्रव होणें हें मुळींच
नाहीं, अशा अवस्थेंत आतां बंडवाले पडलेले आ
हेत आतां बंडाचा शेवटचा पराजय होऊन बंडा
चाही नाश लवकरच होईल व तिकडील बंडाचा
अगदींच मोडलें. धू. के.

पुणें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापिली.

ज्ञानप्रकाशकर्तेयांस यांस विनंती विशेष—

महाराज योरांचे कर्तृत्वांत न्यूनता आढळली असतां कोणीही सूचनावें. परंतु ज्यांत नड्डा लागेल असल्या हाकाहाकी अंत परयंत पोंकूं जाणें मुष्कल, तरी (त्रयली परमेश्वर) इलाजास यकूं नये सबब सध्या लाहानसेंच कलम धरतों. तर ज्यास मोठाले कुंडे लागले आहेत ते लक्ष पुरवतील अशी पुष्कळास आशा उद्भवली आहे.

बेवारस (निपुत्रिक) मनुष्य मरण्यास गुडतो इतक्यांत सरकाराशीं गांठ घालतीच आणि तो मरतांच जिनगी आरोपलीच. हेंठीकच "बरें जे दरिद्री किंवा पेंचांत पडलेली अशांचीं लहान लेंकरें असलीं तर त्यांचे रक्षणासाठीं काय बंदोबस्त असेल बरें? हां हां समजलों बरें, खर्चाचें कलम म्हणून कां कूं. याचा मासला दाखवितों.

पोषण करणार (आईबाप) मध्यंत झालेल्या दरिद्र्यांचे बालकांस जवळील आसांचा किंवा जिनगीचा बिलकूल आधार नसल्यामुळें तीं मुलें भीक मागत दीनवत् फिरतांना आढळतात किंवा नाहीं? आणि कर्जदार कुळें अथवा गुन्हेगार कैदेंत पडले व आत्या मृत्युपंथास गेल्या अशांचे अर्भकांस भाणविक सफरें आहेत, कीं नाहींत? या बद्दल गोष्टर पुरावे दृष्टीस पडतील".

अरेरे! या लेकरांस बाल्यदशा, कमकुवत, दरिद्री, वशांत कोणी अरे कां म्हणणारा नाहीं, सबब विद्यादिक कर्तव्य कर्मास मुकून अन्नऔषधाशिवाय हीं दुःखें भोगितात, व इतस्ततः भटकत फिरल्याने त्या पोरांचा जन्म पशुवत् होतो. त्यांची कळकळ करणें अवश्य परंतु तशांच्या फिर्याद अर्ज्या नसल्यावर दाद कशी तरी लागेल. हेच रंगीत असल्यास भला निःस्पृही धर्मनीत म्हणतील काय?

हरहर या गोष्टी बद्दल ज्यास्ती खर्च नाहीं. व अशा प्रकरणीं कायद्याचा अटकाव नसेल तर यांचा किंवा सुज्ञांनीं का बरें करू नये. सदरहूचा बंदोबस्त होणें देशसुधारणुकेस जरूर तो झाल्यानें अनाथांचा बचाव होऊन केवढा आशिर्वाद मिळेल? मी तर स्वच्छ स्वच्छ म्हणतों कीं, खर्चणारानें वेंचल्यास फोकवल्याचें पोट दुखत नसेल ना."

ता० ५ १८५९ ईसवी. सत्यवक्ता.

आस्त्रियाचे बादशाहा बरोबर युद्ध करण्याविशींचा ठराव होऊन फराशिसांचे बादशानें आपल्या प्रजांस कळविण्याकरितां लाविलेला जाहिरनामा.

ता० ३ माहे मे सन् १८५९ रोजी तिसरा प्रहरीं फराशिसांचे सरकारचें लेजिसलेटिव आणि फराशिसांचे राजांची सेनटे सभा यांपुढें नेपोलियन बादशाहानें लिहिलेला वाचिला. व त्या जाहिरनाम्याच्या नकला पारीस नामें राजधानींत लाविल्या व सरकारी वर्तमानपत्राची पुरवणी काढली. तो जाहिरनामा येणें प्रमाणें. —

फराशिस लोक हो! आपले दोस्त सार्डिनिया सरकार यांच्या राज्यांत आस्त्रियाचें सरकार फौज घालवीत आहे. तेव्हां त्या सरकारानें आपल्याशीं लढाई करण्याचा निश्चय केला असें स्पष्ट होतें. यावरून पाहातां आस्त्रियाचें सरकार तहनामे झाले आहेत त्यांच्या व न्यायाच्या विरुद्ध चालून आपले देशाचे हद्दीवर ही येऊं पाहात आहे. युरोप खंडांतील सर्व बलाढ्य राज्यें यांणीं ही मसलतीची गोष्ट आस्त्रिया सरकार करीत आहे त्यांची खात्री झालेली आहे. पौंडमंड संस्थानांतील दाव्यांचा घाटनं घालावा अशी गोष्ट कबूल केली आहे. आणि

तें संस्थान अशी इच्छा करितें कीं हा युद्धाचा हेत घडून येण्यानें कारण तरी काय आहे. आस्त्रियाचे सरकारानें या युद्धाच्या गोष्टि निकराबर आणल्या आहेत, तेव्हां अवश्य गोष्टी या दिसतात कीं, आस्त्रियाचे सरकारानें आल्पस नामें पर्वताचे पलिकडल्या बाजूस हटून आपल्या हद्दींत राहावें, किंवा इटाली देश त्या सरकारापासून पृथक् राहून स्वतंत्र राहावा. कारण इटाली देशभर स्वतंत्रता आहे. आणि आतांच्या घोरापासून तिच्या स्वतंत्रपणास धोंका येण्याचा संभव आहे.

आजपावेतों मीं आपले संकोचित स्वभावानें वागण्याचा माझा मी नियम धारण करून राहिलों. आतां माझे चापल्य धारण करण्याचें कांम झालें आहे. सर्व फराशिसांनी हत्यारबंद होऊन निग्रहानें सर्व युरोप खंडांतील लोकांस म्हणावें कीं, मला विजय संपन्नतेची गरज नाहीं. पण माझें सामर्थ्य आणि राज्य करण्याची धार्ति यांचें रक्षण करण्याविशीं पक्का निश्चय केला आहे. मी तहाप्रमाणें वागण्यास तयार असतो. पण तहाच्याविरुद्ध जें कोणीं सरकार वर्तेल त्याचें मला आगळीक सहन व्हावयाचें नाहीं. मी सर्व राज्यांस आणि मांडलिक राजांचे हक्कांस व त्यांचे योग्यतेनुरूप सन्मान राखतों, परंतु मी मोठ्यानें सांगतों कीं, ज्या लोकांचा राजकीय संबंध आपल्या सरकाराशीं आहे. आणि त्याजवर परकीय राजाचा जुलूम होत असल्यास तो नाहींसा करण्याविशीं मी मनापासून सिद्ध आहें."

फराशिसांच्या सर्व रयतेनें सरकारची असमर्थता पाहून उघडपणें मत्सर केलेला आहे, आणि या रयतेनें या करितां मला पूर्णपणें अधिकार दिला आहे कीं, कांहीं एक लोक या गोष्टीविशीं ताळ्यावरच येत नाहींत. आणि ते शत्रू सहाय्य करण्याविशीं सिद्ध पाहिजे तेव्हां आहेत. तेव्हां अशा प्रकारची निर्बलता मीं काढून टाकावीच. असें जरी आहे तरी फराशीसांचे लोकांनीं सुधारणा करण्याचें कांम सोडिलें नाहीं. जी कोणी या फराशिस सरकारचे वास्तविक दोस्त सरकारें असून भूतदयेनें सुधारणा करणारीं आहेत. त्या वेळीं फराशिसांचें सरकार आपली तलवार करजते ती जुलूम करण्याच्या हेतूनें परजीत नाहीं. तर स्वातंत्र्य रक्षणार्थ परजतें. असें समजावें. तरहाल्लींची लढाई करण्याचा हेतू इतकाच कीं, इटली देशाचें स्वातंत्र्य आहे असें केल्यानें आपल्या देशाच्या हद्दीवरील लोक शांतिनें राहातील व ते आपल्या स्वातंत्र्यानें वागतील.

आपण इटली देशांत बेबनाव करण्याविशीं आणि पोप जो धर्मपिता आणि ज्यास आपण पुनरपी त्याच्या गादीवर बसाविलें आहे. त्यांची सत्ता हरण करण्याविशीं प्रवेश करीत नाहीं. त्याचे देशावर परकीय राजाचा जोर होऊं पाहात आहे तो आपण काढून टाकलाच पाहिजे. व तेथें बंदोबस्त सारखा करत, यथान्याय व व्यवस्था पाहिजे.

आतां विद्वानीला आपण एथवर मजल करणार आहोंत कीं, ज्या ठिकाणीं पुष्कळ वेळा जय मिळालेले आहेत, आणि तेथें आपल्या वडिलांचीं स्मरणें होण्याकरितां थडगीं वगैरे जिथें कायम आहेत:

आतां मी फौजेचें आधिपत्य घेऊन निघतों. मी आपली सार्वभौमा राणी व माझा मुलगा या उभयतांस फ्रान्सांत ठेवून जातों आहें. सार्वभौम बादशहाच्या जिवाचा सखा इशार बंधू तिच्या साहाय्यार्थ समागमें ठेवला आहे. तो व मी आपलें सोपविलेलें कांम चांगल्या प्रकारें बजावतील.

फ्रान्सांत त्या देशाचे हद्दीवर बंदोबस्त ठेवण्या

करितां व देशांत गडबड न होऊं देण्या करितां जी फौज राहील तिणें आपलें ईश्वर रक्षावें मी सर्वस्वी त्या फौजेवर भरवंसा ठेवला आहे. या देशांतील (फ्रान्स देशांतील) जे रखवालीचें लष्कर आहे त्याच्या स्वदेशाभिमानावर व सर्व रयतेवर की जी रक्षण अथवा प्रीतीनें व उदारपणें त्यांस सहाय्य करीते याविशीं निश्चयमला अनुभव आहे त्या सर्वावर मी भरवंसा ठेवला आहे.

तरमग धैर्य धरा आणि एकी ठेवा! नाहींतर सर्व दुनियेचा आपला देश पुनः पीच्छे हरला असा बोल आपल्यास लागेल. ईश्वर आपल्या यत्नास आशिर्वाद देईल; कारण की, ईश्वराच्या दृष्टी हें यथा कार्य आहे. व या कामांस न्यायाचा, दयेचा, स्वदेशप्रीतीचा आणि स्वतंत्रतेच्यारनके आधार आहेत.

ता० १ मे १८५९ } नेपोलियन,
ट्यूल्लरीस राजवाडा }

हा जाहिरनामा लागल्यावर फरासीसांची फौज तयार होऊन कूच दरकूच मजला करण्या करितां निघाली. त्याबरोबर नेपोलियन बादशाहा निघाला. तेव्हां बादशाहाची बायको व पुत्र हीं पोंचविण्यासाठीं गेली. सर्व रस्ते त्यावेळीं मनुष्यांनीं गच्च फुलून गेले. खिडक्यांतून बघण्याच्या जाग्यांतून स्त्रिया फौज जात आहे ती पाहात बसल्या. सर्व लोकांच्या मुखांतून जयजयकाराचे ध्वनी होऊं लागले. असें रस्त्यांतून होऊन सर्व फौज आगगाडींत बसली.

नेमणुका—मि. डबल्यू. हाकलाक यांस कोल्हापुराम पोलिटिकाल ऐ. नेमिलें.—

मि. लाफुजन पुण्याचे जडज आणि सेशन जडज व दक्षणेंतील सरदारांवरील एजेंट यांस मि. फ्रीअर साहेब यांचे जाग्यावर ता० १ जूनपासून मुकरर नेमलें.—

मेजर लेडर हे डकार्टर्स कोल्हापूर पायदळीवरील आणि ता० १६ वे राजी के. केरलबेल अडजुटंट सदरहू पलटणीवरील यांस कामाचा चार्ज दिला.—

मि. ओली बेळगांवचे आक्टिंग फर्स्ट असिस्टेंट कलेकटर आणि माजिस्ट्रेट यांस तपासणी खेरीज सार्वभाजिस्ट्रेटच्या कामाचा अकत्यार मिळाला.—

मि. कागलन यांस धारवाडचे सेकंड असिस्टंट कलेकटर नेमिले परंतु त्यांणीं अहंमदनगर एथील सेकंड असिस्टंट कलेकटर व माजिस्ट्रेटचें काम चालवावें.—

मि. ओबन्स यांस पुण्याचे सेकंड असिस्टंट कलेकटर आणि माजिस्ट्रेट नेमिलें.—

मि. बेस यांस बेळगांवास थर्ड असिस्टंट कलेकटर नेमलें.—

मि. गीबी ऋपरम्यूमररी थर्ड अ० खानदेश यांस ता० २ मीनहू पासून दोन महिन्यांची रजा मिळाली—

मि. जे. ई. ओलीफांट यांस कुलाबा एथें सब कलेकटर आणि ज्वाईंट माजिस्ट्रेट नेमिलें.—

मि. लिन्डसे यांस रत्नागिरीस फर्स्ट असिस्टंट कलेकटर नेमिलें.—

मि. व्हाईट यांस खेडयास फर्स्ट असिस्टंट कलेकटर व माजिस्ट्रेट नेमिलें.

किरकोळ—पारिस एथें एका विद्वानानें यंत्र तयार केलें आहे त्यांत गायन अगर संभाषण याचा अवाज ते वायू, असें फोटोग्राफीनें नकाशा निघते त्याप्रमाणें त्या यंत्राच्या योगानें भाषणाचा नकाशा उठतो.

संथाल परगण्यांतील जमीनीचा आकार

डिप्युटी कमिशनर यांणीं असा ठराविला आहे कीं, तेथें करणें सर्व खुबी आहेत असें हरकारू पत्रांत लिहिलें आहे.

सन १८५७ साली रामपूरच्या नवाबानें आपल्या राज्यांत राहाणारांचा चांगला बंदोबस्त ठेवला म्हणून तेथील गोरे लोक त्या नवाबास मानपत्र देणार आहेत. हा सरकारचा कुशार इमानी दोस्त आहे. ह्याणें बंडाचे समयीं सरकारास मदत रोहिलखंडांतून केली. — लाहोर क्रानिकलांत एक पत्र पेशावराहून आलेलें आहे त्यांत असें आहे कीं, मिस्तर स्वर साहेबांनीं बंड चालत्यांची व त्र मित्र एथून लखनौपावेतों सन १८५७ साली कशी लागली होती त्याची आकृती फोटोग्रफीच्या यंत्रानें त्याणें काढलेली आहे. ती त्याणें सदरहू फोटोग्राफीच्या मंडळीस दाखविली आहे. — पंजाब प्रांतांत मागील वर्षांत ८२४ लोक जनावरांच्या उपद्रवानें मेले व उपद्रव पावल्यांची संख्या लागली आहे. — धारणा एथील मि॰ उलियम टेलर कमिशनर याणें सरकारची नोकरी सोडून देऊन त्याणें नाकर्त्यांच्या अर्ज्या करून देण्याचें नसेंच कज्जा नकर्त्यांस सल्ला देण्याचें अशीं कामें करीत आहे.— धारणा एथें या वर्षीं १८००० अफूच्या पेट्यांची भरती होईल असा अंदमास अफूच्या शेतांवरून इंग्लिशम्यान याणें केला आहे. — बंडाचे वेळीं ... च्या जामदारखान्यांत जी शिलक होती तिचा बचाव असा युक्तीनें केला कीं, त्या सदर रुपै ... निमे रकम रेलवे कंपनीच्या गार्डांत ठेवून निमें ताज कोर्ट एथें ठेविली होती, परंतु एकदांच गर्दी झाली तेव्हां तारकोटींतील पैसा रसिदेशिवाय रोख २७ लक्ष रुपये ठेविले. परंतु त्या जलदीच्या मुळें सदरहू कोटींत ब्यांक नोटी एक कोटी रुपयांच्या होत्या त्या कारावयाच्या राहिल्या त्या उलीयम साहेबांनीं नशीं गर्दीत जाऊन आपला जीव बचाऊन त्या नोटी रेशमी कापडांत गुंडाळून ठेवल्या होत्या त्या शोधा मोची होत असतांही आगस्था.

पंजाबांतील आणि गुरखे लोकांच्या पलटणी अयोध्या सूभ्यांत सरकारच्या नोकरीस आहेत त्यांविषयीं कम्यांडरइनचीफ साहेब यांणीं असा हुकूम केला आहे कीं, सदरील पलटणींनीं आपआपल्या जागीं परत जावें. आतां असें करण्याचें कारण बंगेल्याजिटच्या दृष्टीनें असें आहे कीं, आतां बंडवाल्यांची फारशी दजा त्या प्रांतांत नसेल यामुळें अशी तजवीज केली असावी. परंतु नेपाळच्या सरहद्दीवरून बंदोबस्त राहावा म्हणून त्याजकडे सपोलिसांत भरती केलेल्या लोकांच्या पलटणी बसआहेत हें जाणून त्यांस त्या हद्दीवर नेमिलें आहे. हल्लीं अयोध्या प्रांतांतील बंडवाले चोहींकडे पांगले गेले आहेत असें दिसत आहे.

आम्हीं गेल्या अंकांत लिहिल्याप्रमाणें मि॰ हावलाक कुलाब्याचे सब कलेक्टर यांस कोल्हापुरास मि॰ रावर्टसन यांच्या जाग्यावर पोलिटिकाल सुपरिन्टेंडेंट नेमल्याचें सरकारी ग्याझिटांत प्रसिद्ध झालें आहे.

रेलवेच्या कंपनीनें आगगाडीच्या वेळांत फेरफार अशा कारितां केला आहे कीं, खंडाळ्याच्या घांटांत पाऊस लागल्यामुळें उतार करूं यांस गाडीचा वेग साधत नाहीं सबब पुण्याहून नऊ वाजून पन्नास मिनिटांनीं दिवसास रवाना होईल असा ठराव केला आहे.

हें पत्र पुणें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे यांणीं छापून प्रसिद्ध केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारिख १६ माहे जून सन १८५९ ई.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—सर ल्यूक रीज साहेब यांची स्वारी महाबळेश्वराहून एथें येऊन दाखल झाली.— कालीकडील परीक्षेचा जाहिरनामा ता० २० जुलईपासून पुण्याचे कलेक्टर साहेब यांचे कचेरींत कमेटीपुढें परीक्षा घेतली जाईल. म्हणून लागला आहे—आज कोल्हापूरचे राणीसाहेब यांच्या चोरी बद्दलचा खटला मेहेरबान डिप्युटी माजिस्त्रेट साहेबां कडे सुरू होणार आहे.

आम्हांस भरवशाचे आधारावरून कळलें आहे कीं चीन व इंग्लंडरेकडे एक मोठा बखेडा झाला आहे त्याचें कारण असें झालें कीं, रूस लोकांचा वकील चीनेस असतो त्याणें चीनचे बादशाहाचे पालखीस जितके घोडे असतात तितकेच लोक त्याणें ही आपले पालखीस लाविले या मुळें जिकडे तिकडे बखेडा झाला, आणि शेवटीं रूस लोकांच्या वकिलास तें शहर सोडून देणें भाग पडलें दुसरें आम्हीं असें ऐकतों कीं, आपल्या सरकारची आज्ञा ता० १९ मे रोजीं उत्तरेकडेस बहुधा तो दंगा मोडण्या करितां रवाना होणार होती. विलायत सरकारचा वकील हा डांक रवाना झाल्यावर तोही चीनचे राज्यांत शांगाईस तावडतोब जाण्याचे तयारींत होता.

दुसरी खबर आली आहे कीं, विलायतेहून चीन सरकारकडेस वकील रवाना होणार आहे त्याजबरोबर पुष्कळ सैन्यही सरकार पोंचवणार आहे.

राजानें आपले पालखीस जितके घोडे लावावे तितके दुसऱ्यानें लावूं नयेत यांवरून आम्हांस स्मरण झालें आहे. आमचे नामदार गवरनर साहेबांनींच फक्त आपल्या रथास ४ घोडे लावावे इतरानें लावूं नयेत. अशी चाल आहे असें सांगतात. यावरून कधीं कधीं खडकीचा द्वारा भाईचा रथ असें त्यास म्हणतात त्यास आठांहून ही जास्त लावलेले आम्हीं पाहिलें आहे, ही येथील लोकांची समजूत आहे असें दिसतें.

आमचे समजण्यांत आलें आहे कीं, मेहेरबान बेरिंगटन साहेब पोलीस कमीशनर यांणीं रेलवे कंपनीच्या गाडींतून तिसरे प्रतीच्यांत लोक फार दाटीचे भरतात या मुळें थोडे दिवसांवर एकजण खेंडाळ्याहून तिसऱ्या क्लासांत बसून आला तो पुण्याचे स्टेशनांत त्याचा मुडदा काढिला. सबब या कंपनीनें सदरहू गाडींत ५० हून ज्यास्त लोक बसूं नयेत म्हणून सरकारास शिफारस लिहिली आहे. हें ऐकून आम्हांस संतोष झाला आतां आमचें सरकार सदरहू रेलवे कंपनीस सत्वर बंदोबस्त करण्याविषयीं हुकूम फरमावील.

हिंदुस्थानांतील बंगाल, मद्रास आणि मुंबई या तिन्हीं खात्यांतील लष्करी खात्यांत लष्करी कामाकडे काय खर्च झाला या विषयीं चौकशी करण्या करितां तिन्हीं खात्यां कडील एक एक साहेब तिन्हीं गवरनरांनीं नेमून सदरहू चौकशीची कमेटी मुंबईस भरणार आहे. अ० ब०

मुकाम लष्कर नजीक ग्वालेर मि० ... शु० ५ राजवार—

१ पाटोनचा ला मानसिंग राजा याणें तात्या टोप्यास विश्वास घातूनें इंग्रज सरकारचे हवालीं केलें तो एथे मुहारचे छावणींत दोनतीन दिवसांपूर्वीं दाखल झाला. राजे मजकूर हा जनरल नेपीयर साहेब यांचे बंगल्याजवळ तंबूंत उतरला आहे. याजबरोबर पांचसा हा स्वार व दोनचार शिपाई खासगीचे असून बाराचौदा इंग्रज सरकाराकडील स्वार वगैरे चस्ता करितां असतात. अशी वार्ता आहे. असें म्हणतात कीं या विश्वासघातकीपणाबद्दल दरमहा १००० रुपये पेनशन इंग्रज सरकारांतून मिळतें किंवा मिळणार व याणें केलेले पराक्रमाबद्दल शिंदे इलाख्यांतून पांचपंचवीस हजारांची जाहागीर देवविण्याचा विचार होत आहे, असें ऐकण्यांत येतें. हें खरें असेल तर हल्लीपासून घराचर त्याच्या पटण्याचे गोष्टी साररखी ही गोष्ट दिसती. कारण इंग्रज लोकांच्या या देशांत कोणी फायदा केला असतां त्याचे उपकार फेडण्याकरितां आतचे आलीजाबहादूर यांस तजवीज करण्याचें भाग पडतें असें आढळतें.

२ तात्या टोपे यांचे कुटुंबांतीं माणसें बहुत दिवस प्रतिबंदांत होतीं त्यांची मुक्तता होऊन चरितार्थ चालण्याकरितां दरमाहा पेनशन शिंदे सरकारांतून देवविणार म्हणून लोकवार्ता आहे.

३ फरुखाबादचा नवाब काल राजीं मुरारचे छावणींत दाखल झाला, त्याबरोबर एक साहेब व १००।१२५ पर्यंत बंदुकांचे पल्टणी लोक आहेत. नवाब यांचे पायांत बेडी असून छकडे गाडींतून आहे. व तसेंच पुढेंही जातील. असें वाटतें. असें म्हणतात कीं. या नवाबास देण्याची शिक्षा ठरली होती ती रद्द होऊन समुद्रपार करण्याची अखेर शिक्षा ठरली ती अमलांत आणण्याविषयीं नवाबास मुंबईस नेते आहेत.

४ वागी लोकांचे एक टोळीनें जालवणावर दरोडा घालून काहीं मालाचें नुकसान केलें म्हणून वर्तमान आलें आहे. त्या तानात आलीकडील महालांत दवल तसींग ठकूर याणीं अद्यापी धामधूम मारली आहे.

५ एथून आग्र्याचे रस्त्यावर बाराचौदा कोसांवर महाराजपूर म्हणून एक गांव शिंदे सरकारचे इलाख्यांत आहे तो दोनतीन दिवसांपूर्वीं आसपासचे गुजर लोकांनीं पळून राखरांगोळी केली. पंचपंचवीस लोकांचे जिवांचा नाश झाला.

६ एथील हवा ऊष्ण होत चालली आहे. श्रीमान लोक ऊष्ण शमनार्थ वाळ्यांच्या वगैरे तट्यांचा उपयोग होईल तितका करीत आहेत. परंतु परसा हालविल्याशिवाय चालत नाहीं. परवांचे सायंकाळीं घटकारात्रीचे वेळेस एकाएकीं आंधारी येऊन सर्व शहरची धाण झाला. रस्त्यांत इतका अंधार ... पर्यंत पडला होता कीं, कईक घोडेवाल्यांनीं गाड्यांवर घोडीं घातलीं, व मनुष्यें बैलांवर जाऊन पडलीं.

ज्ञानप्रकाशकर्ते महाराज असा चमत्कार तुमच्या पुण्यांत तुम्ही अगर पेशवाईंतील म्हातारे लोकांनीं कधीं तरी पाहिला होता काय?

७ जसें कोणतेही व्यापारांत दलाल लोक दलाली मिळवितात तसे प्रकार या शिंदेशाईंत दक्षणा, संभावना आदिकरून धर्मकृत्यांत बहुधा आढळतो. एथील दरबारांत महान दक्षणेस किंवा अनुष्ठानास बसल्यानें ब्राम्हण लावितात. दादासाहेब, आपासाहेब, काकासाहेब, नानासाहेब, तात्यासाहेब आदिकरून दक्षणा वाटणारे लोकांकडील ब्राम्हणांची मात्र दाद लागती. गरीब लोकांची वाट कोणीच करीत नाहीं. जे अनुष्ठानास पात्र व दक्षणेस योग्य असा कर्मनिष्ठ ब्राम्हणास महिन्यांतून दान पैसेही मिळत नाहींत. व

[illegible] ब्राम्हण कसाही असो देवा पुढचा देव किंवा [illegible] स्वामीचे शिडेचा असो अशाची रदबदल कर[illegible] ही रद लावण्याम जसे गंगेचें कांहीं सुत्रकार्य करण्यास कारण म्हणून ब्राम्हण असमान नसोएसें ही [illegible] दोन ब्राम्हण आहेत, त्यांजकडून शेष होतो. जन्त्र [illegible] आपल्याचे पागेत नवेनवे भह ग्रही राहूकेत [illegible] करून खगोलावरील त्यांबरोबर पडका [illegible] दकर द्ण्या सारखे आहेत. त्यांतील एक ग्रहाचा [illegible] फक्त ब्राम्हणावर मोग अंमल किफायतीचा [illegible]

दुष्टदेश.

आम्हास पुण्यांतील एका गृहस्थानें मेहेरबानीक[illegible] कृष्णशास्त्री वेजापूरकर यांणीं शांतिप्रकर[illegible]विषयीं पत्रें पाठविलीं आहेत, त्याची प्रत आम्हांस [illegible] आहे. त्यांचे आम्ही आभारी आहोंत, आतां [illegible] पुण्यांतील ४२ हीं व गृहस्थ हें योग्य दिस[illegible] विचार करतील. त्या पत्रांतील मजकूर येणप्र[illegible]मार्णें. —

"विनंती विशेष वेदशास्त्र संपन्न राजमान्यराज[illegible] धोंडशास्त्री बावा डेंगवेकर, शंकरजोशी व्यवहारे [illegible]शास्त्री देव, कृष्णशास्त्री राजवाडे वगैरे शास्त्रि[illegible] [illegible] व्यतिरिक्त जातींस संस्कृत शिकवणारे आहेत [illegible] शंकरजोशी वगैरे जे ग्रंथ सर्वांस मान्य, पवित्र यात [illegible] स्मृति वगैरे यांचा अर्थ हल्लीं साहेबांस सांगता [illegible] त्याचा पुरावा गरज असल्यास आम्ही ग्रंथरादिव[illegible] करून या मंडळीशीं गंथासत वगैरे करणें आप[illegible] [illegible] इसल त्याप्रमाणे फराल, आम्ही आप[illegible] या [illegible] आचरण करवावलें आहे. कळा[illegible] [illegible] मोहरम सन १२[illegible] ईसवी"

(सही) कृष्णशास्त्री वेजापूरकर पाठशाळेकडील.

[illegible] अयोध्या प्रांतातील किल्ले पाडण्याचे काम [illegible] झालें याबद्दल आम्ही मागें लिहिलें होतें. [illegible] वर्षीचा तसा वंबेग्याजिटपत्रांत ता. ७ मे [illegible] पावेतों आमचे वाचण्यांत आला त्यावरून समजलें कीं, फैजाबाद २, सुलतानपूर १, प्रतापगड ४ या ठिकाणचे किल्ले पाडून फन्न केले आणि पाडा[illegible]वयाचे राहिले आहेत त्यांचा तपशील —

रायबरेली ९.	फैजाबाद ६.
सुलतानपूर १५.	प्रतापगड ३४

असे सहरील किल्ले पाडून टाकावयाचे आहेत.

आऊद सुभ्यांतील जमाबंदीचा आकार ५१४६१८० रुपयांचा आला असें लिहिलें आहे परंतु आम्हांस वाटतें हा आकार एक वर्षाचा बंदाचे दिवसांतील [illegible] सावा.

अयोध्या प्रांतांतील ता. ७ मे परयंत सरका[illegible]रास हत्यारें मिळालीं त्याचा तपशील.

तोफा व बंदुका.

ठिकाण.	तोफा	बंदुका
लखनौ.	४२	१[illegible]८
उनाऊ.	१५	[illegible]०६४
रानबेरिली.	११५	१९[illegible]३
फैजाबाद.	३६	९[illegible]००
सुलतानपूर.	३७	३३३५८
प्रतापगड.	१४	५७३
सीतापूर.	४७	१२१३०
हरदई.	५०	२[illegible]७४२
[illegible]आबाद.	४१	१७२६७
गोंडा.	६१	२४०५
बहराईच.	५१	६४२७
मोहमदी.	२६	५७४६
किरकोळ.	२	२५१८
	७३८	१४०८७४

नलवारी भाले आणि किरकोळ मिळून.

नलवारी ... ५४१४६२

भाले. ... ४०३४८

किरकोळ ... ५९६४६६

वरील लिहिल्या प्रमाणें आउद प्रांतांतील हत्यारांची हकिकत आहे.

कलकत्त्यांतील पोलीस आफीस, मेडिकल कालेज, दवाखाना. आणि देवळांतून धुराचे दिवे लावावे, असा तेथील मंडळीनीं बेत केला आहे.

सरकारची बंडामुळें नुकसानी झाली त्यापे कीं कानपूरच्या लोकांपासून ... लक्ष रुपये खर्च भरून घेणार असें इंग्लिशम्यान म्हणत आहे

आग्र्यास बंडवाल्यांनीं जारउन याच गर मारिलें त्याचे बायकोस सरकारानें फ्रान्स देशांत पेहा घेतल्या खेरीज रवाना करून देण्याचा ठराव दरमहा तिला १०० रुपये पेनशन करून दिले आहे.

इंदुरास बंडवाल्यांनीं सरकारचे खामदार खाना लुटून एकंदर ऐवज १२०८८५९ बारा लक्ष रुपये नेले होते, त्यांत ४७०८२० रुपये परत ... स झाले असें टेलिग्राफ आधारें कळलें, आतां यावरून सरासरीनें पाहतां माल गेलेला मिळाला वजा जातां दरशेंकडा पावणे चौतीस रुपये सरकारची अजी नुकसानी झाली आहे.

टेलिग्राफने समजण्यांत आलें आहे कीं, श्री क्षेत्र काशीच्या आसपास नारायणराव, धोंडोपाल, नानासाहेब आणि, झांशीची राणी यांची कांहीं जिनगी सरकारानें जप्त केली आहे.

सिंध ... सिंध कासीद पत्रावरून आमच्या समजण्यांत असें येत आहे कीं, कराची एथें वाणी लोकांनी ... च प्रतीच्या जिनसांत कनिष्ठ प्रतीचा जिन्नस मिश्र करून उत्तमप्रतीचे जिनसांचे किमतीनें विकले याजबद्दल त्यांस दंड झाले. तुपांत खोबरेल तेल घालावें, दुधांत पाणी घालावें, या प्रमाणेंच साखर, खोबऱ्याचें तेल, पीठ असे फसवण्याचे जिनस आहेत. आम्हांस असें वाटतें कीं, ही ठकवण्याची विद्या आमचे मुंबापुरीं कोणास शिकवली पाहिजे असें नाहीं. त्याजमुळें एथेंच उद्भवले आहे असें म्हटल्यास चिंता नाहीं, अशा लोकांचें पारिपत्यच व्हावें हें योग्य आहे, पण आमचे लोक असा विचार करतात कीं, एवढें कारणास्तव कोण धकाधक करून जातो, असे कित्येक लोक म्हणतात. दुसरें असें आहे कीं, "घी केम आपो छे, हांजी शेटसाहेब आवो, बेसोतन शेर आपूच; बहु भला तु आफा बादनु घी छे" मग शेट म्हणतात मारे घर उ फाकओ, मैसो मोसनु आपसं" हे लोक अर्थातच सदर मारवाड्याच्या नडाक्यांत उघडकीस येण्याचा स धजत नाहींत. सारांश इतकाच आहे कीं, अशामुळें त्या ठकांचें पिकतें

आमचे ऐकण्यांत असें आलें आहे कीं, रेलवेची गाडी आणखी तळेगावाजवळ मागील महिन्यांत गाडी चालवणाराचे दुर्लक्षामुळें पडून कांहीं माणसें मेलीं येविषयीं मेहेरबान मेडसाहेब असिस्टंट मॅजिस्ट्रेट यांणीं चौकशी करून हा अपराध रेलवेच्या गाडीवरील इन्स्पेक्टर याचा आहे, कारण त्यानें गाडी चालवणारास पुढें आडचण असून आली आहे अशी सूचना देण्याचें निशाण दाखवलें असतें तर हा घात झाला नसता, सबब त्यास कैद करून सदरहू मामला फौजदारी कोर्टांत होण्याकरितां त्या इन्स्पेक्टरास पाठविला असें ऐकतों.

पु० ११ पत्र २५ ज्ञानप्रकाश. शहर पुणें

पुणें—सोमवार तारिख २० माहे जून सन १८५९ ई०

पत्राची किंमत रुपये.

१ अगाऊ दिल्यास १० दरसाल

…नंतर … चिंतामण पुनस्कर कोरेगांवकर सन } २०
१८५८ अखेर वसूल - - - - - - - - - }

ग- गंगाराम शिवराम स्कूल मास्तर भिंवडी १८०८ } ७॥
अखेर वसूल. - - - - - - - - - - }

जाहिरात.

वादी— मोरो रघुनाथ हांडे वस्ती पेठ शुक्रवार

प्रतिवादी— मुरलीदास बिन भगवानदास गुजर.
वस्ती पेठ रविवार दुकान बापू रंगारी
याचे घरांत.

या कामांत मी वादी सदरील प्रतिवादी यास या नोटिशीवरून कळवतों कीं, आमचें खत शके १७७५ अश्विन वद्य २ मिति मजकूरचें बापू बिन बाबाजी रंगारी याणें आम्हांस रुपये ८७५ चें छापी कागदावर लिहून दिलेलें तुमचे बाप मयत भगवानदास याजपाशीं दिलें तें तुजपाशीं आहे, तें आम्हीं फौजदार यांजकडे अर्ज करून मागितलें, त्याजबद्दल काम चालून अखेर आम्हांस सनद तारिख २५ मे सन १८५९ ई० नंबर ७८५ ची मिळाली कीं, दिवाणी मार्गे तजवीज करून घ्यावी. त्याजवरून ही नोटीस तुजला पोंचवली आहे तरी आजपासून ८ दिवसांत सदरी लिहिलेलें खत आमचें आम्हांस परत द्यावें, न दिल्यास आम्हीं सदरहू खताबद्दल …करून व्याज फडशांत फिर्याद तुजवर करून खर्चसुद्धां रुपये घेऊं.

(सही) मोरो रघुनाथ हांडे खुद्द

ज्ञानप्रकाश.

नेमणुका— मि. हेनरी हेबर्ट यांणीं स…च्या नामदार गवरनरच्या एजंटीच्या कामाचा चार्ज परत ता. २१ मेस घेतला.—

मि. राबर्टसन् यांणीं कोल्हापूरच्या प्रे. ए. चा चार्ज अशिस्टणास ता. १ जून रोजीं दिला.—

त्यापरन् रेक्सर् १० वे काळे पल्टणीवरील यांस मही कांठ्याचे अशिस्टंट पोलिटिकाल एजंट नेमिलें.—

…ले. ला. यांणीं मही कांठ्याचे अशिस्टंट पो. ए. … काम चालवावें.—

त्यापरन बार ७ वे काळे पायदळ पल्टणीवरील … सावंतवाडीस पोलिटिकाल एजंट नेमलें.—

त्यापरन जेम्स ब्लाक यांस फर्स्ट अशिस्टंट पो. ए. सावंतवाडीस नेमलें.—

त्यापरन् अंडरसन् १८ वे काळे पल्टणीवरील यांस दक्षण महाराष्ट्र प्रांतांतील अ. पो. ए. नेमिलें—

सन् १८५१ चा आक्ट ४ प्रमाणें मि. … गटिंग फर्स्ट अशिस्टंट अमदाबादचे माजिस्त्रेट यांस तपासणी खेरीज पूर्ण अकत्यार त्यांच्या … ल्ह्यांत दिला आहे.—

नामदार गवरनर इन् कौसल यांणीं मेहेरबान हो…ऊन नारायणरावजी पोलीस कमिशनर आणि इन्स्पेक्टर यांचे दप्तरदार यांस … रावबहादूरचा किताब मुकरर दिला आहे.

मि. हेबर्ट फारेनचे जज्ज यांणीं ता. ३१ मे रोजीं आपले कामाचा परत चार्ज घेतला.

मि० कोमरद, अहमद नगरचे अक्टिंग जड्ज यांणी ता० ४ जून रोजीं आपले कामाचा चार्ज परत घेतला. —

क्यापटन ल्यूईस पेली जुडिशियाल डिपुटी माजिस्त्रेट यांस अदालत कामाची सङ्कन्चार्ज नेमले. —

मि० बेकर पैमाषखात्यांतील आसिस्टंट स[illegible] मि० यांस यांची रजा ता० ४ मार्च पावेतों वाढवली आहे. —

क्यापटन उड्स्टर विली यांस कराची आणि शिकारपूर कलेक्टरीचे सेटलमेंट आफिसर नेमले आहेत. —

मि० ड्रेकब उत्तरभागचे अ० इनाम कमिशनर यांची रजा १० दिवसांची वाढवली आहे. —

सरजए० केस० पीगनी अगाटिंग कान्स[illegible] आफ कारेस्पस यांणीं ता० ७ जून रोजीं कामाचा चार्ज घेतला. —

मि० लेसली. कोपलांड यांस पुण्याहून मुंबईस कमीटींत दुसरी परिक्षा देण्यास जाण्याकरितां परवानगी मिळाली आहे. —

मि० जार्ज इनव्हेरारिटि पुण्याचे अक्टिंग कलेक्टर आणि माजिस्त्रेट यांणीं ता० ११ जून रोजीं कामाचा चार्ज घेतला. —

मि० ग्लास असिस्टंट कमिशनर कस्टमचे यांस विलायत सरकारानें ६ महिन्यांची आजारामुळें रजा दिली आहे. —

मि० सरडीस यांस दुसऱ्या प्रतीचे डिपुटी कलेक्टर शिकारपुरास नेमलें. —

आम्हांस इंदूर आणि धर्मपुरी एथील पत्रें पावलीं त्यांचा विचार पुढील अंकीं होईल.

करनाटकांतील २रे इरेगुलर घोडेस्वार पल्टणीवरील ले. कारसाहेब हे १५ महिन्यांची रजा घेऊन विलायतेस जाणार.

पुणें सेशन कोर्टांत एका मुसलमानानें खंडी सडकेच्या रेलीवर एक धोंडा आणून ठे[illegible] हा एके साहेबानें पाहिला, अशी साक्ष दिल्या[illegible] सेशनजड्ज यांणीं असें भाषण केलें कीं, हा लहान नव्हे, वज्याणें साक्ष दिली हा साहेब [illegible]न असून प्रमाणिक आहे, तेव्हां त्याचे साक्षी[illegible] भरवसा आहे असें सेशन जड्ज साहेब यांणीं भाषण करून त्या कैद्यास काळेपाण्याची देण्याचा ठराव केला आहे.

आमचे समजण्यांत आलें आहे कीं, सरकारनें असा ठराव केला आहे कीं, जहागीरदारांचे वकील हे एजेंट यांस यादी देऊन जें कामकाज चालत आहे तें पुढें तसें न चालवितां कामाचा, मजकूर वकीलांनीं एजेंटास तोंडी कळवावा, आणि लेखीं कळवण्याचा असल्यास त्याचे मालकानें आपआपले एजेंटास कळवावा. आतां यांत पहिले प्रतीचे सरदार, शिंदे, होळकर आणि गायकवाड यांचे वकील यांपैकीं हा अशीच वहिवाट सरकारचे मनास वण्याची आली आहे. तिचें कारण आम्हांस [illegible] जलें आहे.

पुणें कलेक्टर खात्यांतील [illegible] गेडमाज[illegible] कांचे बंडाचे वेळीं सरकारचे शिपाई मारले तेमुलांस सरकारांतून पेनशनें मिळालीं आहेत. तीं असुक सालापर्यंत मिळावी अशी त्याची ठरली आहे, त्यांस त्या मुदतीवर दोन वर्षें मिळालीं ही चूक हल्लींचे कलेक्टर साहेब यांचे नजरेस आल्यावरून त्या कामांत खजिनदाराचे [illegible] कसबब त्याजला ५० रुपये दंड करून राव बहादूर टूसरदार यांस दाखला ताऊन दंड झाला.

जबलपूर प्रांतांत मानगरा नामें गांव आहे त्या जवर कांहीं शीं राज्याचें दुष्ट करणारा फंदद्ल गुन्हा झाल्या वरून त्यांची मालमत्ता जप्त करून ती पकडून देणारास कांहीं बक्षिस दिलें.

टे·प्रा.

पाचवे सुर हद्दीवर सर होप ग्रांट साहेब गेले होते ते आपल्या लोकांनिशीं परत लखनौस ता० ४ जून रोजीं येऊन दाखल झाले.

सोहोरी ता० ४ जून—ब्रिगेडियर पार्क साहेब आपले लोकांस यां पावसाळ्यापर्यंत येथें राहणार आहेत. हे लोक एथें बंडवाल्यांतील सरदार जरील महंमदखान यास या संधींत सांपडून न पकडण्या करितां राहिले आहेत. हा बंडवाला सरदार भेलशाच्या जवळील जंगलांत समारें २००० लोकांनिशीं आहे. ब्रिगेडीयर साहेब आपले कांहीं अंमलदारांसह तापानें पडले आहेत, येथें गरमी मनस्वी असल्यामुळें ताप जिकडे तिकडे पसरला आहे. एथें वाघाची शिकार करण्यास मोठी मौज आहे, भूपालांतून खबर आली आहे कीं, तिकडेस दोन जनावरांनी ल राजे लोकांस उपद्रव करीत आहेत, त्यांनी-ल एक राजा व र माणसांस नेलें अशी दहशत आहे. त्यांजवर दोन साहेब लोक यांपैकीं कांहीं गांवकरी व शिकाऱ्याचे बेगमेनें एक हत्ती पाठ-वला, त्या सर्वांस घेऊन डाक्तर बोस गेडसा-हेब यांणीं त्या रानांतील राजांवर हल्ला करून त्या मोठ्या भयंकर जनारांच्या भयंकर आरो-ळ्यांस न भितां गोळीनें त्यास घायाळ केलें या प्रमाणें या साहेबांनी ६ वाघ मारिले म्हणू-न हे मोठे वाघ मारे असें नांव प्रसिद्धीस आलें आहे.

पुण्यास नामदार कम्यांडर इन्चीफ आणि सर ह्यू रोज एथील सैन्यावरील कम्यांडिंग यांच्या हाताखाली येऊन दाखल झाला.

राणी सरकारांतून मुंबई ख्यांतील दिवाणी साहेब लोकांचे क्लास आहेत त्यां पैकीं खालीं लिहिलेले साहेबांस वरील क्लासांत त्यांचीं नांवें दाखल करण्याविषयींचा हुकूम फरमाविल्या प्रमाणें या खालीं लिहिलेले क्लासांत यांचीं नांवें घातलीं आहेत त्याचा तपशील.

तिसऱ्या क्लासांतून दुसऱ्यांत.

मि· ए· सेट· जान्द डिचार्डसन्·—मि· डब्ल्यू· जे· टरकांउ.

४थ्यांतून ३ऱ्यांत.—— मि· ए· आर· ग्रोट·—मि· ए· रजर्स·—मि· रीड·—मि· डेविस·—मि· डौन·—मि· [illegible]न·—मि· जे· एस· इन्विन्कारिह·—मि· गी[illegible]·—मि· हेवलाक·—मि· स्काट—मि· राबर्टसन्

५व्यांतून ४थ्यांत.—— मि· गारडन·—मि· श·—मि· केंबाल·—मि· पिन्ही·—मि· आरथर·—मि· बोसानकेट·—मि· रावनकाफ्ट·—मि· मे·—मि· लाउवीक.

६व्यांतून ५व्यांत —— मि· मोरीयारटी·—मि· गान·—मि· आंउरसन्·—मि· इली अट·—मि· हंटर·—मि· डी· बोसानकेट·—मि· शेफर्ड·—मि· कागलन·—मि· लारपेंट·—मि· क्राफर्ड·—मि· इल्फिन्स्टन·—मि· मेलविल·—मि· कोलसन्·—मि· वारोडेल·—मि· ओवन·—मि· नारम्यान·—मि· राबर्टसन्.

मुंबईच्या ग्रांट मेडिकल कालेजांत डाक्तर मोर हे पुनः प्रिन्सिपाल नेमणार अशी बातमी आहे.

स.तारा—एथील श्रीमन्महाराज छत्रपतीचे राजवाड्यांत सरत्यू रोज आणि मेहेरबान रोज साहेब यांस मेजवानी झाली. त्यांत मेहेरबान रोज साहेब आरिकरून साहेब व मडमा मिळून ३० मेजवान जमले होते. त्या समारंभाचा थाट नबराचा बेच्या होत होत होता तसा झाला होता, या मेजवानीस ७०० रुपये खर्च झाला असावा. समारंभ पाहाण्यास तमासगीर लोक ही वाड्या बाहेर बहुत जमले होते. परंतु फौजदार यांणी बंदोबस्त ठेवल्यामुळें गलबला झाला नाहीं.

इंदोलीचे मुनसफ अज्जम जान साहेब यांजवर कांहीं खटले उपस्थीत होऊन चौकशी चालली आहे. सबब त्यांणीं नौकरी बस झाली म्हणून राजिनामा दिला परंतु अद्यापी तो मंजूर झाल्याचें समजत नाहीं.

रा. रा. बाळासाहेब पराडकर यांस ता० १२ जून रोजीं देवाज्ञा झाली.—सातारा, पंढरपूर, वाई आणि कऱ्हाड या तालुक्यांचे पोलीस खात्यांत खर्चीविषयींचें सरकाराने सांस्तन कबूल करून आलें आहे (आम्हांस वाटतें आतां ते बहुत करून जुलईत अमलांत येईल.)

ता० १३ जून रोजीं महाराजांनी वाड्यांत सरकारी इंग्रेजी मराठी मुलांचा आणि लहान मुलींची अशा शाळांतील विद्यार्थ्यांस बक्षिसें वाटून त्यासमयीं सरत्यू रोज साहेब आदी करून लोक जमले होते. सरत्यू रोज साहेब यांणी इंग्रेजी विद्यार्थ्यांपैकीं मुलांस प्रश्न विचारिले, त्याचीं त्यांणीं उत्तरें दिलीं तीं ऐकून त्यांस आश्चर्य वाटलें. बो.

बडोद्याहून ता० ६ जूनचें पत्र आम्हांस आलें आहे. त्यांतील मजकूर

एथें ता० ४ पासून प्रातःकाळीं पाऊस पडतो परंतु हवा अद्यापी थंड झाली नाहीं. तथापी ईश्वराचे दयेने महा मारीचा आमचे शहरावर अवकृपा आहे. म्हणून तिची स्वारी आली नाहीं. परंतु तिच्या अवकृपेनें आमचा बचाव आहे.

एथील मेहेरबान शेक्सपीयर इंदुरास रसिडेंटचे कामावर नेमले, त्यांचे जाग्यावर मेहेरबान वालेस साहेब नेमणार, अशी बातमी आहे.

ईकडे सनाईकराचे आसपास ओरेसें बंद होऊन त्या लोकांनीं रयतेचा रस्ता मांडला होता. तें हल्लीं मोडलें आहे. त्यांच्यांतील केसर आणि रूपसींग असे दोन जण हे मजकाम जमादार फिरोरया राणी साहेबांचे जाहिरनाम्याप्रमाणें सरकारास शरणांगत आले आहेत. त्यांतील पहिल्याची चौकशी होऊन त्यास जबर गुन्हा नाहीं असें नजरेस येऊन अभय पत्र मिळून मोकळा झाला. परंतु दुसऱ्याविषयींची चौकशी होत आहे त्यांत नाईकराचा कारकून हा त्याचा बचावक रीत आहे, परंतु चौकशींत काय निष्पन्न होईल तें पाहावें.

कोंकण जिल्ह्यांत वकिलीचें काम करण्यास ज्यांस सनदा मिळाल्या त्यांचीं नांवें.—

१ सखाराम महादेव. १ गणेश सदाशीव.
१ त्र्यंबक गणेश. १ सीताराम विठ्ठल.

बांबे टाईम्स वरून समजलें कीं, गायकवाड सरकारचे कांहीं घोडेस्वार बदलेले आहेत व त्यांनीं दोन गांवांत शिरून मोडतोड केली.

रेवा परगण्याच्या आसपास रणमलसींग आणि करसद अशी हे विघडा विघड करीत आहेत.

खालीं लिहिलेला मजकूर धूमकेतु पत्रांतून घेतला असे—

बडोद्याचे महाराज यांणीं दीनशाजी शापूरजी ला[la] यांणीं आपली मर्जी संपादून केली म्हणून त्यांस ता० २९ मे रोजीं सोन्याचें कडें, पोषाक, शाल, मशाल वगैरे बक्षीस देऊन त्यास वतनही करून दिलें आहे. याचा बाप शापूरजी लाला हा कोडवाडच्या आंगणांतील एजेंट होता.

आतां दिनशाजी याणें महाराजांस फोटोग्राफी[illegible] करून दाखविली.

या बाहू रांत करदम नाहींसा व्हावा म्हणून माहाराजांनीं गुरेंसें काढून टाकण्याचा हुकूम केला आहे.

गेले महिन्याचे बंबे ग्याजिट ता० २६ चे थोडकया[ं]त लिहिलेला मजकूर घेतला आहे.

आमच्या नजरेंस त्रावणकोर एथील राजाविषयीं फार नि गैर रूमारपणा झाला आहे. त्याणें जरी बेर-झाला, कारणानें दुसरी अनेक सुधारणुकीचीं कामे चालू केली आहेत तरी त्याज मधील देव भोळेपणाचा व प्रजेवर जुलूम करण्याचा स्वभाव अद्यापी गेला नाहीं, हा सर्व किंमतवार माल मोडून टाकितो, आणि आपल्या प्रजेस गुलामा प्रमाणें वागवितो, हीं सर्व कारणे पाहू गेलें असतां जीती भेद आहे आणखी असें समजतेकीं, शूद्र लोक त्यांस आपण आपल्याहून हलक्या जातीचे असें मानितों ते त्याजहून हलक्या जातीचे लोक यांस पीडा करण्यास फार आहेत, असे मानून त्यांस फार उपद्रव देतात.

थोडक्याच दिवसापूर्वीं त्रिनोर लोकांच्या जातीतील एक बायको रस्त्याने मळकट पोषाख करून चालली आहे, एका घटिकानें येऊन तिजवरील पोषाक काढून टाकिला, अशा प्रकारचा जुलूम कोणते ही सहज करणार नाहीत, तथापी त्रिनोर लोकांनी आपल्या मार्गाने दुसऱ्या कोणास उपद्रव न देता आपल्यावर व आपल्या एकावेर काढल्या येणें क[illegible] ते एक साहानसें बंड उत्पन्न झालें. त्यामध्ये त्यांचे लोकसंख्या कमी असल्या कारणानें त्यांस शाण[illegible] रसोसाची लागली इतुकेच नाहीं, त्यांची सर्व [illegible]कें जाळून टाकिलीं.

असल्या कृत्यापासून बंदोबस्त करण्यास त्रि[नोर] लोकानी सरकारास व दिवाणास अर्ज केला त्याणीं तर मुळीच मनावर घेतली नाहीं. व [illegible]ल शूद्र लोकांस अमलांत ठेवण्या विषयीं [illegible]रा कडून व दिवाणा कडून आपण प्रसन्न हुकूम [illegible] आहे व [illegible] राणीच्या जाहीरनाम्या[illegible] लेला आहे असे सांगून आपले ठिकाणी [illegible]टाग वें शाहूनात आणखी असें सांगतात, राणीची इच्छा हिंदू लोकानी ख्रिस्ती होऊ नये असी आहे या ज करितां पाद्री लोकांची गरज नाहीं. त्यांस हिंदुस्थानांतून हाकून लाविले पाहिजेत.

त्रावणकोर हे स्वतंत्र एक लहानसें संस्थान आहे. तथापी एथें इंग्लीश लोकांचा अमल जितका मध्य हिंदुस्थानांतील संस्थानांत आहे तितकाच या त्रावणकोरच्या संस्थानांत आहे.

एथें इंग्लिश लोकांचा रसीडेंट कुलीन साहेब आज फार काम करीत आहे त्यांस चांगला बंदोबस्त ठेवण्या विषयीं सर्व प्रकारे अकत्यार दिलेला आहे जर त्याणे आपली भारदारी निःपक्षपाताने ठेविली असती तर असली अदाधुंद आजकाळीं तेथें ही कधीही झाली नसती हा विषय किनार्ड साहेब यांच्या मारफत पार्लमेंट सभेत गेला आहे. तथापी लार्ड स्टान्ली त्यांस सरकारी पत्र आल्या खेरीज पार्लमेंट सभेत चालू होणार नाही.

पंढरपुराहून — चोहीकडून पंढरपुरास श्रीमान-री असोन इजला पर्जन्य काळी जेष्ठमासापासून कार्तीक मास पर्यंत पाणी असोन सुमारे २० नावा आहेत त्यांतून लोक उतरून जातात येतात, परंतु आषाढीव कार्तिकी व दर महिन्याची व पंधरा दिवसाच्या वारीस या दिवसांत हजारो लोक एक समयास त्या नावांवरून उतरून येण्या जाण्यास मोठीच हरकत पडून कितीयेक दिवस नावा उतरण्यास न मिळतां अलीकडे पलीकडे लोकांस राहणे पडते; व त्या नदीचे पात्र फार विस्तीर्ण असोन नावा शेकड्या नसल्यामुळे नौका जाण्या येण्यास व पाण्यातून जनावरे मोकळी जाण्या येण्यास फारच श्रम पडतात, ते सर्वांस माहीत असतील हे श्रम दूर होण्यास व राजेश्री कृष्णाप्पा नाईक व केशवअप्पा नाईक गिंडी राहणार शाहूर नजीक बेळगांव याणी सदरहू नदीस पूल बांधण्या करितां पैसा आपले पदरचा व दुसरे लोकाकडून धर्मार्थ मिळवण्याचा उद्योग करीत आहेत, परंतु या कृत्यास सुमारे दोन अडीच लक्ष रुपये लागून दगडी पूल होणार व या क्षेत्रातील श्रीपांडुरंगाची भक्ती यावत काशी रामेश्वर पर्यंत सर्व श्रीमान व गरीब लोकांस आहे, व मोठे मोठे संवस्थानी, जाहागीरदार, यांची या क्षेत्रात अन्नछत्रे धर्मशाळा व वाडे व देवालये वगैरे लक्षावधीत लक्षावधी रुपयाचे खर्च सदोदीत चालत आहेत, त्यास श्रीमान संवस्थानी लोकानी मदत केली पाहिजे, व हा मजकूर त्यांस कळल्यावर अवश्य साह्य होतील यास्तव हा मजकूर सर्वांस प्रसिद्ध होण्याकरितां आपण छापला पाहिजे श्रीमंत माहाराज मातुश्री बायजाबाई साहेब सिंदे अलीजा बाहादर, व श्रीमंत माहाराज राजेश्री सिंदे अलीजा बाहादर, व श्रीमंत माहाराज तुकोजीराव होळकर सरकार, व श्रीमंत माहाराज अप्पासाहेब गाईकवाड सरकार माहाराज, व श्रीमंत माहाराज धारकर पवार सरकार, व श्रीमंत राजीसाहेब शिंदे यांतून कोणास भगवत इच्छेने प्रेरणा केल्यास एकअसामी पूल बांधण्यासारिखे आहेत, परंतु तसे न झाले असतां कांहीं साह्य होणे योग्य आहे, शिवाय कर्नाटक प्रांतातील सातारा, व पुणे इलाक्यातील मोठे मोठे संस्थानी, व मुंबयी व गुजराथ हैदराबाद हिंदुस्तान यातील मोठे मोठे संवस्थानी जहागीरदार व सदरहू सावकार याणी या कृत्यास साह्य व्हावे ही आमची प्रार्थना आहे, व हा पूल झाला असतां पर्जन्य काळी साहा महिन्यांत यात्रेचे दिवसांत सुमारे तीन लक्ष मनुष्य या पुलावरून जाईल येईल, व शिवाय जनावरे व या क्षेत्रावरून व्यापारी लोकांचा रस्ता सोलापूर, तुळजापूर, व मोगलाई बारशी व संगम नांदेड, पैठण, नगरचा, जांभारगोंदे, नाशिक, पुणे, व मुंबई, फलटण वायी, सातारा, माहाडे बंदर, व चिपळुण बंदर, राजापूर बंदर, कऱ्हाड, कोल्हापूर, मिरज, सांगली, शाहापूर बेळगांव, ताजगांव, पुढे सावंतवाडी, पारडून गावें इलाख्या पर्यंत. अथणी, बागलकोट, जमखिंडी, जत, सूरपूर, अशी कापड वगैरे माल जाण्या येण्याची रहदारी आहे. व या पंढरपुरचे उत्तरेस आग गाडीचा रस्ता १० कोसांवर तयार होत आहे, तर हा पूल झाल्याने बहुत लोकांस पुण्य होईल, बहुत लोकांची इजा दूर होईल, व व्यापाऱ्यांस सुलभ पडेल. याचा विचार सूज्ञ व विचारवान् पुरुषानी करून यथा सामर्थ्य मदत करण्यास आळस करू नये ही सर्वांस प्रार्थना आहे. या धर्मार्थ कामा बद्दल कोणास मदत करणे असेल तर क्षेत्र मजकुरी राजेश्री गोविंदराव कानडे मोठे सावकार आहेत त्यांजकडे अगर दुसरे कोणाकडे लिहून येण्याची तजवीज व्हावी.

आम्ही मागें पैकील एका कसबिणीने दुसऱ्याचे दागिने घेऊन ते त्यांस न मिळावे म्हणून दगाबाजी करून बुडविण्याचा इरादा केला परंतु डिपुटी फौजदार यांचे हुशारी मुळें तो सर्व माल मिळाला या बाबद मागे एका अंकांत लिहिलें होते त्या प्रकारे मेहरबान सेशन जड्ज साहेब यांणी सदरहू खटल्याचे प्रोसीडिंगात सदरहू डिपुटी फौजदार यांचे हुशारी विषयीं तारीफ लिहिली आहे असे आम्हास खास समजले आहे. हे ऐकोन आम्हास संतोष झाला आहे.

नेपाळच्या सरहद्दीवर सर होपग्रांट साहेब होते ते तिकडेस फारसे काम नाही म्हणून तेथे पोलिसचे स्वार आणि पायदळ एका अंमलदाराचे हुकमतीत ठेऊन ग्रांट साहेब हे परत लखनोस येण्यास निघाले आहेत. नाना साहेब आणि त्यांच्या सोबती हे नेपाळच्या सरहद्दी पासून ८ मजलावर डोंगरात शिरले आहेत. असे अखबारा वरून कळते.

सन १८५९चा आकट १३वा— इंडियाचे लेजिस्लेटिव कौन्सिलाने ठरविला तो, गवरनर जनरल यांणीं सन १८५९चे मे महिन्याचे ५ वे तारखेस मंजूर केला.

कितीयेक प्रसंगीं कारीगर, व मजूर व बिगारी यांणीं करार तोडला असतां त्यांस शिक्षा करण्या बाबद नियम ठरविण्या विषयीं आकट.

जे कारीगर, व मजूर व बिगारी काम करण्याचा करार करून त्या बाबद आगाऊ पैका घेतात त्यांणीं कपटाने करार तोडल्या मुळें कलकत्ता, व मद्रास व मुंबई या मुख्य शहरातील व इतर ठिकाणातील कारखानदारांस, व दुकानदारांस, व इतर लोकांस फार नुकसान, व अडचण होते या स्तव; आणि नुकसानी बद्दल दिवाणी कोर्टात फिर्याद करण्याचा इलाज अगदी अपूर्ता आहे; आणि या प्रमाणे कपटाने करार तोडणारे मनुष्यास शिक्षा द्यावी हे वाजवी हे योग्य आहे, या स्तव खालीं लिहिल्या प्रमाणे ठरविले आहे.

सदरील मुख्य शहरांत, किंवा प्रिन्स आफ वेल्स एलंड सिंकापूर व मलाका या सेटलमेंटातील कोणते ही गांव्यात राहणारे किंवा कामावर ठेवणाराचे तर्फे काम करणारे कोणते ही मनुष्या जवळून कोणी कारीगर किंवा मजूर किंवा बिगारी याणे काम करण्याचा करार करून, किंवा इतर कारीगरा कडून किंवा मजुरा कडून किंवा बिगाऱ्या कडून काम करवून देण्याचा करार करून त्या बद्दल आगाऊ पैका घेतला असेल तो कारीगर किंवा मजूर किंवा बिगारी आपले करारातील शर्ती प्रमाणे काम करण्यास किंवा करवून देण्यास बुध्या व बेकायदेशीर, किंवा योग्य कारणा वाचून हयगय करील किंवा नाही म्हणेल तर पोलीस माजिस्त्रेटा कडे फिर्याद करण्याचा अधिकार धन्यास किंवा कामावर ठेवणारास किंवा सदरहू प्रकारचे मनुष्यास आहे. नंतर माजिस्त्रेटाने सदरहू प्रकारचे कारिगरास, किंवा मजुरास किंवा बिगाऱ्यास आपणा समक्ष आणविण्यासाठी समन, किंवा वारंट आपणास योग्य वाटेल त्या प्रमाणे द्यावें, आणि मुकद्दम्याची चौकशी करून निकाल करावा.

सदरहू प्रकारचे कारिगराने, किंवा मजुराने किंवा बिगाऱ्याने फिर्याद करणारा जवळून कोणते ही कामा बद्दल आगाऊ पैका घेऊन आपले कराराचे शर्ती प्रमाणे ते काम करण्यास, किंवा करवून देण्यास बुध्या व बेकायदेशीर, किंवा योग्य कारणा वाचून हयगय केली किंवा नाही म्हटले अशी माजिस्त्रेटाची खात्री निशीं शाबिती होईल तर फिर्याद करणाराचे मर्जी प्रमाणे माजिस्त्रेटाने तो पैका परत देण्या विषयीं, किंवा आपणास वाजवी व योग्य वाटेल तितका त्या पैक्याचा भाग परत देण्या विषयीं त्या कारिगरास,

किंवा मजुरास किंवा बिगाऱ्यास हुकूम करावा; अथवा त्याचे करारांचे शर्ती प्रमाणे ते काम करण्यास, किंवा करून देण्यास हुकूम करावा; आणि सदरहू प्रकारचा कारीगार, किंवा मजूर किंवा बिगारी सदरहू हुकमा प्रमाणे चालण्यास चुकेल तर त्यांस पराकाष्ठा तीन महिने पर्यंत सक्त मजुरी निशीं कैद करावा असा शिक्षेचा ठराव करण्यास माजिस्त्रेट मुकत्यार आहे; अथवा पैका परत देण्याविषयीं हुकूम केला असला तरी पराकाष्ठा तीन महिने पर्यंत, किंवा त्या मुदतीचे आंत पैका देई तो पर्यंत त्यांस सक्त मजुरी निशीं कैद करावा असा ठराव करण्यास माजिस्त्रेट मुकत्यार आहे. परंतु असें ठरविलें आहे की, हा आकृत ठरला नसता तर फिर्याद करून किंवा इतर रीतीने पैका वसूल करण्याचा दिवाणी इलाज फिर्याद करणारास असता तो इलाज पैका वसूल होण्याचा राहिला असेल तो पर्यंत पैका परत देण्याविषयींसदरहू प्रमाणे हुकूम झाल्यावरून नाहिसा होतो असे समजूं नये.

जेव्हां माजिस्त्रेट कोणतेही कारिगरास, किंवा मजुरास किंवा बिगाऱ्यास आपले करारांचे शर्ती प्रमाणे कोणतेही काम करण्यास, किंवा करून देण्यास हुकूम करील तेव्हां फिर्याद करणारांने दरखास्त केली असता हुकुमा प्रमाणे चालविण्याविषयीं योग्य जामिना सहित मुचलका देण्याचे सदरहू प्रकारचे कारिगरास, किंवा मजुरास किंवा बिगाऱ्यास फरमाविण्याचा अधिकार माजिस्त्रेटास आहे; आणि सदरहू प्रमाणे तो मुचलका देणार नाहीं, किंवा सदरहू प्रमाणे माजिस्त्रेटाचे खातरी निशीं जामीन देणार नाही तर त्यास पराकाष्ठा तीन महिने पर्यंत सक्त मजुरी निशीं कैद करावा असा शिक्षेचा ठराव करण्यास माजिस्त्रेट मुकत्यार आहे.

करार व कबुलायती मोहोरबंद दस्तऐवज करून देऊन गेल्या असोत किंवा लेखी किंवा मुखजबानीने गेल्या असोत त्या सर्वांचा बोध, आणि तो करार मुदतीचा असो किंवा नेम केले कामाचा असो, किंवा इतर प्रकारचा असो त्या सर्वांचा बोध आक्टांतील "करार" या शब्दावरून होतो असे समजावें.

गवरनर जनरल इन कोंसिल, किंवा कोणतेही प्रेसिडेन्सिचें किंवा जागेचें राज्यकारभार चालविणारें सरकार आप आपले हुकमतीतील कोणतेही जागेस हा आक्ट लागू करण्यास मुकत्यार आहे. हा आक्ट सदरहू प्रमाणे लागू करण्यात येईल तेव्हां या आक्टावरून पोलीस माजिस्त्रेटास अधिकार दिले आहेत ते अधिकार खाली लिहिलेले अंमलदारांनी चालवावे. म्हणजे सदरहू प्रकारचे अधिकार चालविण्यासाठीं सरकारजा अंमलदारास किंवा अंमलदारास मुकरर नेमील त्या अंमलदाराने, किंवा अंमलदारानी चालवावे.

विनायक जनार्दन [illegible]
[illegible]

एथील सदर दरबारचे पुष्कळ सभ्य जमेदार व कांहीं प्रमूख असामिनी लेजिस लेटिव कोंसल यांस असा अर्ज केला आहे कीं, सरकाराने परगण्यातील न्यायाधिशास त्यांच्या ताब्यातील कोर्टें पारून दाहा हजार रुपयांपेक्षां कमी रुपयांचीं आपिलें तपासण्याचा अधिकार जो हल्लीं दिला आहे त्यापासून लोकांचे फार नुकसान आहे, व याबद्दल पूर्वी सन १८४३स सालांत सरकाराने एकवेळ उचल केली होती परंतु मुफसलांतील लोकांचे तकरारी वरून बंद झाली. पु. कें.

दक्षण महाराष्ट्र प्रांतांत मेवापटण आरडर सन १८वे पलटणीवरील यांस असिस्टंट पोलिटिकल एजंटचें काम मिळाले आहे.

हीं पुरवणी ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत छापून प्रसिद्ध केली.

अयोध्या प्रांतांत सुलतानपूर गांवाजवळ सरकारच्या फौजेची छावणी आहे. तेथून ता० १५ माहे मे पर्यंतचें पत्र आलें आहे त्यांतील मजकूर येणेप्रमाणें.

लढायीविषयीं— ता० ११ मे रोजीं सर होप ग्रांट साहेब यांणीं बंडवाल्यांबरोबर लढायी करून जय मिळविला. या लढायींत बाळाराव आणि कानपूरची कत्तल करणारे असे उभयतां सरदार होते यांणीं लढायीच्या पूर्वी अशी तजवीज केली होती कीं, आपल्या सैन्यापैकीं तीन टोळ्या तीन ठिकाणीं जंगलाच्या आश्रयानें ठेवल्या होत्या, त्यांणीं तिन्हीं बाजूंनीं सरकारच्या सैन्यांवर हल्ला केला, परंतु ते लोक जंगलाच्या आडून होते व बाळाराव यांजवळ छोट्या दोन तोफा होत्या, या मुळें लढायी अतीनिकरानें दोन तास पर्यंत झाली. नंतर सरकारची फौज त्यांचे फौजेंत मिसळून त्यांच्या दोन्हीं तोफा घेऊन सुमारें ५०० शिपायी मारिले आणि पुष्कळ लोक कैदीही केले आहेत.

या लढायींत युरोपियन आणि सीक लोकं यांणीं शत्रूंच्या सैन्यांत घुसून जाऊन पाठलाग केला. व जे त्यांच्या समोर आले त्यांस त्या लोकांनीं तलवारीनें आणि संगिनीनें जेर करून टाकून पुष्कळांची दाणादाण केली. या प्रमाणें सदरहू लोकांनीं आपल्यांस प्रसिद्धीस आणिलें आहे.

नानासाहेब रणभूमींत क्वचित आले तर येतात. सर्व फौजेचे मालक म्हटलें म्हणजे बाळासाहेबच आहेत. व त्यांजवळ फौज नसीराबादचे ब्रिगेड पैकीं, कानपूरच्या बदललेल्या शिपायांपैकीं व आउदच्या कान्टिजेंटाचे लोकांपैकीं, असे कवायती लोक अजमासें ११००० अकरा हजार आहेत.

कांहीं लोक सरकारास शरण आले त्यांच्या सांगण्यांत असें आलें कीं, बाळाराव व नानासाहेब यांजवळ खासगी पाहाऱ्याचे लोक सदरीं लिहिलेल्या फौजे शिवाय दोन टोळ्या आहेत, त्यांत दुसऱ्या लैट क्यावलरी (स्वार) चे आणि तिसऱ्या टोळींत तिसरे स्वारांचे, १५ नेटिवे कवायती पलटणीचे येणेप्रमाणें लोक आहेत.

बाळाराव व नाना हे आपले लोकांस उघडपणानें असें सांगतात कीं, आम्हीं कानपूरच्या कत्तलीचे मुख्य आहों, या करितां अहो शिपायी लोकहो तुम्हीं कोणत्याही रीतीनें इंग्रेजांचे हातीं जाऊं नये. जर गेलांत तर तुमच्या जीवास धोका पोचेल कारण तुम्हांस ते कधींही जिवंत ठेवणार नाहींत सबब कोणताही ठराव करून घेऊन त्यास शरण जावें त्यापेक्षां शूरा प्रमाणें रणांत लढून मरावें हें आम्हांस उचित दिसतें. नानासाहेब हा मोठा जरबेचा पुरुष आहे. जर त्याचे हुकुमाखेरीज कोणी त्याजपासून जाऊं लागला, तर त्यास तो आपणापुढें आणून त्याचें नाक कान कापवितो, आणि दुसरा एकादा अपराध असल्यास त्याचे स्वरूपाप्रमाणें तो दुसरे प्रकारची शिक्षा देतो.

त्याणें आपल्या लष्करांत फकिराच्या वेषानें चोर बातमीदार ठेविले आहेत. ते त्यास सर्व बातमी पोचवतात. नानासाहेब यांजपाशीं ८ पालख्या आहेत. बाळासाहेब याचे कुटुंबाचीं माणसें त्यांतून असतात, आणि शिवाय ४ ब्राम्हणाच्या बायका आहेत. त्या मुत्याका करितां ठेविल्या आहेत. यांखेरीज नानाजवळ ५० अगर ६० हत्ती आहेत. २०० घोडे व कांहीं दासीही आहेत. नानासाहेब हमेषा आरबी घोड्यावर बसून आपणांस कोणीही ओळखूं नये म्हणून फौजेंत साधारण स्वारा प्रमाणें पोषाक असतो, त्याजवळ मोठे इमानी गुप्त बातमीदार आहेत ते सरकारची फौज कोणीकडे गेली अगर आल्याची बातमी पोचवतात.

बेगमेच्या लोकांचें वर्तमान असें समजतें कीं.

ते लोक सरकारच्या फौजेच्या आंगावर आले असतां त्यांस सरहोप ग्रांटच्या फिरत्या टोळीनें त्यांस माघारें हटविलें.

बेगमेचा मित्र मनुखान यानें बेगमेस सोडून दिलें. त्याचे जवळ १०००० दाहा हजार लोक आहेत, त्यां सुद्धां तो सरकारास शरण येणार आहे म्हणून त्याची आम्ही क्षणो क्षणीं वाट पाहात आहों.

बेगम इणें गुरखे लोकांस लांच देऊन त्यांचे अनुमतानें ती पर्वतांत गुप्तपणानें राहिली आहे.

बंडवाले यांणीं उपजीविकेचे पदार्थांकरितां गुरख्यांचे (नेपाळचे) मुलखांतील लहान मोठे सुमारें ५०० गांव लुटून जाळून टाकिले. आजवर गुरखे लोक स्वस्थपणानें बंडवाल्यांबरोबर दोस्ती ठेवून होते, परंतु त्यांची चूक त्यांसच आतां वाटूं लागली. बंडवाल्यांचे २५ लोक सरकारच्या हातीं लागले आहेत, त्यांस सीक लोकांच्या ताब्यांत देऊन त्यांस लखनौकडे चौकशी करण्या करितां रवाना केले आहेत. बेगमेच्या टोळींतील तेलंगे म्हणजे बंडवाले शिपायी यांणीं आपली दाढी डोई आणि मिशा काढल्या. त्यांस कोणीं असें विचारलें कीं, "मीया आप दाढी मुच्छा क्यों मुडाया" त्यांनें उत्तर सांगतात कीं, "महाराज आमचा पुनर्जन्म झाला व आम्हीं मागें पाप केलें होतें त्याचें हें प्रायश्चित्त आम्हीं केलें आहे"

पंचपाराचे पश्चिमेस जंगलाचा पायथा आहे त्याचे आधारानें बंडवाले आश्रय सांपडतो म्हणून तें रान जाळून टाकण्याचा सरकारानें हुकूम केला आहे.

नानासाहेबाजवळ दोन गोरे आहेत म्हणून जी बातमी इंग्लिशम्यान पत्रांत होती त्या बातमीस आधार नाहीं.

नानासाहेब आपल्या बंडवाल्या फौजेंतील शिपायांस नेहेमीं असें सांगतात कीं, मास्सा उतरल्यावर तात्या येथें हा मोठा जबरदस्त फौज घेऊन मास्या कुमकेस येत आहे असें कळविण्या कारण बहुत करून हेंच असावें कीं, बंडवाल्यांच्या मनांतील हिंमत खचूं नये म्हणून असावें.

अगदीं आली कडील बातमी अशी आहे कीं, तीराईच्या तापानें बंडवाले सुमारें १०००० दाहा हजार मेल्याची बातमी आहे. दररोज बंडवाल्यांकडील निदान २० लोक मरतात. अशीच मृत्यूची संख्या बंडवाल्यांत चालली तर बंडवाले लवकरच नाहींसे होऊन सरकारच्या फिरत्या टोळीचे लोक आपआपल्या छावणीस जातील. ब्रिगेडियर होप ग्रांट व करनल केली हे, तुलसीपुरानजीक नेपाळच्या हद्दींत आहेत. खानबहादूरखान बरेलीचा नबाब हे आपले कुटुंबा सुद्धां नयाकोट नांवाच्या किल्ल्यांत आहेत. परंतु त्याजवळ फौज नाहीं हाल्लीं शाहाजहानपुरचे उत्तरें कडेस आहे. यानेंच बरेलीचे दोन जड्ज व दुसरे कांहीं क्रिश्चनलोकांस मारलें होतें, तो हा आहे.

सदरहू मजकूर बंगाल हरकारू पत्रांतून घेतला असे.

खालीं लिहिलेले आक्टाचा मसुदा सन १८५८ चे एप्रिलमहिन्याचे २३ वे तारखेस इंडियाचे लेजिसलेटीव कौंसलांत दुसरे वेळीं वाचून सीलेक्ट कमीटी पुढें सोंपला, ती कमीटी येत्या जुलई महिन्याचे ३० वे तारखेनंतर त्या मसुद्याविषयीं रिपोर्ट करणार आहे.

गुरांचे अतिक्रमणाविषयीं सन १८५७ चा ३ रा आक्ट आहे तो सुधारण्याविषयीं आक्टाचा मसुदा.

अतिक्रमण करणारीं, व खराबी करणारीं गुरें सांपडतील, किंवा कोणतेही सरकारी जागेंत नुकसान करणारीं गुरें सांपडतील त्यांचे मालकांजवळून दंड घेण्याचा, व सदरहू प्रमाणें सांपडलेले गुरांविषयीं कोणी दावा न करील तीं योग्य क्रमानें त्यावर सर्व विकण्याचा अधिकार सन १८५७ चे ३ रे आक्टांतील ठरावावरून आहे यास्तव; आणि दंडा बद्दल, व दावा न केले गुरांचे विकरीचे दावा न केलेले उत्पन्ना बद्दल रकमा पोंचतील, त्या कोंडवाडे वाल्याचा पगार देण्याकडे, व हा आक्ट अमलांत आणण्या संबंधीं इतर कामाबद्दल जो खर्च होईल तो देण्याकडे लावण्याविषयीं सदरहू आक्टांत ठराव आहे यास्तव, आणि सदरहू रकमांचा ऐवज, सदरहू कामास ऐवज जरूर असल्यापेक्षां केव्हां केव्हां ज्यास्ति होण्याचा संभव आहे, आणि इतर कामांस तो कायदेशीर रीतीनें लावण्या बद्दल ठराव करणें योग्य आहे यास्तव खालीं लिहिल्या प्रमाणें ठरविलें आहेः-

१ दंडा बद्दल व दावा न केलेले गुरांचे विकरीचे दावा न केलेले उत्पन्ना बद्दल रकमा पोंचल्या असतील त्यांची रकम खालीं लिहिलेले रकमेहून अधिक असेल म्हणजे, कोंडवाडे वाल्यांचे पगार आदा करण्यास, व कोंडवाडे बांधण्यासाठीं, व राखण्यासाठीं खर्च होईल तो आदा करण्यास, व सदरहू आक्ट अमलांत आणण्या साठीं इतर कामां बद्दल जो खर्च होईल तो आदा करण्यास जितकी रकम जरूर असेल तितके रकमेपेक्षां अधिक असेल तेव्हां, सदरहू पगारा बाबद, व खर्चा बाबद पूर्ती रकम वजा करून बाकी जील ऐवज राहील त्यास तो, ठिकठिकाणचे सरकारचे हुकमावरून, रस्ते, व पूल, व इतर सरकारचीं इतर कामें बांधण्याकडे, व त्यांची मरामत करण्याकडे लावण्याचा अधिकार आहे.

२ हा आक्ट सन १८५७ चे ३ रे आक्टाचा भाग आहे असें समजून दोंचा अर्थ करावा.

विनायक वासुदेव ओरिएन्टल
ट्रान्सलेटर सरकारी.

महूचे छावणींतून ता० १० जूनचे पत्रावरून असें समजतें कीं, ता० ७ आणि ता० ८ रोजीं तेथें पाऊस पडून उन्हाळ्याची विस्मृती पाडली आणि ८ वे दिवशीं पाऊस पडला तो गर्जना होऊन विजेचा चकचकाट होऊन मोठा पाऊस पडला. तेथें ३ पल्टणीचे लोकांचीं बायकामुलें येऊन पोंचलीं झालीं, त्यांतील कांहीं मालेगांवास मार्गानें अजारांत सांपडलेलीं पाहून बाकीचीं येऊन दाखल झालीं, आतां या महूचे छावणींत ३ रे इन्फन्ट्री- २८० तोफखान्याकडील ८०, तोफखान्याचे पायदळ आणि मुंबई वाल्याचे असे मजूरलोक १००० एकंदर आहेत. सकाळीं आणि संध्याकाळीं हवा थंड असते, परंतु दिवसास हवा अद्यापी ऊष्ण आहे.- महामारीनें ७२ वे हायलंडर पल्टणीचे दररोज लोक मरतात. कांहीं लोक नगराहून येत असतां जरीमरी येऊन त्या राक्षसी आजारानें ७ भरतीचे, ७ बायका आणि ९ मुलें भक्षण केलीं. मी असें ऐकतों कीं, ३री पल्टण सातान्याहून येत असतां त्या ग्रीनेडियर कंपनीच्या कांहीं आफीसरांच्या सामानाच्या पेट्या आहेत नाहींशा झाल्या, त्यांत त्यांचा जिनस व पैसा होता तो त्यांस बक्षिस मिळालेला होता. हल्लीं नाहींसा झाल्यामुळें ते बिन बक्षिसी लोक झाल्या सारखे झाले आहेत. ये विषयीं सरकारची कवी ... असें आहे हा मजकूर खरा आहे.

अ. बु.

पुणें — पोलिसाने आपल्या कराम्बा यांस आपण तथकल्पित हाय मुहानाराचे आशाकरील औषध लोकांस देण्याकरितां ठेविले आहे, लोकांनी रोग झाल्यास सत्वर येतांच तातडीने पाहिजे असल्यास आणवावें. तें कोणत्या कोणत्या ठिकाणीं मिळतें त्या ठिकाणांचीं नांवें —

फरासखाना, पानघारवेगेरे, दारूवाल्याचे, मशीनी पेठचें, खडकाचें, स्मशानशा आणि दारूवर.

पुणील एका कांसारानें बसविलेली देवी तीस कांसाराची देवी असें म्हणतात. तिच्या दर्शनास म्हणून एकजण रास्त्यांचे पेठेतील कुणबी हा जाऊन त्याणें मुकुट समारें ४० रुपयांचा चोरून नेला. परंतु तो चोर इतक्यानेंच तृप्त झाला असें नाहीं त्याणें घरीं जातांजातां नागेश्वराचे देवळांतील दोन समयाही चोरल्या, त्याजवर गुरवाची नजर पोंचली, हें चोरानें पाहून धूम पळत सुटला परंतु एका पोलिसाचे शिपायानें त्यास पकडला त्याची चौकशी होऊन त्यास एक वर्ष सक्त मजुरीची शिक्षा मिळाली. — पोलिसांत गंगाराम म्हणून शिपायी आहे त्याणें वेतनमालापैकीं, एकजणाचा माल, समारें ६० रुपयांचा चोरला आणि त्याणें होऊनच सदरहू माल पोलिसाकडे हजर केला, आणि अर्ज केला कीं, मीं सदरहू कर्म केलें हा माझा अपराध आहे परंतु मला माझे कर्माचा पश्चात्ताप होऊन चोरलेला माल हजर केला आहे. त्यास पुष्कळांनीं असें कां केलेंस म्हणून विचारिलें तो बोलला कीं, अहोनीश हा माल चोरला परंतु फार काय सांगावें मला रात्रंदिवस सुखाची झोप येईना, व त्याणें पिशें अवडेना, या वरून मी समजलों कीं, जो मी व अपहार केला तर त्याची अशीच दशा होत असेल, ते लोकां

ज्या आशेनें ठेवून पुष्कळ दान धर्म करून मनाला म्हणून तजवीज करितात, असें मीजें ऐकतों तें खरें असेल, परंतु असें बोलला कीं, अगोदर करून मी कदाचित केल्याच पापाची क्षमा सरकाराजवळ मागावी म्हणजे पुढें ईश्वराजवळ हिशोब देण्याची ऊर्जा राहिली नाहीं. असे नानाप्रकारें बोलला परंतु त्यास असिस्टंट माजिस्ट्रेट याणीं २ महिन्यांची शिक्षा दिली — या मोकदम्यांत आश्चर्य असें घडलें आहे कीं, एकाच मनुष्यानें गुन्हा आणि शाबासकीचें काम केलें आहे हजर सदरहू माल न देता तर सरकारास मिळण्याची आशा नव्हती आता या वरून आपणास इतकें मात्र समजलें पाहिजे कीं, पोलिसानें वेतन मालाची चौकशी विशेष ठेवीत जावी कारण ही गफलत अच्यानक झालेली हल्ली आहे [illegible] आली आहे. सबब आम्ही सूचना करीत आहो.

गेल्या महिन्याचे १८ वे तारखेस आग्र्यांतील तोफखान्यावरील गोलंदाज यांणीं एक चमत्कारिक व हलकट कृत्य करण्याचें मांडलें होतें, त्यांच्या ध्यानीं आपल्या हत्यारांसुद्धां तयार राहून गडबड करावी असा त्यांचा रोख होता, कदाचित त्यांच्या मनांतून दंगा वाढवावा असें ही होतें, परंतु रैफलचे आणि कवाईतीचे शिपायी तयार होऊन ते फिरले आणि लागलाच बंदोबस्त आंतच्या आंतच झाला, इतक्यांत ब्रिगेडीयर व स्टाफ आफीसर बराकींत येऊन पोंचले. जर तोफखान्याकडील लोक आपला हट्ट न सोडते तर कोणी मारले गेले असते; चार दिवसांत परत गेलें असें म्हणतात. दोघांस कित्यांत कैदेंत ठेविलें आहे. त्यांची चौकशी कोर्टमार्शलांत होणार आहे. [illegible]

हें पत्र पुणें ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत कृष्णाजी त्र्यंबक रानडे याणीं छापून प्र० केलें.

ज्ञानप्रकाश.

पुणें—गुरुवार तारीख २३ माहे जून १८५९ ईसवी.

जाहिरात

वादी—पुरुषोत्तम रामचंद्र भिडे पेठ बुधवार, पुणें. प्रतिवादी—गोपाळजाविन् मुकुंदजी पाटील खांदवे कसबें लोहगांव. मी वादी प्रतिवादीस असें कळविंतों कीं, पिंगळे यांच्या जमीनी कसबें मजकूरच्या आम्हांकडे गाहाण आहेत त्यांपैकीं, थळ हराष न कुरणपैकीं जमीन तुम्हीं आम्हांपासून साल गुदस्त मृगसालपरयंत वहिवाट करूं आणि तुमची जमीन तुमचे हवाली करूं म्हणून करारनामा शके १७८० अश्विन शुद्ध १ रोजीं लिहून दिला असतां शके १७८१ सालचा मक्ता एकंदर जमीनीचा एकसालचा तुकाराम खुळे व मुकुंदजी पाटील खांदवे यांजला आम्हीं देऊन त्याजला तुम्हांस जमीन त्यांचे ताब्यांत देण्याविशीं चिठी दिली असतां त्यांचे ताब्यांत जमीन न देतां त्यांचे कुळवास हरकत केली म्हणून मक्तेदार यांचे पत्रावरून समजतें. सबब तुम्हांस ही नोटीस दिली आहे. तर सदरहू जमीनीचें उत्पन्न बद्दल चालते सालचे मक्तेदार यांचें जें नुकसान होईल तें तुम्हांस द्यावें लागेल. येविशीं पेशजी सदरहू जमीनींत नांगरट वगैरे करूं नये म्हणून तुम्हांस [illegible] मार्गशीर्ष माशीं अगाऊ लेखी सूचना केली आहे. ता॰ २२ माहे जून सन १८५९ ईसवी. (सही) पुरुषोत्तम रामचंद्र भिडे द॰ खुद.

ज्ञानप्रकाश.

मेहेरबान हार्डई साहेब [illegible] शपेक्टर यांची स्वारी एथें आली आहे.

गायकवाड सरकारचे माजी दिवाण रा॰ रा॰ भाऊसाहेब तांबेकर हे हिंदुस्थानांत गेले होते [illegible] यात्रा करून, हरिद्वार एथें ता॰ १० एप्रिल [illegible] कुशीं मृत्यु पावले.

हे बडोद्याहून पुण्यास येऊन [illegible] त्यांनीं बडोद्यांत संपादन केलेला [illegible] द्रव्य एथें आणिला असें ऐकण्यांत आलें, त्यांस लमाची बायको उमरीनें १८ वर्षांची आहे आणि रखेली औरत जी आहे तिच्या स्वाधीन पर्यंत जिनगी आहे तेव्हां सरकारानें [illegible] चे बायकोच्या चरितार्थाकडे लक्ष द्यावें. यांचें वय [illegible] वर्षांचें होतें असें समजतें.

मेहेरबान लेटण साहेब मुंबईचे पोस्ट मास्टर जनरल यांची स्वारी मुंबईहून हल्लीं पुण्यास इकडील पोस्ट आफीसाचें काम पाहाण्याकरितां आली आहे. आसाहेब हे कांहीं आठवडे [illegible] राहातील असें एकण्यांत आलें आहे.

पुणें कलेक्टरी कडून बागांचे आणि मळ्यांचे वगैरेचे जे वार्षिक लिलाव होतात त्याची [illegible] जाहिरात मेहेरबान जोन्स साहेब माजी कलेक्टर यांणीं हुकूम दिल्या प्रमाणें आमचे कडे येत होती ती साल मजकुरी अद्यापी आली नाहीं.

पुण्यांतील म्युनिसिपाल कमिटी करून ह्यांतील रस्त्यांवरून खडे [illegible] आणि गटारांतील मातीसाफ करण्याचें काम ह्यणण्यानें करूं आहे. परंतु सदरहू [illegible] सदरहू अकु [illegible] करून पैसा देऊन [illegible] काम करितात [illegible] आणि [illegible] तर दररोज पडली हाल्या करील काय?

जालन्याहून ता० १४ जून — एथें [illegible] मान [illegible] बरसा
तीनो सुरवात झाली आहे [illegible] करपत्रांतो या का-
रणानें स्वातंत्र्य मानभागणे येत नाहीं. एकसारख्या
बातम्या एथें उठतात यामुळें [illegible] नेहमीं गड-
बड होऊन जाते. त्या बातम्या त्यान कीं, एक गोरे
लोकांची पल्टण येणार आहे. दुसऱ्यानें मद्रासी फौ-
ज एथून काढणार आणि जालन्यास हैदराबाद कां-
न्टिजेंटीचें लष्कर ठेवणार आणि औरंगाबादेस गोरे
लोकांची मोठी छावणी होणार आहे व ती मुंबईस-
रकाराकडून होणार आहे. औरंगाबाद ही छावणी
करण्यास सोयीची व लायक जागा आहे. एथें छाव-
णी झाल्यानें भिल्ल लोकांवर दबदबा राहून त्यांस
दंगा करायास धैर्य होणार नाहीं. व मऊ आणि इं-
दूर यांच्या रस्त्यावर ही छावणी होणार. मुंबईपा-
सून फौज नेणें आणणें झाल्यास ही मोठी सोयीवा-
र होईल. वास्तव जालन्याची बातमी खरी असें
होईल.

एथून फौज गेल्या पासून एथील बाजारांत चो-
रटे लोकांची वस्ति झाली आहे. हजारों लोक उदी-
म व्यापारास लागले आहेत. सर्व जातींचे कारागी-
र पुष्कळ भरले आहेत. ही सर्व वसती कप्तान
मामथ याचे शहाणपणाचे बंदोबस्तानें झाली
आहे. या साहेबांची जुलूम जबरदस्तीची अजी
मोडत नाहीं. या मुळें सर्व रयत खुष व सुभाधा-
न आहे. एथील खादुबदार याणें आपले रुपारं
रेजास वेरलसें. त्यानें आपले खर्चानें किंवा
[illegible] आतां त्याणें आपल्या
पुढल्या येणाऱ्या कामगारांस कांहीं एक फारसें
करण्याचें शिलक ठेवलें नाहीं. मुंबई इलाख्यां-
तल्या कमिसरीएट याची बदली मद्रास इला-
ख्यात केली. व मुंबईचा [illegible] कमिसरीएट
हा मुंबईस परत गेला. यामुळें एथील छावणीची
मोठी धुकसामी झाली. या अंमलदाराचें शहाणप-
ण व चाल याचें स्मरण सर्वांस राहील. एथून मु-
ख्य कमिशनर साहेबांची स्वारी मोमिनाबादेस
जाणार आहे. याचें कारण पावसांत एथें घो-
ड्यांची कमताई फार असते, व एथें या दिवसांत
या जनावरांस फार पीडा होते.

इंदुराहून — एथें सर्व जिनसांची स्वस्तता आहे,
परंतु तूपमात्र दररुपयास ८॥ सवाशेर मिळतें
तें अद्याप स्वस्थ होत नाहीं. मेघराजाची कृपाह-
ष्टि आहे या योगानें मृग नक्षत्र लागल्या दिवसा-
पासून परजन्याची सुरवात झाल्यानें ऊष्ण हवे-
ची शांतता झाली आहे. व शहरांत बरसातीक-
रितां हवेल्या चाळण्यास वगैरे कामाकरितां मजु-
र लोकांची कमताई असल्यानें लोक कारण अ-
सें बोलतात कीं छावणींत वगैरे सरकारी का-
मांचा जारीपणा असून रोजमुरा ही ज्यास्ती मिळ-
तो सबब तिकडे लोक गुंतल्या मुळें जागजागीं क-
वलांचे ढीग लोकांचे दारांपुढें पडलेले नजरेस
येतात. कळावें हे विनंति.

मंडलेश्वराहून — ज्ञानप्रकाशास ता० १५ जून — ए-
थें सडकेच्या कामावर मेहेरबान ले. [illegible] सा-
हेब यांची स्वारी २ मीनहूस येऊन दाखल झा-
ली. सिंधव्या घाटांतील सडकेचें काम आस्ते
हे व पाहूं लागतील. आजवर एथील सदर अ-
मीन नारोशिकाजी [illegible] हे काम बघत होते. इ-
कडे रोहिणी व मृग नक्षत्रांचा परजन्य चांगला
झाला आहे, बरेकडून [illegible] नवल विशेष नाहीं.
कळावें.

जवाहीर — पुण्यास [illegible] [illegible] राणी [illegible]
विकण्याकरितां ठेवून ताजवर पोलीस बातरीवरल ठेवला आहे

बंगाल खात्यांतील दिवाणी आणि [illegible]स मा-सीना पगार मिळतो त्यां पैकीं कांहीं हुद्देदारांचीं नांवें

		अंत दर[illegible]
पंजाबच्या लेफ्टनंट गवरनर +		१०००००
वायव्य प्रांताचा ,,		१०१००
बंगालचा	+	१००००
अयोध्येच्या चीफ कमिशनर +		६६०००
नागपूरचा ,,	+	६००००
कौंसलांतील पहिला मेंबर		८००००
—,, दुसरा ,,		८००००
कायदे करणारे मंडळींतील मेंबर +		५००००
वायव्य प्रांताचा ,, +		५००००
३ सक्रतार प्रत्येकास		५००००
रेविन्यू कमिशनर पंजाब +		४२०००
जुडिशियाल कमिशनर +		४२०००
अयोध्येचा +		४२०००
५ सदरेचे जडज दरएकास		४५००००
३ वायव्य प्रांतांतील दरएकास.		४५०००
३ रेविन्यू बोर्डांतील मेंबर दरएकास		५००००
२ वायव्य प्रांतांतील प्रत्येकीं,		४८०००
आफ्[illegible] एजेंट		४२०००
पोलटिकाल एजेंट सेंट्रल इंडिया.		४८०००
,, हैदराबाद.		६२०००
म्हैसूरचा [illegible] कमिशनर. +		४२०००
गवरनर आफ स्ट्रेट्स		४२०००
अकौंटेंट जनरल		४२०००

सदरील [illegible] [illegible] केली आहे त्यांच्या नेमणुका १८५० सालाचे आलीकडेस झाल्या आहेत. [illegible]

यात्रा — खानदेश जिल्ह्यांत [illegible] यात्रा मोठी प्रतिवर्षी भरत असती त्या प्रमाणें यंदा मजकुरी ता० १८ [illegible] [illegible] [illegible] ने होती त्या यात्रेचा बंदोबस्त [illegible] [illegible] तंफील साहेब यांणीं, लफटनंट बेल साहेब आपल्या बरोबर कांहीं भिल्लकोर व पोली[illegible] रे प्रकारचे लोक नेऊन बंदोबस्त केला त्या बद्दल त्यांणीं मेहेरबान म्याजिसट्रेट यांस रपोर्ट केला आहे. त्याजवरून समजतें. तेथील [illegible]च्या दिवसांत एकंदर घडामोड १७७५१६[illegible] रें अठरा लक्ष रुपयांची झाली आणि चोऱ्या [illegible] फारशा न होतां मेहेरबान बेल साहेब यांणीं या[illegible] च्या वधी यात्रेचा आणि व्यापारी लोकांचा बंदोबस्त उत्तम केला. सबब खानदेशचे म्याजिस्ट्रेट साहेब यांणीं सदरहू रपोर्ट मुंबई सरकारास [illegible] वला. त्यांणीं ही बेल साहेबांची हुशारी पाहून त्यांचा मोठ्या जाग्यावर नेमणूक केली. सदरहू मायाजीच्या यात्रेबद्दलचा रपोर्ट विलायत सरकाराकडे पाठवण्याचा नामदार गवरनर इन् कौंसलानें ठराव केला आहे. व [illegible] सदरहू रपोर्टांत खानदेश जिल्ह्यांतील कांहीं कापसाचे पिकाची लागवड नीट झाली म्हणून [illegible] मजकूर लिहिला आहे. सबब तो रपोर्ट आपरी मंडळी कडेस ही पाठवण्याविषयीं हुकूम [illegible] मारला आहे. असें समजतें.

चांदवडाहून ता० ७ जूनची खबर बंबे[illegible] जिटांत आहे त्यावरून समजतें कीं तेथील हद्दीचा हल्लीं बंड होत चालला आहे. ईकडेस थोरे लोकांनीं खानदेशच्या हद्दीवरील गांव लुटल्याची खबर तुमचे कागदांत होती तिकडेस अलिकडे शांतता आहे. त्या भागोजीच्या टोळीचे लोक जे भटकत फिरत होते त्यांतील सुमारें १५० नागरच्या [illegible] लोकांनीं [illegible]

माला गर्दा धरले आहेत, त्यांची चौकशी खानदेशांत होणार आहे. शिरपूर येथून लिहिणार असें लिहितो कीं, या वाईट कामास जबर शिक्षा झाली असतां पुढें दुसऱ्यांस दहशत राहील. भुजानाय काचें छोरेसे लढायीं त कप्तान हेनरी साहेब मारले गेले) तेव्हांपासून भुजाचा तपास चालला आहे परंतु गावकरी लोक हे सदरहू चोरांत मिळलेले असल्यामुळें इतके दिवस लागले आहेत, परंतु हल्लीं मेहेरबान कारसाहेब सुपरिंटेंडेंट यांचे हुशारीमुळें त्यांच्या लोकांपैकीं ५० लोक पकडले आहेत. हल्लीं पुण्यास मेहेरबान कारसाहेब सुपरिंटेंडेंट पोलीसचे कामावर गेले आहेत हे तिकडेस ही खूब बंदोबस्त ठेवतील. असें बंबेग्याजिटांत एक पत्र लिहिलें आहे त्यांतील मजकूर उतरून घेतला आहे.

— कानपुराहून तारीख १० जूनची खबर बंबे ग्याजिट आधारें समजतें कीं, तेथें एक लहान मुलाच्या आंगावरील दागिन्यां करितां त्याचे हातपाय दोघांजणांनीं कापिले यामुळें तें मूल मेलें. या दुष्कर्मी लोकांस सरकारानें धरून फांशी दिलें. सन १८५५।५६ सालीं बंडाच्या गर्दींत होलासींग म्हणून कानपूरच्या छावणींत कोतवाल होता तो हल्लीं धरून त्यास कैद करून कानपुरास ता० ९ मीनहूस नेला आहे. यांणीं दोन क्रिश्चियन लोकांच्या बायकांचा बचाव केला आहे, त्या कोतवालाची चौकशी होणार आहे. पंजाबच्या जुडिशियल कमिशनरानें सरक्यूलर रवाना केलें आहे त्यांत असें आहे कीं, नेटीव प्रेस कोणी नवीन चालविल तर त्यास लेप्टनेंट गवरनराचा हुकूम मिळाल्यावांचून चालवूं देऊं नये, आणि नेटीव छापखान्यावर नजर असावी, वगैरे लिहिलें आहे. मद्रा-

…सेंत नवीन एक "पायर" म्हणजे लहान जहाजें लागण्याकरितां एक स्तंभ बांधणार आहेत त्या कामाकडे १०,००,००० दाहा लक्ष रुपये खर्च लागेल असा अंदाज केला आहे. त्या स्तंभाची लांबी १००० एक हजार फूट आणि रुंदी ४० फुटांची करणार आहेत.

पुण्याचे तुरुंगांत चिनी कैदी जुवरीनें २७ वर्षांचा उमरीचा याणें शिपायास निजले जागीं ठार मारिलें हा गुन्हा त्याजवर साबित होऊन ता० २१ मीनहूस फांशीची शिक्षा झाली.

ता० १ जुलईपासून बाराक मास्तर यांच्या बदल्या होऊन कामें नेमलीं जाणार आहेत. पुण्यास क्यापटनरेड.— अहमदनगर, मालेगांव आणि असीरगड एथील कंडक्टर मूर— खडकी खंडाळा आणि पुरंदर एथें कंडक्टर क्यापटीन अशा नेमणुकी होणार बं० ग०

पुण्यांत वार्षिक दक्षणा सरकारांतून देण्याचा ठराव आहे. त्याप्रमाणें सालमजकुरीं एकंदर ८४ ब्राम्हण हजर झाले. यावरून गुदस्तापेक्षां १५ जण कमी झाले असें दिसतें. या सर्व दक्षणेच्या पैशाचा आकार ११०२१।८।२ झाला.

पुणें, ठाणें आणि सातारा या तिन्हीं जिल्ह्यांतील उमेदवारांच्या परीक्षेस आरंभ ता० २० जुलई १८५९ रोजीं पुण्यास होणार असें ऐकतों.

मद्रासचे नामदार गवरनरानें मेहेरबान होऊन मद्रासचे रेवेन्यू बोर्डांतील हेड शिरस्तेदार यांस "राय रायां राय" असा किताब देण्याचा हुकूम केला आहे.

ज्ञानप्रकाश

पत्र २६ वर्ष ११ [illegible]

पुणें — सोमवार तारिख २७ माहे जून सन १८५९ ई॰

पत्राची किंमत रुपये.

१॥ अगाऊ दिल्यास. १० दरसाल.

ज्ञानप्रकाश.

नामदार गवरनरजनरल साहेब यांणीं असा ठराव केला आहे कीं, गोरे स्टाफ सरजंटांस जसा पगार मिळतो त्या प्रमाणेंच नेटिवांतील ही स्टाफसरजंटांस या पुढें मिळत जावा, असा हुकूम फरमावला आहे. बं॰ग्या.

लखनौ हेरल्डवरून समजतें कीं, नाना साहेब आणि बाळाराव यांजपाशीं जरी फौज नाहीं, तरी ते नेपाळच्या पाहाडांतून गुरंगखांड एथें छावणी देऊन राहिले आहेत असें म्हणतात. एथून दोन तीन कोसांवर अर्जुनसिंगापाशीं हल्लीं मसुरवान याचा [illegible] आहे, असें म्हणतात, आणि अयोध्येची बेगम हा पलीकडेस आहे असें कळतें.

विलायत — एथून डांक तारिख २६ माहे मे पर्यंतची १९ वे जून रोजीं एथें येऊन दाखल झाली आहे. तींतील हांशीलाचीं वर्तमानें. —

आस्त्रिया आणि फ्रान्स व सार्डिनिया यांच्या शिपायांमध्यें मांटेबेल्लो मुकामीं युद्ध झालें, त्या युद्धांत आस्त्रियाचे फौजेचा पराभव होऊन नाश ही [illegible] झाला आहे.

वर्सिले मुकामीं आणखी एक लढायी झाली तीत वर्सिल्ले हें ठाणें आस्त्रियाचे फौजेनें सोडिलें. त्या वर्ती प्रांतांतील वेर्सेनाग कगण्यावर गारी बाल्डि फेंच सरदारानें ६००० शिपायांनिशीं [illegible] केली आहे.

नेपोलियन बादशाहा [illegible] अलेगझांडर मुकामीं जाऊन पोंचला. नंतर त्यानें टस्कनीचे फौजेबाबद जाहिरनामा लाविला आहे. फराशिसांचे फौजेनें वेनिस प्रांताच्या बंदर किनाऱ्यावर लढायी करून आस्त्रियन फौजेचीं पुष्कळ जहाजें हिरावून घेतलीं आहेत.

जर्मन देशांतील मांडलिक राजांच्या समूहांत हानोवर संस्थानचे मांडलिक राजानें ऱ्हैन नदीच्या कांठावर हेल्लीबर बंदोबस्तासाठीं फौज तयार करून ठेवावी, म्हणून दिलेल्या विचाराबर बादविवाद करण्याविषयीं रशियाचे बादशाहानें कबूल [illegible] आहे.

जर्मन देशांत अशी वदंता उठली आहे कीं, रशियाचा बादशाहा फराशिसाचे बादशाहाशीं सल्ला करावा म्हणून सांगण्यासाठीं लवकर जाऊन मिळणार आहे, आणि फराशिसाचे बादशाहानें हें त्यांचें म्हणणें नाकबूल केलें तर रशियाचा बादशाहा फ्रान्सावर चढून जाईल.

ग्रीस देशांत इटली देशांतली लढायी सुरू झाल्यामुळें फार त्वेष उत्पन्न झालेला आहे.

रूमशामच्या डान्यूब नदीच्या कांठावरील प्रांतांत मोठे बखेडे माजले आहेत.

आस्त्रियाचा बादशाहा फौजेनिशीं [illegible] वियामुकामीं आहे. फराशिसांचा बादशाहा अद्यापि फौजेसह समरंगणीं येऊन दाखल झाला नाहीं, परंतु त्याणें सर्व [illegible] पाहिलीं.

[illegible] गाव वसला आहे आणि त्याचे [illegible] बचावार्थ सर्व फौज तयारीनें ईश्वर गेबून बसवून लोक कवाइतीत ठेवला आहे

या इटालीचे युद्ध प्रसंगांत आपण न पडतां उगीच राहावें याविचारासाठीं विलायतेस जागजागीं सभा भरताहेत.

विलायतेस फौजेची भरती करण्याची तजवीज सरदारानें चालविली आहे. आणि ही भरती उंच व मजबूत शरीराचे लोकांची होत आहे.

लष्करी खात्यांत कमताई करण्याविशींचा विलायतेस हुकूम झाला आहे.

विलायतेच्या बंदर कांगची कवाईत मोठ्या उत्साहानें होत आहे, आणखी इंजिनीयर लोक १०००० होत तों पर्यंत वाढवण्याचा विचार होत आहे.

विलायत सरकारानें फराशिसांचे सरकारास त्यांणीं आपल्या बंदर कांगैपैकीं [illegible] बंदरापर्यंत किनाऱ्याची तटबंदी न करणाविशीची अडचण दाखविली आहे. आस्त्रिया देशांतील सर्व करोंच्या बाबती वाढल्या आहेत.

नेपल्सचा राजा २२वे मेरोजीं मरण पावला, त्याच्या जागीं (सिंहासनावर) त्याचा फ्रान्सिस यानामें राजपुत्र बसला. त्यास दुसरा फ्रान्सिस हें नांव दिलें आहे.

नेपल्संच्या दरबारांत आस्त्रिया, इंग्लंड, वसार्डिनिया. या तिघां राजांनीं प्रत्येकीं आपले वकील पाठविले आहेत. जूनच्या १०वे तारखेपर्यंत नवीन पार्लमेंट सभा काम बघण्यास लागणार नव्हती

हिंदुस्तानांत इंग्रज लोकांची वसाहत करण्या विशींचे ठरावाचा पार्लमेंट सभेचा रिपोर्ट विलायतेस छापून प्रसिद्ध झाला आहे.

हिंदुस्तानांतील तोफखान्याकडील [illegible] इंजिनीयर लोक यांचे विलायतेस रजेवर गेले असतां पगारकों पोंचावे यांचे यांधे पडले होते, त्याचा आतां निकालाचा ठराव झाला आहे.

सन १८६१ इसवी सालीं विलायतेस एक नाटें पदार्थ संग्रहालय करण्याचा बेत होत होता तो त्यानें महकूफ केला आहे.

विलायतेस मिसल स्मथर्स नांवाच्या एका शाकरानें एका बायकोस विष घालून मारिलें, त्या बायकोपाशीं तो राहिलेला होता त्या मुकदम्याची चौकशी विलायतेस होत आहे.

पंचविसावे काळे पल्टणकी जय रहे.

पुण्याचे छावणींत गेल्या शुक्रवारीं रात्रीं कांहीं लोकांनीं पैसा जमा करून एक फंड जमा केलें, त्या खर्चानें सदरील पल्टणीस मेजवानी केली त्याचा बेत खूब ठेवला होता. तंबू ताणून जागा बनवली होती, त्यांतून रोषणाई, आरास चांगली झाली होती, आणि त्यांत एथील मरव्यातनाच्या [illegible] पैकीं मिस्टर इचा नांवनामदार कम्यांडर इन्चीफ साहेब आदिकरून बसले होते त्या तालनांत गदरद्रान आणि शिवाय अनायकिणीचे ताफे नाचत होते. त्यांत २८वे पल्टणींतील अंमलदार व शिपायी लोक यांस साहेब लोकांनीं पानसुपारी अत्तरगुलाब आणि प्रत्येकास कमरवस्तानी हार आणि तुरे दिले. आंत सवजीचें काम बनविलें होतें तें सर्वांसमोर उडवलें. हा समारंभ पाहाण्यास पुण्यांतील व छावणींतील हजारों लोक लहान मोठे गोळा झाले होते. हा मेजवानीचा बेत पाहून सर्व लोक खुष झाले. चीफ साहेब यांणीं मोठ्या संतोषानें सर्वांचा रामराम घेतला. ... शिपायी लोक खुष झाले आतां मुंबईस त्या पल्टणीनें नरचेबर इमानीपणाचीं कामें बजावलीं त्याबद्दल शाबासकी जबाबी आहे. असें बोलत. आतां ते लोक चीफ साहेबांस मेजवानी डिनर करणार असें ऐकतों.

नेमणुका—मि. सीगान यांस अकटिंग असि-स्टंट एजेंट इसणेंतील सरदारांवर नेमिलें—

क्यापटन बार कांबे वाडचे पोलटिकल एजेंट यांस भावलपूर एथील ठाकुराचे कायद्यांत आलेल्या प्रांतांत माजिस्त्रेट नेमिलें. थळ घाट रस्त्यावरील मि. ग्रांट यांस पूर्ण माजिस्त्रेटच्या अधिकार गणा, अहंमदनगर कलेकटरींत तपासण्याचें रोज दिला.— क्यापटन पालीन यांणें भडोजचे सा. डि. इंडचे पोलीसच्या कामाचा चार्ज ता० ३ मीनहून घेतला— मि. सोरट अहंमदनगरचे अगटिंग स. पोलीस यांणीं ता० ६ जूनास कामाचा चार्ज घेतला.— ले. ग्रांट पुण्याचे अगटिंग स. पोलीस यांणीं ता० ६ जून रोजीं कामाचा चार्ज घेतला.— मि. आरस्कीन कोंकणचे जडज यांणीं अदालतीचे कामाचा चार्ज मि. मेलविल यांस दिला.— अमदाबादचे कलेकटर यांस आपले प्रांतांत बरसाती परयंत राहण्याची परमानगी मिळाली.— गण्याचे कलेकटरी कडील मि. स्मिथ यांस परिक्षेच्या कमेटींत हजर होण्या करितां मुंबईस जाण्याची परमानगी मिळाली.— मि. लारपेंट ठाण्याचे स. थर्ड आ. कलेकटर यांस जरूरीचे कामाकरितां गेरहजिरीच्या रूलांतील कुलम १४ प्रमाणें विलायतेस जाण्याकरितां ६ महिन्यांची रजा मिळाली.— मि. ओजिलवी धारवाडचे कलेकटर यांस २ महिन्यांची रजा मिळाली.— मि. मेउ यांस पुण्यांस थर्ड असिस्टंट कलेकटर आणि माजिस्त्रेट नेमिलें.— रावबहादूर विठ्ठलराव नारायण बेळगांव जिल्ह्यांतील डिप्टि कलेकटर आणि माजिस्त्रेट यांणीं ता० १४ मीनहून कामाचा चार्ज घेतला.— धारवाड जिल्ह्यांतील असिस्टंट कडे तालुक्यांची पुनः खालीं लिहिल्या प्रमाणें वांटणी झाली.— पे-स्ताकडे कुबळी, बंकापूर आणि डंबळ— लेकंडाकडे हनगल, कोडी आणि राणी बिन्नूर— पर्डीकडे धारवाड नवलगुंद.—

मि. म्यानसन खेडयाचे अकटिंग थर्ड असिस्टंट कलेकटर यांजकडे मुधा तालुका सुपूर्द दिला. हिंदुस्तान सरकारानें मि. एस. ओ. बर्न मद्रासच्या प्रांतांतील यांस मुंबईस अकौंटंट जनरल नेमिलें.— ले. मूर प्रोबेशनरी असिस्टंट इंजिनीअर यांस दुसऱ्या क्लासांतील असिस्टंट इंजिनीअरचे जाग्यावर एक पायरी चढविली आहे.— सदर दिवाणी अदालतीनें अज्जम कुष्णिदराम चिंतामणी शंकर यांस [illegible] जिल्ह्यांत मुनसफ नेमिलें.— उत्तरभागाचे रेविन्यू कमिशनर यांणीं अज्जम वासुदेव भैरव ४ थ्या वर्तांतील सातार रवान्यांतील जावळीचे रयाचा मामलेदार यांस खानदेश जिल्ह्यांतील आमनेर एथील मामलें

छावणी औरंगाबाद ता० १५ जून ज्ञानप्रकाशास—

एथील छावणी सरकार मोंगल करणार आहे आणि एथे लष्कराकरितां घोडीं खरेदी करण्याचे बेत झाले आहेत, लवकरच खरेदीची सरवात होईल, या प्रांतीं पर्जन्य बराच पडला आहे. एथील एका आरबाचे मेंढरू दरवाज्यापाशीं होतें त्यावर एथील निजाम सरकारचा १०० स्वारांवरील जमादार याचा कुत्रा त्या मेंढरावर धुंकू लागला हेंव्हां त्या आरबास राग येऊन त्याणें तें कुत्रें गोळी घालून ठार मारलें हें [illegible] दार याणें पाहिल्यावर त्या आरबास विचारलें कीं, तूं कुत्रें कां मारिलें स करितां तुझी मेंढी मात्र त्यानें मारली असती तर पांचे दाम मी तुला दिले असते, असें असून अपराध

[illegible] असी [illegible] डीला [illegible] राहत. [illegible] त्या [illegible] कोध आले [illegible] आसपा- [illegible] आरबांस, आरब जमून यांणीं त्या जमादा [illegible] मार मारिलें ही खबर जमादारा- [illegible] शिपायांस कळतांच तेहा पांच [illegible] आरबांचे घरापाशीं आले आ- णि [illegible] आरब आणि कुन्याच्या पक्षा चे मुसलमान शिपायी यांजमध्यें लढाई सुरु- होऊन ते सर्व कुन्याकडील शिपायी आरबां नीं ठार केले. आरबांपैकीं एकाचा हात सफाउ- डला आहे. व दुसऱ्यास जखम झाली आहे, हल्लीं हें प्रकर्ण निजाम सरकारचे कानावर गेलें आहे हे आरब लोक निजामाचे एथील अंमलदारांस अग- दीं जुमानीत नाहींत, इंग्रज सरकारचे अमलदा- रांस मात्र वचकतात. हल्लीं एथील इंग्रजसर- कारचे छावणींतील शिपायी व अंमलदार लोक अधीक बखेडा माजूं नये व गुन्हेगार आरबांस शिक्षा व्हावी या करितां तजवीज करीत आहेत. या शहरचे दरवाजे कितीएक मागील बंडाळ्या- ल्यापासून महाबूर केले आहेत. व हल्लीं ही कां- हीं बंद करून खुल्या दरवाज्याचा मोगलबंदोब- स्त ठेवला आहे. या मोगलाईंत नेहेमी हे अग- णी लोक असे गुन्हे व बखेडे फल्लक कारणांव- रून करतात आणि जीवाचा नाश करून घेता- त व करितात, अशी रोज धडामोड असल्या कारणानें या मोगलाईंतील सावकार नउकरी व व्यापारी व फुरबदल यांस अहोरात्र धास्ति असते. ही निवारण कधीं होईल तें होवो.

[illegible]

आफू.— एथील छावणींतील कांहीं लोकांनीं सरकारास असें कळविलें आहे कीं, हल्लीं आफू [illegible] स चांगली विकत मिळत नाहीं [illegible]

चोकशी चालू आहे. मागील दोन वर्षांपासून अफू- चा भाव चढता आहे. ता० १४ जून रोजीं कलक- त्यांत अफूच्या पेट्यांचें लिलाव झालें त्यांत ए- कंदर २२६० पेट्या विकल्या, त्याचा आकार बि- हारची पेटी १६५२ आणि बनारसची १५९८ प्र- माणें सरासरीनें आकार कांढला आहे. यावरून भावास तेजीच आहे.

झांशीहून ता० १९ जूनचें वर्तमान [illegible] खब- र आधारें कळतें कीं, तेथे येथें अधिकोत्तरसंबंधीं कांहीं एक नाहीं, सिप्री एथील [illegible] पल्टणींतील मि० व्हाईस गोरे [illegible] अंमलदार हा दारूच्या योगानें तंबूंत उजाला [illegible] तो शी- घ्रीस मरण पावला, एथें जेव्हां हीं घरें बांधलीं व दुरुस्त केलीं तीं तयार झालीं नाहीं तोंच पड लीं. एथें अशी बदता आहे कीं, दोन गोरे लोक आणि दोन फिरंगी लोक गुणा आणि [illegible] चे दरम्यानचा रस्ता महूकडे जाण्याचा आहे त्या रस्त्यावर ठार मारले गेले आहेत.

कलकत्याचे पोस्त आफीसांतील शिपायां- पाशीं हजारों लखोटे सांपडले, त्याजविषयीं आडवोकेट जनरल यांणीं सरकारास असा अभिप्राय दिला कीं, नवीन पोष्टाचे कायद्याप्र- माणें हा गुन्हा होत नाहीं [illegible] शिपायांस ब- डतर्फ केलें.

अंबाला एथील तोफखान्याच्या बराकी ता० ३१ मे रोजीं जळाल्या, परंतु त्यांवरील आफीसर यांणीं त्यांत माणसें निजलेलीं होतीं त्यांस काढिलें.

— मेहेरबान गानगुणे अदालतीचे असिस्टंट रज- उर्ज त्यास सरकारानें दसऱ्यांतील सरदारांवरील अ- सिस्टंट एजंटची नेमणूक करण्याचें प्रकरण झालें आहे.

ज्ञानप्रकाशकर्ते— विनंती विशेष आपल्या पत्र ७ तारीख १४ माहे फेब्रुआरी सन् १८[illegible] इसवीचे ज्ञानप्रकाशांत दृष्टपोनं ७८ याजवर आम्ही आपले पत्राभोनी कागदाची प[illegible] गुंडाळून त्यावर पत्र घेणाराचे नाव पत्यानिशीं लिहितो, व पट्टीच साध्यावर आमचे छापखान्याचे नावाचे मशादीन केलेलें शील अगर शिक्का लावेचा मारितो तत्राप किती एक आमचे पत्र घेणारे वर्तमानपत्र फुटून दर आठवड्याचे आठवड्यास येतें यांविशीं लिहितात हा बोभाट ऐकून सरकारचे पोष्टाचे दुकानांत असा खोटेपणाचा गोंधळ होतो त्याची एकदोन वेळां सर्वांस साधारणपणे सुचना व विनंती करावी त्यांस आमान्य झाल्यास मग माहापंथ धरावा असे विचारास येऊन आम्ही विनंती करितो कीं, किती एक पोष्टांत आमच्या वर्तमानपत्राचे अंक फुटतात त्यांस कृपा करून हा दगाबाजीचा अपराध कोणीं करून येथा प्रमाणें आपण सूचनार्थ मचकूर छापिलें आहे परंतु असे कुकर्म करणाराचे मनांत याबद्दल बिलकूल उपरती झाल्याचे नजरेस येत नाही. मग काय ते समजत असतील कीं, असे लोकांचे छापल्याने काय बंदोबस्त होणार किंवा कसे हे न कळे मला तर किती एक ठिकाणी कोणी समस्त वादविवादाचे अनुभवावरून संशय वाटतो कीं, अशी दगाबाजी करणाराचा हाच इरादा असावा आमचे एकदोन अंक फुटलेले अम्हास पावले जाणून हा मचकूर आपणास कळविला आहे ये विशीं बंदोबस्त करणें तसा करनील. या प्रकारची दगाबाजी करणाराचा मतलब इतका असावा [illegible] केल्या वाचून वर्तमानपत्रे पाहण्यास सापडतात परंतु ते लोक आपले मनांत असा सारखे वीत नाहीं कीं, दुसऱ्याचे नावाचे लखोटे फाडितात यांत किती पाप आहे व एक वेळ ही सवई लागून गेली म्हणजे या प्रकारचे दगाबाजी करण्यास पा[illegible] लोकाचे बहुत नुकसान होतें ल आणि डपालांतून हजारो रुपयांच्या [illegible] गहाळ होतात याचे कारण हेच असून त्यांचे प्र[illegible]तीतील असे लोक समजले पाहिजेत, आमचे [illegible] खुद्द नावची बंगी मुंबयींतून रवाना झाले [illegible] अहमदनगरचे पोष्ट हपिसांत गहाळ झाली. ये विशीं कामजारी अरसून शेवट जसा [illegible] होईल त्याप्रमाणें मचकूर आमचे [illegible] रास कळवावयाकरितां मागाहून लिह[illegible] लिहिणे सारांश सरकारी कामांत असे प्र[illegible] लबाडी करणारास क्षमा करणे हा [illegible] होय तत्राप असे न करण्याबद्दल सूचना झाली नाही असेही नाही.

[illegible]

बेळगाव ता. १२ जून — एथील गोरे लोकांचे पलटणीतील सर्व सोलजरास मेडल (बिल्ले) वाटले सन् १८५७ साली कागवाडकर मरा[illegible] केल्यामुळे हे संस्थान सरकारांत खालसा झालें परंतु आजपर्यंत त्याची वहिवाट पोलिटिकल एजंट यांचे मारफत होती ती हल्ली कलेक्टरीकडे दिली त्या कामावर [illegible] होते त्यांस मुकर नेमीले त्या सर्वांच्या पगाराचा अंकार[illegible] रुपयाचा आहे. या [illegible] मी कारकुनाची पगार १४ स येणें प्रमाणें देण्याचा हुकूम झाला आहे.

शेषगिरराव कृष्णाजी मामलेदार याजवर पोलीस सुप्रींटेंडेंट साहेब यांनीं लाचेचा खटला तयार करून [illegible] असिस्टंट साहेब यांचे विच्यारे धारवाड सेशन कोर्टाकडे कमिट केला त्याचा लेपनन्ट साहेब जेज्य याहीं विचार करून दोन वर्षे सक्तमजुरीची कैद व २००० रुपये दंड दंड न दिल्यास पु-

...ला २ वर्षे कैद याप्रमाणें शिक्षा दिली, ...द्दे फेरेंत तर्फे अपील सदरेस होऊन तेथें ... त्यानीं शिक्षा कमी होऊन एक वर्ष सजा कायम केली. परंतु या संशीं व दुसरे फौजदारी कामीं पोलीस मजकूर याही व याणीं लोकांवर, लोकांवर जुलूम करून खटले उत्पन्न केले. अशी माजिस्त्रेट साहेबांची खात्री झाल्यावरून त्याणीं सदरे पर्यंत बोभाट केला. व कैदी तर्फे सरकारास अपील झालें त्यावरून पुनरपी विचार करावा म्हणून सदरेस आज्ञा झाली. सदरेनें माजिस्त्रेट साहेब याजकडून सदरहू खटल्याबद्दल हकीकतीचे कागदपत्र मागवून तपासून पाहतां हा खटला जुलमानें बुद्धि उत्पन्न केला असे निःसंशय दिसल्यामुळें इसम मजकूर मामलेदार यांस झालेली शिक्षा सर्व रद्द करून खुलें केलें. ज्ञा॰ सू॰

हरकारा पत्रावरून असे समजतें कीं, संथाळ परगण्यांत कोणी सावकाराने गरीबास कर्ज दिलें त्या ऐवजी रिणकोनें त्याचे घरीं चाकरीस राहावें तो पैसा फिटे पर्यंत दोन तीन पिढ्याही रिणकोच्या गुदरतात. ही गुलाम गिरीची जुलमी वहिवाट परगण्याचे डिपुटी कमिशनर राबीनसन् याणें मना केली. याबद्दल सरकाराने त्यांस मोठी शाबासकी दिली आहे.

नासिगांवाहून— एथील सरकारी शाळेंत मुलांचा अभ्यास उत्तम रीतीने चालण्यांत आला आहे. याची परिक्षा एथील मामलेदार अजम विश्वनाथ विनायक याप याणीं ता॰ ६ माहे जून सन् १८५९ इसवी रोजी भाग... कचेरीत एथील इंग्लिश स्कूलचे बाळाजी भास्कर करमरकर असिस्टंट हे व कांहीं ग्रामस्त लोक व शाळे कडील कमेटीदार असे सर्व येऊन परिक्षा घेतली ती अशी कीं इंग्रजीचा अभ्यास तेथे बुकापर्यंत व गणीत सिद्धांत व सभी करणे वगैरे याप्रमाणें वाचणें वगैरे सदरहू दिकांची परिक्षा घेतली व याशिवाय शाळा मजकूर पाहून नगरी मुलकीचा एक वर्ग तयार केला आहे त्याची परीक्षा सदरहू अजम मामलेदार याणीं जातीनें घेतली ती अशी कीं फौजदारी कायदे व मुलकी कायदे व गांवचे नमुने प्रमाणे लिहिण्याची माहिती व तालुक्याचे लिहिण्याची माहिती व परत बंदी रूळ अशी सर्व विषयांची परिक्षा घेऊन बहुत खूष झाले आणि सर्व मुलांस सांगितलें कीं, तुम्हास मुलकी परिक्षे करितां पतोजी याचा दाखला मिळाल्यावर आच खालीं मी सही मोठे खुषीनें करीन. त्याप्रमाणें स्कूल मास्तर याणीं सर्व वगैरेस अभ्यासाप्रमाणें दाखले दिले त्याप्रमाणें अजम मामलेदार साहेब याणीं सह्या करून दिल्या अशी परिक्षा होऊन नंतर कचेरी उठली आता सदरहू मामलेदार साहेब यांचे गुणाचे वर्णन वास्तवीक यथार्थ केले तरी आपले पत्री विस्तार बहुत होईल सबब सर्व करीत नाहीं. कांहींसें लिहिलें तें असे कीं सदरहू परिक्षा झाली यातील विषय त्यांस कोणता अवगत नाहीं असे माझे कांहीं पाहण्यात आले नाहीं याशिवाय संस्कृत अभ्यास उत्तम प्रकारचा आहे व कायद्यांत वाकबगारी तरी बहुतच आहे. याणीं मामलेदारीचे काम बहुत वर्षे केलें व मुनसफीचें कामही बहुत केले आहे त्यामुळे यांची कामांत वाकबगारी किती वर्णन करावी. अशा मनुष्याची ईश्वरानें दृष्टी ठेऊन करून हल्ली मामलेदारीचे कामावर नेमिले आहे. सदरहू वास्तवीक पाहता यानी सरकारची बहुत विश्वासाची कामें केली आहेत तरी हल्ली आमचे कृपाळू सरकार याणीं सदरहू मामलेदार साहेब यांस मोठी आशाची योजना करण्यास योग्य आहेत तरी हुजूर कृपा करो आणि यांचीं ... मोठे आग्यावर लोपे अशी बहुतांची आज्ञा आहे. कळावे ता॰ १० जून सन १८५९ इसवी.

...परची ज्ञानप्रकाश आपल्या यांस पाठविली.

नवीनयुद्धप्रसंग— युद्धें आलीकडे एकामागून एक आलीकडे या जगांत सुमारें दाहा वर्षे चाललीं आहेत. रशिया आणि रूमशाम यांचें युद्ध लागल्यापासून लढायांची ताजी माहिती लोकांस आहे. तें युद्ध संपल्यावर इराणांत युद्धाचा प्रसंग घडून आला. त्यावर हिंदुस्थान, चीन येथें लढायांचे प्रसंग घडून आले. त्या लढाया संपतात तों अस्त्रिया आणि सार्डिनिया यांच्यामध्यें युद्धप्रसंग सुरू झाला आहे. हा युद्धप्रसंग तुफान सुरू झाला आहे, त्या युद्धास सुरवात होण्याचें कारण असें आहे कीं, सार्डिनियाचे पोटांतील पीडमंट म्हणून एक संस्थान आहे तें स्वतंत्रपणें वागत आहे. त्याच संस्थानाच्या लगत एक संस्थान अस्त्रियाचे ताब्यांत आहे. त्या संस्थानास पीडमंट संस्थानाप्रमाणें स्वतंत्रता नाहीं त्याविशींची खंत त्या संस्थानिकांस वाटून आपली पराधीनता अस्त्रियापासून सोडवावी त्या हेतूनें तेथील लोकांचा एकदिल होऊन त्यांणीं बंडाळी करण्यास प्रारंभ केला. तेव्हां अर्थातच अस्त्रियाचे बादशाहास त्या बंडाचा मोड करण्याकरितां त्या प्रांतीं फौज पाठवणें आगत्य पडलें. सुमारें सवालक्ष फौज त्या प्रांतीं त्याणें पाठवली. या प्रसंगीं पीडमंटचे हद्दीवर सार्डिनियाचे राजानें साठ हजार फौज रवाना केली. विलायतचे राजेरजवाडे यांचे परस्परांशीं तह झालेले आहेत, तेव्हां तहाविरुद्ध कांहींएक अंदेशा परस्परांस दिसल्यास एकमेक एकमेकांची विचारपूस करतात, व स्वस्थ राजेरजवाडे त्यांचे चौकशींत पडतात, अशी तिकडेस वहिवाट असल्या कारणानें सर्व राजे रजवाडे बंदोबस्तानें व हुशारीनें राहतात. सार्डिनियाची फौज हद्दीवर येऊन पडली तेव्हां अस्त्रियाचे बादशहानें फौज ठेवण्याचें कारण सार्डिनियाचे राजास विचारिलें, त्याणें सांगितलें कीं, मीं आपल्या हद्दींत फौज आणून ठेवली आहे. तेव्हां अस्त्रियाचे बादशहानें सार्डिनियाचे राजास सांगून पाठविलें कीं, तीन दिवसांचे आंत तुम्ही आपली फौज उठवून न्यावी, त्यावर सार्डिनियाचे राजानें जबाब केला कीं, तुम्हीं जी एवढी मोठी फौज आमच्या राज्याच्या हद्दीवर आणली आहेत, ती न्यावी म्हणजे आम्हीं नेतों असें झाल्यावर या दोघां राजांचा तंटा मिटवण्याचे चौकशीसाठीं पंचांची सभा बसली, त्या पंचायतींत इंग्लंडचा बादशहा, रशियाचा बादशहा, अस्त्रियाचा बादशहा आणि इंग्रजांची राणी यांचे तर्फे कमिशनर नेमले. त्या पंचायतींत सार्डिनियाचे बादशहास फौज पाठवण्याचें कारण विचारिलें, तेव्हां त्याणें याबद्दलचा जबाब त्या पंचायतांस कांहीं एक न देतां उलटें त्यांस सांगितलें कीं, आमच्या तर्फेचा कमिशनर एक घ्या नंतर चौकशी करा म्हणजे कायतो जबाब देईन त्यांवरून रशिया, अस्त्रिया आणि इंग्लंड या राजांनीं साफ सांगितलें कीं, मूळापासून सार्डिनियाचे राजाचा तर्फे कमिशनर घेण्याची वहिवाट नाहीं, तस्मात् आम्हीं त्यांचें म्हणणें कबूल करीत नाहीं. फरांसिसाचे बादशहानें सार्डिनियाचे तर्फे कमिशनर घ्यावा असा अभिप्राय दिला, तेव्हां अर्थातच पंचायत मोडली आणि युद्ध करण्याची तयारी उभयतां राजांमध्यें होण्याची सुरवात झाली, हें कारण लढाईचा घडून येण्याचें आहे. सार्डिनियाचा [illegible] फरांसिसाचे बादशहाचा दोस्त आहे. [illegible] त्याच्या ताब्यांत वागणाराही आहे. लढायांचा प्रसंग आला तेव्हां सार्डिनियाचे राजानें आपला दोस्त फरांसिसाचा बादशहा याजला कुमक

...जला हुकूम करण्याविषयीं पा... केलें. त्या बरोबर फरांशिसांचा बादशाहा आपली फौज गोळा करून जातीनें लढाईकरितां घेऊन सार्डिनियाचे राज्यांत आला आहे. आतां सार्डिनिया आणि फ्रान्स या दोन देशांतली फौज एकत्र होऊन आस्त्रियाचे फौजेबरोबर लढाई करणार आहे. आस्त्रियाचे बादशाहास कोणी अजून राजा सहाय्य झाला नाहीं. आस्त्रियाचे उत्तरबाजूचे हद्दीवर रशियाचे बादशाहाची फौज आपल्या हद्दींत येऊन उतरली आहे. प्रुशियाचे राजानें आपले हद्दीवर फौज तयार ठेविली आहे. सदरहूप्रमाणेंच जर्मन संस्थानांनीं केलें आहे. इंग्लंडची फौज आपल्या जागींच आहे. आणि इंग्रज सरकार काय होईल तें उगीच राहून बघत आहे. प्रसंगीं कोणास सहाय्य होतें किंवा मुकाट्यानेंच आपले घरीं राहातें, हें अद्याप मुकरर कळत नाहीं. परंतु प्रसंगवशात् इंग्रज सरकाराला आस्त्रियाला सहाय्य करावें लागेल असें अनुमान होतें. तथापी हें अनुमान रशियाचे अनुमानावरून फिरेल. रशिया आस्त्रियास मिळाला व इंग्रजांस सार्डिनियाचे पक्षास मिळावें लागेल, असा अशी स्थिति सांप्रतची युरोपखंडांतली आहे. फरांशीस लोक सर्व कामांत हुशार आहे युद्धसंग्रामाची त्यांस फार आवड आहे, त्यांस युद्धावांचून कालक्रमण करणें फार कठीण वाटतें त्यांस युद्ध करण्याचा सराव फार झालेला आहे या मुळें युद्धाचें काम करण्याची त्यांस मोठी हौस आहे. त्या लढाई करतां फरांशिसांचे बादशाहास रयतेपासून कर्ज काढण्याची जरूर झाल्यावरून त्याणें २०,००,००,०००, वीस कोटि रुपयांविषयीं मागणें केलें. तों त्या राजधानींतल्या लोकांपैकीं... ४...००० नगरवाल्या श्रीमंतांनीं १२,३०,००,०००, म्हणजे कोटी आठावीस लक्ष रुपये या मुदतीकरितां कर्ज सरकारास दिले. यावरून त्या देशाचे लोकांनी द्रव्यहिंमत व मोठेपणा हीं सर्व पृथ्वीवरील देशांपेक्षां किती मोठीं आहेत हें सहज कळून येतें. तसें त्या लोकांचें शाहाणपणही प्रसंगीं कळून येतें. नाहीं तर शाहाणपणाच्या आतां प्रसंगीं वांचून मारणारे पुष्कळ सांपडतात. आपल्या देशाचें स्वकीय सरकाराची फत्तेच त्यांची ही ईर्षा कारण थोड्या देशांस आहे. त्यांत फ्रान्साची या समयीं तुलना करणारा कोणताही देश या पृथ्वीवर नाहीं, असें म्हणण्यास कांहीं चिंता नाहीं, फरांशिसांचा बादशाहा जातीनें लढाईवर गेला आहे, आणि त्याणें तेथें आऊनउत्तेजक भाषण आपल्या शिपायांशीं केलें आहे, त्याचा उतारा आजचे पत्रीं घेतला आहे. त्यावरून राजाचें शाहाणपण व माहिती यांविषयीं आमचे वाचणारांस कळून येईल. त्यांतच्या असा तरुण व शाहाणा बादशाहा पोकळ मराठे बांसरूं अभिमानास अगदीं भुलणारा नव्हे, हें त्याचे रवालचें सहीवरून कळून येईल. पोकळ मराठेबांस मानणारे राजे रजवाडे व कारभार यांस ही नेपोलियन सहीं सहज लाजवितें.

फरांशिसांचा नेपोलियन बादशाहा याची स्वारी फ्रान्स देशांतून इटली देशांत जिनोवा शहरी लष्करसह जाऊन पोंचल्यावर ता० १२ माहे मे रोजीं त्याणें आपल्या फौजे पुढें भाषण केलें त्याचा उतारा येणेंप्रमाणें.

शिपायांनो— ती... ...वण्याचे कामांत तुमचें आधिपत्य मी जातीनें घेऊन आलों आहे. आम्ही हल्लीं या (सार्डिनियन) लोकांचें स्वातंत्र्य राहाण्याविषयीं ते प्रजास सहाय्य होऊन त्यांस परकीय प्रजांचे जुलुमापासून सोडवण्याच्या

वेतांत आहों, हाच कायनो यथान्याय आपला हेतु आहे. आणि हाच हेतु कधारलेले नगांचा असें तुमच्या ईर्षेस अधिक उत्तेजन देण्याची मला गरज नाहीं. पावला पावलीं गांगक, तुम्हांस जयाविशीं चें स्मरण होईल. रोमन लोकांच्या प्राचीन शिलालेख संग्रहांत संगमरवरी पाषाणांवर लेख खोदलेले आहेत. त्यावरून त्या देशाच्या लोकांनीं केलेले कृत्य कृत्याचें स्मरण होतें. आजचा दिवसही प्रमाणेंच आहे. तुम्हीं मार्गक्रमितां क्रमितां मोंटानी. मारेंगो. लोडे. कास्तिग्लोनी, आर्कोली आणि रारीवोली. त्या ठिकाणीं अत्यंत स्मारक गोष्टी तुमच्या दृष्टीस पडून दुसऱ्या शिलालेख संग्रहांत मजला कोरीत चालला असें समजा.

लष्करी कवायतीचे नियम अगदी बरोबर राखा हे नियम पाळणें यांतच कायनी लष्कराची प्रतिष्ठा आहे. एथें समरंगणीं तुम्हांशीं युद्ध करण्यास शत्रूवांचून कोणी नाहीं, यांची आठवण राखो पण, धुरानें रहा आणि आपल्या पायरीला सोडून पाऊलें पुढें सरसावूं नका. अतिशय आवेशाला कारण न जा, मला तुमच्या या अत्यावेशानें मा[illegible] भय वाटतें.

शत्रूच्या [illegible]कणची हद्द दूर आहे एवढेंच कायतें संकट आहे तरी फराशीस (फ्रेंच) सेनेचीं भयंकर शस्त्रास्त्रें व त्यांच्या संगिनीपासून जें काय व्हावयाचें तें त्याच्यानें नाकार वणार नाहीं

शिपायानों! आतां आपण आपली सर्व कामगिरी बजावूं आणि आपला सर्व भरवसा ईश्वरावर ठेवूं. आपल्या देशास तुम्हांपासून मोठमोठ्या गोष्टी घडून येण्याची मोठी आशा आहे.

---

* पूर्वी रोमन लोकांत श[illegible] करणारे यांचे गुणानुसार संगमरवरी दगडांवर कोरून ठेवण्याची [illegible] चाल असे.

* त्यांमध्ये [illegible] फराशिस्यांनी [illegible] ठोकून गर्दा मिळविले आहेत.

ने [illegible] तुम्ही [illegible] युद्धाच्या [illegible] [illegible] राज्याच्या गोष्टी [illegible] अशी म्हणतात [illegible] इटाली देशांतील नवीन सैन्य आपल्या देशाच्या सैन्या योग्य होईल.

मु० जिनेवा आमाहे मे
ता० १२ सन १८५९ ईस०

नैपोलियन.

फराशिसांचा महान सरदार मार्शल त्यानें [illegible] आपल्या हाताखालचे फौजे पुढें भाषण आलेक्झांड्रिया मुक्कामीं केलें तें येणें प्रमाणें.

" आल्प्स पहाडांतील फौजेचे शिपायांनों [illegible] लियाचे बादशहानें अन्यायानें लढाईचा संग्राम उत्पन्न केल्यावर " तुम्हां सारख्या देशमित्र [illegible] देशांतल्या जागजागीं जलदीनें बलापणें केलें आणि तुम्हीं मावडतोच आपल्या बादशहानें तुम्हांवर हुकमत चालवण्याकरितां पसंद केलेले सरदारांच्या भोंवतीं येऊन जमलां. त्या सर्व सरदारांस तुम्हीं चांगले जाणत आहां. सरदारांनीं पुष्कळ वेळां लढायांचे वेळीं समरंगणांत तुम्हांवर हुकमत चालवली आहे. आणि तुम्हीं ही सर्व भरवसा त्यांवर ठेवला आहे, हल्लीं लढायी करण्याच्या बेतांत आहों तीन प्रथमतः मी तुम्हांशीं स्वतः भाषण करितों आणि सांगतों कीं, तुम्हां सारख्या योग्यतेच्या शिपायांवर हुकमत चालवण्याचें मा[illegible] जयप्राप्ति जी आपली मागें प्रतिक्षा करीत आहे त्यांचा भरवसा सर्व तुम्हांवर आहे, शिपायांनों तुम्हीं जलदीची मजल तुडींच या आल्स पर्वतांवरून मारिली आहे, या मुळें बादशहाचे सरकारांकडून तुम्हांस आवश्यकतेची पूर्तता करण्यास उपाय चालला नाहीं. आतां लवकरच ती पूर्तता होईल. परंतु लागलीच तुम्हांस हुकमतीं हिमायत चलावी आणि धाडस त्यांच्या योगें सूचना असल्यास ती कशी रचावी याचें ज्ञान होईल.

[illegible] आणि [illegible] आपले द-
र्जोया [illegible] या भव्य [illegible] पाहून राग कम
ण केलें आहे, त्यास अन्य देशांना [illegible] लागून
[illegible] रकोंत आनंददायक कीर्ति गाजली, त्याच-
[illegible] समयीं सर्व गोऱ्यांनी कमताई पडलेली आ-
हे. आतां [illegible] उशीर न लागतां ही फ्रेंचांची [illegible] शिपा-
ई अस्त्रियाचे मोठे फौजे समोर जाऊन [illegible]
न, (ह्या अस्त्रियाचे फौजेची जुनी औळख आहे,
[illegible] यतांचे साम्रे लेटे एथें, आर्कोली एथें, मारें-
गो एथें. आणि वाग्राम एथें झालेले आहेत. हीं
स्थानें विख्यात आहेत, त्यांत तुम्हीं पुनः वि-
ख्यात कराल असें सर्व समजतात."

आणखी जनराल फोरी नामें फ्रेंच सरदा-
रानें भाषण केलें तें येणे प्रमाणें —

"पहिल्या टुकडीचे पहिल्या कोरचे शिपा-
यांनो! उद्यां आपण पहिल्यानें युद्धाच्या तोंडीं
जाऊं आणि हें वास्तवीक आहे कीं, शत्रूला प्रथ-
म [illegible] दारीच्या कामांत गुंतवण्याची प्रतिष्ठा
[illegible] गांस मिळेल. आतां आठवण करा कीं, आ-
पल्या वडिलांनीं या शत्रूचे पराजय हमेषा केलेले
आहेत, आणि तुम्हीं ही त्याप्रमाणेंच कराल.

[illegible] गावीं ता. [illegible] मे सन १८५९ ई. } **फोरी**, टुकडीचा जनरल.

धर्मपुरीहून ज्ञानप्रकाशास ता. १२ जून — ता. ५ जू-
[illegible] रोजीं नर्मदा उत्तर तीरास लांकडी पूल बांध-
ला होता तो वाहून गेला. परंतु त्याची बहुतेक
लांकडें कुमाविसदार यांनीं पकडलीं आहेत.
असें समजतें. हें पाणी कमी होतें चाललें होतें
तो ता. ८ मीनहुस आणखी पाणी येऊन तेथील
दोन नावा वाहून गेल्या. [illegible] खबर आलेदार
यांस कळतांच त्यांणीं माणसें [illegible]
नी जोतीनें सरून त्या नावा पकडल्या. या कामास
सुमारें [illegible] मजूर जमा केले होते, या कामास
कुमाविसदार हे स्वतः झटल्यास जर कमीपण
करते तर पुलाचीं लांकडें आणि शाबुत नावा
मिळणें कठिण पडतें, या कामास खर्च काय ला-
गला हें सुपरिटेंडेंट साहेब यांस धारेस कळ-
ल्यावर माझे समजण्यांत येईल. धर्मपुरी एथील
लालाजी याचे कन्येचें लग्न झालें, त्या समयीं त्या-
णें मंडळी बसण्यास जागा व वेतवात उत्तम
ठेवला होता, तो पाहून मला संतोष झाला. का-
रण नेमाडे लोकांना आणि असे [illegible] वेतां अ-
सा ईकडील लोक वेत ठेवतील तर सर्व लोकां-
स जाण्यास संतोषकारक होईल. ईकडे समृग
नसल्यानें सानडाई करून दिली आहे.

त्रावणकोरच्या मुलखांत शाना या नावाच्या
एका नीच जातीच्या लोकांच्या बायकांस आप-
ल्या शरीराच्या वरील भागाला कापडानें आच्छा-
दन करण्याची आजपर्यंत मुळींच मनाई होती.
तिजबाबद मद्रास सरकारानें त्रावणकोरच्या
राजास लिहून पाठविल्यावरून त्या राजानें आ-
पले मुलखांत उंच प्रतीच्या लोकांच्या बाय-
का ज्या रीतीनें आपलें अंग आच्छादित करतात
त्यांजपेक्षां कोणत्या तरी भिन्न रीतीनें आपलें
अंग आच्छादन करण्याची मोकळीक शानार
जातीच्या बायकांस देण्याविषयीं ठराव केला
आहे, असें मद्रास अथेनियन पत्रावरून समज-
तें आहे. धू.

[illegible] जवरून समजतें कीं, सन १८५८ सालीं इंग्ले-
डांतील [illegible] सुमारें १७९२७६०९ होती. आतां हिंदु-
स्थानांत [illegible] हिंदुस्थानांतील
लोकसंख्येच्या [illegible] संख्या एक अष्टमांश होईल

ज्ञानप्रकाश

गुरुवार तारीख ३० माहे जून सन १८५९ ईसवी.

ज्ञानप्रकाश.

हिंदुस्थानांतील स्थानी राज्यांविषयीं — जूनच्या ७ वे अथेनियम पत्रांतील मजकूर आम्हीं आपल्या वाचणारां करितां खालीं लिहितों

सरकारानें धारचें संस्थान सोडिलें असा गवगवा करून दिला परंतु अजून सोडिलें नाहीं. या संस्थाना विषयीं अभिप्राय सरकारच्या गजटांत प्रमाणें आहे हेंही स्पष्ट करून घेईल. विलायतचे हिंदुस्थानचे राज्य कारभार पाहणारे लार्ड स्टांउली साहेब यांणीं धारचे संस्थानाविषयीं जे कागदपत्र लिहून हिंदुस्थान सरकाराकडेस रवाना केले आहेत त्यांत त्यांणीं आपलें ... मत असें दर्शविलें आहे कीं, त्यांवर न घालणें हें अवश्यक राजकीय चातुर्य होय, आतां या नामदार साहेबांस माहीत आहे कीं, गेल्या दंग्यांत हिंदुस्थानचे राजे रजवाडे इमानानें सरकाराबरोबर वागले याविषयीं नामदार साहेब हीं कबूल आहेत, असें असून यास्तविचारानें हे नामदार साहेब ... दर्शन करीत नाहींत बरें. लार्ड एलेनबरो साहेब माजी विलायतेंतल्या कंपनी सरकारच्या बोर्ड आफ कंट्रोलच्या कमेटीचे सरपंच होते तेव्हां या नामदार साहेबांनीं राणीच्या नांवानें एक आभार ... या प्रकरणीं लिहिलें होतें. परंतु त्या ... आशीर्वादरूप पत्रा नंतर कांहीं एक आज ... विलायत हिंदुस्थानाची अवस्था दिसत आहे आणि याविषयीं जितकें सर्व लोक समजतात, तितकें कांहींच कळलें नाहीं

(पुढें चालेल.)

सरकारानें तारायंत्र द्वारा असें कळवलें आहे कीं, कलकत्याहून आलमा आनबोर स्टीज एथें ... स निघाली ती तांबड्या समुद्रांत फुटली, आणि पुष्कळ जीवांचा नाश झाला, परंतु ... घोड्या पदार्थांनें बचावली आहे व ती एडन एथून मुंबईस येण्या करितां रवाना होणार आहे

इंग्लिशस्थानचे समजण्यांत असें आहे ... हिंदुस्थानांत लष्करी खात्यांत नेटीव लोकांची ... करावी आणि तींत लोक सर्व जातीचे भरावे, या प्रमाणें विलायत सरकारचा हुकूम ... आतां नामदार गवरनर जनरल यांणीं जी ... केलेल्या लोकांस काढून टाकण्याची ... ली, कारण जर ते लोक असते तर त्यांपासून ... क अधीक उपयोगाचे झाले असते.

सरकारानें असा जाहिरनामा लावला आहे कीं, कर्नाटकांत कांहीं गडबड झाली होती त्या गडबडींतील आणी मानगडकर हा सदरहू ... मुख्य होता तो पळून गेला आहे, त्यास ... णीं धरून देईल त्यास एक हजार रुपये इनाम दिलें जाईल. असा ठराव झाला आहे.

लखनौचे पत्रावरून समजतें कीं, राणासाहेबांस गोरे तोफखान्याचे एका सोजिरानें कांहीं शब्द बोलून निंदा केली ... होऊन ... आणि ... शिपा ...

[illegible] —एथें [illegible] रोग आहे. पर्जन्य पडला नाहीं, आणि [illegible] चीच्याप्रमाणें [illegible] तर या रोगाची वृद्धि अधिक होईल, असें एक अनुमान आहे. महामारीच्या रोगाविशीं कित्येक लोकांच्या मनांत देवी, गोवर वगैरे कित्येक रोग ईश्वरी कोपापासून होतात असा दृढ ग्रह आ[illegible] आहे त्या प्रमाणेंच आहे, आणि हा ग्रह लोकांचे [illegible] न जाण्या सारखे रोग अद्यापी असून आ[illegible] नाहींत. [illegible] रोगानें भय बहुत करून लोकांचे [illegible] झालें आहे, आणि उत्तरोत्तर त्या [illegible] इतर रोगांप्रमाणें भय राहून उपचारही इतर रोगां प्रमाणें होतील. असें महामारीच्या रोगाचें वर्तन अजून बसलें नाहीं. तें बसे पर्यंत [illegible] कांस [illegible] ग्रह होण्याची अडचण मोठी आहे. महामारीचा रोग भयंकर व मनास धास्ति वसण्या [illegible] आहे. तेव्हां मनुष्याच्या मनाची धास्ति जे [illegible] करून कमी करवेल तितकी कमी करण्याचें काम [illegible] आहे. मनाची धास्ति कमी करण्यास हिंदु [illegible] धर्माचें साधन बरें आहे. त्यांच्या शांतीवगैरे [illegible] जनांच्या मनांतून धास्त्या काढण्यास उप[illegible] आहेत. हल्लीं एथील श्री. रा. रा. रावसाहेब [illegible], श्री. रा. रा. शेट दयाराम अत्माराम यांचे मुनीम, श्री. रा. रा. विष्णु शामजी रानडे, श्री. रा. रा. [illegible] रावजी गणपुले आणि श्री. रा. रा. बाबा शवडे [illegible] करून रा. रा. रामभाऊ परदर्शी म सरकारी वकील यांणीं जाहिरनामे शहरांत लाविले आहेत त्यांत लिहिलें आहे कीं, या रोगाचें दमन व्हावें यासाठीं श्री ओंकारेश्वरापाशीं शांतजप [illegible] करावा, त्या देवास [illegible] यांणीं [illegible] एकखंडी भाताची [illegible] रस्त्यांतून फिरून गणेशखिंडीच्या [illegible] त्या प्रीत्यर्थ ब्राम्हण भोजन [illegible] [illegible] साठीं खर्चास पाहिजे यास्तव लोकांनीं ८ एक आण्यापासून ५ रुपयांपावेतों व त्यापेक्षांही वर्गणी द्यावी, आणि ती वर्गणी दयाराम अत्माराम यांजकडे किंवा रावसाहेब [illegible] यांचे कडे पाठवून द्यावी म्हणून शिफारस केली आहे. या कामास निदान आमच्या अदमासानें ५०० रुपये खर्च येईल असें दिसतें. यथासांग [illegible] त्यास आमच्या अदमासाच्या [illegible] खर्च पाहिजे. हा खर्च एकाच्यानें लागेल असा धनाढ्य या ठिकाणीं कोणी नाहीं. यास्तव सर्वांनी ताकद् अंदाज: खर्च पडल्यानें हें मंडळ कार्य शेवटास जाईल, यास्तव आम्हीही लोकांस आश्रय देण्याविशीं शिफारस करतों. हा महारोग या शहरांत [illegible] यावा [illegible] वर्षास [illegible] करावी, अशी त्या जाहिरनाम्यांत शिफारस आहे ती आम्हांस मान्य आहे. आणखी आमची थोडीशी सर्वांस विनंति आहे कीं, या प्रमाणेंच [illegible] या रोगावर चालण्यासारखा असेल तो शोधून जागोजागीं ठेवून वेळेस [illegible] अशी तजवीज ठेवावी.

मुंबईस धुनेजी भाई नसरवानजी कामा म्हणून कामाचे कुटुंबांतील हे गेल्या गुरुवारीं मरण पावले. यांणीं दाहा हजार रुपये सरकारांत सालीना चार रुपये व्याजानें [illegible] होत्या. त्या रकमेचें व्याज पारशी [illegible] मुलीं पैकीं जी हुशार होईल तीस द्यावें असा [illegible] केला आहे. बाकीचें ही [illegible] दिलें, व आणखी [illegible] रकम [illegible] दिली. [illegible] इमारतीचे [illegible] करिता २००० दिले [illegible] ३००० तीन हजार रुपये दिले असे सर्व मिळून ४०००० चाळीस हजार रुपये दिले यावरून पाहावें कीं,

ज्ञातीतील लोकांकरितां पैसा देणें हा एक धर्म आहे असें बहुतेक मानतात. त्याच ज्ञातीस अशा पैशा [illegible] रकमा [illegible] आमांकडून लागून त्याचें फल त्यांचे ज्ञातीस मुख्यत्वें करून मिळतें.

[illegible] भावेंडून व शुक्रवारचे देहूहून अशा दोन्ही पालख्या एथें येऊन गेल्या. एकादशीस पंढरपुरास जाण्याकरितां निघाल्या. त्या दोन्ही पालख्यां बरोबर एथून एकंदर १५००० यात्रेकरू जमाते गेले असतील यापेक्षां अधिक जमेल व खानदेश वगैरेकडून यात्रा पंढरपुरास येईल. तेव्हां सहज दोन लक्ष यात्रेकरूंचा भरणा पंढरपुरास होईल असें दिसतें. आगगाडी [illegible] उपद्रव झाला आहे. जागजागचे लोक मिळून दाटी होईल तेव्हां पंढरपुरास पटकी उठेल. याचें आम्हांस भय वाटतें, आणि त्या पटकीचा उपद्रव देशावरावर फैलावेल त्यांचें [illegible] वाटतें. आतां सातारचे माजिस्ट्रेट मेहेरबान रोजसाहेब हे पंढरपूरचा बंदोबस्त चांगल्या रीतीनें ठेवतील तर पटकी कमी होईल असें आमचें अनुमान आहे.

पुणेकर [illegible] व [illegible] विश्वासराव राजीसाहेब [illegible] यांनी कांहीं कारणावरून परिभ्रमण [illegible] होतें, त्यांस सरतेवटीं सरकारानें फौजदारी गुन्ह्याच्या [illegible] गुन्ह्याच्या [illegible] गल्या सोपवाणी एथें आणिले आहेत. आतां एथील [illegible] बाकी. [illegible] आणि नगा मारवाडी या नामांकित [illegible] [illegible] [illegible] होण्याचा [illegible] आहे.

कोल्हापूरकर [illegible] [illegible] [illegible] मेहेरबान माजिस्ट्रेट यांजकडे [illegible]

रोजी [illegible] फैसल झाला. या खबर [illegible] बकार [illegible] कर्जबद्दे कैद्यांच्या मालिकेंत [illegible] दे सारा [illegible] गेले आहेत. [illegible] या [illegible] यथार्थ राहिलें [illegible] होतें आणि मेहेरबान [illegible] व यांणीं अशा खरखात्याची यथार्थ [illegible] ही लोकांस चांगले प्रकारें कळून [illegible] सही संतोष झाला.

आम्हांस असें गवारयंत्रांतील [illegible] समजलें आहे कीं, पुणें जिल्ह्यांतील [illegible] कमी करण्याकरितां मुनसफ [illegible] मेहेरबान [illegible] अभिप्राय होता त्यांतील [illegible] सदर अदालतीनें मंजूर केला. [illegible] खरी असल्यास इतर जिल्ह्यांत ही [illegible] मुनसफ नेमणुकीचें सरकारनें मांकडान केलें असावें, असें दिसतें परंतु [illegible] खबर बातमी आली नाहीं.

पुण्याचे खानसाहेब कामजी [illegible] सरकारी जमादार [illegible] खाजगी कामाकरितां एक महिन्याच्या रजेवर ता० १ जुलईपासून जाण्याविषयींची त्यांस मेहेरबान पोलिस कमीशनर यांजकडून परवानगी मिळाली आहे. असें ऐकण्यांत आलें आहे.

हांगकांग एथें जाण्याकरितां मुंबईहून [illegible] [illegible] रवाना झाली तीज [illegible] ३० [illegible] त्याच्या आतल्या पेट्या व १९९८ [illegible] गट्ठे हा माल त्या आगबोटीवरून गेला आहे.

निजामसरकारचें राज्य.— [illegible] वर्तमान गेले [illegible] २०[illegible] तारखेचें हैदराबादकडून

[illegible] लिहून [illegible] महि-
न्याच्या [illegible] हिंदुस्थान [illegible] आप-
लें [illegible] येणे प्रमाणें.

[illegible] कांहीं आरबलोकांनी आव
[illegible] एक जमादार त्यांना [illegible] आणि
[illegible] फलतान नवाब [illegible] यांच्या
[illegible] सैन्यामध्यें शिपायी होता त्यास [illegible]
[illegible] मनात हे मोघवी होते. [illegible]
[illegible] आरब लोक बलाढ्य आहेत, असे [illegible] लोकां-
[illegible] वर लिहिलेल्या ठिकाणीं शीकलो-
[illegible] असतां आरबलोकांनी [illegible] घालू-
[illegible] त्यास [illegible] कलें होतें, तेव्हां शीक लोकांचा
[illegible] झाला होता. तथापि त्यांस आरबलो-
[illegible] सामर्थ्य नसल्यामुळे आपल्या
ठिकाणीं [illegible] लागलें होतें. कारण त्या प्रसंगीं
आरब [illegible] शीक लोकांचा हरएक मनुष्य ताव-
[illegible] सांपडल्यावर ते त्यास [illegible] नस
[illegible]. हल्लीं आरब लोकांनी वर लिहिलेल्या लोकां-
स (जमादारवगैरे) गरमारून निजाम सरकार
आपणावर हल्ला करून शिक्षा करील. यास्तव
त्यापासून बचाव होण्याकरितां अवरंगाबादशु-
[illegible] सामानाची वगैरे तयारी खूप चालविली
आहे. या आरबलोकांचा अग्रगण्य सरदार अब
[illegible] अल्ली नामें आहे. हा मोठा पराक्रमी व
धूर्त मनुष्य आहे. तेव्हां हा धामधूम केल्याशिवाय
[illegible] नाहीं असें लोक म्हणतात.

आम्हीं असें ऐकतों कीं, [illegible]
[illegible] मुख्य [illegible] माजिस्त्रेट यांणीं असा पो-
लीस अंमलदार [illegible] हुकूम [illegible] आहे कीं
[illegible] गुन्हा घडल्यापासून [illegible] आंत आप-
[illegible] असिस्टंट [illegible] डिप्युटी माजिस्त्रे-
[illegible] रवाना करीत जावा तो खबरीस अपूर्व न
राहण्याविषयीं [illegible] जावें, कदाचित् [illegible]
त्यास [illegible] तयार झाला असेल तितका वरि-
ष्ठांकडे चौकशीस रवाना करीत जावा. व दुसरा हु-
कूम असा झाल्याचें ऐकतों कीं, एका या गुन्ह्याची
शाबिदी नाहीं, म्हणून [illegible] पोलीस अगर फौ-
जदार सुपरिंटेंडेंट पोलीस यांस लिहून कळवून ते
ज्या प्रमाणें हुकूम करतील तसा त्या अपराधाच्या
[illegible] निकाल लावीत होते तो [illegible] पुढें
बंद करून त्यांणीं असिस्टंटाकडे अगर डिप्युटी मा-
जिस्त्रेटाकडे खरला सुपरिंटेंडेंटाकडे ज्या पद्धती-
नें रवाना करीत होते तशाच कागदपत्रांसुद्धां र-
वाना करावा असा हुकूम झाला आहे, आतां असें
होण्याचें कारण आम्हांस असें दिसतें कीं, सरका-
रानें माजिस्त्रेट आणि त्याचे असिस्टंट हे गुन्ह्याची
चौकशी करण्यावर नेमले आहेत. आणि सु. पोली-
स यांणीं गुन्हा पकडणें [illegible] गुन्हा न होऊं
देण्याचे कामावर नेमिले आहेत तेव्हां पोलीसा-
नें सुपरिंटेंडेंटास लिहून त्यांणीं याबाबतींत हात
घालून इनसाफाचें काम करण्याचा अधिकार ना-
हीं परंतु कदाचित् असिस्टंट अगर डिप्युटी
माजिस्त्रेटांनीं फैसल करून खरला करला अग-
र शिक्षा दिली याबद्दल सुपरिंटेंडेंटास ते काग-
दपत्र पाहण्यास हवे असेल तर पुढें तशी तज-
वीज ठेवण्याकरितां अगर इनसाफ बरोबर झा-
ला नाहीं तर अपील दाखल तक्रार माजिस्त्रेट
[illegible] अधिकार आहे असें आम्हांस
वाटतें.

[illegible] यांणें दगाबाजीनें [illegible]
[illegible] सबब त्यास ३ महिन्यांची स
[illegible] शिक्षा मिळाली.

हें पत्र पुणें [illegible] यांणीं छा. प्र. केलें.